

Γ

ΛΟΓΟΙ
ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 13ΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1972

ΔΙΑΔΟΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΠΕΡΧΟΜΕΝΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΣΠΥΡ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ

Ἀναλαβὼν πρὸ ἔτους τὴν προεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν χαίρω ἰδιαιτέρως, διότι σήμερον παραδίδω ταύτην εἰς πολλῶν κάρρωνα συνάδελφον. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη Ἀκαδημία, ἀποστολὴν ἔχει νὰ θεραπεύῃ ἐξ ἴσου, καὶ τὸ Παρελθὸν καὶ τὸ Παρόν.

Εἰς τὸ πρῶτον ζήτημα ἔπραξα καὶ ἐγὼ *ex officio* τὸ κατὰ δύναμιν, ὁμιλήσας καὶ δράσας ἐν ὀνόματι καὶ πέντε καὶ εἴκοσι πέντε καὶ τριάκοντα πέντε αἰώνων.

Τὴν θεραπείαν ὅμως τοῦ Παρόντος εἶναι βέβαιον ὅτι θέλει δυνηθῆ νὰ γονιμοποιήσῃ κατὰ τρόπον δραστικὸν ὁ νέος Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας, διακεκριμένος νομικός, ἐρευνητὴς κοινωνικῶν καταστάσεων, ἐρμηνευτὴς πνευματικῶν ἐξελίξεων. Ἐπὶ πλέον διαθέτει σημαντικὴν ἀτομικὴν γνῶσιν τῆς ζωῆς, διότι μετέσχεν ἐνεργῶς τῶν ἐν ἐξελίξει κοινωνικῶν φαινομένων, τῆς πανεπιστημιακῆς δράσεως καὶ τοῦ δημοσίου βίου, ὅστις προσδίδει τὴν πείραν τοῦ κυβερνᾶν καὶ κυβερνᾶσθαι.

Ἐῶχομαι, Κύριε Συνάδελφε, ὅπως ἐπ' ἀγαθῶ τῆς Ἀκαδημίας ἀποβῆτε ὁ εὐτυχῆς χειριστὴς τῶν δυσκόλων προβλημάτων τοῦ Ἰδρύματος τούτου.

Ἦντος, ἐξ ὅσων ζητημάτων ἐτόνισα ἢ ἐπηγγέλθην κατὰ τὴν περυσινήν Συνεδρίαν τὴν προκάτοχον τῆς σημερινῆς, ὀλίγα μόνον ἐπετελέσθησαν. Τὰ ὑπόλοιπα σοβοῦν καὶ ἀνησχοῦν.

Ἐωρτάσαμεν βεβαίως τὴν ἑκατοστὴν καὶ πεντηκοστὴν ἐπέτειον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, συστάντος ἤδη καὶ συνεχισθησομένου ἔργου ἀξιολόγου.

Προηγάγομεν τὸ ζήτημα λειτουργίας τοῦ Γραφείου τοῦ προβλεπομένου ὑπὸ τῶν Κανονισμῶν τῆς Ἀκαδημίας, πρὸς ρυθμιστικὴν ἐπέμβασιν εἰς τὰ τῶν νεολογισμῶν, τῶν ξενισμῶν καὶ τῆς ἀλογίστου χρησιμοποίησεως ξενογλώσσων ἐπιγραφῶν. Ἐῶχομαι, ὅπως ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καὶ ὑπὸ τὸ νέον αὐτῆς Προεδρεῖον

συνέχιση τὰς προσπάθειάς αὐτῆς περὶ τὸ μέγα τοῦτο καὶ Ἐθνικὸν ζήτημα. Τὸ πρῶγμα καταστῆ ἔτι σπουδαιότερον, διότι, ὡς ἐκ τοῦ καθημερινοῦ Τύπου μανθάνομεν, ἐπίκειται καὶ κυβερνητικὴ δραστηριότης περὶ τὸ ρυθμιστικὸν ζήτημα τῆς Γλώσσης. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν δικαιούται καὶ ἔχει καθῆκον νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ νὰ παράσχῃ τὴν βοήθειαν αὐτῆς κατὰ τὸν προσφορώτερον δυνατὸν τρόπον.

Προήχθη σημαντικῶς καὶ ἕτερον σπουδαῖον ζήτημα, διότι ἔχει καὶ κοινω-
νικὴν σημασίαν, λέγω τὸ ζήτημα τῆς Ἀκαδημίας Πλάτωνος καὶ τῆς συνοικίας Κολωνοῦ. Ἴσως δὲν θὰ εἶναι πλέον δυνατὸν εἰς τὸ μέλλον νὰ συμπέσωσιν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον αἱ ιδιότητες τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Προϊσταμένου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Διὰ τοῦ τοπογραφικοῦ συνεργείου τῆς τελευταίας ταύτης ἐξετελέσαμεν τὸ κτηματολόγιον τῆς συνοικίας Κολωνοῦ, ἐξηκριβώθησαν τὰ ἀπαλλοτριωθέντα ἐπίμαχα οἰκόπεδα καὶ ἐγένοντο αἱ σχετικαὶ προτάσεις πρὸς τὴν Σύγκλητον τῆς Ἀκαδημίας.

Δυστυχῶς, ἡ ἀπόφασις τῆς Συγκλήτου δὲν βοηθεῖ εἰς τὴν ὀριστικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Λόγω δυσχερειῶν προκυπτουσῶν ἐκ τῶν ὄρων τῆς διαθήκης τοῦ αἰμνήστου Ἀριστόφρονος, ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας ἀπεφάσισε νὰ παραχωρήσῃ μόνον νομὴν καὶ κατοχὴν, οὐχὶ πλήρη κυριότητα τῶν ἀπαλλοτριωθέντων, σκαφέντων ἢ ἀσκάφων οἰκοπέδων, εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ὑπηρεσίαν.

Τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῇ βάσει μόνων τῶν τίτλων τούτων δὲν δύναται νὰ προβῆ εἰς λήψιν ἀποτελεσματικῶν μέτρων, ἀπεφάνθη ὅτι δὲν εἶναι λυσιτελὲς νὰ δεχθῆ τὴν παραχώρησιν. Τοῦτο ἴσως πρόκειται νὰ συσσωρευθῆ καὶ νέας δυσκολίας, διότι καὶ οἱ κάτοικοι, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι παράγοντες, ἐπεμβαίνοντες παρὰ ταῖς δημοσίαις Ἀρχαῖς, δημιουργοῦσιν ἀτμόσφαιραν ἐντονωτάτης δυσφορίας.

Θὰ παρεκάλουν, ὅπως καὶ ἡ νέα Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας καταβάλλῃ προσπάθειαν πρὸς τελικὴν διευθέτησιν τοῦ μεγάλου τούτου ζητήματος. Ἐχει ἀποβῆ ὀξύτατον καὶ δὲν θὰ ἦτο φρόνιμον ἔργον νὰ χρονίσῃ περισσότερον.

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐκτείνω τὸν λόγον ἐπὶ ἄλλων ζητημάτων, περὶ τῶν ὁποίων κατ' ἔθος γίνεται ἤδη ὁ προσήκων λόγος κατὰ τὴν ἔτησίαν λογοδοσίαν τῆς Γενικῆς Γραμματείας τῆς Ἀκαδημίας. Ἐν μόνον, ἴσως τὸ μέγιστον πάντων ζήτημα, πρέπει, παραδίδων τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου, νὰ τονίσω ἐκ νέου. Τοῦτο εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 1362/71 ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, καθ' ἣν τὸ περὶ Ἀκαδημίας Διάταγμα τοῦ 1932 ἐχαρακτηρίσθη ὡς πάσχον ἐκ τυπικῆς ἀκυρότητος.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς προεδρίας μου δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀποσείσω τὸ αἰσθημα καταθλίψεως ἐκ τῆς γεννηθείσης ἀβεβαιότητος. Ἰδιαίτατα μὲ κατεπίεζε

τὸ συναίσθημα τοῦτο, ὡς ἄν τις ἐπρόκειτο περὶ ὠρισμένων καθηκόντων ἀπορρεόντων ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργήματος. Ἐὐχάριστος εἶναι ἡ διαπίστωσις, ὅτι οὐδεὶς καὶ οὐδὲν ὥχλησε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν καθηκόντων αὐτῆς. Δὲν ἠτύχησα βεβαίως, οὐδὲ τοῦτο εἶναι εὐκόλον, νὰ ἴδω ἐπιλυόμενα πάντα τὰ ἐκκρεμῆ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὐχομαι, ὅπως ὁ διάδοχός μου καὶ τὸ παρὸν ἔτος ἀποβῶσιν εὐτυχέστερα εἰς πᾶν ζήτημα μέλλον νὰ προαγάγῃ τὰς δραστηριότητας τοῦ ἀνωτάτου Πνευματικοῦ Ἰδρύματος τῆς Χώρας.

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΝΤΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἐπιλαμβάνων σήμερον ἐπίσημως τὴν Προεδρίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀθηνῶν διὰ τὸ ἀρξάμενον ἔτος 1972, πρῶτιστον πάντων καθηκόντων ἐπιτελῶ, εὐχαριστῶ τοὺς ἀξιολόγους ἀλλὰ καὶ ἀγαπητοὺς συναδέλφους πρὸς μὲν ἀνέθεσαν τὸ λειτουργήμα τοῦτο, διὰ τῆς ἐκλογῆς μου ὡς Ἀντιπροέδρου κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Ὀλομελείας τοῦ Σώματος τὴν 15ην Δεκεμβρίου 1970. Δὲν παριστάμην, ὡς ἴσως ἐνθυμείσθε, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς μου καὶ διὰ τοῦτο δὲν μὲν εἶχε μέχρι σήμερον δοθῆ ἡ εὐκαιρία τῆς ἐκφράσεως τῶν ἐνδεδειγμένων εὐχαριστιῶν διὰ τὴν προσγενομένην τιμὴν.

Ἐὐχαριστῶ ἐπίσης θερμῶς τὸν προκατόχόν μου Πρόεδρον διὰ τὸ 1971 ἀγαπητὸν συνάδελφον κ. Μαρινᾶτον διὰ τοὺς φιλόφρονες λόγους του.

Ὁ κ. Μαρινᾶτος, ἐπιστήμων διεθνοῦς ἀκτινοβολίας καὶ ἀναγνωρίσεως ἐτίμησε τὴν προεδρίαν τῆς Ἐκκλησίας, παραδίδων δὲ σήμερον εἰς ἐμὲ ταύτην καθιστᾶ ἔτι μεγαλυτέραν τὴν προσγενομένην μοι τιμὴν.

Ἄλλ' ἂν ἡ τιμὴ εἶναι μεγάλη, τὸ λειτουργήμα εἶναι βαρὺ. Εἶναι διακονία εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Ἀνωτάτου Πνευματικοῦ Ἰδρύματος τῆς Πατρίδος. Καὶ σοφώτατα ὁ νομοθέτης κατέστησε καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐνιαύσιον τὴν διάρκειάν του. Βεβαίως ὑπάρχει καὶ ὁ ἐπίσης σοβαρὸς, σοβαρώτερος μάλιστα ἴσως, λόγος τῆς ἀνάγκης τῆς ἐναλλαγῆς τῶν φορέων τῶν λειτουργημάτων, ἰδίως εἰς τὴν χώραν εἰς τὴν ὁποίαν κυριαρχεῖ — καὶ ὀρθῶς — καὶ πρέπει νὰ κυριαρχῇ, καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ μηνύματος τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας καὶ τὸ δίδαγμα πρὸς μᾶς κατέλιπον, καὶ ὁ Ἰσοκράτης μὲ τὸν Παναγηρικὸν τοῦ αἵνον καὶ ὁ Περικλῆς μὲ τὸν Ἐπιτάφιόν του διὰ τὸ φεγγαβόλημα τοῦ παραδείγματός της. Εἰς ἄλλας Ἐκκλησίας ὑπάρχουν θέσεις ἰσοβίων ὀργάνων. Τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰς Ἐκκλησίας αὐτοκρατορικῆς καταγωγῆς. Εἰς τὴν ἰδικήν μας Ἐκκλησίαν, δὲν ὑπάρχουν. Ὁ ὅτι εἰς τὴν χώραν νὰ ὑπάρχουν. Διότι ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν ἔχει δημοκρατικὴν τὴν προέ-

λευσιν. Ἰδρύθη μὲν τὸ πρῶτον ἐπὶ καθεστῶτος μεταβατικοῦ, τὸ 1926, ἀπέκτησε ὁμως νομικὴν κατασφάλισιν διὰ τοῦ νόμου 4398, ψηφισθέντος τὸ 1929 κατὰ τὸ ἄρθρον 75 τοῦ Δημοκρατικοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας. Οὔτε ἔχει ἡ Ἀκαδημία μέλη μὴ δυνάμενα νὰ βαστάσουν τὸ βάρος ἢ νὰ διεκδικήσουν, ἐφ' ὅσον τὸ ἐπιθυμοῦν, τὴν τιμὴν ὄλων τῶν ἀξιομάτων αὐτῆς. Ὅχι μόνον τὸ αἶσθημα τῆς ἰσότητος, τὸ ὁποῖον ἔλεγε ὁ Κωνσταντῖνος Λομβάρδος, πρὸ ἑνὸς περιόπου αἰῶνος εἰς τὸν περιόφημον περὶ Βασιλείας λόγον του εἰς τὴν Βουλὴν, ὅτι εἶναι εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐπικρατέστερον καὶ αὐτοῦ τοῦ βαθυτάτου αἰσθήματος τῆς ἐλευθερίας, ἐπιβάλλει τὴν ἐναλλαγὴν. Ἀλλὰ καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ ἰδιοσυστασία τῆς Ἀκαδημίας ὡς τοῦ Ἰδρύματος, εἰς τὸ ὁποῖον περιλαμβάνεται καὶ πρέπει νὰ περιλαμβάνεται πᾶν ὅ,τι ἔχει νὰ ἐπιδείξη ἡ πατρίς μας εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἀρετῆς, ἐπιτάσσει τὴν χρησιμοποίησιν ὄλων τῶν ἐντεταγμένων εἰς τὸ Ἰδρυμα δυνάμεων καὶ τὴν ἀνάλωσιν των ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον καθορίζει ὁ νόμος. Διὰ τοῦτο οὐδόλως πρέπει νὰ ἀσχάλλουν οἱ ἐκάστοτε πρόεδροι διὰ τὸ βραχὺ τῆς διαρκείας τοῦ λειτουργήματος. Εἶναι τὸ ἔτος ἀρκετὸν διὰ νὰ συνεχίσουν τὴν παράδοσιν καὶ νὰ τὴν κατευθύνουν εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῶν ἐνδεδειγμένων καινοτομιῶν.

Αὐτῆς τῆς πραγματικότητος θεωρῶ τὸν ἑαυτόν μου λειτουργὸν καὶ ὑπηρέτην. Γνωρίζω ὅτι μὲ τὴν ἀπόλυτον συνεργασίαν τοῦ Προεδρείου, τῆς Συγκλήτου καὶ τῆς Ὀλομελείας, ἄνευ τῆς ἀδελφικῆς καὶ συναδελφικῆς συμπαραστάσεως τῶν ὁποίων οὐδὲν ἐστὶ, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν δέον γενέσθαι, ἤμπορεῖ ὁ πρόεδρος νὰ συνδέσῃ τὸ παρελθὸν μὲ τὸ μέλλον, ἰδίως εἰς μίαν ἐποχὴν καθ' ἣν τὰ πάντα μεταβάλλονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας καὶ μεγίστη εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς συνεχοῦς προσαρμογῆς. Χωρὶς καμμίαν ἀκρότητα καὶ καμμίαν σπονδὴν. Χωρὶς καμμίαν *megalomaniam reformatoriam* ἀλλὰ καὶ κανένα *immobilismus beatus*, διὰ νὰ χρησιμοποιήσω τοὺς διαμορφουμένους κοινωνικο-ιατρικοὺς νεολογισμούς, ἤμπορεῖ, εἰς ὄλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς καὶ ἰδίως τῆς ἐθνικῆς, εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ὁποίας κινοῦνται τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ τὸ ἔργον τῆς Ἀκαδημίας, ἤμπορεῖ λέγω νὰ συνδεθῇ τὸ παρελθὸν μὲ τὸ παρὸν καὶ νὰ προπαρασκευασθῇ ἔτσι τὸ μέλλον. Ἐνα μέλλον καλύτερον δι' ὄλον τὸ Ἔθνος, ἰδίως ὁμως εἰς τὸν τομέα διὰ τὸν ὁποῖον καὶ μόνον δικαιούμεθα, ἀλλὰ καὶ ὑποχρεούμεθα, ὡς μέλη τῆς Ἀκαδημίας, νὰ ἔχωμεν τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον.

Καὶ τὸ ἔργον τῆς Ἀκαδημίας εἶναι μέγα. Δὲν συμπίπτει μὲ τὸ ἔργον ἄλλων ἐθνικῶν ὀργανισμῶν ἢ ὀργάνων.

Τὰ πανεπιστήμια, π. χ., ἔχουν ὡς ἀποστολὴν βασικὴν τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς ἀνωτάτην στάθμην καὶ ἔχουν ὡς κυρίαν μέθοδον τὴν διδασκαλίαν. Δι'

αὐτῆς οἱ λειτουργοὶ των κατέρχονται πρὸς τοὺς ὑπὸ ἐκκόλαψιν ἐπιλέκτους καὶ ἐπιχειροῦν νὰ τοὺς χειραγωγήσουν εἰς τὸν ἀνάτη δρόμον τῆς ἐπιστήμης.

Τὰ δικαστήρια ἔχουν ὡς ἀποστολὴν τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης μὲ τὴν ὀπτικὴν μὲν τῆς διατηρήσεως τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας μέσα εἰς τὸ πλέγμα τῶν συνεχῶς μεταβαλλομένων κοινωνικῶν συνθηκῶν, χωρὶς ὅμως παρεμβάσεις εἰς τὴν αὐτοτέλειαν ἄλλων ἰδρυμάτων καὶ μὲ τὴν ἐπιδίωξιν ὅπως αἱ ἀποφάσεις των συμφωνοῦν μὲ τὴν κοινωνικὴν συνείδησιν τῆς ἐποχῆς των καὶ μὴ δημιουργοῦν ἀναταραχάς. Μέθοδός των εἶναι ἡ ἐπιταγή, ἐπιταγὴ ὅμως σύμφωνος μὲ τὸ περὶ δικαίου αἶσθημα τῆς κοινωνίας.

Τὰ πολιτικὰ σώματα ἀποβλέπουν εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου του, ὑπὸ εὐρυτάτην ἔννοιαν, πολιτικὴν, κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν, μὲ τὴν μέθοδον τοῦ διαλόγου. Διαλόγου στηριζομένου εἰς ἰσορροπίαν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων.

Ἡ Ἀκαδημία δὲν ἔχει, οὔτε ὁμοιότητα οὔτε ἐξάρτησιν ἀπὸ τὰ πανεπιστήμια, τὰ δικαστήρια ἢ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Ἐχει τὴν ἀποστολὴν τῆς προαγωγῆς τῆς ἐπιστήμης, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν καὶ ἔχει ὡς μεθόδους τὴν ἔρευναν, ἀτομικὴν καὶ συλλογικὴν, τὴν δημοιοῦργίαν καὶ τὴν συζήτησιν. Συζήτησιν ὄχι πρὸς διαφώτισιν τῶν πολλῶν ἢ διδασκαλίαν των, ἀλλὰ πρὸς τελειοποίησιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῆς καλλιτεχνικῆς στάθμης τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ πρὸς ἀναδίφησιν τοῦ βάθους τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος καὶ παροχῆς διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ εἰς τοὺς ἔχοντας τὸ ἔργον τοῦτο, τῶν θεμελιῶν νέων δημιουργιῶν διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους. Ἐχει ἀκόμη ἡ Ἀκαδημία τὸ ἔργον τῆς προβολῆς τῆς κληρονομίας τοῦ ἐνδόξου πολιτιστικοῦ μας παρελθόντος καὶ τῶν δημιουργημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀρχαίων, μεσαιωνικῶν, νεωτέρων καὶ συγχρόνων. Ἄλλ' ἐν ταῦτῳ, καὶ τὴν ἐπαφὴν μὲ τὰς ξένας Ἀκαδημίας καὶ τὴν συνεχῆ μετ' αὐτῶν ἐπικοινωνίαν καὶ συζήτησιν. Ἐκπροσωπεῖ τὸ αἰώνιον ἑλληνικὸν πνεῦμα, καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν του προβολήν.

Τὸ ἔργον της τοῦτο ἡ Ἀκαδημία προσεπάθησε πάντοτε νὰ τὸ ἐξυπηρετήσῃ μὲ διαφορετικὰ, φυσικὰ ὅπως ὄλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, φάσματα ἐπιτυχίας, ἀλλὰ πάντοτε μὲ συνέχειαν καὶ μὲ ἐπιμονήν. Τὰ Κέντρα Ἐρεῦνης αὐτῆς παρέσχον ἔργον μέγα. Καὶ αἱ ἐκδόσεις καὶ αἱ ἀνακρινώσεις τῶν Ἀκαδημαϊκῶν ἐπίσης. Ἐλπίζω ὅτι μέχρι τοῦ προσεχοῦς Μαρτίου θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν γένει δημοσιευμάτων τῆς Ἀκαδημίας εἰς ἔκθεσιν ποῦ ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ εἰς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν, χάρις κυρίως εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ πρὸ διετίας προέδρου, συναδέλφου κ. Λεωνίδα Ζέρβα, αἴθουσαν, τὴν ὁποῖαν ὁ ἀεί-

μνηστος Παναγιώτης Πουλίτσας έχαρακτήρισε τὸ 1957, ἀναλαμβάνων τὴν προεδρίαν, ὡς τὴν ὠραιότεραν αἰθουσαν τῶν Ἀθηνῶν. Θὰ ἔλεγα καὶ τῶν Βαλκανίων. Καὶ θὰ ἐνόμιζα ἐπίσης, ὅτι ἡ αἴθουσα αὕτη διαρρυθμιζομένη καταλλήλως θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς αἴθουσα συνεδριάσεων τῆς Ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας ἀλλὰ καὶ τῶν Τάξεων, ὡς ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἀείμνηστος Πρόεδρος προέβλεπε. Ἐγραφα ἤδη εἰς τὸν Ἀναπληρωτὴν Γεν. Γραμματέα τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν κ. Κωνσταντῖνον Σταυρόπουλον, ζητῶν νὰ στείλῃ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὰ σχέδια τῶν Ἐπιτροπῶν τοῦ Διεθνoῦς αὐτοῦ Ὄργανισμοῦ, διὰ νὰ ἐξετασθῇ ἡ δυνατότης χρησιμοποίησεως αὐτῶν διὰ τὴν ἐκπόνησιν σχεδίων καταλλήλων διαρρυθμίσεων.

Μία ἐκ τῶν πρώτων δὲ πράξεών μου ὡς Πρόεδρου θὰ εἶναι ἡ συγκρότησις Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν μελέτην τοῦ θέματος. Ἡ ἴδια Ἐπιτροπὴ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μελετήσῃ καὶ ἄλλην παλαιὰν ὑπόδειξιν τοῦ μακαρίτου Πουλίτσα περὶ αὐτοτελῶν δημοσίων συνεδριῶν τῶν Τάξεων εἰς τὰς ὁποίας διακεκριμένοι ἐπιστήμονες, Ἕλληνες καὶ ξένοι, νὰ προβαίνουν εἰς ἀνακοινώσεις, ἐπακολουθούσης συζητήσεως, μεταξὺ ὧν μόνον τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας. Διότι πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἡ μέθοδος, διὰ τῆς ὁποίας πρέπει ἡ Ἀκαδημία νὰ ἐκπληροῖ τὸν σκοπὸν τῆς, ἡ ἐπιστημονικὴ συζήτησις, δὲν προωθήθη ἄχρι τοῦ νῦν ἐπαρκῶς. Ἐχοντες οἱ πλεῖστοι πανεπιστημιακὴν προέλευσιν εἴμεθα ἐπιρρεπεῖς, μᾶλλον εἰς τὴν διδασκαλίαν παρὰ εἰς τὴν συζήτησιν. Ἐν τούτοις, πρέπει νὰ ἀντιδράσωμεν κατὰ τῶν συνθηγιῶν μας. Δὲν εἶναι ἡ Ἀκαδημία, οὔτε συνέχεια οὔτε ἀπαραίτητος συνέπεια τῆς καθηγητικῆς μας ιδιότητος, οὔτε ἡ καθηγεσία εἶναι προϋπόθεσις δι' ὅτιδήποτε. Διὰ τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξωμεν νὰ καθιερώσωμεν διαδικασίαν ἐπιτρέπουσαν ὅπως, ὄχι μόνον αἱ σύντομοι ἀνακοινώσεις τῶν συναδέλφων κατὰ τὰς τακτικὰς συνεδρίας, ἀλλὰ καὶ αἱ μακρότεροι ὁμιλίας εἰς τὰς ἐκτάκτους συνεδρίας νὰ ἀκολουθοῦνται ἀπὸ συζήτησιν. Καὶ ἡ ἐπιδίωξις αὕτη θὰ εἶναι ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς πού ἀνέφερα.

Ἐπειδὴ ὠμίλησα περὶ τῶν Κέντρων Ἐρευνῶν, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἀνακινήσω δύο ζητήματα. Τὸ πρῶτον εἶναι ὅτι τὰ ὑπάρχοντα Κέντρα, ἐργαζόμενα ἐπιμελῶς, δὲν καλύπτουν ὀλόκληρον τὴν ἐρευνητικὴν δραστηριότητα τὴν ὁποίαν συνδέει μὲ τὴν Ἀκαδημίαν, καὶ ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ κοινωνικὴ συνείδησις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Διότι, ὅπως συμβαίνει συνήθως εἰς τὸν τόπον μας, ἀντὶ νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ὀλοκληρώσωμεν ἓν Ἴδρυμα κατανέμομεν τὸ ἔργον του πολλάκις, διὰ λόγους οὐχὶ πάντοτε ὑστεροβούλους, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ θὰ ἔλεγα καὶ δικαιολογημένους, εἰς πολλὰ αὐτοτελῆ παραρτήματα. Ἐτσι ἐδημιουργήθη τὸ Βασιλικόν, ἄλλοτε, καὶ ἤδη Ἐθνικὸν Ἴδρυμα Ἐρευνῶν. Δὲν θὰ ἔπρεπε καὶ τὸ Ἴδρυμα τοῦτο νὰ τελῇ ὑπὸ ἀμεσώτερον ἐποπτεῖαν τῆς Ἀκαδημίας, ἂν μὴ νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτήν; Τὸ Ἴδρυμα Κώστα καὶ Ἐλένης Οὐράνη τὸ ὁποῖον ἡ ἀείμνηστος συνάδελφός μας προέβλεψε

·διά τῆς διαθήκης τῆς νὰ ἰδρυθῆ, μερίμνη τῆς Ἀκαδημίας, δὲν πρέπει νὰ ἔχη στενότερον δεσμόν μὲ αὐτήν, ἐπιλυομένων τῶν ἐκ τῆς διαθήκης διαφαινομένων ὅτι θὰ δημιουργηθοῦν ζητημάτων ; Δὲν θὰ ἔπρεπε τέλος νὰ ὑπάρχῃ ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον, αὐτό, διεύθυνσιν τῆς Ἀκαδημίας, Κέντρον Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, ἀνάλογον μὲ τὰ Κέντρα Ἐρευνῶν, ἀλλὰ μὲ ὠλοκληρωμένην ἀπολύτως ἐπιστημονικὴν δομὴν ; Τί ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ ;

Τὸ δεύτερον θέμα, τὸ σχετικὸν μὲ τὰ Κέντρα Ἐρευνῶν, ἀναφέρεται εἰς τὴν στενότητα χώρου καὶ ἀκόμη καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς προσωπικοῦ πού τὰ χαρακτηρίζει. Εὐτυχῶς διὰ τῆς ὑπογραφείσης, κατὰ Δεκέμβριον 1971, συμβάσεως μὲ τὴν Ἐθνικὴν Κτηματικὴν Τράπεζαν προβλέπεται ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ κτήματος Λαμπαδαρίου ἐπὶ τῆς Λεωφόρου Συγγροῦ. Θὰ εἰσηγηθῶ εἰς τὰ ἀρμόδια ὄργανα τῆς Ἀκαδημίας νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἡ ἀφίερωσις ὀλοκλήρου τῆς νέας οἰκοδομῆς εἰς τὰ Κέντρα Ἐρευνῶν, καταρτιζομένων ἐκ τῶν προτέρων τῶν σχεδίων διὰ τὸν προορισμὸν τοῦτον, εἰς τρόπον ὥστε, τὰ μὲν Κέντρα νὰ μεταφερθοῦν ὅλα, εἰ δυνατόν, ἐν καιρῷ ἐκεῖ, τὸ δὲ κτήριον τῆς ὁδοῦ Ἀναγνωστοπούλου, τὸ ἀνεγερθὲν ἐπὶ τοῦ κληροδοτηθέντος κτήματος τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Οἰκονόμου, νὰ διατεθῇ κατὰ ἐπωφελέστερον οἰκονομικῶς τρόπον, ἐν τῷ πλαισίῳ πάντως τῶν δυνατοτήτων τῆς διατάξεως τελευταίας βουλήσεως τοῦ ἀνδρός.

Μακρὸς ὑπῆρξεν ἤδη ὁ λόγος μου. Δὲν δύναμαι ὁμως νὰ τὸν τερματίσω χωρὶς νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὸ ἀδοκῆτως προκῦψαν ἐκ τινος ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας τὸ παρελθὸν ἔτος, θέμα.

Κατόπιν προσφυγῆς ἀποτυχόντος ὑποψηφίου εἰς ἔδραν τῆς Ἀκαδημίας, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀπεφάνθη μετὰ πολλὰς δικονομικὰς περιπλανήσεις, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 1362/71 ἀποφάσεώς του, ὅτι τὸ Διάταγμα τῆς 26.4/7.5.1932 τὸ τροποποιῆσαν τὸν ὀργανικὸν νόμον τῆς Ἀκαδημίας ὡς πρὸς τὸν τρόπον ὑπολογισμοῦ τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἀκαδημαϊκῶν πλειοψηφίας ἔπασχεν τυπικὴν ἀκυρότητα διότι δὲν ἔτυχεν, ἐν καιρῷ, τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Συνεπῶς, ἔδει νὰ ἐφαρμόζεται καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐκλογὰς ὁ βασικὸς νόμος 4398 τοῦ 1929 καὶ ὄχι τὸ τροποποιῆσαν τοῦτον διάταγμα τοῦ 1932.

Ἡ Ἀκαδημία καθ' ἣν εἶχεν ὑποχρέωσιν ἐφήρμοσεν ἀμέσως καὶ θὰ ἐφαρμόσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, οἵτινες κατοχυρώνουν τὴν ἀπόλυτον ἰσχὺν τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἀνωτάτου Διοικητικοῦ Δικαστηρίου. Ἡμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν οἰανδήποτε γνώμην περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὑποχρεούμεθα ὁμως νὰ τὴν ἐφαρμόσωμεν. Οὕτω ἡ Ἀκαδημία προέβη εἰς ἐκλογὰς βάσει τοῦ νόμου 4398, ἐρμηνεύσασα καταλλήλως

τά ἐκ τῆς διατυπώσεως αὐτοῦ διαπιστωθέντα κενά. Καὶ ἀπεδείχθη ὅτι, καὶ ἐφαρμύσιμος καὶ χρήσιμος εἶναι ὁ νόμος 4398.

Δὲν εἶναι ὁμῶς δυνατὸν νὰ παρέλθωμεν ἄνευ σχολίου τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀνωτάτου Διοικητικοῦ Δικαστηρίου.

Διότι π ρ ὠ τ ο ν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποσιωπηθῇ ὅτι καθ' ὃν χρόνον νομοτύπως κατὰ τὸ ἄρθρον 113 τοῦ νόμου 4398 προεκλήθη τὸ Διάταγμα τῆς 26.4/7.5.1932, Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἦτο ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας ἀείμνηστος Κωνσταντῖνος Ρακτιβάν, ὅστις βέβαια θὰ ἐγνώριζεν ἂν ἀπητεῖτο ἐπεξεργασία τοῦ Διατάγματος ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας. Διὰ νὰ μὴ προβῇ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν του πρὸς ἐξέτασιν ἢ νὰ μὴ ζητήσῃ, ὡς γίνεται συνήθως, τὸν καθορισμὸν προθεσμίας πρὸς ἐπεξεργασίαν, ἣς παρερχομένης ἀπράκτου εἶναι ἄχρηστος ἡ ἐπεξεργασία, τὸ περιεχόμενον τῆς ὁποίας ἄλλωστε δὲν εἶναι ὡς γνωστὸν ὑποχρεωτικόν, ἔκρινεν προφανῶς ὅτι τοιαύτη ἐπεξεργασία δὲν ἀπητεῖτο διότι τὸ διάταγμα δὲν ὑπήγετο εἰς τὰ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1927 ὑποχρεωτικῶς ὑποβαλλόμενα πρὸς ἐπεξεργασίαν, διατάγματα. Πράγματι δὲ ἐπὶ μακρὸν ὑπῆρξαν ἀμφιβολίαι περὶ τοῦ ἂν εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν κανονιστικῶν ἢ τῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, διαταγμάτων, ὑπήγοντο καὶ τὰ κατ' ἐξουσιοδότησιν τοῦ νόμου ἐκδιδόμενα.

Δ ε ὑ τ ε ρ ο ν, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἦτο ἀδύνατον νὰ ἡγγόει τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς Ἀκαδημίας καθ' ἣν :

«Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἔχει ἰδίαν νομικὴν προσωπικότητα, ἰδίαν περιουσίαν καὶ ἰκανότητα πρὸς τὸ κληρονομεῖν· εἶναι ἀνεξάρτητος καὶ ἀνεξέλεγκτος ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῆς καὶ ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὸ Κράτος διὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως».

Οὔτε τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 44 καθ' ἣν :

«Ἡ Ἀκαδημία προηγεῖται τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ πάσης ἄλλης ὁμοιοβάθμου Ἀρχῆς» καὶ συνεπῶς, παρὰ τὴν ἀντίθετον γενικὴν διάταξιν, καὶ τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, ὅπερ δὲν ὑφίστατο κατὰ τὴν θέσπισιν τοῦ ὀργανικοῦ τῆς νόμου.

Καὶ βέβαια, αἱ διατάξεις αὗται δὲν σημαίνουν ὅτι ἡ Ἀκαδημία δικαιούται νὰ μὴ ἐφαρμόσῃ τὸν νόμον, σημαίνουν ὁμῶς ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ Ἀκαδημία ἐφῆρμωσε ἐν συνειδήσει δικαίου ἐπὶ 40 σχεδὸν ἔτη καὶ μὴ ἀντιλέγοντος οὐδενός, οὐδὲ τῶν προέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας—μελῶν αὐτῆς, ὡς οἱ μακαρίζεται Ρακτιβάν καὶ Πουλίτσας καὶ ἤδη ὁ κ. Στασινόπουλος, καὶ καθηγητῶν ὡς οἱ Τριανταφυλλόπουλος, Μπαλῆς κλπ.—διότι οὐδεὶς ποτε ἀμφέβαλε περὶ τοῦ κύρους τοῦ διατάγματος τοῦ 1932—ἡ αὐτοκάβδαλος ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ἐφεύρεσις ἀκυρότητος ἐπιτρέπει τὴν σκέψιν ὅτι ὠδηγήθη εἰς

ἀνεπίτρεπτα ὄρια ἢ ἀμφισβητουμένη παγκοσμίως ἀρχὴ τῆς «Κυβερνήσεως τῶν Δικαστῶν» ἢ ὅποια εἶναι δύσκολον νὰ συμβιβασθῇ καὶ μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἱεραρχίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν οὐσίαν τῆς Δημοκρατίας, οἰασδήποτε δὲ μορφῆς.

Τρίτον, ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀδικαιολογῆτως ἐσκανδάλισεν ποικίλους ἐνδιαφερομένους, προθύμους εἰς σκανδαλοθηρίαν, ἐπιζητήσαντας — εἶναι σὺνήθης, παγκοσμίως δέ, τὸ φαινόμενον — τὴν δημιουργίαν θοροῦβου. Καὶ οἱ ἄκρω δακτύλῳ γενεσάμενοι τῆς νομικῆς ἐπιστήμης γνωρίζουν ἐν τούτοις ὅτι οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Ἀκαδημίας ἡ ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἡ ἰσχὺς της δὲν ἐπεκτείνεται πέραν τῶν διαδίκων, δηλαδὴ ἐν προκειμένῳ τοῦ ἀτυχήσαντος καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων προστασίας τῶν συμφερόντων του, ὑποψηφίου.

Ἡ Ἀκαδημία θὰ συνεχίσῃ ἐφαρμόζουσα τὸν νόμον 4398, πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῶν κ.κ. συναδέλφων θὰ προβῶμεν εἰς ἄμεσον ἔκδοσιν τῆς νομοθεσίας τῆς διεπούσης τὴν Ἀκαδημίαν μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Συνεστήθη ἐξ ἄλλου καὶ θὰ ἀνασυγκροτηθῇ, διότι δὲν ἤρχισε τὰς ἐργασίας της ἀκόμη, ἐπιτροπὴ ἀναζητήσεως τῶν τροποποιήσεων τὰς ὁποίας ἡ πείρα κατέδειξεν χρησίμους ἵνα αὔται, ἀκολουθοῦσαι ἐν καιρῷ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἄρθρου 113 τοῦ Ν. 4398/29, μόνην συμβιβαζομένην μὲ τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀκαδημίας, τύχον τῆς ἐγκρίσεως τῆς Πολιτείας διὰ τὸ μέλλον.

Ἐπὶ ὅμως καὶ ἐν ἄλλο θέμα τὸ ὁποῖον δὲν δικαιῶμαι νὰ μὴ ἀνακινήσω. Διότι βεβαίως ὑπάρχον πολλὰ θέματα καθαρῶς διοικητικά, διὰ τὰ ὅποια ὁ Πρόεδρος δὲν ἔχει ἀρμοδιότητα. Ταῦτα, ἀναφερόμενα κυρίως εἰς τὸ προσωπικὸν καὶ τοὺς χώρους δὲν εἶναι τοῦ παρόντος, οὔτε ἰδικόν μου κυρίως ἔργον.

Ἐπίσης ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς σημερινῆς ὀμιλίας τὸ θέμα τῆς ἐνημερώσεως τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἀκαδημίας. Δὲν δύναμαι φεῦ! νὰ ἐπαναλάβω — ἴσως μετὰ ἐν ἔτος τὸ ἐπιτύχω — τὴν φράσιν τοῦ σεβαστοῦ μας συναδέλφου κ. Ἰωακείμογλου ὅστις παραδίδων τὴν προεδρίαν τὴν 12ην Ἰανουαρίου 1956 ἐδήλου ὅτι εἶχεν ἤδη ἐκτυπωθῆ ὁ τόμος τῶν Πρακτικῶν τῆς πρώτης ἐξαμηνίας τοῦ 1955. Ἡ καθυστέρησις εἶναι μεγάλη, παρὰ τὰς ἀόκνους προσπαθείας τῆς Ὑπηρεσίας Δημοσιευμάτων καὶ τοῦ φίλου συναδέλφου, Γραμματέως αὐτῶν. Καὶ ἡ ζημία διὰ τὸ κῆρος τοῦ Ἰδρύματος ἐπίσης.

Ὅτι ὅμως πρέπει νὰ εἶπω εἶναι ὅτι κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ Ἀκαδημία βραδυπορεῖ εἰς τὴν ἐκλογὴν τακτικῶν καὶ ἀντεπιστελλόντων μελῶν. Βεβαίως οὔτε

ἔδραι ὠρισμένοι ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, διότι ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν δὲν εἶμεθα Πανεπιστήμιον, οὔτε ἡ ἀνάγκη τῆς πληρώσεως ὠρισμένων ἀναγκῶν διδασκαλίας, ὥστε νὰ γίνεται προσφυγὴ καὶ εἰς ἡσσονας δυνάμεις τοῦ τόπου. Οὔτε εἶναι νοητόν, οὔτε παραδεκτόν νὰ ἰδρυθοῦν ἔδραι ἐξ ἐπιταγῆς.

Δὲν ὑπάρχουν ὅμως πρῶται δυνάμεις, αἱ μόναι ποὺ ἠμποροῦν νὰ κρούσουν τὴν θύραν μας; Διότι βεβαίως ἡ αἴτησίς των εἶναι, κατὰ τὴν παράδοσίν μας, ἡ ὁποία καὶ ἐγὼ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τηρηθῆ, ἀπαραίτητος. Ἄς ἐπιδοθῶμεν μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ἔρευναν τοῦ θέματος, ἀπορρίπτοντες τὸ ἀνθρώπινον αἴσθημα τοῦ μισοιδιαιτισμοῦ ποὺ ἐνδεχομένως ἠμπορεῖ νὰ ἀλώσῃ, λόγῳ ποικίλων περιστάσεων, καὶ — διατί νὰ τὸ κρύψωμεν; — λόγῳ τῶν συχνῶν καθυστερήσεων τῆς Πολιτείας νὰ κυρώσῃ τὰς ἐκλογάς μας. Καὶ ἅς πιστεύσωμεν εἰς τὸ μέλλον τοῦ Ἰδρυματος, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ ἴδῃ εἰς τὸν βίον του πολλὰς μεταβολὰς εἰς τὴν ἐθνικὴν ζωὴν, αὐτὸ ὅμως θὰ μείνῃ αἰωνίως, διὰ νὰ ὑπενθυμίξῃ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ὁ Θεῖος Πλάτων ἔσπειρεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐλευθερίας τὸν σπόρον τῆς προόδου καὶ τῆς λογικῆς. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Kant, ἡ πρόοδος στηρίζεται εἰς τὴν λογικὴν. Καὶ ἡ λογικὴ εἶναι κόρη τῆς ἐλευθερίας!

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 20ΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1972

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Π. Ι. Μπρατσιώτης**, παρουσιάζων τὸν πανηγυρικὸν τόμον τῆς 1400ετηρίδος τῆς Ἱ. Μονῆς Σινᾶ, λέγει τὰ ἑξῆς:

«Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν βραχεῖαν ἔκθεσίν μου περὶ τοῦ κατατεθέντος εἰς αὐτὴν ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΥ ΤΟΜΟΥ ἐκδοθέντος τὸ 1971 ἐπὶ τῇ 1400ῇ Ἀμφιετηρίδι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ, ὑπὸ τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ κ. Γρηγορίου τοῦ Β' καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γερασίμου Κονιδάρη ἐκ σελίδων 567.

Τὸ ὄρος Σινᾶ ὡς καὶ ἡ φερώνυμος ἔρημος συνδέονται στενῶς, κατὰ πρῶτον μὲν καὶ κύριον λόγον, μετὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Ἐξόδου ΙΘ', 1 κ. ἑξ.), ὡς καὶ τῆς Καινῆς (Γαλάτ. Δ', 24), διὰ μέσου δὲ τούτων καὶ μετὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν στηριζομένης ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας, ὡς ὁ τόπος παρὰ τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν βιβλικὴν παράδοσιν παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἕξ Αἰγύπτου ἔξεληθόντα καὶ εἰς τὴν πάτριον Γῆν τῆς Ἐπαγγελίας ἐπιστρέφοντα Ἰσραὴλ ἡ ἱερὰ νομοθεσία διὰ μέσου τοῦ Μωϋσέως, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνομα συνήθως φέρει. Πλησίον δὲ τοῦ ὄρους τούτου ἰδρῦθη μερίμνη τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Θεοτόκου, βραδύτερον δέ, τῆς ἐκεῖ ἀνακομισθείσης σοροῦ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Τοῦ μνημονευθέντος τόμου προτάσσονται καλλιτεχνικαὶ φωτοτυπίαί, ἀφ' ἑνὸς τῆς ἀπόψεως τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ κατὰ τὸν 6ον καὶ τὸν 18ον αἰῶνα καὶ τῶν εἰκόνων τοῦ πρὸ ὀλίγων ἑτῶν ἀποβιώσαντος ἀοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Πορφυρίου τοῦ Γ' καί, ἀφ' ἑτέρου, τοῦ σημερινοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς. Ἐφεξῆς δὲ ἐπακολουθεῖ τὸ περιεχόμενον τοῦ τόμου τούτου διαιρούμενον ὑπὸ τοῦ ἐκδότου εἰς τρία κύρια μέρη. Ἐκ τούτων τὸ Α' μέρος (σελ. Ζ' - ΡΛΕ') περιέχει πρόλογον τοῦ νῦν Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ, Σεβ. Γρηγορίου τοῦ Β', ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐκτίθεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σύντομος Ἱστορία τῆς Μονῆς (σελ. ΙΔ' - ΚΒ'), μεθ' ἧς ἐπακολουθεῖ ἔκθεσις τοῦ λαλοῦντος περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἐν

τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Κ. Tischendorf ἀνευρεθέντος ἐν τῇ ἐν λόγῳ Μονῇ μεγαλογραμμάτου Σιναϊτικοῦ Κώδικος τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἄλλων ἀρχαιοτάτων ἱερῶν κειμένων, κώδικος λογιζομένου ὡς ἐνὸς τῶν σπουδαιότερων τοῦ εἴδους του, ὅστις προσφερθεὶς ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω καθηγητοῦ εἰς τὸν τότε Τσάρον τῆς Ρωσίας ἐποποθετήθη κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Πετροπόλεως, μετὰ δὲ τὴν μεταπολίτευσιν ἐπωλήθη εἰς τὸ Βρεταννικὸν Μουσεῖον ἀντὶ ἐνὸς ἑκατομμυρίου λιρῶν, ὅπου καὶ εὐρίσκεται μέχρι σήμερον. Ἐπακολουθεῖ ἄρθρον τῆς κ. Μαρίας Γ. Σωτηρίου, τοῦ ἀοιδίμου Καθηγητοῦ τῆς Χριστ. Ἀρχαιολογίας καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ περὶ τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΘΟΥΣ, περισπουδάστου βυζαντινῆς εἰκόνας τῆς Μονῆς Σινᾶ μετὰ παραθέσεως πέντε βυζαντινῶν εἰκόνων τῆς αὐτῆς Μονῆς, ὡς καὶ γαλλικῆς περιλήψεως (σελ. ΚΖ' - ΜΖ'). Ἐπεται ἄρθρον τοῦ ἀντεπιστέλλοντος μέλους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Κ. Δ. Μερτζίου περὶ ἐπεισοδίου μεταξὺ τοῦ Μετοχίου τῶν ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης Σιναϊτῶν καὶ τῶν αὐτόθι Λατίνων καὶ δὴ καὶ τοῦ Λατίνου Ἀρχιεπισκόπου Alawize Grimani διὰ λόγους ἐνδιαθήκου κληρονομίας τοῦ εὐγενοῦς Ἐνετοῦ Θωμᾶ Κοσσερίνη ὑπὲρ τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Σινᾶ, κληρονομίας ἀμφισβητηθείσης ὑπὸ τῶν ἐν Κρήτῃ Λατίνων καὶ δὴ καὶ τοῦ προμνημονευθέντος Ἀρχιεπισκόπου πρὸς ὄφελος τῶν Λατίνων Δομινικανῶν Μοναχῶν (σελ. ΜΓ' - ΟΗ'). Ἐπονται ἕτερα ἄρθρα τοῦ Γ. Δ. Μεταλληνοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνέκδοτον δημῶδες Μαρτύριον τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης» (σελ. ΟΘ' - ΡΗ'), ὡς καὶ τοῦ Π. Γ. Φούγια περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ ὡς κέντρου Παγγρησιατικῆς θρησκευτικῆς λατρείας καὶ τῶν περιπετειῶν αὐτῆς διὰ μέσου τῆς Ἱστορίας (σελ. ΡΘ' - ΡΛΔ) ἔτι δὲ καὶ τῆς Μαρίας Θεοχάρη περὶ Ἀντιμηνσίων ἐκ τοῦ Σκευοφυλακείου τῆς Μονῆς Σινᾶ μετὰ διαφόρων εἰκόνων αὐτῶν, μεθ' ἃ ἐπακολουθεῖ σειρὰ καλλιτεχνικῶν φωτοτυπιῶν εἰκόνων παιδιῶν Ἀντιμηνσίων (ΡΛΕ' - ΡΝΒ').

Τὸ Β' μέρος (σελ. 1 - 406) περιέχει ἄρθρα τοῦ κ. Γερασίμου Κονιδάρη Περὶ τοῦ τριαδικοῦ καὶ χριστολογικοῦ δόγματος τῶν τεσσάρων πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων (σελ. 1 - 12) ὡς καὶ περὶ τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς κατὰ τὴν τρίτην αὐτῆς ἐποχὴν 1919 - 1969, (σελ. 13 - 120), καὶ ἐν συνεχείᾳ βραχὺ μὲν, ἀλλ' ἀξιόλογον ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ Βασιλείου Βέλλα περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν εἰς Παλαιστίνην εἰσβαλόντων Ἰσραηλιτῶν (σελ. 121 - 128), τοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου Περὶ τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου (σελ. 215 - 218) καὶ τοῦ κ. Α. Θεοδώρου Περὶ βιβλίου τοῦ Ψευδοῦ ππολύτου «De consumptione mundi. Διδασκαλία ἀρχαιολογικῆ (σελ. 219 - 238)», ὡς καὶ τοῦ καθηγητοῦ Ἀθανασίου Χαστούπη Περὶ τοῦ Ἀσματος τῶν Ἀσμάτων (σελ. 239 - 264),

τοῦ καθηγητοῦ τῆς Φαρμακολογίας κ. Π. Γ. Κρητικοῦ καὶ τῆς κ. Στέλλας Παπαδάκη ὑπὸ τὸν τίτλον Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Φαρμακευτικῆς τῶν Βυζαντινῶν, (σελ. 265 - 332), τοῦ Μητροπολίτου Μεσημβρίας Ἐμμανουὴλ Περὶ Γρηγορίου τοῦ ΣΤ' καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος (σελ. 333 - 352), τοῦ Μητροπολίτου Τρανουπόλεως Δαμασκηνοῦ Παπανδρέου «Σκέψεις περὶ τῶν σχέσεων Ὁρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν μετὰ τὴν Β' Σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ» (σελ. 353 - 370), τοῦ καθηγητοῦ Εὐαγγέλου Θεοδώρου Περὶ τῆς Ὁρθοδόξου λατρείας ὡς φορέως τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδεώδους (σελ. 371 - 376) καὶ τοῦ Β. Π. Στογιάννου Περὶ Χρηστομαθείας ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Ἀγίου Ἰγνατίου (σελ. 389 - 403).

Ἐν δὲ τῷ Γ' μέρει (σελ. 407 - 531) περιέχονται Ἀπομνημονεύματα τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ Πορφυρίου Β' (σελ. 407 - 443) καὶ Πεπραγμένα ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι 1919, ὡς καὶ ταξίδιον εἰς Ρωσίαν (1914) (σελ. 444 - 531) καὶ ἀκολούθως Ἐκθεσις τοῦ νῦν Ἀρχιεπισκόπου Γρηγορίου Β' Περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ καθορισμοῦ τῶν εἰκόνων τῆς Μονῆς Σινᾶ (σελ. 455 - 496) καὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἄρθρον περὶ τοῦ Σινᾶ (σελ. 499 - 500) καὶ Ἱστορία τοῦ ἐν Σινᾷ ἡλιοσκολείου (σελ. 501 - 555), ὡς καὶ τοῦ Προπρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Δ. Ι. Δεληβάνη, Περὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀποστολῆς τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ (507 - 511). Ἔπεται ὁ Ἐνθρονιστήριος λόγος τοῦ νῦν Ἀρχιεπισκόπου (513 - 515) καὶ ἀντιφώνησις τοῦ Οἰκονόμου τῆς Ι. Μονῆς, Ἀρχιμανδρίτου Νεοφύτου, ἐκ μέρους τῶν ἐν Σινᾷ πατέρων (σελ. 516). Ἐφεξῆς δὲ παρατίθενται ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀπόφασιν Περὶ ἐκδόσεως τοῦ παρόντος τόμου. Ἔπεται τοῦ κ. Σπ. Δ. Κοντογιάννη Γενικὴ βιβλιογραφία περὶ τοῦ ὅρους Σινᾶ (σελ. 537 - 566), μεθ' ὃ ἐπακολουθεῖ πίναξ τῶν περιεχομένων τοῦ τόμου (σελ. 967).

Εὐκταία θὰ ἦτο ἢ ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ μνεῖα ὁμοῦ μετὰ τῶν πολλαπλῶν καὶ πολυτίμων ὑπηρεσιῶν τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης Μονῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἰδιαιτέρως τὴν Ἑλληνικὴν καὶ δὴ καὶ εἰς τὸν καθ' ὅλου πολιτισμὸν καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς διατηρηθέντων πολυτιμοτάτων πνευματικῶν θησαυρῶν. Τέλος, ἄς ἐπιτραπῆ εἰς τὸν λαοῦντα ἢ ἔκφρασις εὐχῆς ἀφ' ἑνὸς περὶ ἐκδόσεως εἰδικοῦ τόμου τῆ φροντίδι καὶ ὑπὸ τὴν εὐθύνην τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀφιερωμένου ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἱστορίαν καὶ τὰς καθ' ὅλου ὑπηρεσίας τοῦ μετὰ τοὺς Ἀγίους Τόπους εὐστόχως χαρακτηρισθέντος «ὡς τοῦ σπουδαιοτάτου Προσκυνήματος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πολυτίμους πνευματικούς θησαυρούς αὐτοῦ», ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν τοὺς ὁποίους ἔχει αὕτη προσφέρει εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ εἰς τὸν καθ' ὅλου πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς εὐχῆς περὶ ἀπονομῆς ὑπὸ τῆς Ἀκα-

δημίας Ἀθηνῶν εἰς τὴν γεγραρὰν ταύτην Μονὴν ἀνωτάτης τιμητικῆς διακρίσεως ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς 1400ῆς ἀμφιετηρίδος αὐτῆς».

★

Λαμβάνων ἐν συνεχείᾳ τὸν λόγον ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρ. Κασιμάτης**, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς τὸν σεβαστὸν συνάδελφον κύριον Μπρατσιώτην διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ τιμητικοῦ ἀναμνηστικοῦ τόμου ἐπὶ τῇ 1400ῇ ἀμφιετηρίδι τῆς περιουσίῳ Μονῆς τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ.

Ἄλλὰ καὶ συγκαίρομεν τοὺς συντελεστὰς εἰς τὴν προπαρασκευήν, τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ἔκδοσίν του καὶ ἰδίᾳ τὸν καθηγητὴν κ. Γερ. Κονιδάρην, κατ' ἐξοχὴν μοχθήσαντα διὰ τὸ ἔργον.

Πέραν ὅμως καὶ τῶν εὐχαριστιῶν καὶ τῶν συγχαρητηρίων ἀναμνησκόμεθα τῆς Μονῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς ἔργου ἔθνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ, συνθέσαντος ἐπὶ 1400 ἔτη τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν Ὁρθοδοξίαν διὰ τῆς μορφώσεως ποὺ ἀποτελεῖ τὸν βασικὸν κρῖκον τῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἰσαμίλλων διὰ τοὺς Ἑλληνας ἰδανικῶν, τὰ ὁποῖα διετήρησεν ἡ Μονὴ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς ἀναμενούσης ἔθνικῆς διασπορᾶς.

Ἡ Τάξις τῶν Ἡθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν πρόκειται νὰ συζητήσῃ πρότασιν τοῦ κ. Γεν. Γραμματέως τῆς Ἀκαδημίας περὶ ἀπονομῆς βραβείου εἰς τὴν Μονὴν Σινᾶ κατὰ τὴν προσεχῆ 21ῃν Μαρτίου διὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ ὁ Πανελλήνιος αἶνος πρὸς τὸ ἔργον της».

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27ΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1972

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Παναγ. Παπατσώνης**, παρουσιάζων τὴν κατωτέρω δηλουμένην πραγματείαν τοῦ κ. Π. Μαστροδημήτρη, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὴν πραγματείαν τοῦ Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Παναγιώτου Δ. Μαστροδημήτρη, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τῆς Σχολῆς ταύτης εἰς τὴν σειρὰν τῆς Βιβλιοθήκης Σοφίας Ν. Σαριπόλου. Ὁ τίτλος τῆς πραγματείας εἶναι «Νικόλαος Σεκουνδινός, 1402 - 1464, Βίος καὶ Ἔργον, συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν Ἑλλήνων λογίων τῆς Διασπορᾶς». Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ 288 σελίδων, σχήματος ὀγδόου. Αἱ τελευταῖαι ὀκτὼ σελίδες ἀποτελοῦνται ἀπὸ φωτοτυπίας χειρογράφων καὶ εἰκόνων εἰλημμένων ἐκ τῶν κωδίκων *Markianus, Vaticanus* καὶ *Vindobonensis*. Τούτων προηγεῖται λεπτομερὲς εὐρετήριοιον προσώπων, τόπων καὶ πραγμάτων, β) ἑννέα σελίδες, πίναξ τῶν ἐρευνηθέντων ἢ μνημονευθέντων κωδίκων καὶ ἐγγράφων καὶ βιβλιογραφία ἀναφερομένη εἰς πηγάς, ἐπιλογὴν βοθημάτων, λεξικῶν κ.λ.

Ἡ πραγματεία, μετὰ σύντομα προλεγόμενα, ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο μέρη, τοῦ πρώτου ἀφορῶντος εἰς τὸν βίον τοῦ ἱστορουμένου λογίου καὶ τὸ δεύτερον εἰς τὸ ἔργον του. Ἡ ὅλη ἐργασία ἀποτελεῖ ἄριστον δεῖγμα ἀρτίως συγκεροτημένης ἐπιστημονικῆς πραγματείας, μαρτυρεῖ δὲ πολυετῆ μόχθον καὶ μακρὰς ἐρεῦνας καὶ ἀναδιφήσεις ἐπιτοπίως λαβούσας χώραν εἰς βιβλιοθήκας, μουσεῖα καὶ κολλέγια τῆς Ρώμης, τῆς Βενετίας, τῆς Φλωρεντίας καὶ ἄλλαχού, ὅπου συνεκέντρωσε, παρέβαλε καὶ ἤλεγξε παντοῖα στοιχεῖα καὶ κείμενα, ἐφ' ὧν ἐστήριξε τὴν μελέτην του, ἀνακεφαλαιοῦσαν ἀλλὰ καὶ πολλαπλῶς συμπληροῦσαν εἰδήσεις καὶ ἀτελεῖς βιογραφίας ἐρευνητῶν παρελθόντων αἰώνων, Ἰταλῶν, Γερμανῶν, τοῦ *Legrand*, τοῦ διασήμου Βρεταννοῦ *Runciman*, τοῦ ἱστορικοῦ *Jorga* κ.λ. καί, μετὰ τῶν Ἑλλήνων, τοῦ Ζαβίρα καὶ τοῦ Σάθα ἰδίως καὶ ἐκ τῶν ἀνεκδότων καταλοίπων τοῦ

ΠΑΑ 1972

Κερκυραίου ιστοριοδίφου Ἀνδρέου Μουστοξύδη, καὶ τινων πληροφοριῶν εἰς σύγγραμμα τοῦ Ἀχιλλέως Κύρου, παρεμπιπτόντως ἀναφερομένων, ἀλλ' ἐλεγχομένων ὡς ἀνακριβῶν. Πολύτιμος εἶναι καὶ ἡ συμπερίληψις ἐν τῷ τόμῳ ἑπτὰ λίαν ἐνδιαφερόντων ἀνεκδότων κειμένων.

Εἰς πολλοὺς θὰ γεννηθῆ ἡ ἀπορία ποῖος εἶναι ὁ ἱστορούμενος Νικόλαος Σεκουνδινὸς ἢ Σεκουνδίνος καὶ ποία ἡ σημασία τοῦ ἔργου του καὶ τῆς δράσεώς του. Πρόκειται περὶ Ἑλληνοσ καταγομένου ἐκ Χαλκίδος, ἐξ οὗ καὶ Chalcidensis ἐκλήθη. Ἀρκεῖ νὰ ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἔζησε ἀπὸ τοῦ 1402 μέχρι τοῦ 1464, δηλαδὴ κατὰ τὴν τραγικωτέραν περίοδον τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ ν' ἀντιληφθῶμεν, ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐκριζωθέντων Ἑλλήνων λογίων, οἱ ὅποιοι μετέφερον τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας προσέφερον. Ὁ Νικόλαος Σεκουνδίνος καθίσταται ἰδιαίτερος προσωπικότης, ἀξία ἐρεῦνης, διότι α) εἶναι ἀναμφισβητήτως Εὐβοεύς, καταγόμενος ἐκ Χαλκίδος, τοῦτο δὲ βεβαιοῦται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἰδίου πρὸς φίλους του, β) διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰς σπουδὰς του ἠκολούθησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, σπουδὰς τελείας, αἵτινες βραδύτερον ἀπέσπασαν τὸν θαυμασμὸν Παπῶν καὶ Ἑνετῶν ἀρχόντων, διὰ τὴν τελείαν κατοχὴν τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς γλώσσης. Εἰς τὴν γλωσσομάθειάν του αὐτὴν ὀφείλει καὶ τὴν ἄνετον ἐξασφάλισιν τῶν μέσων διαβιώσεώς του καὶ τῆς οἰκογενείας του, ἀλλὰ καὶ τὴν πνευματικὴν του σταδιοδρομίαν, ἣτις τὸν κατατάσσει μεταξὺ τῶν μετὰ τὴν Ἄλωσιν λογίων Ἑλλήνων, τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν Δύσιν καὶ συντελεσάντων εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν φώτων. γ) Διότι εὗρέθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς ἀνδρικὴν πλέον ἀλλὰ νεαρὰν ἡλικίαν, ἐργαζόμενος πλησίον τῶν Ἑνετῶν ἀρχόντων (κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχιερατείας τοῦ πολλοῦ Εὐσταθίου, τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Ὁμήρου καὶ βραδύτερον χρονικογράφου τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης)· παρευρέθη δὲ κυριολεκτικῶς μάρτυς τῆς ὑποδουλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1430 τῆς Θεσσαλονίκης, διαφυγὼν μὲν τὰς φοβερὰς σφαγὰς, ἀλλὰ φυλακισθεὶς ἐπὶ 13 ὄλους μῆνας μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, ἀφοῦ ἀπώλεσε πᾶσαν τὴν περιουσίαν του, ὡς μαρτυρεῖται ὑπὸ βιογράφου του: *Amisit omnia quae habebat et fuit captus cum uxore et filiis et stetit mensis XIII in captivitate in manibus Teucrorum*, δ) διότι ἀποφυλακισθεὶς καὶ μεταναστεύσας μετέσχε τῆς Συνόδου τῆς Βασιλείας (1431) πιθανὸν ἐργασθεὶς ὡς διερμηνεύς, ε) διότι βραδύτερον ἐπελέγη, ἄγνωστον ὑπὸ τίνος ὑποδειχθεὶς, διὰ νὰ μετάσχη εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς ὑπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Η' ὀρθοδόξου ἀποστολῆς, τὴν ὁποίαν συνήνητησεν εἰς τὸν Εὐριπον τῆς Εὐβοίας, διὰ τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον τὴν συνελθοῦσαν ἀρχικῶς (1438) εἰς Φερράραν καὶ συνεχισθεῖσαν εἰς Φλωρεντίαν. Κατὰ ταύτην, ὅπου

συνειργάσθη μετὰ τοῦ τότε Ἐπισκόπου Νικαίας Βησσαρίωνος, τοῦ Γεμιστοῦ καὶ τοῦ Συλβέστρου Συροπούλου, τοῦ χρονικογράφου, συνετελέσθη ἡ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀμέσου ἀνάγκης βεβιασμένη ἄρσις τοῦ μεγάλου Σχίσματος καὶ ἡ Ἑνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν. Ταῦτα μαρτυροῦνται εἰς τὸ Χρονικὸν τοῦ Συροπούλου εἰς τὸ ὁποῖον βραδύτερον ὁ ἐκδότης ἔδωκε τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον «Vera historia unionis non verae inter Graecos et Latinos: Concilii Florentini exactissima narratio». Περὶ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν τραγικὴν ταύτην ἄνοδον, ὁ Σεκουνδίνος ἐχρησιμοποιήθη ὡς λαμπρὸς διερμηνεὺς καὶ μεταφραστὴς λεπτοτάτων θεολογικῶν ἐννοιῶν μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας μαρτυρεῖται ἐν τῷ χρονικῷ: «Nicolaus Secundinus Euboicus qui in concilio Basileensi in 1431, postea in Ferrarensi translato Florentiae anno 1430 interpretationem egit».

στ) Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ὑπέστη τὸ πλήγμα τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὰς συνόδους ὁ Πάπας Εὐγένιος ἐξετίμησε τὰς γνώσεις του καὶ τὰς ἀρετὰς του καὶ τὸν προσέλαβεν ὡς Γραμματέα καὶ ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ ἄνοδος του. Ἐχρησιμοποιήθη ὡς διερμηνεὺς κατὰ τὰς μεταξὺ Βατικανοῦ καὶ Σουλτάνου Μωάμεθ διπλωματικὰς συνεννοήσεις, αἵτινες διεξήγοντο ἑλληνιστί. Ὑπέστη τὴν φοβερὰν πανώλην τῆς Βενετίας, ὅποτε καὶ ἐπεβίβασε τὴν σύζυγόν του καὶ τινὰ τῶν τέκνων του, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δεκατετραετοῦς ἀγαπητῆς θυγατρὸς του, ἐπὶ πλοίου ἐν πλήρει νηνεμίᾳ, παρέστη δὲ εἰς τὸ ναυάγιον ἐντὸς τοῦ λιμένος, τοῦ πλοίου, προκληθέντος τοῦ θανάτου ὅλων τῶν ἐπιβιβασθέντων μελῶν τῆς οἰκογενείας του, τὴν ὁποίαν ἔστειλεν εἰς Χαλκίδα, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς νόσου.

Καὶ μόνη ἡ περιπετειώδης ἱστορία ἐνὸς Ἑλλήνος λογίου τοῦ ὁποίου ἡ μοῖρα ἦτο ν' ἀναλώσῃ τὴν ζωὴν του μετακινούμενος διαρκῶς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὁ ὁποῖος ἔζησε τόσας ἀποφασιστικὰς φάσεις τῆς Ἱστορίας καὶ συνειργάσθη μετὰ τόσων ἱστορικῶν προσώπων, ἦτο ἀρκετὴ νὰ ὠθήσῃ ἓνα φιλομαθῆ συγγραφέα εἰς συγγραφὴν τῆς βιογραφίας του.

Πέραν τούτου ὁμως, ὑπάρχει καὶ τὸ καταλειφθὲν ἱστορικο-φιλολογικὸν ἔργον τοῦ Σεκουνδίνου, τὸ ὁποῖον τὸν κατατάσσει μετὰ τῶν πρωτοπόρων τοῦ τότε ἀρχομένου Οὐμανισμοῦ. Τὰ ἔργα του ἐπιμελῶς κατατάσσονται ὑπὸ τοῦ κ. Μαστροδημήτρη, διὰ πρώτην φορὰν κατόπιν ἐξαντλητικῶν ἱστοριοδικτικῶν ἐρευνῶν καὶ χωρίζονται κατὰ κατηγορίας. Ἡ συναγωγὴ τοῦ ἔργου ἐγένετο κυρίως ἐκ τῶν τριῶν κωδίκων τοῦ Βατικανοῦ, τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ τοῦ τῆς Βιέννης (Vindobonensis). Τὰ ἔργα ταῦτα ὑποδιαιρεῖ 1) εἰς ἐκθέσεις καὶ ἀναφορὰς ἀρχόντων, Παπῶν, Βασιλέων, Βενετῶν Συνδίκων, 2) εἰς ἐπιστολικὸν ἔργον πρὸς λογίους καὶ φίλους, 3) ἱστορικὸν ἔργον, 4) φιλοσοφικὸν ἔργον, 5) θεολογικὸν ἔργον, 6) ρητορικὸν ἔργον καὶ τέλος, τὸ πλέον ἐνδιαφέρον, μεταφραστικὸν ἔργον, ὅπου περιλαμ-

βάνονται αἱ μεταφράσεις τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας, αἱ μεταφράσεις ἔργων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος εἰς τὴν Λατινικὴν (Ὁνησάνδρου, Ἀρριανοῦ, Δημοσθένους — ὁ περὶ στεφάνου, ὁ Α΄ Ὀλυμπιακός, ὁ περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ — Πλουτάρχου τὰ πολιτικὰ παραγγέλματα) καὶ τέλος 7) λοιπαὶ μεταφράσεις.

Ὁ κ. Παναγιώτης Μαστροδημήτρης ἐν τῷ προλόγῳ του ἀναφέρει λίαν μετριοφρόνως ὅτι «λόγοι εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος μὲ ἤγαγον εἰς τὴν ἔρευναν μιᾶς ἐποχῆς ὡς αὐτὴ τῶν πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἀλωσιν χρόνων, καὶ ἑνὸς ἀνθρώπου, ὡς ὁ Νικόλαος Σεκουνδίνος, ἀνήκοντος εἰς τὴν χορεία τῶν Ἑλλήνων λογίων τῆς Διασπορᾶς, οἵτινες συνετήρησαν καὶ διέδωσαν εἰς τὴν Δύσιν τὴν πνευματικὴν παράδοσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Τὴν ἐθνικὴν ταύτην καὶ εὐγενῆ πρόθεσιν, θέλω νὰ τονίσω, ὅτι ἠκολούθησεν ἀκαταπόνητος ἔρευνα καὶ ἐπιμόνος ἐργασία, ἀρεταί, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλομεν τὴν ἀξιόλογον καὶ διαφωτιστικὴν πραγματείαν τὴν ὁποίαν ἐθεώρησα χρέος μου νὰ ἀνακοινώσω δημοσίᾳ, διὰ νὰ γίνῃ εὐρύτερον γνωστή.

Συνοπτικῶς μνημονεύει ὁ κ. Μαστροδημήτρης περὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Σεκουνδίνου. Ἀναφέρει ὅτι ἡ οὐμανιστικὴ καὶ λογία παράδοσις μετεβιβάσθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Σεκουνδίνου εἰς τὸ τέκνον αὐτοῦ Ἀλβίτζε, ἦτοι Ἀλοῦσιον καὶ Λουδοβίκον καὶ εἰς τὸν ἕγγονον Νικόλαον ὅστις περιέργως ὠνομάσθη Audinos, ὅπερ ἐξελληνίσθη εἰς Ἐξαουδίνος. Τοῦτο κατὰ τὸν Babinger (μελετητὴν τοῦ Σεκουνδίνου) ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἐγεννήθη κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς Τεσσαρακοστῆς τῶν Καθολικῶν, τὴν τετάρτην τῶν Τεφρῶν, ὁπότε γίνεται ἡ ἐπίκλησις *Christe exaudi nos*. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ θεωρήσω ἀβάσιμον τὴν ἐξήγησιν, διότι τὸ *Christe exaudi nos* δὲν λέγεται κἂν κατὰ τὴν Τεσσαρακοστὴν, ἀλλ' εἰς πάσας τὰς Λιτανείας αἱ ὁποῖαι ψάλλονται καθ' ὄλον τὸ ἔτος. Πάντως ἡ ἐπωνυμία αὐτὴ πρέπει νὰ ὀφείλεται εἰς θρησκευτικὴν τινα αἰτίαν. Εἰς τὴν πλάνην ταύτην παρεσύρθη ὁ κ. Μαστροδημήτρης, μὴ εὐθυνώμενος εἰ μὴ διὰ τὴν παράλειψιν ἐλέγχου. Ταῦτα ὡς ἐν παρόδῳ.

Προσθέτω ὅτι ἔχω σχηματίζει τὴν γνώμην, ὅτι ὑποσυνειδήτως ὠδηγήθη ὁ κ. Μαστροδημήτρης εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ τόσον πρωτοτύπου θεματός του, ἐκτὸς τῆς προτροπῆς τοῦ Καθηγητοῦ του ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ κ. Τομαδάκη, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὑπῆρέτησεν ὡς Γυμνασιάρχης, νομίζω εἰς τὴν Εὐβοίαν, τυγχάνει δὲ καὶ ὁ ἴδιος Εὐβοεύς, καὶ ἡ ἰδέα τοῦ *Segundinus vir Euboicus* ἢ *Chalcidensis* ὑπῆρξε τὸ μυστικὸν κίνητρον.

Πάντως εὐχομαι νὰ εὐρῆ ἡ φιλοπονία του καὶ τὸ ἐρευνητικὸν του πνεῦμα μιμητὰς μεταξὺ τῶν νέων φιλολόγων, εἰς τὸν ἴδιον δὲ νὰ συνεχίσῃ μὲ τὴν ἰδίαν ἔφεσιν τὰς ἐργασίας του — πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, ὡς πληροφοροῦμαι, ἐπραγματο-

ποιήθη κατά τὴν πρὸς τοῦτο παραμονὴν του εἰς τὸ γεραρὸν Ἰνστιτούτου τῆς Βενετίας, ὅπου ἐπὶ μακροῦς μῆνας παρέμεινεν ἐρευνῶν».

Μετὰ τὴν παρουσίαν τῆς ἀνωτέρω πραγματείας, ὁ πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρ. Κασσιμάτης**, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Εὐχαριστῶ ἐκ μέρους τοῦ Σώματος τὸν συνάδελφον κ. Παπατσώνην διὰ τὴν ἐνδιαφέρουσαν ἀνακοίνωσιν πού ἔκαμε, παρουσιάζων τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μαστροδημήτρη. Ἄλλὰ καὶ συγγαίρω τὸν νεαρὸν διδάκτορα διὰ τὸ ἔργον του περὶ τοῦ Νικολάου Σεκουνδινού.

Μᾶς ἔφεραν εἰς τὸ προσκλήριον, ἐν εἴδει ὑποβλητικῆς νωπογραφίας, καὶ ἡ ἀνακοίνωσις καὶ τὸ βιβλίον, μίαν πολυτάραχον καὶ δραματικὴν ἐποχὴν τῆς ἱστορίας μας, τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ ἔτη τοῦ ἀγῶνος νὰ ἀναχαιτισθῇ ἡ παρακμὴ ἀλλὰ καὶ τῆς ἐντονωτέρας φάσεως τοῦ αἰωνίου διχασμοῦ πού ὑπὸ διάφορα φανταχτερὰ ὀνόματα καλύπτει ἐκάστοτε τοὺς ἀθλίους φανατισμοὺς εἰς τοὺς ὁποίους παρασυρόμεθα.

Ἡ περίοδος τῆς συνόδου τῆς Φερράρας - Φλωρεντίας εἶναι πολὺν διδακτικὴν. Ὅχι μόνον δι' ἡμᾶς ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Εὐρώπην ὀλόκληρον, ἡ ὁποία καὶ αὕτη δὲν κατώρθωσε κατὰ τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων νὰ ἀρθῇ εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς της καὶ νὰ ἴδῃ μὲ τὸ φάσμα τοῦ μέλλοντος τὴν ἀποστολὴν της, θυσιάζουσα τὰ ταπεινὰ συμφέροντα τῆς στιγμῆς.

Ἡ μετοικεσία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τὴν ὁποίαν μᾶς ὑπενθυμίζει ἡ περίπτωσις τοῦ Σεκουνδίνου δὲν εἶναι φεῦ! σπανία εἰς τὴν ἱστορίαν μας τὴν παλαιάν, τὴν χθερσινὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν σύγχρονον. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι δὲν θὰ εἶναι διαρκής. Ἡ τοῦλάχιστον θὰ συντελέσῃ, ὅπως καὶ ἡ τοῦ 15ου αἰῶνος, εἰς τὴν δόξαν τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος.

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου εἶναι ἐρευνητικὸν καὶ δὲν παρουσιάζει γενικώτερον ἐνδιαφέρον. Εἰς τὸ πρῶτον ὅμως μᾶς ὑπενθυμίζει μαζί μὲ τὸν Σεκουνδίνον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Βησσαρίων ἔγραφε

«Εἰδὼς σὲ καὶ αὐτόν, Γεμιστοῦ ἱστορίαν καὶ ἀρετὴν οὐδενὸς ἤτιον ἀγάμενον», καὶ ὅλην τὴν πλειάδα τῶν ρεαλιστῶν Ἑλλήνων διανοουμένων πού διέφυγαν τὴν συμφορὰν.

Καὶ εἶναι κατὰ τοῦτο ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας τὸ ἔργον».

★

Ὁ αὐτὸς Ἀκαδημαϊκός, κ. **Π. Παπατσώνης**, παρουσιάζων ἐν συνεχείᾳ τὸ ἔργον τοῦ H. W. Haussig, κατὰ μετάφρασιν εἰς τὴν γαλλικὴν τοῦ Ἀββᾶ Jean Décarreaux, «Histoire de la civilisation byzantine», λέγει τὰ ἑξῆς :

«Τὸ δεύτερον βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμῶ νὰ παρουσιάσω εἶναι ἡ περὶ τὸ τέλος τοῦ λήξαντος ἔτους δημοσιευθεῖσα καὶ κυκλοφορήσασα μετάφρασις εἰς τὴν Γαλλικὴν, εἰς ὀγκώδη πολυτελῆ τόμον σχήματος τετάρτου, «Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ» τοῦ δόκτορος Haussig, καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Bochum τῆς Γερμανίας. Τὸ ἔργον ἐξεδόθη τῷ 1966 εἰς β' ἔκδοσιν εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Kulturgeschichte von Byzanz», ἤδη δὲ πρὸ τριμήνου μόλις εἶδε τὸ φῶς ἡ εἰς τὴν Γαλλικὴν μετάφρασις, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Οἴκου Jules Tallandier. Τὴν μετάφρασιν ἐξεπὸνήσεν ὁ Γάλλος Ἀββᾶς Ἰωάννης Décaugeaux. Ὁ ἐξαιρετικῆς καλλιτεχνικῆς ἐμφανίσεως τόμος ἀποτελεῖται ἐκ 462 σελίδων, κοσμούμενος ὑπὸ πλουσίας εἰκονογραφήσεως, ἐξ 169 πινάκων, ἐγχρώμων καὶ μελανῶν καὶ λευκῶν, ἀρίστης ἐκτυπώσεως καὶ πλουσίου σχολιασμοῦ.

Τὸ ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἡ εἰς τὴν Γαλλικὴν αὕτη μετάφρασις, προέρχεται ἐκ τῶν ἐξῆς λόγων: α) τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἥτοι ὁ Βυζαντινὸς Πολιτισμὸς, ὁ ὁποῖος διὰ τοιούτων ἐκδόσεων γίνεται ὅλον ἐν καὶ περισσύτερον γνωστός, ἡμᾶς δὲ τοὺς Ἑλληνας ἰδιαιτέρως συγκινεῖ ἡ εὐρυτέρα διάδοσις, δεδομένου ὅτι εἶναι ὁ ἀμεσώτερον συνδεδεμένος μὲ τὰς σημερινὰς ἐξελίξεις, χωριζόμενος μόνον ἀπὸ τοὺς τέσσαρας αἰῶνας τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄνευ διακοπῆς, δυνατόν τις εἰπεῖν, ζῆ μὲσω τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. β) διὰ τῆς πληρεστάτης ἀπὸ πάσης ἀπόψεως γαλλικῆς ἐκδόσεως, προσφέρεται τὸ κείμενον εἰς λίαν πολυάριθμον νέον Κοινόν, τὸ γαλλόφωνον ἢ τὸ τυχόν γαλλικῆς παιδείας, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι κάτοχον τῆς γερμανικῆς γλώσσης. Καί, ὅπερ καὶ κυριώτερον, γ) λόγῳ τῆς αὐθεντίας τοῦ μεταφραστοῦ του. Ὁ Ἀββᾶς Décaugeaux, σοφὸς θεολόγος, ἱστορικός, βυζαντινολόγος, συμπαθὼν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀντικειμενικὸς καὶ ἀμερόληπτος, κεκρηγμένος ὑπὲρ τῆς προσεγγίσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, εἶναι φυσιογνωμία ὅλως ἐξέχουσα καὶ ἐνεργὸς εἰς τοὺς θεολογικοὺς κύκλους. Στενὸς φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ σ. Πατρὸς Danielou, ἤδη Καρδινάλιου καὶ ἀπὸ τοῦ 1970 μεταξὺ τῶν ξένων Ἑταίρων τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας, λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ἀλληλοδιαδόχους Βατικανὰς Συνόδους, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Παπῶν, τόσον Ἰωάννου τοῦ Καλοῦ ὅσον καὶ τοῦ Παύλου τοῦ ΣΤ'. Πρὸ τριετίας ἐδημοσίευσεν ἐξόχου ἐνδιαφέροντος πραγματείαν, ἐξιστοροῦσαν, μὲ τὸν ἀντικειμενικὸν τρόπον ὁ ὁποῖος τὸν διακρίνει, τὰ τῆς ὑπὸ τραγικὰς διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν καταρρέουσαν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐλάχιστον χρόνον πρὸ τῆς Ἀλώσεως, συνελθούσης ἐν Φερράρα, πρῶτον, καὶ μεταφερθεῖσης βραδύτερον εἰς Φλωρεντίαν, Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῆς καταληγούσης ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης, εἰς τὴν βεβιασμένην καὶ ἄνευ ἐρείσματος κατάργησιν τοῦ Σχίσμα-

τος καὶ τὴν Ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Εἰς τὴν πραγματείαν του ταύτην ὁ διαπρεπὴς κληρικὸς καὶ ἱστορικὸς σχολιάζει κυρίως τὸ Χρονικὸν τοῦ Συλβέστρου Συροποῦλου περὶ τοῦ ὁποῦ κατα σύμπτωσιν ἐγένετο λόγος καὶ εἰς τὴν προηγηθεῖσαν παρουσίᾳ του Σεκουνδίνου.

Ἡ συμβολὴ ὅμως τοῦ Ἀββᾶ Décarreaux δὲν ἔγκειται μόνον εἰς τὴν λαμπρὰν μετάφρασιν τοῦ γερμανικοῦ πρωτοτύπου. Πρέπει νὰ τονίσω, ὅτι τὸ ἐν τέταρτον τοῦ κειμένου τοῦ τόμου καταλαμβάνεται ἀπὸ σοφοὺς σχολιασμοὺς, ὅπου ἀνατρέπονται καὶ ἐπανορθοῦνται σφαλῆραὶ εἰδήσεις καὶ κρίσεις τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέως, προσθῆκαι παραλείψεων, ὑποδείξεις παραδρομῶν. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ σχολιασμοῦ, διὰ τοῦ ὁποῦ ἀρτιοῦται ἡ συγγραφὴ, οὐδόλως μαρτυρεῖ ἐριστικὴν διάθεσιν ἢ ἐπίδειξιν σοφίας, ἀλλ' ἔλαβε χώραν ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέως, καὶ ἀφοῦ ἐπὶ ἐκάστου θέματος, ἐπέιθετο οὗτος περὶ τῶν παραλείψεων, ἐλλείψεων ἢ σφαλῆρων πληροφοριῶν, καὶ τῇ ἀπολύτῳ συγκατανέουσι του. Διὰ τὴν ἀρτίωσιν μάλιστα τοῦ ἔργου του, ἐκφράζει τὰς εὐχαριστίας του εἰς τὸν Γάλλον μεταφραστὴν καὶ σχολιαστὴν. Τὸ τμήμα τοῦτο τῶν σχολίων, θεωρῶ ὡς τὴν σπουδαιότεραν συμβολὴν τῆς εἰς τὴν Γαλλικὴν ἐμφανίσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ σῶμα τῆς συγγραφῆς, ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς ἀντὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν συνήθως παραδεδομένην μέθοδον διακρίσεως κατὰ τομεῖς τῆς ἱστορικῆς ἀναλύσεως, ἤτοι τὰς ἐξελίξεις κειωρισμένως, τὰς ἀφορώσας εἰς τὰς πολιτικὰς φάσεις τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου, τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, τοῦ μοναχισμοῦ, τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς, τῶν αἰσθητικῶν ἐμφανίσεων, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἠκολούθησε τὴν ἐξιστόρησιν συλλήβδην παντὸς σημείου ἀφορῶντος εἰς τὸν Βυζαντινὸν Πολιτισμὸν κατὰ χρονικὰς περιόδους. Οὕτω, ἡ Ἱστορία διαιρεῖται εἰς πέντε μέρη, ὅπου ἐρευνῶνται α) αἱ βάσεις τοῦ Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ καὶ αἱ διαρρυθμίσεις αἱ ἐπενεχθεῖσαι ἀπὸ τῆς καταρρεύσεως τῆς Δύσεως, μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. β) Ἡ ἀυγὴ τοῦ Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ, ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐξαίρονται τὰ τοῦ μοναχισμοῦ, τὰ τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου, τὰ τῆς ἀναδημιουργίας τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου. γ) Ἡ ἄνοδος τοῦ Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ, σύγκρισις, ὁμοιότητες καὶ διαφοραὶ μετὰ τὴν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἡ θεοκρατικὴ διαμόρφωσις καὶ ἡ ἀνύψωσις τοῦ Αὐτοκράτορος ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐπιρροὴ τῶν μοναχῶν, ἡ διεθνὴς θέσις τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν Μέσον Αἰῶνα. δ) ἡ ἀπαρχὴ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ, ἡ ἀπαρχὴ μαρασμοῦ τῆς μοναστικῆς παιδείας καὶ ἡ ἐμφάνισις τῆς ἐξωθησικευτικῆς τοιαύτης, ἡ πρώτη ἐμφάνισις λαϊκῆς γραμματείας, ὀρθολογιστικὴ καὶ οὐμανιστικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν

εἰκαστικῶν τεχνῶν. ε) ἡ τελευταία φάσις τοῦ Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ, ἡ ἐπὶ Παλαιολόγων Ἀναγέννησις καὶ ἡ τελικὴ κατάρρευσις.

Ἡ μέθοδος αὐτὴ τῆς χρονολογικῆς πορείας ἐξιστορήσεως, ὁρθῶς ἐκρίθη ὡς ἀρμόζουσα λόγῳ τῆς ἐνιαίας παρακολουθήσεως ἐκάστης χρονικῆς περιόδου τῶν πολιτιστικῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα συνθέτουν τὴν ὅλην ζωὴν. Ἐνῶ ἡ κατὰ κεχωρισμένους τομεῖς παρουσιάσις διασπᾷ τὴν ἱστορικὴν ἐνότητα, ἐπαφιεμένης τῆς συναρμολογήσεως τῶν ἀντιστοιχιῶν χρονικῶς τῶν διαφόρων τομέων εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὅστις, καὶ κοπιᾷ καὶ παραπλανᾶται.

Τὸ γεγονός ὅτι παρεισέφρησαν καὶ παρερμηνεῖαι καὶ σφάλματά τινα καὶ παραλείψεις, ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπισημανθῇ ἀπὸ ἓνα θεολόγον, ὁμοῦ καὶ ἱστοριοδίφην καὶ ἐρευνητὴν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, δεδομένου ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἰδιορhythμου θεοκρατικῆς Αὐτοκρατορίας, ὀλιγώτερον οἰκείας εἰς ἓνα μὴ θεολόγον ἱστορικόν. Τιμᾷ δὲ τοῦτον τὸ πνεῦμα θερμῆς συνεργασίας καὶ ἀποδοχῆς, καὶ δὴ εὐγνώμονος, τῶν ὑποδείξεων, διὰ τῶν ὁποίων τὸ ἔργον του ἐμφανίζει μεγαλυτέραν ἀριότητα.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν πρόλογον τοῦ μεταφραστοῦ, ὅστις τὸν συνέγραψε κατὰ εὐγενῆ παράκλησιν τοῦ συγγραφέως, οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὰς βυζαντινὰς σπουδὰς ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ Γάλλος σοφὸς ἀνατρέχει εἰς τὴν παλαιὰν γαλλικὴν παράδοσιν ἣτις ἀπεκορυφώθη ἐν Παρισίοις κατὰ τοὺς 17^{ον} καὶ 18^{ον} αἰῶνας εἰς τὸ περικλεῆς Ἀββαεῖον τοῦ Saint Germain des Prés. Τὰς ἐκεῖ μελέτας ἀποκαλεῖ «ἐποποιῖαν αὐθεντίας καὶ σοφίας», ἀποτίει ὅμως φόρον τιμῆς μεταξὺ ἄλλων εἰς τὸν Δουκάγγιον (ἀποθανόντα τῷ 1688), τὸν ταπεινὸν καὶ ἐργατικώτατον, ὅστις δικαίως ἐκρίθη ὡς *vir prudentissimus*, ἀναφέρει τὰς ἐργασίας περὶ Ὁριγένους καὶ ἄλλων ἀνατολικῶν Πατέρων, καὶ ἐξαίρει τὴν τεραστίαν συμβολὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Corpus τῶν ἀνατολικῶν Πατέρων τῆς συλλογῆς Migne, ἐκ συνόλου σελίδων 533290, ἣτις παρὰ τοὺς δύο αἰῶνας τῆς ζωῆς της παραμένει τὸ ἀπαραίτητον ὄργανον παντὸς μελετητοῦ ἱστορικοῦ καὶ θεολόγου. Ἀναφέρει βεβαίως, ἐκτὸς τῶν Γάλλων, πλείστους ἄλλους μελετητὰς ὡς τὸν Ἴταλὸν Ἀλλάτιον, τὸν Ὀστρογκόρσκι, τὸν Ράνσιμαν, τὸν Dölger, τὸν Κάρολον Diehl, τὰς ἐργασίας τῶν Βενεδικτίνων Πατέρων τῆς βελγικῆς πόλεως Chevetogne, τὰ *Orientalia Christiana*, συλλογικὰς ἐργασίας πολλῶν ἄλλων Γάλλων καὶ ξένων, τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐν Ρώμῃ ἑλληνικοῦ Κολλεγίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Μνημονεύει δὲ εὐφύμως τὴν πλειάδα τῶν Ἑλλήνων μελετητῶν, οἵτινες συνεχίζοντες τὴν παράδοσιν τῶν Παπαρηγοπούλου, Σπυρ. Λάμπρου, Σωτηρίου, Ἀνδρ. Ἀνδρεάδη, ἀποτελοῦν τὴν σοφὴν πλειάδα τῶν ἐπιγόνων Ὁρλάνδου, Ζακυθηνοῦ, Χατζηδάκη, Ἐυγγο-

πούλου, Γωμαδάκη. Δὲν λησμονεῖ δὲ καὶ τὴν ἐν Οὐάσιγκτον λαμπρὰν συμβολὴν τοῦ Dumbarton Oaks.

Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν συνάδελφόν του Γερμανὸν συγγραφέα καὶ καθηγητὴν δόκτορα Haussig, ἀναφέρομεν ὅτι εἰς αὐτὸν ὀφείλονται σοβαραὶ πραγματεῖαι περὶ τῶν Σκυθῶν, περὶ τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τοῦ Βυζαντίου, περὶ τῶν Ἀβάρων, περὶ τῶν Οὐννων, περὶ τῶν νομαδικῶν φυλῶν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, καὶ ἡ ἐντελῶς πρόσφατος μελέτη περὶ τῆς ἐννοίας τῆς Πόλεως ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ καὶ τέλος μία εὐληπτος σύνοψις τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας.

Λαμβάνων ἐν συνεχείᾳ τὸν λόγον ὁ πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρ. Κασιμάτης**, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Καὶ πάλιν εὐχαριστίας ἀπευθύνω εἰς τὸν συνάδελφον κ. Παπατσώνην ἐκ μέρους ὅλων μας διότι μᾶς παρουσίασε τὴν λαμπρὰν γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου τοῦ Haussig, τῆς ὁποίας ὁ τίτλος εἶναι ἐπιτυχέστερος καὶ σύμφωνος περισσότερον μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέως ἀπὸ τὸν τοῦ πρωτοτύπου.

Πράγματι περὶ «Histoire de la Civilisation Byzantine» εἶναι προτιμώτερον νὰ ὀμιλῶμεν προκειμένου περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Haussig καὶ ὄχι περὶ Kulturgeschichte von Byzanz. Βέβαια, τὸ θέμα τοῦ τί εἶναι πολιτισμὸς καὶ τί Kultur εἶναι εὐρύτερον ὅπως εὐρύτερον εἶναι καὶ τὸ θέμα ἂν ἠμποροῦμεν νὰ ὀμιλῶμεν κατ' ἀρχὴν περὶ πολιτισμοῦ ἐξειδικευμένου, βυζαντινοῦ ἐν προκειμένῳ. Νομίζω ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ὑπὸ συζήτησιν βιβλίου, δυνάμεθα νὰ ἀναφερώμεθα εἰς τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν, πρόδρομον τοῦ σημερινοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἢ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, συνθέτοντα εἰς τὴν χοάνην τῆς βυζαντινῆς ζωῆς τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν ἐξελισσομένην ἑλληνολατινικὴν εἰσφορὰν.

Εἶναι δὲ τὸ βιβλίον περίπτωσις τῆς λεγομένης σήμερον κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Febvre καὶ τοῦ Braudel, ὀλοκληρωτικῆς ἱστορίας (Histoire totale) ὅταν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν γεγονότων (Histoire événementielle) τῶν παλαιότερων. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ κεφάλαιά του χωρίζονται κατὰ διάφορον τρόπον.

Θαυμάσαι εἶναι εἰς βάθος αἱ σκέψεις περὶ Ἰουστινιανοῦ ὡς ἀνθρώπου δ' ὁ ἐποχῶν καὶ ὡς προδρόμου τῆς ἑλλητικοποιήσεως τοῦ Βυζαντίου, εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ὑποταγῆς τῆς Δύσεως εἰς τοὺς Βαρβάρους. Ἐπίσης ἐξαιρετικῶς ἀποκαλυπτικαὶ αἱ συντριπτικαὶ διὰ τοὺς σταυροφόρους κρίσεις τοῦ Haussig, ὅχι τόσον συνήθεις εἰς τοὺς δυτικὸς συγγραφεῖς, ὑποκύπτοντας συνήθως, ὅπως ὅλοι μας φεῦ ! εἰς ἐν ὑποσυνείδητον αἰσθημα ὀψιγενοῦς ἔθνικισμοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν μεταφραστὴν Ἀββᾶν Descartreux ἀξίζει νὰ τονισθῇ ὅτι ἀκολουθῶν τὴν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπελθοῦσαν ἀναζωπύρῃσιν τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν καὶ τὴν ἐπακόλουθον ἀξιολόγησιν τοῦ Βυζαντίου, προχωρεῖ ἴσως πέραν τοῦ δέοντος, ὑποτιμῶν, κατὰ κάποιον τρόπον τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, τῆς ὁποίας ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληγες εἴμεθα, ὅσον καὶ τοῦ Βυζαντίου, συνεχισταί. Καὶ ἐδῶ ἡ σύνθεσις εἶναι ἡ ὀρθὴ ὁδὸς χωρὶς τὰς ὑπερβολὰς ἐνὸς Maurras ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν καὶ τῶν βυζαντινῶν ἀναθεματισμῶν κατὰ «τῶν τὰ Ἑλληνικὰ διεξιόντων μαθήματα καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων δυσσεβῆ διδασκόντων γράμματα».

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 28ΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1972

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἡ ἱλιγγιώδης πρόοδος τῆς τεχνικῆς δὲν ἀνέτρεψε μόνον τὰ παραδοσιακὰ δεδομένα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Μετέβαλε, δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς, αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων. Καί, ἔτι περαιτέρω ἀφαιρεῖ καθ' ἡμέραν καὶ περισσότερα ἀπὸ τὰ προνόμια ποὺ ἡ κοινωνικὴ συνείδησις συνέδεε πάντοτε μὲ τὸν ἄνθρωπον ὡς αὐτοδύναμον παράγοντα τῆς ζωῆς.

Ἡ τεχνοτρονικὴ περίοδος εἰς τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζεται ὅτι εἰσερχόμεθα, εἰς τὴν ὁποίαν ἴσως εἰσήλθομεν («ἀνεπαισθήτως»), ἔκτος ἀπὸ τὰ καθαρῶς τεχνικά της ἐπιτεύγματα, φιλοδοξεῖ νὰ κυριαρχήσῃ καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Καὶ προβάλλει πολυποδικὴν τὴν ἀξίωσιν τῆς ἐξαρτήσεως τῶν πάντων ἀπὸ τοὺς μηχανισμούς της. Ἡ «κυβερνητικὴ» τείνει νὰ ἀπορροφήσῃ τὴν αὐτόνομον ζωὴν.

Ἦδη εἰς τὴν Γερμανίαν ὁμιλοῦν περὶ τῆς κυβερνητικῆς ἐρμηνείας τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Καὶ ὑπαιγιμὸν σαφῆ ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ τι πλεόν τοῦ ὑπαιγιμοῦ ἔκαμε ἤδη καὶ εἰς περιγραφὴν λεπτομερῆ τῆς διαφαινομένης καὶ ἐν πολλοῖς καὶ ἐφαρμοζομένης τάσεως ἐπικρατήσεως τῆς κυβερνητικῆς εἰς τὴν Ἱατρικὴν, καὶ εἰς τὸ πεδίον τῆς διαγνώσεως καὶ εἰς τὸ πεδίον τῆς θεραπευτικῆς, προέβη εἰς τὸν εἰσιτήριον λόγον του εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτὴν ὁ συνάδελφος κ. Μαλάμος.

Καὶ εἰς τὸ δίκαιον ἀνάλογος ὑπάρχει κίνησις, ἄλλοτε, ὡς ἐν Ἀμερικῇ, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς «δικαιομετρίας» καὶ ἄλλοτε, ὡς ἐν Ἰταλίᾳ ἢ Γερμανίᾳ, τῆς «δικαιοκυβερνητικῆς». Τὸ περίφημο διάγραμμα τοῦ Eulerg ἐφαρμοζόμενον εἰς τὰς σχέσεις τῆς τεχνικῆς τῶν ὑπολογιστῶν, τῶν μαθηματικῶν, τῆς κυβερνητικῆς καὶ τοῦ δικαίου προβλέπει τὰ πάντα.

Ἡ «κυβερνητικὴ», χωρὶς νὰ ἐξοβελίσῃ τὴν συνεργασίαν τοῦ ἀνθρώπου, τείνει νὰ ὑποτάξῃ, αὐτὸν μὲν εἰς τὴν μηχανήν, τὴν προσωπικότητά του δὲ εἰς τὴν ἄκαμπτον λογικὴν τοῦ ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστοῦ.

Μάτην ἀκούονται φωναὶ διακεκριμένων βιολόγων πλέον καὶ ὄχι μόνον φιλοσόφων, πὺν λέγουν ὅτι (ἢ ἐπιστήμη ἢμπορεῖ νὰ λύση τὰ αἰνίγματα τῆς φύσεως, ὄχι ὁμως καὶ τὸ μυστήριον τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ὑπάρχει εἰς τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὸ ἀπροσδιόριστον πὺν εἶναι ὁμως τὸ οὐσιῶδες).

Αὐτὸ τὸ οὐσιῶδες εἶναι ἡ π ρ ο σ ω π ι κ ὄ τ η ς τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἄσκησιν ἑνὸς ἐπαγγέλματος, ἢ μᾶλλον ἑνὸς λ ε ι τ ο υ ρ γ ῆ μ α τ ο ς, τοῦ ἱατρικοῦ, πὺν πλήττεται ἀπὸ τὴν διεκδίκησιν τῆς λογικευομένης μηχανῆς, μηχανῆς ὁμως πάντοτε, μὲ μηχανικὴν δηλαδὴ λογικὴν, θὰ μᾶς ὁμιλήσῃ ἀπόψε ὁ Ἐακαδημαϊκὸς κ. Λούρος.

Αἰ ἀπόψεις τοῦ κ. Λούρου ὅπως καὶ τὸ ὅλον θέμα τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐν σχέσει μὲ τὴν μηχανὴν θὰ γίνουν ἐλπίζω ἀντικείμενον συζητήσεως εἰς τὴν Ἐακαδημίαν, ἐν καιρῷ.

Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. Ν. Κ. ΛΟΥΡΟΥ

Ἐποθέτω πὺς δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει ἀντίρρηση γιὰ τὸ δικαίωμα τοῦ ἱατροῦ πὺν ἔχει ἐπωμισθεῖ τὴν τύχη στρατιῶς ἀνθρώπων στὸ διάστημα μισοῦ αἰῶνος, νὰ διατυπώσῃ σκέψεις πὺν πότε ἐφιαλτικὰ καὶ πότε μὲ ἀγαλλίαση προκύπτουν ἀπὸ τὴν μακρόχρονη ἱατρικὴ λειτουργία. Θεωρούμενος ἀπὸ τὴν κοινωνία ἄλλοτε ἡμίθεος καὶ ἄλλοτε ἁμαρτωλός, τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἀναμετρᾷ τὶς ἀποστάσεις καὶ τὰ γεγονότα πὺν ἔχουν προηγηθεῖ, ὅσα ἔγιναν ἀντιληπτὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ ὅσα πρόκειται νὰ κληρονομηθοῦν ἀπὸ τοὺς διαδόχους του.

Ἐν θελήσῃ κανεὶς νὰ συγκροτήσῃ μὲ τὴν φαντασία του τὴν πινακοθήκη τοῦ ἱατροῦ, συναντᾷ ἀπέριττες χλαμύδες πὺν συμπληρῶνουν γενειοφόρους σοφούς, πτυχωτὰ μεσαιωνικὰ περιλαίμια, κομπῆς καὶ πολύπλοκες στολῆς τῆς Ἐναγεννήσεως, τὶς «τεχνητὲς κόμες» τοῦ Μολιέρου, τοὺς «ὑψηλοὺς πῖλους» τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τέλος τοὺς λευκοὺς μανδύες πὺν χαρακτηρίζουν ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια περὶπου τὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση τοῦ ἱατροῦ, χρήσιμη στὴν φαντασία γιὰ νὰ τοποθετεῖ τοῦλάχιστον ἐπιφανειακὰ τὸν ἱατρὸ στὴν ἐποχὴ του καὶ γιὰ νὰ διαφοροποιεῖ τοῦ καθενὸς τὸ περιβάλλον τοῦ βίου καὶ τὴν στάθμη τῶν γνώσεων πὺν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ δράσει.

Κοινὴ ὁμως ὑπῆρξε γιὰ τοὺς ἱατροὺς ὅλων τῶν αἰῶνων ἡ ἀφετηρία τῆς σχέσεώς τους μὲ τὸν πάσχοντα, σχέσεως πὺν ἀποτελεῖ συμβόλαιον ζωῆς σχετικὸ μὲ τὸ θετικὸ ἢ ἀρνητικὸ θεραπευτικὸ ἀποτέλεσμα. Ἐν ἢ ἀποστολὴ τῆς θεραπείας θὰ ἀνατεθεῖ σ' αὐτὸν ἢ σὲ ἄλλον, θὰ ἐξαρτηθεῖ συχνὰ ἀπὸ τὴν προσωπικότητα

τοῦ ἱατροῦ. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνο ἡ ὀρθὴ διάγνωση, ἡ θεραπευτικὴ ἔνδειξη καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ φήμη ποὺ θὰ ἐξασφαλίσουν τὸ προνόμιο τῆς πελατειακῆς ἐκλογῆς του. Εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ἐπαφὴ κυρίως καὶ ἡ προσωπικότης του ποὺ ἀποτελοῦν τοὺς ἀποφασιστικούς παράγοντες. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ἡ πρώτη ἐπαφὴ ἀρρώστου καὶ ἱατροῦ νὰ τὸν συναντήσῃ προικισμένο μὲ ὅλη τὴν τεχνικὴ καὶ ψυχικὴ πανοπλία ποὺ ἐπιβάλλει ὁ προορισμὸς του, στενὰ δεμένη καὶ μὲ τὶς ἀναλογίες τῆς ἀντικειμενικῆς αὐστηρότητας καὶ τῆς ἀνθρωπιστικῆς συμπόνιας. Τότε μόνο θὰ πέσει τὸ φράγμα ποὺ ὡς τότε χωρίζει τοὺς ἀγνώστους, καὶ τότε μόνο θὰ παραδώσει ὁ ἄρρωστος ἀδέσμευτος τὸν πόνο του στὴν θαλαπρωρὴ τῆς ἐπιστήμης. Ἀλλοίμονο ὅμως βέβαια ἂν ὁ ἱατρὸς κυριευθεῖ ἀπὸ συναισθηματικὰς ἀντιδράσεις ἀπέναντι στὴν δυστυχία. Θὰ ὀδηγηθεῖ τότε πρὸς τὴν ἀδυναμία ποὺ θὰ θολώσει τὴν γνώση του καὶ θὰ τὸν παρασύρει μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀπαιτούμενη ψυχικὴ ἀντοχὴ γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦσῃ τὰ ἀναγκαῖα ὄπλα στὸν ἀγῶνα τῆς θεραπευτικῆς ἐνεργείας.

Ὁ ἄνθρωπος ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες προσπάθησε καὶ προσπαθεῖ νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ περιβάλλοντός του ποὺ κατὰ μεγάλο μέρος ὁ ἴδιος δημιουργεῖ. Αὐτὴ ἡ σχέση τῆς φυσικῆς καταβολῆς του πρὸς τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ βίου στηρίζει τὴν συναισθησὴ τῆς ὑγείας του. Καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ του ὑγιῆ ὅταν οἱ σωματικὲς λειτουργίες του καὶ οἱ διανοητικὲς καὶ ψυχικὲς ἰκανότητές του δὲν παραβλάπτουν τὴν ὑπόστασίν του οὔτε τὴν ὑπόστασι τῶν ἄλλων. Διακυμάνσεις θὰ τύχει βέβαια νὰ παρατηρηθοῦν, ποὺ ἀγγίζουν τὰ ὅρια τῆς σωματικῆς ἢ τῆς ψυχικῆς ἀνωμαλίας. Εἶναι ὅμως συνήθως προσωρινὰ καὶ τὶς ὑπερникᾶ ἢ φυσικὴ ἰσορροπητικὴ ἀντίδραση τοῦ ἀνθρώπου. Φυσιολογικὸ λοιπὸν εἶναι ὅτι συμβαίνει συχνότερα χωρὶς ζημίαι, οὔτε τοῦ ἰδίου οὔτε τῆς κοινωνίας.

Κάποτε ὅμως ὁ ἄνθρωπος ξυπνᾷ ἀπὸ σύμπτωμα δυσάρεστο ἢ ἀπὸ ἀνωμαλία ἐνοχλητικὴ ἴσως καὶ χωρὶς πόνο ἢ ἀναπηρία. Ξεφεύγει τότε ἀπὸ τὴν καθημερινὴ συννηθισμένη εὐεξία του καὶ ἀνησχεῖ. Κάτι ξένο συμβαίνει στὸ σῶμα του. Προστρέχει τότε ἔγκαιρα ἢ καὶ καθυστερημένα, ἀπὸ ἀπερισκεψία ἢ αἰσιοδοξία, στὸν ἱατρό, καὶ ἐκεῖνος θὰ διαγνώσῃ καὶ θὰ θεραπεύσῃ ἢ ὄχι τὴν πάθηση.

Στὸ ἀναμεταξὺ ὅμως ὁ πόνος ἢ ἔστω καὶ ἡ ἐλάχιστη ἄκανθα ποὺ προκάλεσε τὸ σύμπτωμα ἢ ἡ διάγνωση ποὺ ἔθεσε ὁ ἱατρὸς, ἀνατρέπουν τὴν φορὰ τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ἄν ἀντεπεξέρχεται στὶς ἀσχολίες του καὶ ἀκόμη περισσότερο ἂν ὑποχρεωθεῖ νὰ εἶναι ξαπλωμένος, ἢ ἄκανθα, σωματικὴ ἢ ψυχικὴ, ὑπενθυμίζει κάθε στιγμὴ τὴν ἀνωμαλία, καταλαμβάνει τὸ ἐπίκεντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ μετατρέπει τὴν ψυχικὴ ἰσορροπία τοῦ ἀτόμου. Οἱ 4 τοῖχοι τοῦ νοσηλευτικοῦ χώρου περικλείουν φαντάσματα ποὺ προσλαμβάνουν ἀκόμη ἀπειλητικότερες δια-

στάσεις όταν προβληθοῦν στὸν στενὸ καὶ μονότονο ὀρίζοντα ποὺ ἡ γωνία τοῦ παραθύρου ἐπιτρέπει νὰ παρακολουθεῖ ὁ ἄρρωστος. Ὁ Rielke ἔχει περιγράψει μὲ ἔντονα χρώματα τὴν ψυχικὴ κατάσταση τοῦ ἄρρωστου καὶ οἱ ἀδελφοὶ Goncourt τονίζουν πόσο μελανὲς εἶναι οἱ σκέψεις ποὺ προκαλεῖ ἡ ἀϋπνία. Οἱ πτέρυγες τῆς αἰσιοδοξίας συγκαλύπτουν κάποτε διαβρωτικούς σκόληκες τῆς ψυχῆς.

Τὸ πρῶτο μεταβατικὸ στάδιο ἀπὸ τὴν υἰγεία στὴν ἀσθένεια κυμαίνεται ἀνάμεσα στὴν ἐλπίδα καὶ στὴν ἀποθάρρυνση ποὺ ἐξαρτῶνται βέβαια καὶ ἀπὸ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς παθήσεως, τὶς ἐπιπτώσεις της, τὴν διάρκειά της, ἢ τὴν ἐπιδείνωση τῆς παθολογικῆς ἐξελίξεως. Ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ θὰ προκληθεῖ ὁ ψυχολογικὸς ἀντίκτυπος στὸν ἄρρωστο ποὺ θὰ ἐμφανίσει φαινόμενα προσαρμογῆς ἢ ἀντιδράσεως ἢ διαδοχικὰ καὶ τὰ δύο. Τὰ συναισθήματα αὐτὰ δὲν παρουσιάζουν μόνον θεωρητικὸ ἐνδιαφέρον ἀλλὰ πρὸ παντὸς πρακτικὸ καὶ ἀνθρωπιστικὸ, ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ συναισθήματα ἀκριβῶς εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τὰ ἀντιμετωπίσουν τόσο ὁ ἴδιος ὁ πάσχων ὅσο καὶ ὁ ἰατρὸς καὶ τὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον.

Δὲν εἶναι, λοιπόν, μόνον ζήτημα ἀντικειμενικῆς διαγνώσεως καὶ θεραπείας ἢ ἀσθένεια ἀλλὰ πολὺπλοκο πρόβλημα ψυχολογικῆς σημασίας. Γιατὶ δὲν ὑπάρχουν παθήσεις ἀλλὰ ἄνθρωποι ποὺ πάσχουν. Ἄνθρωποι, δηλαδή, ποὺ πάσχουν ἀπὸ τὴν ἰδίᾳ ἀσθένεια, ἀντιδρῶν διαφορετικὰ καὶ δημιουργοῦν ψυχολογικὰς μονάδες ποὺ δύσκολα μποροῦν νὰ καταταχθοῦν σὲ ομάδες. Σὲ καμιά ἄλλη περίσταση δὲν δοκιμάζεται τὸ σύμπλεγμα τοῦ γονοτύπου καὶ φαινοτύπου, ποὺ συγκροτοῦν τὴν προσωπικότητα, τόσο, ὅσο στὴν περίπτωσι τῆς ἀσθένειας ὅπου θὰ τύχει νὰ παρουσιασθοῦν οἱ πιὸ ἀπρόοπτες καὶ ἀπροσδόκητες ἀντιδράσεις, ἀπίθανες σχετικὰ μὲ τὴν ἀντίληψη ποὺ εἶχε σχηματίσει ἕως τὴν στιγμή ἐκείνη τὸ περιβάλλον γιὰ τὴν σύμφωνη μὲ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἄρρωστου προβλεπόμενη ἀντίδρασή του. Ἄνθρωποι, δηλαδή, φύχραιμοι καὶ ὑπομονητικοί, δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐξελιχθοῦν σὲ ὑπερευαίσθητους ἄρρωστους, ἐνῶ ἀντίθετα ἐκκεντρικοὶ καὶ ιδιότροποι χαρακτήρες εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ παρουσιάσουν ἀπρόοπτη ψυχικὴ ἡρεμία. Μὲ τόσο ἀπρόβλεπτες δυνατότητες, ἢ συμπεριφορὰ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ ἄρρωστου καὶ ἡ ψυχολογικὴ βοήθεια ποὺ θὰ κατορθώσῃ νὰ τοῦ προσφέρει ὁ ἰατρὸς γίνεται προβληματικὴ καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι κανεὶς κανὼν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχύσει. Ἡ μόνη ψυχολογικὴ βοήθεια ποὺ εἶναι ἐνδεχόμενον ν' ἀποβεῖ ἀποτελεσματικὴ στηρίζεται στὴν ἐξοικείωση τοῦ ἰατροῦ στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἀντιδράσεων τῶν ἄρρωστων, πρᾶγμα ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν εὐαίσθησίαν του καὶ τὴν προσωπικότητά του. Ἡ ἀλήθεια ἢ ἡ προσποίηση πληγῶν γιὰ νὰ θεραπεύσουν, ἀλλὰ μία ἀπὸ τὶς δύο ἐνδέχεται ν' ἀποβεῖ καὶ κατα-

στρεπτική. Μία λέξη, ένα νεῦμα, μία ἀπειθάρχητη χειρονομία τοῦ ἱατροῦ, ἀνιχνεύεται καὶ ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὸν ἄρρωστο μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε ν' ἀποβεῖ αἰτία κάποιας σημαντικῆς ψυχολογικῆς ἀντιδράσεώς του. Ἡ δοκιμασία λοιπὸν ποῦ ὑφίσταται ὁ ἱατρός, ἀπαιτεῖ ἐξαιρετικὴ προσοχὴ καὶ ἐπιστητότητα, ἀφοῦ, ὅπως ἔγραψε ὁ Ἰπποκράτης, (τὸ νικᾶν τὸν πόνον ἔργον θεῖον ἐστί).

Ἡ κοινωνικὴ σχέσις τοῦ ἱατροῦ πρὸς τὸν ἄρρωστο εἶναι καὶ αὐτὴ στοιχεῖο ποῦ καὶ ἀσυναίσθητα ἀκόμα ἐπηρεάζει τὸν ψυχικὸ μηχανισμό καὶ τῶν δύο. Ἡ συγγένεια καὶ ἡ φιλία πρὸς τὸν ἄρρωστο ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ σημασία του, ὅπως καὶ ἡ φήμη τοῦ ἱατροῦ, δημιουργοῦν εἰδικὰ συναισθήματα στὸν ἄρρωστο ἀλλὰ καὶ ἄγχος στὸ στῆθος τοῦ ἱατροῦ, ἰσχυρότερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ ὅπωςδῆποτε αἰσθάνεται ὅταν ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνη τῆς θεραπευτικῆς προστασίας ἀγνώστου προσώπου.

Ὁ ἀντίκτυπος μιᾶς πετυχημένης ἢ ἄτυχης θεραπείας ἰδίως κάποιου σημαίνοντος προσώπου, ἀντανακᾶ στὴν σταδιοδρομίαν τοῦ ἱατροῦ. Ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τῶν συγγενῶν, ἡ στάσις τοῦ ὑφίσταται συχνὰ δεινὴ τάλαιπωρία. Ἡ ἔγκρισσις τοῦ εἶδους τῆς θεραπείας καὶ τὸ τελευταῖο ὄριο τοῦ ἐπιτρεπομένου, καθὼς καὶ αὐτὴ ἢ ἀνθρώπινη ἔννοια τῆς εὐθανασίας, ἐξαρτῶνται ἀπὸ παράγοντες ξένους πρὸς τὴν ἱατρικὴ ἐπιστήμη ποῦ ἀποτελοῦν τροχοπέδη στὸ ἔργο τοῦ ἱατροῦ καὶ δημιουργοῦν προβλήματα ὅπου συγκρούονται καθήκον, εὐθύνη καὶ συνείδησις.

Ἡ χειρουργικὴ πρόοδος ἔχει σημαντικὰ περιορίσει τὸν ἐγχειρητικὸν κίνδυνον, πρᾶγμα ποῦ ἔχει ὀδηγήσει σὲ διπλὸ ἀποτέλεσμα. Ἡ σημασία δηλαδὴ τῆς χειρουργικῆς δεινότητος ἔχει ἐλαττωθεῖ στὴν ἀντίληψιν τῆς κοινωνίας ἐνῶ οἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἔχουν σημαντικὰ ἀύξηθεῖ. Ἀντίθετα, ἡ ἀπόφασις τῆς ἐγχειρητικῆς ἐπεμβάσεως ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ χειρουργοῦ, ἔχει διευκολυνθῆ ὥστε τυχαίνει νὰ ὀδηγήσει σὲ ἐγχειρητικὰς ὑπερβολὰς ποῦ ἐπηρεάζουν τὴν ἱατρικὴν προσωπικότητα καὶ ἀντικαθιστοῦν τὴν παλιὰ ἐπιφυλακτικότητα μὲ τὴν ὑπέρμετρον ἐπιχειρηματικότητα.

Τίθεται ὁμως στὴν συνείδησιν τοῦ ἱατροῦ τὸ ἐρώτημα: Ἔως ποῖο σημεῖο συμβαδίζει μὲ τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν δεοντολογίαν αὐτὴ ἡ ἐπιχειρηματικότης; Ἡ συμφωνία τοῦ ἀρρώστου καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῆς οἰκογένειας ἀποτελοῦν κάποτε πειστικὸν καὶ παραπειστικὸν παράγοντες γιὰ τὴν ἀντικειμενικὴν ἱατρικὴν ἀπόφασιν! Ἡ πρόοδος ἔχει ἐπιτρέψει σήμερον τὴν ἀντικατάστασιν ὀργάνων μὲ τεχνητὰ μέσα. Μικρὸς βηματοδότης κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα ἐμφυτεύεται καὶ ρυθμίζει τὴν καρδιακὴν παραφροσύνην. Ἡ μεταμόσχευσις ζωτικῶν ὀργάνων προσπαθεῖ καὶ αὐτὴ νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἀναπηρία. Καὶ ἐδῶ ἡ ἀπόφασις θὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ τοὺς σταθμητοὺς παράγοντες ἀλλὰ προπάντων ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἱατροῦ.

Ζωὴ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ἔποψιν εἶναι, νομίζω, ἡ συνείδησις τῆς θελήσεως,

ἡ ἐπίγνωση τῆς ὑγείας καὶ ἡ προσπάθεια τῆς ἐπιλογῆς μετὰ ξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ. Αὐτὴν ὅμως τὴν συνείδηση καὶ τὴν ἐπίγνωση εἶναι δυνατόν νὰ τὴν διαθέτει ὁ ἄνθρωπος πὸν ὑποφέρει ἢ ἐκεῖνος πὸν ἔχει ὑποστειῖ σοβαρὴ ἀναπηρία; Ἡ μήπως οἱ συγγενεῖς ἔχουν τὸ ἠθικὸ δικαίωμα ἢ καὶ διαθέτουν ἀρκετὴ ἀρμοδιότητα καὶ ψυχραιμία γιὰ νὰ ἀναλάβουν τὴν εὐθύνη τῆς ἰατρικῆς ἀποφάσεως; Ἡ προσωπικότης τοῦ ἱατροῦ δοκιμάζεται τότε χωρὶς νὰ εἶναι δυνατόν νὰ κριθεῖ ἀντικειμενικὰ ἢ ὀρθότης τῆς ἀποφάσεως παρὰ ὅστερ' ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἀπαιτεῖται συχνὰ περισσότερη γενναιοῦτης καὶ τόλμη στὴν ἄρνηση παρὰ στὴν συμφωνία. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολο τὸ νὰ ἐγγυηθεῖ ὁ ἱατρὸς τὴν βεβαία καλὴ πρόγνωση τῆς ἐνέργειάς του ἢ καὶ τὴν ἀπαισιοδοξία γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς παθήσεως. Τόσο ἡ ἀντοχὴ τοῦ ἀρρώστου καὶ ἡ ἀπρόβλεπτη βελτίωση ἢ ἐπιδεινωση ὅσο καὶ ἡ δυνατότης νέας σωτήριας ἀνακαλύψεως ἢ ἐφευρέσεως, συχνὰς ἐλπίδες τοῦ ἱατροῦ καὶ τοῦ ἀρρώστου, εἶναι στοιχεῖα πὸν ἀνατρέπουν τὴν δυσμενῆ πρόγνωση. Ὅπως ἀκοῦμε τὸν ψίθυρο τοῦ κύματος πὸν ρυθμικὰ ξεσπᾷ στὴν ἄμμο, ἔτσι καὶ τὴν ἀναπνοὴ τῆς ζωῆς ἀναμετρᾷ μὲ ἀγωνία ὁ ἱατρὸς, μὲ τὴν διαφορὰ ὅμως ὅτι τὸ κῶμα εἶναι αἰώνιο, ἐνῶ ἡ ζωὴ ξεγλιστρᾷ, ὅπως ὁ ὑδράργυρος, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάκτυλα τοῦ ἱατροῦ πὸν ὡς τὴν τελευταία στιγμή μάχεται καὶ ἐλπίζει.

Ἡ προσωπικότης ὅμως τοῦ ἱατροῦ ἐπηρεάζεται καὶ ἀπὸ τὴν σ υ ν ἦ θ ε ι α πὸν κάποτε ἐλαττώνει τὴν εὐαισθησία του, πρᾶγμα πὸν συναισθάνεται καὶ προσπαθεῖ ἐναντίον της ν' ἀντιδράσει ἢ ἰατρικὴ προσωπικότης. Ἀλλὰ καὶ ἡ κόπωση καὶ ὁ ἐκνευρισμὸς εἶναι ἀνθρώπινα στοιχεῖα πὸν συχνὰ συντρέχουν τὴν συνήθεια καὶ βαρύνουν τὴν πλάστιγγα τῆς μοίρας.

Ὁ Louis Portes, ἐξέχων Γάλλος ἱατρός, ἐπιγραμματικώτατα χαρακτηρίσει τὴν σχέση τοῦ ἱατροῦ καὶ τοῦ ἀσθενοῦς. «Κάθε ἰατρικὴ πράξη», εἶπε, «δὲν εἶναι καὶ δὲν πρέπει νὰ εἶναι παρὰ ἡ ἐλεύθερη συνάντηση μιᾶς ἐμπιστοσύνης μὲ μιὰ συνείδηση».

Ἄν ὅσα εἶπα γιὰ τὴν κοινὴ ἀφετηρία τῶν σχέσεων τοῦ ἀρρώστου καὶ τοῦ ἱατροῦ σὲ ὅλες τὶς ἐποχές, ἀποτελοῦν γιὰ ὅλους διαφανεῖς κοινοτοπίες, ἐντούτοις, ὅσο παράδοξο καὶ ἂν φαίνεται, παραμένουν συχνὰ «σχήματα λόγου» γιὰ τὴν ἐπηρεάζονται σημαντικώτατα ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους παράγοντες, πὸν ἴσως κατὰ ἐποχὰς παραλλάσσουν ἀλλὰ στὸ τέλος καταλήγουν στὸ ἴδιο θετικὸ ἢ ἀρνητικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἰατρικῆς προσπάθειας. Οἱ ἐπιστημονικὲς γνώσεις καὶ τὰ μέσα τῆς ἐποχῆς δημιουργοῦν, εἴτε δυσπιστία καὶ φόβο εἴτε ὑπερβολικὲς ἀπαιτήσεις στὸν ἀρρώστο πὸν πληροφορημένος ἀπὸ τὴν πεῖρα τοῦ πεζοδρομίου καὶ τὴν παραπειστικὴ περι-

πτωσιολογία, προσέρχεται προκατειλημμένος στον ιατρό. Ἐνῶ αὐτὸς πάλι καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους ἀναγκάζεται νὰ ὑποτάσσεται σὲ διάφορες ὑποχωρήσεις πρὸς τοῦ ὑπαγορεύει ἢ σκοπιμότης.

Τὰ διαγνωστικὰ καὶ θεραπευτικὰ μέσα τῆς ἐποχῆς ὀδηγοῦν συχνὰ στὴν δημιουργία τυπικῶν ὑποδείγματων πρὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὰ ὑπολογίζει ὁ ἰατρός, εἴτε ἐπειδὴ πιστεύει στὴν ἀποτελεσματικότητά τους εἴτε ἐπειδὴ θὰ ἐπικριθεῖ ἀπὸ τὸν ἄρρωστο καὶ τὸ περιβάλλον ἂν παραμελήσει τὴν ἐφαρμογή τους. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νομίζουν ὅτι ἔχουν ἰατρικὴς γνώσεις καὶ σπεύδουν νὰ ἐλέγχουν καὶ νὰ ἐπικρίνουν τοὺς ἰατρούς. Ἡ στανιστικὴ πρὸς τὸ παράδειγμά της ὑποχρεώνεται νὰ ἀκολουθεῖ ὁ ἰατρός διαστρέφεται κάποτε καὶ θὰ τύχει νὰ ὀδηγήσει σὲ ἀπατηλὰ συμπεράσματα. Ἡ ὑποταγὴ αὐτῆ τοῦ ἰατροῦ στὰ ὑποδείγματα τῆς ἐποχῆς, κινδυνεύει λοιπὸν νὰ τὸν τυποποιήσει. Περιορίζουν δηλαδὴ τὴν ἀντικειμενικὴ κρίση του, θίγουν τὴν προσωπικότητά του καὶ τὸν μετατρέπουν σὲ ὄργανο ἀλλοτρίων στοιχείων. Τὸ ἐργαστήριον π.χ., πρὸς ἢ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης κατέστησε ὀδηγὸ τοῦ ἰατροῦ, καθὼς καὶ ἡ ἀχαλίνωτη φαρμακευτικὴ παραγωγή, ἂν ἀποτελοῦν ἀναμφισβήτητη καὶ πολὺτιμη προσθήκη στὴν διαγνωστικὴ καὶ θεραπευτικὴ φαρὰτρα, θὰ τύχει νὰ ἀκρωτηριάξουν τὴν κλινικὴ πρωτοβουλία τῆς ἰατρικῆς προσωπικότητος καὶ νὰ ὑποδουλώνουν τὸ διαγνωστικὸ συμπέρασμα τοῦ ἰατροῦ στὴν σκοπιμότητα πρὸς ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸ ἐργαστηριακὸ βοήθημα καὶ τὰ ὀνόματα τῆς ὑπερφαρμακείας. Πόσο συχνά, π.χ., διαφημίζονται φάρμακα πρὸς σὲ λίγο ἀποσύρονται ἀπὸ τὴν κυκλοφορία ἐπειδὴ ἀπεδείχθη ὅτι προκαλοῦν βλαβερὲς παρενέργειες. Καὶ πόσες φορὲς τὸ ἐργαστηριακὸ ἀποτέλεσμα εἶναι σφαιερὸ ἢ ἐρμηνεύεται μὲ ἄτοπο τρόπο.

Ἀκόμη καὶ ὁ προφυλακτικὸς ἔλεγχος, τὸ περίφημο *check-up*, πρὸς ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητη καὶ πολὺτιμη πρόνοια γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, θὰ τύχει βέβαια νὰ ἀνακαλύψει ἔγκαιρα κάποια ἀνωμαλία καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσει πρὸς τὴν θεραπεία. Ἡ ἐγγύηση ὅμως γιὰ τὸ μέλλον δὲν εἶναι κατορθωτὴ μὲ τὸ κλινικὸ - ἐργαστηριακὸ αὐτὸ στιγμιότυπο. Ἐδῶ πάλι ἡ κλινικὴ πείρα ἰσοφαρίζει τὸ ἐργαστήριον καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ ἰατροῦ ὀδηγεῖ στὴν ἐπιβολὴ τῆς προνοίας καὶ τῆς προσοχῆς. Καὶ ἀκόμη περισσότερο ἐπειδὴ ὁ ἰατρός δὲν εἶναι πάντα σὲ θέση νὰ ἀνιχνεύσει τὸ αἷτιον τοῦ πόνου ἢ τῆς ἀνωμαλίας ὅταν τοῦτο ἐδράζεται, ὄχι στὸ σῶμα ἀλλὰ στὴν ψυχικὴ σύνθεση τοῦ ἀρρώστου. Καὶ δὲν ἐννοῶ τὴν ἐκδηλῆ ψυχοπάθεια πρὸς παρουσιάζει σαφῆ ὅπωςδήποτε συμπτώματα, ἀλλὰ τὶς ψυχοσωματικὲς ἐκείνες ἀνωμαλίες πρὸς δὲν ὀφείλονται σὲ καθαρὰ ὀργανικὲς παθήσεις, ἀλλὰ κατατρώχουν τὸν ἄρρωστο καὶ προκαλοῦν σημαντικὲς διαγνωστικὲς καὶ θεραπευτικὲς δυσχέρειες. Ἡ προσωπικότης τοῦ ἰατροῦ δοκιμάζεται τότε, τόσο στὸν διαγνωστικὸ ὅσο καὶ τὸν

θεραπευτικό τομέα. Ὁ ἰατρός ἀναπτύσσει ἐδῶ νοοτροπία ἀστυνομικοῦ πὸν προσπαθεῖ ἀπὸ τὶς ἐλάχιστες ἐνδείξεις νὰ ὀδηγηθεῖ πρὸς τὴν διαλεύκανση τοῦ προβλήματος.

Τὸ ἐρευνητικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐπίλυση ἰατρικῶν προβλημάτων πὸν διαρκῶς ἀξιάζουν, ἔχει δημιουργήσει κατηγορία ἰατρῶν ἐρευνητῶν πὸν εἶναι βέβαια χρησιμότετοι γιὰ τὴν πρόοδο, ἀλλὰ πὸν διυλίζουν τὸν κώνωπα ὥστε, ἐνῶ προσθέτουν πολὺτιμες γνώσεις, ἀπομακρύνονται κάποτε ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο σύνολο καὶ τὴν κλινικὴ πείρα καὶ διατυπώνουν ἀντιλήψεις πὸν δὲν συνταυτίζονται πάντοτε μὲ τὸ συμφέρον τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου. Ἐς σημειωθεί ἀκόμη ὅτι ἀπὸ τὰ ἱλιγγιώδη κεφάλαια πὸν διατίθενται γιὰ τὴν ἔρευνα εἶναι ζήτημα ἂν 5% καταλήγουν σὲ χρήσιμα ἀποτελέσματα. Πέρα ἀπὸ τὸν ἐργαστηριακὸ πειραματισμὸ, ὁ κλινικὸς ἀντιμετωπίζει προβλήματα πὸν προϋποθέτουν βαθεῖα συνείδηση καὶ γενναιότητα γιὰ νὰ ἐφαρμόσει ἀπάνω στὸν ἄρρωστο τὰ ἐρευνητικὰ ἀποτελέσματα. Εἶναι φανερὸ πὸς προκύπτουν ἔτσι ἀναγκαστικὰ ἀνθρώπινα θύματα πὸν ἀναγράφονται βέβαια στὸν πίνακα τῶν ἠρώων τῆς ἰατρικῆς προόδου, διαγράφονται ὅμως ἀπὸ τὸν πίνακα τῶν ζωντανῶν. Ὁ Cyshing ὁμολόγησε ὅτι ἴδρυνε τὴν νευροχειρουργικὴ ἀπάνω σὲ ἓνα λόφο ἀπὸ ἀτυχεῖς περιπτώσεις. Ἐς προστεθεῖ στὸ σημεῖο τοῦτο καὶ ἡ αὐτοθυσία τοῦ κλινικοῦ ἐρευνητοῦ πὸν ἐφαρμόζει στὸν ἑαυτὸ του πειραματισμὸς γιὰ νὰ ἀποδείξει τὴν ὀρθότητα τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως, πειραματισμὸς πὸν ὅμως δὲν στεροῦνται κινδύνους. Ὁ Γάλλος ἰατρός Forstman, π.χ., πρὶν ἐπιχειρήσει ἀπάνω στὸν ἄρρωστο τὸν πρῶτο καθετηριασμὸ τῆς καρδιάς, τὸν ἐφάρμοσε στὸν ἑαυτὸ του. Ἄλλοι γιὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν, ὑπὸ ὀρισμένους ὄρους, ἐξουδετέρωση τῆς ἐπιδράσεως δηλητηριωδῶν οὐσιῶν, τὶς ἤνεσαν στὸ σῶμα τους.

Ὁ ἰατρός ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὴν υἰγεία εἶναι κατ' ἐξοχὴν λειτουργὸς τῆς πολιτείας καὶ ὄχι ἐπαγγελματίας. Ἡ ἰατρικὴ δὲν πρέπει νὰ συνδέεται μὲ οἰκονομικὰ συμφέροντα. Δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν κοινωνία ἀλλὰ τὴν ἐξυπηρετεῖ. Σὲ ὅλες, ὡστόσο, τὶς ἐποχὰς καὶ παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες τῆς λεγόμενης Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεως πὸν ἀνάγονται σὲ παλαιότατους χρόνους, ὁ ἰατρός ἐξακολουθεῖ νὰ ἀμείβεται κατὰ πράξιν ἐπαγγελματικῆς προσφορᾶς, πρᾶγμα πὸν ἀσφαλῶς ἐπιδρᾷ ἀπάνω στὴν σχέση του μὲ τὸν ἄρρωστο πελάτη. Μόνον ὅταν λυθεῖ τὸ πρόβλημα τῆς Καθολικῆς Ἀσφαλίσεως τῆς υἰγείας ὄλων τῶν πολιτῶν μὲ κοινὴ ἱκανοποίηση τοῦ ἀρρώστου καὶ τοῦ ἰατροῦ, θὰ λυτρωθεῖ ἡ ἰατρικὴ προσωπικότης ἀπὸ τὴν ἐμπορία τῆς ἀνθρωποσωτήριας ἀποστολῆς της.

Ἡ ἐκπαίδευση τοῦ ἰατροῦ ἀποτελεῖ τὸν μοχλὸ ὅπου γύρω

του διαμορφώνεται ή προσωπικότης του. Ἡ ἔκταση τῆς ὕλης σὲ πλάτος καὶ σὲ βάθος, πὸν ὁ φοιτητῆς καὶ ὁ μετέπειτα ἰατρὸς καλοῦνται νὰ ἀφομοιώσουν ὑπερβαίνει ὥστούσο τὰ ὄρια τῶν δυνατοτήτων διδασκάλων καὶ διδασκομένων. Οἱ ἀπειράριθμες κατακτήσεις πὸν κάθε μέρα προστίθενται στὶς διάφορες εἰδικότητες ὀδηγοῦν τὸν ἰατρὸ στὴν ἀκατάπαυστη ἀνάγκη τῆς ἐπανεξετάσεως καὶ ἀναθεωρήσεως τῶν νοσηλευτικῶν ἀντιλήψεων μὲ νέους ὁρίζοντες. Τοῦτο ὅμως ἀπαιτεῖ προϋποθέσεις γνώσεων σχετικῶν μὲ κλάδους τῆς ἐπιστήμης πὸν ἐνδεχομένως οὔτε κὰν ἀκροθιγῶς διδάχθηκε ὁ ἰατρὸς, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἡ πρόοδος τῆς ἡλικίας του, ἡ ἀδιάκοπη κλινικὴ ἀπασχόλησή του καὶ οἰκονομικοὶ ἀκόμη λόγοι τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ πλησιάσει ἀργότερα. Ὡστόσο, ὁ ἰατρὸς εἶναι ὑποχρεωμένος ἀδιάκοπα νὰ μετεκπαιδεύεται καὶ νὰ ἐπιμορφώνεται ὥστε νὰ βρίσκεται στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐποχῆς τῆς δράσεώς του πὸν καὶ αὐτὴ ἀδιάκοπα ἐξελίσσεται.

Ὅπως δὲ ὅμως ἡ ἰατρικὴ ἐκπαίδευση προϋποθέτει καὶ χρόνον καὶ μέσα, παράγοντες δηλαδὴ πὸν καὶ αὐτοὶ διαρκῶς ὀγκώνονται. Τὸ χρονικόν, δηλαδὴ, ὄριο τῆς μαθήσεως ἀναγκαστικὰ παρατείνεται καὶ ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἀνεξάρτητης σταδιοδρομίας μετατίθεται σὲ ἡλικία ὅπου ἡ φυσιολογικὴ διανοητικὴ ὠρίμανση θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχει μεταβάλλει τὸν μαθητὴ σὲ δάσκαλον. Πρὶν ἀπὸ τὰ 33 χρόνια ὁ σημερινὸς εἰδικὸς ἰατρὸς δὲν ἀποκτᾷ τὸ δικαίωμα νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίπεδο τῶν γνώσεων τοῦ δασκάλου ἀδιάκοπα ὑψώνεται ὥστε ἡ ἀπαιτούμενη ποσότης ἡγετικῶν ἰατρικῶν διδακτικῶν στελεχῶν, νὰ μὴν εἶναι εὐκόλο ν' ἀνταποκρίνεται στὴν ἀναγκαίαν ποιότητα καὶ τὴν ζήτησιν. Ἡ τεχνικὴ τῆς διδασκαλίας δὲν ἐπιτρέπεται πιά νὰ μεταδίδει ἀπὸ τὴν ἔδρα γνώσεις, πὸν δὲν μαθαίνονται μὲ τὴν θεωρητικὴν «σφουρηλάτησιν» «τοῦ αὐτονόητου» ὅπως λέγει ὁ διάσημος Γάλλος χειρουργὸς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Mondor ἢ μὲ τὴν «μαγειρικὴν ἀνθισμένων ρητορικῶν ἐκφράσεων» πὸν προκαλοῦν στὸν φοιτητὴ τὸν ἀντιδραστικὸν χλευασμὸν τοῦ δασκάλου. Ἡ ἰατρικὴ δὲν μαθαίνεται ἀπὸ τὴν ἔδρα ἀλλὰ δίπλα στὸ κρεβάτι τοῦ ἀρρώστου, στὸ ἐργαστήριον, στὸ χειρουργεῖον ὅπου ὁ δάσκαλος σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸν ἄρρωστο θὰ συγκινήσει τὸν μελλοντικὸν ἰατρὸν ἐμπρὸς στὴν πραγματικότητα τῆς θεϊκῆς ἀποστολῆς του. Μόνον ὅπου πάλλει ἀνθρώπινη καρδιά, βλαστάνει ἡ γνώση καὶ ἀνθίζει ἡ τέχνη. Μόνον τότε ἀναπτύσσεται ἡ ὄρεξις τῆς ἐργασίας, ἡ συνείδησις τῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς τάξεως, ὁ σεβασμὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀλήθειας καὶ ἐξελίσσεται ἡ νοσταλγία καὶ ἡ δίψα γιὰ τὴν ἀνώτερη μόρφωσιν.

Ἀλλὰ ἡ ἐκπαίδευση ὥστούσο ἀπαιτεῖ ἐγκαταστάσεις καὶ μέσα πὸν προϋποθέτουν ἱλιγγιώδεις δαπάνες πὸν δύσκολα μποροῦν νὰ παρασχεθοῦν ἀπὸ τὶς παγκόσμιες ὕλικές πηγές.

Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονεῖται ὅτι τὰ τεχνικὰ μέσα πὸν προσφέρουν

ἀναμφίβολα σπουδαῖο ὄφελος στὸν ἄνθρωπο, παραμένουν μ ἑ σ α καὶ ὄχι σ κ ο - π ὀ ς καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ ἀξία τους εἶναι περιορισμένη ἂν δὲν συνοδεύονται ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐκτελεστοῦ καὶ ἂν δὲν προκύψει ἡ ἀπαιτούμενη συνοχή τους πρὸς τὸν τελικὸ στόχο καὶ ἡ κατανόηση τῆς σημασίας του. Ὁ κόσμος πλημμυρίζει ἀπὸ τοὺς μικροὺς ἐρ,άτες τῆς λεπτομέρειας ἀλλὰ στερεῖται ὀλοένα καὶ περισσότερο τοὺς ἀνθρώπους τῆς σ υ ν θ ἑ σ ε ω ς πὸ ἀποτελοῦν τοὺς πραγματικούς ἐπιστήμονες. Ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας προσδοκᾷ τὴν ἀνασύνδεση πὸ καὶ προσδιορίζει τὴν οὐσιαστικὴ ἀξία τῆς ἔρευνας. Ἡ ἀνάλυση, ὅσο ἐξονυχιστικὴ καὶ ἐὰν ἐξελίσσεται, καταλήγει σὲ ἀσυναρτησία ἂν δὲν συνδεθοῦν οἱ λεπτομερεῖς κρῖκοι μὲ τὸ ὄργανικὸ σύνολο. Ἡ μονόπλευρὴ λεπτομερειολογία ἐξ ἄλλου στενεύει τὸν ὀρίζοντα, παρεμποδίζει τὴν ἀξιολόγηση τῆς ἔρευνας καὶ προκαλεῖ κάποτε τὴν χειρότερη αὐταπάτη φιλοδόξων ἀπαιτήσεων τίτλων καὶ ἀμοιβῶν πὸ ἐξεντελίζουν τὴν ἱερότητα τοῦ ἐπιστημονικοῦ σκοποῦ. Καὶ δὲν εἶναι ἴσως περιττὸ νὰ τονισθεῖ καὶ πάλι ὅτι μόνον ἡ ἐσωτερικὴ καλλιέργεια, πὸ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀνθρωπιστικὴ παιδεία, δημιουργεῖ τὸ ἐπιστημονικὸ ἦθος πὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἀντικειμενικὴ αὐτοκριτικὴ γιὰ τὴν ἀξιολόγηση τοῦ θεραπευτικοῦ ἀποτελέσματος. Χωρὶς φιλοσοφημένη ἀντίληψη, ἀπότοκη τῆς ἱστορικῆς γνώσεως καὶ τῆς παγκόσμιας πνευματικῆς ἐπαφῆς, τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἀποβαίνει, εἴτε προῖον ἀφελοῦς καὶ στενόκαρδης προσπάθειας εἴτε πονηρὸ δείγμα ἐγκωκεντρικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Ἀπὸ ὅλα ὅσα εἶπα, εἶναι φανερό, ἀπὸ πόσους παράγοντες ἐξαρτᾷται ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἱατρικῆς προσωπικότητος. Σ' αὐτὴν συμβάλλει καὶ ἡ ἀπαραίτητη γλωσσομάθεια καὶ ἡ ο ὄ μ α ν ι σ τ ι κ ῆ καὶ ἐ γ κ ν κ λ ο π α ι δ ι κ ῆ μ ὀ ρ φ ω σ η. Ἡ γλωσσομάθεια εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν διεθνῆ ἐπιστημονικὴ ἐπαφὴ καὶ συνεννόηση, ἀπαραίτητη γιὰ νὰ ὑπερπηδᾷ τοπικιστικῆς, συχνὰ παραπλανητικῆς, ἀντιλήψεις. Ὁ οὐμανιστικὴ παιδεία δὲν ἀποτελεῖ πολυτέλεια ὅπως τείνει νὰ ἐμφανίζεται ἀπὸ τοὺς ἀφελεῖς μαραθωνοδρόμους τοῦ σημερινοῦ καὶ ἀδριανοῦ καθημερινοῦ βίου. Ἡ οὐμανιστικὴ παιδεία, ὀδηγεῖ στὴν ἐσωτερικὴ καλλιέργεια ἱκανὴ νὰ κατανοήσει τοῦ ἀνθρώπου τὶς ἐπιδιώξεις καὶ τὶς δυσκολίες, τὴν ἐκτίμηση τοῦ καλοῦ, τοῦ ὀραίου καὶ τοῦ δικαίου, τὸν καθορισμὸ τῆς ὀμαλότητος τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου καὶ τὴν ἐπιθυμία τῆς τελειοποιήσεως πὸ ὠθεῖ τὴν εὐγένεια τῆς ἀνθρωπιστικῆς προσπάθειας.

Ἡ ἐπιστήμη καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο ἴσως ἰσχυρότερον ἀλλὰ ὄχι πάντοτε καλύτερο καὶ γιὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἔχει ἀπόλυτη ἀνάγκη ἀπὸ τὴν συμμαχία τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας. Ἰδιαιτέρως γιὰ τὸν ἱατρὸ, ἡ προσπάθεια τῆς κατανοήσεως τοῦ ἀνθρώπινου προβλήματος, πὸ περικλείει κάθε κλινικὴ περίπτωση, προϋποθέτει ἐσωτερικὴ καλλιέργεια πὸ θὰ ἐξουδετερώσει τὴν μοιραία τραχύτητα τῆς

συνηθείας και την υπερέτιμηση τοῦ συμφέροντος. Ὁ ἰατρός δὲν εἶναι τεχνικός πού καλεῖται νὰ ἐπιδιορθώσει τὴν ἀνώμαλη λειτουργία τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ ὡσὰν νὰ πρόκειται γιὰ μηχανή. Εἶναι κυρίως ἄνθρωπος πού προσπαθεῖ νὰ βοηθήσει τὸν διπλανό του μὲ τὴν σχετικὰ περιορισμένη ἐπιστήμη πού ἔμαθε καὶ προπαντὸς μὲ πολλή κατανόηση καὶ συμπάθεια. Αὐτὸ τὸ ἀνεκτίμητο συναίσθημα τῆς συμπόνιας, αὐτόματο στὸν ἄνθρωπο, κινδυνεύει νὰ ἐξουδετερωθεῖ ἀπὸ τὸν ἐγωκεντρισμὸ πού προκύπτει ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα συμφέροντα, ἂν δὲν τονωθεῖ ἀπὸ τὴν φιλοσοφημένη καλλιέργεια τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς ὥστε νὰ κατορθώνει νὰ προσφέρει ἡρεμὴ ὠφέλεια καὶ πραγματικὸ ἐπιστημονικὸ κέρδος γιὰ τὸν συνάνθρωπο.

Προκύπτει ὁμως τὸ ἐρώτημα, ποιά εἶναι ἄραγε τὰ προσόντα τῆς ἱατρικῆς προσωπικότητος; εἶναι ἀστάθμητα ἢ μήπως εἶναι δυνατὸν νὰ καλλιεργηθοῦν; Ἡ προσωπικότης γενικότερα προκύπτει ἀπὸ τὴν προσκόλλησιν τοῦ φαινοτύπου ἐπάνω στὸν γονότυπο. Καὶ ἐπειδὴ ὁ γονότυπος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ σύμπλεγμα τῶν μητρικῶν καὶ πατρικῶν κληρονομικῶν στοιχείων, εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς ὁ ἐκλεκτὸς σπóρος καὶ τὸ κατάλληλο μείγμα δημιουργοῦν σημαντικὰ προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνθήση. Ποιὸς ὁμως πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἐκλεκτὸς σπóρος καὶ ποιὸ τὸ κατάλληλο μείγμα; Μόνο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνθήση τῆς προσωπικότητος εἶναι δυνατόν νὰ ἐκτιμηθεῖ. Ἐκλεκτὸς σπóρος καὶ κατάλληλα μείγματα ὑπάρχουν σὲ ὅλα τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας καὶ δὲν χαρακτηρίζονται πάντοτε ἀπὸ τὴν δράση τῶν προγόνων πού ἄλλοτε σπουδαία συχνὰ ἐκφυλίζεται καὶ ἄλλοτε ταπεινὴ παράγει ἰδιοφυῆς.

Ἐκεῖ ὁμως πού ἀδυσώπητα ἐπεμβαίνει ὁ βίος εἶναι στὴν *δημιουργία* τοῦ φαινοτύπου, τῶν συνθηκῶν, δηλαδή, πού περιβάλλουν τὸν ἀναπτυσσόμενο ἄνθρωπο. Ἐὰν λοιπὸν θέλουμε, καὶ ἐπειδὴ βέβαια θέλουμε νὰ καλλιεργηθοῦν προσωπικότητες, αὐτὸ τὸ περιβάλλον πρέπει νὰ προσπαθήσουμε, σύμφωνα μὲ τὶς γνώσεις καὶ τὴν πείρα νὰ τὸ καταστήσουμε ὠφέλιμο. Ἀποτελεῖ ἴσως κοινοτοπία ἢ ὑπενθύμιση τῶν ἀδιάκοπων συζητήσεων γύρω στὴν ἀνάγκη τῆς βελτιώσεως τῶν παγκόσμιων συνθηκῶν τῆς ὑγείας καὶ ἐκπαιδεύσεως πού ἀπ' αὐτὲς ἐξαρτᾶται ἡ ἐπίκτητη ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ βελτίωσις ὁμως πού ἐπιζητεῖται ἀπαιτεῖ μέτρα ριζικὰ πού μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες συγκρούονται, τόσο μὲ τὴν παράδοση ὅσο καὶ μὲ τοὺς σπασμωδικούς πειραματισμούς καὶ τὴν παγκόσμια οἰκονομία. Καὶ δὲν πρόκειται μόνο γιὰ ἐπιστημονικο-κοινωνικὰ προσαρμογὰς πού θὰ ἐπέτρεπαν βελτιωμένη ὑγιεινὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ ἐξέλιξις. Πρόκειται ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν συστηματικὴ ἀνίχνευση τῶν γονοτυπικῶν καὶ φαινοτυπικῶν ἰκανοτήτων πού θὰ προκύψουν σὲ κάθε κλάδο τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ γιὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς ἐπιδόσεως ἐκείνου πού εἶναι πιθανὸν νὰ ἐξελιχθεῖ ὠφέλιμα.

Τὸ σύστημα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, ὅπως ἐπιχειρεῖται ὡς τώρα καὶ παρ' ὄλες τὶς προσπάθειές του, δὲν φαίνεται ἀρκετὸ γιὰ νὰ ἀποδώσει ἱκανοποιητικὸν καρπὸν. Δὲν εἶναι κατάλληλος ὁ καθένας γιὰ νὰ γίνῃ ἰατρός. Ἡ ἐπιθυμία ἀποτελεῖ βέβαια σταθμητὴ ἴσως ὑποθήκη. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως γιὰ τὴν δημιουργία τῆς ἰατρικῆς προσωπικότητος ποὺ συνοδεύεται ὀλοένα ἀπὸ περισσότερες ἀπαιτήσεις. Ἡ ἔλλειψη φυσικῆς ἐπιδόσεως, ταλάντου, καθιστᾷ τὸ ἔργον τοῦ ἰατροῦ συχνὰ ἀτελέσφορον. Τὸ ἐπαγγελματικὸ κίνητρο ποὺ ὀδηγεῖ πολλοὺς νέους πρὸς τὴν ἰατρικὴν ὑποτιμᾷ τὶς ἀπαιτήσεις, καὶ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνίας καὶ καταλήγει σὲ ὀρηχότητα καὶ κατάπτωση τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἰατροῦ εἰς βάρος τοῦ ἀρρώστου. Ἡ ἰατρικὴ τέχνη σὰν ἐκδήλωση καὶ ἄμεσο ἐπακόλουθο τῆς ἐφαρμοσμένης γνώσεως, δὲν ἀποτελεῖ πάντοτε ἱκανοποιητικὸν συνοδὸν τῆς. («Ἀναγκαῖον») λέγει ὁ Πλούταρχος «τὸν τέλειον ἄνδρα καὶ θεωρητικὸν εἶναι τῶν ὄντων καὶ πρακτικὸν τῶν δεόντων». Ἡ γνώση, δηλαδή, ἀποβαίνει στείρα ἀρετὴ ὅταν δὲν κατορθώνει νὰ χρησιμοποιεῖ τὴν ἐπίγνωση τῆς ἐφαρμογῆς τῆς. «Τὸ ἄγαλμα βρίσκεται μέσα στὸ μάρμαρον», ἔλεγε ὁ Μιχαήλ Ἀγγελος, «ἀλλὰ χρειάζεται ἡ σμίλη γιὰ νὰ τὸ ἀνακαλύψω». Ἡ ἐκλεκτικὴ εἰδίκευση καὶ αὐτὴ περιέχει στοιχεῖα ἐνθαρρύνσεως τοῦ ὑποψηφίου ἰατροῦ. Ἀλλὰ ἡ ὀλοένα ἐπεκτεινομένη ἰατρικὴ εἰδίκευση ἀπομακρύνει τοὺς κλάδους ἀπὸ τὸν ἐνιαῖο κορμὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δημιουργεῖ τεχνικὸν ὄχι ὅμως ὀλοκληρωμένον ἰατρόν, ἱκανὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ, ὄχι παθήσεις ἀλλὰ πάσχοντες ἀνθρώπους. Ἡ οὐμανιστικὴ πνευματικότης τοῦ ἰατροῦ, ἡ ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀναγκαίας ἐγκυκλοπαιδικῆς εὐαισθησίας του, ἐξασθενίζει ἀπὸ τὴν ὑπέρμετρον, ἀλλὰ φεῦ, ἀναπόφευκτὴν εἰδίκευσιν.

«Εἰδικὸς εἶναι», ὅπως τὸν χαρακτηρίζουν οἱ Ἄγγλοι, «ὅποιος γνωρίζει ὀλοένα περισσότερα γιὰ τὰ λιγότερα». Ἡ ἀπομόνωσὴ του ὅμως ἀπὸ τὸ σύνολον τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ ἐπεκράτησε κατὰ τὴν «φυγόκεντρον» ἐποχὴν, ἀναγκάζεται σήμερα νὰ ἐπαναφέρει («κεντρομόλως») τὴν κατακερματισμένην ἰατρικὴν σκέψιν πρὸς τὴν ἱπποκρατικὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐνιαίου ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ. Καὶ ἐπειδὴ δὲν κατορθώνεται πιά σήμερα τόση γνώση νὰ χωρέσῃ σὲ ἓνα μόνον ἐγκέφαλον, ὀδηγεῖται πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ὀμαδικῆς συνεργασίας, τὴν συγκρότησιν, δηλαδή, τοῦ ἰατρικοῦ συνεργείου, τοῦ *team-work*.

Ἀλλὰ καὶ τότε πάλι μόνον ἡ φιλοσοφημένη θεώρησις τῶν ἀπόψεων, ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀνθρωπιστικὴν προπαιδευσιν, μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ στὸ καλύτερον συμπέρασμα καὶ στὸ ἱκανοποιητικότερον διαγνωστικὸν καὶ θεραπευτικὸν ἀποτέλεσμα. Ἐδῶ πάλι ἐκδηλώνεται ἡ σημασία τῆς ἰατρικῆς προσωπικότητος.

Καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ πὼς δὲν ὑπάρχει οὐσιαστικὴ διαφορὰ ἂν ὁ ἰατρός

θεωρείται σπουδαῖος ἢ ἂν πρόκειται γιὰ τὸν ἰατρὸ τῆς μακρινῆς ἐπαρχίας. Ὁ πρῶτος, ἔχει βέβαια τὸ προνόμιο τῆς ἀνωτέρας ἐπιστημονικῆς ἐξελιξέως του ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅτι διαθέτει ὅλες τὶς τεχνικῆς προϋποθέσεις τῆς διαγνωστικῆς καὶ θεραπευτικῆς προσπάθειας, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἀγωνίζεται μέσα σὲ πενιχρὲς συνθήκες. Καὶ οἱ δύο ὅμως καλοῦνται νὰ σώσουν τὸν ἄνθρωπο πὸν κινδυνεύει, μὲ ὅσα μέσα ὑπάρχουν στὴν διάθεσή τους ὥστε μὲ κάθε ἀναλογία πρέπει νὰ διαθέτουν τὴν ἴδια κατευθυντήριον εὐσυνειδησία καὶ παρόμοια ἠθικὴ προσωπικότητα.

Ἡ φαντασία εἶναι καὶ αὐτὴ προσὸν ἀπαραίτητο τῆς ἰατρικῆς προσωπικότητος. Καὶ ὄχι μόνο γιὰ νὰ προσαρμόζεται σὲ καταστάσεις πὸν ἐκτρέπονται ἀπὸ τὴν συνηθισμένη πορεία τῆς γνώσεως, ἀναγκαῖα ἀκόμα καὶ κοντὰ στὸ κρεβάτι τοῦ ἀρρώστου, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἐλέγχει τὴν συνήθεια καὶ νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ἐξαίρεση. Ἄν ἔλειπε ἡ φαντασία τοῦ Halstead προκειμένου νὰ θεραπεύσει τὸ ἔκζεμα τῶν χεριῶν τῆς μνηστῆς του, προϊσταμένης τοῦ χειρουργείου του στὴν Βαλτιμόρη, δὲν θὰ εἶχαν ἐφευρεθεῖ στὰ 1893 τὰ ἐλαστικὰ χειρουργικὰ χειροκτία. Ὁ μέγας ἀνθρωπιστῆς Dupant δὲν θὰ εἶχε ἰδρῦσει τὸν Διεθνῆ Ἐρυθρὸ Σταυρὸ, ἂν οἱ τραυματίες τῆς μάχης τοῦ Solferino, ὅπου ἔτυχε νὰ παραστεῖ, δὲν ἐνέπνεαν τὴν φαντασία του πρὸς τὴν ἀνθρωποσωτήρια προσπάθεια.

Μιὰ ἄλλη πτυχὴ τοῦ καθημερινοῦ βίου δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀφήσει ἀσυγκίνητη τὴν ἰατρικὴν προσωπικότητα. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ σημερινὴ παρεξήγηση τῆς σημασίας τῆς ἠθικῆς συγκροτήσεως τῆς κοινωνίας, πὸν τραυμάτισαν βαρῦτατα οἱ πόλεμοι καὶ οἱ διεθνεῖς πολιτικῆς ἀνωμαλίαις. Παριστάμεθα σήμερα, σὰν γηράσκοντες ἄνθρωποι καὶ ἰδίως σὰν ἰατροί, σὲ παράδοξες ἐρμηνεῖες τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας, πὸν μὲ τὴν δικαιολογία τῆς πρακτικῆς προσαρμογῆς, ξαναφέρουν τὸν ἄνθρωπο σὲ πρωτόγονα κοινωνικὰ ἁμαρτήματα πὸν μακροὶ αἰῶνες προσπάθησαν νὰ ἀποτρέψουν.

Ὁ Karl Jung σωστὰ παρατηρεῖ πὼς οἱ ἐλαστικότητες τοῦ κοινωνικοῦ ἦθους δημιουργοῦν κωλύματα στὴν ἐξέλιξη καὶ τὴν ἐπιβολὴ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης. Οἱ σχέσεις τῶν δύο φύλων ἐπανῆλθαν σὲ πρωτόγονη ἐποχὴ, σὰν ἀντίδραση ἴσως ὑπερβολικῆς σεμνοτυφίας τῶν περασμένων αἰώνων, ἀλλὰ καὶ σὰν ἀποτέλεσμα τῶν αὐξημένων ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξη εὐκαιριῶν στενότερης ἐπαφῆς μεταξύ τους. Ἡ θέση τῆς ἰατρικῆς προσωπικότητος προσλαμβάνει ἐδῶ γενικότερη ἀποστολικὴ μορφή, πὸν πρέπει νὰ ἐπιδεικνύει κατανόηση γιὰ τὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκει τὴν βαθύτερη ἠθικὴ ἔννοια τοῦ ρομαντισμοῦ, πὸν καὶ ἄλλοτε στὴν Ἱστορίαν, ἀκολούθησε ὕστερ' ἀπὸ περιόδους ἐκλύσεως τῶν ἠθῶν καὶ χρησίμευσε γιὰ μέσο πὸν προσπάθησε νὰ ἐπαναφέρει τὴν ἰσορροπία στὰ ἀχαλίνωτα ἔνστικτα. Ἴσως ὁ ρομαντισμὸς, περιφρονημένος σήμερα ἀπὸ τοὺς νέους, ἀπο-

τελέσει και τῆς δικῆς μας ἐποχῆς, τῆς μηχανοκίνητης ἀλλὰ και ἐδάλωτης σὲ ἀπατηλὰ συνθήματα, ἰσορροπητικὴ φαρμακεία.

“Ὅλα ὅσα εἶπα ἀποτελοῦν ἀπλῶς ἐνδεικτικὰ σημεῖα πὸν θυμίζουσι στὸν συνειδητὸ παρατηρητὴ τὴν πολιορκία πὸν ὑφίσταται ὁ ἱατρὸς ἀπὸ ἀναριθμητες δυσκολίες στὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου του και πὸν ἀθροίζουσι γύρω του ἀπειλητικὰ νέφη. Ἀδὰ τὰ νέφη καλεῖται νὰ διασχίσει, ἀναμετρώντας τις δυνατότητες πὸν βρίσκονται στὴν διάθεσή του. Καὶ εἶναι βέβαια δυνατότητες γνώσεως και εὐσυνειδησίας πὸν ἀπορρέουσι ἀπὸ ὅσα εἶπα πάρα πάνω. “Ὡστόσο ὅμως, ὅσοδήποτε ὀπλισμένος και ἂν εἶναι ὁ ἱατρὸς γιὰ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴν ἀποστολή του, δὲν ὑπάρχει καμία ἱατρικὴ σταδιοδρομία, οὔτε στὸ παρελθὸν οὔτε στὸ παρὸν, ἀλλὰ οὔτε και στὸ μέλλον θὰ ὑπάρξει, πὸν δὲν ἔχει ὑποστῆ ἢ θὰ ὑποστῆ πλήγματα ἀπὸ τὴν ἄσκηση τοῦ ἱατρικοῦ λειτουργήματος. “Ὡστόσο και ἐὰν τὴν ἱκανότητα ἢ τὸν ἐπαγγελματισμὸ εὐνόησε ἢ κατέτρεξε ὁ ἀστάθμητος παράγων τῆς τύχης, ἢ τελικὴ κρίση μιὰ και μόνη δύναμη ἐπικρατήσεως και ἀποδόσεως συναντᾷ, τὴν δύναμη τῆς ἱατρικῆς προσωπικότητος. Ἀυτὴ εἶναι ἢ μόνη, πὸν, διαθέτοντας βέβαια προϋποθέσεις γνώσεως, ἐμπειρίας και εὐσυνειδησίας, εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀντιμετωπίσει μὲ θάρρος και ἀποφασιστικὸτητα τις περιπλοκὲς τῆς ἱατρικῆς λειτουργίας. Ἀυτὴ εἶναι ἐκείνη, πὸν ἄλλοτε εὐκαμπτη, εἴτε θὰ δρέψει τὴν χαρὰ τοῦ ἱκανοποιητικοῦ θεραπευτικοῦ αποτελέσματος εἴτε θὰ βαστάξει στοὺς στιβαροὺς ὤμους της, ἀνδρωμένους και ἐνισχυμένους ἀπὸ τὴν πολὺπλευρὴ κατεύθυνση τῶν προσπαθειῶν και τὴν πείρα, τις ἀπαιτήσεις, ἀντιθέσεις, ἀντιδράσεις και συκοφαντίες, τὰ ἀτυχήματα, τὴν ἀδυναμία, τὴν ἀπογοήτευση.

Τὸ ἱατρικὸ ἀτύχημα πὸν ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες ἀλλὰ και πὸν περιέχεται στὴν ἀνεξιχνίαστη μοῖρα τοῦ ἀρρώστου και τοῦ ἱατροῦ, κρέμεται σὰν σπάθη τοῦ Δαμοκλέους πάνω στὸ κεφάλι τοῦ πρώτου, ἀλλὰ και τοῦ τελευταίου, και αὐτὸν μεταβάλλει ἀπὸ ἱατρὸ στὴν ἀντίληψη τοῦ κοινοῦ και τοῦ δικαστηρίου σὲ κοινὸ ἐγκληματία, μὲ ἀνεπανόρθωτες γι’ αὐτὸν συνέπειες. “Ὁ κριτὴς ὅμως τοῦ ἀτυχήματος δὲν ἀναλογίζεται ὅτι στὶς συχνότερες περιπτώσεις πρόκειται γιὰ τὴν ἀνάμιξη τῆς μοῖρας μὲ τὴν μορφή περιστατικῶν και περιστάσεων ἀνωτέρων ἀπὸ κάθε σύγχρονη ἐπιστημονικὴ πρόβλεψη, δυνατότητα και ἀποτελεσματικὴ ἱατρικὴ ἐνέργεια. Δοκιμάζεται τότε σκληρὰ ἢ συνειδηση τοῦ ἱατροῦ, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἐνδιαφερομένου. Τὸν κυριεῖ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνεπάρκειας και ἀπογοητεύσεως ὅπως τὸν Faust, ὅταν ὁμολογεῖ τὴν ἀδυναμία του. Δυστυχῶς ἢ αντικειμενικὴ κρίση τοῦ τρίτου θολώνεται και ἀπὸ τις ἀνεύθυνες και ἀναρμόδιες γνώμες και εἰσηγήσεις καλοθελητῶν ἢ κακοθελητῶν πὸν ὀδηγοῦσι σὲ ἀνεπανόρθωτα γιὰ τὸν ἱατρὸ ἀποτελέσματα ὅπου συμβάλλουσι ἐνίοτε ἀσυνείδητοι

ἐπαγγελματικοὶ παράγοντες ἀνταγωνισμοῦ καὶ συκοφαντίας. Ἐδῶ ἡ ἰατρικὴ προσωπικότης ἀποδύεται σὲ ἀχάριστους ἀγῶνες πὺν γιὰ νὰ δικαιωθοῦν ἀπαιτοῦνται ὑπεράνθρωπες δυνάμεις καὶ ἀκλόνητο ψυχικὸ σθένος.

Στὴν περίπτωση αὐτὴ καθὼς καὶ σὲ πολλὰς ἄλλες, παρέχεται στὴν ἰατρικὴ προσωπικότητα ἡ εὐκαιρία νὰ ἐμβαθύνει στὸν ἑαυτὸ της καὶ ν' ἀναμετρήσει τὶς ἀδυναμίες της. Μακριὰ ἀπὸ κάθε ψευδοφιλότιμη συγκάλυψη ὁ ἰατρὸς εἶναι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἀσκημένος νὰ παρατηρεῖ πόσο εὐαίσθητες εἶναι οἱ σχέσεις σώματος καὶ ψυχῆς. Αὐτὸς παρακολούθησε ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες καὶ περιέσωσε τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ γιὰ τοῦτο ὀφείλει νὰ ἀντιμετωπίζει, πέρα ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικὰ, καὶ ἠθικὰς προϋποθέσεις τῆς δράσεώς του, πὺν ἀποτελοῦν τὴν *δ ε ο ν τ ο λ ο γ ί α* καὶ πὺν ὀδηγοῦν σὲ διλήμματα καὶ συγκρούσεις συνειδήσεως. Ὅφείλει νὰ γνωρίζει ὅτι καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ μέσα τῆς διαγνώσεως καὶ θεραπείας, δὲν στεροῦνται κινδύνους πὺν προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τους.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἱερὰ καὶ ἐξαιρετικὰ εὐαίσθητη ὥστε ἡ σωτηρία προσπάθεια νὰ ἀγγίξει κάποτε τὰ ὅρια τοῦ θαύματος ἢ τῆς καταστροφῆς. Ἡ διαίσθηση λοιπὸν τοῦ τρόπου τοῦ χειρισμοῦ τῶν ὄπλων γιὰ τὴν προστασία ἢ θεραπεία τῆς ζωῆς κάτω ἀπὸ ἀσταθεῖς, μάλιστα εὐκαμπτες, ἀπροσδόκητες συνθήκες καὶ ἀντιδράσεις τοῦ ἀρρώστου, ἀπαιτεῖ ἐξαιρετικὴν προσοχήν, γνώση, πείρα ἀλλὰ καὶ ἰκανότητα, τόλμη, θάρρος καὶ γενναϊότητα, καὶ συναίσθημα εὐθύνης, συνιστάμενη δηλαδὴ πὺν χαρακτηρίζει τὴν ἰδανικὴν ἰατρικὴν προσωπικότητα. Ἡ παραμικρὴ ἀνωμαλία τῆς συνθέσεώς της εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν ἀποκλείεται νὰ ὀδηγήσει στὸν ὄλεθρο.

Ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἀκατάπαυστη, πολὺπλευρὴ μελέτη καὶ πρόβλεψη πὺν μόνον ἀπὸ τὸν συνθετικὸν νοῦ μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπαραιτήτος συντελεστής ὅποιασδήποτε καὶ εἰδικότερα τῆς ἰατρικῆς προσωπικότητος πὺν συχνὰ καλεῖται νὰ διαβάξει στὸ σκοτάδι. Γιατὶ δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ γνώση ἀλλὰ ἀπαιτεῖται καὶ ἐπίγνωση τῆς σημασίας της. Ἡ γνώση εἶναι στείρα ἀρετὴ ὅταν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση. Ἴδου ὅμως ὅτι καὶ οἱ δραστηριότητες κάθε ἐποχῆς εἶναι πάντα καθυστερημένες ἀπέναντι στὴν πρόσφατη γνώση.

Ὅταν ὁ ἀνθρώπος ἐκδιώχθη ἀπὸ τοὺς οὐρανούς καὶ ξύπνησε ἀπὸ τὸ ἀπατηλὸ ὄνειρο τῆς αἰωνιότητος καὶ τῆς εὐδαιμονίας, εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει ἀμέσως τὸν πόνο καὶ τὴν φθορὰ πὺν συμβολίζει στὴν αἴθουσα αὐτὴ ὁ Προμηθεύς. Οἱ δύο αὐτοὶ ὕπουλοι ὄφεις ἐνέπνευσαν τὸν φόβο καὶ αὐτὸς ὀδήγησε πρὸς τὴν ἄμυνα. Ὁ κίνδυνος λοιπὸν καὶ ἡ ἀνεπάρκεια ἐξέθρεψαν τὴν ἀνάγκη πὺν σ' αὐτὴν καὶ οἱ Θεοὶ πείθονται. Τὸ τέθριππο ἀμυντικὸν ἄρμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει συντεθεῖ ἀπὸ τὴν

περιέργεια, τὴν παρατηρητικότητα, τὴν φαντασία καὶ τὴν συμπόνια. Ἀμαξηλάτης ἐπέβη ἢ ἱατρικὴ προσωπικότης. Ἔφεση, ἐπίδοση, εὐσυνειδησία, ἐνδόμυχο καὶ εἰλικρινὲς ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν πάσχοντα καὶ τὴν πρόοδο τῶν μέσων τῆς θεραπείας του, μαστίζουσι τοὺς ἵππους τοῦ ἄρματος. Αὐτὲς οἱ ιδιότητες τῆς ἱατρικῆς προσωπικότητος, ἐξουδετεροῦσι τὸ ἀντιξοότητες, ἀψηφοῦσι τοὺς σωματικὸς κόπους, παραμερίζουσι τὸ ὑλικὸ συμφέρον καὶ ἀσυναίσθητα ὀδηγοῦσι πρὸς τὸ κατόρθωμα, τὴν σωτηρία καὶ τὴν ἱκανοποίηση.

Κανεὶς ἱατρὸς δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἀποδώσει ἐὰν δὲν αἰσθανθεῖ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ὑπερθετικὴν προσπάθεια πού ὄλη του τὴν ζωὴ θὰ κνηγᾷ παρ' ὅλο πού τὸ ἀποτέλεσμά της διαρκῶς θὰ τοῦ διαφεύγει, προσφέροντας συχνὰ μειδίσμα προόδου, πού καὶ πού φευγαλέο ἀσπασμὸ ἐπιτυχίας, ἀλλὰ σπάνια φεῦ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἀπολύτου κατακτήσεως.

Τὰ ἐκπληκτικὰ μέσα ἐπικοινωνίας πού ἐδημιούργησε ὁ ἄνθρωπος, ἔχουσι ἐνώσει σήμερον τὰ βάθη τῶν ὠκεανῶν μὲ τὸς κορυφὰς τῶν βουνῶν, τὰ δάση τῆς ζούγκλας μὲ τοὺς οὐρανοξύστες καὶ ἔτσι καὶ τοὺς ἀνθρώπους σὲ ἓνα παγκόσμιον πολιτισμὸν πού δὲν ἀνέχεται πιά ἀπροσπέλαστα πνευματικὰ σύνορα καὶ τοπικὰς παραπλανήσεις τῆς ἀλήθειας. Μαζὶ μὲ τὴν μηχανὴν μεταφέρεται καὶ ὁ λόγος, γραπτὸς, προφορικὸς καὶ ἀπεικονιζόμενος, χωρὶς βέβαια νὰ ἐκφυλίζεται ἢ ἔννοια τῆς πατρίδος, τῶν γονέων καὶ τοῦ σπιτιοῦ ὅπου ἀνατραφήκαμε καὶ ἀπὸ μᾶς περιμένει καλύτερες πάντοτε ἡμέρες. («Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔχει πατρίδα») εἶπε ὁ Pasteur («ὁ ἐπιστήμων ὅμως ἔχει»).

Ἡθὸς, γνώση, εὐθύνη, ἐπίγνωσις, πίστις, αὐτοπειθαρχία, εὐσυνειδησία, ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις, τέχνη, πείρα καὶ στενὴ διεθνὴς ἐπικοινωνία θὰ ἀποτελοῦσι πάντοτε τὸ περίπλοκον περιεχόμενον τῆς ἱατρικῆς προσωπικότητος πού ἔχει ἐπωμισθεῖ τὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀγωνίζεται καὶ νὰ προσπαθεῖ μὲ καρτερικότητα καὶ ἀμείωτη αἰσιοδοξίαν νὰ ὑπηρετεῖ τὸν ἄνθρωπον.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 10ΗΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1972

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Δ. Ζακυθηνός**, παρουσιάζων τὸ βιβλίον τοῦ κ. Paul Lemerle, «Le Premier Humanisme Byzantin. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origines au Xe siècle, Bibliothèque Byzantine, Études 6», ἐν Παρισίοις, 1971, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας κυρίου Paul Lemerle, μέλους τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Γραμμάτων καὶ ξένου ἐταίρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸ ἐκδοθὲν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ πρῶτος Βυζαντινὸς Ἀνθρωπισμὸς. Σημειώματα καὶ παρατηρήσεις περὶ διδασκαλίας καὶ παιδείας ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα».

Τὸ ἔργον, περιληφθὲν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐκδιδομένη «Βυζαντινῇ Βιβλιοθήκῃ» (Presses Universitaires de France), ἀποτελεῖται ἐκ 328 σελίδων, διαιρεῖται δὲ εἰς δέκα κεφάλαια. Ἀκολουθοῦν τὸ Συμπέρασμα, τὰ Συμπληρώματα, τὸ Γενικὸν Εὐρετήριο, οἱ ἄξιοι μνείας Ἑλληνικοὶ ὄροι, ὁ πίναξ τῶν μνημονευομένων χειρογράφων. Οἱ τίτλοι τῶν κεφαλαίων ἔχουν ὡς ἀκολούθως : Α'. «Ἡ διακοπὴ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ἐν τῇ Δύσει». Β'. «Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Συροαραβικοῦ σταθμοῦ». Γ'. «Αἱ τύχαι τοῦ ἐθνικοῦ Ἑλληνισμοῦ [τῆς θύραθεν Ἑλληνικῆς παιδείας] ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τοὺς πρῶτους τρεῖς αἰῶνας τῆς Αὐτοκρατορίας». Δ'. «Οἱ σκοτεινοὶ αἰῶνες. Ῥωγμὴ ἢ συνέχεια ;». Ε'. «Ἀναβρασμὸς, περιεργίαι, τεχνικαὶ πρόοδοι. Αἱ πρῶται μεγάλαι μορφαί». ς'. «Λέων ὁ Φιλόσοφος (ἢ Μαθηματικὸς) καὶ ἡ ἐποχὴ του». Ζ'. «Φώτιος ἢ ὁ κλασικισμὸς». Η'. «Ἀρέθας ὁ Πατρεύς». Θ'. «Αἱ Σχολαὶ ἀπὸ τοῦ Βάρδα εἰς Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον». Ι'. «Ὁ Ἐγκυκλοπαιδισμὸς τοῦ δεκάτου αἰῶνος».

Πρῶτον Βυζαντινὸν Ἀνθρωπισμὸν ὀνομάζει ὁ κύριος Lemerle τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἑνάτου καὶ τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸν δεύτερον,

ὅστις, ἀναφαινόμενος ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Κομνηνῶν, καταλήγει εἰς τὴν Παλαιολόγειον Ἀναγέννησιν τοῦ δεκάτου τρίτου, δεκάτου τετάρτου καὶ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν μεγάλην Εὐρωπαϊκὴν Ἀναγέννησιν. Ἄνευ τοῦ πρώτου ἢ γένεσις τοῦ δευτέρου καὶ αἱ Εὐρωπαϊκαὶ τοῦ ἐπεκτάσεως θὰ ἦσαν ἀδιανόητοι. Ἐντοπίζων τὰς ἐρεῦνας του εἰς τὸν πρῶτον Βυζαντινὸν Ἀνθρωπισμόν, ὁ συγγραφεὺς ἀναζητεῖ τὰς πηγὰς καὶ τὰς συνθήκας τῆς ἐμφανίσεως. Τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα συνοψίζεται εἰς τοῦτο τὸ ἐρώτημα: «ἐλάχιστα Ἑλληνικὰ χειρόγραφα, οὐδὲν δ' ἴσως φιλολογικὸν μεταξὺ αὐτῶν, ἀντεγράφησαν ἀπὸ τοῦ ἔκτου, ἂν μὴ ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος, μέχρι τοῦ ἐνάτου. Τὰ πάντα μικροῦ ἐδέησαν νὰ καταστραφοῦν καὶ ὄντως πολλὰ ἠφανίσθησαν. Πᾶν ὅ,τι σήμερον κατέχομεν ἐσώθη ἐν Βυζαντίῳ καὶ διὰ τοῦ Βυζαντίου. Διατί; κατὰ ποῖον τρόπον;» (σελ. 8).

Εἰς τὸ κεφαλαιῶδες τοῦτο ἐρώτημα ἀποκρίνεται ὁ συγγραφεὺς, ἐξετάζων εἰς τὰ δύο πρῶτα κεφάλαια τὰς ὑποθέσεις τῆς ἀναγεννήσεως τῶν Γραμμάτων ἐν Βυζαντίῳ διὰ τῆς ἔξωθεν ῥοπῆς, διὰ τῆς ἐπίδράσεως δηλονότι τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἢ τῆς Συροαραβικῆς Ἀνατολῆς. Αἱ ἀποκρίσεις του εἶναι ἀρνητικαί: Δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπολογίζωμεν εἰς τὴν Δύσιν διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν, ἔστω καὶ ἐν ἐλαχίστῳ μέρει, τὴν Ἑλληνικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἐνάτου αἰῶνος. Ὁ Λατινικὸς κόσμος ζῆ ἔστραμμένος πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν ἐλάχιστα πράγματα λαμβάνει, ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ Βυζαντίου, οὐδὲν δὲ μεταδίδει (σελ. 21). Ἀποκλείει ὡσαύτως τὴν Συροαραβικὴν ἐπίδρασιν. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν παλινοστήσιν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον διὰ τῆς Ἀραβικῆς ὁδοῦ. Οἱ δύο κόσμοι (ὁ Βυζαντινὸς καὶ ὁ Ἀραβικὸς) παραμένουν ξένοι ὁ εἰς ἔναντι τοῦ ἄλλου. Εἶναι βέβαιον ὅτι κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ὁ Ἰσλαμισμὸς δέχεται ἀναμφισβητήτως τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, οὐδεμία ὅμως ὑφίσταται ἔνδειξις περὶ τῆς μεταβιβάσεως τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸν μεσαιωνικὸν Βυζαντινὸν Ἑλληνισμόν διὰ τῆς Ἰσλαμικῆς παρακαμπτηρίου. Τὰ δύο φαινόμενα εἶναι διάφορα ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὰς ιδιότητες, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν φύσιν των (σελ. 29 κέ.).

Τὰ ἀρνητικὰ ταῦτα συμπεράσματα ὡδηγοῦν τὸν κύριον Lemerle εἰς τὴν ἔρευναν ἐπιμάχων προβλημάτων τοῦ πρωίμου πνευματικοῦ βίου τοῦ Βυζαντίου. Ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ θέματος τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ θύραθεν Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τοῦ τετάρτου μέχρι τοῦ ἔκτου αἰῶνος ἄπτεται γενικωτέρων θεωρήσεων περὶ τῆς συζεύξεως τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Χριστιανικῆς παιδεύσεως, ἀλλ' ἐντοπίζων τὰ διαφέροντά του εἰς τὸν τομέα τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς μεταδόσεως τῶν ἀρχαίων Γραμμάτων ἐξάγει τὴν σημασίαν τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ἡ κληρονομία τῆς Ἑλλάδος

ἔσώθη διὰ πρώτην φοράν κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα διὰ τῆς δραστηριότητος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (σελ. 59). Ἡ κρίσις, ἡ ἀναστολή καὶ ἡ παρακμὴ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μεγάλου ἀρχιτέκτονος τῆς πολιτειακῆς ἐνότητος, τῆς ἐνότητος τοῦ Δικαίου, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ δόγματος, τῆς Τέχνης καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου. Φερόμεθα οὕτως εἰς τοὺς λεγομένους «σκοτεινοὺς αἰῶνας». «Ῥωγμὴ ἢ συνέχεια;»: τὸ ἐρώτημα τοῦτο προβάλλει ὁ συγγραφεὺς ὡς ὑποκείμενον τοῦ τετάρτου κεφαλαίου. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρόλου Krumbacher, οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ ἱστορικοὶ τῆς Φιλολογίας ἠσχολήθησαν περὶ τὸ «παμμέγεθες κενόν», τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ὁ πολιτισμὸς τῶν Βυζαντινῶν ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου μεσοῦντος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐνάτου αἰῶνος. Ὁ κύριος Lemerle φέρει εἰς τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα νέας ἀποψεις. Παραδέχεται τὴν κάθετον πτώσιν τῆς ἀντιγραφικῆς, τῆς ἐκδοτικῆς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, δραστηριότητος εἰς τὸν τομέα τῶν κλασσικῶν Γραμμάτων, ἀπορρίπτει τὰς ἀντιπνευματικὰς κατὰ τῶν εἰκονοκλαστῶν κατηγορίας τῶν εἰκονοφίλων καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ θύραθεν παιδεία παρέμεινεν ἄθικτος.

Τὰ τέσσαρα πρῶτα κεφάλαια τοῦ βιβλίου ἀποτελοῦν κατὰ τινὰ τρόπον εἰσαγωγὴν εἰς τὸ κύριον ὑποκείμενον, τὸν πρῶτον δηλονότι Ἀνθρωπισμὸν τοῦ ἐνάτου καὶ τοῦ δεκάτου αἰῶνος. Μεταξὺ τούτου καὶ ἐκείνης τὸ πέμπτον ἀφιεροῦται εἰς τὰς πρῶτας ἐκδηλώσεις τῆς περιεργίας, τὰς τεχνικὰς προόδους καὶ τὰς πρῶτας φυσιογνωμίας. Ὁ συγγραφεὺς διὰ μακρῶν ἀσχολεῖται περὶ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ βιβλίου, τὴν ἀντικατάστασιν τῆς μεγαλογραμμάτου διὰ τῆς μικρογραμμάτου γραφῆς. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ παραβάλλῃ αὐτὴν πρὸς τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας (σελ. 121). Εἰς τὴν περὶ τὰς εἰκόνας πολεμικὴν διαγινώσκει τὴν ἐπανεισαγωγὴν τῆς διδασκαλίας τῆς Φιλοσοφίας ἐπὶ Ἀριστοτελείου βάσεως. Τὰ ὑπόλοιπα πέντε κεφάλαια ἀναφέρονται εἰς τοὺς σταθμοὺς τῆς μεγάλης ἀναγεννήσεως. Πλὴν τοῦ ἐνάτου, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς θέμα τὰ σχολεῖα ἀπὸ τοῦ Βάρδα μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τὸ ἕκτον, τὸ ἑβδομον, τὸ ὄγδοον καὶ οὐσιαστικῶς τὸ δέκατον ὁργανοῦνται περὶ τέσσαρας μεγάλας πνευματικὰς φυσιογνωμίας: τὸν Λέοντα τὸν Φιλόσοφον ἢ Μαθηματικόν, τὸν πατριάρχην Φώτιον, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καισαρείας Ἀρέθαν τὸν Πατρεὰ καὶ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον Ζ' τὸν Πορφυρογέννητον.

Ὁ κύριος Lemerle, ὑποτάσων τὴν ἀνοργάνωτον καὶ διεσπασμένην ὕλην τῶν συγγραφεῶν καὶ τῶν μαρτυριῶν, διαλύων τοὺς περὶ αὐτὰς μύθους, ὑποβάλλων τὰς γνώμας τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν εἰς ὄξειαν κριτικὴν, ἀποκαθιστᾷ τὸν βίον καὶ τὴν δρασίαν τῶν μεγάλων τούτων ἀνδρῶν, διαφωτίζει τὸ ἔργον καὶ χαρακτηρίζει τὴν γενικωτέραν αὐτῶν ἐπίδρασιν καὶ ἀκτινοβολίαν. Ὁ Λέων ὁ Φιλόσοφος

ἀναδεικνύεται οὕτως ἀληθῆς πρόδρομος, μοναδική, πρωτότυπος καὶ συναρπαστικὴ προσωπικότης τῆς ἀναγεννήσεως, ἡ ὁποία τερματίζει τὴν εἰκονοκλαστικὴν κρίσιν καὶ ἐπαναφέρει τὸ σχολεῖον. Ὁ πατριάρχης Φώτιος εἶναι πρωτίστως ὁ ἀνώτατος κρατικὸς λειτουργός, ὁ ἄνθρωπος τῆς δράσεως καὶ ὁ πολιτικός, οὐχὶ δὲ ὁ διδάσκαλος. Εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ πνεύματος κομίζει ἀσυνήθη ἔφεσιν πρὸς γνῶσιν καὶ ἀπέραντον περιεργίαν. Μολονότι παραμένει προσηλωμένος εἰς τὸ δόγμα, πολεμεῖ τὰς αἰρέσεις καὶ ἔχεται τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἀνοίγεται εὐρέως εἰς τὴν ἀρχαίαν Φιλοσοφίαν καὶ Παιδείαν, ἐξαιρεῖ τὸν Ἀριστοτέλη, κρίνει αὐστηρῶς τὴν περὶ Ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος, ἐνασμενίζει εἰς τὴν θῆραν τῆς λέξεως καὶ τοῦ ὀρθοῦ Ἀττικοῦ λόγου. Ὡς ἀκραιφνῆς Βυζαντινός, βλέπει τὴν ἀρχαίαν παιδείαν ὡς προπαιδείαν τῆς πίστεως. Ὅμως ὁ Φώτιος, ἐκπρόσωπος μιᾶς κοινωνίας ἐν πλήρει πνευματικῇ ἀνθήσει, καθιεροῦ ἔναντι τῆς ἐθνικῆς Φιλολογίας νέαν τινὰ στάσιν· στάσιν ἡρεμωτέραν, μεμετρημένην, ὡς ἀρμόζει εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ θρίαμβος τῆς Ὁρθοδοξίας κατέστησε τοὺς Χριστιανούς θαρραλέους καὶ γαληνίους. Κατὰ τὸν συγγραφέα, τοῦτο ἀποτελεῖ ἴσως τὴν ἀφετηρίαν ἑνὸς νέου Κλασικισμοῦ, τοῦ Βυζαντινοῦ Κλασικισμοῦ, ὁ ὁποῖος, ἐρειδόμενος ἐπὶ χριστιανικοῦ βᾶθρου, δὲν ἀπορρίπτει, ἀλλὰ τοῦναντίον χρησιμοποιεῖ καὶ ἔν τινι μέτρῳ ἀφομοιοῖ τὸν ἀκίνδυνον πλέον θύραθεν Ἑλληνισμόν (σελ. 196).

Μετὰ τὴν καταπλήσσουσαν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ Φωτίου, ὁ Ἀρέθας ἐμφανίζεται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ συγγραφέως ὡς δευτερεύουσα προσωπικότης. Μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ὁ κύριος Lemerle εὐρίσκει τὴν «διαφορὰν ἑνὸς μεγάλου ἀνθρωπιστοῦ (. . .) καὶ ἑνὸς λογίου βιβλιοφίλου, ἐπίσης δὲ τὴν διαφορὰν ἑνὸς μεγάλου πνεύματος καὶ ἑνὸς μικροῦ χαρακτῆρος». Δὲν παραλείπει ὅμως νὰ σημειώσῃ ὅτι οἱ μεταγενέστεροι ὀφείλομεν εἰς αὐτὸν χάριτας διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα ἔστρεψε τὰ διαφέροντά του κατὰ προτίμησιν. Ὁ ὀρίζων του εἶναι ἀναπεπταμένος. Ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν Εὐκλείδην διέρχεται διὰ τῶν φιλοσόφων, τῶν περὶ τὰ ἠθικὰ διατριβόντων, διὰ τῶν ἱστορικῶν, τῶν δητόρων, τῶν γεωγράφων, τῶν γραμματικῶν (σελ. 238).

Ὁ Ἑγκυκλοπαιδισμὸς εἶναι ἡ τελευταία φάσις τοῦ πρώτου Βυζαντινοῦ Ἀνθρωπισμοῦ. Ὁ κύριος Lemerle, ἀφοῦ ἐξήτασε τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἀπὸ τοῦ Βάρδα μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ζ', διηυκρίνησε δύο θεμελιώδη θέματα: ὅτι ὁ Βυζαντινὸς Ἑγκυκλοπαιδισμὸς δὲν ἔχει σχέσιν μετὰ παραλήλου φαινομένου τῆς Ἀραβικῆς Γραμματείας καὶ ὅτι ἡ ἔρανιστικὴ καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴ κίνησις προϋπήρξε τοῦ μεγάλου ἐγχειρήματος τοῦ αὐτοκράτορος - συγγραφέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἐν συνεχείᾳ ἀναλύει τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον διακρίνων αὐτὸ εἰς μεγάλας ἐνότητες: τὴν «Αὐτοκρατορικὴν ἢ πολι-

τικὴν Ἑγκυκλοπαιδεῖαν» (Βίος Βασιλείου τοῦ Α΄, Περὶ τῆς βασιλείου τάξεως, Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανόν, Περὶ θεμάτων), τὴν «Ἠθικὴν Ἑγκυκλοπαιδεῖαν» (Ἑκλογαί), τὰς «Εἰδικὰς Ἑγκυκλοπαιδεῖας» (Γεωπονικά), τὰ «Λεξικά καὶ Ἑγκυκλοπαιδεῖας κατ' ἀλφάβητον», κλπ. Ὁ Βυζαντινὸς Ἑγκυκλοπαιδισμὸς στερεῖται κριτικοῦ πνεύματος. Κερματίζει τὰ πρωτότυπα κείμενα καὶ ἀποστραγγίζει αὐτὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἀρχαῖον κάλλος των. Παρὰ ταῦτα αἱ ἐπιτεύξεις αὐτοῦ διὰ τὰς ἀσυνήθεις διαστάσεις των ἔχουν τι τὸ μεγαλειῶδες. Εὐρίσκουν τὴν δικαίωσιν των εἰς τὴν ἐπιτυχῆ προσπάθειαν τῆς ἀναζητήσεως, τῆς ἀνακτήσεως, τῆς συντηρήσεως. Ἴσως τὸ βαθύτερον νόημά των κεῖται εἰς τοῦτο, ὅτι καθιεροῦν τὴν συμφιλίωσιν μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ παρελθόντος (σελ. 300).

Τὸ θέμα τοῦτο τῆς συμφιλίωσης τῆς χριστιανικῆς περὶ τοῦ θείου, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρίας μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, διήκει δι' ὅλου τοῦ ἔργου. Εἰς τὰς ὀλίγας ἀλλὰ πυκνάς σελίδας τοῦ ἐπιλόγου (σελ. 301 - 307) ὁ συγγραφεὺς συνοψίζει τὰ συμπεράσματά του. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἢ συνύπαρξις τῆς παραδόσεως τοῦ ἐθνικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ θριαμβεύοντος Χριστιανισμοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς συνεχείας. Ὁ Βυζαντινὸς Χριστιανισμὸς, κληρονόμος ἐνὸς τελείου διαλεκτικοῦ ὁργάνου, ἔσπευσε νὰ χρησιμοποίησιν τοῦτο κατὰ τῶν ἀντιπάλων, ἐπομένως δὲ νὰ οἰκιοποιηθῆ τὴν παλαιὰν παιδεῖαν ἀντὶ νὰ ἀφανίσῃ αὐτήν.

Ἡ ἰσορροπία αὕτη θραύεται κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα. Ἡ ἰδιαίτουσα μορφή τοῦ Βυζαντίου χαλκεύεται ὑπὸ σκληρὰς συνθήκας κατὰ τὴν μακρὰν πάλην ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ τοὺς μακροὺς θρησκευτικοὺς ἀγῶνας τῆς Εἰκονομαχίας. Κατὰ τὴν σκοτεινὴν περίοδον ἢ περὶ τὰς εἰκόνας ἔρις ὑπῆρξεν ἰσχυρὸν ἐμπύρνεμα διὰ τὸν στοχασμόν, παρόρησις ἐποικοδομητικὴ, γόνιμος ἀναζητήσις τῶν θεμελιωδῶν ἀξιῶν καὶ περὶ αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀναμφισβητήτως ἡ παιδεῖα διήλθε κρίσιν ἀλλὰ δὲν ἠφανίσθη. Τὸ Βυζάντιον δὲν ἐγνώρισεν τὸ βαθὺν σκότος, τὸ ὁποῖον ἐκάλυψεν ἄλλας χώρας. Ἐν τῷ μέσῳ λαῶν ἡμιβαρβάρων ἐμφανίζεται ὡς καταφύγιον μιᾶς παιδείας, τῆς ὁποίας διετήρησε ζωντανὴν τὴν παράδοσιν.

Ὁ πρῶτος Βυζαντινὸς Ἀνθρωπισμὸς, γέννημα βραδείας ἐσωτερικῆς ἀναπλάσεως, ἀνέκυψεν ἐξ αὐτῶν τῶν δυνάμεων τῆς Αὐτοκρατορίας. Συνεπλήρωσε τὸν κύκλον του κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα. Γενικώτερον ὁ αἰὼν οὗτος ἀποτελεῖ βαθεῖαν τομὴν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν. Ὁ ἐπόμενος διὰ τῶν παντοειδῶν ἀναστατώσεων του καθιεροῖ τὴν δευτέραν ἱστορίαν τοῦ Κράτους καὶ θέτει τὰς βάσεις τοῦ δευτέρου Βυζαντινοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, ἀπὸ τινος ἀπόψεως «φιλολογικῶ-

τέρου», ἴσως ὀλιγώτερον ἀμιγῶς Βυζαντινοῦ καὶ περισσότερον συναπτομένου πρὸς ὅσα διαδραματίζονται εἰς τὴν Δύσειν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν.

Ἡ παιδεία, τὴν ὁποίαν καθιέρωσεν ὁ πρῶτος Βυζαντινὸς Ἀνθρωπισμὸς, εἶναι ἀναμφισβητήτως ἐστραμμένη πρὸς τὸ παρελθόν. Ὁ πατριάρχης Φώτιος, ἰδρυτὴς τοῦ κλασικισμοῦ, παρέλαβεν ἐκ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως τμήματά τινα τῆς κληρονομίας, τὴν ἱστορικὴν, τὰ θέματα λεξιλογίου καὶ γλώσσης, συνθέσεως καὶ ὕφους, τοὺς νόμους τῶν εἰδῶν, τὸν συλλογισμόν, ἀπέκοψε δὲ ἄλλα μέρη οὐχ ἥττον σημαντικά. Οὕτως ἀπρητίσθη παιδεία Ἑλληνικὴ συντηρητικὴ, ὡς τι ὀριστικῶς κεκτημένον καὶ περιγεγραμμένον πνευματικὸν ἀγαθόν, ξένον, ἂν μὴ ἐχθρικόν, πρὸς πᾶσαν δημιουργικὴν ὁρμὴν καὶ καινοτομίαν. Ἐκ τοῦ κάλλους τῆς ἀρχαίας Γραμματείας οἱ Ἕλληνες ἐλάχιστα ἤντησαν. Ὁ Ὅμηρος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Θουκυδίδης ἢ ὁ Δημοσθένης οὐδόλως παρέσχον εἰς αὐτοὺς αἰσθητικὴν συγκίνησιν. Καταπλήσσει δὲ τὸν μελετητὴν τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον διεδραμάτισαν — ἢ δὲν διεδραμάτισαν — εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς γνώσεως καὶ εἰς τὰς *Litterae humaniores*.

Τὴν ἐρμηνεϊαν τοῦ φαινομένου ἀναζητεῖ ὁ συγγραφεὺς οὐχὶ εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐπιστημονικοῦ πνεύματος ἢ δημιουργικῆς πνοῆς, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν πνευματικὸν βίον τῆς Αὐτοκρατορίας, τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος. Τὸ Βυζάντιον ἔθραυσε τὴν ἐνότητα τῆς γνώσεως, θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς Ἀρχαιότητος, καὶ ἐδημιούργησε τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῆς ἔσω γνώσεως καὶ τῆς ἔξω γνώσεως, ὑποτάσσον ταύτην εἰς ἐκείνην ὡς θεραπαινίδα πρὸς τὴν δέσποιναν. Οὕτως ἐνεκλείσθη ἐντὸς ἐνὸς κόσμου ἄνευ ἐκβάσεως καὶ ἐπικοινωνίας, ἐντὸς τοῦ κλειστοῦ κύκλου τοῦ θεολογικοῦ λόγου. Ἡ Φιλοσοφία, ὅπως ἦν ἔννοιαν ἐδημιούργησαν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες, ἐστερεῖτο αὐτοῦ τοῦ ὑποκειμένου της, ἀφοῦ διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως ὁ ἄνθρωπος ἀνηρπάζετο ἐκ τῆς γῆς καὶ μετεφέρετο ἐκτὸς τοῦ πραγματικοῦ. Διὰ τὸν κύριον Lemerle ἡ δημιουργικὴ ἐπίτευξις τοῦ Βυζαντίου εἶναι ἀναμφισβήτητος εἰς δύο πεδία: πρῶτον εἰς τὸ πεδῖον τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν, τῆς Ἡθικῆς· τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι βεβαίως χριστιανικόν, ἀλλὰ διατηρεῖ εἰς μίαν ἀξιόλογον σύνθεσιν τὸ οὐσιῶδες τοῦ ἰδεῶδους, τὸ ὁποῖον ἀπέρρευσεν ἐκ τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς χιλιετηρίδος. Διὰ τοῦτο ὁ Βυζαντινὸς ἄνθρωπος τοῦ πρώτου Μέσου Αἰῶνος εὐρίσκειται ἐγγύτερον ἡμῶν παρὰ ὁ ἐν τῇ Δύσει σύγχρονός του. Δεύτερον τὸ Βυζάντιον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ῥωμαλεάν πρωτοτυπίαν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἔκφρασιν, διότι ἐδημιούργησε τὴν κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικὴν τέχνην, τὴν μᾶλλον ὑπερβατικὴν πασῶν τῶν τεχνῶν.

Ὁ διακεκριμένος ξένος ἐταῖρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ἀγαπητὸς

συνάδελφος ανέγραψεν ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τοῦ βιβλίου του δύο μεθοδολογικά ἀξιώματα : ἐν τοῦ *La Bruyère*, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ μελέτη τῶν κειμένων ἀποτελεῖ τὸν συντομώτερον, τὸν ἀσφαλέστερον καὶ τὸν πλέον εὐχάριστον δρόμον διὰ πᾶν εἶδος ἐρεῦνης, καὶ ἕτερον τοῦ *Antoine Meillet*, διδάσκοντος ὅτι ἡ πρωτοτυπία δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς γνωστὰ πράγματα γενικῆς τινος ἰδέας, ἐχούσης τὴν ἐπίφασιν τῆς πρωτοτυπίας, ἀλλ' εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ προσωπικὴν ἐρμηνεϊαν γεγονότων συνειλεγμένων ἐκ πρώτης χειρός. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ συγγραφεὺς ἐπετέλεσε πλήρως τὰς ἐπαγγελίας του. Εἰς τὴν ἀναθεώρησιν σπουδαιωτάτων προβλημάτων τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ Βυζαντίου ἐκόμισε τεραστίαν καὶ ποικίλης φύσεως ἀποδεικτικὴν ὕλην, μαρτυρίας κειμένων, ἀγνώστους λεπτομερείας, νέας διακριβώσεις ἐκ τῆς χειρογράφου παραδόσεως. Ἐδάμασε τὴν βιβλιογραφίαν, παλαιάν, νέαν καὶ νεωτάτην, ὑπέβαλε καὶ ταύτην καὶ ἐκείνην εἰς ὄξυτάτην κριτικὴν καὶ κατέρριψεν ἐπισηφαλεῖς ἐρμηνεϊας, ἐσπευσμένας γνώμας καὶ ἐσφαλμένας θεωρίας. Τέλος, ὀρμώμενος ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους, ἤχθη εἰς στερεὰ καὶ πλήρη ἱστορικῆς διορατικότητος καὶ εὐαισθησίας συμπεράσματα. Τὸ βιβλίον, τὸ ὅποιον παρουσιάζω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, κατέχει ἤδη πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὴν ἐρμηνεϊαν τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ πολυμύρφου πολιτισμοῦ του».



Μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ ἀνωτέρω ἔργου ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Ζακυθηνοῦ, ὁ πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρ. Κασσιμάτης**, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Ἡ παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας καὶ τακτικοῦ μέλους τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ Γραμμάτων τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ξένου ἐταίρου τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας, κ. *Paul. Lemerle*, προσθέτει ἕνα ἀκόμη κρίκον εἰς τὴν «μνήμην» τοῦ Βυζαντίου, τὴν ὁποίαν «ἀνεπαισθήτως» ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ Καβάφης, φθοδομήσαμεν κατὰ τὰς τελευταίας συνεδρίας τῆς Ἀκαδημίας. Ἠρξισεν ἡ μνήμη αὐτὴ μὲ τὴν ὁμιλίαν τοῦ κ. Παπατσώνη, τὴν ἀναφερομένην ὑπὸ μορφὴν παρουσιάσεως τοῦ βιβλίου τοῦ *Haussig* εἰς τὸν Βυζαντινὸν Πολιτισμὸν ἐν γένει καὶ τὰς σχέσεις του μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρχαιότητα, ἀφ' ἐνός, καὶ τὴν μεσαιωνικὴν Δύσιν ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀνατολήν, ἀφ' ἑτέρου, καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν. Συνεχίσθη μὲ τὴν ἀνάλυσιν τῆς ζωῆς τοῦ Σεκουνδίνου ἀπὸ τοῦ ἰδίου συναδέλφου ἕξ ἀφορμῆς τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Π. Μαστροδημήτρη πὺν ἀνεφέρετο, ὅπως ἔξειλίχθη μὲ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν, εἰς τὰ προβλήματα τῆς θνησκούσης Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐξηκολούθησεν ἔπειτα ἡ ἀναζήτησις τῶν νομικῶν,
ΠΑΑ 1972

οὐ μὴν ἀλλά, καὶ τῶν κοινωνικῶν μορφῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ—διότι πάντοτε ὑπὸ τὸ γράμμα τῶν νόμων κρύπτεται ἡ ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε ὡς ἀτόμου εἴτε ὡς μέλους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου — μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου καὶ ἔξω τῶν κλασσικῶν ὁρίων τῆς Αὐτοκρατορίας, διὰ τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ κ. Ζέπου περὶ τῶν κωδικοποιήσεων τοῦ Φωτεινοπούλου καὶ τοῦ Ὑψηλάντη καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν ὀξυτάτων παρατηρήσεων, ἰδίως εἰς τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα τοῦ καθηγητοῦ κ. Georgescu.

Σήμερον πάλιν ἡ λαμπρὰ παρουσίας ἀπὸ τὸν κ. Ζακυθινὸν τοῦ ἐξίσου λαμπροῦ βιβλίου τοῦ Paul Lemerle «Le Premier Humanisme Byzantin» δὲν ὀλοκληρώνει βέβαια τὴν «μνήμην» ποὺ συμπτωματικῶς ἐγείρομεν εἰς τὴν δόξαν τοῦ Βυζαντίου, προσθέτει ὅμως ἀπαστρέπτοντας λίθους εἰς αὐτὴν καὶ παρέχει τὴν ἐλπίδα ὅτι μὲ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ μὲ μελλοντικὰς ἀνακοινώσεις θὰ ὀλοκληρωθῆ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὸ «τρόπαιον».

Μὴ σὰς ἐκπλήσσει ἡ λέξις. Τὸ τρόπαιον ἀναφέρεται εἰς νίκην. Καὶ νίκη εἶναι τὸ βαθμηδὸν κραταιούμενον αἴσθημα τῆς ἐλληνικότητος τοῦ Βυζαντίου, ὄχι πλεόν ἀπὸ τῶν 7ου καὶ 8ου αἰώνων, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ μεγάλη σημασία τοῦ ἔργου τοῦ Lemerle. Ὅ,τι ὀνομάζομεν «ἀνθρωπισμὸν» — καὶ ὁ ὀρισμὸς εἶναι δύσκολος — εἰς τὸ Βυζάντιον δὲν εἶναι γνωστὸς παρὰ διὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς ἀγωνίας, ἰδίως τῆς ἀγωνίας. Ἴσως εἰς τοὺς αἰῶνας αὐτοὺς οἱ χυμοὶ τῆς Ἀνατολῆς νὰ συντετέθησαν σφικτότερα μὲ τὸ ἐλληνικὸν ὑπόβαθρον τῶν ἀρχικῶν πνευματικῶν δημιουργιῶν. Διὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας πολλοὶ ἠσυχολήθησαν. Καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐγὼ εἰς ἀνακοίνωσίν μου εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης πρὸ διετίας, ὅπου παρουσίασα «Quelques reflexions sur l' Humanisme Byzantin» (βλ. Europe Sud Est, Mars 1971, σελ. 3 ἐπ.). Ὁ Lemerle ὅμως ἀσχολεῖται μὲ τὸν «πρῶτον» Βυζαντινὸν Ἀνθρωπισμὸν, τὴν πρώτην φάσιν του, τὴν κατὰ βάσιν ἐλληνικὴν. Καὶ παρουσιάζει διὰ μέσου μιᾶς ραβδοσκοπίας ποὺ ἀποκαλύπτει τὴν συνέχειαν, ἓνα πίνακα ἐνιαῖον, ζωγραφισμένον μὲ διαφόρους πολλακίς ὀπτικὰς γωνίας, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὅμως, ὅπως εἰς τὸ Embarcement pour Cythère τοῦ Watteau, πηγάζει ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, διακόπτοντος κάθε ἐπαφὴν μὲ τὴν βάρβαρον Δύσιν — τὸ ἴδιο τονίζει καὶ ὁ Père Decarreaux — καὶ διοχετευομένου εἰς τὸ Βυζάντιον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Lemerle ἀναζητεῖ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἀρχαίων κατὰ τοὺς «σκοτεινοὺς αἰῶνας». Καὶ ἡ σύνθεσις ἀπὸ τοὺς φορεῖς τοῦ θριαμβεύοντος χριστιανισμοῦ, τῆς ἐλληνικῆς μεθόδου τῆς σκέψεως, τῆς διαλεκτικῆς, μὲ τὸ ἀποϊουδαϊθὲν δόγμα ὑπὸ τὴν ὄθησιν — ἄς προσθέσωμεν καὶ τὴν πίεσιν — τῶν Αὐτοκρατόρων, οἱ ὁποῖοι, ἴσως καὶ διὰ λό-

γους στερεώσεως τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ σκήπτρου των, προσεχώρησαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπέβαλον τὴν σύνθεσίν των, ἐμφανίζεται δι' αὐτὴν εἰς τὸν ἀναγνώστην ὡς νέα μεγαλοπρεπὴς δημιουργία.

Ὁρθῶς εἰς τὴν μετόπην τῶν συμπερασμάτων του, ὁ Lemerle ἔθεσε τὴν σκέψιν τοῦ Gaston Bachelard, τοῦ αὐτοδιδάκτου φιλοσόφου, ποὺ ἔγινε καθηγητὴς εἰς τὴν Σορβόνην :

«Ἡ τσιγκουνιά τοῦ μορφωμένου ἀνθρώπου τὸν κάμνει νὰ μυρηκάξῃ ἀδιάκοπα τὰ ἴδια ἀποκτήματα τῆς μορφώσεώς του. Κάτι πλέον, τὴν ἴδιαν μόρφωσιν καὶ γίνεται, ἔτσι, σὰν ὅλους τοὺς φιλαργύρους, θῦμα τοῦ χρυσοῦ ποὺ χαϊδεύει».

Τοῦτο πρέπει νὰ λεχθῆ διὰ τοὺς σοφοὺς τῆς Δύσεως ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀντιληφθῆ τὴν πολιτιστικὴν συνέχειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, διὰ τοῦ Βυζαντίου, δι' ὅλης τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς.

Ὁ Lemerle βλέπει βαθύτερον τὸ ὄλον πρόβλημα.

Ἀλλὰ τὸ θέμα εἶναι ἀτελείωτον. Διότι ὑπάρχουν καὶ τὰ σκοτεινὰ σημεῖα. Ὅχι μόνον εἰς τὸ ἔργον τοῦ Lemerle, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, ποὺ σιγὰ - σιγὰ ἐμπλέκεται εἰς τὰς ἀντιθέσεις μεταξὺ παραδόσεως ποὺ εἶναι ἑλληνικὴ καὶ ἐλευθερίας τῆς σκέψεως ποὺ εἶναι καὶ αὐτή, ὡς δόγμα ἀμετακινήτως, ἑλληνικὴ καὶ ποὺ ὀνομάζομεν ἀνθρωπισμὸν. Ἡ εἰκονομαχία δημιουργεῖ τὰς ἀντιφάσεις τῆς ἱστορίας ποὺ ἴσως θὰ καταλήξῃ εἰς βαθὴν διχασμὸν. Ὅπως πολλάκις ἄλλωστε . . . Ὁ Lemerle θέτει τὰ προβλήματα αὐτὰ καὶ ἀκόμη τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τοῦ πλατωνισμοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ διὰ μέσου τῆς «κοινῆς γνώμης» τῶν Βυζαντινῶν. Ἀρκετὰ ὅμως εἶπον.

Τίς ἀγορεύειν βούλεται ;



Ἀκολούθως, ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Π. Ζέπος διατυπώνει τὴν ἀπορίαν, διατί ὁ Lemerle, εἰς τὸ ἄλλως λαμπρὸν βιβλίον του, ὀμιλεῖ περὶ πρώτου οὐμανισμοῦ κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα, ἐνῶ ἴσως πρώτος οὐμανισμὸς ὑπῆρξεν εἰς τὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα, ὅτε ἡ μελέτη τῶν Ἀρχαίων ὠδήγησε εἰς ἐκλεπτυσμένας φιλοσοφικὰς θεωρήσεις μὲ γόνιμα ἀποτελέσματα εἰς πᾶσαν ἔρευναν, καὶ διὰ καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ Δικαίου.



Τέλος, ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Μ. Στασινόπουλος, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ κάμω δύο παρατηρήσεις, εἰδικῆς φύσεως, εἰς τὴν ὠραίαν ἔκθεσιν τοῦ ἀξιοτίμου συναδέλφου κ. Ζακυθηνοῦ :

α) Ἡ ἀντιπαράθεσις τοῦ Φωτίου μὲ τὸν Ἀρέθαν, μοῦ ὑπενθυμίζει ὅτι ὁ Ἀρέθας, παρὰ τὴν μεγάλην ἑλληνικὴν του παιδείαν, ὑπῆρξεν εἰς ὄρισμένας στιγμὰς ἀντίθετος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν, ὡς π.χ. ὅταν ἔγραψε τὸν γνωστὸν λίβελλόν του ἐναντίον τοῦ Λουκιανοῦ, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλεσε συγγραφέα «μιαρὸν καὶ ὀλέθριον» καὶ «γελωτοποιοῦ γελωτοποιότερον».

β) Ἐὰν ἀποδίδεται, ὡς ἀντελήφθη, εἰς τὸν Φώτιον, ἡ ἄποψις ὅτι ἡ ἔξωθεν σοφία εἶναι προπαιδεῖα διὰ τὴν χριστιανικὴν σοφίαν θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ ἄποψις αὕτη εἶχεν ἤδη διατυπωθῆ κατὰ κόρον ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων μ. Χ. καὶ ἰδίως κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ὁ ὁποῖος ἐκλήθη Χρυσοῦς Αἰὼν τῆς Ἑλληνικῆς Χριστιανικῆς Γραμματείας. Ἦδη ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἔλεγεν ὅτι «ἀπὸ τοῦ χειρόνος ἐπὶ τὸ κρεῖττον πορευόμεθα». «Χεῖρον» ἐννοοῦσε τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν. Ὁ δὲ Μ. Βασίλειος σαφῶς διετύπωσε τὴν ἀρχὴν αὐτὴν καὶ εἰς ἄλλα ἔργα του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κλασσικὴν πραγματείαν του «Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων», ὅπου λέγει ὅτι τὰ μὲν Ἱερὰ Βιβλία μᾶς ὀδηγοῦν διὰ τοῦ μυστηρίου πρὸς τὴν θεὰν Ἀλήθειαν, ἡ ἑλληνικὴ ὅμως παιδεῖα μᾶς ἐκγυμνάζει διὰ τὴν κατανόησίν των. Γενικῶς δὲ τὸ σύνθημα τοῦτο ἦτο κοινὸς τόπος κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Φωτίου. Ὅταν οἱ ἔθνικοι φιλόσοφοι, βλέποντες τὴν ἄνοδον τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸν ἐπολέμησαν μὲ τὰ φοβερὰ φιλοσοφικά των ὄπλα, οἱ Πατέρες, ἐπειδὴ εἶχον ἑλληνικὴν παιδείαν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἀνεγνώριζαν τὴν ἐπιβλητικὴν πραγματικότητα τῆς «οἰκουμενικῆς» ἑλληνικῆς σκέψεως, ἔτεινον τὴν χεῖρα, διὰ νὰ ὑπάρξῃ αὐτὸς ὁ συμβιβασμός, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἐπίστευον βαθύτατα, ὅτι δηλαδὴ, ἡ ἑλληνικὴ παιδεῖα προπαρασκευάζει διὰ τὴν χριστιανικὴν τοιαύτην».

Ἐν κατακλείδι ὁ κ. **Ζακυθηνός**, ἀποκρινόμενος εἰς τὰ τεθέντα ἐρωτήματα, παρέχει διευκρινήσεις τινάς.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ*

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Μιχ. Στασινόπουλος**, παρουσιάζων τὸ κατωτέρω δηλούμενον βιβλίον του, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Κύριε Πρόεδρε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸ βιβλίον «Νομολογία τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν», ἐκδοθὲν ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 20ετίας ἀπὸ τῆς γενομένης ἐν ἔτει 1951 ιδρύσεως αὐτοῦ. Ἡ παρουσίασις αὕτη μοῦ δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐνημερώσω διὰ βραχέων τὴν Ἀκαδημίαν ἐπὶ τῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ιδρύθη καὶ ἐλειτούργησε τὸ Σῶμα τοῦτο. Πράττω δὲ τοῦτο, διότι θεωρῶ ὅτι ἐμπίπτει εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς Ἀκαδημίας ἡ παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως δημοσίων θεσμῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀποστολὴ συνδέεται μὲ τὴν ἀνάπτυξιν ὠρισμένων κλάδων τοῦ Δημοσίου Δικαίου.

Τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν (κοινῶς προφερόμενον ὡς ἀρκτικὸλέξον, ΑΣΔΥ, κατὰ τὴν σύγχρονον ἀδόκιμον συνήθειαν) ιδρύθη τῷ 1951, ἅμα τῇ εἰσαγωγῇ παρ' ἡμῖν τοῦ Ὑπαλληλικοῦ Κώδικος καὶ οἰονεὶ ὡς ἀναγκαῖον παρακολούθημα τοῦ νομοθετήματος τούτου.

Ὡς γνωστόν, διὰ τοῦ νόμου 1811 τοῦ 1951, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε ὀνομάζεται κοινῶς, Ὑπαλληλικὸς Κώδιξ, νομοθέτημα ἐκ 200 περίπου ἀρθρῶν, εἰσήχθη διὰ πρῶτην φορὰν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐνιαῖον σύστημα κανόνων, ρυθμιζόντων τὰς ἐννόμους ἐν γένει σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἐκ τῆς δημοσίας ὑπαλληλικῆς ιδιότητος. Διὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν ποίαν σημασίαν εἶχε καὶ πόσῃν δυσχέρειαν ἐνεφάνιζεν αὐτὴ ἡ ἐνιαία καὶ ὁμοιόμορφος ἑνθμισις, ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι, πρὸ τοῦ Ὑπ. Κώδικος, ἐπεκράτει μεγάλη ἀσάφεια, ὡς πρὸς τὴν ἑνθμισιν τῶν ζητημάτων των δημοσίων ὑπαλλήλων.

Τώρα, πὸν ὑπάρχει ὁ Ὑπ. Κώδιξ, ποῖος ἐνθυμεῖται ὅτι, πρὸ αὐτοῦ, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ Κράτους, ἐκάστη κατηγορία ὑπαλλήλων εἶχεν ἰδικὴν τῆς νομοθεσίας ; Ὅτι εἰς τὸ Α Ὑπουργεῖον εἰσήρχετο ὁ διοριζόμενος μὲ βαθμὸν ἀκολούθου, εἰς τὸ Β μὲ βαθμὸν γραμματέως ἢ εἰσηγητοῦ ; Ὅτι εἰς τὸ Α Ὑπουργεῖον προήγετο μὲ πτυχίον Πανεπιστημίου, ἐνῶ εἰς τὸ Β χωρὶς πτυχίον ; Ὅτι εἰς τὸ Α προήγετο ἀνὰ διετίαν, ἐνῶ εἰς τὸ Β ἀνὰ τριετίαν ; Ὅτι εἰς τὸ Α Ὑπουργεῖον ἦσαν θεσπισμένα πειθαρχικὰ ἀδικήματα καὶ ποιναί, ἐνῶ εἰς τὸ Β, καὶ τὰ ἀδική-

* Συνεδρία τῆς 17ης Φεβρουαρίου 1972.

ματα καὶ αἱ ποιναὶ ἦσαν διαφορετικά ; Ὅτι εἰς τὸ Α Ὑπουργεῖον τὰ πειθαρχικά ἀδικήματα παρεγράφοντο, ἐνῶ εἰς τὸ Β ἔμεινον ἀπαράγραπτα ; Ὅτι διάφοροι ἦσαν οἱ λόγοι ἀπολύσεως ἀπὸ Ὑπουργείου εἰς Ὑπουργεῖον ; Ὅτι οἱ ὑπάλληλοι τοῦ ἐνὸς Ὑπουργείου ἐπεδίωκον ζηλοτύπως νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἐπ' αὐτῶν αἱ περὶ ἐπιδομάτων καὶ εἰδικῶν χορηγήσεων προνομιακαὶ διατάξεις, πὺν ἴσχυον εἰς τὸ ἄλλο Ὑπουργεῖον ;

Αὐτὴ ἡ χαώδης εἰκὼν τῆς νομοθεσίας δὲν ἐδημιούργει μόνον πρακτικὴν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ παρημποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ κλάδου, δηλαδὴ τοῦ Δικαίου τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἔρημον ἀπὸ μελετητάς, ἐλλείψει γενικῶν νομικῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας θὰ ἐκαλοῦντο νὰ ἐπεξεργασθοῦν. Καὶ τὸ μόνον εἰδικὸν περὶ τοῦ δικαίου τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ κλασσικόν, ἄλλωστε, σύγγραμμα, τοῦ σεβαστοῦ καθηγητοῦ μου κ. Θ. Ἀγγελοπούλου, ἐμαρτύρει ἀχάριστον μόχθον σοφοῦ μελετητοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἠναγκασμένος νὰ ἀναλύσῃ τοὺς θεσμοὺς μὲ τρόπον ἐν πολλοῖς περιπτωσιολογικόν.

Αὐτὸ τὸ ἀταξινόμητον πλῆθος τῶν ἀνομοιομόρφων διατάξεων, ὑπέταξε καὶ συνέταξεν ὁ Ὑπαλληλικὸς Κώδιξ εἰς ἓν ἐνιαῖον καὶ συμμετρικὸν κείμενον, διέπον ὑπὸ συνθήκας ἰσότητος καὶ τάξεως, πάντας τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Διοικήσεως. Εἶχον τὴν τιμὴν νὰ προεδρεύω τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία, ἐργασθεῖσα ἐπὶ τριετίαν, συνέταξε τὸ Σχέδιον τοῦ Κώδικος, βελτιωθὲν κατόπιν ἐπεξεργασίας ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἐκ βουλευτῶν, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἄλ. Βαμβέτσου, εἰς τὴν ὁποίαν σπουδαίως εἶχε συμβάλει ὡς μέλος, καὶ ὁ διακεκριμένος ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ συνάδελφος, κ. Κωνσταντῖνος Τσάτσος.

Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ὅμως πὺν κατορθώθη τὸ ἔργον τοῦτο, ἀμέσως ἐγεννήθη τὸ πρόβλημα, πῶς θὰ ἐξησφαλίζετο ἡ διάρκεια τοῦ Ὑπαλληλικοῦ Κώδικος. Εἰδικῶς, ὁ φόβος προέκυπτεν ἀπὸ τὴν πεῖραν, ὅτι οἱ διοικητικοὶ νόμοι εἶναι εὐμετάβολοι, περισσότερον δ' εὐμετάβολοι εἶναι οἱ ὑπαλληλικοὶ νόμοι, ὑποκύπτοντες εὐκόλως εἰς τὴν πίεσιν τῶν ομάδων, πίεσιν ἡ ὁποία καὶ ἀλλαχοῦ παρατηρεῖται, ἀλλὰ καὶ παρ' ἡμῖν μονίμως ἐνδημεῖ, ὀφειλομένη ἐν μέρει καὶ εἰς τὴν χρονίαν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν τῆς τάξεως τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ὁ φόβος λοιπὸν ἦτο, ὅτι αὐτὴ ἡ πίεσις ταχέως θὰ κατῶρθωνε νὰ θρασύσῃ τὴν ὁμοιομορφίαν ὑπὲρ ὠρισμένων κατηγοριῶν καὶ θὰ ὠδήγει ἀθορύβως ἀλλὰ μοιραίως εἰς τὸ προηγούμενον ἀνομοιομόρφον καθεστῶς.

Πρὸς περιφρούρησιν λοιπὸν τῆς εἰσαχθείσης διὰ τοῦ Ὑπαλληλικοῦ Κώδικος ὀνυμίας, ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ ἴδρυσις ἐνὸς Ἀνωτάτου Σώματος, μὲ τὴν εἰδικὴν ἀποστολὴν νὰ ἐποπτεύῃ ἐπὶ τῆς ὀρθῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τοῦ Κώδικος τούτου, νὰ περιφρουρῇ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ὁμοιομορφίαν αὐτοῦ, ν' ἀποκρούῃ

τὰς ἐπιδιωκομένας τυχὸν παρεκκλίσεις, καὶ ἐν γένει, ν' ἀγρυπνῆ διὰ τὴν ἐνιαίαν παρακολούθησιν καὶ ῥύθμισιν τῶν ἀφορῶντων εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ζητημάτων.

Θὰ σὰς εἶπω, εἰς ποίας πηγὰς προσετρεξάμεν τότε διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ Σώματος τούτου.

Ἐν ὑπόδειγμα ἀναλόγου Σώματος, εἶναι ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ ὑφισταμένη Civil Service Commission, ἡ ὁποία εἶναι ὀλιγομελῆς, περιλαμβάνουσα διαπρεπεῖς προσωπικότητας, ἔχει ὅμως ὡς παρακολούθημά της πολυπρόσωπον ὑπηρεσίαν, με κυρίαν ἀποστολὴν τὴν διενέργειαν τῶν διαγωνισμῶν διὰ τὴν πρόσληψιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

Ἐτερον ὑπόδειγμα ἦτο τὸ ἐν Γαλλίᾳ ὑφιστάμενον Conseil Superieur de la Fonction Publique, συντιθέμενον τότε, κατὰ τὸ ἥμισυ μὲν ἐκ προσώπων διοριζομένων ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, προεδρευόμενον δ' ὑπὸ ἐνὸς μέλους τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Εἰς τὰ ὑποδείγματα ταῦτα, εἶχε προστεθῆ καὶ ἐν τρίτον, τὸ ὁποῖον, χάριν τῆς ἱστορίας, θὰ ἀναφέρω :

Μία ἀπὸ τὰς λειτουργούσας τότε (εὗρισκόμεθα εἰς τὰ ἔτη 1948 - 50) παρὰ τῆ Ἑλληνικῆ Διοικήσει, ξένας ὀργανωτικὰς ἀποστολάς, προσήγαγεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Ἑπαλληλικοῦ Κώδικος, σχέδιον ὀγκῶδες, ἐκ σελίδων πολυγραφημένων περίπου 70, εἰς τὸ ὁποῖον προεβλέπετο ἡ ἴδρυσις ἐνὸς Ἀνωτάτου Σώματος, παραδόξου πράγματι, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως συνθέσεως ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀρμοδιότητων.

Τὰ πέντε μέλη τοῦ Ἀνωτάτου τούτου Σώματος θὰ ἔπρεπε, κατὰ τὸ σχέδιον, νὰ ἔχουν τὰ ἑξῆς προσόντα : νὰ εἶναι Ἕλληνες πολῖται, νὰ εἶναι εὐυπόληπτοι, νὰ ἔχουν ἀσχοληθῆ με ἀποτελεσματικὰς μεθόδους ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως τοῦ προσωπικοῦ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, καὶ — ἀκούσατε — «νὰ πρεσβεύωσι τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κριτηρίου τῆς ἀξίας εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν».

Ὡς πρὸς τὰ προσόντα λοιπόν, τὸ σχέδιον τῆς ξένης αὐτῆς ἀποστολῆς, δὲν περιεῖχεν εἰμὴ ἀοριστολογίας.

Ὡς πρὸς τὰς ἀρμοδιότητας, ὥριζεν ὅτι τὸ Σῶμα τοῦτο θὰ ἐπιβλέπη ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς κρατικῆς Διοικήσεως, θὰ συνεδριάξῃ δημοσίᾳ, θὰ δικάζῃ προσφυγὰς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, θὰ δύναται νὰ θέτῃ οἰονδήποτε ὑπάλληλον εἰς «ἐφεδρείαν» ἢ νὰ τὸν ἀνακαλῆ ἐξ αὐτῆς, τέλος δὲ τὰ μέλη αὐτοῦ θὰ διορίζονται καὶ θὰ ἀπολύονται ἀπὸ τὴν Βουλὴν, καὶ ὅτι θὰ λογοδοτοῦν μόνον ἐνώπιον τῆς Βουλῆς.

Ἀναφέρω τὸ Σχέδιον τοῦτο, διὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτόν, πόσον ἀνεδαφικόν

εἶναι νὰ ἐπιχειρηθῆται ἡ εἰσαγωγή ξένων θεσμῶν καὶ ἡ μεταφύτευσις των εἰς ἕδαφος τελείως ἀκατάλληλον, ἔνεκα λόγων παραδόσεως καὶ βασικῶν συνταγματικῶν διατάξεων.

Ὅταν ἀπηυθύναμεν ἔγγραφον πρὸς τὴν Ἀποστολὴν ἐκείνην, τονίζοντες ὅτι τοιοῦτος θεσμὸς ἦτο ξένος πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντα, καὶ ὅτι προσέκρουεν καὶ εἰς συνταγματικὰς διατάξεις καὶ ὅτι ἐν Ἑλλάδι, δὲν ὑπάρχουν δημόσιοι ὑπάλληλοι εὐθυνόμενοι μόνον ἀπέναντι τῆς Βουλῆς, ἐδόθη ἡ ἀπάντησις, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ τροποποίησις τοῦ Συντάγματος, διὰ τῆς λειτουργούσης τότε Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, (εἵμεθα εἰς τὰ 1948 ἢ 1949), ὥστε νὰ καταστῆ τὸ Σχέδιον συνταγματικόν. Δηλαδή, ἀντὶ νὰ προσαρμόσωμεν τὸ Σχέδιον εἰς τὸ Σύνταγμα ἔπρεπε νὰ προσαρμόσωμεν τὸ Σύνταγμα μᾶς εἰς τὸ Σχεδίον των.

Ἄς μὴ νομισθῆ ὅτι τὰ ἐμπόδια αὐτὰ ἦσαν ἀσήμαντα. Αἱ ὀργανωτικαὶ ἐκεῖναι ἀποστολαί, ὠπλισμένοι τότε καὶ ἀπὸ τὴν λεγομένην «τεχνικὴν» βοήθειαν, ἦσαν πολὺ ἰσχυραί, καὶ ἐχρειάσθη νὰ καταναλώσωμεν πολὺν χρόνον καὶ πολλὰς κοινὰς συνεδριάσεις μετὰ τῶν ξένων ἐκπροσώπων, διὰ νὰ τοὺς πείσωμεν ὅτι ἡμεῖς, ὡς νομικοὶ καὶ ὡς ἐμπειρογνώμονες, ἦτο ἀδύνατον νὰ υἰοθετήσωμεν τοιαύτας προτάσεις.

Ἀφοῦ ὑπερενικήθησαν αὐταὶ αἱ ἄγνωστοι εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ παράδοξοι δυσχέρειαι, κατελήξαμεν τέλος εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, ὡς ἔχει τοῦτο σήμερον, μὲ μέλη ἰσόβια φέροντα βαθμὸν Συμβούλου τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου, καὶ μὲ ἀποστολὴν, νὰ περιφρουρῆ τὸν Ἑπαλληλικὸν Κώδικα καὶ νὰ προβάλλῃ «βέτο» κάθε φορὰν πού θὰ ἐπεχειρεῖτο ἢ διὰ κανονιστικῶν πράξεων διάσπασις τῶν γενικῶν καὶ ὁμοιομόρφων ἀρχῶν τοῦ Ἑπ. Κώδικος. Φυσικά, ὡς πρὸς τοὺς νόμους, ἡ γνώμη τοῦ Ἀν. Συμβ. Δημ. Ὑπηρεσιῶν εἶναι ἀπλῶς συμβουλευτικὴ. Ἀλλὰ καὶ μία συμβουλευτικὴ γνώμη, ὅταν εἶναι βásiμος καὶ ἠτιολογημένη, ἀποτελεῖ πάντοτε ἰσχυρὸν ἠθικὸν φραγμὸν δι' ἓνα εὐσυνείδητον νομοθέτην.

Χάριν μείζονος ἐγγυήσεως προετάθη τότε ὑφ' ἡμῶν, νὰ μνημονευθῆ τὸ Ἀν. Συμβούλιον εἰς τὸ ὑπὸ ἀναθεώρησιν τότε Σύνταγμα, ὥστε νὰ εἶναι κατοχυρωμένη ἡ ἰσοβιότης καὶ ἡ ἀνεξαρτησία γνώμης τῶν μελῶν του. Ἡ πρότασις μᾶς ἀπερρίφθη, διότι, ὡς ἐλέχθη ἐν τῇ Βουλῇ, τὸ Σῶμα τοῦτο θὰ ἐγίνετο «Κράτος ἐν Κράτει», — ἀποψις φυσικὰ ἀβάσιμος.

Ὅταν καταφεύγωμεν εἰς συνταγματικὰς κατοχυρώσεις ἐνὸς θεσμοῦ, σημαίνει ὅτι φοβούμεθα τὴν καταπάτησίν του. Ἐν τούτοις, ἡ πολιτικὴ πεῖρα διδάσκει ὅτι ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσις δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ καταστήσῃ ἰσχυροτέρους τοὺς θεσμούς. Τοῦναντίον, θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι, ὅσον ἐντονωτέρα εἶναι ἡ κατοχύρωσις,

τόσον εύκολώτερον θραύεται ἀπὸ τὰς ἐκτάκτους περιστάσεις, ὅπως θραύονται τὰ σκληρὰ σώματα, ὅταν δὲν ἔχουν ἐλαστικότητα. Ἀντιστρόφως, ἕνας θεσμὸς δύναται νὰ ἰσχυροποιηθῆ καὶ ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸν χρόνον, ἔστω καὶ χωρὶς συνταγματικὴν κατοχύρωσιν, ὅταν ἀποδειχθῆ ἐν τῇ πράξει χρήσιμος καὶ ἐπωφελής. Αὐτὸ ἰσχύει διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ ΑΣΔΥ.

Σήμερον, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως τῆς εἰκοσαετοῦς νομολογίας του, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι, καὶ χωρὶς συνταγματικὴν κατοχύρωσιν, τὸ Ἄν. Συμβούλιον Δημ. Ὑπηρεσιῶν ἐξεπλήρωσε καλῶς τὴν ἀποστολὴν του. Καὶ ἂν ὁ Ὑπαλ. Κῶδιξ ἐπέζησεν ἐπὶ 20 ἔτη καὶ ἐπιζῆ μέχρι σήμερον, πράγμα ὄχι καὶ τόσον σύνηθες διὰ τοὺς ὑπαλληλικοὺς νόμους, τοῦτο ὀφείλεται κατὰ τὸ ἀνήκον μέτρον καὶ εἰς τὴν σωφροσύνην, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ Σῶμα τοῦτο κατώρθωσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του.

Ἐν βλέμμα εἰς τὴν ὕλην τοῦ βιβλίου ἐνισχύει τὴν ἀγαθὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν.

Τὸ βιβλίον τοῦτο, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα σύντομον πρόλογον τοῦ τότε Προέδρου τοῦ Σώματος, κ. Βαρβαρέσου, περιέχει εἰς τὰς 700 περίπου σελίδας του, τὰς ἀποφάσεις καὶ γνωμοδοτήσεις τοῦ Σώματος τὰς ἐκδοθείσας κατὰ τὴν εἰκοσαετίαν, ταξινομημένας εἰς ἕν συστηματικὸν σύνολον, καλύπτον ὅλα τὰ θέματα τοῦ δικαίου τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τηρουμένης τῆς σειρᾶς ἣν ἀκολουθοῦν αἱ διατάξεις τοῦ Ὑπαλ. Κώδικος ἥτοι α) γενικαὶ ἔννοιαι, β) διορισμὸς καὶ διαδικασία αὐτοῦ, γ) κατηγορίαι καὶ βαθμοὶ τοῦ προσωπικοῦ, δ) δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις τῶν ὑπαλλήλων, ὡς ἀποδοχαί, ἄδειαι, μονιμότης κ.λ., ε) μεταβολαὶ καταστάσεων, τοποθετήσεις, μετατάξεις, μεταθέσεις, προαγωγαί, καὶ διαδικασία αὐτῶν καὶ στ) λύσις τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως. Εἰς ἰδιαιτέρον τμήμα περιλαμβάνεται τὸ πειθαρχικὸν δίκαιον, ἥτοι αἱ πειθαρχικαὶ ποιναί, τὰ πειθαρχικὰ ἀδικήματα καὶ ἡ πειθαρχικὴ δικονομία.

Ἡ κατάταξις τῆς ὕλης ἔχει γίνεαι κατὰ τρόπον πρωτότυπον. Δηλαδή, δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ἀριθμοὶ ἢ στοιχεῖα ἀλφαβήτου διὰ τὴν ἀρίθμησιν τῶν κεφαλαίων, ἀλλὰ γίνεται χρῆσις τῶν λεγομένων κωδικῶν ἀριθμῶν. Ἐκαστον Κεφάλαιον δηλοῦται διὰ πενταψηφίου ἀριθμοῦ, λήγοντος πάντοτε εἰς τρία μηδενικά, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 01000. Τὰ Κεφάλαια διαιροῦνται εἰς τμήματα, δηλούμενα δι' ἀριθμοῦ λήγοντος εἰς δύο μόνον μηδενικά 00100 καὶ οὕτω καθεξῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ βιβλίου φέρει κωδικὸν ἀριθμὸν 01000, τὸ δὲ τελευταῖον φέρει κωδικὸν ἀριθμὸν 55000, τὸ ὅποιον σημαίνει ὅτι ἔχει 55 κεφάλαια.

Δὲν νομίζω ὅτι τὸ νέον αὐτὸ σύστημα καθιστᾷ εύκολωτέραν τὴν χρῆσιν τοῦ βιβλίου.

Ἄλλὰ ὁ νεωτερισμὸς αὐτὸς εἰς τὴν ἀρίθμησιν, πὺ εἰσάγεται βαθμιαίως καὶ εἰς ἄλλους τομεῖς τῆς Διοικήσεως, καὶ σχετίζεται κάπως μὲ τὴν βαθμιαίαν μηχανοποίησίν της, μᾶς ἐμβάλλει εἰς σκέψιν !

Καὶ ἐδῶ, κ. Πρόεδρε, τολμῶ μίαν μικρὰν παρέκβασιν. Ἦδη ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους συντάσσεται ὄχι πλέον εἰς κεφάλαια καὶ ἄρθρα, ὅπως ἄλλοτε, ἀλλὰ εἰς κωδικοὺς ἐπίσης ἀριθμούς. Φαίνεται ὅτι ἡ μέθοδος αὐτὴ ἐξυπηρετεῖ τεχνικῶς λόγους πρακτικούς, διὸ καὶ γίνεται ὄλονεν εὐρύτερα χρῆσις αὐτῆς. Τὸ θέμα τῆς βαθμιαίας μηχανοποιήσεως τῆς Διοικήσεως ἀπασχολεῖ σήμερον μίαν νέαν ἐπιστήμην, τὴν τεχνικὴν τῆς Διοικήσεως. Γνωρίζω ἤδη ὅτι εἰς ὠρισμένας χώρας, προκειμένου νὰ ἐνεργηθοῦν προαγωγαὶ ὑπαλλήλων ἀνηκόντων εἰς μεγάλους κλάδους μὲ πολυἀριθμον προσωπικόν, χρησιμοποιοῦνται διάτρητα δελτία. Τὸ σχῆμα καὶ ἡ διάταξις τῶν διατρήσεων εἰς τὰ δελτία ταῦτα εἰκονίζει τὴν βαθμολογίαν καί, ὡς εἶπωμεν, καὶ τὴν ποιότητα τῶν ὑποψηφίων. Τὰ διάτρητα αὐτὰ δελτία ὄπτονται εἰς ὑπολογιστικὸν μηχανήμα, τὸν ἄλλως καλούμενον «ἠλεκτρονικὸν ἐγκέφαλον», διὰ νὰ ἀπαντήσῃ ποῖος εἶναι ὁ προακτέος. Βεβαίως, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κερδίζεται χρόνος. Πῶς ὅμως θὰ ἰκανοποιηθῇ ὁ Νόμος, ὅταν ἀπαιτῆ στάθμισιν προσόντων, ἰδίαν ἀντίληψιν τοῦ κρίνοντος καὶ ἄσκησιν διακριτικῆς ἐξουσίας; Δύναται ἡ μηχανὴ νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν γνώμην της; Ἐγκυροὶ Καθηγηταὶ τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου ἐπεσήμαναν ὅτι διὰ τῆς χρήσεως τῶν μηχανικῶν μέσων καταργεῖται ἡ προσωπικὴ προσφορά τοῦ διοικητικοῦ ὄργάνου εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Νόμου, καθὼς καὶ ἡ διακριτικὴ ἐξουσία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν κλειδίαν τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως. Δι' αὐτὸ ὁ καθηγητὴς κ. Forsthoft εἶπεν ὅτι ἀποκλείεται ἡ μηχανή, ἐκεῖ ὅπου ἡ δρᾶσις τῆς Διοικήσεως σχετίζεται μὲ χρησιμοποίησιν ἐπιστημονικῶν δεδομένων καὶ μὲ ἄσκησιν πολιτιστικῆς δραστηριότητος, φυσικά, λαμβανομένης ὑπὸ εὐρυτάτην ἔννοιαν. «Ὅπισθεν μιᾶς διοικ. πράξεως, γράφει, πρέπει νὰ ἴσταται εἷς σκεπτόμενος ὑπάλληλος, ἀπονέμων δικαιοσύνην, ἐνῶ τώρα ἀρχίζει νὰ ἴσταται μία μηχανή». (Βλ. μελέτην Π. Δαγτόγλου, εἰς Ἐπιθ. Δ. Δικαίου, 1960, σ. 63).

Ἡ χρῆσις λοιπὸν μηχανικῶν μέσων πρέπει νὰ εἶναι λελογισμένη εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους, διότι εἰς τὴν Διοίκησιν, δὲν γίνονται μόνον ἀθροίσεις καὶ πολλαπλασιασμοί, ἀλλὰ ὅλαι αἱ ἐνέργειαι διαπνέονται ἀπὸ ἓν ἐνιαῖον πνεῦμα δικαιοσύνης, πὺ ἀποβλέπει εἰς τὴν ὀρθὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Νόμου, τὴν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν καὶ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐννοίας τοῦ Κράτους Δικαίου καὶ τῆς ἀγαθῆς καὶ χρηστῆς Διοικήσεως.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, δηλαδὴ τῆς βαθμιαίας μηχανοποιήσεως τῆς Διοικήσεως, ἔχει φυσικὰ γνώμην, λόγῳ τῆς ἀποστολῆς του, καὶ τὸ ΑΣΔΥ, εὐχομαι δὲ

ή γνώμη του αυτή να είναι πεφωτισμένη. Ἐς μὴ νομισθῆ ὅτι βαδίζω ἐναντίον τοῦ θεύματος. Σέβομαι τὴν τεχνικὴν καὶ θαυμάζω τὰ ἐπιτεύγματά της, ἀλλὰ ἔργον τοῦ Δικαίου καὶ τῶν Ἡθικῶν Ἐπιστημῶν εἶναι νὰ διαφυλάξουν ὅσον δύνανται τὴν παρουσίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν του ἐπίδρασιν.

Κλείω αὐτὴν τὴν παρένθεσιν, κ. Πρόεδρε, καὶ τερατίζω τὴν ἔκθεσίν μου, διατυπώνων τὴν γνώμην ὅτι τὸ ΑΣΔΥ εἶναι θεσμὸς χρήσιμος, καὶ ὅτι κατὰ τὴν πρώτην εἰκοσαετίαν, διῆλθε νικηφόρος τὰς ἀσθενείας τῆς παιδικῆς ἡλικίας, πού τὰς διέρχονται ὅλοι οἱ νεοσύστατοι θεσμοὶ εἰς τὰ πρῶτα βήματά των. Ἐλειτούργησε καλῶς, ἐπροστάτευσεν κατὰ τὸ δυνατόν τὴν ἐνότητα τῶν θεσμῶν τοῦ Δικαίου τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, συνετέλεσεν εἰς τὴν παγίωσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ θεσμοῦ τῶν εἰσαγωγικῶν διαγωνισμῶν, καὶ ἐν γένει, ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολὴν του μὲ εὐσυνειδησίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀντοχήν. Ἐχρειάζετο δὲ ἀντοχή, διότι, εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν, εἰς τὸ ΑΣΔΥ ἔχει ἀνατεθῆ ἡ προστασία τῶν θεσμῶν τοῦ Ὑπαλληλικοῦ Δικαίου. Φυσικά, ἡ προστασία αὕτη εἶναι ἀνατεθειμένη κατὰ κύριον λόγον εἰς τὸ Συμβ. Ἐπικρατείας. Ἀλλὰ τὸ Συμβ. Ἐπικρατείας ἐπεμβαίνει κατὰ σ τ α λ τ ι κ ὠ ς, διὰ τῆς ἀκυρώσεως μιᾶς παραβάσεως. Τὸ ΑΣΔΥ πρέπει νὰ ἐπεμβαίη π ο λ η π τ ι κ ὠ ς, νὰ ἀναχαιτίζη τὴν παράβασιν. Ἴδου διατὶ χρειάζεται ἀντοχὴ καὶ σωφροσύνη. Καὶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τοῦ ἀναγνωρισθοῦν αὐταὶ αἱ ἀρεταί, τὰς ὁποίας ἐπέδειξεν ὁ νέος οὗτος θεσμὸς εἰς ἓνα χῶρον ἄκρως δυσχερῆ, ὅπως εἶναι ὁ χῶρος τῆς ἐνεργοῦ Διοικήσεως».

★

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρηγ. Κασιμάτης** λαβὼν ἀκολούθως τὸν λόγον, εἶπε τὰ ἑξῆς :

«Ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ φιλτάτου συναδέλφου Προέδρου κ. Στασινοπούλου ἀποτελεῖ μίαν ἀκόμη ὑπηρεσίαν του πρὸς τὸ Ἔθνος. Τὸν εὐχαριστοῦμεν θερμῶς.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμεν τὰ ἐπιτεύγματα πού τιμοῦν τὸν τόπον μας. Τὸ «Ἀνώτατον Συμβούλιον Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν» ἀποτελεῖ θεσμὸν ὁ ὁποῖος προηγίθη τῆς ψυχολογίας τοῦ λαοῦ μας. Διότι ἀποβλέπει εἰς τὴν κατοχύρωσιν τῆς μονιμότητος τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ τὴν δημιουργίαν διαδικασίας διὰ τὴν πρόσληψιν αὐτῶν. Διότι ἄνευ ἀδιαβλήτου διαδικασίας εἰσόδου εἰς τὸν κλάδον, καὶ ἡ μονιμότης εἶναι δύσκολος.

Τὴν λέξιν, πράγματι, μονιμότης τὴν χρησιμοποιοῦμεν ἀπὸ αἰῶνος σχεδόν. Ἀλλὰ σπανίως τὴν ἐφαρμοζομεν. Ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Δεληγιάννης ὅταν ἐκέρδιζαν τὴν ἐξουσίαν, ἦσαν δι' ὀλίγας ἡμέρας τὴν μονιμότητα, ἀπέλυαν τοὺς ἀντιφρονούντας, διώριζαν τοὺς φίλους των καὶ ἐπανέφεραν τὴν μονιμότητα !

Κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος τὸ 1911, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἐπέβαλε συνταγματικῶς τὴν μονιμότητα. Πρῶτος, ὅμως, αὐτὸς τὴν ἤρε τὸ 1917. Καὶ ἔκτοτε, δὲν γνωρίζω ἂν τὰ ἔτη ἐφαρμογῆς τῆς εἶναι περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔτη τῆς ἀναστολῆς τῆς!

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαδικασίαν προσλήψεως διὰ διαγωνισμοῦ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, αὕτη τελεῖ, ἢ ἐν διαρκεῖ σχεδὸν ἀναστολῇ διὰ νόμου, ἢ καταστρατηγῆσει διὰ τῆς μεθόδου τοῦ διορισμοῦ ἐκτάκτων.

Βεβαίως ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη ὄψις. Ἡ κακὴ χρῆσις τῆς μονιμότητος ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους, νομίζοντας ὅτι αὕτη τοὺς παρέχει δικαιώματα, ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου καθίσματος τῆς ὑπηρεσίας των καὶ μὴ ἀντιλαμβανομένους ὅτι οἱ Ὑπουργοί, ὅταν ἐνεργοῦν νομίμως εἶναι προϋστάμενοι καὶ ὄχι ὑφιστάμενοί των.

Κἀτι τὸ ἀνώμαλον ὑπάρχει εἰς τὴν ψυχολογίαν μας. Καὶ πρέπει νὰ διορθωθῇ βαθμηδόν. Εἰς τοῦτο θὰ συντελέσῃ τὸ ΑΣΔΥ. Ἔχω ὅμως δεινὰς ἀμφιβολίας ἂν ἡ ἰσοβιότης τῶν μελῶν του, διοριζομένων ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, θὰ διορθώσῃ τὰ πράγματα. Μᾶλλον ὄχι».



Ὁ κ. **Κ. Τσάτσος** ἐξῆρε ἐπίσης τὸ ἔργον τοῦ ΑΣΔΥ καὶ ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην νὰ ἐνισχυθῇ τὸ κῦρος αὐτοῦ. Τοῦτο θὰ ἐπιτυγχάνετο κυρίως διὰ τῆς θεσπίσεως συνταγματικῆς διατάξεως καθιερούσης τὸν θεσμόν, ὡς συνταγματικὸν θεσμόν, καὶ τὴν ἰσοβιότητα τῶν παρόρων καὶ συμβούλων τοῦ ΑΣΔΥ.



Ὁ κ. **Μ. Στασινόπουλος**, λαβὼν ἐκ νέου τὸν λόγον, εἶπε τὰ ἑξῆς :

«Ἐὐχαριστῶ τὸν κ. Πρόεδρον διὰ τοὺς καλοὺς του λόγους, οἱ ὁποῖοι μοῦ δίδουν ἀφορμὴν νὰ προσθέσω εἰς ὅσα ἀνεκοίνωσα, ὀλίγας λέξεις πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀποσαφηνισθῇ κάπως ἡ ἔννοια καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς μονιμότητος τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ θεσμὸν στενῶς συνδεδεμένον μὲ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, καθὼς καὶ τὰ ὅρια μέχρι τῶν ὁποίων πρέπει οἱ ὑπάλληλοι νὰ ἐπωφελοῦνται ταύτης.

Ἡ μονιμότης δὲν ἀποτελεῖ ἐν δῶρον τοῦ Συντάγματος πρὸς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους. Ἔχει θεσπισθῇ ἀπὸ τὸ Σύνταγμα ὡς στοιχεῖον τοῦ πολιτεύματος, προοριζόμενον νὰ μετριάξῃ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ παραγοντος. Ὁ μόνιμος ὑπάλληλος, ἔχει ὡς προορισμὸν νὰ διατηρῇ τὴν συνέχειαν εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς Διοικήσεως, εἰσφέρων τὰς τεχνικὰς γνώσεις του, τὰ ἐπιστημονικά του ἐφόδια καὶ τὴν πεῖραν του. Ἀφ' ἐτέρου, ὁ μόνιμος ὑπάλληλος ὑπενθυμίζει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν καὶ τὸν

νόμιμον τρόπον ἐνεργείας, συμβάλλων οὕτω, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐννοίας τοῦ Κράτους δικαίου.

Εἰς ταῦτα ὁ Ὑπουργός, παροδικῶς προϋστάμενος τῶν διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν, ἔνεκα τῆς ἐναλλαγῆς τῶν προσώπων εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ὑπουργοῦ, εἰσφέρει τὸ πολιτικὸν του πρόγραμμα, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν ἐκάστοτε ἀντιλήψεων τῆς κοινῆς γνώμης. Ἐπιστήμη λοιπὸν καὶ τεχνικὴ ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου πολιτικὸν πρόγραμμα δέον νὰ συνεργάζωνται ἄρμονικῶς διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ὁ ἀληθὴς σκοπός, δι' ὃν τὸ Σύνταγμα ἐθέσπισε τὴν μονιμότητα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἐκ τοῦ ἐπιπέδου εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκονται τὰ πολιτικὰ ἤθη ἐξαρτᾶται, νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ ὁ Ὑπουργὸς τὴν περιοχὴν τῶν γενικῶν πολιτικῶν κατευθύνσεων καὶ νὰ μὴ ἐπιζητῆ νὰ ἐπιβάλῃ τὰς γνώμας του ἐπὶ τῶν τεχνικῶν καὶ νομικῶν ὑπηρεσιακῶν ἀντιλήψεων τῆς ὑπηρεσίας, οὔτε ὅμως καὶ ἡ ὑπηρεσία, δηλαδὴ ἰδίως οἱ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς Διευθύνται καὶ Γενικοὶ Διευθύνται νὰ ἐξέρχωνται τῶν τοιούτων ὑπηρεσιακῶν πλαισίων καὶ νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ πεδῖον τοῦ πολιτικοῦ προγράμματος. Τότε ἐξασφαλίζεται ἡ ἄρμονικὴ συνεργασία τῶν δύο παραγόντων. Προϋπόθεσις ὅμως βασικὴ διὰ τὴν τοιαύτην ἄρμονικὴν συνεργασίαν εἶναι ἡ ἀπόλυτος πολιτικὴ οὐδετερότης τοῦ μονίμου ὑπαλλήλου. Δι' αὐτὸ ἐδίδασκα πάντοτε ἀπὸ τῆς ἔδρας ὅτι ὁ συνταγματικὸς θεσμὸς τῆς μονιμότητος στηρίζεται κατὰ τρόπον αὐτονόητον εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀποχὴν τῶν μονίμων ὑπαλλήλων ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, διότι μόνον οὕτω εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν οἱ μόνιμοι ὑπάλληλοι τὴν ἐμπιστοσύνην ὅλων τῶν ἐκάστοτε Ὑπουργῶν, ἀπὸ ὁποιοῦδήποτε κόμμα καὶ ἂν προέρχωνται. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε τὸ Σύνταγμα ἀπαγορεύει τὴν ἐκλογὴν ὑπαλλήλου ὡς βουλευτοῦ. Ὄταν ὁ ὑπάλληλος τηρῆ αὐτὸ τὸ καθῆκον του, νὰ παραμένῃ πολιτικῶς οὐδέτερος, ἡ συνεργασία του μετὰ τὸν Ὑπουργὸν θὰ εἶναι ἄρμονικὴ, καθὼς καὶ ὅταν ὁ Ὑπουργὸς δὲν παραγνωρίζῃ τὰς ὑπηρεσιακὰς, τεχνικὰς καὶ νομικὰς ἀπόψεις.

Τώρα, πῶς πρέπει νὰ ἐπιτυγχάνεται αὕτη ἡ ἄρμονικὴ συνεργασία καὶ ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμὸς τῶν ἀντιστοίχων δικαιωμάτων καὶ ἀρμοδιοτήτων, τοῦτο ἀποτελεῖ μέγα πρόβλημα, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν δύναται τις νὰ δώσῃ συνταγὴν λύσεως. Ἡ λύσις ὅμως ὑπεδηλώθη ἤδη εἰς ὅσα εἶπα προηγουμένως. Ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐπιπέδου εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκονται τὰ πολιτικὰ ἤθη. Ἄλλωστε ἐκ τοῦ στοιχείου τούτου ἐξαρτᾶται γενικώτερον καὶ ἡ πραγματάωσις τῶν σκοπῶν τοῦ συγχρόνου Κράτους δικαίου».

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ *

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Φ. Βασιλείου**, παρουσιάζων τὸ κατωτέρω δηλούμενον ἔργον τοῦ κ. Ἐ. Σταμάτη, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν τὰ δύο μέρη τοῦ πρώτου τόμου τῶν «Ἀπάντων τοῦ Ἀρχιμήδους», ἐκδιδομένων, δαπάναις τοῦ Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τοῦ κ. Εὐαγγέλου Σταμάτη. Ὁ δεῦτερος τόμος τῶν Ἀπάντων εὐρίσκεται ὑπὸ ἔκδοσιν, συντόμως δὲ θέλει ἀκολουθήσῃ καὶ τρίτος τόμος.

Ἐπίσης ἔχω νὰ ἀναφέρω ὅτι, εἰς τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον B. G. Teubner, εἶναι ἔτοιμα πρὸς ἐπανεκδόσιν τὰ «Ἀπαντα τοῦ Ἀρχιμήδους» εἰς τρεῖς τόμους ὑπὸ J. L. Heiberg μὲ διορθώσεις τοῦ κ. Εὐαγγέλου Σταμάτη. Τῆς ἐπανεκδόσεως ταύτης τὰ τελικὰ δοκίμια εὐρίσκονται ἤδη εἰς χεῖρας μας.

Ὁ Ἀρχιμήδης, συνδυάζων μὲ τὴν μαθηματικὴν του μεγαλοφυΐαν θαυμαστὴν διόρασιν τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ὄχι μόνον καταλέγεται μεταξὺ τῶν μεγίστων μαθηματικῶν ἀλλὰ καὶ θεωρεῖται ὡς θεμελιωτὴς τῆς μαθηματικῆς Φυσικῆς.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ κανεὶς, εἰς ὀλόκληρον τὴν Γεωμετριάν τῶν Ἀρχαίων, πλεόν δύσκολα καὶ πολὺπλοκα προβλήματα, συγχρόνως δὲ πλεόν ἀπλᾶς καὶ διαυγεῖς δι' αὐτὰ λύσεις, ἀπὸ τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμήδους δοθείσας (Πλούταρχος).

Κατὰ τὸν σύγχρονον ἱστορικὸν τῶν Μαθηματικῶν Ἀγγλον συγγραφέα T. L. Heath, χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ Ἀρχιμήδους, ἐντυπωσιάζον ἰδιαίτερα τοὺς νεωτέρους μαθηματικούς, ἐξοικειωμένους εἰς τὴν ταχύτητα καὶ ἀμεσότητα τὰς ὁποίας ἐξασφαλίζει ἡ γενικότης τῶν συγχρόνων μεθόδων, εἶναι ἡ περίσκεψις μὲ τὴν ὁποίαν οὗτος προσεγγίζει τὴν λύσιν οἰουδήποτε τῶν δυσκόλων αὐτοῦ προβλημάτων. Τὸ γνώρισμα αὐτό, λέγει ὁ Heath, ἠμπορεῖ νὰ παραλληλισθῇ μὲ τὴν τακτικὴν ἑνὸς μεγάλου στρατηγοῦ ὁ ὁποῖος, ἐπιζητῶν νὰ προβλέψῃ κατὰ τὴν μάχην τὰ πάντα, δρᾷ μετὰ προσοχῆς καταφέρων αἰφνιδιαστικῶς τὸ τελικὸν κτύπημα. Οὕτω καὶ εἰς τὸν Ἀρχιμήδην συναντᾷ κανεὶς προτάσεις κατόπιν προτάσεων, ἡ σημασία τῶν ὁποίων δὲν καταφαίνεται ἀμέσως, τὰς ὁποίας ὁμως εὐρίσκει ἀπαραιτήτους διὰ τὰ ἐπόμενα, διὰ τῶν ἀπλῶν δὲ αὐτῶν βημάτων ὀδηγεῖται ἀπροσδοκῆτως εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν τεθέντος προβλήματος.

Ὅμως, ἂν καὶ κάθε βῆμα εἶναι χρήσιμον καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ἦτο πρό τινας τελείως ἀδύνατον νὰ διίδη κανεὶς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Ἀρχιμήδης ἤγετο ἐκάστοτε εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἐνδιαμέσους προτάσεις. Ἐφαίνετο

* Συνεδρία τῆς 9ης Μαρτίου 1972.

οὕτω νὰ ἀληθεύη ἢ ὑπὸ τοῦ John Wallis γενομένη, τὸν 17ον αἰῶνα, παρατήρησις κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀρχιμήδης ἐκ προθέσεως ἐκάλυπτε τὰ ἴχνη τῆς ἐρευνητικῆς του πορείας, κρατῶν ζηλοτύπως ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους τὸ μυστικὸν τῆς μεθόδου του.

Τὸ ἔτος 1906 κατὰ τὴν, κατόπιν ὑποδείξεως, πραγματοποιηθεῖσαν μετάβασιν τοῦ Δανοῦ καθηγητοῦ J. L. Heiberg εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐξέτασιν χειρογράφων εὗρισκομένων εἰς ἐκεῖ βιβλιοθήκην, ἀνεκαλύπτετο, μεταξὺ ἄλλων, ἡ πραγματεία τοῦ Ἀρχιμήδους «Περὶ τῶν μηχανικῶν θεωρημάτων πρὸς Ἐρατοσθένην ἔφοδος». Μὲ τὴν πραγματείαν αὐτήν, τῆς ὁποίας τὸ κείμενον κατώρθωσεν ὁ Heiberg κατόπιν πολλῶν παλαιογραφικῶν δυσκολιῶν νὰ ἀποκαταστήσῃ, ἤρθη ἐν πολλοῖς ὁ πέπλος μυστηρίου ἀναφορικὰ μὲ τὸν δρόμον ὅστις πολλάκις ὠδήγησε τὸν Ἀρχιμήδην εἰς τὰς μεγαλοφυεῖς αὐτοῦ μαθηματικὰς καινοτομίας. Ἰδιαίτερα ἰσχύει αὐτὸ διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμήδους ἀκολουθηθεῖσαν μέθοδον ἐξανακλίσεως, ἣτις εἰς τὴν οὐσίαν συνίσταται εἰς τὴν, κατὰ τὴν σημερινὴν ὀρολογίαν, εὔρεσιν τῶν ὀριακῶν τιμῶν καταλλήλων ἀθροισμάτων, μέθοδον ὠδήγησασαν εἰς τὴν ἐπινόησιν τοῦ σήμερον καλουμένου Ὀλοκληρωτικοῦ Λογισμοῦ. Ἀπὸ τὴν ὡς ἄνω πραγματείαν μανθάνομεν ἰδιαίτερα ὅτι διὰ τὴν μέθοδόν του αὐτὴν ὁ Ἀρχιμήδης ἐχρησιμοποίησεν ἀρχικὰ παρατηρήσεις ἀπὸ τὴν Μηχανικὴν.

Ὡς πρὸς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς: Δὲν εἶναι γνωστὸν ἂν, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, εἶχον ταῦτα δοθῆ εἰς δημοσιότητα εἰς τὸ σύνολόν των. Ἡ πρώτη συλλογικὴ ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους μνημονεύεται ὡς γενομένη, τὸν ἕκτον αἰῶνα, ὑπὸ τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ ἀρχιτέκτονος τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Δυστυχῶς, τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς οὐδὲν χειρόγραφον περιεσώθη. Νέα περισυλλογὴ καὶ ἔκδοσις τῶν ἔργων ἔγινε περὶ τὸ 830 μ.Χ. ἀπὸ τὸν μαθηματικῆς κατευθύνσεως φιλόσοφον Λέοντα. Εἶναι ὁ πρῶτος χρησιμοποίησας τὴν διὰ γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου συμβολικὴν παράστασιν ἀλγεβρικῶν ποσοτήτων, παράστασιν τὴν ὁποίαν, μετὰ πάροδον 750 ἐτῶν, ἐπανευρίσκομεν εἰς τὸν Γάλλον νομικὸν καὶ μαθηματικὸν Francois Viète (1540 - 1603).

Ἀριθμὸς ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους, ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Λέοντος, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἱταλίαν διὰ τῶν Σταυροφόρων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς γερμανικῆς πόλεως Nuerenberg, ὅπου καὶ σήμερον εὗρίσκονται ταῦτα. Ἐπίσης, περὶ τὸ τέλος τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἐμφανίζεται ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους εἰς τὴν ἀραβικὴν, ὑπὸ Ἀράβων μεταφραστῶν.

Ἐπὸ τοῦ Φλαμανδοῦ Wilhelm Van Moerbeke, διατελέσαντος μητροπολίτου Κορίνθου ἐπὶ Φραγκοκρατίας, μετεφράσθησαν περὶ τὸ 1270 εἰς τὴν Λατινι-

κὴν ἔργα τοῦ Ἀρχιμήδους. Εἰς τὸν ἀξιόλογον αὐτὸν μεταφραστὴν ὀφείλεται ὅτι τὸ ἔργον ὑδροστατικῆς τοῦ Ἀρχιμήδους «περὶ τῶν ὕδατι ἐφισταμένων ἢ περὶ τῶν ὀχουμένων» ἦτο ἤδη κατὰ τὸν Μεσαίωνα γνωστόν. Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι συγγράμματα γνωστῶν μεταγενεστέρων μαθηματικῶν δὲν εἶναι τί ἄλλο εἰμὴ ἀπλαῖ παραλλαγαὶ ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους, κατὰ τὰς μεταφράσεις Moerbeke, σωζομένας σήμερον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς πόλεως Viterbo.

Λατινικὴ μετάφρασις τῶν ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους ἔγινεν ἐπίσης, περὶ τὸ 1450, εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τινος Ἰακώβου ἀπὸ τὴν Cremona ἀκολούθως δὲ ὑπὸ τοῦ Regiomontanus (1436 - 1476). Ἐκδοσις τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου μὲ λατινικὴν μετάφρασιν ἔγινεν εἰς τὴν Βασιλείαν τῆς Ἑλβετίας, τὸ 1544, ὑπὸ τοῦ Gechauff.

Κατὰ τὰ ἔτη 1880 - 1881, ὁ καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κοπεγχάγης I. L. Heiberg, περὶ τοῦ ὁποίου ἤδη καὶ ἀνωτέρω ἔγινε λόγος, ἐξέδωκε, μὲ πολλὰς διορθώσεις ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως Gechauff, τὸ ἀρχαῖον κείμενον μὲ λατινικὴν μετάφρασιν εἰς τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον B. G. Teubner τῆς Λειψίας. Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς ἐξέδωκεν εἰς Λειψίαν κατὰ τὰ ἔτη 1910, 1912, 1915, εἰς τρεῖς τόμους τὰ ἔργα τοῦ Ἀρχιμήδους συμπληρωμένα μὲ τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀνευρεθέντα νέα χειρόγραφα. Ἡ ἔκδοσις περιέχει ἀρχαῖον κείμενον μὲ λατινικὴν μετάφρασιν, ἔγινεν δὲ ὡσαύτως εἰς τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον Teubner.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δευτέρας αὐτῆς ἐκδόσεως τοῦ Heiberg, ὁ κ. Εὐάγγελος Σταμάτης ἐκδίδει, εἰς τρεῖς τόμους, τὰ «Ἄπαντα τοῦ Ἀρχιμήδους», τῶν ὁποίων ὁ σήμερον παρουσιαζόμενος πρῶτος τόμος ἐξ 960 σελίδων ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος περιλαμβάνονται αἱ μαρτυρίαι περὶ Ἀρχιμήδους τῶν μεταγενεστέρων αὐτοῦ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, ἀπὸ τοῦ πρώτου π.Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ 1350 μ.Χ. Τὸ πλῆθος τῶν μαρτυριῶν ἀνέρχεται εἰς 273, δημοσιεύονται δὲ αὐταὶ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ κ. Σταμάτη, ἀποτελοῦσαι σημαντικὴν συμβολὴν διὰ τὴν κατανόησιν τῶν μαθηματικῶν, μηχανικῶν καὶ λοιπῶν φυσικῶν ἐπινοήσεων τοῦ Ἀρχιμήδους.

Ἀπὸ τὴν σχετικὴν ἔρευναν τοῦ κ. Σταμάτη, μνημονευομένην εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ πρώτου μέρους, πληροφοροῦμεθα, διὰ πρώτην φοράν, ὅτι τὰ περιωθέντα ἔργα τοῦ Ἀρχιμήδους ἀνέρχονται εἰς δέκα καὶ ἕξ. Τούτων τὰ 12 περιέχονται εἰς τὴν ἔκδοσιν Heiberg τῶν ἐτῶν 1910 - 1915. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων τεσσάρων, τὸ πρῶτον, «Κατασκευὴ τῆς πλευρᾶς τοῦ εἰς τὸν κύκλον ἐγγραφομένου κανονικοῦ ἑπταγώνου» σώζεται εἰς τὴν Ἀραβικὴν μετεφράσθη δὲ εἰς τὴν Γερμα-

νικήν ὑπὸ τοῦ Carl Schoy, περιληφθὲν εἰς τὸ βιβλίον του «Die Trigonometrischen lehren des Persischen Astronomen al Biruni» καὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ τῶν Julius Raska καὶ Heinrich Wiel Eitner τὸ 1927 εἰς Ἀννόβερον. Μετάφρασιν τούτου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Σταμάτης εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Μαθηματικῆς Ἑταιρίας. Τὸ δεύτερον ἔργον «Ὁρολόγιον τοῦ Ἀρχιμήδους» σώζεται ἐπίσης εἰς τὴν Ἀραβικὴν μετεφράσθη, δὲ εἰς τὴν Γερμανικὴν ὑπὸ τῶν E. Wiedemann καὶ F. Hauser καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν τῆς πόλεως Halle / Saale, τὸ 1918. Τὸ τρίτον «Περὶ κύκλων ἐφαπτομένων ἀλλήλων» σώζεται εἰς τὴν Ἀραβικὴν καὶ εἶναι ἀνέκδοτον. Τέλος τὸ τέταρτον ἔργον «Ἀρχαὶ τῆς Γεωμετρίας - Ἀπλᾶ Γεωμετρικὰ Θεωρήματα» σώζεται ὁμοίως εἰς τὴν Ἀραβικὴν καὶ εἶναι ὡσαύτως ἀνέκδοτον. Τὰ δύο τελευταῖα ἔργα θέλουν δημοσιευθῆ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ κ. Σταμάτη εἰς τὸν τρίτον τόμον τῆς παρούσης ἐκδόσεως.

Ἐξ ἄλλου, τὰ χειρόγραφα τῶν δύο τελευταίων τούτων ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους εὐρίσκονται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἰνδικῆς πόλεως Patna. Περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, ὁ κ. Σταμάτης ἔλαβε γνῶσιν μέσφ τοῦ ἐν Μονάχῳ δικηγόρου καὶ ἐρασιτέχνου τῆς Ἱστορίας τῶν Μαθηματικῶν, Heinrich Hermelink. Ἀπὸ τὴν πληροφορίαν αὐτὴν ὀρμώμενος ὁ κ. Σταμάτης ἐζήτησε, διὰ τοῦ ἡμετέρου Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπως διὰ τῆς εἰς Νέον Δελχὶ Ἑλληνικῆς Πρεσβείας γίνῃ ἔρευνα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Patna πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ ἄλλων τυχὸν εὐρισκομένων ἐκεῖ ἀνεκδότων ἑλληνικῶν ἔργων. Ἡ σχετικὴ ἔρευνα ἀπέδωκεν εὐχάριστα ἀποτελέσματα διότι, ἐκτὸς τῶν δύο ἀνωτέρω μνημονευομένων ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους, ἀνευρέθησαν καὶ ἄλλα 39 ἀνέκδοτα ἔργα ἀστρονομικοῦ καὶ μαθηματικοῦ περιεχομένου διαφόρων συγγραφέων, συντεταγμένα εἰς τὴν Ἀραβικὴν, ἐν τῶν ὁποίων εἶναι τοῦ μαθηματικοῦ Μενελάου.

Φωτοτυπίας τῶν ἔργων αὐτῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἕκτασις ἀνέρχεται εἰς 600 περίπου σελίδας, ὁ κ. Σταμάτης ἔλαβε μέσφ τῆς ἐν Δελχὶ Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, ἰδίαις αὐτοῦ δαπάναις. Ἐκ περαιτέρω ἐρεῦνης διεπίστωσεν ὁ ἴδιος, ὡς ἰσχυρίζεται, ἐξ ἑλληνικῶν καὶ ἀραβικῶν πηγῶν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπολεσθέντων ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους πρέπει νὰ ἀνέρχεται εἰς εἴκοσι καὶ πέντε.

Αἱ εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ πρώτου τόμου τοῦ παρουσιαζομένου σήμερον βιβλίου, μαρτυρίαι, κατέχουν ἕκτασιν 253 σελίδων. Ἐν συνεχείᾳ ἐκτίθενται, εἰς εἰδικὰ κεφάλαια, αἱ μαρτυρίαι ἐν περιλήψει, κατὰ συγγραφεῖς καὶ κατ' εἶδος. Ἐπεταὶ χρονολογικὸς πίναξ τῶν συγγραφέων, ἐξ ὧν ἐλήφθησαν αἱ μαρτυρίαι,

καὶ ἡ συναφὴς πρὸς τὸν Ἀρχιμήδην βιβλιογραφία ἀπὸ τοῦ 1500 μέχρι καὶ τοῦ 1968, περιλαμβάνουσα ὑπὲρ τοὺς 700 τίτλους, τὸ πλεῖστον τῶν ὁποίων ὁ κ. Σταμάτης ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων. Εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος ἐκτίθενται ὅλαι αἱ σωζόμεναι εἰκόνες τοῦ Ἀρχιμήδους, μερικαὶ τῶν ὁποίων ἀνάγονται εἰς τὸν πρῶτον μ.Χ. αἰῶνα, ἄλλαι δέ, εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὡς ἐπίμετρον παρατίθενται σχέδια τινὰ μηχανικῶν κατασκευῶν τοῦ Ἀρχιμήδους μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ὕδρ ο ρ ὀ μ ε τ ρ ο ν, ἀνάλογον τῶν σημερινῶν ταξιμέτρων καὶ τὸ πρῶτον δι' ἄ τ μ ο ὕ τ η λ ε β ὀ λ ο ν.

Εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ πρώτου τόμου ἐκτίθενται αἱ διορθώσεις τοῦ κειμένου καὶ ἡ ἀνακατασκευὴ τῶν ἀπολεσθεισῶν ἐκφωνήσεων θεωρημάτων τινῶν. Ἡ εὐστοχος αὐτὴ ἀνακατασκευὴ ἀνεγνωρίσθη διεθνῶς, περιληφθεῖσα εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους, τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ Γάλλου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου Charles Muger καὶ εἰς τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον Budé (1970).

Περαίνοντες πρέπει νὰ τονίσωμεν τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Σταμάτη ἀναληφθέντος ἔργου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους. Ἡ κατὰ τὰς ἀκαμάτους αὐτοῦ προσπαθείας, μεταξὺ ἄλλων, προσφυγὴ εἰς βιβλιοθήκας τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν, ἀπεκάλυψε τὴν ὑπαρξίν ἱκανοῦ ἀριθμοῦ χειρογράφων περιλαμβανόντων ἀραβικὰς μεταφράσεις ἔργων Ἑλλήνων συγγραφέων. Τῶν συγγραφέων αὐτῶν τὰ ὀνόματα δὲν ἀναγράφονται συνήθως εἰς τοὺς τίτλους, παρὰ μόνον τῶν Ἀράβων μεταφραστῶν, ἐνῶ ἡ πατρότης τῶν μεταφράσεων αὐτῶν καταφαίνεται μόνον ἀπὸ τὸ κείμενον. Τὰ πλεῖστα τῶν χειρογράφων αὐτῶν δὲν ἔχουν κὰν καταχωρισθῆ ἀκόμη εἰς καταλόγους, εἰς τρόπον, ὥστε εἶναι ἀδύνατον εἰσέτι νὰ εἰκάσῃ κανεὶς τὸ μέγεθος τοῦ εἰς αὐτὰ κρυπτομένου θησαυροῦ. Ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν, ἡ εἰς τὰ ἐν λόγω χειρόγραφα σχετικὴ ἔρευνα τοῦ κ. Σταμάτη διὰ τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἄλλων ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους, ἀπέδωκε θετικὰ ἀποτελέσματα.

Εἶναι, νομίζομεν, ἀξία κάθε ἐξάρσεως ἡ συμβολὴ τοῦ κ. Σταμάτη διὰ τὴν ἀναβίωσιν μεγαλυτέρου μέρους τοῦ ἔργου μιᾶς τῶν πλέον ἐξεχουσῶν ἠρωικῶν μορφῶν τῆς Μαθηματικῆς Ἐπιστήμης, ὅχι μόνον μεταξὺ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν μαθηματικῶν ὄλων τῶν αἰῶνων».

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γ. Μυλωνᾶς, παρουσιάζων τὸ κατωτέρω δηλούμενον βιβλίον τοῦ κ. Β. Καραγεώργη, λέγει τὰ ἑξῆς :

Κύριε Πρόεδρε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τρίτομον σύγγραμμα εἰς τὴν Ἀγγλικὴν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τῆς Κύπρου κ. Βάσου Καραγεώργη, τιτλοφορούμενον «Excavations in the Necropolis of Salamis, Part II», 1970. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ νεκροταφείου τῆς Σαλαμίνας (Part I) ἐδημοσιεύθησαν, πάλιν εἰς 3 τόμους, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεῦνης τῶν βασιλικῶν τάφων τοῦ νεκροταφείου ἐκείνου. Εἰς τὸ ἀνὰ χεῖρας δεύτερον μέρος (Part II) περιγράφονται αἱ ἔρευναι τῶν ἐτῶν 1964, 1965 καὶ 1967, αἱ συγκεντρωθεῖσαι εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τῶν τάφων τῆς περιοχῆς τῆς γνωστῆς ὡς Κελλάρκα, κειμένης εἰς ἀπόστασιν 500 περίπου μέτρων ἀπὸ τῶν βασιλικῶν τάφων. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ἠρευνήθησαν 118 τάφοι θαλαμωτοὶ καὶ 59 πυραί. Οἱ τάφοι εἶναι ἐσκαμμένοι εἰς τὸ πέτρωμα, ἔχουν θαλάμους ποικίλων διαστάσεων καὶ δρόμους ἄλλοτε ἐπικλινεῖς καὶ ἄλλοτε κλιμακωτούς. Αἱ πυραὶ προφανῶς εἶναι ἑναγισμοί, γενόμενοι πρὸς τιμὴν τῶν ἐν τοῖς τάφοις ἀποτεθέντων. Τὸ κείμενον ἐκ 352 σελίδων περιλαμβάνει πλήρη περιγραφὴν τῶν πυρῶν, τῶν τάφων καὶ τῶν κτερισμάτων, ὡς καὶ 9 ἰδιαιτέρας μελέτας γενομένας ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιστημόνων. Ἐκ τῶν μελετῶν τούτων σπουδαιόταται εἶναι ἡ περὶ τῶν εὐρεθέντων νομισμάτων μελέτη τοῦ Δρος Bruno Helly (σ. 236 - 268), ἡ μελέτη τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν τε συλλαβικῶν καὶ τῶν ἀλφαβητικῶν, τοῦ Δρος Olivier Masson (σ. 269 - 278), ἡ μελέτη τῶν σκελετῶν καὶ τῶν ὀστέων τῶν διασωθέντων εἰς τοὺς τάφους λειψάνων τοῦ Δρος Robert - P. Charles (σ. 279 - 292) καὶ ἡ μελέτη περὶ τῆς σημασίας τῶν κτερισμάτων τοῦ κ. Κυριάκου Χατζηϊωάννου (σ. 306 - 312).

Οἱ τάφοι καλύπτουν περίοδον τριῶν περίπου αἰώνων, καλύπτουν δηλαδὴ τοὺς χρόνους ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 7ου π.Χ. μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος καὶ ἀντικατοπτρίζουν τὴν πολιτιστικὴν, οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν στάθμην τῶν κατοίκων τῆς Σαλαμίνας τῶν αἰώνων ἐκείνων. Τὰ σχετικῶς πτωχὰ κτερίσματα τοῦ 5ου καὶ τοῦ 4ου αἰῶνος φανερόνουν τὴν κακοδαιμονίαν, ἡ ὁποία ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Μεγαλόνησον κατόπιν τῆς ἀτυχοῦς ἐπαναστάσεως ἐναντίον τῶν Περσῶν τοῦ 499/8 π.Χ. Εἰς τὸν δεύτερον τόμον δημοσιεύονται φωτογραφαὶ τῶν τάφων καὶ τῶν κτερισμάτων καὶ εἰς τὸν τρίτον σχεδιαγράμματα καὶ τομαί. Τὸ κείμενον περιορίζεται εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἀνακαλυφθέντων. Τὰ ἐκ τῆς μελέτης καὶ ἀνασκαφῆς γενικὰ συμπεράσματα, διὰ τὰ ἔθιμα ταφῆς, διὰ τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν, διὰ τὴν ἐν γένει πολιτιστικὴν, οἰκονομικὴν καὶ τεχνικὴν ἐξέλιξιν τῶν

ΠΑΑ 1972

κατοίκων τῆς Σαλαμῖνος προορίζονται διὰ τὸ 4ον μέρος τῆς μελέτης τοῦ νεκροταφείου, τὸ ὁποῖον ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἐκδοθῆ συντόμως.

Σχετικῶς μὲ τὸ ἀνὰ χεῖρας σύγγραμμα πρέπει νὰ ἐξαρθοῦν δύο τινά. Ὡς πρῶτον καὶ σπουδαιότατον πρέπει νὰ ἐξαρθῆ ἡ ταχεῖα δημοσίευσις τῶν εὐρημάτων μιᾶς σημαντικωτάτης ἀνασκαφῆς. Ὡς ἐλέχθη προηγουμένως, ἡ ἀνασκαφὴ συνεπληρώθη τὸ 1967. Προτοῦ παρέλθῃ πενταετία ἐδόθη εἰς τὴν ἐπιστήμην πλήρης περιγραφὴ τῶν ἀποκαλυφθέντων. Τοῦτο εἶναι ἀσύνηθες, εἰμὴ μοναδικόν, εἰς τὰ χρονικά τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν καὶ πρέπει νὰ ἐξαρθῆ ἰδιαιτέρως. Ἐπίσης πρέπει νὰ ἐξαρθῆ ἡ προσεκτικὴ καὶ μεθοδικωτάτη διενέργεια τῆς ἀνασκαφῆς, ἡ ὁποία ἐπέτρεψε τὴν πλήρη ἀξιοποίησιν τῶν διασωθέντων λειψάνων, ὡς καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ πληρότης, ἡ ἀκριβὴς καὶ λεπτομερὴς περιγραφὴ, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὴν συγγραφὴν. Ἀγαθὴ Τύχη διεφύλαξε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας τὰ σπουδαῖα λείψανα τῆς Σαλαμῖνος τὰ ὁποῖα οὕτω ἔτυχον καλυτέρας μοίρας τῶν ἀλλαχοῦ τῆς Μεγαλονήσου πρὸ πολλοῦ καὶ νῦν ἀκόμη σκυλευομένων.

Ἡ δευτέρα παρατήρησις σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ ἔργον καὶ τὸ καθήκον τοῦ ἀνασκαφέως μελετητοῦ ἀρχαιολόγου. Τὸ ἔργον τοῦτο διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Τὸ ἀνασκαφικόν μέρος τοῦ ἔργου τοῦ κατὰ κανόνα ἐμπίπτει εἰς τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ καὶ ἐπισύρει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐφημερίδων. Ἡ σπουδαιότης καὶ ἡ ἐπιτυχία τοῦ πρώτου τούτου μέρους ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν Θεὰν Τύχην, ἀπὸ τὴν μεθοδικότητα, τὴν ἐργατικότητα καὶ τὸ πρὸς τὰ πράγματα καὶ τὸ χῶμα ἐνδιαφέρον τοῦ ἀρχαιολόγου.

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἔργου τοῦ ἀρχαιολόγου εἶναι τὸ ἀφανές, ἴσως δὲ καὶ τὸ κατὰ πολὺ δυσκολώτερον τοῦ πρώτου, διότι ἡ ἐπιτυχία τοῦ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τύχην, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὀλόψυχον ἐργασίαν καὶ πίστιν πρὸς τὴν ἐπιστήμην τοῦ εὐτυχήσαντος νὰ ἀποκαλύψῃ σπουδαῖα κατάλοιπα· τοῦτο εἶναι ἡ ἀξιοποίησις καὶ ἡ διὰ συγγραμμάτων ἐπιστημονικὴ παρουσίασις τῶν ἀποκαλυφθέντων. Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἔργου τοῦ ἀρχαιολόγου συνήθως χρονίζει, ἐνίοτε δὲ οὐδέποτε περατοῦται, εἶναι ὅμως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τρέφει τὴν ἐπιστήμην. Κατὰ κανόνα τὰ ἐπιστημονικὰ ἀρχαιολογικὰ συγγράμματα πρέπει νὰ περιλαμβάνουν δύο μεγάλα κεφάλαια, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ὀνομάσωμεν ὡς περιγραφικὰ καὶ ἐπεξηγηματικά. Ὁ ἀρχαιολόγος εἶναι ὁ μόνος ὑπόλογος εἰς τὴν ἐπιστήμην διὰ τὰ περιγραφικὰ τοῦ κεφάλαια, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαναληφθοῦν ἡ ἐμπειρία καὶ αἱ γνώσεις τὰς ὁποίας ἀπέκτησε ἀνασκάπτων τὰ περιγραφόμενα. Τὰ βάρος τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῆς εἶναι ὄντως μέγα. Αἱ περιγραφαὶ τοῦ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀκριβεῖς καὶ πλήρεις καὶ νὰ παρέχουν τὰς ἐξ αὐτοψίας κτηθείσας λεπτομερείας, ὅσονδῆποτε μικραὶ καὶ ἂν φαίνωνται. Οὐδεμίαν ὑστερωτέρα

μεταβολή ἢ καὶ προσθήκη συγχωρεῖται εἰς τὸ περιγραφικὸν τοῦτο τμήμα καὶ εἰς τοῦτο θὰ βασισθῇ πᾶσα μελλοντικὴ ἔρευνα καὶ μελέτη· ἐξ αὐτοῦ ἔξαρτᾶται ἡ πρόοδος τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης. Εἰς τὸ ἐπεξηγηματικὸν μέρος παρέχονται αἱ ἐξηγήσεις, τὰς ὁποίας ὁ ἀνασκαφεύς, μετὰ τὴν μεγάλην του οἰκειότητα πρὸς τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἀπεκάλυψε βαθμηδὸν καὶ εἰς διάστημα ἑβδομάδων, μηνῶν, ἀκόμη καὶ ἐτῶν, μετὰ τὰ ὁποῖα οὕτως εἰπεῖν, ἔζησε ἐπὶ μικρὸν ἢ μέγα χρονικὸν διάστημα καὶ μετὰ τὴν πλήρη γνῶσιν τῶν ἐρευνῶν καὶ μελετῶν τῶν συναδέλφων του, θὰ ἀναπτύξῃ καὶ θὰ ὑποστηρίξῃ, δημιουργῶν κατὰ τὸ δυνατόν, ἕν πληρὴς λογικὸν οἰκοδόμημα. Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἔργου τοῦ ἀρχαιολόγου ἐπιδέχεται μελλοντικὰς διαφόρους ἐπεξηγήσεις καὶ μεταβολὰς ἐπιβαλλομένας ὑπὸ τῆς ἀνευρέσεως νέων στοιχείων.

Εἰς τὸ παρὸν σύγγραμμα, ὡς εἶδομεν, περιγράφονται λεπτομερῶς καὶ κατὰ μεθοδικὸν καὶ πλήρη τρόπον τὰ ἀποκαλυφθέντα δι' ἀνασκαφῶν λείψανα τοῦ νεκροταφείου τῆς Σαλαμῖνος. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι τὸ ὑποδειγματικὸν τοῦτο σύγγραμμα θὰ ἐνταχθῇ εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων ἐπιστημονικῶν πονημάτων τῶν ἀφορώντων ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐν Κύπρῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι ἐρεῦνας. Εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι τιμᾷ τὴν τε Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν ἐπιστήμονα, ὁ ὁποῖος τόσας προσφέρει ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Κύπρου.

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1972

“ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1821 ”

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἀπὸ τὸν Ἐσωτερικὸν Κανονισμὸν τῆς Ἀκαδημίας καὶ διὰ τοῦ ἄρθρου 14 αὐτοῦ ὀρίζεται ὅτι ἡ Πανηγυρικὴ Συνεδρία τῆς 25ης Μαρτίου εἶναι ἀφιερωμένη, ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν ἐπέτειον τῆς ἀνιδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, διὰ τὸν ὁποῖον, κυρίως, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας ὀφείλει νὰ εἴπη τὸν προσήκοντα λόγον.

Εἶναι ἡ σύνθεσις αὐτῆ τῶν δύο ἐπετειῶν, τοῦ μεγάλου ξεσηκωμοῦ τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς ἀνιδρύσεως τοῦ κορυφαίου πνευματικοῦ Κέντρου τῆς Ἀρχαιότητος, ἀπόδειξις ὅχι μόνον τῆς βουλήσεως τοῦ νομοθέτου, διότι αὕτη πολλάκις ἔχει μεταβατικὴν ἰσχύν, ἀλλὰ κυρίως τῆς πεποιθήσεως τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς πίστεως τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀκμὴ τῆς πατρίδος εἶναι διηνεκῶς συνυφασμένη μὲ τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα αὐτοῦ.

Καὶ περὶ τῆς μὲν πρώτης πτυχῆς τοῦ ἑορταστικοῦ διπτύχου τοῦ καθιερωμένου διὰ τοῦ ἀναφερθέντος ἄρθρου 14 τοῦ Κανονισμοῦ, ἡ Ἀκαδημία ἐπρονόησε ἐφέτος, ἀφ' ἐνὸς μὲν προβαίνουσα εἰς ἔκθεσιν τῶν ἐκδόσεων αὐτῆς εἰς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν μεγάλην αἴθουσαν δεξιᾷ τῶ εἰσερχομένου. Εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν παρακαλῶ νὰ μεταβῶμεν μετὰ τὸ τέλος τῆς παρουσίας πανηγυρικῆς συνεδρίας. Ἀφ' ἑτέρου δ' ἀποφα-

σίσασα τὸν ἑορτασμὸν τῆς πεντηκονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἀνιδρώσεως αὐτῆς, πεντηκονταετηρίδος, συμπιπτούσης μὲ τὴν 25^{ην} Μαρτίου 1976.

Τῆς δευτέρας πτυχῆς, τοῦ πανηγυρισμοῦ, δηλαδή, τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας, ἔπεσεν εἰς τοὺς ἰδικούς μου ὤμους, ὡς προέδρου τῆς Ἀκαδημίας, τὸ βάρος.

Εἶναι δὲ τὸ βάρος μέγα. Διότι δὲν ὑπάρχει μορφή τοῦ λόγου δυσχερεστέρα ἀπὸ τὸν πανηγυρικόν. Ὁ Ἰσοκράτης ἀπησχολήθη ἐπὶ δέκα ἔτη διὰ νὰ συντάξῃ τὸ ἀπαράμιλλον μνημεῖον τῆς Ἀθηναϊκῆς δόξης, ὡς θεμελίου τῆς πανελληνικῆς ἐνότητος, τὸν «Πανηγυρικόν» του. Καὶ ὁ μεγαλόπνευστος «Ἐπιτάφιος» τοῦ Ἠγέτου τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας, δὲν γνωρίζομεν μὲν πόσον ἀπησχόλησε τὸν Περικλῆ, ἀσφαλῶς ὅμως, ἢ μορφή ὑπὸ τὴν ὁποίαν μᾶς τὸν παρέδωσε, «δίδαγμα ἔσαει» τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων, ὁ Θουκυδίδης, δὲν εἶναι ἔργον μιᾶς στιγμῆς.

Διότι ἀκριβῶς αὐτὴ εἶναι ἡ δυσκολία τοῦ πανηγυρικοῦ. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι παφλασμὸς λόγων καὶ λέξεων ἔντεχνος — ἢ καὶ ἄτεχνος — συναρμογή. Πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ τοὺς συναισθηματισμοὺς καὶ ὁ ἔπαινός του νὰ εἶναι ἔλλογος. Νὰ προκαλῆ ὄχι δάκρυα, ἀλλὰ σκέψιν. Νὰ ἀφίνη εἰς τὸν σκεπτόμενον ἀκροατὴν ὕλην πρὸς συλλογισμόν, συλλογισμόν ἐλεύθερον. Διότι ὅπως εἶπεν ὁ Βελεστινῆς «ὅποιος συλλογᾶται ἐλεύθερα, συλλογᾶται καλά».

Καὶ ἡ δυσκολία γίνεται μεγαλύτερη ὅταν πρόκειται νὰ ἐπαινεθῇ — καὶ νὰ ἀναλυθῇ — ἓνα γεγονός πολύπλευρον, μὲ ῥίζας πού ὑπερβαίνουν τὰ ἴδια τὰ πράγματα, μὰ καὶ μὲ συνεπείας πού ὑπερφραλαγγίζουν κατὰ πολὺ καὶ τὸ «συμβεβηκὸς» καὶ τὸ «ἐνδεχόμενον», ἵνα κατ' Ἀριστοτέλη ὁμιλήσωμεν, δηλαδή καὶ τὸ ἐκάστοτε ὄρατὸν ἢ προβλεπόμενον μέλλον. Ἐνα γεγονός πού ἐπιδέχεται πολλὰς ἐξηγήσεις — καὶ εἶναι ὅλες σωστές. Δι' αὐτὸ βλέπομεν ὅτι γίνεται κάθε φορὰ ἀντικείμενον ἐρμηνειῶν πού εἶναι περισσότερον σύμφωνες μὲ τὰς ἀντιλήψεις ἢ καὶ τὰ ἰδεολογικὰ συμφέροντα τῶν ἐρμηνευτῶν, κατ' ἀποκλεισμόν ὄλων τῶν ἄλλων, καὶ σμικρύνεται ἔτσι ἡ ἀξία του ὡς

θεμελιώδους ιστορικοῦ φαινομένου, πανευρωπαϊκῆς ἂν μὴ καὶ παγκοσμίου σημασίας.

Καὶ ἦτο ὁ Ἑλληνικὸς ξεσηκωμὸς γεγονὸς παγκοσμίου σημασίας.

Ἦτο. Καὶ εἶναι. Καὶ πρὸς τὰ ἔξω καὶ πρὸς τὰ ἔσω.

* * *

Πρὸς τὰ ἔξω πρῶτον. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἐπεκράτει σύγχυσις ἰδεῶν. Καὶ ἡ σύγχυσις αὕτη ἦτο, ὅπως πάντοτε ὅταν συναντᾶται εἰς τὴν Ἱστορίαν, ὅπως σήμερον π.χ., ἐπώδυνη ἐγκυμοσύνη νέων δημιουργιῶν. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις εἶχεν ἤδη γκρεμίσει τὰ εἶδωλα. Ἀλλ' ἡ βαθεῖα ἐπεξεργασία τῶν συνθημάτων της, πὸν ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ 16^{ου} αἰῶνος μὲ τὴν ἀναγέννησιν τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν, διὰ τὴν ὁποῖαν ὑπῆρξαν βασικὸς συντελεστῆς οἱ Ἕλληνες λόγιοι πὸν κατέφυγον εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν ὠρίμανσιν μὲ τὴν ἐργώδη καλλιέργειαν τῆς ἐγκυκλοπαιδείας, δὲν κατώρθωσε νὰ ὀλοκληρωθῆ ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν, ὥστε νὰ γίνουν τὰ συνθήματα ταῦτα τρόποι πρακτικῆς ζωῆς. Ὅλαι αἱ ἐπαραστάσεις ἀναγκάζονται νὰ ὑπερτονίσου τὴν σημασίαν τῶν ἰδανικῶν, χωρὶς νὰ ἀναζητοῦν ἢ καὶ νὰ προβλέπουν τὰ σκοτεινὰ των σημεῖα, τὰς ἐπιπτώσεις των καὶ τὴν πρακτικὴν των ἐφαρμογὴν. Ἐστερημένα ἀπὸ τὸν ἀπαραίτητον πραγματισμὸν τὰ ἰδανικὰ καταλήγουσιν εἰς ἀλλόκοτους κενοὺς μύθους, πὸν οἰστρηλατοῦν μὲν ἴσως προσκαίρως τὰς μάζας ἢ ἐπιτρέπουσιν τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀπὸ τὰ ἰδιοτελεῖ συμφέροντα, δὲν ἀπλώνουσιν ὅμως τὰς ρίζας πὸν εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας κοινωνίας, πρᾶγμα πὸν ἐπιδιώκουσιν ἀρχικῶς αἱ Ἐπαναστάσεις, ὅταν ἀξίζουσιν εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἱστορίας τὸν τίτλον αὐτόν.

Ἔτσι ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἐξεσφενδόνισε μὲν τὸ τρίπτυχον «Ἐλευθερία - Ἰσότης - Ἀδελφότης», τὸ ὁποῖον ἐγαλβάνισε ἐπὶ δεκαετηρίδας τοὺς λαοὺς, εἰς τὸ τέλος ὅμως ὠδήγησε, μὲ ἀργὸν δὲ ὀρθόμῳ, καὶ μετὰ πολυώδυνον κύησιν, εἰς τὴν ἐπικράτησιν εἰς τὴν

Δύσιν μιᾶς μόνον ἀξίας ἐκ τοῦ τριπτύχου αὐτοῦ, τῆς ἐλευθερίας ὡς πολιτικῆς πράξεως. Διότι ἡ ἐλευθερία ὡς ἰδανικὸν καί, ἀκόμη, ὡς διεκδίκησις εἶναι συνηρημένη μετὰ τὴν φύσιν καὶ μετὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἡ ἀξία ὅμως αὐτὴ ὠδήγησε, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς της εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, εἰς τὴν ἐπίτασιν τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος. Καί, φυσικά, εἰς τὴν αὐτόματον γένεσιν τῶν ἀντιδράσεων, πὺ ἐσφυρηλάτησαν σιγὰ - σιγὰ ἓνα ἄλλον κυρίαρχον μῦθον, συνηρημένον αὐτὸν ὄχι πλέον μετὰ τὸ ἰδανικὸν τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐξ ἴσου συνυφασμένον μετὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἰδανικὸν τῆς ἰσότητος, τὸν μῦθον τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε τὸ σύνθημα τῆς ἄλλης μεγάλης Ἐπαναστάσεως, τοῦ αἰῶνος μας αὐτῆς, τῆς Ρωσικῆς.

Φυσικά, ὅπως ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις δὲν ἐπέτυχε νὰ καθιερώσῃ τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν, παρὰ τὴν θυσίαν τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀδελφότητος, ἔτσι καὶ ἡ Ρωσικὴ δὲν ἐπέτυχε τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην, παρὰ τὴν θυσίαν τῆς ἐλευθερίας. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ὠδήγησε μετὰ μακρὰν ἐπεξεργασίαν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ συστήματος τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς δημοκρατίας, πολιτεύματος κατὰ θεμελιώδη βᾶσιν ἀριστοκρατικοῦ καὶ ἀξιοκρατικοῦ, πὺ προϋποθέτει καθ' ἑαυτήν, ὄχι βέβαια τὸν στραγγαλισμὸν, ἀλλὰ τὴν ἐνσυνείδητον πειθάρχησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν οἰκονομικὸν — ἰδίως δὲ εἰς αὐτὸν — τομέα, ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις δὲ αὐτὰς δὲν εὐρέθη μέχρι τοῦδε τελειότερον πολίτευμα, ἡ δευτέρα ὅμως δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη εἰς ποῖον κοινωνικὸν καὶ οἰκονομικὸν σχῆμα θὰ ὠδηγήσῃ, διότι διέρχεται τὴν φάσιν τῶν παιδικῶν ἀσθενειῶν τῆς ἀναπτύξεώς της, συρρικνουμένη ἐσωτερικῶς μὲν ἀπὸ τὴν ἔντονον ἀστικοποίησίν της, ἐξωτερικῶς δὲ ἀπὸ τὴν κρίσιν τοῦ ἐπεκτατισμοῦ, ἔθνικοῦ καὶ ἰδεολογικοῦ, εἰς ὅλας της τὰς προσφύσεις.

Εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν τῶν ἐργαδῶν κυφοριῶν ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Καὶ ἀπέδειξε κάτι τὸ ὁποῖον εἶχε λησμονηθῆ, μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὴν συγκρότησιν τῆς Ἱερᾶς

Συμμαχίας. Τὸ κάτι αὐτὸ εἶναι ἡ αἰωνία ἀλήθεια ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀκλόνητα καθεστῶτα. Ὅσον περισσότερο ἀνταρχικὰ εἶναι, τόσον περισσότερο εἶναι εὐθραυστα.

Οὐδεὶς ἐφαντάζετο ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία θὰ ἐνικᾶτο ἀπὸ μίαν φούχταν ῥαγιάδων. Ἀλλὰ οἱ ῥαγιάδες αὐτοὶ ἦσαν Ἑλληνας. Καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπίστευσαν καὶ αὐτοὶ ὅτι δὲν εἶναι ῥαγιάδες.

Καὶ ἄλλοτε εἶχε χάσει μάχας ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἠττηθῆ. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, ἠπείλησε καὶ πάλιν τὴν Δύσιν καὶ διετήρησε τὴν Κύπρον, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸ ὀλίγου σφετερισθῆ. Καὶ ἀπὸ τὸν σφετερισμὸν αὐτόν, διὰ τὸν ὁποῖον πολλοὶ εἶναι οἱ αἵτιοι — διότι πολλάκις οἱ ἄνθρωποι, κυριαρχούμενοι ἀπὸ τὸν κοντόφθαλμον φανατισμὸν τους, καθίστανται προδόται τοῦ μέλλοντος τῆς φυλῆς των — ἀπὸ τὸν σφετερισμὸν, λοιπόν, αὐτὸν ἀρχίζον τὰ ἀνιστόρητα βάσανα τῆς ἐλληνικῆς Μεγαλονήσου.

Ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰς ἐξεγέρσεις των, ἀλλὰ καὶ τῶν Δυνάμεων τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ρωσίας μὲ τὰς δολοπλοκίας των, δὲν κατώρθωσαν νὰ κρημνίσουν τὸν θρῶλον τῆς Τουρκίας ὡς μεγίστης Δυνάμεως. Ἴσως οἱ ἴδιοι οἱ Τοῦρκοι ἔχασαν μετὰ τὴν Ναυπάκτον τὴν ἐσωτερικὴν πίστιν εἰς τὴν δυνάμιν των, ἡ ὁποία εἶχεν ἐνδεχομένως κλονισθῆ καὶ ἐνωρίτερον, εἰς τὰς πύλας τῆς Βιέννης, ἀλλὰ ἡ πολιτικὴ των τέχνη, δεδοκιμασμένη πάντοτε ἕως σήμερον, κατώρθωσε νὰ διατηρῇ τὴν ἐπίφασιν τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀκμῆς

Τὸ φοβερὸν τραῦμα τὸ κατέφεραν εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν οἱ Ἑλληνας. Διὰ τοῦτο, δηλαδή καὶ διὰ τοῦτο, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶναι κοσμο-ἱστορικῆς σημασίας γεγονός. Βεβαίως, τὸ ἐγχείρημα δὲν ἦτο εὐκόλον. Βεβαίως, ἡ νίκη πολλάκις διεκυβεύθη ἀπὸ τὰς συνήθεις ἀθλιότητας τῶν φρικτῶν ἐλαττωμάτων μας. Βεβαίως, τὸ εὐρωπαϊκὸν φιλελληνικὸν ρεῦμα ἔδωσε φτερὰ εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους καὶ ὠδήγησε εἰς τὸ Ναυαρίνον εἰς οὐσιαστικὴν ἀνυπακοὴν τῶν συμμαχικῶν στόλων εἰς τὰς κυβερνήσεις των. Τὸ γεγονός ὁμῶς μένει. Καὶ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα. Ὑστερα ἀπὸ θυσίες ἀμέτρητες,

ἀπὸ ἡρωισμοὺς ὑπεράνθρωπους, ἀπὸ ὀλακαυτώματα ψυχῶν καὶ σωμάτων, ἢ Ἑλλάς ἐγινε ἐλεύθερη. Καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅπως εἰς τὴν ζωὴν, «*Τὰ στερνὰ τιμοῦν τὰ πρῶτα*».

Εἶπα ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ὑπῆρξε ἱστορικὸν γεγονός παγκοσμίου σημασίας καὶ διότι ἐκλόνησε ὀριστικῶς τὸ δέος τῶν λαῶν καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸν μῦθον τοῦ ἀκλονήτου τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Δὲν συνῆλθε αὕτη πλέον διὰ μακρὸν χρόνον ποτέ, ὡς δύναμις παγκοσμίου σημασίας.

* * *

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον ὁ λόγος αὐτὸς ποὺ καθιερώνει τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν ὡς ἱστορικῆς σημασίας γεγονός. Ὁ ξεσηκωμὸς τοῦ '21 εἰσέφερε εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης ἀρχικῶς, καὶ τοῦ Κόσμου ἔπειτα, μίαν ἄλλην ἔννοιαν, τὸν πατριωτισμόν.

Βλέπομεν σχεδὸν πάντοτε εἰς τὴν ἱστορίαν νὰ ἐναλλάσσωνται δύο ρεύματα κρατικῶν καὶ κοινωνικῶν δημιουργιῶν. Τὸ ἓν εἶναι διασπαστικόν, τὸ ἄλλο ἐνωτικόν. Καὶ συνήθως τὰ ρεύματα αὐτὰ δὲν ξεκινοῦν ἀπὸ θετικὰς ἰδεολογίας, ἀλλ' εἶναι συνέπειαι τῆς ἐξεγέρσεως ἢ τῆς κατακραυγῆς κατὰ τοῦ παρόντος. Συνειδητοποιοῦν μὲ ἀντιθετικὰς μορφὰς τὴν αἰωνίαν ἀνάγκην τῆς ἀλλαγῆς. Εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Ἄστων ἐνωρὶς ἤρχισε νὰ μεταβάλλη περιεχόμενον μὲ τὰς συμπολιτείας, τὰς συμμαχίας καὶ τοὺς ἀγῶνας πρὸς κυριαρχίαν τῶν Ἀθηνῶν ἢ τῆς Σπάρτης. Τὸ συγκεντρωτικὸν φαινόμενον εἶχε προηγηθῆ εἰς τὴν Ρώμην καὶ ὠδήγησεν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀρθρωσιν τοῦ κόσμου. Μετὰ ταῦτα, τὰς μεγάλας αὐτοκρατορίας, τὴν Ῥωμαϊκὴν, τὴν ἑλληνοβυζαντινὴν καὶ τὴν γερμανικὴν διεδέχθησαν τὰ μικρὰ φεουδαρχικὰ ἢ φυλετικὰ κρατίδια. Ἀπὸ τοῦ Μεσαίωνος ἤρχισε, μὲ τὴν μάχην τῆς Μοναρχίας κατὰ τοῦ φεουδαρχισμοῦ, τὸ συγκεντρωτικὸν ρεῦμα. Μὲ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν τὸ ρεῦμα ἐστράφη πρὸς στιγμὴν πρὸς τὰ ὀπίσω, διὰ νὰ συντεθῆ εἰς νέαν

μορφήν μὲ τὴν κοσμοκρατορίαν τοῦ Βοναπάρτη. Ἄλλ' ἡ νέα αὐτῆ μορφή πού ἦτο συγχρόνως διασπαστικὴ εἰς τὴν βᾶσιν, διότι ἐπεκαλεῖτο τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἀλλὰ συγκεντρωτικὴ εἰς τὴν κορυφήν διότι ἐξετύλιγε τὴν ὀπτασίαν τῆς κυριαρχίας, ἐστηρίχθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ ἰδανικὸν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ὡς συνόλου κοινωνικοῦ, μὲ διακριτικὸν θεμέλιον τὴν ἐθνικὴν του ὁμοιογένειαν. Οὕτως ἐξέπηδῆσεν ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων, τὴν ὁποίαν προσεπάθησε νὰ χαλιναγωγήσῃ ἡ Ἱερὰ Συμμαχία στηριζομένη εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς παθητικῆς νομιμότητος.

Ἡ Γαλλικὴ ὁμως Ἐπανάστασις καὶ ὁ Κορσικανὸς δαυλὸς τῆς εἶχον ἤδη ἀνοίξει τοὺς ἄσκοὺς τοῦ ἰδανικοῦ. Καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων ἐκυριάρχησε ὁλόκληρον τὸν 19^{ον} αἰῶνα, κυρίως εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε προσλάβει ἄλλο περιεχόμενον, οὐσιαστικώτερον. Δὲν ἦτο κρῦον δόγμα λογικῆς κατασκευῆς. Ἔγινε πύρσος ἀγάπης καὶ φλόγα ἐλευθερίας. Διότι τὸ Ἔθνος ἔγινε πατρίς. Ὅχι ἡ μικρὰ πατρίς τῶν ἀρχαίων μας προγόνων. «Πατρὸς καὶ μητρὸς κ.λ.», οὔτε ἡ πολιτικὴ πατρίς τοῦ Ρουσσώ καὶ τοῦ Νταντὸν ἢ τοῦ Saint-Just, πού ἔλεγε ὅτι «πατριῶται εἶναι μόνον ὅσοι ὑπηρετοῦν τὴν Δημοκρατίαν», ἀλλ' ἡ πατρίς πού δένει τὸ παρὸν ἑνὸς λαοῦ μὲ τὸ παρελθὸν καὶ πού ὠθεῖ σὲ κάθε θυσίαν διὰ τὸ μέλλον.

Ἡ νέα ὁμως ἔννοια ἦτο ἀσαφής. Ἐχρειάζετο διὰ νὰ γίνῃ κτῆμα τῶν νέων καιρῶν, ἄπτὸν καὶ ἀδιάβλητον παράδειγμα. Καὶ ἀκόμη οἰκοδόμησιν, ἐπάνω εἰς τὴν ἀνασυρομένην ἀπὸ τὴν ἀσάφειαν νέαν πραγματικότητα, μιᾶς ἰδέας, μιᾶς πίστεως, ἑνὸς φλογεροῦ σημάντρου, πού νὰ συναρπάξῃ τὴν ψυχὴν τῶν λαῶν, πού, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς Πολιτείας καὶ τοῦ Ἔθνους, ὄχι μόνον νὰ χωρίζῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνώνῃ τοὺς λαοὺς, πού ἐγίνετο πλέον προφανές ὅτι εἰς τὴν Εὐρώπην τοῦλάχιστον, μὲ τὴν ἐπικρατοῦσαν βιομηχανικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐπανάστασιν, ἐκαλοῦντο εἰς ἀναπότρεπτον, ἀλλὰ καὶ ἀδυσώπητον

συνεργασίαν. Τὸν πύραυλον αὐτόν, φλογερόν καὶ ἀκτινοβόλον, ἔδωσαν εἰς τὸν Κόσμον οἱ Ἕλληνας.

* * *

Τῆς πατρίδος ὄρισμός δὲν ὑπάρχει. Αἱ μεγάλαι ἔννοιαι πὸς ὅταν ὑπάρχουν εἶναι «ἀξίαι καθ' ἑαυτάς» δὲν ἐπιδέχονται ὄρισμούς «κ' οὐδεὶς οἶδεν ἔξ ὅτι φάνειεν». Τὸ δίκαιον κανεῖς ποτὲ — οὔτε οἱ Ρωμαῖοι — ἠμπόρεσε νὰ τὸ ὀρίσῃ.

Καὶ ἂν τὸ δίκαιον συνδέεται μὲ τὸν κοινωνικὸν ἄνθρωπον, εἶναι δηλαδὴ γενικόν, ὁ πατριωτισμὸς εἶναι προνόμιον τῶν λαῶν ἐκείνων πού, εἴτε εἶναι ἔθνη ἐνιαῖα ἢ Κράτη εἴτε ὄχι, ἔχουν τὴν δικαιολογημένην συνείδησιν ὅτι πηγάζουν ἀπὸ μίαν πολυαίωνην ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτὴν τὴν σ υ ν ε χ ί ζ ο υ ν.

Ἄλλοι λαοὶ δημιουργοῦν ἐκ τῶν ὑστέρων μίαν τέτοιαν πίστιν πὸς τοὺς κεντρίζει εἰς τὴν δημιουργίαν.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς γνωρίζει ἔξ ὑπαρχῆς, ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ ἐφεύρῃ τίποτε ἐκ τῶν ὑστέρων διότι ἔχει παρελθόν, δηλαδὴ ἱστορίαν, ὅτι συνδέεται μὲ αὐτὴν καὶ ὅτι τὴν συνεχίζει. Ἐξ ὀνόματος αὐτῆς τῆς ἱστορίας, αὐτῆς τῆς πίστεως καὶ αὐτοῦ, ἃς εἴπωμεν τὴν λέξιν, τοῦ πατριωτισμοῦ, ὑψωσε τὸ λάβαρον τῆς ἀνταρσίας κατὰ τοῦ δυνάστου του. Καὶ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ἐδημιουργήθη ὁ φιλελλητισμὸς. Καὶ αὐτὸν εἰσέφερε εἰς τὴν πολιτικὴν κονίστραν τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν Ἐπανάστασίν του καὶ μὲ τὴν νίκην του. Τὸν πατριωτισμόν. Ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ πατριωτισμοῦ ἔγιναν αἱ πολιτικαὶ καὶ πολεμικαὶ ἀναζητήσεις τοῦ 19^{ου} αἰῶνος καὶ αὐτὸν ἐπεκαλέσθη, παραποιοῦσα ὁμως τὰ δεδομένα του, ἡ μαρξικὴ διαλεκτικὴ, θέτουσα μὲν καὶ αὐτὴ ὡς βάσιν τὴν «Ἀνάγκην» τῶν προγόνων μας, ἀλλὰ τοποθετοῦσα εἰς τὴν πάλην τῶν τάξεων, εἰς τὸ στιγμιαῖον παρόν, τὴν ἔννοιαν τῆς πατρίδος. Οὕτως, ἐνῶ ὁ πατριωτισμὸς ὀδηγεῖ κατ' ἀνάγκην πρὸς τὴν συγκέντρωσιν, ὁ μαρξισμὸς ὀδηγεῖ κατ' ἀνάγκην πρὸς τὴν

διάσπασιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θέλει νὰ διαφύγῃ διὰ τῆς οὐτοπίας μιᾶς νέας ἀταξικῆς κοινωνίας.

Αὐτὴ ἢ εἰσφορὰ τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκεται, ὅπως ὑπηνίχθην πρὸ ὀλίγου, καὶ εἰς τὴν βάσιν τῆς Ἐνώσεως τῆς Εὐρώπης. Ὁρθῶς — καὶ μὲ πόσῃν γλαφυρότητα — ὁ σεβαστός μας συνάδελφος κ. Γεώργιος Μαριδάκης, ἐκφωνῶν πρὸ εἴκοσι ἐνὸς ἀκριβῶς ἐτῶν ἀπὸ τὸ ἴδιον τοῦτο βῆμα τὸν πανηγυρικὸν τῆς 25^{ης} Μαρτίου, ἐτόνιζεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνότητος.

Εἶναι ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνότης μί α μ ο ρ φ ῆ π α τ ρ ι ω τ ι σ μ ο ὺ.
Ἄλλὰ δὲν ἔχει μόνον ἡ μορφή αὐτὴ τοῦ πατριωτισμοῦ, τὴν ἀ ρ ν η - τ ι κ ῆ ν ὅψιν ποὺ εἶχεν ἄλλοτε καὶ ἴσως, ἀπὸ τινων πλευρῶν, ἔχει καὶ σήμερον διὰ π ο λ λ ο ὄ ς, τ ῆ ν ἄ μ υ ν α ν κ α τὰ τ ῶ ν β α ρ - β ἄ ρ ω ν τῆς Ἀσίας ἢ τῆς Ἀνατολῆς, ἔχει ἀκόμη εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἰλιγγιώδους τεχνικῆς προόδου ὡς στόχον καὶ τὴν ἄ μ υ ν α ν τ ο ὺ ἀ ν θ ρ ῶ π ο υ καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ κατὰ τῆς ἀπολύτου κυριαρχίας τῆς μηχανῆς, ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν πολιτιστικὴν ἢ πολιτικὴν ἀπάθειαν καὶ ποὺ κινδυνεύει ἔτσι νὰ μεταβάλλῃ ἡμᾶς πλέον, εἰς βαρβάρους, ποὺ, δυστυχῶς διὰ τὸν ποιητὴν τῆς παρακμῆς, δὲν εἶναι καθόλου «μία κάποια λύσις».

Καὶ πέραν τούτου ἔχει πλέον καὶ τὴν θετικὴν τῆς πλευρᾶν. Ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦ 1972 ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνότης παρουσιάζεται μὲ ἄλλο προῖσμα.

Ὅ,τι πρὸ εἴκοσι τριῶν ἐτῶν ἐνεφανίζετο ὡς ὄραμα πηγάζον ἀπὸ τὴν λογικὴν τῆς Ἱστορίας, ἀλλὰ θολωνόμενον ἀπὸ τὴν νεφέλην τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνικιστικῶν ἀντινομιῶν, σήμερον προσλαμβάνει βαθμηδὸν ὑπόστασιν ποὺ δημιουργεῖ μὲν νέα προβλήματα, ἀποτελεῖ ὅμως ζέουσιν πραγματικότητα. Εἴμεθα πράγματι μακρὰν, ἴσως αἰῶνας μακρὰν, ἀπὸ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1949 ὅταν, εἰς τὸ Στρασβοῦργον, ὠραματιζόμεθα — καὶ ὑπῆρξα μεταξὺ τῶν ἐνθουσιωδῶν, ἀλλὰ καὶ ἐνεργῶν αὐτῶν ὠραματιστῶν — τὴν ὄπτασιν μιᾶς Εὐρώπης ἡνωμένης, καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν καὶ εἰς τὸν οἰκονομικὸν καὶ εἰς τὸν πνευ-

ματικὸν τομέα. Ἐν τῇ ἑξῆς εἰς τὴν πραγματικότητα τῆς οἰκονομικῆς Ἑνώσεως τῆς Εὐρώπης διὰ τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, Ἑνώσεως ποὺ διασπᾶ βαθμηδὸν τὸ σύνορον τῆς ἀπλῆς τελωνειακῆς Ἑνώσεως, καὶ βαδίζει πρὸς τὴν θεμελίωσιν γενικωτέρων πολιτιστικῶν καὶ πολιτικῶν ἀξιῶν. Καὶ ἡ ἔνωσις αὐτὴ κινδυνεύει νὰ παρουσιάσῃ τ ρ ο μ α κ τ ι κ ᾶ ἄντινομίας, διότι ἡμπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ῥῆξιν μεταξὺ τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης μὲ ὅλας τὰς ἐξ αὐτῆς διαλυτικὰς συνεπείας. Εἴμεθα πλέον μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπιταγὴν τῆς ἀμύνης κατὰ τῶν βαρβάρων, ὁ ἐκ τῶν ὁποίων κίνδυνος ἀπεμακρύνθη καὶ παριστάμεθα ἀδύναμοι θεαταὶ τῶν ἐσωτερικῶν μας διχονοιῶν. Εἶναι καὶ αἱ διχόνοιαὶ αὐταὶ σὰν τὰς διχονοίας ποὺ τοσάκις εἰς τὴν Ἱστορίαν κατέστρεψαν τὸν Ἑλληνισμόν, διότι ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν ἀληθινὸν πατριωτισμὸν τὰ Κράτη — καί, ὅπερ χειρότερον, τοὺς ἡγέτας των — καὶ κατακαλύπτουν τὸ κάλεσμα τῆς Εὐρώπης. Ἐνα κάλεσμα, τὸ ὁποῖον ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν μὲ τὸν χρωστῆρα τοῦ *Christian Griepenkerl* ἐνθυμίζει εἰς πάντας μὲ ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην ἀλληγορίαν του.

* * *

Τὸ κάλεσμα τῆς Εὐρώπης εἶναι ἡ προμηθεϊκὴ πρόκλησις πρὸς τὴν μοῖραν, εἴτε ἡ μοῖρα λέγεται Ζεὺς εἴτε ἔχει τὸ ὄνομα τῶν Τιτάνων. Προσέξατε τὴν σειρὰν τῶν ὀκτὼ τοιχογραφιῶν ποὺ κοσμοῦν τὴν αἴθουσαν εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκόμεθα. Ἀρχίζουσιν ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ, παρουσιάζουσιν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Τιτάνων κατὰ τοῦ Διὸς — θὰ ἐλέγομεν σήμερον κατὰ τοῦ *κατεστημένου* —, ἐμφανίζουσιν τὴν δημιουργίαν ἑνὸς τρίτου παράγοντος, τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ πλαστοουργεῖται μὲ τὸν πηλὸν καὶ τὸ πῦρ ἀπὸ τὸν Προμηθεά καὶ ζωντανεύει μὲ τὸ νέκταρ ποὺ τοῦ προσφέρει ἡ Ἀθηνᾶ, προχωροῦν εἰς τὴν συντριβὴν τῆς ἐπανάστασεως τῶν Τιτάνων μὲ τὴν βοήθειαν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, τοῦ Προμηθεῶς ἀκριβῶς, κατὰ τοῦ ὁποίου ὁμῶς στρέφεται μετὰ ταῦτα καὶ ὁ Ζεὺς, διότι ὁ Προμηθεύς, αἰώνιος αὐτὸς δημιουργός, δὲν ἐβοήθησε εἰς τὴν συντριβὴν τῶν Τιτάνων διὰ νὰ καθιερώσῃ

νέον αθέντην, ἐξολοθρευτήν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ διὰ τοῦτο σύρεται δεσμώτης εἰς τὸν Καύκασον. Ἄλλὰ καὶ ὑφιστάμενος τὸ μαρτύριον τοῦ ἀετοῦ πὸν κατατρῶγει τὸ ἦπαρ του, ἐξακολουθεῖ νὰ προκαλῆ τὸν Δία — καὶ τὴν μοῖραν — καὶ εἰς τὸ τέλος νικᾷ. Διότι πάντοτε ἐπέρεχεται εἰς τὴν ἀλληγορίαν τῆς ἱστορίας ἢ λύσις. Εἴτε εἶναι κάθαρσις, εἴτε εἶναι σύνθεσις. Εἰς τὴν πορείαν ὁμως πρὸς τὴν σύνθεσιν — ἢ τὴν κάθαρσιν — οἱ ἀδύνατοι θυσιάζουν ἑαυτοὺς ὅταν δὲν θυσιάζωνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὁ Χείρων ἀπαρνεῖται τὴν ἀθανασίαν καὶ ἀσπάζεται τὸν θάνατον. Καὶ εἰς τὸ τέλος, εἰς τὸν πίνακα ἀνωθεν τῆς θύρας, ἢ σύνθεσις ἐπέρεχεται. Ὁ Ζεὺς, οἱ Θεοί, οἱ ἀπελευθερωθέντες Τιτᾶνες καὶ ὁ Προμηθεύς, ὁ νικητῆς τῆς μοίρας καὶ δημιουργὸς τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τῆς ἀλλαγῆς, ἐργάζονται διὰ τὴν δημιουργίαν ἐνὸς καλύτερου Κόσμου.

Αὐτὴν τὴν προμηθεϊκὴν ἀναγέννησιν τοῦ Κόσμου καλεῖται νὰ ἐπιτύχη, μὲ τὸ ξεπέρασμα τῶν ἰδιαιτέρων συμφερόντων κάθε ἔθνους καὶ κάθε τάξεως καὶ μὲ τὴν συντριβὴν τῶν Τιτάνων, τῆς ἀντιδράσεως καὶ μορφῆς ἀλλὰ καὶ τῆς τυραννίας καὶ μορφῆς, ἢ σημερινῆ Εὐρώπῃ. Εἰς τὴν σύνθεσιν τὴν ὀδηγεῖ ὁ πύρινος δάκτυλος τοῦ προμηθεϊκοῦ μύθου, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ φιλογενῆς ἰδρυτῆς τοῦ Μεγάρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἠθέλησε νὰ κοσμηθῆ ἡ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Ἀνωτάτου Πνευματικοῦ Ἰδρύματος τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος, ὡς δεῖγμα τῆς συνεχείας τοῦ ἀρχαίου κλέους, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐλληνικῆς πνευματικῆς δημιουργίας, πὸν ἔθεσε τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον κριτὴν καὶ κυβερνήτην, καὶ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, μὲ μόνον του ὄπλα τὴν σκέψιν του καὶ τὸ θάρρος του.

Ὁ αἰώνιος Ἑλληνισμὸς ὀλοκληρῶνει ἔτσι τὴν εἰσφορὰν του εἰς τὴν δημιουργίαν ἀλλὰ καὶ τὸν συγχρονισμόν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος, τοῦ ὁποῖου, ὅπως εἶπεν ὁ σοφὸς μας συνάδελφος, ἐξέφρασε τὰ πρῶτα σκιρτήματα, ἀλλὰ καὶ ἔθεσε τὰ πρῶτα θεμέλια ὁ ἔθνικός μας ξεσηκωμὸς τοῦ 1821.

Τὴν ἰδίαν αὐτὴν ἔννοιαν τοῦ πατριωτισμοῦ θὰ συναντήσωμεν καὶ κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς σημασίας τῆς ἐθνεγεροσύνης πρὸς τὰ ἔσω.

Τὸ θεμέλιον τοῦ πατριωτισμοῦ εἶναι, ὅπως ἐσυνειδητοποιήθη μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ὁ λαϊκὸς ὀπτασιασμὸς τῆς μακροαίωνος συνεχείας. Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ἐπίστευσαν βαθέως ὅτι εἶναι συνεχισταί, ὅχι μόνον τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ διαμάχη πρὸς ἐκκυρίαρχησε καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν τῆς βυζαντινῆς περιόδου μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ καὶ εἶχε καταλήξει πολλάκις εἰς τρομερὰν ἀδελφομαχίαν, παρὰ τὰς προσπαθείας, ὅχι μόνον τῶν Βασιλέων, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχόντων, οἱ ὅποιοι ὑπέκειντο πάντοτε εἰς τοὺς Βασιλεῖς, εἶχεν ἤδη κτίσει ἀπὸ τοῦ 7^{ου} αἰῶνος τὰς βάσεις μᾶς συνθέσεως πρὸς κατέστη ὁμοῦς κοινὴ λαϊκὴ συνείδησις, κυρίως εἰς τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Χρόνους βαθείας ἐπεξεργασίας τῆς λαϊκῆς ψυχῆς καὶ διὰ τοῦτο χρόνους δημιουργίας, τοὺς ὁποίους ἐπιγραμματικῶς εἶχε χαρακτηρίσει ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς ὡς «χρόνους αἰχμαλωσίας καὶ ὄχι δουλείας τοῦ Γένους».

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, διεκήρυξεν ὁ Κοραῆς τὸ 1803, δὲν ἐδουλώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλ' εὐρίσκεται ἀπὸ αἰῶνων, καὶ πρὸ δηλαδὴ τῆς πτώσεως τῆς Βασιλευούσης, εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μὲ αὐτούς. Εἶναι δηλαδὴ *prisonnier de guerre et non esclave*. Εἰς αὐτὴν τὴν κρυσταλλίνην φράσιν ἐνσωματοῦται ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν χρόνων τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως. Καὶ ἔχει διπλὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν, ὁ μὲν Μέγας Διδάσκαλος τοῦ Γένους εἶπε μὲ τοὺς χαρακτηρισμοὺς τοῦ διαμορφουμένου διεθνοῦς δικαίου τῆς ἐποχῆς, σήμερον ὁμοῦς δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐμπειρίαν πρὸς μᾶς κατέλιπον δύο περίπου αἰῶνες θαυμάτων καὶ ταλαιπωριῶν τῆς ἱστορίας μας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν.

Καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ ἄλλοι λαοὶ ὑπῆρξαν πολλάκις ἐξ ἀτυχημάτων ἐξωτερικῶν ἢ ἐσωτερικῶν αἰχμάλωτοι, ἀλλ' ὄχι πάντοτε δοῦλοι. Δοῦλοι ὑπῆρξαν μόνον ὅσοι ἐδέχθησαν τὴν μοῖραν των, εἴτε διότι, καὶ

τοῦτο εἶναι τὸ συνηθέστερον, δὲ ν εἶχαν τὴν συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς των συνεχείας, εἴτε διότι ἔδωσαν εἰς τὸν πατριωτισμὸν των ἄλλο περιεχόμενον, ἄρνητικὸν συνήθως, πὺν τοὺς ὠδήγησε εἰς τὴν ὑποταγήν.

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἀπέκτησαν τὴν συνείδησιν τῆς ἱστορικῆς των συνεχείας. Διὰ τοῦτο εἰς αὐτοὺς πρῶτους ἐφ' οὐν-τωσην ἢ ἔννοια τοῦ πατριωτισμοῦ. Οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ ἀργότερον, ὅπως εἶπα ἀνωτέρω, κατέκτησαν τὴν μεγάλην αὐτὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ἐσυνειδητοποιήσαν μὲ τὸν ξεσηκωμόν μας.

* * *

Ἄλλ' ἡ Τουρκοκρατία ἀπεκάλυψε ἐν συναρτήσει μὲ τὸν πατριωτισμὸν, δηλαδὴ μὲ τὴν πεποίθησιν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς κρατικῆς ὑποστάσεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ μίαν ἄλλην, σύγχρονον αὐτήν, ἔννοιαν. Τὴν ἔννοιαν τῆς ἐνεργοῦ νομιμότητος. Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευσαν ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία συνεχίζετο. Καὶ ὅτι ἀντιπρόσωπος τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου ἦτο ἡ Ἐκκλησία, ὡς κατ' ἐντολήν αὐτοῦ ἠγέτις τοῦ αἰχμαλώτου Γένους.

Τὸ ἔθνος ὀφείλει πολλὰ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του. Οὐδέποτε ὁμως εἶδε τὴν Ἐκκλησίαν ὡς αὐτοτελῆ πολιτικὴν ἐξουσίαν. Ἡ βασικὴ πολιτικὴ διαφορὰ μὲ τὸν Παπισμὸν εἶναι αὐτή. Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν Ἑλληνικὸν χῶρον ὑπῆρξε πάντοτε εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Γένους ἐντολοδόχος τοῦ Ἑλληνος Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. Δὲν εἶλκε τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν Τοῦρκον ὅπως οἱ Ἡγεμόνες τῶν παραδουναβίων χωρῶν, πὺν ἀπέβλεπαν εἰς τὴν ἀνίδρυσιν μιᾶς πολυεθνικῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οὔτε καὶ ἀνέλαβε δι' ἀνταρσίας τὴν ἐξουσίαν. Ὅπως εἰς τὸ Βυζάντιον ἦτο ὑποτεταγμένη εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ἔτσι καὶ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν κατ' ἐξυπακουομένην διαταγήν τοῦ Αὐτοκράτορος, φέρεως καὶ ἐμβλήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ πλέον καθαρῶς πατριωτισμοῦ, συνεχιστοῦ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, πὺν ἀναζητεῖ ἀκόμη ἢ γοργόνα, ἀνέλαβε νὰ διαφυλάξῃ τὸ Γένος μέχρις ὅτου «πάλι μὲ χρὸ-

νους μὲ καιροῦς» θὰ ξαναζωντανέψῃ ὁ μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς. Αὐτὴ εἶναι ἡ σύγχρονος ἔννοια τῆς νομιμότητος,

Δὲν ἔχει ἡ ἔννοια αὕτη καμμίαν σχέσιν μὲ τὸ πρακτικὸν δόγμα ὅτι ἡ κατάκτησις ἢ ἡ ἐπανάστασις, ἐφ' ὅσον ἐπικρατήσουν, δημιουργοῦν δίκαιον. Τὸ δόγμα εἶναι ἀκριβές. Στηρίζεται εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, δηλαδή εἰς τὴν πραγματικότητα τῆς ἀσκήσεως τῆς ἐξουσίας. Καὶ ἡ ἀσκήσις αὐτὴ, οἰανδήποτε καὶ ἂν ἔχη ἀφετηρίαν, στηρίζεται εἰς τὴν βίαν. Οἱ τιθέμενοι κανόνες δικαίου εἶναι ὑποχρεωτικοί. Ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κατάκτησιν, ὅπου οἱ δυνάσται ἠθέλησαν νὰ μεταβάλουν τὸ ἰσχυρὸν δίκαιον, ἐπέβαλον τὴν θέλησίν των. Τοῦτο, π. χ., συνέβη εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων μὲ τὴν ἀρκετὰ εὐρεῖαν ἐφαρμογὴν ἐνὸς ἀγνώστου εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνατολικοφρουδαρχικοῦ συστήματος. Ἐπίσης, εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς φορολογίας.

Τὸ ἐφαρμοζόμενον ὅμως δίκαιον εἶναι ὑπόθεσις πρακτικῆ. Ἡ νομιμότης εἶναι ἔννοια μακροῦς πνοῆς. Προϋποθέτει παγίους θεσμούς, οἱ ὅποιοι, ὅποθενδήποτε ἐπιβαλλόμενοι, συνδέονται μὲ ὠρισμένας προϋποθέσεις.

Ἡ πρώτη προϋπόθεσις εἶναι ἡ ἰσχὺς τῶν θεσμῶν αὐτῶν καὶ ἔναντι τῶν κατεχόντων *de facto* τὴν ἐξουσίαν. Ἡ διαδικασία τῆς ἐξελέξεως, τῆς συνεχίσεως τῆς μεταβολῆς τῆς ἐξουσίας, δὲν πηγάζει ἀπὸ τὴν θέλησίν της ἀλλ' ἀπὸ τοὺς θεσμούς. Οἰονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ πολίτευμα, εἴτε μοναρχικὸν εἴτε ἀριστοκρατικὸν εἴτε δημοκρατικόν. Ὑπάρχουν θεσμοὶ εἰς τὴν μοναρχίαν, γραπτοὶ ἢ ἄγραφοι, ποὺ καθορίζουν τὴν διαδοχὴν. Εἰς τὸν Σαλικὸν Νόμον ὑπετάσσοντο οἱ βασιλεῖς τῆς Δύσεως.

Δευτέρᾳ προϋπόθεσις τῆς νομιμότητος εἶναι ἡ παράδοσις. Τὸ παρελθὸν κυβερνᾷ εἰς πεῖσμα τῆς δημαγωγίας. Διότι αἱ ῥίζαι τῆς ζωῆς τῶν λαῶν πηγαίνουν πολὺ μακριά. Ἡ διακοπὴ τῆς συνεχείας δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὸ πάγιον αἴτημα τῆς ἀλλαγῆς. Εἰς ὅσας ὅμως περιπτώσεις ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ καθίσταται ἐκ τῶν πραγμάτων ὀριστικῆ — ἐκ τῶν πραγμάτων ὅμως, ὅχι ἐκ τῆς θελήσεως ὀλίγων ἀνθρώπων, ὅπως συνέβη

μὲ τὴν Τουρκικὴν κατάκτησιν — ἡ διακοπὴ τῆς συνεχείας διασπᾶ μὲν τὴν νομιμότητα, δὲν δημιουργεῖ ὅμως αὐτομάτως νέαν νομιμότητα.

Διὰ τὰ θεμελιωθῆ νέα νομιμότης χρειάζεται μία ἄλλη προϋπόθεσις. Μακροχρόνιος ἀποδοχὴ ἀπὸ τὴν καθολικὴν κοινωνικὴν συνείδησιν τῶν θεσμῶν — ὅχι τῶν προσώπων — πὸ καθιερώνουν τὴν νέαν νομιμότητα. Θεσμῶν πὸ κυβερνοῦν καὶ ὑποτάσσουν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ πρόσωπα.

Πάντα ταῦτα δὲν ὑπῆρξαν κατὰ τὴν Τουρκικὴν κατάκτησιν. Ὅρθῶς εἶδε ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς τὸ θέμα.

* * *

Βεβαίως, καὶ ἡ Ἱερὰ Συμμαχία τὴν νομιμότητα ἐπεκαλεῖτο. Ὅπως καί, ἀλλοίμονον, ὁ Ὄργανισμὸς Ἡνωμένων Ἐθνῶν, κηρύσσει τὸ ἀμετάβλητον τῶν συνόρων κατὰ τὸν νόμον του καὶ ἀποστέρων εἰς τὴν πρᾶξιν τὴν λειτουργίαν τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, πὸ διακηρύσσει ὁ ἴδιος ἀλλὰ πὸ παραβλέπει ὅτι συναρτᾶται ἀρρήκτως μὲ τὰς συγχρόνους ἐννοίας τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς διεθνοῦς εἰρήνης διὰ τῆς δημοκρατίας. Αἱ νομιμότητες ὅμως αὐταὶ εἶναι πλασταί, δὲν ἔχουν τὰς ρίζας των εἰς τὴν Ἱστορίαν καὶ δὲν στηρίζονται εἰς τὴν θέλησιν τῶν λαῶν. Δὲν ἠμπόδισεν ἡ Ἱερὰ Συμμαχία τὴν Ἑλλάδα νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ὅπως δὲν ἠμπόδισεν καὶ ὁ ΟΗΕ νὰ ἐλευθερωθῆ ἡ Ἀνατολικὴ Βεγγάλη. Ἡμπόδισεν ὅμως, πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἔνωσιν τῆς Κύπρου μὲ τὴν μητέρα πατρίδα. Ἄλλην νομιμότητα, εἶχον καὶ ἔχουν εἰς τὴν ψυχὴν των οἱ Ἕλληνες. Νομιμότητα φωτεινὴν, δημιουργικὴν, πράγματι νόμιμον.

Αὐτὴν τὴν ἐννοίαν τῆς νομιμότητος, ἐννοίαν σύνθετον ἀλλ' ἐν ταυτῷ ἀπλῆν, συνηρητημένην εἰς τὴν ἰδικὴν μας περίπτωσιν μὲ τὸν πατριωτισμὸν, τὴν βλέπομεν εἰς ὅλα τὰ ἐπαναστατικὰ Συντάγματα, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἄκρως δημοκρατικοῦ ἢ τοῦ μοναρχικοῦ των προσανατολισμοῦ. Διότι ἔχομεν ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη. Οὐδέποτε ἡ Ἐπαναστατημένη

Ἐλλάς εἶχε τὴν συνείδησιν ὅτι δημιουργεῖ τί τὸ νέον διὰ τῆς ἀνατροπῆς ἐνὸς ὑφισταμένου καθεστῶτος. Ἡ πίστις, πὺρὸς διέτρεχε τὸ Ἔθνος εἶναι ὅτι ἐλυτρώθη ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν του καὶ ἐπανῆλθε εἰς τὴν μακροαίωνα νομιμότητα τῆς παραδόσεώς του. Ἀποκορύφωμα τῆς πίστεως αὐτῆς ἦτο τὸ πρῶτον πάγιον νομοθετικὸν κείμενον, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ δικαίου. Ἐλέχθη, καὶ ἀπὸ ἐμὲ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ὅτι οἱ νόμοι καὶ οἱ κώδικες κρύπτουν ὑπὸ τὴν ξηρότητα τῆς διατυπώσεώς των τὴν ἐποποιεῖαν τῆς μεγάλης ἀνθρωπίνης περιπετείας εἰς τὴν μακροαίωνα ἐξέλιξίν της.

Εἰς τὸ περιλάλητον διάταγμα τοῦ 1835 καθορίζονται ὡς ἰσχύον δίκαιον «οἱ νόμοι τῶν βυζαντινῶν ἡμῶν Ἀυτοκρατορῶν». Ἡ νομιμότης τοῦ Κωνσταντίνου συνεχίζετο διὰ τῶν Συνελεύσεων τοῦ Ἀγῶνος καὶ τοῦ Καποδίστρια μέχρι τοῦ Ὀθωνος. Ἐτι δὲ πλέον, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως τοῦ Διατάγματος τούτου, τὸ ὁποῖον μετὰ ἑκατὸν περίπου ἔτη ἀπεκάλυψε ὁ ἀειμνηστος Τριανταφυλλόπουλος, ἐπροτιμήθη ἢ διατύπωσις «νόμοι τῶν βυζαντινῶν Ἀυτοκρατόρων» ἀντὶ τῆς ἀναφορᾶς μόνον εἰς τὸν Ἀρμενόπουλον, ὅπως ἦτο ἡ ἀρχικὴ καὶ σκέψις καὶ πρᾶξις, διότι οὗτοι, οἱ νόμοι τοῦ Βυζαντίου, εἶχον θεσπισθῆ νομοθετικῶς, εἶχον δηλαδὴ τὴν νομιμότητα τῆς καταγωγῆς, ἐνῶ ἡ κωδικοποίησις τοῦ Ἀρμενοπούλου ἦτο ἰδιωτικὴ συλλογὴ, δυναμένη νὰ χρησιμοποιηθῆ μόνον διὰ τὸ εὖ-κολον τῆς χρήσεως.

Ἄλλωστε καὶ τὰ προσωρινὰ πολιτεύματα τοῦ Ἀγῶνος, ἀνάλογον εἶχον διατύπωσιν. Ἐψήφισεν ἢ ἐν Ἐπιδαύρῳ πρῶτη Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις: «αἱ πολιτικαὶ καὶ ἐγκληματικαὶ διαδικασίαι βάσιν ἔχουσι τοὺς νόμους τῶν ἀειμνήστων Χριστιανῶν ἡμῶν Ἀυτοκρατόρων καὶ τοὺς παρὰ τοῦ βουλευτικοῦ καὶ ἐκτελεστικοῦ σώματος ἐκδιδόμενους νόμους . . .».

Ἡ δὲ δευτέρα ἐν Ἀστρει Ἐθνικὴ Συνέλευσις καθόριζε: «Κατὰ μὲν τὰ ἐγκληματικὰ καὶ πολιτικὰ ἰσχύουσιν οἱ νόμοι τῶν ἡμετέρων

ρων ἀειμνήστων Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως . . . ».

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον οἱ νόμοι, πὸν ξεσκεπάζουν τὴν λαϊκὴν πραγματικότητα. Μέχρι πρὸ ὀλίγου ἔζη εἰς τὰς Μυκῆνας φύλαξ, ὀνόματι Ἀριστοτέλης, ὁ ὁποῖος, ὀδηγῶν τοὺς ἐπισκέπτας εἰς τὴν πόλιν τῶν «Λεόντων», ὅπως ἐσνηθίσαμεν νὰ λέγωμεν τὴν πόλιν τῶν «Λεαινῶν», ἔλεγε: «Ἐδῶ ἦταν τὸ παλάτι τῶν Βασιλέων μας». Ἀνέτρεχεν ὁ πατριωτισμὸς του εἰς τὰς Μυκῆνας! Ἄλλὰ μήπως δὲν ἔχομεν καὶ ἄλλο τρανὸν παράδειγμα τοῦ πατριωτισμοῦ αὐτοῦ; Τὰ ὀνόματα τῶν πλοίων, πὸν ἠτοιμάσθησαν ὡς ἐμπορικά, τάχα, διὰ τὸν ξεσηκωμὸν μὲ τὰς ἐνεργείας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν Ὑδραν, τὰς Σπέτσας, τὰ Ψαρά, τὴν Ἄνδρον, τὴν Κάσον καὶ ἄλλοῦ, εἶχαν ὄλα ἀρχαιοελληνικά ὀνόματα. Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, Ἀγαμέμνων, Ἀθηνᾶ, Ἀλέξανδρος, Ἀριστείδης κ.ο.κ.

* * *

Αὐτῆς τῆς ἱστορικῆς διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον τοῦ Κόσμου, Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, τιμῶμεν σήμερον τὴν ἐπέτειον.

Ἄλλ' ἡ τιμὴ δὲν εἶναι δυνατόν, οὔτε πρέπον οὔτε ἑλληνικὸν νὰ περιορίζεται εἰς μόνους τοὺς ἑορτασμούς. Πρέπει κάθε φορὰ πὸν δίδεται ἡ εὐκαιρία, μὲ τὸν ἑορτασμὸν τῶν μεγάλων σταθμῶν τῆς ἱστορίας μας, οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες, ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου μὲχρι τοῦ κατωτάτου, νὰ προβαίνωμεν εἰς ἔλεγχον τῆς συνειδήσεώς μας, νὰ ἀντιπαραθέτωμεν ὄχι τὰς πράξεις μας πρὸς τὰς πράξεις τῶν τιμωμένων προγόνων, διότι ἡ ἱστορία δὲν ἐπαναλαμβάνεται, ἀναπλάσσειται, μόνον, ὑπὸ ἄλλας μορφάς, ἀλλὰ τὴν πίστιν μας πρὸς τὴν πίστιν των, τὸν πατριωτισμὸν μας πρὸς τὸν πατριωτισμὸν των, τὴν θέλησίν μας διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Γένους καὶ τὴν νομιμότητα τῆς συνεχείας του, πρὸς τὰ ἰδικά των χαρίσματα.

Δὲν φθάνει δηλαδὴ ἡ ἐπίκλησις τοῦ Σολωμοῦ :

Ὁ τριακόσιοι! σηκωθῆτε
καὶ ξανάλθετε σ' ἐμᾶς
τὰ παιδιά σας θελ' ἰδῆτε
πόσο μοιάζουνε μὲ σᾶς!

Τὸ κάλεσμα τοῦ Γένους ἐπιβάλλει νὰ εἶναι κάθε νεώτερη γενεὰ καλύτερη ἀπὸ τὴν προηγούμενην. Νὰ διδασκώμεθα μὲν ἀπὸ τὸ κλέος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ὀλισθήματα τοῦ παρελθόντος, νὰ τάσσωμεν ὅμως ὡς στόχον νὰ εἶμεθα — ὅχι νὰ γίνωμεν — «πολλῶν κάρρονες».

Διότι οἱ καιροὶ δὲν εἶναι μενετοί. Ἡ ἀνθρωπότης προχωρεῖ πρὸς ἓνα ἄδηλον ἀλλὰ κοσμογονικὸν μέλλον. Πρέπει νὰ βοηθήσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν οἰκοδόμησίν του, κατὰ τὰς δυνάμεις μας. Οἱ βραδυποροῦντες συνθλίβονται. Καὶ ὅσοι βλέπουν μόνον πρὸς τὰ ὀπίσω, καταρρέουν.

Καὶ αἱ δυνάμεις μας αὐταὶ συναρτῶνται μὲν ἀπὸ τὸ παρελθόν μας, διότι ἔχομεν τίτλους πὸν ὀλίγοι λαοὶ ἔχουν, ἀλλ' ἐξαρτῶνται καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας θέλησιν, θέλησιν καὶ πίστιν ὁμοιοῖας, μόχθου καὶ συγχρόνων ἰδανικῶν.

Ἡ πρόκλησις τοῦ διαγραφομένου μέλλοντος προβάλλει ἀπειλητικὴν.

Δὲν εὐρίσκω ἄλλην ἐκκλησίαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας παρὰ τὸ χορικὸν τοῦ «Φαέθοντος» τοῦ Εὐριπίδου, ὅπως τὸ ἐμαθαίναμε στὰ νιάτα μας στὸ Γυμνάσιον, πὸν παίρνει, σήμερα, ἓνα ἀλλόκοτον συμβολισμόν.

Ἔγρεσθ' ἔγρεσθ' ἀπὸ κοίτας· ἤδη φέγγος κατὰ γᾶν
γλαυκᾶς ἔλαμψεν Ἔω· φεύγει δι' ἄστρο' εἰς νύχθ' ἱεράν.

Τότε θὰ μπορούμε νὰ ἀκούσουμε μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ:

«Αὐτὸ τὸ λόγο θὰ σᾶς πῶ,
δὲν ἔχω ἄλλο κανένα.
Μεθύστε μὲ τ' ἀθάνατο
κρασὶ τοῦ εἰκοσιένα.»

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΝ ΤΗΣ 23ης ΜΑΡΤΙΟΥ 1972

Συμφώνως πρὸς τὸν Κανονισμόν τοῦ Ἀριστείου Ἐπιστημῶν, Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν καὶ τὰ ἄρθρα 14 καὶ 22 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 23ης Μαρτίου, ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς ἀνακοινοῖ τὴν ἀπονομὴν τοῦ Ἀριστείου καθὼς καὶ βραβείων καὶ μεταλλίων, ἀναφερομένων εἰς ἔργα ἢ δημοσιεύματα σχετικὰ πρὸς τοὺς Ἐθνικοὺς ἀγῶνας ἢ Ἐπετείους, ὡς ἐπίσης τοῦ Βραβείου Ἀρετῆς καὶ Αὐτοθυσίας, τῆς Ἀκαδημίας, καὶ τοῦ Βραβείου Εὐαγγ. Κονδύλη.

Οὕτω :

Μετὰ γνώμην τῆς *Τάξεως τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν* καὶ ἀπόφασιν τῆς *Ὀλομελείας*, ἀπονέμεται τὸ Ἀριστεῖον Θετικῶν Ἐπιστημῶν εἰς τὸν Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Orsay τῶν Παρισίων κ. **Νικόλαον Βαρόπουλον**, διότι, πρὸς τῷ συνόλῳ τῆς προγενεστέρας αὐτοῦ σπουδαίας ἐργασίας, συνέβαλε μεγάλως καὶ δι' ἔργου συντελεσθέντος κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετῆ περίοδον, ὑπὲρ πάντα ἄλλον, εἰς τὴν πρόοδον τῆς Ἑλληνικῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης.

Ὁ κ. Βαρόπουλος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ ἔτος 1940. Ἐφοίτησεν εἰς τὴν Βαρθάκειον Σχολὴν καὶ ἐπεράτωσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς του ἐν Λονδίῳ τὸ 1957. Τὸ 1958 εἰσῆχθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Cambridge, ἔνθα λίαν ἐνωρὶς ἀνεφάνη ἡ μαθηματικὴ αὐτοῦ ἰδιοφυΐα. Κατὰ τὰς ἐξετάσεις διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ἰσοδυνάμου τοῦ τίτλου τοῦ Master, πτυχίου, ἦλθεν πρῶτος μὲ διάκρισιν σπανίως ἀπονεμομένην ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τούτου. Τὸ 1965, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ γενόμενος οὕτω Fellow τοῦ Trinity College τοῦ Cambridge. Ὑπῆρξε δὲ ὁ νεώτερος Fellow, ὅστις ἔγινε ποτὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐκτοτε ἄρχειται ἡ

ἐξαιρετική μαθηματική αὐτοῦ δραστηριότης ἣτις τὸν ἀνέδειξεν εἰς ἓνα τῶν διαπρεπεστέρων μαθηματικῶν εἰς τὸν τομέα τῆς Ἀρμονικῆς Ἀναλύσεως. Τὸ ἔτος 1970, εὐθύς ὡς συνεπλήρωσε τὸ 30^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του, συμφώνως πρὸς τὴν γαλλικὴν πανεπιστημιακὴν νομοθεσίαν, ὁ κ. Βαρόπουλος διωρίσθη καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Orsay τῆς Γαλλίας.

Εἶναι ὁ νεώτερος Ἑλλην ἐπιστήμων, ὅστις τυγχάνει μιᾶς τοιαύτης ὑψηλῆς διακρίσεως ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Μετὰ γνώμην τῆς *Τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν* καὶ ἀπόφασιν τῆς *Ὀλομελείας*, τὸ *Βραβεῖον* τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκατονταετηρίδος τῆς Ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου, δραχμῶν 25.000, προκηρυχθὲν πρὸς βράβευσιν μελέτης προαγούσης τὴν ἱστορίαν τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων τῶν Ἑπτανησίων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ριζοσπαστισμοῦ, ἀπονέμεται εἰς τὸν κ. **Χρῖστον Θεοδωρᾶτον** διὰ τὸ ἐκδοθὲν ἐπιμελείᾳ καὶ μετὰ προλεγομένων αὐτοῦ ἔργον «Ἡλία Ζερβοῦ Ἰακωβάτου. Ἡ ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας Ἑπτάνησος Πολιτεία καὶ τὰ κόμματα». Τὸ ἔργον τοῦτο ἠκολούθησεν ἡ ἔκδοσις καὶ ἐτέρου συγγραμματος τοῦ Ἡλία Ζερβοῦ Ἰακωβάτου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἐπὶ τῶν Ἀντικυθέρων αἰχμαλωσία μου καὶ ἡ τῶν συναιχμαλώτων μου», ὡσαύτως ἐπιμελείᾳ καὶ μετὰ προλεγομένων τοῦ κ. Χρῖστου Σ. Θεοδωράτου. Τὴν βᾶσιν τῶν δύο δημοσιευμάτων ἀποτελοῦν καίρια κείμενα τοῦ Ἐθνικοῦ ἠγέτου τοῦ Ἑπτανησιακοῦ Ριζοσπαστισμοῦ Ἡλία Ζερβοῦ Ἰακωβάτου, νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενα. Ἡ ἔκδοσις τῶν κειμένων ἐγένετο μετ' ἐπιστήμης καὶ ἰδιαίτερας φροντίδος. Τὰ αὐτόγραφα σώζονται παρὰ τῇ ἐγγονῇ τοῦ συγγραφέως ἀγωνιστοῦ, κυρία Εἰρήνῃ Σακελλαρίου, ἣτις μετὰ στοργῆς, εὐλαβείας καὶ ἀνιδιοτελείας διεφύλαξε καὶ παρέδωκε ταῦτα πρὸς δημοσίευσιν.

Μετὰ γνώμην τῆς *Τάξεως τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν* καὶ ἀπόφασιν τῆς *Ὀλομελείας*, ἀπονέμονται τὰ κάτωθι βραβεῖα καὶ μετάλλια :

1) Τὸ ἐκ δραχ. 30.000 βραβεῖον Ἀρετῆς, *Εὐαγγέλου Κονδύλη*, ἀπονεμόμενον, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ διαθέτου, εἰς ὀρφανὴν καὶ ἄπορον κόρην καταγομένην κατὰ προτίμησιν ἐκ Λαμπόβου Ἡπείρου, ἀπονέμεται εἰς τὴν **Δανάην Ντέτσικα**.

2) Ἀργυροῦν *Μετάλλιον* εἰς τὸν **Σύλλογον πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων**. Ἡ λαμπρὰ δραῖσις τοῦ γεραροῦ Συλλόγου, καλύπτουσα ὀλόκληρον ἑκατονταετίαν, μὴ περιορισθεῖσα δέ, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἰδρύσεώς του, εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἐπεκταθεῖσα καὶ εἰς τὸν ἀλύτρωτον Ἑλληνισμόν, τυγχάνει γεγονὸς ἄξιον ἰδιαίτερας ἐξάσεως.

3) *Χρυσοῦν Μετάλλιον* εἰς τὴν **Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ** ἐπὶ τῇ 1400^ῃ ἀμφιετηρίδι αὐτῆς. Ἡ Ἱερὰ Μονὴ ἀπετέλεσεν ἐπὶ δέκα τέσσαρας αἰῶνας, ἐν μέσῳ τῆς ἐρήμου, ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ σήμερον νὰ ἀποτελῇ σημαντικώτατον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας καὶ Τέχνης, Πνευματικὸν Κέντρον, στυλὸν ἀκλόνητον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ φάρον τηλαυγῆ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τέλος ἡ Ἀκαδημία προκηρῦσσει διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος τὸ *Ἀριστεῖον Γραμμάτων* καθὼς καὶ ὠρισμένα βραβεῖα, τῶν ὁποίων θὰ λάβητε γνῶσιν, κατὰ τὰ εἰωθότα, ἀπὸ τὰς αὐριανὰς ἐφημερίδας.

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

ΕΠΙ ΤΗ ΕΠΕΤΕΙΩ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ 21ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967*

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΗΛΙΑ ΜΑΡΙΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν συνεκάλεσε τὴν σημερινὴν ἑκτακτον πανηγυρικὴν συνεδρίαν διὰ τὴν ἐορτάση, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἀνώτατα πνευματικὰ ἰδρύματα τῆς Χώρας, τὴν 5ην ἐπέτειον ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967.

Κατ' ἐντολὴν τῆς Συγκλήτου, ὁμιλητὴς τῆς ἡμέρας εἶναι ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Μενέλαος Παλλάντιος με θέμα ἐθνικῆς σημασίας εἰς τὸν τομέα τῆς εἰδικότητός του καὶ με τίτλον: «Σταθμοὶ τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς» (Ἀρχαία - Βυζαντινὴ - Δημῶδης).

Παρακαλῶ τὸν κ. Παλλάντιον ὅπως λάβῃ τὸν λόγον.

ΣΤΑΘΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

(ΑΡΧΑΙΑ - ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ - ΔΗΜΩΔΗΣ)

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΥ

Σὲ ἐπετείους, πὺ ἀναφέρονται σὲ γεγονότα, εἴτε καθαρῶς ἐσωτερικὰ ἐνὸς λαοῦ, εἴτε σὲ σχέση του με ἄλλους λαούς, εἶναι φυσικὸ ἢ σκέψη νὰ στρέφεται πρὸς τὸ παρελθόν, ἐγγύτερο ἢ ἀπώτερο, καὶ ὄχι μόνον νὰ ἐντοπίζεται σὲ ἀντίστοιχα ἱστορικὰ περιστατικὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπλώνεται σὲ μιὰν εὐρύτερη θεώρηση, σὲ μιὰ γενικώτερην ἀναδρομὴ στὶς σελίδες τῆς ἱστορίας του, σὲ ὄλους τοὺς τομεῖς, ἰδιαίτερα ἐκείνους πὺ συνέβαλαν στὴν ἀξιολόγησιν καὶ τελικὴ τοποθέτησίν του μεταξὺ τῶν ἄλλων λαῶν.

Ἀκόμα, ὅμως, φυσικώτερον εἶναι σὲ ἓνα ὁμιλητὴ με εἰδίκευσιν στὶς περιοχὲς

* Ἐγένετο τὴν 28 Ἀπριλίου 1972.

τῆς τέχνης, νὰ τοῦ δίνεται ἡ ἀφορμὴ ν' ἀνατρέξῃ στὸ παρελθόν, πολὺ περισσότερο ὅταν ἔχη τὴν τύχη καὶ τὸ προνόμιο νὰ εἶναι Ἕλληνας, ἐπομένως νὰ ὑπάρχῃ ἀπὸ ἔθνη κληρονομία ἄφθορο στὰ χέρια του τὸ ἱστορικὸ ὑλικό, πὸν τὸν ἀφορᾷ. Καὶ στὴν προκειμένη περίπτωση, ὁ ὁμιλῶν εἶναι εὐτυχῆς πού, πραγματευόμενος τὸ θέμα του, ἀναφέρει ἰσχυρά, κατὰ τὴν γνώμη του, στοιχεῖα, πὸν συμβάλλουν στὴν ἀπόδειξη τῆς ἐνότητος καὶ τῆς συνέχειας τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ στὸν τομέα αὐτὸν τῆς τέχνης.

* * *

Στὴ γωνιὰ αὐτῆ τῆς γῆς, πὸν οἱ σελίδες τῆς δόξας καὶ τοῦ μαρτυρίου ἐναλλάσσονται ἱστορικά, ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, ἐπόμενο εἶναι ἡ ἀλυσίδα τῆς πνευματικῆς συνέχειας νὰ κομματιάζεται καὶ οἱ κρίκοι τῆς νὰ βρίσκονται σκορπισμένοι στοὺς ἀτέλετους δρόμους τῆς ἱστορίας τῆς. Κάποια, ὅμως, μοῖρα ἀγαθῆ, πού, φαίνεται, τὴν γεννᾷ τὸ χῶμα τῆς γωνιᾶς αὐτῆς, ἢ ὁ ἀέρας πὸν τὴν περιβάλλει, κάνει ὥστε νὰ δένονται οἱ ἀποχωρισμένοι κρίκοι σὰν μὲ ἀόρατους ἰστούς, νὰ συγκολλῶνται, νὰ ἐνώνωνται, χαρίζοντας ἔτσι τὴ συνέχεια, ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια μέχρι σήμερα. Αὐτὸ γίνεται, σχεδόν, σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς. Αὐτὸ καὶ στὴ μουσικῆ, μέχρι τοῦλάχιστον τὸ δημοτικὸ τραγούδι.

Δὲν θὰ ἦταν, βέβαια, δυνατὸ, παρὰ μὲ γενικὲς γραμμὲς νὰ παρουσιαθοῦν ἀπόψε οἱ σχέσεις ἢ οἱ ἀναλογίαι, πὸν χαρακτηρίζουν τὶς τρεῖς βασικὲς ἱστορικὲς ἐκφράσεις τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι τὴν σύγχρονην ἐποχὴ, δηλαδὴ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴ τῆς μουσικῆς, τὴν βυζαντινὴ καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι.

* * *

Ἄν θὰ θέλαμε ν' ἀναζητήσουμε τὶς ρίζες καὶ τὴν ἡλικία τῆς μουσικῆς, θὰ ἔπρεπε μὲ τὴ φαντασία, καὶ μόνο, νὰ βυθισθοῦμε στὸ χάος τοῦ ἀπωτάτου χρόνου, γιὰ νὰ σκεφθοῦμε πὸς κυρίαρχοι ἦχοι στὴ φύση θὰ ἦταν οἱ βροντὲς τοῦ οὐρανοῦ, οἱ φωνὲς τῶν ζώων, τὸ σπάσιμο τῶν κυμάτων στοὺς βράχους. Ἄδύνατο, ἐπίσης, θὰ ἦταν ν' ἀνακαλύψουμε τὴν ἐποχὴ, πὸν ὁ λάρυγγας προκάλεσε γιὰ πρώτη φορὰ τὴν αἴσθησι τοῦ ἤχου στὸ αὐτὸ τοῦ ἀνθρωποειδοῦς προγόνου μας. Μὲ τὸν καιρὸ, ὅμως, ἄρχισε καὶ αὐτὸς νὰ μετατρέπῃ τὶς ἀναρθερὲς κραυγὲς του σὲ ἕναρθρο λόγο, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, πὸν τοῦ ἐπέβαλλε ἡ συμβίωσι καὶ ἡ σχέση μὲ τοὺς ὁμοίους του, καὶ νὰ ξυπνοῦν ἀμυδρὰ μέσα του, γιὰ πρώτη φορὰ, οἱ δονήσεις τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου. Ἡ λύπη καὶ ἡ χαρὰ, ἄρχιζαν σιγὰ σιγὰ νὰ ἐπηρεάζουν τὴν ζωὴ του, σὰν βασικὰ ψυχικὰ ἐρεθίσματα.

Σύμφωνα με κάποιο αρχαίο κινεζικό δοκίμιο γύρω στη μουσική, ο άνθρωπος υποχρεώνεται να μιλά όταν βλέπει τον κόσμο, και οι σχέσεις της ζωής του προκαλούν έρεθισμό, σε μικρή ή μεγάλη ένταση. Όταν, όμως, ένα ζωηρότερο ή πιο ενδιαφέρον γεγονός τον συγκινήσει, φέρνοντάς τον στις περιοχές του πόνου ή της χαράς, τότε δεν φτάνουν οι άπλοι τόνοι της κοινής γλώσσας να εκφράσουν το συναίσθημά του αυτό, αλλά, η καρδιά και η ψυχή του, τεντώνοντας τον λόγο, τον παραλλάζουν σε στεναγμό. Με αυτό τον φυσικό τρόπο αντίζει για πρώτη φορά στα ανθρώπινα χείλη το τραγούδι.

Αν η συναρμογή και η διάταξη των ήχων, που απέτελεσαν τις πρώτες εκδηλώσεις παρουσίας της μουσικής, μάς είναι αδύνατο να τοποθετηθούν χρονικά σε ώρισμένη περίοδο, οι ρυθμοί, που φτάνουν μέχρι τις αισθήσεις μας από τα βάθη του άπροσπέλαστου και άκατανόητου χάους, σαν αόστηρα πειθαρχημένες φυσικές εντολές μέσα στο άνεξιγήτο και δυσερέυνητο σύμπαν, είναι αυτοί, που ασφαλώς προηγήθηκαν και από κάθε έκφραση ζωϊκής παρουσίας. Αποτελούν, κατά κάποιο τρόπο και μέχρι ενός σημείου, μιαν έκμυστήρευση στον άνθρωπο, της λειτουργίας της φύσεως, έκμυστήρευση μοναδική, αλλά μαζί και αινιγματική.

Η ίδια ή φύση είναι μιὰ υλοποίηση της έννοιας «ρυθμός». Συμμετρία, περιодικότητας, επανάληψη, ταλάντευση. Μια πελώρια και ποικίλη ορχήστρα, κάτω από τις αόστηρες ρυθμικές εντολές και την αισθητική τελειότητα του Μεγάλου Μαέστρου της.

Ο μηχανισμός της ημέρας και της νύχτας, η πλημμυρίς και η άμπωτις, οι εποχές του έτους, η βλάστηση, η καρποφορία και ύστερα ο μαρασμός και το ξέραμα, η ζωή και ο θάνατος του ανθρώπου, του ζώου και του φυτού, όλα υπακούουν σε μιαν αόστηρη ρυθμική πειθαρχία.

Ριγμένοι μέσα στη δίνη αυτού του κύκλου της ζωής και του θανάτου, ο άνθρωπος κυβερνιέται από ρυθμούς. Τα βήματα, η αναπνοή, η επιθυμία για τροφή και ύπνο, οι χτύποι της καρδιάς. Παντού αντηχοῦν εντολές από άθώρητα χρονόμετρα, που χτυποῦν και ορίζουν τον ρυθμό της ζωής του.

Ο επίμονος αυτός σφυγμός, που μάς περιβάλλει, προκαλεί μέσα μας μιὰ βουβή, αλλά συγκλονιστική ταραχή. Ένας πελώριος, δίχως τέρμα καμβάς, που πάνω του δοκιμάζει από φυσική παρόρμηση ο άνθρωπος να κεντήσει με ήχους τὰ πολύχρωμα σχέδια των συγκρούσεων και των παθῶν του, της λύπης και της χαράς του.

Έτσι ξυπνάει οργανικά η έφεση για την μουσική. Από μυστικές φυσικές εντολές στο αυτί του ανθρώπου. Όσοι τις άκοῦν καθαρώτερα και μπορούν να τις μεταδώσουν, γίνονται μουσικοί δημιουργοί. Όσοι αισθάνονται την ύπαρξή τους,

ἐκτελοῦν τὶς δημιουργίες τῶν πρώτων, καὶ ὅσοι τὶς διαισθάνονται πρὸ ἀόριστα, ἀκολουθοῦν καὶ δέχονται τὴν προσφορὰ δημιουργῶν καὶ ἐκτελεστῶν, σὰν συνειδητοὶ ἀκροαταί.

Μὲ τὸν τόσο ἀπλὰ διατυπωμένο αὐτὸν τρόπο ἔγινε ἡ θαυμαστὴ μετουσίωση, ἀπὸ τὸν ἐπίμονο καὶ μονότονο ρυθμικὸ χτύπο τοῦ σύμπαντος, σὲ ἓνα ἀπέραντο ψυχικὸ λεξιλόγιο μιᾶς γλώσσας μαγικῆς, πὸν ξέρει νὰ προβάλλῃ τὴν ὁμορφιὰ καὶ νὰ ἐξιδανικεύῃ τὴν συγκίνηση. Καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, σὰν θερμοκήπιο, συντηρεῖ καὶ μεγαλώνει μὲ τὴν θαλπωρὴ τῆς τὸ ἐξάισιο αὐτὸ ἄνθος, θεληματικὰ ὑποταγμένο στὸν ρυθμὸ, πρωτεργάτῃ τῆς δίνης τοῦ σύμπαντος, ἐνῶ ἐμεῖς, μέσα στὸ σύμπαν, κεντοῦμε στὸ ρυθμικὸ του τελάρο τὰ ἦχυνα σχέδια καὶ χρώματα τῶν ψυχικῶν μας καταστάσεων.

Τὶς ρίζες, λοιπόν, τῆς μουσικῆς θὰ τὶς ἀναζητήσουμε μέσα στὴν φύση καὶ στὰ βάθη τοῦ ψυχικοῦ μας κόσμου.

Φύση καὶ ψυχὴ οἱ γεννήτορές της.

* * *

Ἀπὸ τὴν στιγμή πὸν ὁ ἄνθρωπος κατάλαβε πὸς κατέχει τὴν δυνατότητα νὰ τραγουδᾷ, ἄρχισε νὰ ἐρευνᾷ γιὰ τὴν λογικὴ ταξινομήση καὶ συναρμογὴ τῶν ἦχων.

Στὴν ἀρχὴ ἀπέδωσε μυστηριώδη σημασία στοὺς ἦχους καί, ὅπως καὶ σήμερα ἀκόμα σὲ πολλοὺς πρωτόγονους λαοὺς, ἡ μουσικὴ ἀποτελοῦσε ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς μαγανείας.

Ἡ παράδοση τοῦ Ὁρφέα στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, παρόμοια μὲ τὴν παράδοση τοῦ Κρισνὰ - Γκοβίντα τῶν Ἰνδῶν καὶ τοῦ αὐτοκράτορα Φού - Χι τῶν Κινέζων, εἶναι ἀρκετὰ δηλωτικὴ γιὰ τὴν μυστηριώδη δύναμη, πὸν ἀπέδιδαν οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ στὴν μουσικὴ, γιὰ τὸ δάμασμα τῶν ἄγριων ζώων. Ὁ Πλάτων στὸν «Εὐθύδημο» μιλᾷ γιὰ τὴν «τέχνην τῶν ἐπωδῶν» κατὰ τῶν φιδιῶν, τῶν σκορπιῶν καὶ ἄλλων ζώων. Παρομοιάζει, ἐπίσης, στὸν «Γοργία» τοὺς ἀνθρώπους μὲ λιοντάρια, ὑποτεταγμένα ἀπὸ τὸ τραγοῦδι: «νέους λαμβάνοντες, ὥσπερ λέοντας, κατεπάδοντες καὶ γοητεύοντες καταδουλούμεθα».

Ὑπῆρχαν στοὺς ἀρχαίους λαοὺς, Αἰγυπτίους, Χαλδαίους, Ἀσσυρίους, Συρίους, Φοίνικες, Ἑβραίους, Ἰνδοὺς, Κινέζους, Ἕλληνας, μαγικὰ τραγοῦδια γιὰ τὴν βροχὴ ἢ τὴν καλοκαιριά, γιὰ τὸν ἔρωτα, γιὰ τὴν διακοπὴ ἢ τὴν ἐπίσπευση τοῦ τοκετοῦ, γιὰ τὴν γέννηση ἀγοριοῦ, γιὰ τὸν θυμὸ καὶ τὴν ἐκδίκηση, γιὰ τὴν ἐπαναφορὰ τῶν νεκρῶν στὴ γῆ, γιὰ τὸ κνήγι τῶν δαιμονικῶν, καὶ ἄλλα παρόμοια.

Οἱ πρόγονοί μας, πὸν ἀφομοίωσαν ὅ,τι καλὸ ὑπῆρχε στὴν ἐποχὴ τῶν ἀνατο-

λικῶν αὐτῶν λαῶν, σὰν ὄλους τοὺς πρωτόγονους λαοὺς καὶ αὐτοί, ἔβλεπαν στὴν μουσικὴ ἓνα εἶδος δεσμοῦ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ ἀόρατα στοιχεῖα, πὺν κυβερνοῦσαν τὴν φύση. Ἐνας σκοτεινὸς πέπλος ἐξωτικῆς καὶ ἀπόκοσμης γοητείας τύλιγε τὶς ψυχές τους μὲ τὴν μουσική.

Περωνώντας ἀπὸ τὸ στάδιο τῆς μαγανείας μὲ τὴν ἀοιδίην, τὸ μαγικό, δηλαδή, τραγούδι, ἡ μουσικὴ θεωρήθηκε ἀργότερα σὰν τέχνη μὲ θεϊκὴ προέλευση καὶ ἀρχίζει σιγὰ σιγὰ νὰ μπαίνει στὴν θρησκεία τους μὲ τὴν εὐχήν, τὸ θρησκευτικὸ τραγούδι.

Μὲ τὸν γενικὸ τίτλο νόμοι, τὰ θρησκευτικὰ τραγούδια εἶχαν διάφορα ὀνόματα, ἀνάλογα πρὸς τὸν θεό, πὺν ἀπευθύνοντο ἢ πρὸς τὸν τρόπο, πὺν ἐκτελοῦντο. Ἔτσι, τὰ πρὸσόδια, συνόδευαν τὴν πομπὴ στὸν ναό, τὰ ὑπορχήματα ἦταν συνδυασμένα μὲ κινήσεις τοῦ σώματος σ' ἓνα εἶδος χοροῦ, ὁ διθύραμβος τραγουδιόταν τὴν ἀνοιξὴ ἀπὸ ἓνα σύνολο πενήντα τραγουδιστῶν γύρω ἀπ' τὸν βωμὸ καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, ὁ ἴουλος ἀντηχοῦσε τὴν ἐποχὴ τῆς σπορᾶς πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρας, ὁ οὐπιγγος ἦταν μιὰ ἐπίκληση στὴν Οὐπίδα Ἄρτεμη, πὺν προστάτευε τὶς ἐπίτοκες γυναῖκες, καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν διθύραμβο, δραματικὰ καὶ λυρικὰ στοιχεῖα ἔκλειναν μέσα τους ὁ θρηνοσ καὶ ὁ παιάν.

Ὁ θρηῆνος εἶναι ἓνα πολὺ παλαιὸ τραγούδι. Ὁ Πλούταρχος τὸν ἀποδίδει στὸν μυθικὸ Λίνον. Ἦταν ἓνα τραγούδι μαγικό, πὺν πίστευαν ὅτι μπορεῖ νὰ ξαναφέρει στὴ ζωὴ τὸν νεκρό, γιὰ τὸν ὁποῖο νόμιζαν ὅτι βρίσκεται σὲ λήθαργο ἢ κάτω ἀπὸ τὴν δύναμη ἑνὸς κακοῦ πνεύματος.

Ὁ παιάν, ἀντίθετα ἀπὸ τὸν θρηῆνο, εἶναι τὸ τραγούδι τῆς χαρᾶς, ἀφιερωμένο στὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ διακριτικὸ του σημεῖο ἦταν ἡ ἐπωδὸς του («Ἰε Παιάν»).

Ἀργότερα ἀναπτύχθηκαν πολλὰ ἄλλα εἶδη τραγουδιῶν, σύμφωνα μὲ κάθε περίσταση. Μέσα σ' αὐτά, σημαντικὴ θέση κατεῖχαν ἐκεῖνα πὺν συνόδευαν τὶς διάφορες ἐργασίες καὶ ἀπασχολήσεις τῶν πολιτῶν: Οἱ βοσκοί, π.χ., εἶχαν τοὺς βουκολιασμούς, οἱ κωπηλάτες τὰ ἐρετικά, οἱ μυλωνάδες τὸ ἱμαῖον μέλος. Στὰ λουτρὰ τραγουδοῦσαν τὰς βλανείων ὠδάς. Ἄλλα τραγούδια ἦταν τὰ δαφνηφορικά, ἐκείνων πὺν ἔφεραν τὴν δάφνη, τὰ τριποδιφορικά, ἐκείνων πὺν ἔφεραν τὸν τρίποδα, τὰ ἐπιλοίμια γιὰ τὴν πανώλη, τὰ παροῖνια τοῦ κρασιοῦ, ὁ μάκτριμος τῶν ζυμωτῶν, τὰ ἐπιλήνια, πὺν τραγουδοῦσαν στὰ πατητήρια, τὰ ἐπινίκια, τὰ ἐμβατήρια καὶ ἄλλα. Οἱ παρθένες τραγουδοῦσαν τὰ παρθένια, τὰ ἐρωτικά, τὸν ὑμέναιον, τὰ ἐπιθαλάμια. Τέλος, μὲ τοὺς καταβαυκαλισμούς, ἀποκοιμόνταν τὰ παιδιά τῶν προγόνων μας.

“Όλα αὐτὰ τὰ τραγούδια ἢ παράδοση τὰ μετέδιδε ἀπὸ στόμα σὲ στόμα στὸν λαό, πὸν τὰ τραγουδοῦσε.

* * *

Μὲ τὰ θρησκευτικὰ τραγούδια, ἀρχίζει ἡ μουσικὴ νὰ συστηματοποιῆται καὶ νὰ ἐξελίσσειται πάνω σὲ κανόνες. Στὸν ἱεροῦς χώρους, οἱ ἱερεῖς ὑμνοῦσαν τὸν Θεὸ μὲ συνοδεία λύρας. Στὸν Δελφούς, κέντρο λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀναπτύσσεται ὁ Ἀπολλώνιος νόμος, ὕμνος σεμνὸς σὲ δακτυλικὸ μέτρο. Στὴν Θράκη λατρύεται ὁ Διόνυσος μὲ ὀργανιστικούς ὕμνους, πὸν ἀναβαν καὶ ξεσήκωναν τὰ πάθη. Τὰ δύο αὐτὰ ἀντίθετα εἶδη θρησκευτικῶν τραγουδιῶν, ἐνώνονται ἀπὸ τὴν παράδοση στὸ πρόσωπο τοῦ Ὁρφέα.

Στὰ 1000 περίπου πρὸ Χριστοῦ, ἡ Δωρικὴ φυλὴ παίρνει στὰ στιβαρά της χέρια τὴν τέχνη καὶ τῆς ἐπιβάλλει τὸν δικό της ἀπλό, σεμνὸ καὶ ἀξιοπρεπῆ χαρακτῆρα.

Ἀρχηγὸς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὁ Ὀλυμπος, πὸν, κατὰ τὴν μυθολογία, διδάχθηκε τὸν ἀπλό ἀπὸ τὸν θρυλικὸ Μαρσύα. Πρῶτος αὐτὸς συνέθεσε αὐλῆτικὸν νόμον κατὰ τὸν δῶριο, φρύγιο καὶ λυδίο τρόπο. Στὴ σχολή του ἀνήκουν πολλοί, καὶ μεταξὺ τους ὁ Τυρταῖος. Ἀργότερα ἀναφαίνεται ὁ Τέρπανδρος, μουσικὸς μεγάλης ἱστορικῆς σημασίας, πὸν ἔνωσε σφιχτὰ ποίηση καὶ μουσικὴ, δημιουργώντας ἔτσι τὸ τραγούδι. Ἀκόμη νεώτερος εἶναι ὁ Ἀρχίλοχος, ὁ δημιουργὸς τοῦ ἰάμβου. Ἄλλοι σπουδαῖοι μουσικοὶ ἦταν ὁ Θαλήτας, ὁ Ξενόδαμος, ὁ Ξενόκριτος, ὁ Ἀλκμάν, ὁ Στησίχορος, ὁ Σακάδας, ὁ Λάσος, ὁ Πίνδαρος, ὁ Ἀριστόξενος. Ἰδιαιτέρα θέση κατέχει στὴν διεθνή ἱστορία τῆς μουσικῆς τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Πυθαγόρα, τοῦ πρώτου θεωρητικοῦ τῆς μουσικῆς στὸν κόσμον. Μὲ τὸν Ἀρίωνα καθιερῶνεται ὁ χορικὸς διθύραμβος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὁ Θέσπις ξεχώρισεν ἕνα ὑποκριτή, πὸν ἀρχίζει νὰ διαλέγεται μὲ τοὺς κορυφαίους τοῦ χοροῦ, γεγονὸς πὸν ἀποτελεῖ τὴν βάση γιὰ τὴν μετέπειτα δημιουργία τῆς τραγωδίας.

* * *

Ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς συνδέεται στενότατα μὲ τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας ποιητικῆς. Ὁ ποιητὴς εἶναι μαζὶ καὶ συνθέτης. Τὸ μέτρο, πὸν εἶναι προσκολλημένος ὁ μουσικός, προκύπτει ἀπὸ τὸ ποῖον τῶν συλλαβῶν καὶ τὴν σχετικὴ τους διάρκεια. Ἡ ποίηση προσφέρει τὸν ρυθμὸ καὶ ἡ ἀξία τῶν φθόγγων κανονίζεται κατὰ τὸ προσωδιακὸ μέτρο. Ἡ ἔννοια, λοιπόν, τῆς ᾠδῆς δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ποίηση, πὸν ἔχει συνταχθῆ μελωδικά.

Καμμιά μουσικὴ δὲν ὑπῆρχε στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες δίχως ποίηση καὶ

καμμιά ποίηση χωρίς μουσική. Τὴν «ἀπόλυτην» μουσική, μὲ τὴν σημερινή της ἔννοια, δὲν μποροῦσαν νὰ τὴν διανοηθοῦν οἱ ἀρχαῖοι. Ἡ μουσική τους ἦταν περιγραφική, προγραμματική, ἐβάδιζε πάνω σὲ πρόγραμμα, νὰ παραστήσῃ δηλαδὴ συγκροτημένα γεγονότα ἢ φαινόμενα. Παραδείγματα τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῆς μουσικῆς ἔχομε α) τὸν Πυθικό Νόμο τοῦ ἀλητοῦ Σακάδα, πὸν τὸ 586 π. Χ. θριάμβευσε στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες μὲ τὸ μουσικό του αὐτὸ κομμάτι, πὸν παρίστανε τὴν πάλη τοῦ Ἀπόλλωνα μὲ τὸν δράκοντα Πύθωνα καὶ β) τὸν «Ναυτίλον», Τιμοθέου τοῦ Μιλησίου (417 - 357), πὸν παρουσιάζει περιγραφικὰ τὴν καταιγίδα στὴν θάλασσα.

Σπουδαία θέση κατεῖχε ἡ μουσική μέσα στὴν τραγωδία. Μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Αἰσχύλου, ὁ ἐξελιγμένος ἀπὸ τὸν Θέσπιν διθύραμβος ἀναπτύσσεται, παίρνοντας τὴν ἔκταση τῆς μεγάλης φόρμας τῆς τραγωδίας, πὸν ἐνώνει σὲ ἓνα ἀδιάσπαστο σύνολο, ποίηση, μουσική καὶ ὄρχηση.

Ἡ ἀρχαία τραγωδία, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν θεία λατρεία στὴν ὑψίστη της ἔννοια, κλείνει μέσα της, ὅτι ὑψηλὸ στὴν ἱερότητά του πρόβλημα μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ. Ἡ ἀνάμνηση τῆς λατρείας, πὸν ἀπ' αὐτὴν ἐπήγασε, εἶναι καταφανὴς σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς τραγωδίας. Μιὰ ἀτμόσφαιρα θρησκευτικοῦ δέους καὶ λιτοῦ μεγαλείου κυριαρχοῦσε, ἀτμόσφαιρα λειτουργική, μὲ πνευματικὸ πυρῆνα τὸ ἄλλο αἶνιγμα τοῦ πεπωμένου τοῦ κόσμου.

Στὴν δημιουργία τῆς ἀτμόσφαιρας αὐτῆς καὶ τοῦ κυρίαρχου θρησκευτικοῦ δέους, ἡ μουσική ἔπαιξε σημαντικώτατο ρόλο, ἐνισχύοντας τὴν ἐκφραστικὴν ἀπαγγελία τῶν ὑποκριτῶν τόσο, ὥστε τὶς περισσότερες φορὲς νὰ ἀγγίξῃ φανερὰ τὰ ὅρια τοῦ τραγουδιοῦ. Γιατὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν καθιερώσει τὸ ἀπαγγελτικὸ τραγούδι παράλληλα μὲ τὸ μελωδικό. Ἐκεῖ, ὅμως, πὸν τὸ μουσικὸ στοιχεῖο ἀναπτύχθηκε ἰδιαίτερα, ἦταν τὰ χορικά στάσιμα, γραμμένα ἀπὸ τὸν ποιητὴ σὲ ρυθμὸς ζωηρότερους ἀπὸ τὰ ἄλλα σημεῖα τῆς τραγωδίας. Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ ὑπενθυμίσουμε πὼς ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ἦταν, ὄχι μόνον ὁ σκηνοθέτης, ὁ σκηνογράφος καὶ ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς τραγωδίας του, ἀλλὰ καὶ ὁ συνθέτης ἀκόμα τῆς μουσικῆς καὶ ὁ χορογράφος. Γι' αὐτό, στὰ χορικά, τὸ πλαστικὸ μέρος τῆς μουσικῆς, ἡ ὁμόφωνη μελωδία, παρουσίαζε ἀνάγλυφα τὴν πρόθεση τοῦ ποιητῆ, ὑπογραμμίζοντας, τοὺς ρυθμικοὺς καὶ μελωδικοὺς τόνισμούς τῆς ποιήσεώς του. Ἡ ἐξάρτηση λόγου καὶ μέλους γινόταν τότε τόσο σφιχτή, ὥστε ὁ ρυθμὸς τοῦ μέλους νὰ μὴν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ μέτρο τοῦ λόγου.

* * *

Δὲν θ' ἀποτελοῦσε, ἀσφαλῶς, ἀντικείμενο τῆς ἀποφινῆς ὁμιλίας νὰ ἐπεκταθῇ καὶ μέχρι τοῦ θεωρητικοῦ συστήματος τῆς μουσικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Θὰ

πρέπει, όμως, να τονισθῆ ὅτι ὅλος αὐτός ὁ θεωρητικός, κυρίως, πλοῦτος, ἡ μουσική, δηλαδή, κληρονομία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς χαθῆ, ἂν δὲν μεσολαβοῦσε ἡ ἀκμὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου, ἐκεῖ πρῶτα καὶ ἔπειτα στὴν Ἀντιόχεια, εἶδαν τὸ φῶς οἱ τύποι τῆς ψαλμοδίας τῶν πρώτων Χριστιανῶν.

* * *

Ὅταν ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀνατολῆς ἔχασε κατὰ τὸν πρῶτο πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, τὴν πολιτικὴν αὐτοτέλεια, ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες ἤττες τοῦ ἀπὸ τὶς λεγεῶνες τῶν Ρωμαίων, θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι θὰ ἀποτελοῦσε φυσικὴ συνέπεια ἢ καταστροφὴ τοῦ ἐθνικοῦ του βίου. Καὶ ὅμως. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν κατόρθωσαν νὰ μεταδώσουν στὴν Ἀνατολὴ γλῶσσα, ἤθη καὶ χαρακτῆρα, πρᾶγμα πὸν εἶχαν πετόχει οἱ Ἕλληνες.

Ἡ ἐπικράτηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πὸν ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ ἐξελληνίσῃ τὰ πάντα, μέχρι καὶ τὴν ρωμαϊκὴ διοίκηση, ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος στὸ γεγονός ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς, πὸν ἀναφάνηκε λίγα χρόνια ὕστερα, ἐταύτισε τὴν τύχη του στὴν Ἀνατολὴ μὲ τὸν Ἑλληνισμό.

Ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴ, σκοπὸς τῆς μουσικῆς ἦταν ἡ ἐξυπηρέτηση τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἴδιο πνεῦμα ἐπρόκειτο νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ στὸ Βυζάντιο. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἱερεῖς ἦταν καὶ οἱ πρῶτοι μουσικοί. Στὸς ὕμνους πὸν ἔγραφαν, ἦταν καταφανέστατη ἡ ἐπίδραση τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς.

Ἡ διάσωση τοῦ συνόλου, σχεδόν, τῶν ἀρχαίων κειμένων, πὸν ἀφοροῦν τὴ μουσικὴ, ὀφείλεται στοὺς Βυζαντινοὺς, καθὼς καὶ ἡ συνέχεια τῆς παραδόσεως, πὸν διετήρησαν.

Σιγά σιγά, ὅμως, ἡ χριστιανικὴ ποίηση καὶ ἡ μουσικὴ ἀναζητοῦν νέους δρόμους. Οἱ μέθοδοι τῶν γνωστικο-μαγικῶν παπύρων, ἀπὸ τὴν ἐλληνιστικὴν Ἀλεξάνδρεια, ἀκολουθήθησαν στὴν Κωνσταντινούπολη μέχρι τὸν 8ον περίπου αἰῶνα. Σύμφωνα μὲ αὐτούς, οἱ νέοι χριστιανικοὶ ὕμνοι, ὅπως τὸ περίφημον «Φῶς ἰλαρόν» καὶ ἄλλοι, συνδυάζουν τὴν καθαρότητα τῶν ἀρχαίων τρόπων μὲ τὴν νέα γραμμὴ τῆς μελωδίας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, σὲ μία συλλαβὴ τοῦ ποιητικοῦ κειμένου μποροῦν ν' ἀντιστοιχοῦν πολλὰς νότες, πρᾶγμα πὸν ἀγνοοῦσαν ἢ ἀπέφευγαν οἱ ἀρχαῖοι. Ἐπίσης, ἀντικατεστάθη τὸ ἀρχαῖο μέτρο μὲ τὸν τονικὸ ρυθμὸ, ὅπου ἔχει σημασία, ὄχι πλέον τὸ ποῖον τῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ τὸ ποσὸν καὶ ὁ τονισμὸς. Τὸ «Φῶς ἰλαρόν», καθὼς καὶ ἄλλοι ὕμνοι, χρησιμεύουν σὰν πηγὴ ἐμπνεύσεως στὴν λατινικὴν ὕμνογραφία, χάρις στοὺς δυτικούς ἐπισκόπους, πὸν τὰ ταξίδια ἢ ἡ ἐξορία τοὺς ὡδηγοῦσαν στὴν Ἀνατολικὴν Αὐτοκρατορία. Αὐτὴ θεωρεῖται ἡ πρώτη ποιητικὴ καὶ μουσικὴ ἐπίδραση τῆς Ἀνατολῆς στὴν Δύση.

Με τὸν καιρὸ, ἡ ἐπιρροή τοῦ Βυζαντίου ἐπεκτείνεται στὰ σλαβικά κράτη τῆς Βαλκανικῆς, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας, μετὰ τὸ ἴδιο τυπικὸ καὶ τὰ ἴδια κείμενα, καθιέρωνε ἀπὸ τὸν 13ον αἰῶνα μιὰ ξεχωριστὴ μελωδία, ποὺ διετήρησε μέχρι σήμερα.

Τὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Α', ἀπὸ τὴν ἴδρυση, δηλαδή, τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἔνα σπουδαῖο ἐγχειρίδιο ἀλχημείας ἀφιερώνει ἕνα ἀξιόλογο μέρος του στὴ μουσικὴ καὶ μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὴν ἐνόργανη τέχνη, εἰσάγοντας τὶς νέες ὀνοματολογίες τῶν ἀθηντικῶν καὶ πλαγίων τρόπων, ποὺ ἰσχύουν καὶ σήμερα στὴν λειτουργικὴ μουσικὴ.

Τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἰσάγει στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ συριακὸ σύστημα τῶν ἀντιφώνων, ποὺ φέρνει ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια.

Ἀργότερα, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνδιεφέρθη ιδιαίτερα γιὰ τὴν μουσικὴ, ἀνεβάζοντας σὲ 110 τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸν ἐκκλησιαστικὸ χορὸ, καὶ σὲ 25 τοὺς ψάλτες. Τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν ἐκκλησία τὸν ὠδήγησε νὰ γράψῃ ὁ ἴδιος λειτουργικὰ τροπάρια, ποὺ μεταξὺ τους ξεχωρίζει τὸ περίφημο «Ὁ Μονογενής».

Κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα παρουσιάζεται ἡ πραγματεία ἀνωνόμου συγγραφέως ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἁγιοπολίτης», μετὰ πολλὰ μοναδικὰ κεφάλαια χαμένων ἀρχαίων ἐγχειριδίων. Ἡ πραγματεία αὐτὴ μᾶς εἰσάγει ταυτοχρόνως στὴν πάντοτε ζωντανὴ πειθαρχία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς καὶ στὴν θρησκευτικὴ τέχνη τῆς Ἁγίας Πόλεως, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ ὁ τίτλος Ἁγιοπολίτης, δηλαδή τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τοῦ Βυζαντίου.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴ ἀνθοῦν στὴν Παλαιστίνη διάσημοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, ὅπως ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ Κοσμᾶς, ἐπίσκοπος τοῦ Μαΐουμᾶ, καὶ ὁ Θεοφάνης ὁ Γραπτός. Μετὰ αὐτούς, ἡ Ὀκτώηχος καὶ οἱ Κανόνες, θέτουν τὴν σφραγίδα στὸ λειτουργικὸ ρεπερτόριο τῆς Ἁγίας Πόλεως, ποὺ ἀργότερα θὰ συγχωνευθῇ μετὰ ἐκεῖνο τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, γιὰ ν' ἀποτελέσῃ τὴν καθαρὴν βυζαντινὴ τέχνη.

Ἐξέτερα ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, τὸν 8ον καὶ 9ον αἰῶνα, ποὺ τόσα στοίχισαν στὴν Κωνσταντινούπολη, παρουσιάζεται μιὰ καλλιτεχνικὴ ἀναγέννηση ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Βασιλείου τοῦ Α' μέχρι τῶν Κομνηνῶν.

Κωνσταντῖνος ὁ 7ος ὁ Πορφυρογέννητος, ποὺ ἡ ἐνδοξη βασιλεία του καλύπτει τὸ μέσο τοῦ 10ου αἰῶνος, συλλέγει στὸ «Βιβλίον λειτουργιῶν» του περιγραφῆς ὄλων τῶν μουσικῶν κειμένων, ποὺ ἀπὸ τὸν 5ον αἰῶνα ἦταν σὲ χρῆση στὶς διάφορες ἐορτὲς καὶ τὰ μουσικὰ προγράμματα τῆς αὐτοκρατορικῆς πόλεως. Ἐδῶ, θὰ ΠΑΑ 1972

πρέπει ν' αναφερθοῦν καὶ ἄλλοι θρησκευτικοὶ συνθέτες, ὅπως ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστίνος, ὁ Λέων ὁ Σοφὸς καὶ ὁ Ρωμανὸς τῆς Ἀντιοχείας, πού γιὰ κάθε ἑορτὴ ἔγραψε καὶ ἓνα κοντάκιο, στροφές καὶ ἤχους, ὅλα ἐμπνευσμένα ἀπὸ συριακὲς συνθέσεις.

Ἀπὸ τὸν 10ον αἰῶνα ἕως τὸ τέλος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, συναντοῦμε σημαντικὰ ἔργα τῶν Μιχαὴλ Ψελλοῦ, Γεωργίου Παχυμέρη καὶ Μανουὴλ Βρυέννιου. Στὰ τέλη τοῦ 13ου αἰῶνος, ὁ μοναχὸς Ἰωάννης Κουκουζέλης, ὁ μελωδικὸς αὐτὸς κορυφαλὸς τοῦ Ἀγίου Ὁρους, γοητεύει σὰν πρωτοπάλτης τοὺς θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίας μὲ τὴν θαυμάσια φωνή του καὶ τὴν ἔξοχη διεύθυνση τοῦ χοροῦ. Ρυθμίζει τὴν φόρμα καὶ τὴν θεωρία τῆς βυζαντινῆς σημειογραφίας καὶ ἀφήνει ἓνα ἐγχειρίδιο σολφέζ καὶ σημαντικὲς συνθέσεις. Ἡ ἐπίδρασή του ἐπιζῆ καὶ μετὰ τὴν πτώση τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐπεκτείνεται στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες. Τέλος, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ Πέτρος Βυζάντιος καὶ ὁ Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος, Λαμπαδάριος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Φαναρίου, συλλέγουν ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ μελωδιῶν, πού εἶχαν γίνει παράδοση στὴν Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, καὶ πού συνθέτουν μέχρι σήμερα τὴν βάση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μας ρεπερτορίου.

Ὅλοι οἱ μουσικοὶ καὶ ὑμνογράφοι, ἀπὸ τὸν πρῶτο μέχρι τὸν ἑβδομον αἰῶνα, ἦταν βαθιὰ ποτισμένοι ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία καὶ ἐγνώριζαν στὴν ἐντέλεια τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, καθὼς φαίνεται, ἄλλωστε, ἀπὸ τὰ ἴδια τους τὰ ἔργα.

Παρὰ τὴν ἐπίδραση τῆς μουσικῆς τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, πού ἀνεφέρθησαν παραπάνω, Ἕλληνες καὶ ξένοι ιστοριογράφοι συμφωνοῦν στὸ ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἤχοι καί, γενικά, τὸ σύστημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ σύστημα. Χαρακτηριστικώτερα παρουσιάζεται ἡ σχέση αὐτὴ ἀπὸ τὸν Ρῶσο μουσικολόγο Γεώργιο Ἀρνόλδο, πού ἀποκαλεῖ τὴν βυζαντινὴ μουσικὴ «διάδοχο καὶ κληρονόμο τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς».

Ἀκόμα καὶ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ ἔμεινε κατὰ βάση ἢ ἴδια, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς ὄχι σημαντικὲς ἀλλαγές.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, μαζὶ μὲ τὴν γλῶσσα τῶν Ἀκολουθιῶν τῆς διέσωσε καὶ τὴν μουσικὴ τους, μέσα στὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς τοῦ Γένους.

Ἡ λάμψη τοῦ βυζαντινοῦ μεγαλείου ἔσβησε, μὰ κάποιες ἀνταύγειές τῆς ἀπομειναν, γιὰ νὰ φωτίζουν παρήγορα τὶς χριστιανικὲς ψυχές, κάτω ἀπὸ τὸ πέλημα τοῦ ἀλλόθρησκου δυνάστη. Καὶ τὰ ὑπολείμματα αὐτὰ τὰ συμμαζεύει ὁ σκλαβωμένος

λαός μας και τους δίνει ἄσυλο στὴν νέαν ἐποχή, πὺν ἀρχίζει νὰ γλυκοχαράζει γιὰ τὴν ἑλληνικὴ μουσικὴ, στὸ δημοτικὸ τραγούδι.

* * *

Χρόνια σκλαβιάς! Βαρειὰ ἢ ψυχὴ τοῦ λαοῦ. Ὅμως, καθὼς βγαίνοντας ἔξω στὰ βουνά, στὰ δάση, ἀν ξεριζώσης μιὰ πέτρα ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ δῆς ἀπὸ κάτω κάποια ζωοῦλα ν' ἀργοσαλεύη μουδιασμένη, κάποιο λουλουδάκι νὰ πασχίζει ν' ἀνθίση, ἔτσι και κάτω ἀπὸ τὴν πέτρα τῆς σκλαβιάς του νιώθει ὁ λαός πὼς κάτι ζῆ και φτερογοῶ μέσα του· αἰσθάνεται τὴν καρδιὰ νὰ σπαρταρῶ και τὰ ἄτονα χεῖλη νὰ σιγοφιθυρίζουν τὸ τραγούδι, πὺν ἀνεβαίνει λάβα ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς ψυχῆς του, τραγούδι προαιώνιο, πὺν οἱ ρίζες του χάνονται στὰ βάθη τοῦ χρόνου, τὸ τραγούδι γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του, τὴν πίστη του στὴ ζωὴ και τὸ φῶς, στὴν ψυχὴ και τὰ ἰδανικά της. Μπορεῖ τὸ τραγούδι αὐτὸ νὰ εἶναι χαρούμενο ἢ ν' ἀντιφεγγίη τις πίκρες και τὰ βάσανά του, μὰ εἶναι τραγούδι, πὺν βγῆκε μαζὶ μὲ τὸ χνῶτο τοῦ σκλαβωμένου, ζυμωμένο μὲ τὸν συνεχῆ πόνο ἢ τὴν ἐφήμερη χαρὰ του, εἶναι τὸ βάλσαμο τῆς ψυχῆς του, πὺν γλυκαίνει τὴν ἀνοιχτὴ της πληγῆ, εἶναι μαζὶ κι ἡ ἐλπίδα του, τὸ πατροπαράδοτο τονωτικὸ τῆς φυλῆς μας. . .

Και συνταιριάζει ὁ ἄγνωστος τραγουδιστὴς τὴν ποίηση μὲ τὴν μουσικὴ, καθὼς γινόταν πολλοὺς αἰῶνες πίσω στὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ποιητῆς, συνθέτης, τραγουδιστῆς, ὁ ἴδιος. Και τὸ τραγούδι του τὸ παίρνουν τὰ βουνὰ κι οἱ κάμποι, γλιστρῶ μὲς στὶς ρεματιές, κυλάει μαζὶ μὲ τὰ ποτάμια κι ἔρχεται νὰ δροσίση τὰ σκλαβωμένα ἀδέλφια στὴ στέγνη τῆς σκλαβιάς τους. Παίρνουν φτερὰ κι αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους, και τοῦ στέλνουν τὸ δικό τους τραγούδι, τοῦ τόπου τους και τοῦ καημοῦ τους, τὸ κλέφτικο, τὸ ἐρωτικὸ, τὸ χορευτικὸ, τὸ νανούρισμα, τὸ μοιρολόι. Ἔτσι γίνεται ἀπὸ ἀνατολὴ σὲ δύση και ἀπὸ βορρῶ σὲ νότο στὴ χώρα ἐτούτη.

Τὰ δημοτικὰ τραγούδια δὲν καθρεφτίζουν μόνο τὴν ψυχικὴ διάθεση ἐκείνων πὺν τὰ ἐπινοοῦσαν. Αὐτοί, σὰν νὰ πῆραν μυστικὴν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν λαὸ νὰ τὰ βγάλουν μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους. Ἐκεῖ θ' ἀντικρούσει ὁ καθένας τὴν ἴδια του τὴ χαρὰ και τὴ μελαγχολία. Ἐκεῖ θ' ἀναγνωρίση τὴ δικὴ του τὴ σκέψη, θὰ πλημμυρίση ἀπὸ συγκίνηση ἢ καρδιά του, ἀκούγοντάς τα, και θὰ τὰ τραγουδήση σὰ νὰ τοῦ ἦταν ἀπὸ χρόνια γνωστά.

Μὲ τὰ δημοτικὰ του τραγούδια, ἕνας λαός γράφει μὲ ρυθμὸ και μέλος τὰ ἦθη του, τὴν ψυχὴ του, τὴν ἱστορία του. Ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ αἷτια, πὺν χαρακτηρίζουν τὴν κάθε ἐποχὴ, ἔχουν τὸν ἀντίκτυπό τους στὰ ψυχικὰ συναισθήματα τοῦ λαοῦ, πὺν ζῆ τὴν ἐποχὴν αὐτὴ. Ὅλοι ξέρουμε τὸ τί ἔσφιγγε τις ψυχές τῶν Ἑλλήνων στὰ χρόνια τὰ γύρω ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821. Και δὲν τὸ ξέρουμε μόνο

ἀπὸ τὰ γράμματα τῶν βιβλίων. Μᾶς τὸ λέν τὰ τραγούδια τῆς ἐποχῆς. Ἐκεῖ νιώθουμε τὴν πύρινην ἀνάσα τοῦ κλέφτη νὰ μᾶς ζεσταίη, ἀναπνέουμε μαζί του τὸν μουσκοβολισμένον ἀέρα τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου, χαϊρόμαστε ἢ βυθίζομαστε στὶς σκέψεις μαζί του καὶ ἡ καρδιά μας συντονίζει τοὺς παλμούς της μὲ τὸ χτυποκάρδι του.

Ὅπως καὶ στὴν ἀρχαίαν ἐποχὴ, ἔτσι καὶ στὸ δημοτικὸ τραγούδι, ποίηση καὶ μουσικὴ ἐνώνονται σφιχτά, τόσο, πὺ νὰ προκαλοῦν συγκλονιστικές, πολλὰς φορὲς, ἐκρήξεις στὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ.

Οἱ ρυθμοὶ τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν ἔχουν μιὰν ἀφάνταστη ποικιλία καὶ μιὰ πρωτότυπη ἰδιοσυστασία, πὺ τὴν ρίζα τους θὰ βροῦμε ἐπιστρέφοντας καὶ πάλι στὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Στὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ μας θὰ ξαναβροῦμε, ὕστερα ἀπὸ χιλιάδες χρόνια, τὸν δάκτυλο, τὸν χοροῖαμβο, τὸν ἀντίσπαστο, τὸν ἐπίτριτο, τὸν βακχεῖο. Θὰ συναντήσουμε ρυθμούς μὲ ἰσότητα ρυθμικῶν ποδῶν, ἀλλὰ καὶ ρυθμούς μικτοὺς καὶ ἑτερογενεῖς. Μήπως καὶ τὰ χορικά τῶν μεγάλων μας τραγικῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαιότητος δὲν παρουσιάζουν τὴν ἑτερογένειαν αὐτῆ τῶν ρυθμῶν;

Στὴν βυζαντινὴ μουσικὴ δὲν ξαναβρίσκουμε τὸ μικτὸ αὐτὸ σύστημα; Ἄλλὰ καὶ τὸ διατονικὸ καὶ τὸ χρωματικὸ γένος τῶν ἀρχαίων ξαναζωντανεῖ στὴν δημώδη μουσικὴ μας, χωριστὰ τὸ καθένα ἢ καὶ ἀνάμικτα, καθὼς γίνεται σὲ πολλὰ τραγούδια. Τὰ τεταρτημόρια τοῦ τόνου τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς δημώδους πολλὰς φορὲς, ποῖός μορεῖ νὰ βεβαιώσῃ πὺς δὲν εἶναι ὑπόλειμμα τοῦ ἑναρμονίου γένους τῶν ἀρχαίων; Ἀκόμα, οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους τρόπους, πὺ ἀντιστοιχοῦν στοὺς ἦχους τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, εἶναι οἱ σημερινὲς κλίμακες, πὺ πάνω τους εἶναι γραμμένα τὰ δημοτικά μας τραγούδια καὶ οἱ χοροί.

Δὲν εἶναι παράδοξο τὸ φαινόμενο τῆς ὁμοιογένειας τῶν τριῶν αὐτῶν σταθμῶν τῆς μουσικῆς, στὴν μακρότατη διαδρομὴ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἔθνους μας.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο τὸ γεγονός πὺς τὰ γενεσιουργὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης κάθε τόπου βρίσκονται βαθιὰ ριζωμένα στὸ χῶμα του, ξαπλώνονται πάνω στὴν διάφανη γραμμὴ, πὺ ὀρίζει τὰ βουνὰ μὲ τὸν οὐρανὸ του, εἶναι φωτερὰ ἢ σκοτεινισμένα μὲ τὸν ἥλιο καὶ μὲ τὰ σύννεφά του, ἀγκομαχοῦν ἢ γαληνεύουν μὲ τὰ ποτάμια καὶ τὴν θάλασσά του.

Ὅλη αὐτὴ ἡ «περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα» ἀσκεῖ ἀποφασιστικὴν ἐπίδραση πάνω στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τοῦ κάθε τόπου, συνεργάζεται μὲ τὸ πνεῦμα τους, ἐπηρεάζει τὰ ἦθη καὶ τὸν χαρακτήρα τους, προδικάζοντας, πολλὰς φορὲς, ἀκόμα καὶ τὶς μέλλουσες σελίδες τῆς ἱστορίας του. Μὲ αἰχμάλωτή του, λοιπόν, τὴν ψυχὴ,

αδιάσπαστα ένωμένη μαζί του, τὸ φυσικὸ περιβάλλον συμβάλλει σοβαρὰ στὴν διαμόρφωση τοῦ τύπου τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ διαμορφώσει μὲ τὴν σειρά του καὶ αὐτὸς τὴν τέχνη, μὲ τὴν ὁποία αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφρασθῇ.

Εἰδικότερα γιὰ τὸν Ἑλληνα κάθε ἐποχῆς, πὺν σὲ ὅποια γεωγραφικὰ πλάτη καὶ μήκη νὰ βρεθῇ, τὸ «ἄλλος τοῦ νόστου», ἡ νοσταλγία του γιὰ τὴν Πατρίδα εἶναι ἀθεράπευτη, γιὰτὶ σὲ ὅποια πνευματικὴ στάθμη καὶ ἂν ἀνήκη, ξέρει ἀπὸ παράδοση πόσο πρέπει νὰ ὑπερφηανεύεται γι' αὐτὴν καὶ πόσο πρέπει νὰ τὴν συμπονᾷ γιὰ τὰ παθήματά της, ἡ ὁμοιογένεια, πὺν ἔμμονα ὑπαγορεύει ἡ φύση, ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίμονη θέλησή του καὶ τὴ θέληση ὅλης τῆς φυλῆς νὰ ἐπιζήση κάθε τραγικῆς σελίδας τῆς ἱστορίας της.

* * *

Δὲν ξέρω ἂν, ὕστερα ἀπὸ πολλές δεκαετίες ἢ ἑκατονταετίες, κάποιος ἄλλος ὀμιλητῆς, χειριζόμενος ἕνα παρόμοιο θέμα, θὰ εἶχε στοιχεῖα γιὰ νὰ προσθέσει καὶ ἕναν τέταρτο σταθμὸ τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς. Γιατὶ αὐτοὶ οἱ τρεῖς, πὺν ἀνεφέρθησαν, ἔχουν καθαρὰ ἐθνικὲς ρίζες. Ἐδῶ ὀφείλω νὰ ὑπενθυμίσω τὸ ἐθνικιστικὸ κίνημα στὴν ἔντεχνη μουσική, κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ αἰῶνος μὲ ἀρχηγὸ καὶ φλογερὸ σημαιοφόρο του τὸν ἀείμνηστο μουσουργὸ καὶ Ἀκαδημαϊκὸ Μανώλη Καλομοίρη, πὺν ἐφέτος συμπληρώνεται ἡ πρώτη δεκαετία ἀπὸ τὸν θάνατό του. Ὁ Καλομοίρης ἐργάστηκε μὲ ἀληθινὸ πάθος γιὰ τὴν δημιουργία ἐθνικῆς μουσικῆς σχολῆς καὶ στὸν τόπο μας, καὶ εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο πὺς ἡ ἐπίδρασή του στὸ ἔργο πολλῶν συγχρόνων καὶ νεωτέρων του συνθετῶν, ἦταν καταφανής.

Ἐδῶ καὶ ἀρκετά, ὅμως, χρόνια, οἱ ἐθνικὲς μουσικὲς σχολές, ὅπου ὑπῆρχαν, ἀτόνησαν ἢ καὶ ἐξαφανίστηκαν ὀλοκληρωτικά. Ἡ μουσική, ἂν καὶ πάντοτε ὑπῆρξε γλώσσα διεθνῆς, καταβάλλεται προσπάθεια νὰ διεθνοποιηθῇ τώρα ὑπὸ ἄλλες ἔννοιες καὶ μορφές, ἐντελῶς ἄσχετες μὲ τὸ παρελθόν. Τὰ σύνορά της ἔχουν πλέον καταργηθῇ. Δὲν νομίζω πὺς μπορούμε νὰ ἐλπίζουμε σὲ ἕνα τέταρτο σταθμὸ τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς. Ἄς ἀρκεσθοῦμε νὰ προσβλέπουμε στὴ μουσικὴ σὰν σὲ ἕνα μέσο στενωτέρας ψυχικῆς ἐπικοινωνίας καὶ ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν. Προκειμένου γιὰ ἕνα τέτοιο μεγάλο σκοπὸ, τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα θὰ θυσίαζε κάθε ἐπόμενο σταθμὸ τῆς ἐθνικῆς μουσικῆς του.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 25ΗΣ ΜΑΪΟΥ 1972

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Παναγ. Μπρατσιώτης**, παρουσιάζων τὸ κατωτέρω δηλούμενον ἔργον τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κίτρους κ. Βαρνάβα, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἡμῶν τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχείων μετὰ ἱστορικῶν ἀνασκοπήσεων», ἔργον τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κίτρους κ. Βαρνάβα Τζωρτζάτου, διδάκτορος τῆς Θεολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου καὶ συγγραφέως καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἔργων.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν (ὑπ' ἀριθμ. 126). Τοῦτου προτάσσεται πρόλογος (σελ. 9 - 11), ἐνθα ὁ λόγος εἶναι περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου, ὡς καὶ περὶ τῶν πηγῶν καὶ βοηθημάτων, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς μεθόδου τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, μὴ ἀρκεσθέντος εἰς τὰ ἑλληνιστὶ ὑπάρχοντα σχετικὰ ἔργα, ἀλλ' ἐπωφεληθέντος καὶ ἑτερογλώσσων ἔργων τοῦ Ὁρθοδόξου κόσμου ἐπὶ τῇ βάσει «ἐγκύρων, ὡς λέγει, μεταφράσεων» ἐκ τῶν «ἀραβικοῦ, ρωσικοῦ, σερβικοῦ, ρουμανικοῦ καὶ βουλγαρικοῦ πρωτοτύπων καὶ δὴ «εἰς νομικὴν διατύπωσιν» ἐπειξειργασμένων ὑπ' αὐτοῦ, παραπέμποντος δὲ εἰς τοὺς ἐν τῷ τέλει παρατιθεμένους εὐρετηριακοὺς πίνακας κατὰ μεθοδικὴν ταξινομήσιν διεταγμένους. Συμπληρῶν δὲ τὰς περὶ τῆς μεθόδου τῆς ἐργασίας αὐτοῦ παρατηρήσεις, ὁ συγγραφεὺς, ἀναφέρει ὅτι τὸ παρὸν ἔργον δὲν στηρίζεται μόνον ἐπὶ «θεωρητικῆς γνώσεως», ὡς παρατηρεῖ «ἀλλ' ἐν πολλοῖς καὶ ἐπὶ προσωπικῆς αὐτοῦ ἐμπειρίας τῶν πραγμάτων ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπισκέψεων του εἰς ἀπάσας τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, χωρὶς, ὡς παρατηρεῖ, «νὰ εὔρη που ἀντίστοιχον ἐργασίαν» πρὸς τὴν ἰδικήν του. Ἀνομολογεῖ ὅμως ὅτι τὸ καθεαυτὸ δυσχερὲς τοῦτο ἐγχείρημα δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συντελεσθῇ ἄνευ τῆς συνεργα-

σίας ἐκλεκτῶν συνεργατῶν, ἡμετέρων καὶ ξένων, μνημονευομένων κατὰ τόπους. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἐργασίας, ἡ ἔκθεσις γίνεται κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῆς ἡλικίας ἐκάστου Πατριαρχείου. Ἐκάστου δὲ κεφαλαίου προτάσσονται παράγραφοι α) περὶ τῶν βασικῶν θεσμῶν ἐκάστου Πατριαρχείου μετὰ σχετικῆς ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως καὶ β) περὶ τῶν νῦν ἰσχυόντων.

Εἰς τὸ εὐλόγως κατὰ τὴν καθεστηκυῖαν χρονολογικὴν τάξιν προτασσόμενον **Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον**, ἀφιεροῦνται σελ. 25, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων τίθεται ὁ πρῶτος τῆ τάξει ἐν ὅλῃ τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἱεραρχίᾳ, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὅστις καὶ εἰς τὰ λεγόμενα «Συλλείτουργα» τῶν ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ μνημονεύεται πρῶτος.

Ἐπεται συμφώνως πρὸς τὸν 3 Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τὸν λς' τῆς Πενθέκτης, τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, εἰς ὃ ἀφιεροῦνται 60 σελίδες καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἰσχυὸν Ὁργανικὸς Νόμος ὀφείλεται εἰς τὸν θερμουργὸν τέως Πατριάρχην αὐτοῦ Μελέτιον τὸν Β' (1926 - 1935), πρῶην Μητροπολίτην Ἀθηνῶν (1918 - 1919) καὶ μετὰ ταῦτα Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

Ἀκολουθεῖ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, εἰς τὴν ὁποίαν πόλιν κατὰ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (ια' 26) ὠνομάσθησαν διὰ πρῶτην φορὰν «Χριστιανοί» οἱ θιασῶται τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ Πατριαρχεῖον δὲ τοῦτο, ὅπερ ὀφείλει τὴν σειρὰν ταύτην εἰς τοὺς Πατέρας τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ συνδέεται ἔκπαλαι στενώτατα πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, διῆλθε διὰ μέσου σοβαρῶν περιπετειῶν ἐκ τῶν συμπληγᾶδων τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀφ' ἑνός, βραδύτερον δὲ καὶ τοῦ ἐποφθαλμιῶντος τὸ ἐν λόγῳ Πατριαρχεῖον, Βατικανοῦ, ἵνα μετὰ περιπετείας αἰώνων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἀπεξενώθη τὸ ποίμνιόν του τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ, συμμορφωθὲν μὲν ἐπὶ τῆς ἀραβοκρατίας πρὸς τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν, διατηρῆσαν ὅμως τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, συνεργούσης κατὰ πρῶτον λόγον τῆς Ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας μετὰ τῆς ἑλληνικῆς Βίβλου, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς, ὡς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς λειτουργίας μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας, ἔπειτα δὲ καὶ τῆς γεραρᾶς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος, προπαντὸς δὲ τῆς Θείας Προνοίας, δυνάμει τῆς ὁποίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπανέκτησε τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο τὸν πατροπαράδοτον ἐκκλησιαστικὸν του Κανονισμόν, παγιωθέντα ἐπὶ τῶν τελευταίων Πατριαρχῶν αὐτοῦ Γρηγορίου τοῦ Β' Haddad (1906 - 1928),

1) Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ. Περὶ τῆς Ἑθνικῆς καταγωγῆς τῶν Ὁρθοδόξων τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης (1909).

ΧΡΥΣΟΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ. Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων (1910).

Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' (1934 - 1958), Θεοδοσίου τοῦ ΣΤ' (1958 - 1970) καὶ τέλος τοῦ νῦν Πατριάρχου Ἡλίας τοῦ Δ', παλαιοῦ τροφίμου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ἐπ' ἐσχάτων δὲ ἐπισκεφθέντος ἐν Ἀθήναις τὸν ἡμέτερον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν κ. Ἱερώνυμον καὶ ἐπικοινωνήσαντα καὶ μετὰ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ τέταρτον τῇ τάξει, γεραρὸν Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων, ἡ πάνσεπτος αὕτη Ἐκκλησία ὑψωθείσα εἰς τὴν τιμὴν ταύτην ὑπὸ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν Χαλκηδόνι (451), τυγχάνει ὀργανωμένη κατὰ μοναστηριακὸν σύστημα, τῆς μοναστικῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος τελοῦσης ὑπὸ ἡγούμενον τὸν Ἑλληνα Πατριάρχην, ἐχούσης δὲ ὡς κύριον σκοπὸν τὴν φρούρησιν τοῦ Παναγίου Τάφου μετὰ τῶν λοιπῶν ἱερῶν ἐν Παλαιστίνῃ προσκυνημάτων, «τῆς πατρικῆς καὶ προγονικῆς ταύτης κληρονομίας» κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐπιφανοῦς Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου τοῦ Πελοποννησίου.

Ἄς σημειωθῇ δὲ ἐνταῦθα ὅτι ἀπὸ τοῦ 1958 ἐπετεύχθη διὰ τῶν φροντίδων τοῦ νῦν Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Βενεδίκτου παρὰ τῶ νῦν Βασιλεῖ τῆς Ἰορδανίας Χουσεῖν, ἡ δημοσίευσις σχετικοῦ νόμου καταχωριζομένου ἐν τῷ ἀνά χεῖρας τόμῳ τοῦ Μητροπολίτου Βαρνάβα (σελ. 151 - 163). Ἐφεξῆς δὲ ἐπακολουθοῦν ἐν τῷ παρουσιαζομένῳ ἐνταῦθα ἔργῳ οἱ σχετικοὶ καταστατικοὶ χάρται μετὰ τῶν προσηκουσῶν ἱστορικῶν ἀνασκοπήσεων τῶν Πατριαρχείων Ρωσίας, Σερβίας, Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας (σελ. 165 - 392).

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος χειραφετηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις ὠρισμένων Ἑλλήνων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ Ἐκκλησία αὕτη, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἐν λόγῳ γεραρὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐχειραφετήθη, προετίμησεν νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὸν ἀπέριπτον τίτλον τῆς «Ἀὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ἃν καὶ δὲν θὰ ἦτο πολὺ δύσκολος ἢ εἰς Πατριαρχεῖον ἀνύψωσις καὶ αὐτῆς κατὰ τὸ παράδειγμα ἄλλων Ἐκκλησιῶν, δυνάμει τῆς γνωστῆς δικαίας ἀρχῆς «ἐλευθέρα Ἐκκλησία ἐν ἐλευθέρῳ Κράτει».

Ἐφεξῆς, ἵνα ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ παρουσιαζόμενον ἐνταῦθα ἔργον τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κίτρους κ. Βαρνάβα, τοῦτο κλείεται διὰ τριῶν πινάκων, ἐξ ὧν ἐν τῷ Α' ἐκτίθενται οἱ βασικοὶ θεσμοὶ τῶν Πατριαρχείων (σελ. 367 - 392). ἐν δὲ τῷ Β' περιέχεται ἀλφαβητικὸν λεξικογραφικὸν εὑρετήριο, ὀφειλόμενον εἰς τὴν πεφροντισμένην δραστηριότητα τοῦ θεολόγου καὶ βιβλιοθηκονόμου κ. Εὐστρ.

Ζεγκίνη (σελ. 393 - 423)· ἐν δὲ τῷ πίνακι Γ', ἐκτίθενται τὰ περιεχόμενα τοῦ ὅλου ἔργου (σελ. 424 - 433).

Τέλος, κατακλείοντες τὴν παρουσίαισιν τοῦ παρόντος λαμπροῦ ἔργου, ὀφείλομεν νὰ ἐκφράσωμεν κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον τὰ θερμὰ συγχαρητήρια ἅμα δὲ καὶ τὰς ἐγκαρδίους εὐχαριστίας εἰς τὸν διακεκριμένον Ἱεράρχην καὶ τὸν ἀκάματον συντάκτην τοῦ πολυτίμου τούτου δώρου πρὸς τε τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν καθόλου ἑλληνικὴν ἐπιστήμην, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς τὴν «Ἐταιρείαν Μακεδονικῶν Σπουδῶν», περιλαβοῦσαν εἰς τὰς ἐκδόσεις αὐτῆς καὶ τὸ ἔργον τοῦτο, ἐν τέλει δὲ καὶ εἰς τοὺς φιλοτίμους συνεργάτας τοῦ Σεβασμιωτάτου συγγραφέως μνημονεύοντος τούτων ἐκάστοτε».

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἔχει τὴν χαρὰν νὰ δεχθῆ ἡμερὸν εἰς τὴν δημοσίαν συνεδρίασιν τῆς Ὀλομελείας τὸν ξένον Ἑταῖρον τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Παρισίων καὶ Ἐπίτιμον Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος εἰς Μόντε-Κάρλο τοῦ Πριγκιπάτου τοῦ Μονακό, κύριον Gabriel Ollivier.

Ὁ κ. Ollivier φιλέλλην δεδοκιμασμένος ἔχει τιμηθῆ ἐπαινημένως δι' ἑλληνικῶν παρασῆμων, ἐπιμελεῖται δὲ κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ ἐν Beaulieu - sur - Mer Ἰδρύματος Θεοδώρου Reinach «Κέρυλος», περὶ τοῦ ὁποίου καὶ θὰ ὁμιλήσῃ γαλλιστὶ πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν.

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Πρόεδρος προσεφώνησε γαλλιστὶ τὸν κ. Ollivier καὶ τὸν ἐκάλεσε νὰ ὁμιλήσῃ.

THEODORE REINACH, VILLA GRECQUE «KERYLOS»

A BEAULIEU - SUR - MER

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ κ. GABRIEL OLLIVIER*

Associé Étranger de l'Académie des Beaux Arts

La personnalité de Théodore Reinach domina l'étude des arts et des lettres grecs durant presque quarante ans : de 1890 à 1930, alors que l'archéologie scientifique venait à peine de naître.

Mais c'est vers 1900 qu'il entreprit ses célèbres travaux de philologie et d'histoire grecques et réalisa enfin son rêve le plus noble : vivre comme un Grec.

Lui qui, selon les dires de ses proches, lisait Platon dans le texte, à douze ans, qui déchiffra l'hymne à Apollon, qui avait entrepris la reconstitution de

* Ἐξεφωνήθη τὴν 8ην Ἰουνίου 1972.

poèmes de Sappho et l'édition complète de son œuvre à partir de quelques fragments, qui, de son plus jeune âge, avait réussi à établir un dialogue d'existence avec les Grecs et un mode d'approche avec leur pensée, ne pouvait qu'être né, par le cœur, où, selon Thierry Maulnier, nous sommes tous nés. Car pour Théodore Reinach, était Grec plutôt celui qui voyait s'épanouir en lui-même la plus extraordinaire des aventures, qui délaissait les passions médiocres pour nourrir l'espoir d'un monde plus beau, plus juste, plus clarifié, plus libéré des servitudes primitives.

Il avait si bien compris tout cela qu'après avoir cherché longtemps, vint finalement s'installer sur cette côte privilégiée, à Beaulieu-sur-mer, dans les Alpes-Maritimes, semblable en tout aux paysages aimés de la Grèce.

Il pensa sans doute que les quelques milliers de kilomètres qui le séparaient de Délos, ne devaient rien changer à ses projets, que sa vie pourrait s'y développer, sinon pareille, du moins sur les mêmes rythmes d'heures et de saisons, que sur la mer de l'Archipel. Car, disait-il, «l'esprit grec, en somme, n'est contradictoire, ni avec la vie, ni avec les habitudes et les besoins de notre temps».

Il commença ainsi sa propre aventure, et, un jour du début de notre siècle, les habitants de Beaulieu-sur-mer, tout étonnés, virent s'élever cette résidence, qui coûta neuf millions de francs or, sur la pointe dite des «Fourmis», et flotter, telle une trirème sur la mer.

Semblable aux villas de la Grèce antique, la demeure de Beaulieu «devait», disait Théodore Reinach, «s'ouvrir sur la montagne, jouir du soleil, des fleurs et des arbres, être méditerranéenne par le calme du péristyle où l'ombre se promène et joue, par le silence, la fraîcheur enfin de l'eau et le parfum du laurier rose». A Beaulieu-sur-mer, il ne manquait, heureusement, rien de tout cela.

Lorsque le gros œuvre fut terminé, Emmanuel Pontremoli, de l'Académie des Beaux-Arts, l'architecte de la Villa et ami du savant helléniste, fit appel à des décorateurs, qu'il transforma en véritables artistes amoureux du style grec, à des ébénistes pour exécuter des meubles uniques, à des mosaïstes et à des peintres, auxquels Théodore Reinach donna, sans doute, des cours sur la simplicité, l'harmonie et l'équilibre des formes grecques, avant de leur apprendre comment trouver le mortier, le mélanger de poudre de marbre, peindre la pâte fraîche, puis la lisser, l'encaustiquer, la rendre subtile et immatérielle.

Ainsi il réalisa une demeure «unique au monde».

Faisant l'éloge de Théodore Reinach, à l'Académie des Inscriptions et

Belles lettres, le Secrétaire Perpétuel, René Cagnat, déclarait à la séance publique annuelle du 20 Novembre 1931 : «Il y avait fait élever avec amour une villa grecque à laquelle il avait donné le nom poétique de «Kerylos», qui désignait, chez les Grecs, une sorte d'hirondelle de mer. Pour mener à bien ce pieux hommage d'un érudit, doublé d'un artiste, il s'était adressé à un autre ami de l'art grec, notre confrère de l'Académie des Beaux-Arts, M. Pontrémoli. Celui-ci se consacra à cette création de 1902 à 1907, ayant à cœur d'édifier une vraie maison méditerranéenne du type délien, à un seul péristyle et brodant sur ce thème pour en faire, non point un pastiche, une archéologie froide, mais une chose vivante et habitable. Et non seulement la villa est bien un reflet de la Grèce d'autrefois, mais rien dans la décoration ni dans l'ameublement n'a été laissé au hasard des à peu près ; tous les détails ont été empruntés à des documents archéologiques habilement choisis : mosaïques, bas-reliefs, peintures, vases, lampes. On y vit dans un milieu antique, adapté aux lignes du paysage ; on pourrait croire que la construction a toujours été là depuis l'époque où les colons Phocéens venaient de mettre le pied sur la Côte d'Azur.

Théodore Reinach était heureux de venir s'y reposer de son labeur intellectuel et, ce qui doublait le prix qu'il y attachait, Madame Reinach avait pu y passer, dans la quiétude, les derniers temps de son existence.

Cette délicieuse villa, pleine de souvenirs, est maintenant à vous. Théodore Reinach, en mourant, l'a confiée à votre sollicitude et à votre culte d'un passé dont vous êtes les gardiens ; il en a laissé la nue propriété à l'Institut de France. J'ai cru qu'il était de mon devoir de lui en exprimer solennellement votre gratitude, au jour où je me propose de rappeler devant vous sa vie laborieuse et ses œuvres éminentes).

Comme il avait en lui-même et vivait avec intensité la Grèce ardente et impulsive mais aussi passionnée d'harmonie et d'équilibre, il parcourut les musées du monde et choisit les sujets qui décoraient «Kerylos».

Il les emprunta tous aux vases, aux cratères et aux lécythes attiques du 5ème siècle avant J. C. et lorsqu'il franchit pour la première fois le seuil de sa belle maison, aujourd'hui Monument Historique, il promena un regard émerveillé sur les fresques et sur les mosaïques, sur les colonnes et les fontaines et depuis, durant vingt ans, il est venu, tous les soirs méditer devant le laurier rose apollonien du péristyle.

Semblable aux Grecs du temps de Périclès, il disait que le monde et l'exi-

stence humaine avaient, malgré leur fragilité apparente, une signification profonde et une éternité.

Cette demeure donnait à son âme la paix et la douceur car elle l'aidait à s'ouvrir à lui-même et à vivre selon la loi qui était en lui . . .

Tel fut Théodore Reinach, le grand helléniste, l'ardent philhellène, l'homme vertueux, juste et sage, le GREC.

Κατερχόμενος τοῦ βήματος ὁ κ. Ollivier, ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας τὸ μετάλλιον τοῦ Ἰδρύματος Reinach.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 19ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1972

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ὁ συνάδελφος κ. **Γ. Μέγας** θὰ παρουσιάσῃ τὸ βιβλίον τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ Μιχαὴλ Μιχαηλίδου - Νουάρου «Λεξικὸν τῆς Καρπαθιακῆς Διαλέκτου».

Τὸ βιβλίον τοῦτο, προῖόν κόπου μακροῦ, ἔχει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ συγχρόνου λεξικοῦ, διότι δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἔτυμολογικὴν καὶ συγκριτικὴν ἐξήγησιν τῶν λέξεων τοῦ καρπαθιακοῦ ιδιώματος, ἀποκαλυπτομένου ἐνίοτε θεματοφύλακος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἀλλὰ παραθέτει καὶ λογοτεχνικὰ παραδείγματα χρήσεως τῶν λέξεων αὐτῶν.

Καὶ περὶ ὅλων τούτων θὰ ὁμιλήσῃ, εἶμαι βέβαιος, ὁ συνάδελφος κ. Μέγας. Ἄλλο τι ὅμως θέλω νὰ τονίσω, μὲ βαθεῖαν ὁμολογῶ συγκίνησιν. Ὅτι τὸ ἔργον, μὴ κατορθωθέντος νὰ ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας, ὡς ἐπεθύμει ὁ αἰμίμητος ἀνὴρ, συνηρομολογήθη καὶ ἐξεδόθη τῇ φροντίδι καὶ δαπάναις τοῦ υἱοῦ του Καθηγητοῦ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κ. Γεωργίου Μιχαηλίδου - Νουάρου.

Τὸ δεῖγμα τοῦτο τῆς υἱικῆς στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν μνήμην ἐξόχου πατρὸς δὲν ἤμπορεῖ παρὰ νὰ προκαλέσῃ συγκίνησιν. Θεορμὰ ἀπευθύνω εἰς τὸν παριστάμενον υἱὸν καὶ φίλον συνάδελφον, ὡς ἐκ τούτου, συγχαρητήρια.

Ὁ κ. Μέγας :

« Κύριε Πρόεδρε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸ ἄρτι ἐκδοθὲν «Λεξικὸν τῆς Καρπαθιακῆς Διαλέκτου», τὸ τελευταῖον τῶν καρπαθιακῶν μνημείων, τὸ ὁποῖον κατέλειπεν ἐν χειρογράφῳ ὁ πρὸ 18ετίας ἀποθανὼν Καρπαθιος λόγιος Μιχαὴλ Μιχαηλίδης - Νουάρου.

Τὴν ἔκδοσίν του ὀφείλομεν εἰς τὴν υἱικὴν στοργὴν καὶ τὸ πρὸς τὴν ἐπιστήμην καθῆκον τοῦ καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Μιχαηλίδου - Νουάρου, ὅστις, ὄχι μόνον ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ συγγραφέως καὶ πατρός του, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐπιγνώσεως τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἔργου, ἀνέλαβε καὶ τοὺς κόπους καὶ τὴν δαπάνην τῆς ἐκδόσεως, ἔχων ὡς βοηθοὺς εἰς τὰ λεξικογραφικὰ θέματα τοὺς διδάκτορας τῆς Φιλοσοφίας κυρίους Ἀναστ. Καρναστάσην καὶ Κωνστ. Μηνᾶν, ἀμφοτέρους Δωδεκανησίους.

Τὸ Λεξικὸν μετὰ τῆς ἀνεκδότου Γραμματικῆς τῆς Καρπαθιακῆς Διαλέκτου ἀποτελεῖ τὸ ἐπιστέγασμα πολυετῶν μόχθων καὶ μελετῶν ἀνδρὸς ἀφιερῶσαντος τὰς πνευματικὰς καὶ ψυχικὰς δυνάμεις του εἰς τὴν ἔρευναν τῆς γλώσσης καὶ τῆς λαογραφίας τῆς γενετείρας νήσου. Διὸ χρέος θεωρῶ, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς παρουσιάσεως τοῦ μνημειώδους ἔργου του, ν' ἀφιερῶσω ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Ἀκαδημίας ὀλίγας λέξεις εἰς τὴν μνήμην ἀνδρός, ὃ ὁποῖος, ἀντλήσας ἐν τῇ νεότητι τὰ νάματα τῆς παιδείας ἐκ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς τῆς Σμύρνης, ἐπέπρωτο νὰ ζήσῃ κατόπιν τὸ δρᾶμα τῆς καταστροφῆς τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Σμύρῃ.

Ὁ Μιχαὴλ Μιχαηλίδης - Νουάρος ἐγεννήθη τὴν 17ην Μαρτίου 1877 εἰς τὸ χωρίον Ὁθος τῆς Καρπάθου. Τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς διήνυσεν εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν τῆς Σμύρνης, ἐπανελθὼν δ' εἰς τὴν γενετείραν του διετέλεσεν ἐπὶ τετραετίαν διδάσκαλος τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Ὁθους. Εἶτα ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τὸ 1902 μὲ τὸν βαθμὸν «ἀριστα». Κατὰ τὰ πρῶτα 20 ἔτη τῆς σταδιοδρομίας του ὑπηρέτησεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, ἐργασθεὶς ὡς καθηγητῆς μὲν ἐν Κρῆτῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει, ὡς διευθυντῆς δὲ Γυμνασίων ἐν Κύπρῳ καὶ Καίρῳ καὶ εἶτα ὡς διευθυντῆς τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Ὑπάτης Ἀρμοστείας Σμύρνης. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀθήναις ὑπηρέτησεν ἐν ἀρχῇ ὡς κυβερνητικὸς ἐπιθεωρητῆς τῶν ὀρφανοτροφείων τῆς Ἀμερικανικῆς Περιθάλψεως Ἑγγὺς Ἀνατολῆς, κατόπιν δ' ὡς καθηγητῆς καὶ συνδιευθυντῆς τῶν Ἀμερικανικῶν Κολλεγίων Ψυχικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ μέχρι τοῦ 1950, ὅτε ἀπεχώρησε λόγῳ ὀρίου ἡλικίας. Ἀπέθανε τὴν 1ην Μαΐου 1954.

Συνήθως οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, οἱ ἐργαζόμενοι ἐκτὸς τῶν πανεπιστημιακῶν χώρων, ὡς λόγον τῆς ἀδρανείας των προβάλλουν τὴν ἀπασχόλησίν των μὲ τὸ διδακτικὸν των ἔργον. Ὁ Μιχαὴλ Μιχαηλίδης - Νουάρος ἀποτελεῖ ἐν τούτῳ φαινήν ἐξαίρεσιν. Ἐνῶ ἐπὶ 48 συναπτὰ ἔτη προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν ἔθνικὴν παιδείαν, δὲν παύει τὰς γνώσεις πού του προσεπόρισεν ἢ ἀρτία φιλολογικῆ του κατάρτις καὶ τὴν ἐξαίρετον φιλοπονίαν καὶ ἀντοχήν, μὲ τὴν ὁποίαν

ἡ φύσις τὸν ἐπροίκισε, νὰ διαθέτῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐπιστήμης, ἰδίᾳ τῆς Λαογραφίας. Ἡ θερμὴ του ἔξ ἄλλου ἀγάπη πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Κάρπαθον ἔκαμεν ἔργον ἀγάπης ὁλόκληρον τὴν λαογραφικὴν του ἐργασίαν. Εἶναι ἡ ἀγάπη ἐκείνη, ποῦ ὁ νησιώτης Ἑλλὴν αἰσθάνεται πρὸς τὸ νησί του, ἡ ἀγάπη τὴν ὁποίαν διελάλησε μὲ τοὺς στίχους τοῦ Κασίου ποιητοῦ :

ὦ, τὸ παντέρημο νησί! Πῶς τ' ἀγαπῶ περίσσια,
δὲ δίνω πέτρα ἀπὸ τ' Ἄκρὶ νὰ πάρω τὰ Παρίσια.

Ἄν καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του ὁ Μιχαηλίδης - Νουάρος διήνυσεν ἐργαζόμενος καὶ ἀγωνιζόμενος μακρὰν τῆς Καρπάθου, ἐν τούτοις ἡ Κάρπαθος ἔζη διαρκῶς εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὰ μελετήματά του. Δι' αὐτὸ καὶ κανένα ἄλλο νησί ἢ τόπος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἠτύχησε νὰ ἐρευνηθῇ λαογραφικῶς καὶ γλωσσικῶς μὲ τόσον ἔνθεον ζῆλον καὶ τόσῃ ἐπιστημονικῇ ἐμβρίθειαν μὲ ὅσῃν ἡ Κάρπαθος. Εἰς τὴν ἀγάπην του δ' αὐτὴν περιέλαβε δικαίως καὶ τὴν γειτονικὴν καὶ ἠρωικὴν Κάσον.

Κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι : 1) Καρπαθιακὰ δημοτικὰ ἔθσματα, ἦτοι συλλογὴ 92 ἀνεκδότων δημοτικῶν ἔθσμάτων, 1913. 2) Νομικὰ ἔθιμα Καρπάθου τῆς Δωδεκανήσου, 1926, ἔνθα ἐκδίδει τὸ γραπτὸν νομικὸν ἔθιμον τῆς Καρπάθου τοῦ 1864 καὶ ἐπιχειρεῖ σύγκρισιν αὐτοῦ πρὸς τὰ ἔθιμα ἄλλων νήσων, καθὼς καὶ ἱστορικὴν ἐρευναν περὶ τῆς πιθανῆς προελεύσεως αὐτοῦ. 3) Δημοτικὰ τραγούδια Καρπάθου, 1928 (σ. 340), ἦτοι μεθοδικὴ συλλογὴ ὅλων τῶν ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Καρπάθου μετὰ εἰσαγωγῆς περὶ τοῦ καρπαθιακοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος. 4) Γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ τῆς Κάσου, βραβευθέντα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1930. 5) Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου, τόμ. Α' 1932, τόμ. Β' 1934. 6) Ἱστορία τῆς Καρπάθου, τεύχη 4, 1939 - 1949. 7) Ἱστορία τῆς Κάσου, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Τρύφ. Εὐαγγελίδου 1939, 8) Χρονικὸν τῆς Νήσου Καρπάθου 1951, 9) Ἱστορία τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ τῆς μυθικῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς Ἱταλοκρατίας 1947. 10) Γραμματικὴ τῆς Καρπαθιακῆς Διαλέκτου, ἀνέκδοτος.

Πολυάριθμοι εἶναι αἱ μελέται του, αἱ δημοσιευθεῖσαι εἰς ἐπιστημονικὰ καὶ φιλολογικὰ περιοδικὰ : τὴν «Λαογραφίαν», τὴν «Ἀθηνᾶν», τὴν «Νέαν Ἑστίαν», τὴν «Δωδεκανησιακὴν Ἐπιθεώρησιν» κλπ.

Εἰς τοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ τοῦ ἰταλικοῦ ζυγοῦ εὐρίσκομεν τὸν Μιχαηλίδην - Νουάρον ἀγωνιζόμενον μὲ τὴν γραφίδα εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν μὲ τὸν ἀείμνηστον Μιχ. Βολωνάκην. Ὡς διευθυντῆς τῆς 15ῆμερου «Αὐγῆς τῆς Δωδεκανήσου» διηρημήνευσε τὴν φωνὴν τῶν συμπατριωτῶν

του και ὠργάνωσε τὴν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ δολίου κατακτητοῦ. Εἰς τὰς ἡμέρας τῆς μεγάλης χαρᾶς (1946) ἐξέδωκε βιβλίον «Γιὰ νὰ γνωρίσωμε τὴν Δωδεκάνησο», ὃχι μόνον ἡμεῖς, οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ αἱ χιλιάδες τῶν Δωδεκανησίων, ποὺ ἐγεννήθησαν καὶ ἠνδρώθησαν εἰς τὴν ἐξορίαν. Ἐγραψε καὶ διὰ νὰ παρακινήσῃ «τὰ ἐξωρισμένα παιδιὰ τῆς νὰ γυρίσουν ξανὰ στὶς μητρικῆς, ζεστῆς ἀγκάλης τῆς». Ἔτσι ὁ Μιχαηλίδης - Νουάρος ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του ὀλόκληρον, τὸ λαογραφικόν, εἶναι καὶ ὑπηρεσία πρὸς τὸν Λαὸν καὶ τὴν Πατρίδα.

Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ Μιχαὴλ Μιχαηλίδης - Νουάρος, ὁ συγγραφεὺς τοῦ Λεξικοῦ τῆς Καρπαθιακῆς Διαλέκτου.

Τὸ ἔργον σύγκειται ἐκ 430 διστήλων σελίδων μεγάλου 8ου σχήματος, περιλαμβάνον περὶ τὰ 3.800 λήμματα. Ἀποτελεῖ ὄντως πολύτιμον θησαυρὸν γνώσεων περὶ τῆς γλώσσης, τῆς λαογραφίας καὶ ἱστορίας τοῦ καρπαθιακοῦ λαοῦ. Δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς σημασίας τῶν ἰδιωματικῶν καρπαθιακῶν λέξεων, ἀλλὰ διὰ φράσεων καὶ παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα παραθέτει, διασαφηνίζει τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν συνήθη χρῆσιν ἐκάστης λέξεως. Πρὸς τούτοις παραθέτει τὴν πιθανὴν ἐτυμολογίαν ἐκάστης λέξεως, ὡς καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς παράγωγα. Πολλὰ λήμματα συνοδεύονται μὲ εὐρείας ἐπεξηγήσεις ἢ ἀναπτύξεις, ἀναγομένας εἰς τὴν λαογραφίαν, τὴν ἱστορίαν καὶ ἐν γένει τὸν λαϊκὸν βίον καὶ πολιτισμὸν τῆς Καρπάθου. Πλήθος ἐξ ἄλλου εἶναι αἱ ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ λέξεις, αἱ σωζόμεναι εἰς τὸ ἴδιωμα τῆς Καρπάθου.

Ὡς δείγματα τοῦ τρόπου τῆς συντάξεως ἀναφέρω λήμματα τινα.

Ἄ λ - λ ά ι (ἀλλάγι), τό. Ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ οὐς. ἀλλάγιον. Εἰς τὴν φράσιν «ἔνα·ν ἀλλάι», «μπάτε στὸ πατητήρι, στὴν ἄλωνα, νὰ κάμετε ἔνα·ν ἀλλάι», δηλ. μὲ σύντομη καὶ γρήγορη δουλειὰ ν' ἀντικαταστήσετε τοὺς ἐργασθέντας καὶ νὰ κάμετε καὶ σεῖς τὴν σειρὰν σας. Ὅμοίως «θά σε μπτσάω καὶ θά σου (δ)ώκω ἔνα·ν ἀλλάι ραβδῆς» = γρήγορες, δυνατές . . . καὶ ἐπὶ εὐχῆς «στὶς χαρῆς σας παλληκάρια ἀλ-λάι μ' ἀλ-λάι» = διαδοχικῶς, κατὰ σειρὰν. Ἴδε Σ. Ψάλτην, Ἐθνην 27 (1915), Λεξικογρ. Ἄρχ. 99 κέ. : κάμ' ἀκόμη ἕναν ἀλλάι καὶ ξέξεψετ' τὰ (β)ούδια νὰ τ' ἀπολωνέψης . . .

Εἰς τὴν Ἐλυμπον τὸ ἀλ-λάι λαμβάνεται ἐπιρρηματικῶς καὶ σημαίνει πλησίον, παραπλεύρως. Φρ. : «ἀλλάι στὴ βρύσιν εἶναι τ' ἀμπέλι μ-μου». «Ἐλ' ἀλλάι μου νὰ κα(θ)ίσης».

Ἄ ο ν ή , ή - τὸ ἀρχ. οὐς. αὐονή, πρβλ. τὸ παρὰ Σιμωνίδην, Ἰαμβογράφοι Β, 20 «ἀλλ' ἐμπέδως ἀπρηκτον αὐονὴν ἔχει». Τὸ αὐονή (Καρπαθ. ἄβονή αυ-αβ) ἀπώλεσε τὸ -β- κατὰ τὴν καρπαθιακὴν συνήθειαν, ὥστε ἀονή. Πρβλ. Μανωλ.

223, ᾄσμα γ' «Κι ἀντιλασκιοῦνται ἄφ'τα οὐρανοὶ ἀπὸ τὴν ἀονήτ-του». Συνών. ἔκφ., τσιμουή (δ)ἐν ἐκούετο ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι, σχετ. πρὸς τὸ κοινὸν τσιμουδιά. Πρβλ. φωνή, κραυγή, ἦχος, θόρυβος. Φρ.: ἀονή ἔν ἀκούεται - μὴ βγάλης ἀονή, γιατί σὲ σκότωσα.

Ἐκ τοῦ ἀρχ. αὐονή (αὐῶ - κρᾶζω), πρβλ. Ἰλ. Α461: αὐε δ' ἑταίροις = ἐφῶναξε πρὸς τοὺς ἑταίρους. .) = κραυγή.

Ἄπομάσσω: Τὸ ἐλληνιστικὸν ἀπομάσ-σω = σφογγίζω. Ἡ σημασία του ἢ αὐτὴ μὲ τὸ ἀπομάσσω. Φρ.: ἀπόμαξε τὰ ροῦχα πλιὸ καὶ φτάνει.

Ἐφορεσι, ἦ: ὑπόνοια, ὑποψία. Φρ.: γιὰ τὶς ποῦλες (= ὄρνιθες) ποῦ σοῦ ἔκλεψα(ν) ἔν ἔχεις καμμιὰν ἐφόρεσι σὲ καένα; Καὶ ρῆμα (ἀ)φοροῦμαι = ὑποπεύω, ὑποψιάζομαι· «μὴν ἀφορᾶσαι, καλότυχη, σὰ (δ)ἐν ἡξέρεις κ' εἶναι - ν ἄμαρτία». Παράγεται ἔκ τοῦ ἀρχ. ὑφορῶμαι.

(i)Κανιεῖ καὶ ἔκανιεῖ: Μόνον εἰς γ' πρόσωπον καὶ εἰς τὴν στερεότυπον φρ.: «(δ)ἐν ἔκανιεῖ ποῦ σὲ (δ)ανείσαμε μ - μόνον ἐβγαίνεις κι ἀουπάνω», «(δ)ἐτ - τὸν ἔκανεῖ ποῦ τὸν ἐ(β)άλα στὰ στρώματά της κ' ἦθωκε, μ - μόνον ἐξέρασε καὶ τᾶκαμεν ὀλόχριστα!» (= δὲν ἀρκεῖ, δὲν φθάνει ποῦ, δὲν εἶναι ἀρετόν. .) «(δ)ἐ σὲ ἔκανεῖ. . .» λέγεται καὶ θετικῶς «κανεῖ (δ)ὰ ποῦ. . .» Ἡ λέξις συνδέεται πρὸς τὸ ἱκανῶ - ἱκανὸς μὲ τὴν παλαιὰν σημασίαν τοῦ ἀρκετός, ἀρκεῖ κτλ.

Πάσσω, ἦπασσα καὶ μέσον πάσσομαι: ὄν. πάσιμο. Φρ.: «φέρε νὰ πάσω τὶς μακαροῦνες μὲ τὸ τυρὶ» καὶ «παστὲς μακαροῦνες», «παστὴ χυλόπιττα» καὶ μεταφ. «ποῦ νὰ πάσσειται μὲ τῶν ἐφτὰ φουρνῶ(ν) τὴ σταχτὴ» (κατάρρα). Τὸ ἀρχ. «πάσσω» διασωθὲν ἐν Καρπάθῳ.

Τὰ ὀλίγα αὐτὰ δείγματα ἀρκοῦν, νομίζω, διὰ νὰ καταδείξουν τὸν τρόπον καὶ τὴν μέθοδον, καθ' ἣν εἰργάσθη ὁ ἀείμνηστος Μιχαηλίδης - Νουάρος εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Λεξικοῦ του. Συγχρόνως ἐπέτυχε καὶ νὰ καταδείξῃ τὸν πλοῦτον τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἢ ἐξειλιγμένην μορφήν, περισώζονται εἰς τὴν λαλιὰν τῶν συμπατριωτῶν του καὶ αἱ ὁποῖαι ἐπιβεβαιοῦν τὴν θαυμαστὴν ἐπιβίωσιν τῆς πατρίου γλώσσης εἰς τὰς νεοελληνικὰς διαλέκτους.

Τοιοῦτον τὸ ἔργον τοῦ Μιχαηλίδου - Νουάρου, τοῦ ὁποῖου ὁ βίος καὶ ἡ καθόλου δρᾶσις δύνανται νὰ προβληθοῦν εἰς τοὺς νεωτέρους ὡς παράδειγμα ἐθνικοῦ ἀνδρός.

★

ἽΟμιλῶν ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἑρριῖκος Σκάσσης, λέγει τὰ ἑξῆς: «Μετὰ συγκινήσεως ἀναπολῶ εἰς τὴν μνήμην μου, καίτοι παρῆλθον 72 ἔτη, τὴν ὠραίαν μορφήν τοῦ παλαιοῦ συμφοιτητοῦ μου Μιχαὴλ Γ. Μιχαηλίδου -

Νουάρου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῶν φοιτητικῶν του θρανίων εἶχε δεῖξει μεγάλην ὠριμότητα, ὥστε νὰ δημοσιεύσῃ μετάφρασιν τῶν σατυρῶν καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Ὅρατιου, ἥτις μέχρι σήμερον δὲν παύει νὰ θεωρῆται χρήσιμος. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού με ἔκαμε νὰ δώσω προσοχὴν, ὅταν εἶχον ἀνὰ χεῖρας τὸ ἐκ τῆς σειρᾶς «Καρπαθιακῶν Μνημείων» Λεξικὸν τῆς Καρπαθιακῆς Διαλέκτου. Τὸ Λεξικὸν τοῦτο, παρ' ὅλας μου τὰς γνωστὰς εἰς ὅλους σας ἀσχολίας, με τὸν κοπιῆρα ἀνὰ χεῖρας ἐπεχείρησα νὰ διεξέλθω, ἔστω καὶ ἀδρομερῶς, τὸ ὅλον πολυσέλιδον σύγγραμμα. Πρὸς τοῦτο πολλοὶ λόγοι με εἴλκυσαν, πρῶτον μὲν, ὅτι ὑπῆρξεν ὑστάτη παραγγελία τοῦ θανόντος, ἐκκρεμοῦσα ἀπὸ τοῦ 1954 μετὰ λεπτομερῶν ὀδηγῶν διὰ τὴν μετὰ τὸν θάνατόν του ἔκδοσιν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφαίνεται ἡ ἐπιστημονικὴ εὐσυνειδησία τοῦ ἀνδρὸς ἐκεῖνου, δεύτερον δέ, ἡ βαθεῖα ἐκτίμησις πρὸς τὸν ἀφωσιωμένον υἱὸν αὐτοῦ, καθηγητὴν κ. Γεώργιον Μ. Μιχαηλίδην - Νουάρον, τὸν μετὰ τόσης στοργῆς ἀναλαβόντα νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἐντολὴν τοῦ πατρὸς του, ὅστις ἀπὸ τῆς ἐντολῆς του μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐντὸς δωδεκαετίας, ἠδυνήθη νὰ ἐλέγξῃ καὶ βελτιώσῃ τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον ὁ υἱὸς του, τῇ βοηθείᾳ δύο φιλολόγων, τοῦ κ. Καραναστάση, συντάκτου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἐκ Καρπάθου καθηγητοῦ κ. Μηνᾶ, καὶ ἰδίᾳ διὰ τῆς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ἐκτυπώσεως, μάλιστα κατὰ τὴν ἀπουσίαν τῶν δύο ὡς ἀνωτέρω βοηθῶν ὑπὸ τὴν γενικὴν αὐτοῦ ἐποπτείαν, κατώρθωσε νὰ παραδώσῃ τὸ ἔργον πλήρες εἰς τὸν τυπογράφον ἀπὸ τοῦ 1969 μέχρι σήμερον (1972).

Τὸ ἔργον τοῦτο τέλειον εἰς ἐμφάνισιν, ἄρτιον ἐπιστημονικῶς, διεπίστωσα ὅτι εἶναι λίαν χρήσιμον καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὅπερ ἔχει πολλὰ νὰ ὠφελῆθῃ ἐκ τῆς ὀρθῆς κατατάξεως καὶ τῶν παρεχομένων ἐν αὐτῷ ὀδηγῶν πρὸς εὐχερῆ χρῆσιν τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ. Τὸ ἔργον αὐτὸ ὄχι μόνον πλουτίζει τὴν πατρίδα μας με πολῦτιμον καὶ χρήσιμον διαλεκτικὸν ὕλικόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως προβάλλει τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διὰ ταῦτα, ὡς ἔχων τὴν τιμὴν νὰ προΐσταμαι τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, συνιστῶ θερμῶς ὅπως ἡ Ἀκαδημία, ἔστω καὶ μεταθανατίως, ἐὰν μὴ τι νομικῶς κωλύῃ, ἀπονεύμῃ ἔπαινον ἢ ὅ,τι ἄλλο ἤθελε ὑποδειχθῆ».



Ἀκολούθως, ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Π. Ζέπος, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Εἰς τὸ ὠραῖον καὶ αὐθόρμητον αὐτὸ μνημόσυνον τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ Μιχαὴλ Μιχαηλίδου - Νουάρου, ἃς ἐπιτραπῆ καὶ εἰς ἐμὲ νὰ ὑπενθυμίσω τὴν συμβολὴν τοῦ ἀειμνήστου ἐρευνητοῦ καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου. Ἡ

μελέτη του περὶ τῶν νομικῶν ἐθίμων τῆς Καρπάθου τοῦ ἔτους 1926, ὡς καὶ ἄλλη μελέτη του περὶ τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου τῆς Ἀστυπалаίας καὶ τῆς Πάτμου, δημοσιευμένη εἰς τὴν «Λαογραφίαν» τοῦ ἔτους 1951, εἶναι ἀμφοτέραι ἐργασίαι πλουτίζουσαι τὸ ἄλλως πενιχρὸν γνωστὸν δίκαιον τῶν ἐθίμων, τὸ ὁποῖον ἀτυχῶς βαθμηδὸν ἐκλείπει. Εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τὸν Μ. Μιχαηλίδην - Νουάρον διὰ τὰς συλλογὰς του αὐτὰς καὶ λυπούμεθα, ὅτι δὲν εὐρέθησαν καὶ ἄλλοι ἀνάλογοι ἐρευνηταὶ τοῦ δικαίου τῶν ἐθίμων εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς χώρας, διὰ νὰ πλουτίσουν τὰς γνώσεις μας. Πέραν ὅμως αὐτοῦ θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ καὶ ἡ μετάφρασις τῶν Λόγων τοῦ Ἰσαίου μετ' εἰσαγωγῆς περὶ τοῦ ἀττικοῦ κληρονομικοῦ δικαίου, ὡς καὶ ἄλλη ἀνέκδοτος εἰσέτι ἐργασία του, εὐρισκομένη εἰς χεῖράς μου, περὶ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου τῶν «κανακάρηδων», διὰ νὰ καταδειχθῇ ἡ συμβολή του εἰς τὴν ἀνερεῦνησιν τῆς ἱστορίας τοῦ δικαίου μας. Ὅσοι ἀσχολούμεθα μὲ τὴν ἱστορίαν αὐτὴν πολλὴν ὀφείλομεν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου. Ἀποτίνω λοιπὸν εὐλαβῆ φόρον τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐκλιπόντος συγγραφέως καὶ ἱστοριοδίδου».

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 21ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1972
ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΜΙΚΡΑΣΙΑΣ

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Οι μεγάλες χαρές και οι μεγάλες λύπες, οι μεγάλες νίκες και οι μεγάλες συμφορές είναι συνδεδεμένες με την ζωή των μεγάλων λαών. Διότι οι χαρές αυτές και οι λύπες, οι νίκες και οι συμφορές αυτές, βγαίνουν από τα όρια της μετριότητας εις την όποιαν ζούν συνήθως και αναπτύσσονται οι λαοί χωρίς μεγαλειών. Ίσως οι λαοί αυτοί είναι περισσότερον ευτυχείς. Μά είναι ή ευτυχία ό σκοπός της ύπάρξεως και ό δρόμος της επιβιώσεως των ανθρώπων και των λαών ;

Αί περίοδοι της παρακμής αρχίζουν με τον εϋδαιμονισμόν. Και παρακολουθούνται σινηθέστατα από την ύλικήν, ένιοτε δέ και από την στατικήν πνευματικήν άκμήν. Δέν βλαστάνει τότε σε κανενός την ψυχήν καμμία άμφιβολία. Δέν ταράσσει την σκέψιν του καμμία άνησυχία δια το μέλλον. Έχει, έν τούτοις, αρχίσει, ά ν ε π α ι σ θ ή τ ω ς, ή διαδικασία της άποσυνθέσεως πού θα όδηγήση εις την εξαφάνισιν. Και μόνον ύστερα από πολλοϋ χρόνου το πέραςμα θα γίνη αντιληπτόν το μέγεθος της συμφοράς.

Έπέρασε και ό Έλληνισμός από στάδια εϋδαιμονισμού. Και έστιγματίσθησαν από την Ιστορίαν τα στάδια αυτά ως περίοδοι παρακμής. Έχασε το μεγαλειών του και κατέστρεψε το μέλλον του.

Όταν όμως ένκοιάρχησε εις την ψυχήν του το κάλεσμα του αρχαίου πνεύματος, πού εϋαγγελίζεται την όρμήν προς την δημιουργίαν, ως συνέπειαν της λογικής έπεξεργασίας της άμφιβολίας πού θεμελιώνει την άμφισβήτησιν και την πρόοδον, και της έλλογης τόλμης πού την έκδηλώνει, τότε, και μόνον τότε, ό Έλληνισμός ύπῆρξε μέγας.

Δέν είναι το άσφαλές της νίκης πού οιστρηλατεί τους λαούς. Και είναι ή άσφάλεια και ή άνέφελος τάξις, μορφές νεκρικού άκνητισμού, πού αποκλείουν την δημιουργίαν.

“Ο Ἑλληνισμὸς ἐτόλμησε εἰς τὴν Μικρασίαν. Ὅπως ἐτόλμησε τὸ 1821, ὅπως ἐτόλμησε τὸ 1912.

Καὶ ἡ τόλμη του θὰ μείνη εἰς τοὺς αἰῶνας. Οὐδέποτε θὰ λησμονηθῇ ἀπὸ κανένα ὅτι τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα ἔφθασαν εἰς τὸν Σαγγάριον. Ὅπως ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, κνηγώντας τὴν χίμαιραν τῆς κοσμοκρατορίας, ἐπροσπέλασε τὴν Ἰνδίαν, ἔτσι καὶ ὁ Ἕλληρ φαντάρος εἰς τὴν μέθην τῆς δημιουργίας πὸ τοῦ ἄναρ οὐ λυτρωμὸς τῶν ἀδελφῶν του, τῶν οἰκοδόμων τῆς Ἰωνίας, ἄγγισε τὸ ὄνειρον.

“Ο ἑλληνικὸς ἀετὸς ἀπλωσε τὰ φτερά του στὴν Ἀνατολή. Μὰ ὅπως ἔγινε καὶ μετὰ τὸν ἀετὸν τοῦ ποιητοῦ, ὁ κεραννὸς τοῦ ἔσπασε τὰ φτερά. Ἡ Ἀσία ἐξεδικήθη διὰ τὴν πρόκλησιν τῆς Εὐρώπης. Τί σημασίαν ἔχει ὁμως αὐτό; Τί σημασίαν ἔχουν διὰ τὴν διαδοχὴν τῶν αἰῶνων αἱ συμφοραὶ καὶ τὰ θύματα; Ὁ λυγμὸς δι’ αὐτὰ θὰ εἶναι πάντοτε συγκλονιστικὸς. Μὰ περισσότερον ἀπὸ τὸν λυγμὸν, θὰ μείνη τὸ δίδαγμα. Καὶ ἡ μνήμη.

Καὶ τὸ δίδαγμα εἶναι ὅτι, λαὸς προνομιούχος, ὅπως ὄλοι οἱ ζωντανοὶ λαοί, ἔχομεν καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ζωντανῶν λαῶν. Λέγεται συνήθως ὅτι τὸ μεγαλύτερον ἐλάττωμά μας εἶναι ἡ διχόνοια. Εἶναι βεβαίως καὶ τοῦτο. Ὅχι ὁμως ἴσως τὸ πρῶτιστον. Κατενοήσαμεν ποτὲ τί σημαίνει ἐνότης; Εἶναι τάχα ὀρθὸν νὰ νομίζον οἱ ἄρχοντες, οἱ οἰοιδήποτε ἄρχοντες, ὅτι ἐνότης σημαίνει τὴν ὑποταγὴν εἰς αὐτούς; Ἡ πραγματικὴ ἐνότης θεμελιώνεται εἰς τὴν συνεργασίαν. Καὶ εἴμεθα, φεῦ! δυσήμοι εἰς αὐτήν! Δίπλα εἰς τὸ μέγα προσὸν πὸ ἐτρόμαξε τὴν Ἀτσοσαν ὅταν τὴν ἐπληροφόρησεν ὁ χορὸς τοῦ Αἰσχύλου ὅτι οἱ Ἕλληνες («οὔτινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς, οὐδ’ ὑπήκοοι»), ἔρπει τὸ ἐλάττωμα τῆς δυσκολίας εἰς τὴν ἰσότημον συνεργασίαν.

Τὸ βασικώτερον, ὁμως, ἴσως ἐλάττωμά μας εἶναι ὅτι δὲν συνδυάζομεν τὴν τόλμην μετὰ τὴν σύνεσιν. Σύνεσις δὲ εἶναι τίς πιὸ πολλὰς φορὰς ἢ προσαρμογή, ἢ μᾶλλον ἢ ἀναπροσαρμογή, εἰς τὰς ἐναλασσομένας συνθήκας τῆς ζωῆς, ἐκεῖνας πὸ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κυβερνήσωμεν ἡμεῖς. Ὅταν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐχαρκτηρίζαμεν ὡς βαρβάρους ὅσους δὲν ἦσαν Ἕλληνες, ἐξεδηλώναμεν αὐτὴν τὴν δυσκολίαν τῆς προσαρμογῆς καὶ ἀνεκηρύσσαμεν ἀλαζονικῶς εἰς δόγμα τὴν δῆθεν αὐτοτέλειάν μας. Ὡς ἂν ὑπῆρχεν ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν τῶν λαῶν, αὐτοτέλεια καὶ ἀπομονωτισμὸς ἀπὸ τὴν διεθνῇ συγκυρίαν!

Ἡ ἀδυναμία μας — ἀδυναμία περισσότερον ψυχολογικὴ παρὰ πραγματικὴ — νὰ προσαρμόσωμεν τὰς πράξεις μας πρὸς τὴν ἀνάγκην, εἶναι ἡ αἰτία καὶ τῆς συντριβῆς μας εἰς τὴν Μικρασίαν. Τὸ νὰ λέγωμεν ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι πταίομεν ἡμεῖς διότι ἐπήγαμεν εἰς τὴν Μικρασίαν, ἂν δὲν ἀποτελῇ ἀντανάκλασιν τῶν παλαιῶν πολιτικῶν παθῶν, εἶναι πάντως ἀνεδαφικόν. Ἐνθυμίζει τὴν ἄποψιν ἐκλεπτῶν, ἐν

τούτοις, Ἑλλήνων πὺν ὑπεστήριζαν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουσι οἱ Βαλκανικοὶ Πόλεμοι διότι ἡ εἰσβολὴ τῶν Σλαύων θὰ μᾶς ἀνέκοπτε τὴν φαναριώτικην πολιτικὴν τῆς ἀπορροφήσεως τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας. Ὡς ἂν ἤδη ὁ ξεσηκωμὸς τοῦ '21 νὰ μὴν εἶχε ἐρειπώσει τὴν ἑλληνοτουρκικὴν συμβίωσιν. Ἀποφιν παραβλέπουσαν, ὅπως καὶ ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν μικρασιατικὴν ἀπόβασιν, ὅτι καὶ χωρὶς ἡμᾶς θὰ ἐλάμβανον χώραν τὰ ὅσα ἔγιναν ἢ ἀνάλογα πρὸς αὐτά. Καὶ ὅτι τὸ χέρι τοῦ πεπρωμένου εἶχε κινήθῃ μὲ τὸ ἀναπότερπτον κίνημα συνειδητοποιήσεως τοῦ ἔθνισμοῦ εἰς ὅλους τοὺς καθυστερημένους λαούς, ὥστε ἡ ἔξωσίς μας ἀπὸ τὴν Σμύρνην — ἡ ἔξωσις τῶν Ἑλλήνων, ὅχι τοῦ στρατοῦ καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ — ἀπλῶς θὰ καθυστερεῖ μερικὰ χρόνια ἐὰν δὲν ἐδημιουργεῖτο σταθερὸν καὶ ὠργανωμένον προοιμιονισμὸν. Πῶς εἶναι ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Αἰγύπτου, πῶς τῆς λοιπῆς Ἀφρικῆς, πῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πῶς τῆς Ρουμανίας, τῆς Βουλγαρίας, τοῦ Μοναστηρίου ;

Ἦτο διὰ τοῦτο κατὰ πλεόν, πολὺ πλεόν τῆς ἀπελευθερωτικῆς προσπάθειάς, ἡ ἀπόβασίς μας εἰς τὴν Σμύρνην. Ἦτο ἁ δ υ σ ὡ π η τ ο ς ἐ θ ν ι κ ῆ ἀ ν ά γ κ η διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν τοῦ Αἰγαίου. Καὶ ὅχι μόνον εἰς τὴν Μικρασίαν ! Ἦτι πλεόν, ἂν διὰ τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους ἡ ἀντίρροσις προὔπηξε τῆς κηρύξεως αὐτῶν καὶ ἐδικαιολογεῖτο ἀπὸ μίαν ξεπερασμένην, φεῦ ! ὀπτασίαν, διὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν εἶναι ὀφειμένης.

Οἱ φερόμενοι ὡς διαφωνοῦντες, συνέχισαν τὴν ἐκστρατείαν ὅταν ὁ λαὸς τοὺς ἔφερε εἰς τὴν Ἐξουσίαν. Καὶ ἐκεῖνος πὺν ἐθεωρήθη κατόπις ὁ κυριώτερος ἀντίπαλός της, ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς, ἔγραφε ἐκπατρισμένος εἰς Ἰταλίαν, εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του, τὴν 5/18 Μαΐου 1919, τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά, καὶ διὰ τὴν ἐκστρατείαν καὶ διὰ τὴν ἀνάγκην αὐτῆς καὶ διὰ τὴν ψυχολογίαν τῆς ἐνότητος περὶ τῆς ὁποίας ὁμίλησα.

«Τὸ βράδυ αἱ ἐφημερίδες : Οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν Σμύρνην. Στρατιωτικὴ κατοχὴ. Β ε β α ι ὀ τ η ς δ τ ι θ ἁ τ ῆ ν λ ἁ β η. Ἦτελείωσε. Ἦμεῖς ἠττήθημεν ὀριστικῶς πολιτικῶς, ἀλλὰ ἂς μεγαλυνθῇ ἡ Ἑλλάς, καὶ ἂς εὐδαιμονήσῃ, ὅπως αὐτὴ νομίζει καλύτερον».

Ἦχι, δὲν ὑπέστημεν τὴν συμφορὰν διότι κακῶς μετέβημεν εἰς τὴν Μικρασίαν. Ὦτε διότι αἱ σκηναὶ τῆς ἀποβάσεως ἔδωσαν τὸ πρόσχημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς καταστάσεως ἀπὸ τοὺς ἐλλοχεύοντας Μεγάλους πὺν ἐποφθαλμοῦσαν τὴν περιοχὴν. Ἦττήθημεν διότι ἐλειτούργησε τὸ μέγα ἐλάττωμά μας. Δὲν ἀνεπροσαρμόσαμεν τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν στρατηγικὴν μας εἰς τὰς ἐξελισσομένας περιστάσεις. Διότι ἡ πολιτικὴ τῶν Μεγάλων ἠλλαξε — οὐδεὶς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ θυσιάσῃ χάριν ἡμῶν οὔτε καὶ χάριν τῆς ἰδέας, φεῦ ! τὰ ὅσα νομίζει συμφέροντά του, πότε θὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν αὐτό ; Ἦχι, δὲν ἠττήθημεν διότι ἐμηχανορράφησεν ἡ

Ἰταλία, ἡ ὁποία ὑπῆρξε ἡ ζημιωθεῖσα ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας ἀπόβασιν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν ἐπεδίωκε ἡ ἰδία νὰ περιέλθῃ ἡ καταληφθεῖσα ζώνη. Ἦτο ἄλλωστε πολὺ κοντά. Τοῦτο δὲν ἦτο ἀρκετόν. Καὶ ἄς ἔγραφε ὁ Κόμης Σφόρτσα ὅτι τὸ βράδν τῆς 1ης, 14 Νοεμβρίου 1920 πολλοὶ — καὶ πρῶτος αὐτὸς — ἠσθάνθησαν ἀνακούφισιν διότι ἔχασε τὴν Ἐξουσίαν ὁ μεγαλοφυῆς Κρῆς πού ὑπῆρξε τόσον ἐνοχλητικὸς διὰ τὰ σχέδια πολλῶν, ἀλλὰ καὶ τόσον μεγάλος διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ στάσις τῶν μεγάλων Δυνάμεων, καὶ ἰδία τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἀγγλίας, ἥλλαξε διότι μετετοπίσθη ὁ κίνδυνος διὰ τὴν Δύσιν. Πράγματι, μετὰ τὴν παγίωσιν τῆς ἐκ τοῦ πολέμου ἐπελθούσης καταστάσεως, ὁ κίνδυνος ἐξαπλώσεως τοῦ κομμουνιστικοῦ μύθου καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ ἀπειλούμεναι καταστροφαὶ εἰς τὰς πλουσίας ἀστικάς κοινωνίας τῆς Δύσεως, συνετέθη μὲ τὸν παλαιὸν φόβον τῆς ρωσικῆς ἐπικρατήσεως, ἰδίως μετὰ τὴν νομιζομένην ὀριστικὴν ἐξαφάνισιν τῆς Γερμανίας, καὶ ἐπρόβαλε ἀλογίστως — ὅπως συνέβη καὶ συμβαίνει πολλάκις — τὴν σημασίαν τοῦ τουρκικοῦ παράγοντος, ἀνανεωμένου μὲ τὴν ἀληθῶς ἐπαναστατικὴν προσπάθειαν τοῦ Κεμάλ, μέχρι σημείου τόσον ὑπερτροφικοῦ, ὥστε, συμπαρομαρτοῦντος καὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν νικητῶν μεταξύ των, νὰ ἀπορροφήσῃ κάθε ἄλλην συμπάθειαν. Καὶ πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς ἐντελῶς ἀφελῆς καὶ ἀπελπιστικὰ ἀνιστόρητος διὰ νὰ μὴ γνωρίζῃ ὅτι, καὶ εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1940, τὸ βᾶρος τῆς σημασίας τῆς βρετανικῆς ἀμόνης ἔπεσε εἰς τοὺς Τούρκους. Ναί, εἰς τοὺς οὐδετέρους Τούρκους!

Πρὸς τὴν μεταβολὴν αὐτὴν δὲν προσηρμόσθημεν ἐγκαίρως, τὸ ὑνάντιον τὴν ἡγνὸς αμεν. Καὶ οὐδὲν ἐπρόξαμεν διὰ νὰ ἀνακόψωμεν — πρὸ παντὸς μὲ τὰς πράξεις μας — τὸ ρεῦμα. Νὰ ὀχρωθῶμεν εἰς τὸ προγεφύρωμα πού ἦτο ἰδικόν μας καὶ νὰ στηρίζωμεν τοὺς πολιτικούς μας ἔλιγμους εἰς τὴν ὀργάνωσίν του. Ἀντὶ τούτου, κατελήφθημεν ἀπὸ τὸν ἀφίκορον πανικὸν πού μᾶς δημιουργεῖται πάντοτε μὲ τὴν παράτασιν μιᾶς ἐθνικῆς ἢ ἀτομικῆς προσπαθείας, ἐγκατελείψαμεν τὸ νομικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ λογικὸν πλαίσιον τοῦ ἀγῶνος μας καὶ ἐπεξετάθημεν πέραν τῶν ὀρίων τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Καὶ μετεβάλαμεν, ἐξ ἰδικῆς μας, φεῦ! πρωτοβουλίας, τὸν διαγραφόμενον πόλεμον ἀπὸ ἀμυντικὸν εἰς ἐπιθετικόν. Μέγα, ὁ λῆθριον λάθος τῶν ὑπευθύνων!

Δὲν εἶναι λογικὸν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἀπεκλείετο παρὰ ταῦτα ἡ ἦττα. Ἀλλ' εἶναι ὀλιγότερον ἀκόμη λογικὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι θὰ ἦτο καὶ πάλιν ἀναπότρεπτος. Ἡ ἐξέλιξις θὰ ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν στρατηγικὴν καὶ τὴν διαπραγματευτικὴν μας ἰκανότητα. Ἐνῶ τὸ πεισμα τῆς λύσεως τοῦ θέματος διὰ τοῦ ἐκβιασμοῦ — καὶ εἰς αὐτὸν ἐπεδόθημεν — μόνον εἰς τὴν καταστροφὴν ὠδήγει.

Ἐκτός ὅμως ἀπὸ τὸ δίδαγμα, ὑπάρχει καὶ ἡ μνήμη. Καὶ χάριν αὐτῆς συνήλθομεν σήμερον.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηῶν, σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ αἰωνίου Ἑλληνισμοῦ καὶ θεματοφύλαξ πιστὸς ἀλλὰ καὶ φορεὺς ἀγέρωχος τοῦ πνεύματός του, προσέρεχεται καὶ αὐτὴ μὲ ταπεινότητα καὶ συντριβήν. μὲ τὴν ἰδικήν της πνευματικὴν εἰσφορὰν εἰς τὸ θυσιαστήριον τοῦ Ἔθνους.

Καὶ ἐγείρουσα τὸ προσῆκον τρόπιον εἰς ἀνάμνησιν τῆς πέραν τοῦ Αἰγαίου πατρίδος, καλεῖ τοὺς Πανέλληνας εἰς ψυχικὸν συναγεμὸν διὰ τὸν ἑορτασμὸν — μέσα ἀπὸ τοὺς λυγμοὺς καὶ τοὺς γόους — μιᾶς ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἐξορμήσεις τοῦ Γένους. Ἐξορμήσεις πού, ὑπὸ τὴν ἐπιταγὴν τοῦ πολιτιστικοῦ καλέσματος τῆς Φυλῆς καὶ μὲ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐπραγματοποίησεν ἡ λαϊκὴ ἀλκή καὶ θὰ πραγματοποιῆ πάντοτε τὸ ἀδούλωτον σθένος τῆς πατρίδος, ὅταν ἡ Ἰδέα τὸ καλέσῃ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.



Ὁμιλεῖ ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Γ. Ἰωακείμογλου**, λέγων τὰ ἐξῆς :

« Κύριε Πρόεδρε,

Θέμα τῆς ὀμιλίας μου εἶναι τὰ πεπραγμένα τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, δηλαδή ἡ συμπεριφορὰ τῶν δύο λαῶν κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1919 - 1922 εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, μὲ ἐξαιρέσιν τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ἐμπολέμων εἰς τὰ διάφορα μέτωπα.

Ὅταν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἠγωνίζετο εἰς τὸ Παρίσι διὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, δὲν ἠσχολεῖτο μόνον μὲ τὰ διπλωματικά καὶ στρατιωτικά θέματα, ἀλλὰ καὶ μὲ πνευματικά.

Ἐκάλεσεν εἰς τὸ Παρίσι τὸν ἀείμνηστον συνάδελφόν μας Κωνσταντῖνον Καραθεοδωρῆ, ἓνα τῶν διαπρεπεστέρων μαθηματικῶν τῆς ἐποχῆς μας, διὰ νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν ὀργάνωσιν Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν Σμύρνην.

Ὁ Καραθεοδωρῆ ἦλθεν εἰς τὸ Βερολίνον καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ βοηθήσω καὶ ἐγὼ εἰς τὸ μέγα ἔργον, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀναλάβει. Εὐλόγος ἦτο ἡ συγκίνησίς μου καὶ ἀσμένως ἀπεδέχθη τὴν πρότασίν του.

Ὁ Καραθεοδωρῆ ἤθελε τὸ νέον Πανεπιστήμιον νὰ περιλαμβάνῃ ὄχι μόνον πέντε Σχολὰς (Θεολογικὴν, Νομικὴν, Ἰατρικὴν, Φιλοσοφικὴν καὶ Φυσικομαθηματικὴν) ἀλλὰ καὶ Σχολὴν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν (Τουρκικῆς, Ἑβραϊκῆς, Ἀραβικῆς καὶ Περσικῆς) κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Σεμιναρίου Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1920, ὁ Βενιζέλος ἐκάλεσε τὸν Καραθεοδωρῆ καὶ ἐμὲ

εἰς Ἀθήνας. Ἐμεινε τότε εἰς μίαν οἰκίαν εἰς τὴν γωνίαν Πανεπιστημίου καὶ Ἀμερικῆς. Εἰδοποιήθημεν ἀπὸ τὸν Κλέαρχον Μαρκαντωνάκην, ὅτι ὁ Πρόεδρος θὰ μᾶς ἐδέχετο εἰς τὰς 7 τὸ πρωί. Μᾶς ἐδέχθη μὲ μεγάλην εὐγένειαν καὶ ἐνεθυμήθη ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸ Βερολίνον μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Παροιμία τὸν εἶχε δεχθῆ μὲ μεγάλας τιμὰς καὶ μὲ ὑπερηφάνειαν διὰ τὰς περιποιήσεις τοῦ Κάιζερ πρὸς τὸν Βενιζέλον.

Μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν ἀνεφέρθη εἰς τὸ θέμα τοῦ Πανεπιστημίου Σμύρνης, ὁμιλοῦσε μὲ μεγάλην ζωηρότητα, ἐκινουῖσε τὸν δείκτην τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ ἔλεγε: «Θὰ πᾶτε εἰς τὴν Σμύρνην, θὰ σᾶς παράσχουν ὅλας τὰς ἐγκολίας, τὸ ἔργον σας εἶναι σπουδαῖον, ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ ἐκπολιτίσῃ τὴν Μ. Ἀσίαν. Θὰ ἔλθῃ μαζί σας καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ζαχαρίου, διὰ νὰ βοηθήσῃ καὶ ἐτοιμαστοῦν τὸ ταχύτερον τὰ κτίρια τοῦ Πανεπιστημίου».

Δὲν εἶμαι ἰστοριοδίφης καὶ δὲν γνωρίζω, ἐὰν ὑπάρχῃ περίπτωσις πολιτικοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εὐρίσκεται εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μὲ ἓνα λαόν, νὰ σκέπτεται πῶς θὰ τὸν ἐκπολιτίσῃ, διότι ἡ Σχολὴ Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν περὶ τῆς ὁποίας ἔγινε λόγος ἀνωτέρω, δὲν ἀφώρα ἀσφαλῶς εἰς τοὺς Ἑλληνας τῆς Μ. Ἀσίας, ἀλλὰ εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε ἐσκέφθησαν νὰ ἰδρῶσουν Σχολὴν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν.

Ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον μετὰ τὴν συνάντησίν μας μὲ τὸν Βενιζέλον, ὁ Καραθεοδωρῆ, ὁ Ζαχαρίου καὶ ἐγὼ ἐφεύγαμεν ἀτμοπλοικῶς διὰ Σμύρνην. Τὴν ἐπομένην τῆς ἀφίξεώς μας, εἶχαμε συνεργασίαν μὲ τὸν Ὑπατον Ἀρμοστήν Στεργιάδη. Ἐδειξε μεγάλην προθυμίαν διὰ νὰ μᾶς βοηθήσῃ, ἂν καὶ ἡ πρώτη μου ἐπαφὴ μαζί του δὲν ἦτο ἐντελῶς ἁρμονικὴ¹.

Μοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν ἡ ἀυστηρότης, μὲ τὴν ὁποίαν ἐφέρετο ὁ Στεργιάδης πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ ἡ προθυμία τὴν ὁποίαν ἐδείκνυε νὰ ἐγκρίνῃ κάθε αἴτημα, τὸ ὁποῖον ἀφώρα εἰς τοὺς Τούρκους. Οὐδεὶς Τούρκος ἐθίγη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Σμύρνης καὶ τῆς περιοχῆς τῆς. Μόνον τὴν ἡμέραν τῆς ἀποβάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν προκυμαίαν τῆς Σμύρνης ἔγινε ἐν Ὀλιβερόν ἐπεισόδιον. Ὅταν ὁ στρατός μας ἐβάδιζεν εἰς τὴν προκυμαίαν πρὸς τὸ Δικαστήριον, Τούρκοι ὄχρωθέντες ἐντὸς στρατῶνος ἐτυροβόλησαν τοὺς Ἑλληνας. Ἐλαβον βεβαίως τὴν δέουσαν ἀπάντησιν. Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην περίπτωσιν ἐγένετο ἀνταλλαγὴ πυρῶν μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἑλληνικῆς Διοικήσεως εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ἐντελῶς διάφορος ὑπῆρξεν ἡ συμπεριφορὰ τῶν Τούρκων ὅταν ὁ στρατός

1. Βλ. Χρήστου Σ. Σολομωνίδη «Σμυρναῖοι Ἀκαδημαῖκοί», σελ. 22, Ἀθῆναι 1966.

των ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σμύρνην. Ὁ ἀρχηγός των Νουρεντίν Πασᾶς ἐδημοσίευσε διαταγὴν, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ἄρρενες, εἰς στρατεύσιμον ἡλικίαν, ἐχαρκτηρίζοντο ὡς αἰχμάλωτοι πολέμου. *De facto* ὅμως, δὲν ἦσαν αἰχμάλωτοι. Αἱ διεθνεῖς συμβάσεις προστατεύουν τοὺς αἰχμαλώτους πολέμου. Τοιαύτης προστασίας δὲν ἔτυχον οἱ ἄοπλοι καὶ ἀθῶοι πολῖται, οἱ συλληφθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ὁ Διεθνὴς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς δὲν τοὺς ἐθεώρει αἰχμαλώτους πολέμου διότι ἄλλως θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπέμβῃ. Οἱ συλληφθέντες Ἕλληνες δὲν ἦσαν αἰχμάλωτοι πολέμου, ἦσαν δοῦλοι. Οὐδὲν ἀνθρώπινον δικαίωμα εἶχον. Κάθε Τούρκος ἠδύνατο νὰ φονεύσῃ ἀτιμωρητὶ ἓνα Ἕλληνα.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔφεραν καμμίαν ἀντίστασιν εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ὑπεδέχοντο τοὺς Τούρκους κατὰ τρόπον ἀποδεικνύοντα τὴν ὑποταγὴν των καὶ τὰς φιλικὰς των διαθέσεις, ἢ συμπεριφορὰ τῶν Τούρκων δὲν ἦλλαξε.

Ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφός μας κ. Ἡλίας Βενέζης, εἰς ἄρθρον του δημοσιευθὲν τὴν 27ην Ἰουνίου ἐ. ἔ. εἰς πρωινὴν ἐφημερίδα, διηγεῖται τί ἔγινε εἰς τὸ Ἀἶβαλῆ, ὅταν τὴν 26ην Σεπτεμβρίου 1922 ὁ Τουρκικὸς Στρατὸς εἶχε φθάσει ἀπὸ τὴν Σμύρνην ἐκεῖ.

Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως τοὺς ἀνέμενε μία ἐκπληκτικὴ πομπή. Ὁ Μητροπολίτης Κυδωνιῶν Γρηγόριος, ὁ Δήμαρχος, οἱ προεστοί, οἱ ἱερεῖς, αἱ συντεχνίαι μὲ τὰ λάβαρά των ἦλθον νὰ τοὺς καλωσορίσουν.

Αἱ φιλικαὶ αὐταὶ ἐκδηλώσεις οὐδεμίαν ἀπήχησιν εἶχον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κατακτητῶν. Ἡ συμπεριφορὰ των ἦτο χειροτέρα ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν, ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὴν Σμύρνην.

Γράφει ὁ Ἡλίας Βενέζης :

«Μπῆκαν οἱ Τούρκοι στὴν πόλιν, τὴ ζώσανε γερά. Ὁ Κυδωνιῶν Γρηγόριος » πῆγε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Στρατιωτικὸν Διοικητὴν, συνταγματάρχην Ἀχμέτ Ζακῆ. » Ζοῦσε ἀκόμα μὲς τὶς αὐταπάτες. Ὁ Τούρκος μέραρχος φρόντισε νὰ τὸν προσ- » γειώσῃ : — Ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι, τοῦ εἶπε, βλέποντας τὰ κεφάλια σας νὰ εἶναι » ἀκόμα πάνω στοὺς ὤμους σας. — Καὶ τοῦ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφαση τῆς Μεγά- » λης Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἀγκύρας : νὰ ὑποστοῦν αὐστηρὲς κυρώσεις οἱ χρι- » στιανοὶ τῆς Μικρασίας ποὺ πολέμησαν μὲ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατό.

» Τὸ ἴδιο βράδυ κηρύχθηκε ὁ στρατιωτικὸς νόμος. Ὑστερα βγήκε ἡ φοβερὴ » διαταγή : «νὰ παρουσιασθοῦν ὅλοι οἱ ἄνδρες ἀπὸ 18 - 45 χρονῶν».

» Τοὺς μάζεψαν ἔτσι, ὅλο τὸν ἀνθὸ τοῦ πληθυσμοῦ, χιλιάδες, τοὺς δέσανε, » τοὺς μεταφέρανε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τοὺς σκότωσαν στὰ μεταλλεῖα τοῦ Φρέ- » νελι καὶ στὶς χαράδρες.

» Ὁ Κυδωνιῶν Γρηγόριος ἔμεινε στήν πόλη μὲ τὰ γυναικόπαιδα, ἔκανε ὅ,τι
 » τοῦ περνοῦσε γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ποιμνίου του, διαβήματα, ἐκκλήσεις στοὺς
 » Τούρκους, νομίζοντας πὼς ἀκόμα τὸ κῦρος τῆς Ἐκκλησίας, τὰ προνόμια τὰ σουλ-
 » τανικά, εἶχαν σημασία. Σὲ λίγες μέρες, ἄρχισαν νὰ φτάνουν στὸ λιμάνι βαπόρια
 » μὲ ἀμερικανικὴ σημαία, νὰ παραλάβουν τὰ γυναικόπαιδα. Οἱ Τούρκοι εἶπαν στήν
 » ἀρχή: « Ἡ ἄδεια τῆς ἀναχωρήσεως ἰσχύει μόνον γιὰ 24 ὥρες. Ὅσοι δὲν προλά-
 » βουν νὰ φύγουν, θὰ μεταφερθοῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀνατολῆς! »

» Ὁ Δεσπότης πῆγε καὶ βρῆκε τὸν Τούρκο φρούραρχο. Εἶχε πάντα τὸ κου-
 » ράγιο νὰ μιλᾷ ἀδυστηρᾶ, ἂν καὶ μάντευε τὸ τέλος ποὺ τὸν περιέμενε. Διαμαρτυρή-
 » θηκε: Πόσοι προλάβαιναν νὰ μπαρκάρουν σὲ 24 ὥρες, μὲ τὰ λίγα μέσα ποὺ
 » ὑπῆρχαν;

» — Ἀντιλαμβάνομαι τὰ σχέδιά σας, εἶπε στὸν Σαμπρῆ Πασᾶ. Θέλετε νὰ μᾶς
 » ἐξοντώσετε ὅλους. Ἀλλὰ τί ἔβρεξεν ὁ οὐρανὸς καὶ δὲν τὸ ἐδέχθη ἡ γῆ;

» Ἐπέστρεψε στὴ Μητροπόλὴ του κατὰδυνος τὴν ψυχὴν:

» — Φύγετε ὅλοι ἀμέσως! Ὁ σῶζων ἑαυτὸν σωθήτω!

» Τοῦ εἶπαν νὰ ἐτοιμασθῆ νὰ φύγῃ καὶ ἐκεῖνος ἀρνήθηκε:

» — Ἐφ' ὅσον καὶ ἓνας ἀκόμη ἐκ τῶν πιστῶν τοῦ ποιμνίου μου εὐρίσκεται
 » ἐδῶ, θὰ μείνω καὶ ἐγώ.

Ὁ Ἐθνομάρτυς Χρυσόστομος Σμύρνης, ὑπὸ ἰδίας συνθήκας, εἶπε: « Παράδο-
 σις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου, ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσις τοῦ καλοῦ ποιμένος εἶναι νὰ
 παραμείνῃ μὲ τὸ ποιμνιόν του ».

Ὁ Νουρεντὶν Πασᾶς τὸν παρέδωσε εἰς τὸν τουρκικὸν ὄχλον, ὅστις τὸν κατε-
 κρεοῦργησε. Δὲν ἐτάφη.

Ὁ Μητροπολίτης Κυδωνιῶν Γρηγόριος ἐτάφη ἀπὸ τοὺς Τούρκους ζωντανός.
 Τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἀνέδειξε πολλοὺς Χρυσοστόμους καὶ Γρηγορίους.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει πόσον μεγάλη ἦτο ἡ διαφορὰ τῆς συμπεριφο-
 ρᾶς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, κατὰ τὰ ἔτη 1919-1922.

Εἴμεθα Χριστιανοὶ καὶ δυνάμεθα νὰ συγχωρήσωμεν τοὺς Τούρκους. Δὲν πρέ-
 πει ὅμως ποτὲ νὰ λησμονήσωμεν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν πίστιν
 των εἰς τὴν Θρησκείαν των καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πατρίδα ».



Ἀκολούθως ὁμιλεῖ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἰ. Θεοδο-
 ρακόπουλος, λέγων τὰ ἑξῆς:

« Ἐνῶ ἡ ἀνάγκη τοῦ ζῆν καὶ ἡ βούλησις πρὸς δημιουργίαν ἀνοίγουν εἰς τὸν
 ἄνθρωπον πάντοτε τὴν προοπτικὴν πρὸς τὸ μέλλον, ἡ ἱστορικὴ του συνείδησις, ἡ

ὅποια συγκροτεῖ καὶ τὴν ἐνότητα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου φέρει τὴν μνήμην του πάντοτε πρὸς τὸ παρελθόν. Ἡ προοπτικὴ πρὸς τὸ μέλλον καὶ ἡ μνήμη πρὸς τὸ παρελθόν εἶναι οἱ δύο ἄξονες τῆς ζωῆς, τόσον τῶν ἀτόμων ὅσον καὶ τῶν Ἐθνῶν. Οἱ δύο αὐτοὶ ἄξονες τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς δὲν εἶναι ἀνεξάρτητοι ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλον, ἀλλὰ ἐπηρεάζουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Ἡ μνήμη ἐπιδρᾷ εἰς τὴν προοπτικὴν τοῦ μέλλοντος καὶ ἡ προοπτικὴ ἀντανακλᾷ πάντοτε εἰς τὴν μνήμην τοῦ παρελθόντος. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς σημαίνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν κατ' ἐξοχὴν ἱστορικόν.

Μὲ τὴν ἱστορικὴν του μνήμην τὸ Ἔθνος ἐπιστρέφει πάντοτε εἰς τὸ παρελθόν καὶ ἀναπολεῖ τόσον τὰ εὐτυχήματα ὅσον καὶ τὰ δυστυχήματα τῆς πορείας του εἰς τὴν Ἱστορίαν. Σήμερον καλούμεθα νὰ φέρωμεν τὴν μνήμην ἡμῶν πρὸς τὴν Ἐθνικὴν τραγωδίαν τοῦ 1922, ἡ ὅποια ἴσως ὑπῆρξε σκληροτέρα ἀπὸ τὴν τραγωδίαν τῆς ἀλώσεως τῆς Βασιλευούσης τῶν πόλεων. Ἡ δευτέρα αὐτῆ τραγωδία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπέφερε τὴν πλήρη ἐξαφάνισιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὸν ἐκπατρισμόν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν, τὴν Μαγνησίαν, τὴν Καισάρειαν καὶ τὸν Πόντον καὶ τέλος, ἀπὸ τόσα ἄλλα μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα εἶχον τὰς ἐστίας των.

Καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπέκλυψαν ἔπειτα ἀπὸ σκληροῦς ἀγῶνες αἱ ἐλληνίδες πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τοὺς σατράπας τοῦ μεγάλου βασιλέως. Τότε ὅμως, δὲν ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἐκπατριθοῦν, ἀλλὰ ἔμειναν εἰς τὰς πατρίδας των ὡς φόρου ὑποτελεῖς εἰς τὸν μέγαν βασιλέα. Ἐκτοτε ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ δρᾷ καὶ νὰ ἀκμάζη εἰς τὴν παναρχαίαν γενετικεῖράν του, ὅπου εἶχε ἤδη δημιουργήσει τὸ ἔπος καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Εἰς τὴν Ἰωνίαν ἠκούσθησαν τὸ πρῶτον τὰ Ἔπη τοῦ Ὀμήρου, ἐκεῖ ἐπίσης ἐγεννήθη ὁ λόγος, ἡ φιλοσοφία τῶν Ἑλλήνων. Ὀμηρος καὶ Θαλῆς, Ἀναξίμανδρος, Ἀναξίμενης, Ἡράκλειτος καὶ Ἀναξαγόρας εἶναι ὀνόματα μὲ αἰωνίαν ἱστορικὴν παρουσίαν. Ἐξ ἄλλου, τὰ ὀνόματα τῶν πατρίδων, Σμύρνη, Μίλητος, Ἐφεσος, Ἀλικαρνασσός, Κλαζομεναί, Πέργαμος καὶ τόσα ἄλλα, καὶ ἀκουόμενα μόνον μαζὶ μὲ τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων των τέκνων, ἤχουν ὡς φθόγγοι παναρχαίας ἀρμονίας, ἡ ὅποια ἀκούεται ἀπὸ τὸ βάθος χιλιάδων ἐτῶν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ πέραν αὐτῆς εἰς ὅλην τὴν Οἰκουμένην. Ὅμως, ἐνῶ ἡ ἀρμονία αὐτῆ ἀκούεται μέχρι σήμερον καὶ θὰ ἀκούεται εἰς τοὺς αἰῶνας, αἱ πατρίδες τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐχάθησαν κατὰ τὴν Ἐθνικὴν τραγωδίαν εἰς τὴν ὅποιαν ἀκριβῶς στρέφομεν σήμερον τὴν μνήμην ἡμῶν. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ εἰς τὴν ἱστορίαν τόσων χιλιάδων ἐτῶν, ὅπου οἱ Ἕλληνες ὡς Ἔθνος περιορίσθησαν ἔπειτα ἀπὸ τὴν τραγωδίαν αὐτὴν εἰς τὴν μίαν ὄχθην τοῦ Αἰγαίου. Ἐξ ἄλλου ὅμως, οἱ Ἕλληνες ἐδημιούργησαν τὸν πολιτισμὸν των,

Ἐρχαϊκὸν καὶ Κλασσικόν, Ἀλεξανδρινόν, Χριστιανικόν, Βυζαντινὸν καὶ Μεταβυζαντινόν, ζῶντες πάντοτε καὶ δρῶντες εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὄχθας τοῦ Αἰγαίου.

Τόσον διὰ τὸν ἱστορικὸν ὅσον καὶ διὰ τὸν φιλόσοφον τῆς Ἱστορίας ἐγείρεται ἐδῶ ἓνα τραγικόν, ἀδυσώπητον ἐρώτημα: Ποία θὰ εἶναι δηλαδή ἡ περαιτέρω τύχη τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἐφ' ὅσον οὗτος ἔχει τὰς ρίζας του εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐφ' ὅσον ὁ Ἑλληνισμὸς τώρα διὰ πρώτην φορὰν περιορισθῆ εἰς τὴν μίαν ἀκτὴν τοῦ Αἰγαίου καὶ μάλιστα τὴν πτωχοτέραν; Τὸ μέλλον μόνον θὰ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἀδυσώπητον τοῦτο ἐρώτημα. Εἰς τὸ ἐρώτημα ὁμως: διατί οἱ Ἕλληνες περιορίσθησαν εἰς τὴν μίαν ὄχθην τοῦ Αἰγαίου, εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν ἀπάντησις. Ἀπὸ τὴν ἐπισκόπησιν τῶν ἀγῶνων καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας τῆς γειτονίας καὶ τῆς συγκρούσεως μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων συνάγεται σαφῶς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὅλοι οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ ἦσαν ἀγῶνες μεταξὺ ἀμνημονίων καὶ ἐπιτιθεμένων. Ἀμνημόνιοι ἐξ ἀρχῆς ἦσαν πάντοτε εἰς τὰς ἐστίας των οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπιτιθέμενοι ἦσαν πάντοτε οἱ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι ἤρχοντο ἀπὸ μακρὰν. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἡ συνείδησις αὐτὴ διαπνέει ἀκόμη καὶ τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ '21. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔδωκε κλασσικὴν διάτύπωσιν εἰς τὴν συνείδησιν αὐτὴν, ὅταν εἶπε εἰς τὸν Ἄγγλον ναύαρχον Hamilton, ὁ ὅποιος ἐχαρακτήρισε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ὡς ἀνταρσίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ὅτι ὁ Βασιλεὺς μας, δηλαδή ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, δὲν ὑπέγραψε ποτὲ τὴν παράδοσιν τῆς Πόλης εἰς τὸν Μωάμεθ, συνεπῶς ὅ,τι κάνομεν ἐμεῖς τώρα, εἶναι συνέχεια τῆς ἀμύνης τοῦ Ἀυτοκράτορος. Ἰδοὺ πῶς ἀφηγεῖται τὴν συνάντησίν του μὲ τὸν ἀντιναύαρχον Hamilton ὁ γέρος τοῦ Μοριᾶ:

«Μίαν φορὰν ὅταν ἐπήραμε τὸ Ναύπλιον ἦλθεν ὁ Ἄμιλτον νὰ μὲ ἰδεῖ· μοῦ εἶπε ὅτι πρέπει οἱ Ἕλληνες νὰ ζητήσουν συμβιβασμὸν καὶ ἡ Ἀγγλία νὰ μεσιτεύσει· ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα, ὅτι αὐτὸ δὲν γίνεται ποτέ· ἐλευθερία ἢ θάνατος· ἐμεῖς καπετὰν Ἄμιλτον ποτὲ συμβιβασμὸν δὲν ἐκάναμε μὲ τοὺς Τούρκους· ἄλλους ἔκοψε, ἄλλους ἐσκλάβωσε μὲ τὸ σπαθί, καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ἐζούσαμεν ἐλεύθεροι ἀπὸ γενεὰ εἰς γενεὰ. Ὁ βασιλεὺς μας ἐσκοτώθη, καμμία συνθήκη δὲν ἔκαμε· ἡ φρουρὰ του εἶχε παντοτινὸν πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ δύο φρούρια ἦταν πάντοτε ἀνυπότακτα. Μὲ εἶπε: ποία εἶναι ἡ βασιλικὴ φρουρὰ του, ποῖα εἶναι τὰ φρούρια; Ἡ φρουρὰ τοῦ βασιλέως μας εἶναι οἱ λεγόμενοι κ λ έ φ τ α ι, τὰ φρούρια ἡ Μάνη καὶ τὸ Σούλι καὶ τὰ βουνά· ἔτσι δὲν μὲ δμίλησε πλέον.»¹

1. Προλεγόμενα Γ. Τερτσέτη εἰς Θ. Κολοκοτρώνη, «Διήγησις Συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς» (Τερτσέτη Ἄπαντα, ἔκδ. Γ. Βαλέτα, τόμ. Γ', Ἀθήναι 1953, σσ. 14 - 15).

Ἀπὸ τὴν σκοπιὰν αὐτὴν καὶ οἱ πόλεμοι τοῦ '12 - '13 καὶ ὁ πόλεμος '18 - '22 τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦσαν ἀμυντικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀπάντησις λοιπὸν εἰς τὸ ἐρώτημα, διατί οἱ Ἕλληνες περιορίσθησαν εἰς τὴν μίαν ἀκτὴν τοῦ Αἰγαίου, εἶναι σαφής : Διότι ἀκριβῶς ὑπῆρξαν πάντοτε ἀμυνόμενοι εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐστίας. Ἡθικῶς ὁ ἀμυνόμενος ἔχει πάντοτε τὸ δίκαιον μὲ τὸ μέρος του. Εἰς τὴν Ἱστορίαν ὅμως, ἡ ἠθικὴ καὶ τὸ δίκαιον συχρότατα, ἂν ὄχι πάντοτε, ὑποχωροῦν πρὸ τῆς ἀνωτέρας ὑλικῆς δυνάμεως καὶ βίας. Διερωτᾶται βεβαίως κανεῖς, διατί ἤδη οἱ Βυζαντινοί, οἱ καὶ τὸ πρῶτον ἀντιμετωπίσαντες τοὺς Τούρκους, δὲν κατώρθωσαν ποτὲ ἀπὸ ἀμυνόμενοι νὰ γίνουν ἐπιτιθέμενοι ; Διότι ἤδη τότε, ἡ ἱστορικὴ μοῖρα εἶχε ρίψει τοὺς κύβους τῆς, ἀπὸ τότε οἱ Ἕλληνες ἔχοναν συνεχῶς τὰς ἐστίας των καὶ τὰς πατρίδας των. Οἱ ἀγῶνες ὑπῆρξαν πάντοτε σκληροὶ καὶ ἀπεγνωσμένοι καὶ ὅμως οἱ Ἕλληνες ἔχοναν πάντοτε τὰς πατρίδας των. Ἐνας βεβαίως λόγος δι' αὐτὸ εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν πάντοτε ὀλιγώτεροι. Καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς, καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν, ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὄλου Ἑλληνισμοῦ δὲν ὑπερέβη τὰ 15 ἑκατομμύρια. Ἔτσι διὰ τοῦ ξίφους των οἱ Τοῦρκοι κατέκτησαν τὰς πατρίδας τῶν Ἑλλήνων. Ἐξ ἄλλου οἱ Τοῦρκοι, ἀπὸ τῆς κατακτητικῆς σκοπιᾶς των βλέποντες τὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων μέχρι σήμερον, λέγουσιν ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαμεν οἱ πρωταίτιοι τῆς καταστροφῆς τῆς αὐτοκρατορίας των, ἡ ὁποία ἔφθανε ἀπὸ τὸν Εὐφράτην καὶ τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν μέχρι τῆς Μεσευρώπης. Καὶ εἶναι πράγματι γεγονὸς ὅτι ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἀποσυνετέθη κυρίως καὶ πρωτίστως ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς σειρᾶς τῶν ἀγῶνων ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Τὰ κτυπήματα τῶν Ἑλλήνων ἐθανάτωσαν τὸν μέγαν ἀσθενῆ τοῦ Βοσπόρου, ὅπως ὠνομάζετο ἤδη πρὸ τοῦ '21 ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία.

Ὁ μόνος τρόπος ἐπιβιώσεως ἐκ τῆς συντριβῆς τῆς αὐτοκρατορίας των ἦτο νὰ γίνουν καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐθνικὸν κράτος, καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε κατὰ ἀδυσώπητον τρόπον ὁ Κεμάλ, βοηθούμενος πρὸς τοῦτο καὶ ἀπὸ τοὺς συμμάχους τῆς Ἑλλάδος. Ὡς ἐθνικὸν κράτος οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθησαν τὸν διωγμὸν καὶ τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος σήμερον ἀριθμεῖ ὀλίγας χιλιάδας ψυχῶν, ἐνῶ ἀκόμη πρὸ δέκα ἐτῶν, ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐπλησίαζε τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ψυχῶν. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἕλληνες, ὡς ἐθνικὸν κράτος, ἐτήρησαν πάντοτε τὰς συνθήκας καὶ δὲν ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους τῆς Θράκης. Ἡ ἐκρίζωσις ὅμως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅσον καὶ ἂν ἱκανοποίησε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ τὸν φανατισμὸν τῶν Τούρκων, εἶναι βέβαιον ὅτι ἐδημιούργησε διὰ τοὺς Τούρκους μέγα κενόν, τὸ ὁποῖον δυσκόλως εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπληρωθῇ. Τὸ κενὸν τοῦτο εἶναι συνειδητὸν εἰς τὸν

τουρκικὸν λαὸν καὶ τοῦτο διότι, μέχρι τῆς ἐκκριζώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, παρὰ τὰς πιέσεις καὶ τοὺς κατὰ μέρος διωγμούς, Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι συνυπῆρχαν καὶ συνειργάζοντο εἰς τὰς αὐτὰς ἐστίας. Τὸ δημιουργηθὲν τοῦτο κενὸν οἱ Τοῦρκοι προσπαθοῦν νὰ τὸ καλύψουν προβάλλοντες ἐντόνως τὸν ἔθνισμόν των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀντὶ νὰ καλύπτῃ, ἀποκαλύπτει ἔτι μᾶλλον τὸ κενόν. Καὶ ὅμως ἡ αὐτοσυνειδησία τῶν Τούρκων ὄχι μόνον δὲν θὰ ἐμειοῦτο, ἀλλὰ θὰ ἐξυψώνετο, ἂν ἀπεφάσιζαν νὰ ἀνοίξουν τὰς πύλας τῆς χώρας αὐτῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ μίαν ἐλευθεράν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τῶν δύο λαῶν καὶ μίαν ἐλευθεράν διακίνησιν ὄλων τῶν ἀγαθῶν. Τὰ κλειστὰ κατ' οὐσίαν σύνορα δὲν εἶναι λύσις τῶν προβλημάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τοὺς δύο λαούς, οἱ ὅποιοι μάλιστα συμβαίνει νὰ συνδέωνται καὶ διὰ συμμαχίας ἔναντι κυρίως τοῦ κινδύνου, ὁ ὁποῖος τοὺς ἀπειλεῖ ἀμφοτέρους ἀπὸ βορρᾶ, δηλαδὴ τῆς πλημμύρας τοῦ σλαβισμοῦ.

Σκέπτομαι ἐπίσης τὴν στιγμὴν αὐτήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς στρέφομεν τὴν μνήμην ἡμῶν πρὸς τὴν ἐθνικὴν τραγωδίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πόσον θὰ ἀπάλυνε τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων Μικρασιατῶν, ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ πόσον θὰ ὕψωνε τὸ γόητρον τῶν Τούρκων ἔναντι ὄλων τῶν χριστιανικῶν λαῶν τοῦ Κόσμου, ἂν οἱ Τοῦρκοι ἀπεφάσιζαν νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τοὺς Ὁρθοδόξους χριστιανούς τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὥστε νὰ δύνανται νὰ προσέλθουν ἐκεῖ διὰ νὰ λατρεύσουν καὶ νὰ προσκυνήσουν τὸν Ἱδρυτὴν τῆς θρησκείας των καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἀφιερωμένος ὁ μέγας οὗτος ἑλληνικὸς ναός. Εἶναι ἀδύνατον νὰ μαντεύσῃ κανεὶς τί θὰ ἐπηκολούθει, ἂν συνέβαινε ἕνα τόσον συγκινητικὸν γεγονός. Φαντάζομαι ὅμως ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο ἡ ἀφετηρία μιᾶς σειρᾶς γεγονότων, τὰ ὅποια θὰ ὠδήγουν κατ' ἐθθεῖαν εἰς τὴν ἐξομάλυνσιν ὄλων τῶν διαφορῶν τῆς συγκεκριμένης ἱστορικῆς στιγμῆς μεταξὺ τῶν δύο λαῶν. Φαντάζομαι ἀκόμη ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ κατελαμβάνοντο ἀμέσως ὑπὸ ἐνθουσιασμόν, ὁ ὁποῖος θὰ συνωδεύετο καὶ ἀπὸ ὠρισμένης θετικᾶς ἀντιδράσεως, ὅπως π. χ. ἡ ἴδρυσις ἐδρῶν τῆς τουρκικῆς γλώσσης εἰς τὰ ἑλληνικὰ Πανεπιστήμια, διότι δὲν εἶναι βεβαίως νοητὸν δύο λαοί, τοὺς ὁποίους ἡ μοῖρα συνέδεσε καὶ ἐχώρισε μὲ τούτους ποταμοὺς αἵματος νὰ μὴ γνωρίζουν ὁ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἄλλου. Καὶ ἀφήνω τὴν φαντασίαν μου νὰ προχωρήσῃ καὶ εἰς ἄλλα θετικὰ βήματα τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο λαῶν, τῆς μεταφράσεως ἔργων λογοτεχνικῶν ἀπὸ τὴν μίαν γλῶσσαν εἰς τὴν ἄλλην καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς ὄλων τῶν πνευματικῶν προϊόντων μεταξὺ τῶν δύο λαῶν. Ὅταν σκέπτεται κανεὶς τὰς σχέσεις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, πρέπει νὰ ἔχῃ πάντοτε κατὰ νοῦν, ὅτι οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς συγκρούσεως μεταξὺ τῶν δύο λαῶν, ἡ ὁποία καὶ ὠδήγησεν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δηλαδὴ

ὁ Βενιζέλος καὶ ὁ Κεμάλ, κατέληξαν εἰς ὑπογραφήν συνθήκης φιλίας μεταξὺ τῶν δύο λαῶν καὶ τοῦτο διότι ἐσυνειδητοποίησαν, αὐτοὶ πρῶτοι, ὅτι ὑπάρχουν κοινὰ καὶ ἀμετακίνητα συμφέροντα ζωῆς μεταξὺ των. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἄλλη ὁδὸς ἀπ' αὐτήν.

Ὅμως ἡ φιλία πρέπει νὰ εἶναι εἰλικρινῆς καὶ ὄχι μονομερῆς. Θὰ ἀναφέρω ἐδῶ ἓν μόνον παράδειγμα. Πόσον ἐτραυματίσε τὰ συναισθήματα φιλίας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τούρκους τὸ γεγονός ὅτι πέρυσι οἱ Τούρκοι ἐκλείσαν τὴν Ἱστορικὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, τὸ φυτώριον τοῦ Ὁρθοδόξου ἱερατείου ὅλης τῆς Ἀνατολῆς. Πόσον ἐξ ἄλλου θὰ ἐτραυματίζε τὰ συναισθήματα φιλίας τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἂν ἡμεῖς, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν Τούρκων, ἐκλείομεν τὸ ὑφ' ἡμῶν ἰδρυθὲν τουρκικὸν γυμνάσιον ἐν Θράκῃ. Παρόμοια θέματα πιστεύω ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ ρυθμίξῃ ἡ πνευματικὴ ἡγεσία τῶν δύο λαῶν. Δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ ὅτι ἡ τουρκικὴ πνευματικὴ ἡγεσία θὰ ἐπρότεινε τὴν κατάργησιν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ὅπως δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ, ὅτι ἡ πνευματικὴ τουρκικὴ ἡγεσία θὰ ἐπίστευε ποτὲ ὅτι συμφέρει τὴν χώραν τῆς νὰ θιγῇ καθ' οἰονδήποτε τρόπον ὁ μέγας θεσμὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ ὁποῖος τόσῃν πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην ἐκπέμπει, τόσα βλέμματα πιστῶν πρὸς ἑαυτὸν ἐλκύει καὶ τόσας καρδίας χριστιανικὰς ἀνὰ τὸν Κόσμον συγκινεῖ. Τοῦναντίον πιστεύω ὅτι, καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας τῆς Τουρκίας, τὸ Πατριαρχεῖον ἀποτελεῖ μέγα πνευματικὸν καὶ ἱστορικὸν Κέντρον, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν προσφέρει πολλά. Θὰ ἦτο δὲ μέγα πολιτικὸν σφάλμα, ἂν καθ' οἰονδήποτε τρόπον, ὅπως ἠκούσθη προσφάτως ἐκ διαφόρων πλευρῶν, ἐθίγετο τὸ πνευματικὸν καὶ ἱστορικὸν τοῦτο Κέντρον. Καὶ ὁμοῦς ἰδοὺ ὅτι ἐμμέσως, διὰ τῆς καταργήσεως τῆς Ἱερᾶς Σχολῆς τῆς Χάλκης, θίγεται αὐτὸ τοῦτο τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Τὴν στιγμὴν αὐτήν, καθ' ἣν τόσον ὀδυνηρὰ συναισθήματα περισφίγγουν τὴν ψυχὴν ἡμῶν καὶ καθ' ἣν τελοῦμεν τὴν μνήμην μιᾶς μεγάλης Ἐθνικῆς τραγωδίας, τολμῶ νὰ ὑψώσω τὴν φωνήν μου καὶ νὰ εἶπω εἰς τοὺς Τούρκους: Φίλοι Τούρκοι, ἡ κατάργησις τῆς Ἱερᾶς Σχολῆς τῆς Χάλκης δὲν ἀποτελεῖ ἐνίσχυσιν τοῦ γοήτρου τῆς χώρας ὑμῶν οὔτε τόνωσιν τοῦ ἐθνισμοῦ ὑμῶν, ἀλλὰ σκοταδισμὸν ὀλοκληρωτικῆς μορφῆς. Ἄρατε λοιπὸν, φίλοι Τούρκοι, τὰς Πύλας τῆς Ἱερᾶς Σχολῆς τῆς Χάλκης».

★

Ὅμιλῶν ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γ. Ε. Μυλωνᾶς, λέγει τὰ ἐξῆς:
«Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ σημερινὴ ἑκτακτος συνεδρία τῆς Ἀκαδημίας ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἀνάμνησιν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἀπ' ἐνὸς μὲν καμπὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ΠΑΑ 1972

Ἑλλάδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διαιωνίζουσαν τὴν ἔλλειψιν ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἰδανικῶν τῶν μεγάλων κρατῶν, ἣ ὅποια βαθμηδὸν διαβιβρώσκει τὰ θεμέλια τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ συνεδρία εἶναι μία πάνδημος ἀνάμνησις γεγονότων καὶ θρύλων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν ἄρρηκτον δεσμόν τοῦ παρελθόντος πρὸς τὸ παρὸν καὶ πρὸς τὸ μέλλον. Δὲν εἶναι μνημόσυνον· διότι τὸ μνημόσυνον χαρακτηρίζεται ὑπὸ τελικότητος καὶ θρήνου καὶ ἀπωλείας πάσης ἐλπίδος ἀναβιώσεως. Ὁ καιρὸς τῶν θρήνων παρηγήθη πρὸ πολλοῦ· ἔφθασεν ὁ καιρὸς ἐργασίας ὀλοψύχου, καιρὸς ἀναμνήσεων αἱ ὅποια περιλαμβάνουσι ζώσας εἰκόνας, μεγάλας ὑποσχέσεις καὶ σπινθήρας ἐλπίδος ἀναβιώσεως. Μὲ τὴν ἐλπίδα αὐτὴν συνερχόμεθα διὰ τὸ ζήσωμεν ἐπ' ὀλίγον θρυλὸν μοναδικόν, θρυλὸν ἔνδοξον, θρυλὸν ἀπαράμιλλον, καὶ τὸ ἀναβαπτισθῶμεν εἰς τὴν μνήμην δημιουργίας θαυμαστῆς. Δημιουργίας, ἣ ὅποια διήρκεσεν ἐπὶ χιλιετίας καὶ μετέβαλε μεγάλας ἐκτάσεις πατρῶας γῆς ἀπὸ τῆς Θράκης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ Πόντου καὶ τῆς Κιλικίας εἰς σπινθηροβολοῦν κέντρον ζειδώρου πολιτισμοῦ. «Τὰς καλλιχόρους καὶ πολυμνήτους καὶ τρισποθήτους ἀνθρώπους πόλεις», ὡς εἶπεν ὁ Σμυρναῖος ῥήτωρ Ἀριστείδης, πόλεις τοῦ Βορρᾶ, πόλεις τοῦ Νότου, πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, πόλεις τῆς Δύσεως, ἃς ἀναμνησθῶμεν μεθ' ὑπερηφανείας καὶ βεβαίας ἐλπίδος. Ἡ ἱστορία καὶ αἱ περιπέτειαι τῶν πόλεων αὐτῶν εἶναι γνωσταὶ εἰς ὄλους μας, διὰ τοῦτο θὰ σκιαγραφῆσω μόνον ἐν γραμμαῖς ἄδραϊς τὰ κατ' αὐτάς.

Πρὸ τριῶν περίπου χιλιᾶδων ἐτῶν ἡ γῆ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης ἐδέχθη τὰς πρώτας ομάδας τῶν Ἑλλήνων. Ἀκόμη καὶ πρὸ τοῦ 1000 π. Χ., ἀπὸ τοῦ 1300 π. Χ. τοῦλάχιστον, Μυκηναῖοι εἶχον ἐδραιωθῆ εἰς τὴν Μίλητον καὶ τὴν Κολοφῶνα ὅπου ἀνασκαφαὶ γιγνόμεναι ὑπὸ τῶν κατακτητῶν αὐτῶν ἀποκαλύπτουσι λαμπρὰ μαρτύρια τῆς δρᾶσεώς των. Αἱ τελευταῖαι ἀνασκαφαὶ εἰς Βαῖρακλῆ ἀπέδειξαν ὅτι καὶ ἐκεῖ, εἰς τὴν ἀρχαίαν Σμύρνην, εἶχον ἐγκατασταθῆ Μυκηναῖοι. Οἱ εἰς τὸν χῶρον τῆς μετέπειτα Ἰωνίας ἐγκατασταθέντες Ἕλληνες, κατὰ τὸ μεσουράνημα τῆς μυκηναϊκῆς ἐκπολιτιστικῆς δρᾶσεως, ἀπετέλεσαν τὸ ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν Χετταίων μνημονευόμενον πρῶτον κρατίδιον τῶν Ἀχαιῶν, τὴν ἠπειρωτικὴν *Ahhiyawa*.

Τοὺς Μυκηναῖους ἠκολούθησαν οἱ Αἰολεῖς, οἱ Ἴωνες, οἱ Ἀρκάδες, οἱ Δωριεῖς, καὶ οἱ Ἕλληνες οὗτοι μετέτρεψαν τὴν φιλόξενον γῆν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς «ἐστίας ἠπειροῦ παιδείας εἵνεκα». Ἐκεῖ μὲ τὴν ἀάροδον τοῦ χρόνου ἐθεμελιώθη καὶ ἐβλάστησεν ἡ Ποίησις, ἡ Φιλοσοφία, ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἐκεῖθεν διεπεραιώθησαν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἠπειρον τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκεῖ ἡ Θεοκρατία τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Λόγου. Ἐκεῖ τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου διήνοιξαν τοὺς πνευματικὸς ὀρίζοντας τοῦ περιουσιῶν λαοῦ τῆς Μεσογείου. Ἐκεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς ὁμαδικῆς ὑποστηρί-

ξεως, τῆς ἐπιλύσεως διαφορῶν δι' εἰρηρικῶν μέσων ἐθεμελιώθη διὰ τῶν ἐν Δήλῳ Πανιωνίων πανηγύρεων. Ἐκεῖ ἐμεγαλοῦργησε λαὸς ἐλεύθερος καὶ ἐπὶ αἰῶνας ὑπερήσπισε βωμοὺς καὶ ἐστίας προγόνων κατὰ μυριάδων ἐπιδρομέων κατακτητῶν, Κιμμερίων καὶ Φρυγῶν, Λυδῶν καὶ Περσῶν, Ἀράβων καὶ Τούρκων. Ἐκεῖ ἔλαμψαν οἱ «ἐπτά ἀστέρες τῆς ἀποκαλύψεως», ἐκεῖ ἐποτίσθη ἡ γῆ μὲ τὸ αἷμα μαρτύρων παλαιῶν τε καὶ συγχρότων, τῶν Πολυκάρπων καὶ τῶν Χρυσοστόμων· ἐκεῖ ἐδημιουργήθη ὁ θρῦλος τῶν Ἀκριτῶν καὶ τῶν κρυπτοχριστιανῶν, ἐκεῖ ἐπετελέσθη τὸ θαῦμα τοῦ «Κρυφοῦ Σκολειοῦ»· ἐκεῖ ἐδίδαξαν οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας ἱεράρχαι, ἐκεῖ συνῆλθον αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, αἱ θεσπίσασαι τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὴν ἐν γένει χριστιανικὴν λατρείαν· ἐκεῖ ἠδραιώθησαν οἱ Φάροι τῆς Ἀνατολῆς, ἡ Ἐδαγγελικὴ Σχολή, ἡ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, τὸ Φροντιστήριον τῆς Τραπεζοῦντος. Ἐκεῖ ἐπετελεῖτο ἐκπολιτιστικὴ κοσμογονία ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους χιλιετίαι καὶ ὁ θρῦλος τῆς κοσμογονίας αὐτῆς συνεπληροῦτο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἀπὸ ἀνδρῶν ἀγαθῶν, ἀπὸ ἐργάτας φιλέργων καὶ προοδευτικῶν μὲ ἐλληνικὴν ψυχὴν καὶ μὲ χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἰδεώδη. Ὁ μελετητὴς τῆς ἀρρήκτου ἀλύσεως τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν εἰς τὴν ροὴν τῶν αἰῶνων ἐνθυμεῖται τὰ περὶ τῶν Ἰώνων λεγόμενα εἰς τὸν πρὸς τὸν Δήλιον Ἀπόλλωνα, ὕμνον :

«Φαίη κ' ἀθανάτους καὶ ἀγήρωις ἔμμεναι αἰεὶ,
δς τόθ' ὑπαντιάσει', ὅτ' Ἰάονες ἀθροοὶ εἶεν». (151-152)

Ὁ θρῦλος ὅμως αὐτός, κακῆ μοίρα, ἀποτόμως διεκόπη, διεκόπη λέγω, διότι πιστεύω ὅτι δὲν ἔσβησε πλήρως. Εἰς τὴν γῆν τὴν ὁποίαν ἀνέδειξαν καὶ ἐδόξασαν τόσοι πρόγονοι καὶ εἰς τὴν ὁποίαν γενεαὶ γενεῶν ἐμεγαλοῦργησαν καὶ μετέσχον εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ μάννα διὰ τοῦ ὁποίου ἐτρέφη καὶ ἀκόμη τρέφεται ὁ ἐναπομείνας δυτικὸς πολιτισμὸς, σήμερον δὲν ἀπομένουν συνεχισταὶ ἀπόγονοι, Ἕλληνες Χριστιανοὶ τοῦ Πολυκάρπου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, διάδοχοι τῶν Ἀκριτῶν καὶ τῶν Ἰώνων διδασκάλων. Ἴσως, «ὑβρις», ὡς λέγει ὁ Θεόγνης, «καὶ Μάγνητας ἀπόλεσε καὶ Κολοφῶνα καὶ Σμόρνην». Ἐρείπια καὶ μαρτύρια καταστροφῆς ἀπομένουν ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ὑφοῦτο τὸ κτήριον αἰωνοβίου πολιτισμοῦ. Νεκρικὴ σιγὴ καλύπτει τὸν χάρον ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἐπληροῦτο παιάνων καὶ αἴνων πρὸς τὸν Ὑψιστον. Οἱ δημιουργοὶ τοῦ μέχρι τοῦδε θρύλου τῶν αἰῶνων, βίαι καὶ λόγχοις ἐξεβλήθησαν ἐκ τοῦ πατρῶου ἐδάφους ἐκ τῶν βωμῶν καὶ ἐστιῶν ἐπικῶν προγόνων. Οἱ τυχερότεροι ἐξ αὐτῶν κατόπιν ὑπερανθρώπων μαρτυρίων, πεινῶντες καὶ γυμνητεύοντες, κατέφυγον εἰς τὴν φιλόξενον χώραν τῶν προπατόρων των. Τιμῶμεν σήμερον καὶ πάντοτε θὰ τιμῶμεν τὴν μνήμην ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔπυσαν ἥρωικῶς ἐπὶ τῶν μικρασιατικῶν πεδίων, τὴν μνήμην ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν μεγάλην ἔξοδον, ἐμαρτύρη-

σαν, ξίφει έτελειώθησαν, διά πυρός κατηραλώθησαν. Ἡ ἱερὰ σποδός και τὰ τίμα δστὰ των κατεσπάρησαν εἰς τὸ χῶμα, τὸ ὁποῖον διά τοῦ ἰδρωτός των ηὐλόγησαν και ἐδόξασαν. Αἰωνία θὰ παραμένη ἡ μνήμη των.

Ἄλλὰ πρὸς τούτοις, οἱ διαφυγόντες, τιμῶμεν και εὐγνωμόνως ἐνθυμούμεθα τὴν ὑποδοχὴν τῆς ὁποίας ἐτύχομεν ὡς πρόσφυγες ἀπὸ τὴν μητέρα Ἑλλάδα και τὰ ἔνδοξα τέκνα της. Παρὰ τὴν δυσπραγίαν και τὴν δυστυχίαν των, λόγω μακροχρο- νίων ἐξαντλητικῶν πολέμων και ὑποχθονίων μηχανορραφῶν τῶν λεγομένων χρι- στιανικῶν συμμαχικῶν λαῶν, ἐμοιράσθησαν μὲ προθυμίαν τὴν στέγην και τὴν ὀλί- γην τροφήν των και οὕτω ἠνώρθωσαν τὸ ἠθικὸν τῶν πεσόντων εἰς ἀπελπισίαν, και ἐνέπνευσαν ἀδελφικὴν συνεργασίαν. Ἡ Μήτηρ Ἑλλάς μὲ ἀγάπην και ἐθελουσίαν ἔκλεισε εἰς τὴν ἀγκάλην της και τὰ ἐκδιωχθέντα παιδιά της και μὲ τὴν θαλπωρὴν της τὰ ἐπανέφερεν εἰς τὴν ζωὴν και τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεὸν και πρὸς τὴν ἀνθρω- πότητα. Οὐδέποτε θὰ λησμονηθοῦν, δὲν πρέπει νὰ λησμονηθοῦν, αἱ ἡμέραι τῆς «προσφυγιάς» και τῆς μητρικῆς ἀγάπης. Ὅ,τι δὲ προσδίδει μεγαλύτερον κλέος εἰς τὸ ἀξιοθαύμαστον ἔργον τῆς Ἑλλάδος, πρᾶγμα ποὺ δὲν τῆς ἀνεγνωρίσθη, εἶναι ἡ ὑποδοχὴ ὅχι μόνον τῶν ἐκριζωθέντων παιδιῶν της ἀλλὰ και ἄλλων ξένων πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ποὺ ἐξεδιώχθησαν ἐπίσης ἀπὸ τὴν γενέτειράν των. Οὐδέποτε θὰ σβῆσῃ ἀπὸ τὰς καρδίας μας ἡ ὀφειλομένη εὐγνωμοσύνη, και δὲν θὰ παύσωμεν νὰ ὑπερθυμίζωμεν εἰς τοὺς ἀπογόνους μας τὴν ζεῖδωρον συμβολὴν τῆς Μεγάλης Πατρι-δος εἰς τὴν τύχην τῶν πατέρων των.

Οὐδὲν ὅμως κακὸν ἀμιγὲς καλοῦ. Ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή, τὸ «ξερί-ζωμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ» ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, θὰ ἀποτελέσῃ καμπὴν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους, ὁμοίαν και ἴσως μεγαλυτέραν τῆς καμπῆς τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τότε κορυφαῖοι λόγιοι και τεχνῖται ἐγκατέλειψαν τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων διά νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Δύσιν και νὰ συμβάλουν σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν και ἐξέλιξιν τῆς Ἀναγεννήσεως. Καὶ οἱ πρόσφυγες τῆς Ἀνατολῆς, ἀποτελέσαντες ὕγιες μέλος τοῦ σώματος τῆς πατρίδος, προσέθεσαν τὴν φιλεργίαν και τὰς γνώσεις των, τὴν δυναμικότητα και τὴν αἰσιοδοξίαν των, τὰ ἰδανικά και τὴν πίστιν των εἰς τὰς ἀρετὰς τῶν ἐν τῇ Πατρίδι ἀπὸ αἰώνων ἐγκατεστημένων και συνέβαλον κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ σημερινοῦ μας νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὴν ἀνάπτυ-ξιν τῶν γραμμάτων και τῶν ἐπιστημῶν, τοῦ ἐμπορίου και τῆς βιομηχανίας, εἰς τὴν θεμελίωσιν πατρίδος ἰσχυρᾶς και ἀξιοζήλου. Τὸ δυναμικὸν τὸ ὁποῖον ἀπώλε-σεν ὁ κατακτητὴς, ἐκέρδισεν ἡ ἠνωμένη Ἑλλάς.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἀπαριθμήσωμεν, οὔτε τὰ τῆς γενναιοφροσύνης τῶν γηγενῶν οὔτε τὰς συμβολὰς τῶν προσφύγων, εἶναι ὅμως τοῦ παρόντος νὰ ἐπιμεί-

νωμεν εἰς τὰ ἐκ τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς μακροαίωνος ἱστορίας μας προερχόμενα διδάγματα. Πολλάκις ἐλέχθη, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνηται κατὰ καιρούς, ὅτι μόνον μὲ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν συνεργασίαν καὶ πάλιν θὰ κατισχύσωμεν καὶ θὰ γίνωμεν ἀντάξιοι συνεχισταὶ τοῦ ἔργου τῶν προγόνων μας, ἔργου προκαλοῦντος τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου.

Θὰ πρέπει νὰ δεχθῶμεν μὲ πίστιν καὶ μὲ βεβαιότητα τὰ διδάγματα τῆς Ἱστορίας, ἣ ὁποία ἐπαναλαμβάνεται. Ἡ φυσικὴ διάπλασις τοῦ χώρου, ἡ γαλανὴ ἔκτασις τοῦ Αἰγαίου, ἡ ὁποία ἐνώνει ἀντὶ νὰ χωρίζῃ ἠπειρούς, καὶ ἡ γέφυρα τῶν νήσων, ἡ ὁποία πλαισιώνει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐπιβάλλουν μίαν νέαν ἐν τῷ μέλλοντι ἀναγέννησιν. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὰ μίση θὰ ἐκλείψουν, αἱ διαφοραὶ θὰ λησμονηθοῦν, αἱ ἀνάγκαι τῶν ἠπειρωτῶν θὰ ἀδξηθοῦν, οἱ δυνάμενοι νὰ πληρώσουν τὰς ἀνάγκας αὐτὰς θὰ εἶναι καὶ πάλιν οἱ τολμηροὶ καὶ ἐπιχειρηματικοὶ ναῦται τῶν νήσων.

Τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς, αἱ ὁποῖαι μὲ τὸν καιρὸν θὰ ἀυξάνωνται, θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἴδρυσις ἐμπορειῶν καὶ τέλος συνοικισμῶν. Μὲ τὸν καιρὸν μία νέα κοσμογονία θὰ ἀρχίσῃ καὶ ἡ γῆ τῶν πατέρων μας θὰ ἀνθήσῃ καὶ πάλιν. Αὐτὰ διδάσκει ἡ Ἱστορία, ἡ ὁποία θὰ ἐπαναληφθῇ. Αὐτὴν τὴν ὄπτασίαν ἐκτυλίσσει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς φαντασίας μας. Αὐτὴν τὴν προφητικὴν ὄπτασίαν πρέπει νὰ ἀφήσωμεν ὡς πολύτιμον κληρονομίαν εἰς τὰ παιδιά καὶ τὰ ἐγγόνια μας. Ἄς ἔχωμεν πίστιν εἰς τὰ πεπερωμένα καὶ εἰς τὴν δυναμικότητα τοῦ λαοῦ μας. Τὸ μέλλον ἔχει ἀνάγκην πίστεως· εἰς τὸ παρὸν ἀπομένει ἡ ἀνάμνησις τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ ἐκτριζομοῦ.

Ὡς δίδαγμα ἐπίσης, τὸ ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ καταστήσωμεν βίωμα, ἀπομένει ἡ ἀνάμνησις τοῦ μικρασιατικοῦ θρύλου, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ, δὲν πρέπει νὰ πιστευθῇ ὅτι ὁ θρῦλος ἔληξε. Οὔτε νέφος οὔτε καπνὸς ἦτο τὸ διὰ τῶν αἰώνων δημιούργημα τῆς Θράκης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Πόντου καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Παραμένει καὶ θὰ συνεχισθῇ διὰ νὰ δημιουργῇ ἰδανικά, διὰ νὰ παρέχῃ ἐλπίδας διὰ νὰ ἐνισχύῃ τοὺς ἐργαζομένους καὶ τοὺς δημιουργοὺς, ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους. Ὁ τελευταῖος χρησμὸς τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν δὲν ἐλέχθη διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Θράκην, τὸν Πόντον καὶ τὴν λοιπὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τό :

«εἶπατε τῷ βασιλεῖ χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά.

Οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,

οὐ παγὰν λαλέουσιν ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ»,

δὲν ἀποτελεῖ τὴν πίστιν μας διὰ τὸ μέλλον, τοῦναντίον προκαλεῖ, πρέπει νὰ προκαλῆ τὴν ἀντίδρασίν μας πρέπει νὰ προκαλῆ καὶ νὰ ἐνισχύῃ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἐπάνοδον, εἰς τὴν δημιουργίαν νέων ἐστιῶν παιδείας εἰς τὴν ἀναβλάστησιν τῆς δάφνης, εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῆς προφητικῆς πηγῆς, εἰς τὸ θριαμβικὸν νέον κελάρυσμα τοῦ λάλου ὕδατος. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔχει ἀκόμη τὸν μαρμαρωμένον της βασιλιᾶ· ὁ Πόντος τὴν πρόσφυγα Παναγία Σουμελά· ἡ λοιπὴ Μικρὰ Ἀσία ἔχει τὴν ἀπολιθωμένην Νιόβην εἰς κάποιαν πτυχήν τῶν βουνῶν της.

«ἔνθα λίθος περ εὐῶσα θεῶν ἐκ κήδεα πέσσει», (Ἰλ. Ω, 617) λέγει ὁ θεῖος Ὅμηρος. Καὶ ἀκόμη προσθέτει τὸ σημαντικόν, τὸ ὁποῖον ἔχει παροραθῆ, ὅτι τὰ παιδιὰ τῆς Νιόβης παρέμειναν ἄταφα ἐπὶ πολὺ, διότι

«λαοὺς λίθους ποίησε Κρονίων»

Οἱ λαοὶ ὅμως ἐκεῖνοι ἀνεβίωσαν, ἔζησαν εὐτυχεῖς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην καὶ ἐδημιούργησαν θαυμαστὸν πολιτισμόν. Ἔσται λοιπὸν ἡμερ, ὅταν καὶ ἡ Νιόβη θὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ τότε θὰ παύσῃ νὰ θρηνηῖ καὶ θὰ ἀγάλλεται εἰς τὸ θέαμα τῶν μακρινῶν τέκνων της, τῶν νέων κατοίκων τῶν παραλίων καὶ τῶν πεδιάδων τοῦ Μαιάνδρου καὶ τοῦ Καῦσιρου, ὅταν τὸ «Κρυφὸ Σκολεῖο» θὰ ἀνοίξῃ καὶ πάλιν τὰς πύλας του καὶ οἱ Φάροι τῆς Ἀνατολῆς θὰ σκορπίζουσι τὸ λαμπρὸν φῶς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης. Εἰς τὴν ἡμέραν αὐτὴν πιστεύομεν, δι' αὐτὴν προσευχόμεθα. Εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μας ἄς ἔχωμεν τοὺς Ποντιακοὺς προφητικοὺς στίχους :

Ἡ Ρωμανία κὶ ἂν πέρασεν
ἀνθεῖ καὶ φέρει κὶ ἄλλο».

★

Τέλος, λαμβάνει τὸν λόγον ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γ. Ἀθανασιάδης Νόβας, ὁ ὁποῖος λέγει τὰ ἑξῆς :

«Εἶχα παρακολουθήσει τὴ Μικρασιατικὴ Ἐκστρατεία τοῦ 1921 ἀπὸ τὴ Σμύρνη μέχρι καὶ πέραν τοῦ Σαγγαρίου, ὡς πολεμικὸς ἀνταποκριτὴς ἀθηναϊκῶν ἑφημερίδων.

Ἔζησα ἔντονα τὴ μεγαλειώδη ἐκείνη προσπάθεια τοῦ Γένους σὲ ὄλες τὶς φάσεις της, ἐπικὲς καὶ δραματικῆς.

Ἀπεκόμισα ἀνεξίτηλες ἐντυπώσεις, ἀξερίζωτα βιώματα.

Δὲν εἶμαι καθόλου πολεμοχαρῆς.

Δὲν δύναμαι ὅμως ν' ἀποκρύψω τὰ αἰσθήματα θαυμασμοῦ καὶ περηφάνειας, ποὺ συγκλόνιζαν τὴν ψυχὴ μου ὅταν ἀντίκρυζα ἐκ τοῦ πλησίον τὶς ἑλληνικὰς φάλαγ-

γες νὰ προελαύνουν νικηφόρες στὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὰ πανταχοῦ κατάσπαρτα ἀπὸ ἱστορικά ἔχνη, ἀπὸ σεπτὰ κειμήλια, ἀπὸ ἀθάνατα λείψανα τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ, τοῦ ἐλληνιστικοῦ καὶ τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ἄσταθεῖς εἶναι πάντοτε τῶν πολέμων οἱ τύχες . . .

Ἄν ἡ ἐκστρατεία ἐκεῖνη εἶχε, γιὰ τοὺς γνωστοὺς ἐσωγενεῖς καὶ ἐξωγενεῖς λόγους, ἄδοξο τέλος καὶ καταστροφικὴ συνέπεια, παρὰ τοῦτο, ἀσυγχώρητη θὰ ἦταν ἐθνικὴ παράλειψι καὶ ἀγνωμοσύνη νὰ παροραθοῦν καὶ νὰ ἀγνοηθοῦν τὰ ἐπιτευχθέντα τότε σπουδαῖα κατορθώματα τοῦ Ἐθνικοῦ μας Στρατοῦ, πὸν προσθέτον σελίδες τιμῆς στὴν ἱστορία τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς τῶν Ἑλλήνων.

Ἀνήκει γιὰ τοῦτο πᾶς αἶνος στοὺς ἥρωικούς ἄθλους τῶν μαχητῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας — ὅπως ἀνήκει πᾶς θρηῆνος στὸ ἀποτρόπαιο ξερίζωμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ της, πὸν ὑπερβαίνει σὲ ἀπανθρωπία κάθε πολεμικὴν αἱματοχυσία.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ὀφείλει νὰ μὴ λησμονήσῃ ποτέ, οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο. Οὔτε τὸ πολεμικὸ ἄθλημα οὔτε τὸ φυλετικὸ ξερίζωμα. Ὅπως δὲν ἐλησμονήσεν ἐπὶ τέσσερες αἰῶνες τὸ 1453, ἔτσι δὲν πρέπει νὰ λησμονῆ, ἀκόμη κι ἂν χρειαστοῦν αἰῶνες, τὸ 1922.

Ἐθνη πὸν λησμονοῦν εὐκόλα, εἴτε τοὺς θριάμβους των εἴτε τοὺς ὀλέθρους των, εἶναι καταδικασμένα σὲ ἱστορικὸν ἐξαφανισμό.

Χιλιοειπωμένο εἶναι αὐτὸ πὸν λέγω. Ἄλλὰ στὴν πολυτάραχη ἐποχὴ τῶν ἀδοκίμων καὶ ἀλλοπροσάλλων νεοκραναγασμάτων, πὸν ζοῦμε, σκόπιμο εἶναι νὰ ξανακούγωνται συχνότερα καὶ τὰ δόκιμα, τὰ συνετά, τὰ σταθερὰ χιλιοειπωμένα . . .

Μιὰ μικρὴ τόνωσι τῆς Ἐθνικῆς μας Μνήμης στὴν ἱστορικὴ περιοχὴ τῆς Μικρασιατικῆς Τραγωδίας φιλοδοξεῖ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἀφιερωμένη στὴν ἐπέτειο τῶν πενήντα της χρόνων μὲ τὸν τίτλο «Αἶνος καὶ Θρηῆνος» ποιητικὴ συλλογὴ μου, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σᾶς ἀπαγγείλω ὀλίγους στίχους.

Μισὸς Αἰώνας . . .

Μισὸς αἰώνας, ἔδραμε ! Σὰν θρύλος καὶ σὰν μῦθος
τῆς Νίκης τὸ κορύφωμα, τῆς συμφορᾶς τὸ βύθος.

Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἔσμιξαν, καθὼς τὸ χρόνο ἐκεῖνο,
στὸ ἴδιο δάκρυ, θὰ ἔλεγε, ὁ αἶνος μὲ τὸ θρηῆνο.

Μὰ χίλιοι αἰῶνες κι ἂν διαβοῦν, στὸ λαβωμένο Γένος
ὁ αἶνος θρηῆνος θ' ἀντηχῆ κι ὁ θρηῆνος ἄλλος αἶνος.

*Πενήντα χρόνια ! Καὶ πολλὰ καὶ λίγα, βάζει ὁ νοῦς μας.
Πολλὰ γὰρ μᾶς τοὺς ζωντανούς, λίγα γὰρ τοὺς νεκρούς μας.
Ἐφάνταστο κι' ἀσύλληπτο πὼς θὰ περνοῦν οἱ Αἰῶνες
καὶ θά 'ναι δίχως Ἐνοιξη, καὶ θά 'ναι ὅλο Χειμῶνες . . .*

* * *

*Τὴν ὥρα τοῦ ξεριζωμοῦ — τί παραγμός ! τί ὀδύνη ! —
πανάρχαιες ρίζες στοὺς βαθιοὺς τοὺς λάκκους εἶχαν μείνει.
Ἐσύ, πὸν τὴν ἀνθρώπινη κρισολογᾶς πορεία,
πότιζε τίς βαθιόριζες, Βουλὴ Θεοῦ, Ἱστορία !
Κάμε τες νὰ μὴν ξεραθοῦν, κάμε νὰ κρυφοζήσουν
ὅσο πὸν νὰ ἔρθῃ μι' Ἐνοιξη κι αὐτὲς νὰ ξαναθίσουν
Νὰ βγάλουν ρόδα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀγάπης κρῖνα
νὰ στολιστοῦν οἱ Τόποι μας καθὼς τὰ χρόνια ἐκεῖνα . . .*

Ἐπιτομή

*Στὰ ὑψίπεδα ἡ πορεία μας τῆς Μικρασίας
ὕψωνει νέους βωμοὺς καὶ δόξας καὶ θυσίας . . .
Τὰ βήματά μας — ὦ ἀναμνήσεις ! κι ὦ ἐλπίδες ! —
τίς τρεῖς μετροῦν, ξαναμετροῦν χιλιετηρίδες . . .
Σεβάσμια Ἡρώων Πνεύματα, Σκιᾶς Μαρτύρων
κόσμο ἀναδεύουν ἐθνικῶν παθῶν καὶ ὀνείρων.
Βουνὰ καὶ κάμπους καὶ ποτάμια κι ἀκρογιαλῖα
μιὰ πολεμόχαρῃ τὰ ὀμόρφηγε ἀναγάλια.
Τῆς Λευτεριᾶς καὶ τῆς Ἀγάπης (νὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα ;))
ἀχολογοῦν μηνύματα, φαντάζουν δῶρα.
Στὰ σκλαβωμένα αἰῶνες τώρα τοῦτα ἐδάφη
πὺδ ζωντανοὶ ἀπ' τοὺς ζωντανούς γὰρ μᾶς οἱ Τάφοι !
Σ' αὐτοὺς οἱ ρίζες τῆς Φυλῆς, σ' αὐτοὺς οἱ σπόροι . . .
Ἐκεῖ καὶ τὸ Βυζαντινὸ σπασμένο Δόρυ !*

Δικός σου κλῆρος εἶναι!
Σκόψε καὶ πάρ'το κ' ὕψωσε το, Κωνσταντῖνε!

* * *

"Εντεκα αἰῶνες ὀργωναν τὸν ὄσιον χῶρον
βαρβαρομάχες Στρατιᾶς Αὐτοκρατόρων . . .

Ἢ πιὸ στερογὴ Στρατιὰ ἐξορμᾷ! Νικᾷ!! Νικᾷ; ὦ Θεέ μου,
ἄστατες ποὺ κατάρτισες τὶς τύχες τοῦ πολέμου!

Ἀπὸ ποιὸ κάστρο ἀπόρθητο νὰ βίγλιζες, Ἀκριτά,
τοῦ Δορυλαίου τὸ θρίαμβο, τοῦ Ἀλῆ - Βερὰν τὴν ἦττα;

Ὁ Μαρμαρωμένος

Μάρμαρο, ποὺ ζωντάνεψες κ' εἶχε ἐξορμήσει Ἐκεῖνος
σὲ τόσων ἄλλων Κωνσταντίνων ἴχνη, ὁ Κωνσταντῖνος,
μὴ σβήνεται ἀπ' τὰ μάτια μας! Μεῖνε στὴν ὄρασή μας
ἐσὺ χαμός, ἐσὺ ὄνειρο κ' ἐσὺ ἀνάστασή μας!

Μὰ ὦ πεπρωμένο ἀνήκεστο! Κανείς μας πιὰ δὲν ξέρει
ὁ Βασιλιάς, ποὺ τὸ Σπαθὶ τοῦ ξέφυγε ἀπ' τὸ χέρι,
ἂν πρόφτασε κι ἂν μπόρεσε στὴ συμφορὰ τὴν τόση
νὰ ξαναμαρμαρώσει!

Ἄν . . .

Στ' ἀκρογιαλία, στὶς κοιλάδες, στὰ βουνὰ τῆς Μικρασίας,
ὅπου κι ἂν ἀντιλαοῦσε νικητήριος παιάν,
ἀκουγότανε ἀπ' τὸ βάθος τῆς πλανεύτρας ὀπτασίας
ἓνα τραγικό, μοιραῖο, κρυφωσσοπασμένο («Ἄν . . .»).

Στὰ χωριά, στὶς πολιτεῖες, στοὺς ναοὺς τῆς Μικρασίας,
ὅπου τρομαγμένα χέρια νεκροκάμπανο χτυπᾶν,
ἀντηχεῖ μέσα στὶς φλόγες τῆς ἀφάνταστης Θουσίας
ἓνα τραγικό, μοιραῖο, δάκρυα ποτισμένο («Ἄν . . .»).

Ἄν, Πατρίδα, εἶχες Ἐκεῖνον Κυβερνήτη στὸ τιμόνι
κ' εἶχες ὅλα τὰ παιδιά σου μονοιασμένα, ὅπως χρωστᾶν,
λέει ὁ Πόνος πὼς τῆς Νίκης δὲν θὰ σοῦ ἴσπαζε τὸ ἀξόνι!
Τώρα θὰ τὸ κλαῖς αἰῶνια τὸ καταραμένο («Ἄν . . .»)!

Ἡ Ψυχὴ τῆς Σμύρνης

Δὲν ξέρω, Σμύρνη, ἂν ἔχουνε ψυχὴ κ' οἱ ἄλλες χῶρες,
 μὰ ἐσὺ μὲ τόσες ὁμορφιές, μὰ ἐσὺ μὲ τόσες χάρες,
 μὲ τὴν ἐράσμια σου ἀρχοντιά, τὶς πρόσχαρές σου κόρες,
 τὰ φανερά σου θέληγτρα, τὶς μυστικὲς λαχτάρες,

δὲν ἦσουν μόνο ὠραῖος ἐσμὸς γιालῶν, σπιτιῶν, ἀνθῶνων.

Ἦσουν κάτι ἄλλο μαγικό: σατανικὸ καὶ θεῖο!

Τὸ πρῶμο σὲ προφήτεψε Μαντεῖο τῶν Κληδόνων,
 οἱ Νέμεσες κ' οἱ Χάριτες δικαίωσαν τὸ Μαντεῖο!

Δικὴ σου εἶχες ἐσὺ ψυχὴ, πὺν γλύκαινε τὸ αἶμα,
 τὴ φαντασία φτέρωνε, καλλώπιζε τὴ χάρη!

Τῆς Δύσης, τῆς Ἀνατολῆς ἀντάμωνες τὸ πνέμα.
 στήν ἄρπα τὴν Αἰολικὴ, στὸ Ἴωνικὸ σμιλάρι.

Εἶχες ὠραία ἐσὺ ψυχὴ, πὺν θέρμαινε τὸ Γένος,
 τὸ στοχασμὸ του ὕψωνε, τοῦ κέντριζε τὴ δράση...

Ἦδὺν τὸ μέθυ τῆς ζωῆς, πασίχαρο τὸ μένος,
 μὲ νέο σφριῖγος ξανάνθιζες ὡς εἶχε ἡ ὀργὴ περάσει.

Ἀπ' τὴ δική σου αὐτὴ ψυχὴ προσμένω, ὦ πῶς προσμένω!,
 καινούργια σου ἀναβλάστηση μιὰ μέρα νὰ μοῦ ἐμῆνα.

Καὶ νὰ ναι τῆς τὸ μήνυμα στεφάνι ἀνθοπλεγμένο
 μὲ πασχαλιὲς τοῦ Κορδελιοῦ, μὲ τοῦ Μπουρνόβα κρῖνα!

Προσευχὴ τῶν Ξεριζωμένων

Τὸ κατώφλι σου φιλοῦμε, τῶν Πατρίδων μας Πατρίδα!

Ἀπ' τὰ βάθη τῶν αἰώνων τὸ ταξίδι μας μακρὸ...

Στὸ ζεστό σου κόρφο τώρα τῆς ζωῆς μας ἡ φροντίδα,
 μὰ οἱ Χαμένες μας Πατρίδες μένουν ἄταφοι νεκροί!

Καὶ θὰ μένουν ὅσο οἱ νύχτες σπέρνουν τὸ σκοτάδι ἀστέρια,
 ὅσο οἱ Μοῖρες τοὺς ἀνθρώπους κυβερνᾶνε σκοτεινές...

Νὰ τὶς θάψουμε στὰ στήθη μὲ τὰ ἴδια μας τὰ χέρια
 δὲ μπορούμε! Στὶς καρδιές μας εἶναι πάντα ζωντανές!

Δώσαμε τὰ ὀνόματά τους στὶς καινούργιες μας οἰκίσεις,
 τῶν Ἁγίων τους τὴ Μνήμη στοὺς καινούργιους μας Ναούς...

Ὁ Θεὸς τῆς Ἱστορίας, προσδοκοῦμε νὰ εὐδοκήσης!

Κι ἄλλους ἔχεις ξαναφέρει στὴν κοιτίδα τους Λαούς . . .

Γῆ Μητέρα, Πνεῦμα Οὐράνιο, μέλλον ἄδηλο τοῦ Ἀνθρώπου,

τῶν Χαμένων μας Πατρίδων τὰ χρυσόβουλα ἱερά!

Δὲν τὴ σβήνει ὁ ροῦς τοῦ Χρόνου τὴν περγαμηνὴ τοῦ Τόπου,

οἱ δριζοντές του αἰώνιοι, τὰ στοιχεῖά του σταθερά . . .

Σάλπιγγα πολέμου, ὄχι!, δὲν ποθοῦμε νὰ μᾶς κράξῃ

φόρμιγγα μονάχα εἰρήνης μὲ γλυκύμολπους ἀχούς . . .

Τὴ μεγάλη μας ἐλπίδα ἢ ψυχὴ μας θὰ φυλάξῃ

ὡς τὸ τέλος τῶν Αἰώνων στοὺς πιὸ ἀπόκρυφους μυχοὺς!

Τὸ κατώφλι σου φιλοῦμε, τῶν Πατρίδων μας Πατρίδα!

Ἄπ' τὰ βάθη τῶν αἰώνων τὸ ταξίδι μας μακρὸ . . .

Στὸ ξεστὸ σου κόρφο τώρα τῆς ζωῆς μας ἢ φροντίδα,

μὰ οἱ Χαμένες μας Πατρίδες προσδοκοῦνε τὴ Λαμπρὴ!

Τοπωνυμικά

Βοσκοῦσε τὸ κοπάδι του ὁ ἀνίδεος τσοπάνος

στὴν δασερὴ βουνοπλαγιὰ — τὸν ρώτησε ὁ διαβάτης:

— Πῶς τὸ φωνάζουν τὸ βουνό; Ποιὸ εἶναι τ' ὄνομά του;

— «Μπὸς - δάγ!» στὰ δόντια του ἄλεσε καὶ πάει κοντὰ στὰ γίδια . . .

Τοῦ Λόγγου ἀνεμοθρόισαν οἱ φυλλωσιές του κ' εἶπαν:

— Ὁ Τμῶλος εἶμαι! Ὁ Τμῶλος εἶμαι! Ὁ Τμῶλος εἶμαι!, ὦ ξένε!

Γιὰ τὸ μυλαύλακο νερὸ ξεκόβει ἀπ' τὸ ποτάμι

καὶ τὸ κρεμάει πιὸ χαμηλὰ στὶς φτερωτὲς νὰ φτάσῃ . . .

— Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ ποταμὸς; ρωτᾶει ὁ στρατοκόπος

— «Κιζιλ Ἰρμάκ!» ἀπάντησε καὶ τρύπωσε στὸ Μύλο.

Ὅμως ἀπροκελάρυζαν τοῦ ποταμοῦ τὰ ρεῖθρα:

— Ὁ Ἄλως εἶμαι! Ὁ Ἄλως εἶμαι! Ὁ Ἄλως εἶμαι!, ὦ ξένε!

— Αἶ, σεῖς ἀπ' τὴν φαρόβαρκα! Ὅμορφος εἶναι ὁ κόλπος

κι ὁμορφὴ ἐκεῖ στὴν κόχῃ του ἡ ἀσπροφοροῦσα πόλη!

Μιὰ κ' ἔτυχε καὶ πέρασα, πέστε μου τ' ὄνομά της.

— «Γκεμλέκ!» μοῦ ξεφωνίσανε μονόλογα οἱ φαράδες.

Τὰ κύματα ὁμως φλοίσβισαν καὶ σ' ἄλλη γλῶσσα εἶπαν:

— Ἡ Κίος τῶν Ἀργοναυτῶν, ἡ Κίος εἶναι, ὦ ξένε!

- Ξωμάχε, πὸν κορφολογᾶς τὶς φοῦντες ἀπ' τ' ἀφιόνι,
θέλω νὰ μάθω τ' ὄνομα τοῦ μακρινοῦ χωριοῦ σου,
τὸν ρώτησε ὁ περαστικὸς κι ὁ ντόπιος τοῦ ἀποκρίθη :
- Τὸ λένε «Κιλισὲ Χισάορ»! Μὰ οἱ ἀῶρες ἀπ' τὸν Ταῦρο
τοῦ ἀποσκεπάσαν τὴ φωνὴ κι ἀκούστηκε ἄλλη ἀλήθεια :
- Τὰ Τύανα εἶμαι ! Γέννησα πολλοὺς σοφοὺς, ὦ ξένε !

- Πολλὰ τὰ δέντρα, τὰ νερά, τὰ νέα σπίτια, οἱ κῆποι.
- Εὐτυχησμένε ἐσύ, πὸν ζῆς στὴν εὐφορη αὐτὴν ἄκρη,
γιὰ πές μου ποιό της τ' ὄνομα ; τὸν ρώτησε ὁ διαβάτης.
- «Κεμαλιέ»! μουρμούρισε, στοιβάζοντας τὰ μῆλα.
Ἐ ἀνάσα ἀπ' τὶς ψηλὲς σπηλιὲς ἔγινε λόγος κ' εἶπε :
- Ἐ Συνασός! Ἐ Συνασός! εἶμαι καὶ θά 'μαι, ὦ φίλε !

Ἰάλεμος

Ἐ,τι καινούργιο σπέρνεται, φνιτρώνει καὶ χλοάζει
Ἐ,τι καινούργιο χτίζεται, ψηλώνει καὶ φαντάζει
ριζώνουν θεμελιώνονται στοὺς τάφους μας — Μακάρι
νὰ παίρνον ἀπ' τὴν τέφρα τους καὶ δύναμη καὶ χάρη!

- Μὰ λείπει ὁ ζωντανὸς παλμὸς καὶ τὸ ἐπιδέξιο χέρι
τοῦ νοῦ τὸ ἀστραποβόλημα, τῆς ὁμορφιάς τὸ ἀστέρι . . .
Καὶ λέει κρυφὰ στὰ χώματα ἢ Μικρασία μὲ λύπη :
- «Τὸν εἶχα καὶ τὸν ἔχασα τὸ θησανρὸ πὸν λείπει !»

Χρυσόστομος Σμύρνης

Σμύρνη, πὸν ἐγέλας κ' ἔπαιζες μὲ τὸ τερπνὸ σου νάζι
κι ὅπου τ' ἀηδόνι κελαῖδεῖ κι ὅπου τὸ κύμα σπάζει
τὰ λυρικά σου θέλγητρα ποτὲ δὲ θὰ ξεχάσω !

Μὰ ἐσὺ δὲ θὰ ξαναχαρῆς τὸ γέλιο πὸν σοῦ μοιάζει !
Αἰώνια πιά σὰ σύννεφο βαρὺ θὰ σὲ σκεπάζη
τὸ μαῦρο κι αἱματόβαφο τοῦ Χρυσοστόμου ράσο !

Τὸ Καράβι τῆς Ἑλπίδας

Ὅλα μας τὰ καράβια πίσω γυρίσανε !
 Σπασμένα τὰ κατάρτια, σκισμένα τὰ πανιά,
 ἦρθαν ἀπὸ τὴ Σμύρνη κι ἀπὸ τὰ Μουντανιά.

Φέραν τῶν Ἐκκλησιῶν μας τὰ Δισκοπότηρα,
 παιδιὰ, γυναῖκες, γέρονς - γένος Γραικῶν πολὺ·
 τίς ρίζες τῆς Φυλῆς μας ἀπ' τὴν Ἀνατολή.

Μὰ ἓνα καράβι μαῦρο πίσω δὲ γύρισε.
 Ποιοὺς κάβους ἀρμενίζει, ποιά πέλαγα περνᾷ
 καὶ πουθενὰ δὲ βγαίνει, δὲ φτάνει πουθενά ;

Χρόνια τὸ καρτεροῦμε καὶ χρόνια πέρασαν.
 Δὲν τὸ εἶδε μήτε ναύτης, μήτε θαλασσαετός,
 μήτ' ἐρημίτης φάρος, μήτ' ἄστρο τῆς νυχτός !

Τάχα νὰ ᾄχη βουλιάξει ; Τάχα νὰ στοίχειωσε ;
 Δὲ θὰ ξανάρθη, τάχα, στὴν πατρικὴ του ἀχτή ;
 ὦϊμέ ! κ' ἔχει φορτώσει τὸ πιὸ ἀκριβὸ φορτί . . .

Ὅλα τὰ χάσαμε, ὄλα ! Καὶ μόνο φόρτωσε
 τὸ πιὸ στερνὸ καράβι τὴν ὥρα τοῦ χαμοῦ
 φόρτωσε τὴν ἐλπίδα τοῦ ξαναγυρισμοῦ !

Ἐλα, χρυσὸ καράβι, ἔλα ξεφόρτωσε !
 Δός μας τὸ θησαυρὸ σου — κι ἄνοιξε τὰ πανιά
 ὀλόϊσα γιὰ τὴ Σμύρνη καὶ γιὰ τὰ Μουντανιά !

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1972

“ΠΑΙΔΕΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΙΤΕ!”

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἐορτάζομεν σήμερον, ὅπως κάθε χρόνο, τὴν ἐπέτειον μιᾶς ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐξορμήσεις τῆς φυλῆς. Εἰς ἓνα ξέσπασμα μεγαλειῶδες καὶ ἀκατεύθυντον, ὄριμος λαὸς ὁ ἐλληνικὸς, ἀνέζησε σιωπηλός, πείσμων, θεληματικὸς, ἀγέρωχος, τὸν παιᾶνα τῆς Σαλαμῖνος :

*... ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε
ἐλευθεροῦτε πατρίδ' ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, θεῶν τε πατρῶων ἔδη
θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.*

Δὲν ὀρίζει νόμος τῆς Πολιτείας τὴν ἐπέτειον αὐτὴν ὡς ἐθνικὴν ἐορτήν. Ἄλλ' αἱ ἐθνικαὶ ἐορταὶ ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴν καθολικὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους καὶ ἐκδηλοῦνται μὲ τὴν λαϊκὴν ἐπιταγήν. Καὶ τῆς λαϊκῆς αὐτῆς ἐπιταγῆς ὄργανον καὶ φορέύς, καὶ τὸ ἀνώτατον τοῦτο πνευματικὸν ἴδρυμα τῆς Χώρας, θεματοφύλαξ τοῦ αἰωνίου ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἐκπρόσωπος τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἐκτελεῖ σήμερον τὴν ἱερὰν ἐντολήν, ἐορτάζον εἰς πανηγυρικὴν συνεδρίαν τὴν ἐπέτειον τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940.

Ὅπως ὅλα τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς Ἱστορίας ἔτσι καὶ ἡ ἐμπλοκὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον, ἰδίως δὲ τὰ

προηγηθέντα αὐτῆς, εἶναι ἀντικείμενα συζητήσεων, ἐρμηνειῶν καὶ ἀμφιβολιῶν, πὸν δὲν εἶναι πάντοτε ξένα πρὸς τὰς ἰδεολογικὰς προτιμήσεις ἢ τὰ πολιτικὰ συμφέροντα ἢ τὰ κομματικὰ πείσματα τῶν ἐρευνητῶν. Εἶναι ἄλλωστε γνωστὸν ὅτι τὸ συνηθέστερον ἢ Ἱστορία γράφεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν προοπτικὴν τοῦ μέλλοντος. Εἶναι, ὅπως ἐλέχθη προσφυνῶς, «ἢ ἐπιστήμη τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ παρελθόντος μὲ τὰ ὑλικά τοῦ μέλλοντος». Πάντα δὲ ταῦτα δὲν ἀπαμβλύνονται ἀπὸ τὴν ἀπλὴν ἀναδίφησιν τῶν ἀρχείων τῶν κρατῶν πὸν ἐπηρεάζουν κατὰ κύριον λόγον τὴν Ἱστορίαν, ὅπως εἶναι π. χ. τὰ ἐφέτος δημοσιευθέντα περιλάλητα ἔγγραφα τοῦ Φόρειν Ὁφφρις, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἔχουν συνταχθῆ μὲ τὰς ἰδίας μονομερείας ἐκάστου ἐκ τῶν συντακτῶν των.

Μίαν προσπάθειαν κάποιας ἐκκαθαρίσεως τῶν πραγμάτων αὐτῶν θὰ καταβάλω εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς ὁμιλίας μου.

Ἄλλ' ὑπάρχουν καὶ γεγονότα πὸν καμμία ὑστεροβουλία καὶ καμμία ἐμπάθεια δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσῃ. Καὶ ἓνα τέτοιο γεγονός εἶναι ὁ καθολικὸς πολεμικὸς ξεσηκωμὸς τοῦ λαοῦ τὸ πρῶν τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου.

Εἶχαμεν πολλοὶ ἀπὸ ἡμᾶς τὸ προνόμιον νὰ ζήσωμεν ἐντὼν ὡότερον καὶ ἀμεσώτερον τὴν μεγαλειώδη αὐτὴν ἡμέραν, πὸν ὑπῆρξε μὲ μὲγάλῃ λαϊκῇ ἐορτῇ, παρατεινομένη καὶ τὴν ἐπομένην καὶ τὴν μεθεπομένην μέχρι τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως.

Δὲν εἶχαμεν βέβαια πολλοὶ τὴν τιμὴν νὰ στρατευθῶμεν. Μόνον ὁ Παναγιώτης Κανελλόπουλος ἔγινε δεκτὸς ὡς ἐθελοντής. Ἡ ἰδική μου αἴτησις ὑποβληθεῖσα ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Πρωθυπουργὸν τὴν 28^{ην} Ὀκτωβρίου δὲν ἔτυχε ἀπαντήσεως, μου ἐπεδείχθη δὲ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ ζῶντος εἰσέτι τότε Ὑπουργοῦ Ἀσφαλείας τῆς Κυβερνήσεως Μεταξᾶ. Μερικοὶ ὅμως ἀπὸ ἡμᾶς ἐκλήθημεν νὰ προσφέρωμεν τὰς ὑπηρεσίας μας εἰς τὴν ἀποκληθεῖσαν «πνευματικὴν ἐπιστράτευσιν» καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητα αὐτὴν περιήλθομεν τὴν Ἑλλάδα, φθάσαντες εἰς τὰ ὄρια τῆς ζώνης τῶν ἐπιχειρήσεων. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὸ ψυχολογικὸν κλίμα τοῦ ἀγῶνος. Ἐκοιμήθηκα πολλὰς φορὰς εἰς πρό-

χειρα καταλύματα πού ετοίμαζαν τήν τελευταίαν στιγμὴν φοιτηταί μου στρατευθέντες ἢ αἱ οἰκογένειαι τῶν εἰς τὴν Δυτικὴν ἰδίως Μακεδονίαν. Καὶ μέσα εἰς τὰς φοβερὰς ταλαιπωρίας πού ἐπέβαλλεν τὸ πρόμιμον φῖχος ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν ἐχθρικῶν ἀεροπλάνων πού ἀνετόχλητα ηὐλάκωναν τὸν ἑλληνικὸν οὐρανόν, ὁ ἐνθουσιασμός τῶν Ἑλλήνων καθίστα φανερὰ ὅχι μόνον τὸ πείσμα διὰ τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν νίκην. Αὐτὴ ἡ τελευταία ἦτο ἡ εἰσφορὰ τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως εἰς τὸν πόλεμον. Αὐτὴ μᾶς ἐχαλύβδωνε τὰ νεῦρα, αὐτὴ μᾶς μετέβαλλε — τὸ ἔγραφα τότε εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ἄρθρα μου εἰς τὸ «Ἔθνος» καὶ τὴν «Μακεδονία» — μᾶς μετέβαλλε, λέγω, ἀπὸ ἐμψυχωτὰς εἰς ἐμψυχωνομένους, μᾶς ἄλλαξε ἀπὸ ὀμιλητὰς τοῦ γραφείου σὲ πουλιὰ τῆς καταγίδος πού εὐηγγελίζοντο μίαν καλύτερην ἑλληνικὴν αὔριον.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχαν οἱ δισταγμοί. Ὡμίλου ἢ σὺνεσις καὶ ἡ γνῶσις τῶν πραγμάτων. Ἐπάνω ὅμως εἰς τὰ βουνά, ἡ ἑλληνικὴ ἀλκή ἐξηνέμιζε κάθε ἀντίθετην σκέψιν καὶ ἐθύμιζε τοὺς στίχους τοῦ Δροσίνη :

Πίστη εἶναι ὅταν

ὄσο ἀλόγιστο καὶ πλάνο ὁ νοῦς κι ἂν τὸ ξέρον

Ἦλιο προσμένεις τὰ μεσάνυχτα

κι ἀστροφεγγιὰ τὸ μεσημέρι.

Εἰς τὶς τέσσερες τὸ πρῶτὸ τῆς Δευτέρας, 28^{ης} Ὀκτωβρίου, ἓνα τηλεφώνημα τοῦ μακαρίτου Δημητράκη Χέλμη μὲ ἐξύπνησε, διὰ νὰ μοῦ ἀναγγεῖλῃ ὅτι ἤρχισεν ὁ πόλεμος. Ἐπεριμέναμεν ὅλοι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν γεγονότα διότι ἦτο προφανές ὅτι ἡ Ἰταλία μὲ τὴν τυμπανοκρουσίαν της περὶ δῆθεν εἰσβολῶν Ἑλλήνων πρακτόρων εἰς τὴν ὑπὸ τὴν κατοχὴν της Ἀλβανίαν παρεσκεύαζε πασιφανῶς κάποιον *casus belli* ἀγνώστων συνεπειῶν.

Τὸ πρᾶγμα εἶχε φανῆ ἀπὸ μακροῦ. Ἡ ἀπόβασις εἰς τὴν Ἀλβανίαν τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν τοῦ 1939, ὁ τορπιλλισμός τῆς «Ἑλλης»

τὸν Δεκαπενταύγουστον τοῦ 1940 καὶ χίλια δυὸ ἄλλα περιστατικὰ ἔδειχναν ὅτι ἡ χώρα αὐτὴ δὲν εἶχε ἐγκαταλείψει τὴν παλαιὰν πολιτικὴν τῆς ἐπεκτάσεως εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Δὲν χρειάζεται πολλὴ σοφία διὰ νὰ γνωρίζῃ κανεὶς ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἤμπορεῖ νὰ ἀλλάζουσιν καθεστῶτα, δύσκολα ὅμως ἀλλάζουσιν γραμμὴν ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἐκτὸς ἂν ἔλθῃ ἡ στιγμή τῆς καταρρεύσεως τοῦ ὀνείρου πὸν εἶχε ὀδηγήσει εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν βάσεων κάθε νέας ἐξορμήσεως. Καὶ πάλιν . . . Ἡ Κυρηναικὴ, τὰ Δωδεκάνησα, ἡ Μικρασία, ἡ Ἀλβανία, εἶναι σταθμοί. Εὐτυχῶς ὅτι πλέον δὲν ὑπάρχουν. Ἡ Μεγάλῃ Δύναμις τοῦ Βορρᾶ ἀπέδειξε ἄλλωστε ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν καὶ ἀποδεικνύει καθ' ἡμέραν τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν.

Ἐπῆγα ἐσπευσμένως μὲ τὸν Χέλμην εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ἐπίσης μακαρίτου Γεωργίου Βλάχου εἰς τὴν «Καθημερινήν». Ὁ Βλάχος ἀγρυπνῶν εἶχε τηλεφωνήσει εἰς τὸν Χέλμην. Ἡ εἰκὼν πὸν μᾶς ἔδωσε δὲν ἦτο καθόλου ἐνθαρρυντικὴ. Μικρὰν προσέβλεπε τὴν ἀντίστασίν μας. Καὶ ὅταν μετ' ὀλίγον ἦλθεν τὸ διάγγελμα τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν Λαόν, ἡ ἀπαισιοδοξία ἔγινε μεγαλύτερη. «Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς, ἔλεγε, τὸ Ἔθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ὡς εἷς ἄνθρωπος, θὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν, μέχρι τελικῆς νίκης». Καὶ ἐνετάθη ἀκόμη μετ' ὀλίγας ἡμέρας, μολονότι ἀπεκαλύφθη ἡ μεγαλειώδης ἐξόρμησις τοῦ λαοῦ μας, ὅταν ὁ Βλάχος ἐδημοσίευσε τὴν φωτογραφίαν πὸν τοῦ ἔδωσε ὁ Μεταξᾶς, μὲ προχρονολογημένην ἀπὸ τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου ἀφιέρωσιν:

«Θὰ νικήσωμεν!

Ἀλλὰ διὰ τοὺς Ἕλληνας,
ὑπὲρ τὴν Νίκην ἢ Δόξα!»

Ἡ φωτογραφία ἐδημοσιεύθη τὴν 17 Νοεμβρίου, ὅτε ἡ νίκη εἰς τὸ μέτωπον ἦτο δεδομένη. Τὸ ἄγχος ὅμως ὑπῆρχε διὰ τὸ μέλλον.

Καὶ ἐκδηλώνεται εἰς τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Μεταξᾶ τὴν 30 Νοεμβρίου.

«Ἀπόψε τηλεγραφήματά τινα μοῦ δίδουν ὑπόνοιαν ἀνάμειξεως Γερμανίας».

Ἴδον διατὶ ἄλλη ἦτο ἡ ἀτμόσφαιρα εἰς τὰς ἐπισήμους καὶ ἡμιεπισήμους Ἀθήνας καὶ ἄλλη εἰς τὸ μέτωπον καὶ εἰς τὸν λαόν. Αἶ Ἀθηναὶ ἡ μύνοντο, ὁ λαὸς ἐπετίθετο.

Τοῦτο πράγματι εἶναι τὸ μυστικὸν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου. Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς ἐξαπέλυσε ἐπιθετικόν, ὅχι ἀμυντικὸν πόλεμον.

Καμμίαν σημασίαν δὲν εἶχε ἡ πρόκλησις. Ἡ ἐπιθετικότης εἶναι ζήτημα ψυχῆς, ὅχι ζήτημα νομικῆς διαδικασίας. Εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν ἐκινήθη ἡ διαδικασία τοῦ πολέμου κατὰ τῆς τυραννίας. Καὶ τὴν τυραννίαν ἐξεπροσώπει τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Ἄξων.

Εἶναι εὐκόλον νὰ εἶναι κανεὶς κυνικός. Καὶ ἀνθρώπινον. Καὶ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν κάθε ὀλιγαρχίας, πολιτικῆς, κοινωνικῆς ἢ οἰκονομικῆς. Ἀλλ' ἂν, ὅπως λέγει ὁ Λαροσφουκώ, ἡ ὑποκρισία εἶναι ὁ φόρος τιμῆς ποὺ ἀποτίει ἡ κακία εἰς τὴν ἀρετήν, πρέπει νὰ ἡμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν κάτω ἀπὸ τὰ συνθήματα ὑπὸ τὰ ὁποῖα καλύπτομεν ἡμεῖς τὰ ἰδανικά μας, τὰ συμφέροντα ἢ τὰς ἀδυναμίας μας, τὰ ὑποσυνειδήτητα ρεύματα τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως ποὺ ξεσπᾶ εἰς μίαν στιγμὴν καὶ συνθέτει εἰς τὴν ἀγωνιώδη τῆς προσπάθειαν τῆς δημιουργίας ὅλα τὰ κίνητρα, ὅλους τοὺς πόθους καὶ ὅλους τοὺς πόνους τῆς. Καὶ τὸ ὑποσυνειδήτητον αὐτὸ ρεῦμα τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως τὸ ἐδημιούργησε τὸ αἶτημα τῆς ἐλευθερίας.

Εἶναι πλάνη οἰκτρὰ καὶ σφάλμα μέγα νὰ ὑποτιμᾷ κανεὶς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ. Καὶ εἰς τὸ σφάλμα αὐτὸ ὑποπίπτουν καὶ ὅσοι διακηρύττουν ὅτι ἄνευ τῆς ὑπάρξεως ἀνταρχικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τετραετίαν δὲν θὰ ὑπῆρχε ἐνότης κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ κινδύνου καὶ ἐξόρμησις καὶ παλμός. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι, ὅπως ἀποθανὼν πολιτικὸς ἀνὴρ ὅταν ἔγραφε τὴν 10 Φεβρουαρίου 1940 εἰς σημειώματά του πρὸς τοὺς Ἄγγλους ὅτι «ἢ Ἑλλάς διὰ νὰ εἶναι χρήσιμος εἰς τοὺς φίλους τῆς πρέπει νὰ εἶναι ἰσχυρὰ, ἐνῶ ἡ τυραννία τῆς μισητῆς δικτατορίας τὴν

παραλύει, ὡς θὰ ἀποδειχθῆ τὴν ἡμέραν τοῦ κινδύνου».

Καὶ αἱ δύο αὐταὶ ἄκραι ἀπόψεις, ἀπηχοῦσαι δύο διαφορετικὰς ἰδεολογικὰς καὶ κομματικὰς μονομερείας, παραμελοῦν τὸν παράγοντα «Ἕλληνα», πὸν εἶναι μέσα εἰς τὴν οὐσίαν καὶ εἰς τὸ βάθος συνυφασμένος μὲ τὴν Ἑλλάδα, ὅποιανδήποτε μορφήν καὶ ἂν αὕτη ἔχη ἐξωτερικῶς καὶ ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ κρίσις του διὰ τὸ καθεστῶς της. Δὲν ἐξαντλεῖται ὅμως ἡ ἔννοια τοῦ ἐλληνικοῦ πατριωτισμοῦ εἰς τὴν τυπικὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἕλληνος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἑλλάς ἔχει βαθύτερον περιεχόμενον. Ὑποσυνειδήτως συνδέεται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἕλληνος μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς σταυροφορίας διὰ τὰ ἰδανικά του. Καὶ εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῶν ἰδανικῶν καταλαμβάνει τὴν πρώτην θέσιν ἐκαστοτε τὸ ἰδανικὸν πὸν συμπιέζεται. Καὶ τὸ 1940 τὸ ἰδανικὸν αὐτὸ ἦτο ἡ ἐλευθερία. Ὁ Ἄξων ἦτο ὁ φορεὺς τοῦ κινδύνου. Κατ' αὐτοῦ ἡ σταυροφορία. Ἦτο κἄτι παραπάνω ἀπὸ Ἕλληνα ὁ γίγας πὸν ὠρθώθη τὴν 28ῃν Ὀκτωβρίου κατὰ τοῦ εἰσβολέως. Ἦτο ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος. Ὁ περιορισμὸς τοῦ σκιρτήματός του εἰς τὴν προστασίαν τοῦ πατρίου ἐδάφους ἀποτελεῖ μείωσιν τοῦ ἀπεράντου ἀνθρωπίνου μεγαλείου τοῦ ἀγῶνος. Καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ξεσηκωμοῦ ὡς ἀμνηστικῆς ἀπλῶς προσπαθείας μειώνει, μὲ ἀνακριβῆ ὀροσήμανσιν, τὴν σπουδαιότητα καὶ τὸ βάθος τῆς ἐλληνικῆς σταυροφορίας.

Ὅσοι ἐζήσαμεν τοὺς δρόμους καὶ τὶς πλατεῖες τῆς Ἀθήνας τὴν 28ῃν Ὀκτωβρίου, ἀλλὰ καὶ τὶς ἐπόμενες ἡμέρας, ὅσοι εἶδαμεν τὸν παλμὸν καὶ ἀνεπνεύσαμεν τὸν ἀχὸν τῶν ἐλληνικῶν φαραγγιῶν, ἀρνούμεθα νὰ δεχθῶμεν τὸν περιορισμὸν τῆς ἐξορμήσεως τοῦ Ἔθνους εἰς τὴν ἀμνηστικὴν μόνον προσπάθειαν πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐπιδρομέως. Τὴν ὥραν ἐκείνην ἡ Ἰταλία ἦτο ἀκόμη Μεγάλῃ Δύναμις καὶ ὁ στρατός της δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐξευτελισθῆ. Καὶ ἀπὸ δεκαετίας καὶ πλέον ἡ Δύσις, ὑπερτιμῶσα — ὅπως συνήθως — τοὺς κομπορρήμονας ρεκλαμαδόρους, ἐφοβεῖτο τὰς λόγχας τοῦ Ἰταλοῦ Δικτάτορος. Ἡ δὲ ἐλληνικὴ καλὴ κοινω- νία, θαμβωμένη ἀπὸ τὴν τάξιν πὸν ἀποκατέστησε, τάχα, ὁ φασισμὸς

εἰς τὴν γείτονα χώραν ἔτρεμε — καὶ ἄς μὴ κρυπτόμεθα, μόνον ἢ ἀλήθεια σώζει! — τὸν στρατὸν τοῦ χαρτίνου Δουκός. Καὶ τὸν ἔτρεμε ὄχι μόνον ἀπὸ ἀπογοήτευσιν διὰ τὴν λιποθυμίαν τῆς Δύσεως, ὅπως συνέβαινε μὲ πολλούς, ὄχι μόνον ἀπὸ πικρίαν διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν ἀπὸ τὴν Ἄγγλιαν καὶ τὴν Γαλίαν, ἐρωτοτροπούσας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν διὰ τῆς οἰκοδομουμένης Βαλκανικῆς Συνεννόησεως, εἰς βάρους μας, ἔτρεμε ἀπὸ τὴν διαβρωτικὴν διείσδυσιν τοῦ κομμουνιστικοῦ μύθου, φοβήτρου διὰ τοὺς μὲν, ἐλπίδος διὰ τοὺς ἄλλους, μέχρι σημείου διαλύοντος εἰς τὰς ἀνωτέρω σφαίρας κάθε προσπάθειαν ἀντιδράσεως καὶ κατὰ τοῦ δικτατορικοῦ καθεστώτος πὸν εἶχεν ἐπιβληθῆ μὲ ἀπόφασιν μονιμότητος καὶ διὰ τὸ ὅποῖον ὅλοι ἐγνώριζον καὶ ὅλοι ἀνεγνώριζον ὅτι δὲν εἶχε καμμίαν λαϊκὴν βάσιν, καὶ κατὰ τοῦ ἐλλοχεύοντος φασιστικοῦ κινδύνου.

Τοποθετουμένη μέσα εἰς αὐτὴν τὴν γενικώτερην συγκυρίαν ἢ λαϊκὴ ἐξέγερσις φωτίζεται μὲ ἐκτυφλωτικὸν μεγαλεῖον. Τὴν ὥραν ἐκείνην τοῦ ἀπειλουμένου χαλασμοῦ, ὁ λαὸς κατήργησε τὴν ψυχολογίαν τῆς τυραννίας πὸν ἐκυριάρχει, διότι ἀντελήφθη ὅτι τὴν πρωίαν τῆς Δευτέρας ἐκείνης εἶχαν καταρρεύσει ὡς χάρτινος πύργος τὰ χιτλεροφανῆ φληναφήματα περὶ τρίτου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐχαιρέτισε μὲ τὴν ἄδολον ψυχὴν του τὸ ὑπερήφανον «ὄχι» πὸν ἐξεστόμισε ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς, ὁ ὅποιος δὲν ἠδύνατο μὲν νὰ πράξῃ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ὅπως καὶ οὐδεὶς ἄλλος εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν, ἐξιλεώθη ὁμως δι' αὐτοῦ διὰ τὸ παρελθὸν καὶ ἀνεδείχθη πραγματικὸς Ἕλληνας. Καὶ τοὺς πραγματικὸς Ἕλληνας τοὺς τιμᾶ, παρὰ τὰς συκοφαντίας, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰ ὀλισθήματά των, ὁ λαός. Μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴν τὴν ἐπαξίαν τιμὴν, ὄχι τὴν δουλικὴν ὑποταγὴν σφυρηλατεῖται ἢ ἐθνικὴ ἐνότις. Καὶ ἤρχισε μὲ αὐτὴν τὴν βάσιν καὶ μὲ αὐτὸ τὸ θεμέλιον ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐμπρὸς εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς λαϊκῆς ἐξορμήσεως ἔχουν δευτερεύουσιν πλέον δι' ἓνα ἐορτασμὸν σημασίαν τὰ προβλήματα καὶ αἱ ἀμφιβολίαι πὸν ἐδημιουργήθησαν διὰ τὴν προηγηθεῖσαν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου περίοδον.

Δὲν εἶναι ἐν τούτοις ἐπιτετραμμένον νὰ μὴ ἐπιχειρηθῇ ἡ προσπάθεια κάποιου ξεκαθαρίσματος διὰ νὰ διαλυθοῦν αἱ πλάνας πὸν ὑποκαίόμεναι ἀπὸ τὰς προσωπικὰς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας καὶ κινούμεναι ἀπὸ τὸ κομματικὸν πείσμα ἔχουν ἀφήσει μερικὰ ἐρωτηματικὰ εἰς τὸν σύγχρονον Ἕλληνα. Εἶναι δὲ χρήσιμος ἡ διευκρίνησις διότι εἰς τὴν γωνίαν αὐτὴν τῆς Γῆς ἀνακύπτουν καὶ δυνατὸν νὰ ἀνακύψουν αὔριον ὀξύτερα προβλήματα πὸν χωρὶς νὰ εἶναι τὰ ἴδια μὲ τὰ παλαιά, ὁμοιάζουν φεῦ! σὰν δύο σταγόνες νεροῦ μὲ αὐτά!

Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς ἰδιοκτῆτας καὶ ἀρχισυντάκτας τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων τὴν 30 Ὀκτωβρίου, ἀνέλυσε ἐν λεπτομερεῖα καὶ μὲ βαρεῖαν ἀληθῶς σοβαρότητα τὴν κατάστασιν καὶ ἐδήλωσεν ἐν εἴδει ἐξομολογήσεως τὰ ἑξῆς:

«Ἐτήρησα μέχρι σήμερον τὴν πολιτικὴν τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου, δηλαδὴ τὴν πολιτικὴν τῆς αὐστηρᾶς οὐδετερότητος. Ἐκαμα τὸ πᾶν διὰ νὰ κρατήσω τὴν Ἑλλάδα μακρὰν τῆς συγκρούσεως τῶν μεγάλων κολοσσῶν.» Ἦδη, μετὰ τὴν ἀδικὸν ἐπίθεσιν τῆς Ἰταλίας, ἡ πολιτικὴ τὴν ὁποίαν ἀκολουθῶ εἶναι ἡ πολιτικὴ τοῦ ἀειμνήστου Βενιζέλου, διότι εἶναι ἡ πολιτικὴ τοῦ συντακτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν τύχην τῆς Δυνάμεως διὰ τὴν ὁποίαν ἡ θάλασσα εἶναι ἀνέκαθεν, ὅπως εἶναι καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὄχι τὸ ἐμπόδιον πὸν χωρίζει ἀλλ' ἡ ὑγρὰ λεωφόρος πὸν ἐνώνει... Ἡ νίκη θὰ εἶναι καὶ δὲν ἡμπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἰδική μας. Θὰ εἶναι νίκη τοῦ ἀγγλοσαξονικοῦ κόσμου, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ἡ Γερμανία, ἀφοῦ ἕως τώρα δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα, εἶναι καταδικασμένη νὰ συντριβῇ...».

Καὶ περαιτέρω:

«Ἐν τούτοις, πρέπει νὰ σᾶς ἐπαναλάβω ὅ,τι ἐπισημότερον διεκήρυξα ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν. Ἡ Ἑλλάς δὲν πολεμᾷ διὰ τὴν Νίκην. Πολεμᾷ διὰ τὴν Δόξαν. Τελικῶς ὅμως θὰ νικήσωμεν». Ἡ φράσις αὐτὴ φωτίζει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀφιερώσεως εἰς τὴν φωτογραφίαν πρὸς τὴν «Καθημερινήν». Καὶ ἀκόμη:

«Ἡ Ἰταλία εἶναι μεγάλη δύναμις, ὅταν δὲ προχθὲς ἔγινε ἡ πρώτη ἀεροπορική ἐπιδρομή, ὁμολογῶ ὅτι μὲ ἔκπληξιν ἤκουσα ὅτι τὰ ἐπιδραμόντα ἀεροπλάνα ἦσαν μόνον ἰταλικά. Αὐτὸ φθάνει νὰ σᾶς δώσῃ νὰ καταλάβετε μὲ ποιῆς ἰδέες μπῆκα στὸν πόλεμο. Ἀλλὰ ὑπάρχουν στιγμὲς κατὰ τὶς ὁποῖες ἕνας λαὸς ὀφείλει, ἂν θέλῃ νὰ μείνῃ μέγας, νὰ εἶναι ἰκανὸς νὰ πολεμήσῃ ἔστω καὶ χωρὶς καμμίαν ἐλπίδα νίκης. Μόνον διότι πρέπει. Γνωρίζω ὅτι ὁ ἐλληνικὸς λαὸς δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δεχθῆ ἄλλο τι αὐτὴν τὴν στιγμὴν. Διότι εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἀπερίσπαστος εἰς τὴν φυσικὴν εὐθυκρισίαν του καὶ ὑπερηφάνειαν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ δουλωθῆ ἡ κρίσις του δι' ἀγοραίων θορόβων καὶ παραπλανητικῶν ἐνεργειῶν».

Ἄν δικαιολογήσωμεν τὴν τελευταίαν ὑβριστικὴν φράσιν ἀπὸ τὴν πικρίαν τοῦ χασίματος τῆς μαρμαρυγῆς μιᾶς ἀνεδαφικῆς πολιτικῆς δημιουργίας, αἱ ὑπόλοιποι σκέψεις φωτίζουν τὴν ὅλην εἰκόνα. Φωτίζουν τὴν προηγουμένην φράσιν μου ὅτι ὁ Μεταξᾶς δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ εἴπῃ «ὄχι» — καὶ δι' ἄλλους μυρίους ἀκόμη λόγους — ἀλλὰ καὶ διότι δὲν θὰ τὸ ἐδέχετο ὁ λαός. Καὶ φωτίζουν ἀκόμη καὶ τὴν βασικὴν διαφορὰν ἀντιλήψεων μεταξὺ τοῦ Ἠγέτου καὶ τοῦ Λαοῦ πὸν ἐξηγεῖ τὴν ἐρμηνείαν πὸν ἔδωσα παραπάνω. Ὁ λαὸς ἐπίστευσε εἰς τὴν νίκην, διότι ἐμάχετο μὲ τὸ τρελλὸν ἰδανικὸν τῆς ἐλευθερίας κατὰ τῆς τυραννίας. Ὁ Μεταξᾶς δὲν συνεκινεῖτο ἀπὸ τὸ ἰδανικὸν αὐτό. Ἦτο ὁ διαχειριστὴς τῶν τυχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Καὶ ἀπὸ τὴν σκοπιάν του εἶχε δίκαιον. Τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος ἦτο δύσκολον νὰ κρατηθῆ μέχρι τέλους. Καὶ ἡ πολεμικὴ μας παρασκευὴ ἦτο μικρά. Καὶ τοῦτο ἦτο ἐπίσης φεῦ! δικαιολογημένον. Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἄλλως μὲ τὴν ὑπάρχουσαν συγκυρίαν. Οὔτε — καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν — ἐδικαιούμεθα νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Τούρκων, μόνων ὑπολογισίμων ἐνδεχομένων ὑποστηρικτῶν. Ἄλλο περιεχόμενον εἶχε ἡ λαϊκὴ σταυροφορία.

Ἄς ρίψωμεν ἕνα βλέμμα εἰς τὰ προηγηθέντα γεγονότα ἀπὸ τὰ

ὅποια πηγάζει ἡ ἀδυναμία τῆς Ἑλλάδος νὰ παρασκευασθῇ ἀλλὰ καὶ ἡ δυσκολία νὰ ἀκολουθήσῃ ἄλλην πολιτικὴν.

Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος ἐτελείωσε μὲ τὴν δημιουργίαν ἐνὸς πνεύματος εὐφορίας. Ἐθεωρεῖτο ὅτι ἦτο ὁ τελευταῖος πόλεμος ποὺ θὰ ἔβλεπεν ὁ κόσμος. Καὶ ἐπάνω εἰς τὴν εὐφορίαν αὐτὴν ἐστηρίχθη ὅλη ἡ προσπάθεια καλυτερεύσεως τῆς τύχης τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς ὅμως νὰ θεωρῆται καθόλου ἀναγκαῖον νὰ θιγῇ ἡ ἱερότης τῶν θεσμῶν τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ποὺ ἐπεβίωσαν. Καὶ οἱ θεσμοὶ αὐτοὶ εἶχαν θεμέλιον τὴν κεφαλαιοκρατικὴν ὀργάνωσιν τῆς ζωῆς καὶ περικεφαλαίαν τὴν ἀστικὴν κοινοβουλευτικὴν δημοκρατίαν. Καὶ αἱ δύο ὅμως αὐταὶ ἐκφράσεις τῶν θεσμῶν εἶχον γηράσει καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀνθέξουν εἰς τὰ νέα αἰτήματα τῶν καιρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μαζῶν ποὺ ἦσαν ἡ νέα δύναμις ποὺ ἐνεφάνισεν ὁ πόλεμος.

Ἡ Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάστασις προεκάλεσε μὲν τὸν τρόμον τῆς Δύσεως, δὲν ἐσυνειδητοποιήθη ὅμως ἡ σημασία της παρὰ μετὰ τὴν ὀριστικὴν συντριβὴν τῆς Γερμανίας καὶ τὴν ἰδικὴν της σταθεροποίησιν εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἐπαυσε τότε νὰ θεωρῆται ὅτι ὠμοίαζε πρὸς τὴν κομμούναν τῶν Παρισίων καὶ ὅτι θὰ ἐπνίγετο εἰς τὸ αἷμα ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Θιέρσου. Ἠρχισε, τούτου ἕνεκα, ἡ παραδοσιακὴ στροφὴ τῆς Δύσεως πρὸς τὴν ἰσορροπίαν ποὺ συνεχίσθη καὶ κατόπιν. Μὲ τὴν Ρωσίαν κατὰ τῆς Γερμανίας. Μὲ τὴν Γερμανίαν κατὰ τῆς Ρωσίας.

Οἱ φασισμοὶ ἐθεωρήθησαν ὡς σύμμαχοι εἰς τὴν ἀρχήν, μολονότι εἰς τὸ βάθος τὰ συνθήματά των ἦσαν πρ ο λ ε τ α ρ ι α κ á. Ἄλλ' ὁ Θουκυδίδης εἶχεν ἤδη διδάξει ὅτι «ἀνθρώποι ἐπ' ἐχθροὺς τοὺς σφετέρους ἰόντες τῶν πάντων ἀπερίσπαστοι εἰσὶν παρὰ τὸ νικᾶν».

Ἡ πρώτη διάστασις μεταξὺ τῶν μεγάλων τῆς Δύσεως καὶ τῶν μικρῶν ἐθνῶν ἤρχισε τότε. Καὶ ἦτο βαθέως ψυχολογική. Οἱ μικροὶ ἐξηκολούθησαν νὰ φοβοῦνται τὴν ἀναγεννωμένην Γερμανίαν ποὺ ἠπέλει τὴν κρατικὴν των ὑπόστασιν. Οἱ μεγάλοι ἐφοβοῦντο τὸν κομμουνιστικὸν μῦθον ποὺ ἠπέλει τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν των δομήν.

Προσπάθεια συμβιβασμοῦ ὑπῆρξε τὸ πλέγμα τῶν συμμαχιῶν ποὺ

ὀργανώθη, ἰδίως ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην καί, συμμετεχοῦσης καὶ τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ἡ Μικρὰ Ἀντάντ καὶ ἡ Βαλκανικὴ Συνεννόησις. Ἡ προσπάθεια ὅμως διεβιβρώσκειτο ἐκ τῶν ἔνδον καὶ οὐδέποτε ἀπέδωσε πλήρως τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Προσέκρουσε κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν νοοτροπίαν πού κυριαρχεῖ καὶ εἰς τοὺς πολιτικούς καὶ εἰς τοὺς στρατιωτικούς ἡγέτας νὰ ἀντιμετωπίζουσι τὰς νέας καταστάσεις καὶ τοὺς νέους πολέμους, ὄχι μόνον μὲ βάσιν τὰ διδάγματα τῆς χθές, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ μέσα, μὲ τὰ ὄπλα καὶ τὰς ἰδέας τῆς χθές. Καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ὀλεθριώτερον ἀπὸ τὴν νοοτροπίαν αὐτὴν. Καὶ οἱ πόλεμοι πού ἐχάθησαν ἀπὸ τὴν Δύσιν, ὅπως ὁ γερμανογαλλικός. Καὶ τὰ ἐλεύθερα καθεστῶτα πού κατηργήθησαν ἀπὸ τοὺς ὀλοκληρωτισμούς. Καὶ αἱ διεθνεῖς κρίσεις πού κατέληγον μὲ συνθήκας πού ἦτο φανερόν ὅτι δὲν θὰ ζήσουν πολὺ, εἰς αὐτὴν τὴν νοοτροπίαν ὠφείλοντο.

Μέσα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀντάντ καὶ εἰς τὴν Βαλκανικὴν Συνεννόησιν ἡ σκέψις ὅτι αἱ μεγάλαι Δυνάμεις θὰ ἠκολούθουν τὴν παλαιὰν συνθήκειαν τῶν νὰ θυσιάζουν τοὺς φίλους τῶν χάριν τῶν μεταβαλλομένων συμφερόντων τῶν, ἐξώθει εἰς τὰ ἄκρα τὰς ἐσωτερικὰς τῶν ἀντιθέσεις. Δὲν ἦτο π.χ. μόνον ἡ Οὐγγαρία, μὴ μετέχουσα τῆς Μικρᾶς Ἀντάντ, πού εἶχε ἐδαφικὰς διεκδικήσεις κατὰ τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἦτο καὶ ἡ μετέχουσα αὐτῆς Πολωνία. Καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς Βουλγαρίας ἐχοῦσης διεκδικήσεις, καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς τὴν Γιουγκοσλαβίαν καὶ πρὸς τὴν Ρουμανίαν καὶ εὐρισκομένης μὲν ἐκτὸς τῆς Βαλκανικῆς Συνεννόησεως, ἀποτελούσης ὅμως σοβαρὸν κρίκον τῆς ἀμύνης τῆς Δύσεως καὶ ἐχοῦσης πάντοτε τὰς ἀνομολογήτους συμπαθείας αὐτῆς, ἐδημιούργει μίαν νόθον κατάστασιν ἢ ὅποια, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸν ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως τῆς Δαλματίας καὶ τῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τῆς Κερκύρας σαφῶς διαγραφέντα ἰταλικὸν κίνδυνον καὶ τὸ διακηρυσσόμενον ὑπὸ τοῦ Μουσσολίνι δόγμα τῆς γενικῆς ἀναθεωρήσεως τῶν συνθηκῶν, καθίστα τὴν Συνεννόησιν αὐτὴν ἐντελῶς ἀσθενικήν.

Ἦδη, ἅμα τῇ ὑπογραφῇ τοῦ Βαλκανικοῦ Συμφώνου τὸ 1934,

Συμφώνου τὸ ὁποῖον εἰς τὴν οὐσίαν προέβλεπε μόνον τὴν ἀπειλὴν ἐκ τῆς Βουλγαρίας εἴτε μόνῃς εἴτε ἐν συνδυασμῶ μετὰ Τρίτην Δύναμιν, σαφῶς δὲ ἐγίνετο ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐπιφύλαξις ὅτι δὲν ὑποχρεοῦται νὰ ἐμπλακῆ εἰς πόλεμον μετὰ τὴν Ἰταλίαν, ἃν αὕτη ἐστρέφετο κατὰ τῆς Γιουγκοσλαβίας — διότι τότε αὕτη ἦτο ἡ πρόβλεψις — ὑπῆρξαν ἀντιρροήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐξεδηλώθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ. Καὶ αἱ ἀντιρροήσεις αὗται κατέληξαν τὸ 1936 εἰς μείζονα ἀπάμβλυνσιν τοῦ Συμφώνου μετὰ τὴν δῆλωσιν τῆς Ἑλλάδος ὅτι δὲν θὰ εἰσῆρχετο εἰς πόλεμον μετὰ τὴν Ἰταλίαν, ἔστω καὶ ἂν ἡ Βουλγαρία ἐκινεῖτο ταυτοχρόνως καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ αὐτήν.

Ἦτο φυσικὸν κατόπιν τούτου τὸ Σύμφωνον νὰ προσλάβῃ ἐντελῶς θεωρητικὸν χαρακτῆρα. Καὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἑταῖροι αὐτοῦ προσεπάθησαν νὰ εὑρουν ἄλλους τρόπους καλύψεώς των κατὰ τῶν κινδύνων οἱ ὁποῖοι ἐγίναν σαφέστεροι ἀπὸ τῆς 5ης Μαΐου 1936 ὅτε ὁ Χίτλερ ξεσχίζων τὴν Συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν κατέλαβε τὴν Ρημανίαν, ἐνῶ ἡ τύφλωσις τῆς Δύσεως, θεωρούσης τὴν Γερμανίαν ὡς προμαχῶνα κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ, ὑπετάσσετο, μολοντί ὡς ἀπεδείχθη ὁ Γερμανὸς Δικτάτωρ ἦτο ἐντελῶς ἀπαράσκευος, περισσότερον ἀπαράσκευος ἀπὸ τὴν Δύσιν. Καὶ ἀρχικῶς μὲν καὶ ἡ Γιουγκοσλαβία καὶ ἡ Τουρκία ἤρχισαν ἐρωτοτροποῦσαι πρὸς τὴν Βουλγαρίαν καὶ πιέζουσαι τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ρουμανίαν νὰ προβοῦν εἰς ὑποχωρήσεις. Καὶ εἶναι δραματικαὶ αἱ σχετικαὶ ἐγγραφαὶ εἰς τὸ ἡμερολόγιον Μεταξᾶ. Μετὰ δὲ τὸ Μόναχον, τὴν κατάληψιν τῆς Πράγας, τὴν ἰταλικὴν ἀπόβασιν εἰς Ἀλβανίαν, τὴν ἐκρηξιν τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου καὶ τὴν πτώσιν τῆς Γαλλίας, ἡ μὲν Ρουμανία καὶ ἡ Γιουγκοσλαβία ἐσύροντο πρὸς συνεννόησιν μετὰ τὴν Γερμανίαν, ἡ δὲ Ἑλλὰς παρέμενε ἀκάλυπτος ἐναντι τῆς διαγραφομένης σαφῶς ἰταλικῆς ἀπειλῆς. Καὶ ὅμως ἐξηκολούθει νὰ ὑπάρχῃ ἡ διάθεσις τῆς ἐπιβιώσεως τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως. Πῶς ὅμως;

Ἐνα μῆνα πρὸ τῆς ἰταλικῆς εἰσβολῆς εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἡ Ἀγγλία ἐξέδωκε ἀνακοίνωσιν ζητοῦσαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ π λ η ρ ὡ σ η τ ἄ

χ ρ έ η τ η ς ! Καὶ ὑπάρχουν εἰς τὸ ἡμερολόγιον Μεταξᾶ αἱ ἀκόλουθοι φράσεις, μὲ ἡμερομηνίαν 12 μέχρι 18 Μαρτίου 1939 :

« Ἐβδομάς παθῶν. Πρώτη ἀνακοίνωσις ἀγγλικὴ γιὰ τὰ χρέη καὶ ὑποψίες ὅτι θὰ ἐπιζητήσῃ τὴν πτώσιν μου. Ἐπίσης ὑποψίες διὰ ῥόλον Τσουδεροῦ. Βασιλεὺς σταθερὸς ὑπέρ. Ἄλλὰ Ἑλλάς ἀδύνατον νὰ πληρώσῃ. Ἀνησυχίαι μου. Αἴφνης ἀναπήδησις ζητήματος ἀπειλῆς Ρουμανίας ὑπὸ Γερμανίας (Παρασκευή). Διακοίνωσις Ἀγγλίας Σάββατον. Ζητεῖ ἀπάντησιν. Πόλεμος; Συνεννόησις μὲ συμμάχους; Σάββατον βράδν μετὰ γεῦμα εἰς διπλωματικὸν σῶμα διαφεύδονται ἀπὸ Ρουμάνους τὰ πάντα! Φαίνεται ὅτι *Gafenco* ἐζήτησε Πέμπτην βοήθειαν Ἀγγλίας. Παρασκευὴν συνεβιβάσθησαν μὲ Γερμανοὺς καὶ Σάββατον διέφευσαν (Χάλιφαξ). Σήμερα ἐπιβεβαιοῦνται εἰκασίαι μου. Ἐν τῷ μεταξὺ Τοῦρκοι ἀπήντησαν ἔτσι καὶ ἔτσι, μᾶλλον εὐμενῶς.

Τώρα ὅμως θὰ κινηθῇ ὁ *Mussolini*; Μπορεῖ νὰ μὴ κινηθῇ; Καὶ τί ἔχουμε νὰ ὑποστοῦμε ἐμεῖς; Ἀνησυχίες μου σοβαρὰς ἀπόψε 18 Μαρτίου. Φοβερὰ ἀποφασίς μου ἐν περιπτώσει ἰταλικῆς ἀπειλῆς».

Τὸ κείμενον ἀναφέρεται εἰς πρόσκλησιν τῆς Ἀγγλίας, ἀνανηψάσης πλέον μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Τσεχοσλοβακίας, πρὸς διάφορα κράτη νὰ δηλώσουν εἰς εἶναι ἔτοιμα νὰ ἀντισταθοῦν κατὰ πάσης ἐπιθέσεως. Τὸ ἐρώτημα εἶναι τί ἐνόει ὁ Μεταξᾶς ὅταν ὠμίλει περὶ φ ο β ε ρ ᾶ ς ἀ π ο φ ᾶ σ ε ω ς. Οἱ Ἴταλοὶ δὲν εἶχον ἀκόμη ἀποβιβασθῆ εἰς Ἀλβανίαν καὶ διέφευδον κατηγορηματικῶς τὴν πρόθεσιν των νὰ τὸ πράξουν. Τὸ ἔπραξαν μετὰ ἓνα μῆνα. Καὶ ὁ Μεταξᾶς προφανῶς τὸ προέβλεπε. Προέβλεπε ὅμως φαίνεται καὶ κατάληψιν τῆς Κερκύρας. Εἶχε ἀποφασίσει νὰ κινηθῇ τότε μόνον ἢ καὶ χωρὶς τὴν Κέρκυραν, ὅπως τοῦ τὸ ὑπέδειξε μετὰ τὴν ἀπόβασιν, ἐξόριστος εἰς Κάρυστον, ὁ Παναγιώτης Κανελλόπουλος; Καὶ διατί δὲν τὸ ἔπραξε; Ἀπὸ ποῖον ἠμποδίσθη; Ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς; ἀπὸ τὴν ἀνετοιμότητά μας; Διότι φαίνεται ὅτι ἡ κλασσικὴ φράσις τοῦ Τσώρτσιλ ὅτι ἡ μόνη ἐξήγησις τῆς συνηκολογήσεως τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ Μόναχον ἦτο ὅτι αὕτη ἦτο «ἀηδῶς ἀνετοιμος διὰ πόλεμον» δὲν ἔσχυε μόνον διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Δι' αὐτὴν ὅμως

ἦτο ἀδικαιολόγητος. Ἐνῶ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἦτο φυσικὸν μὲ τὸ ἐπικρατοῦν διεθνὲς κλίμα νὰ θεωρῆται ἐπικίνδυνος ἄλλη πολιτικὴ.

Ἡ Ἑλλάς συνεχίζουσα τὴν πολιτικὴν τῆς ἴσης φιλίας πρὸς ὅλους πὺν εἶχε ἐφαρμόσει ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἀπέφευγε οἰανδήποτε πρόκλησιν ἔναντι οἰουδήποτε, ἰδίως δὲ ἔναντι τῶν δύο δυτικῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστώτων, τοῦ φασιστικοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Βενιζέλος καὶ ὁ Μεταξᾶς κατηγορηματικῶς ἠρνήθησαν νὰ δεσμευθοῦν δι' ἐνδεχομένην ἐπιδρομὴν τῆς Ἰταλίας εἰς τὰ Βαλκάνια τὸ 1934 καὶ 1936. Τὸ δυσάρεστον εἶναι ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ ἔγινε ἔναντίον μας. Ὅτε ὅμως κατεφάνη τοῦτο ἦτο πλέον ἀργά. Εἶχομεν ἤδη δηλώσει ὅτι θεωροῦμεν ἀτονήσασαν τὴν συμφωνίαν τοῦ 1935 τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις εὐτυχῶς, ἐθεώρει δεσμευτικὴν δι' αὐτὴν ἡ Ἀγγλία, ὅχι ὅμως καὶ οἱ λοιποὶ Βαλκανικοὶ σύμμαχοί μας. Καὶ ἔτσι, ὅταν οἱ Ἰταλοὶ κατέλαβον τὴν Ἀλβανίαν, οὔτε ἡ Γιουγκοσλαβία ἢ ὁποία ἄλλωστε ἐρωτοτρόπει ἐξ ἀνάγκης πρὸς τὴν Γερμανίαν οὔτε ἡ Τουρκία εἶχον καμμίαν δέσμευσιν ἔναντι ἡμῶν, ἐν περιπτώσει ἰταλικῆς ἐπιθέσεως. Καὶ ὑπῆρξε ὀλέθριος μῦθος πὺν ὑπέκασε παλαιὰ καὶ δυσεξάλειπτα πάθη ἢ πίστις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἐτήρησε τὰς ὑποχρεώσεις της ἔναντι ἡμῶν. Αἱ μόναι δεσμεύσεις πὺν ὑπῆρχαν ἦτο ἡ δέσμευσις τοῦ Τσάμπερλαιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν Βουλὴν καὶ τοῦ Daladier εἰς τὴν γαλλικὴν, τὴν ἐπομένην τῆς ἰταλικῆς εἰσβολῆς εἰς Ἀλβανίαν καθ' ἧς «ἀν ἐνέργειά τις ἠπείλει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρουμανίας καὶ ἔναντίον αὐτῆς αἱ κυβερνήσεις αὐτῶν ἐθεώρουν ζωτικὸν νὰ ἀντισταθῶσι, ἢ βρεταννικὴ καὶ ἢ γαλλικὴ κυβέρνησις θὰ ἐθεώρουν αὐτὰς δεσμευμένας νὰ προσφέρουν ἀ ν α λ ὅ γ ω ς τ ὠ ν π ε ρ ι σ τ ἄ σ ε ω ν ὅλην τὴν δ υ ν α τ ἦ ν βοήθειαν».

Καὶ ἡ μὲν εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ ἠθικὴ ἐνίσχυσις ὑπῆρξε μεγάλη, ἢ ἀξία ὅμως τῆς ἐγγυήσεως ἦτο μικρά. Ἄν δὲ ἀπέτρεφε ἴσως τὴν ἄμεσον ἰταλικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ἑλλάδος πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ γενικοῦ πολέμου, τῆς ἐδημιούργει προβλήματα μετὰ τὴν κήρυξιν αὐτοῦ καὶ ἰδία μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Γαλλίας. Ἀκολοιθοῦσα καὶ τὴν ἀγγλι-

κὴν συμβουλὴν ἀλλὰ καὶ τὸ πολιτικὸν τῆς ἔνστικτον, ἢ Ἑλλάς ἀπέφυγε οἰανδήποτε πρόκλησιν. Καὶ πρόκλησις θὰ ἦτο πλέον ὁ ἔξοπλισμὸς καὶ ἡ προπαρασκευή. Τὸ λάθος εἶναι ἴσως ὅτι δὲν εἶχε γίνεи ἐνωρίτερον. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἀμφίβολον ἂν θὰ ἦτο ἐκ τῶν πραγμάτων δυνατόν.

Ἡ ἄφογος στάσις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἠμπόδισε βέβαια τὸν Ἄξονα καὶ ὄχι μόνον τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Γερμανίαν, νὰ μᾶς θεωρῇ ἤδη πρὸ τοῦ πολέμου ἐχθρούς. «Ἡ Πολωνία, ἢ Ἑλλάς καὶ ἡ Τουρκία ἀποτελοῦν ἐνσυνειδήτως συνηρομολογημένα τμήματα τοῦ ἐναντίον τῆς Γερμανίας στρεφομένου κυκλωτικοῦ κλοιοῦ» ἔγραφε, κατ' ἐντολήν, τὸ ἐθνικοσοσιαλιστικὸν ὄργανον «*Völkischer Beobachter*». Εἰς τίποτε δὲ δὲν μετέβαλε τὴν κατάστασιν οὔτε διέλυσε τὴν ἐκ τῆς ἀγγλογαλλικῆς ἐγγυήσεως ἐντύπωσιν ἢ δημοσία δήλωσις τοῦ Ἑλληνος Πρωθυπουργοῦ ὅτι «ἢ Ἑλλάς οὐδέποτε ἠπειλήθη παρ' οἰασδήποτε μεγάλης Δυνάμεως».

Βέβαια ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς εἶναι ἀληθῆς μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἦτο ὀρθὴ ἡ κρίσις περὶ τῶν δυνατοτήτων καὶ περὶ τῆς ἰσχύος τῆς Ἰταλίας. Τὰ αὐταρχικὰ καθεστῶτα διαφεύδοντα τὸ δόγμα τοῦ *Karl Jaspers* ὅτι «ὁ ἄνθρωπος εἶναι κάτι περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι νομίζει ὅτι ἠμπορεῖ νὰ μάθῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του», κατορθώνουν μὲ τὰς κραυγαλέας μεγαλαυχίας των νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς ἰσχυρότερα ἀπὸ ὅ,τι εἶναι, ἰδίως ὅταν ἔχουν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ψυχολογίαν τῆς φοβίας τῶν «εὐ φρονούντων». Ἄν καὶ ἢ Ἑλλάς, ὅπως καὶ ὅλος ὁ κόσμος, δὲν ὑπέκυπτε εἰς αὐτὴν τὴν νοσηρὰν ὑπερτίμησιν τῆς ἰταλικῆς δυνάμεως καὶ εἶχε προπαρασκευασθῆ διὰ τὸν πόλεμον, ἢ εἰσβολὴ δὲν θὰ ἐγίνετο ἴσως ποτέ. Διότι ὅλοι αἱ διαθέσιμοι σήμερον ἰταλικαὶ πηγαὶ ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ *Mussolini* ἐνόμιζεν ὅτι ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπίθεσιν θὰ εἰσῆρχετο θριαμβευτῆς εἰς Ἀθήνας. Καὶ εἶδομεν ὅτι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐπίστευαν τὸ ἴδιον.

Ἄλλως ὅμως συνέβη. Καὶ τότε κατεφάνη ἡ ἔλλειψις προπαρασκευῆς. Διότι τότε ἐνεφανίσθη ἡ ζωτικὴ ἀνάγκη νὰ ριφθοῦν οἱ Ἰταλοὶ εἰς τὴν θάλασσαν πρὶν παρέμβῃ ἡ Γερμανία. Ἄλλ' οὔτε προπαρασκευῆ

ὕπῃρχε, οὔτε ἀγγλικὴ βοήθεια, οὔτε ἐξοπλισμὸς κατὰ τοῦ νέου ἀπροσδοκίτου ἐπιφανέντος ἐχθροῦ, τοῦ πρωίμου καὶ βαρέος χειμῶνος.

Γράφει ὁ Μεταξᾶς τὴν 24^{ην} Δεκεμβρίου :

«Δὲν ξέρω, δὲν εἶμαι εὐχαριστημένος μὲ τὴν πορείαν τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐπερίμενα ταχύτερα. Μᾶς λείπουν καὶ πάλι ἀεροπορία, μεταγωγικά. Ἄλλὰ αἰσθάνομαι ὅτι ἐνισχύονται οἱ Ἴταλοί».

Καὶ εἰς τὰς 25 Δεκεμβρίου :

«Δὲν ἤμπορῶ νὰ ἡσυχάσω ἀπὸ τρία πράγματα. Ἐλλειψὶς πυρομαχικῶν καὶ ἂν θὰ εὖρωμεν — ἔχομεν μόνον διὰ 3-4 μῆνας. — Δυσχέρεια ἐφοδιασμοῦ. Ἀπώλεια κτηνῶν — κρουοπαγήματα — ἔλλειψὶς καμιόν. Ἐὰν λάβουμε 500 ἀπὸ Ἄγγλους, χρειάζονται ἄλλα χίλια. Κακοκαιρία. Χιόνια».

Αἱ ἐγγραφαὶ τοιαύτης φύσεως, στηλιτεύουσαι τὴν λιποψυχίαν πολλῶν καὶ κατακρίνουσαι τοὺς Ἄγγλους, οἱ ὅποιοι μόνον περὶ Τουρκίας ἐδείκνυον μέγα ἐνδιαφέρον, εἶναι ἀτέλειωτοι.

Ἄς ἐπανέλθωμεν, ὁμῶς πρὸς στιγμὴν, πρὸς τὰ ὀπίσω.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα εἰς τὰ τέλη τοῦ 1939 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1940, τῆς Ἰταλίας δισταζούσης δι' οἰονδήποτε ἐγχείρημα, καὶ μετὰ τὴν ἐκρηξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ παραμενούσης οὐδετέρας ὅτε ἐπῆλθε ἡ ἀπροσδόκητος κατάρρευσις τῆς Γαλλίας. Καὶ ὁ Mussolini φοβούμενος μήπως μείνῃ ἔξω τῆς νίκης καὶ τῶν λαφύρων ἔκοψε τὰς γεφύρας, ὅπως εἶπε, καὶ εἰσῆλθε εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ Ἑλλὰς διέτρεχε ἄμεσον κίνδυνον. Καὶ εὐρέθη χωρὶς συμμάχους ἰκανοὺς νὰ τὴν βοηθήσουν, διότι καὶ οἱ Ἄγγλοι ἦσαν ἀπαράσκευοι καὶ χωρὶς σπουδαίας δυνατοτήτας νὰ ἀμυνθοῦν. Οὐδεὶς δύναται νὰ κατηγορήσῃ τὸν Ἰωάννην Μεταξᾶν ὅτι δὲν ἐτήρησε τὴν πολιτικὴν πρὸς ἔμπροσθεν. Δὲν ὑπῆρχε ἄλλη. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ συσχετισμὸς μὲ τὴν πολιτικὴν πρὸς ἐνδεχομένως θὰ ἐχάρασσε μετὰ τὸ 1937 καὶ ἰδίως τὸ 1939 ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος. Τὸ 1934 εἶχε καὶ ὁ ἴδιος ὑποστηρίξει τὴν πολιτικὴν πρὸς ἠκολούθησε κατόπιν ὁ Μεταξᾶς. Καὶ ἂν ἔγιναν λάθη, ἀνεφέροντο εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ὀλίγοι ἦσαν οἱ ἀμέτο-

χοι εἰς αὐτά. Τὸ μεγαλύτερον, ὅμως, τὸ ὀλεθριώτερον λάθος ἦτο ἡ ἐλαστικότης τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων τῶν κοινωνιῶν τῆς Δύσεως, οὐδὲ τῆς ἰδικῆς μας ἐξαιρουμένης, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ βάθος διέκειντο συμπαθῶς πρὸς τὸν Χίτλερ ὡς φράγμα κατὰ τοῦ ρωσικοῦ ἐπεκτατισμοῦ καὶ τοῦ ἐνισχύοντος αὐτὸν κομμουνιστικοῦ μύθου.

Εἶναι ἄδικον νὰ συναρτᾶται ἡ στάσις τοῦ Μεταξᾶ τὸ 1938 - 40 μὲ τὴν πολιτικὴν του τοῦ 1914 - 16. Βεβαίως, αἱ δύο πολιτικαὶ ἦσαν ὅμοιαι. Πολιτικαὶ οὐδετερότητος. Τὰ κίνητρα ὅμως ἦσαν διαφορετικά. Καὶ ἐστηρίζοντο εἰς βασικῶς διαφορετικὴν ψυχολογίαν τοῦ ἀνδρός. Οὐδεὶς Ἑλληὴν πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπῆρξε γερμανόφιλος οὔτε εἰς τὸν Πρῶτον Πόλεμον. Ἄλλ' οὔτε καὶ ἀγγλόφιλος ἢ γαλλόφιλος. Ὑπῆρξαν ἄνδρες κρίνοντες, ὀρθῶς ἢ ἐσφαλμένως, περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν πραγμάτων καὶ βάσει τῆς κρίσεώς των προσανατολίζοντες τὴν πολιτικὴν πρὸς ὅφειλε νὰ τηρήσῃ ἡ Ἑλλάς. Βέβαια, εἰς τὴν κρίσιν των ἐπηρεάζοντο ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῶν λαῶν τοὺς ὁποίους ἐγνώρισαν περισσότερον καὶ — τὸ αἰώνιον σφάλμα μας — ὄθουν τὴν πολιτικὴν των γραμμὴν εἰς τὸ πείσμα καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν ἀντιφρονούντων. Ἔτσι, κατὰ καιροὺς ὅλοι ἐθεωρήθησαν προδόται, φανλοκράται, ξενόδουλοι καὶ ὅ,τι ἄλλο οἱ ἐμβρόντητοι ποιηταὶ ἐφευρίσκουν, ἵνα κατὰ Λουκιανὸν ὁμιλήσωμεν, ὅταν περὶ τὰ μέτρα ἀποροῦν!

Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς διετήρει πάντοτε τὴν ἐκτίμησιν πρὸς τὸν γερμανικὸν στρατὸν. Καὶ εἰς τὸ βάθος ἦτο φυσικὸν νὰ συμπαθῇ καὶ πρὸς τὸ καθεστῶς τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ, διότι κατὰ ἀνάλογον ἐπεδίωκε νὰ δημιουργήσῃ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἦτο ὅμως γερμανόφιλος. Καὶ εἶπε τὴν 30 Ὀκτωβρίου μὲ ρεαλισμὸν τὴν μεγάλην ἀλήθειαν πρὸς ἐπιβεβαιώσιν τὰ ἀνωτέρω: «Ἀφοῦ ἐπὶ ἓν ἔτος δὲν κατ' ὀρθωσεν ἡ Γερμανία νὰ δαμάσῃ τὴν Ἀγγλίαν, ἡ Γερμανία θὰ ἠττηθῇ».

Τὸ δεῦτερον βιβλίον τοῦ δευτέρου τόμου τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» τοῦ Τσῳρτσιλ περὶ τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου καταλαμβάνει διακοσίας ἐβδομήκοντα ὀκτὼ σελίδας καὶ ἔχει τὸν τίτλον

«Alone», Μόνοι. Ἐννοεῖ ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἔμειναν μόνοι μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Γαλλίας. Ὀλίγαι μόνον σελίδες ἀναφέρονται εἰς τὴν βοήθειαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν βοήθειαν...

Τὴν ἰδίαν λέξιν ἔπρεπε νὰ γράψῃ ὡς ἐπικεφαλίδα ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, προκειμένου περὶ τοῦ πολέμου τοῦ 1940. Μόνη. Διότι μόνη ὑπῆρξε ἡ Ἑλλάς. Ὅπως εἶναι — καὶ ἄς μὴ ἀπατώμεθα — πάντοτε μόνη. Εἰς τὸ σημερινὸν πλέγμα τῶν συμμαχιῶν μας δὲν ὑπάρχει συμπεφωνημένος αὐτοματισμὸς ἀμέσων βοηθείας, ἀλλὰ μόνον ὑποχρέωσις συνεννοήσεως.

Ἀκριβῶς, ὅμως, δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλάς, στηριζομένη καὶ ἄλλοτε καὶ σήμερον καὶ πάντοτε εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδιῶν τῆς πατρίδος, πρέπει ἕνα πρὸ παντὸς ἄλλου — πρὸ παντὸς οἰουδήποτε ἄλλου — νὰ ἔχῃ στόχον καὶ σκοπὸν ἱερόν. Νὰ μὴ τραυματίσῃ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἀρνούμενη εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸ δικαίωμα ποὺ κατωχύρωσε ἡ Ἱστορία καὶ κατηξίωσε ἡ θυσία των. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας. Εἶναι τὸ χρέος τοῦτο ἡ ἱερὰ παρακαταθήκη ποὺ ἀφήνει εἰς ὄλους μας ἡ 28^η Ὀκτωβρίου 1940.

Ζήτω ἡ Ἑλλάς.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Ἰωάν. Θεοδωρακόπουλος**, παρουσιάζων τὸ βιβλίον «Γράμματα Ἑλληνικά», τῶν Κρίτωνος Πανηγύρη καὶ Ἑμμανουὴλ Φραγκίσκου, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Κύριε Πρόεδρε,

Τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν εἶναι ὁ πρῶτος καρπὸς μιᾶς προσπαθείας τῶν καθηγητῶν τοῦ Κολλεγίου Ἀθηνῶν κ. κ. Κρίτωνος Πανηγύρη καὶ Ἑμμανουὴλ Φραγκίσκου, ἀμοτέρων κλασικῶν φιλολόγων. Ἡ προσφορὰ αὐτὴ ἀνταποκρίνεται εἰς μίαν ζωτικὴν ἀνάγκην, καὶ εἶναι τόσον σημαντικὴ, ὥστε, ἐὰν γίνῃ δεκτὴ ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς φιλολόγους τῶν Γυμνασίων καὶ πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν πολιτείαν, εἶναι δυνατὸν νὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κύρους τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὰ Γυμνάσια, συνάμα δὲ εἰς τὴν ὀρθὴν αὐτῶν διδασκαλίαν. Τὸ μάθημα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ὑφίσταται σήμερον μίαν σοβαρὰν κρίσιν, ἣ ὁποία ὀφείλεται εἰς δύο αἷτια : α) εἰς τὴν ροπὴν τῶν νέων πρὸς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς ἐφαρμογὰς αὐτῶν καὶ β) εἰς τὴν κακὴν μέθοδον διδασκαλίας τοῦ μαθήματος αὐτοῦ ἢ καὶ εἰς τὴν παντελῆ ἔλλειψιν μεθόδου.

Τὸ βιβλίον περιέχει ἀποσπάσματα κειμένων ἀπὸ ἔργα ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, στοιχεῖα γραμματικῆς καὶ συντακτικοῦ καὶ τέλος πλῆθος ἀσκήσεων, προορίζεται δὲ διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Α' τάξεως τοῦ Γυμνασίου. Ἦδη ἡ ἑξωτερικὴ μορφή τοῦ βιβλίου προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου καὶ πείθει περὶ τῆς ἀγάπης τῶν συγγραφέων τοῦ πρὸς τὰ Ἑλληνικά Γράμματα.

Τοῦ ἔργου προτάσσεται σύντομος εἰσαγωγή, ἣ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὸ πρῶτον μάθημα, ἀναφέρεται δὲ αὐτὴ εἰς τὴν προέλευσιν καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, συνάμα δὲ δίδεται διάγραμμα τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς γλωσσικῆς οἰκογενείας. Εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο μάθημα ἐπισημαίνεται ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς

τοῦ ἔργου μία μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή ὁ γνωρίζων καλῶς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατέχει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ θησαυροῦ τῆς ἀρχαίας. Πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς ἀληθείας αὐτῆς δίδονται ὡς παραδείγματα ἀπλαῖ φράσεις, κατανοούμεναι εὐκόλως ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Αἱ φράσεις αὐταὶ λαμβάνονται ἀπὸ κείμενα διαφόρων περιόδων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τὸ γεγονός τοῦτο προδιαθέτει ἐξ ἀρχῆς εὐμενῶς τοὺς μαθητὰς ἔναντι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀποδεικνύει δὲ συνάμα τὴν ἐνότητα καὶ τὴν συντηρητικότητα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἐπειτα ἀκολουθοῦν τὰ ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐπιλέξει οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου μὲ μεγάλην προσοχήν, ὥστε αὐτὰ ν' ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πνευματικὴν στάθμην τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως τοῦ Γυμνασίου, καὶ συνάμα νὰ προσφέρουν τοὺς καταλλήλους τύπους διὰ τὴν διδασκαλίαν διαφόρων ἐνοτήτων τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ. Ἦδη τὰ δύο αὐτὰ σημεῖα εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ κινήσουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν διὰ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα. Σημασίαν μεγάλην ἔχει ὅτι τὰ χρησιμοποιούμενα κείμενα εἶναι γνήσια αὐτοτελῆ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς μὲ μικρὰς μόνον ἀπλουστεύσεις εἰς τὰ πρῶτα ἰδίως μαθήματα καὶ ὄχι τεχνητὰ κατασκευάσματα. Τοῦτο βοηθεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ προχωρήσουν ὁμαλῶς εἰς τὴν μελέτην ἐκτενεστέρων κειμένων. Τὰ ἀποσπάσματα ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ τὸν Αἴσωπον, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Ἀριστοστοφάνη, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Ἀπολλόδωρον, τὸν Ἰώσηπον, τὸν Πλούταρχον, τὸν Λουκιανόν, τὸν Ἀρριανόν, τὸν Γαληνόν, τὸν Πausανίαν, τὸν Στοβαῖον, τέλος δὲ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην. Ἡ παράθεσις κειμένων ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ἡ ὑπόδειξις πολλῶν βιβλικῶν φράσεων πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ συντελοῦν εἰς τὴν ἐξοικείωσιν τῶν μαθητῶν μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, συνάμα δὲ καλύπτουν μέρος τῶν κενῶν τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον μέχρι τοῦδε εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Γραμματείας.

Τὰ ἐπιλεγέντα κείμενα ἔχουν τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἔκτασιν καὶ τοῦτο εὐκολύνει τὸν διδάσκοντα νὰ δώσῃ ὀλόκληρον τὴν ἐνότητα χωρὶς νὰ τὴν τεμαχίσῃ. Ἐπειτα διὰ κάθε κείμενον ὑπάρχει λεξιλόγιον ἀγνώστων λέξεων καὶ φράσεων καθὼς καὶ ἡ ἐρμηγεία αὐτῶν. Ἐπίσης προστίθενται ἐρωτήσεις εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν διὰ νὰ ἐλέγχεται ἡ κατανόησις τῶν κειμένων. Τέλος ὑπάρχουν γνωμικὰ καὶ ἀνέκδοτα πρὸς ἀπομνημόνευσιν καθὼς καὶ στοιχεῖα γραμματικῆς καὶ συντακτικοῦ, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὸ ἀρχαῖον κείμενον. Ἀπὸ τὰ συντακτικὰ ὅμως φαινόμενα ἐπισημαίνονται μόνον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ ἀρχαίου κειμένου καὶ τὴν κατανόησιν τῆς δομῆς του. Ἐπακολουθοῦν ἀσκήσεις γραπτὰ καὶ προφορικὰ αἱ ὁποῖα διακρίνονται

διὰ τὴν μεγάλην των ποικίλιαν καὶ πρωτοτυπίαν. Ἡ μεγάλη σημασία τῶν ἀσκήσεων τούτων εἶναι προφανής, διότι οἱ μαθηταὶ ὑποχρεώνονται δι' αὐτῶν νὰ ἀυτενεργήσουν διὰ νὰ εὔρουν τὰς λύσεις των. Ἐπίσης δι' αὐτῶν οἱ μαθηταὶ ἀσκοῦνται εἰς τὸ νὰ ἐκφράζονται γραπτῶς καὶ προφορικῶς εἰς τὸν ἀπλοῦν ἀττικὸν λόγον. Διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς ἐμπεδώνεται ἡ ὕλη, ἐλέγχεται ἡ ἐκμάθησίς της καὶ ἐξοικονομεῖται πολὺτιμος χρόνος.

Μετὰ τὴν διδασκαλίαν ἐκάστης διδακτικῆς ἐνότητος γίνεται ἀναδρομὴ εἰς τὴν διδαχθεῖσαν ὕλην μὲ ἀσκήσεις ἐπαναλήψεως καὶ μὲ ἐκλεκτὰ σχετικὰ ἀναγνώσματα. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καταφαίνεται ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα διδάσκονται ἐδῶ διὰ πρώτην φορὰν ὡς ἐὰν ἦσαν ζωντανὴ ὁμιλουμένη γλῶσσα τῆς σήμερον. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο κυριώτατα ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα κατὰ δεύτερον λόγον ἐγκείται ἡ πρωτότυπος πράγματι συμβολὴ τῶν δύο συγγραφέων.

Τὸ βιβλίον συνοδεύεται ἀπὸ ἓνα ἀνεξάρτητον τεῦχος περιέχον λεξικὸν ἐκ τοῦ ἀρχαίου πρὸς τὸ νέον καὶ ἐκ τοῦ νέου πρὸς τὸ ἀρχαῖον, πίνακας κλίσεως ὀνομάτων καὶ πίνακα ἀνωμάτων ρημάτων. Τὸ λεξικόν, πού περιέχει τὰς λέξεις τοῦ βιβλίου, εἶναι ἰδιαίτερος χρήσιμον εἰς τοὺς μαθητάς.

Τὸ βιβλίον ἔχει ἀρίστην εἰκονογράφειαν. Αἱ εἰκόνες ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ ἀγγειογραφίας, ἀνάγλυφα, τοιχογραφίας, νομίσματα καὶ φωτογραφίας ἀρχαιολογικῶν χώρων. Ἡ εἰκονογράφεισι καθιστᾷ τὸ βιβλίον λίαν ἐλκυστικὸν καὶ συνάμα βοηθεῖ τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν. Ὁ μαθητὴς μετὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ἐρμηνείας καλεῖται νὰ καλύψῃ τὸ κείμενον καί, παρατηρῶν τὴν εἰκόνα, νὰ διηγηθῆ τὸ περιεχόμενον εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν. Τὸ βιβλίον περιέχει πολλοὺς παραστατικούς πίνακας καὶ ὠραιότατα σχεδιαγράμματα. Αὐτά, καθὼς καὶ ἡ χρησιμοποίησις διαφόρων τυπογραφικῶν στοιχείων καὶ διαφόρων χρωμάτων εἰς τὰς λέξεις, τοὺς πίνακας καὶ τὰ διαγράμματα, βοηθοῦν τὰ μέγιστα εἰς τὴν βαθυτέραν ἐντύπωσιν, ἐμπέδωσιν καὶ ἀπομνημόνευσιν τῆς ὕλης.

Προσεκτικὴ μελέτη πείθει ὅτι οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου ἐφήρμοσαν μὲ συνέπειαν πέντε βασικὰς ἀρχὰς τῆς διδακτικῆς τῶν ζωντανῶν γλωσσῶν: α) Τὴν ἀρχὴν τῆς συχνότητος τῶν γλωσσικῶν στοιχείων. Λέξεις καὶ γλωσσικὰ φαινόμενα πού ἀπαντοῦν συχνότερα εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς προηγοῦνται κατὰ τὴν διδασκαλίαν, ἐπονται δὲ ὅσα ἔχουν μικροτέραν συχνότητα. β) Τὴν ἀρχὴν τῆς συγκρίσεως τῆς νέας Ἑλληνικῆς μὲ τὴν ἀρχαίαν. Ἡ ὕλη τοῦ βιβλίου εἶναι τοιαύτη, ὥστε καθίσταται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν δυνατὴ ἡ σύγκρισις τῶν δύο μορφῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ἔτσι καλλιεργοῦνται ἀμφοτέραι, οἱ δὲ μαθηταὶ ἀποκτοῦν βαθύτερον γλωσσικὸν αἴσθημα. γ) Τὴν ἀρχὴν τῆς εὐρυτάτης χρήσεως τῶν διδασκομένων γλωσσικῶν στοιχείων. Αἱ πολλαὶ καὶ ποικίλαι

ἀσκήσεις—προφορικαὶ καὶ γραπταὶ—αἱ ὅποια συνοδεύουν τὰ κείμενα, καθιστοῦν τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας πραγματικὸν κτῆμα τῶν μαθητῶν καὶ ὀδηγοῦν εἰς τὴν σχεδὸν αὐτόματον χρῆσιν αὐτῶν, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰς ζωντανὰς γλώσσας. δ) Τὴν ἀρχὴν τῆς χρησιμοποιήσεως ὅσον γίνεται περισσοτέρων αἰσθήσεων κατὰ τὴν πρόσκτησιν τῶν γλωσσικῶν στοιχείων. Αἱ ἀσκήσεις τοῦ βιβλίου ἔχουν τόσῃ ποικιλίαν, ὥστε οἱ μαθηταὶ ἀναγκάζονται νὰ χρησιμοποιοῦν ὄχι μόνον τὴν ὄρασιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκοήν, τὴν ἄρθρωσιν καὶ τὴν γραφοκινητικὴν αἴσθησιν. Τοῦτο ὀδηγεῖ εἰς βαθυτέραν γνῶσιν τῶν γλωσσικῶν φαινομένων. Αἱ ἀκουστικαὶ ἐντυπώσεις ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο τῆς ἐκμάθησεως τῆς ἀρχαίας γλώσσης. Ἡ γλῶσσα εἶναι πρῶτον ἀκρόαμα καὶ ἔπειτα ὄραμα. Συνεπῶς ἡ χρῆσις τῆς ἀκοῆς πρέπει νὰ εἶναι εὐρυτάτη κατὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ξένων γλωσσῶν. ε) Οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου ἐφήρμοσαν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐποπτείας καὶ τῆς αὐτενεργείας, τῶν ὁποίων ἡ σημασία εἶναι μεγίστη διὰ τὴν μάθησιν ἐν γένει.

Πρέπει ἐδῶ νὰ τονίσω ὅτι τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον ἐδοκιμάσθη εἰς τὴν διδακτικὴν πρᾶξιν ἐπὶ διετίαν, προτοῦ λάβῃ τὴν σημερινὴν μορφήν του, καὶ τοῦτο ἔχει μεγάλην σημασίαν δι' ἐν διδακτικὸν βιβλίον. Οἱ συγγραφεῖς ἔχουν ἐκδώσει εἰς αὐτοτελὲς τεῦχος ὀδηγίας διδασκαλίας.

Τὸ συμπέρασμά μου εἶναι ὅτι τὸ βιβλίον εἶναι ἐξαιρετικὸν καὶ ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν εἰς τὸν τόπον μας. Εὐχόμεαι ἡ πολιτεία νὰ δώσῃ εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο τὴν δέουσαν προσοχὴν καὶ νὰ τὸ εἰσαγάγῃ εἰς τὰ Γυμνάσια ὡς πρότυπον ὀδηγοῦ διδασκαλίας τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Ἡ ἀρτία καὶ καλαισθητος ἐμφάνισις τοῦ βιβλίου θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ παράδειγμα διὰ τὰς ἐκδόσεις τῶν διδακτικῶν βιβλίων».



Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρηγ. Κασσιμάτης**, ἐν συνεχείᾳ τῆς παρουσίας τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Δὲν εἶχα τὴν τύχην καὶ τὴν χαρὰν νὰ ἴδω μέχρι σήμερον τὸ βιβλίον ποὺ παρουσίασε ὁ κ. Γενικὸς Γραμματεὺς. Τὸ βλέπω ὅμως σήμερον καὶ διαβάζω εἰς τὴν πρώτην του σελίδα τὴν διακήρυξιν ὅτι ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μέχρι τῆς συγχρόνου, εἶναι μία. Εἶναι ἡ διακήρυξις αὐτή, ἡ διήκουσα τὸ ὄλον βιβλίον ἀρχή. Καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἀξίζει πολὺ περισσότερον, καὶ ἀπὸ τὴν λαμπροτάτην ἐμφάνισιν τοῦ βιβλίου καὶ τὴν ὄλην ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ὕλης

του. Διότι ἀκριβῶς, αὐτὴν τὴν μεγάλην ἀλήθειαν δὲν θέλομεν νὰ παραδεχθῶμεν οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες.

Ὅταν πρὸ δεκαετίας ὡς Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐπρότεινα τὴν διδασκαλίαν εἰς τὰ Γυμνάσια τοῦ μαθήματος τῶν Ἑλληνικῶν ὡς μιᾶς γλώσσης, ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μέχρι τῆς σημερινῆς, ἡ πρότασίς μου ἐκαλύφθη ἀπὸ θύελλαν διαμαρτυριῶν προερχομένων καὶ ἀπὸ τὸν τυφλὸν λογιωτατισμὸν τῶν καθαρευουσιάνων καὶ ἀπὸ τὸν ἀλόγιστον γλωσσαμυντορισμὸν τῶν δημοτικιστῶν.

Εἶμαι εὐτυχῆς διότι τὸ μάθημα αὐτὸ διδάσκει τὸ παρουσιασθὲν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν βιβλίον. Καὶ εὐχαριστῶ τὸν κ. Γενικὸν Γραμματέα διότι ἔκαμε μίαν τόσον ἐμπεριστατωμένην ἀνάλυσιν αὐτοῦ.

Καὶ τοὺς συγγραφεῖς ὅμως ὑποχρεοῦμαι νὰ συγχαρῶ ἐκ μέρους τοῦ σώματος. Ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς συστήσω, ἀφοῦ ἔκαμαν τὸ πρῶτον μέγα βῆμα τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς πραγματικότητος, νὰ ἐρευνήσουν τὰ γλωσσολογικὰ καὶ κοινωνικὰ ὑπόβασθρα τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ διεθνὴς ἐπιστήμη κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰς σχετικὰς ἐρεῦνας ὑπὸ γενικώτερον φάσμα. Ἀπὸ τοῦ Saussure μέχρι τοῦ Chomsky, διὰ νὰ ἀναφέρω δύο μόνον σταθμούς, περιφέρεται πανταχοῦ ἡ ἀναζήτησις τῆς ἐξηγήσεως τῆς σημασίας τῆς γλώσσης καὶ τῆς μοναδικῆς ἢ πολυδυναμικῆς παρουσίας της. Εἶναι ἡ γλῶσσα τὸ ἐργαλεῖον μιᾶς ὀμιλοῦσης μάζης ποὺ διαιωνίζει ἢ μνήμη τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἠμποροῦν νὰ τὴν ἀναπαραγάγουν μὲ βάσιν τὴν λέξιν, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Saussure ; ἢ εἶναι βάσις τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐξελίξεώς της ὄχι ἡ λέξις, ἀλλὰ ἡ φράσις, τὴν ὁποίαν ἀναπαράγει ἢ μᾶλλον ἀναδιαμορφώνει ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει, καὶ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν δύναμιν νὰ δημιουργήσῃ, ὅπως λέγει ὁ Chomsky ;

Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν σύγκρουσιν ἠμπορεῖ ἐνδεχομένως νὰ ἐνταχθῇ καὶ ἡ ἐπιχώριος γλωσσολογικὴ «κονταρομαχία».

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 28ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Δύο αγαπητοὶ συνάδελφοι, ὁ κ. Λοῦρος καὶ ὁ κ. Ζέπος, θὰ ὁμιλήσουν σήμερον διὰ τὴν εὐθύνην τοῦ Ἱατροῦ.

Βεβαίως, ἐκ τῶν δύο ὁμιλητῶν, ὁ ἱατρὸς θὰ ἐξετάσῃ, φαντάζομαι, τὸ θέμα του ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴν σκοπιὰν τῆς κρίσεως τῆς συνειδήσεως τοῦ Θεραπευτοῦ ἐνώπιον τῶν προβλημάτων πρὸς τοῦ θέτει συχνότατα ἐντελῶς ἀπροσδοκίτως, τὸ ἔργον του, τὴν ὥραν τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ κινδύνου, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων μὲ τὸν ἄρρωστον καὶ τοὺς συγγενεῖς του. Ὁ δὲ νομικός, θὰ ἀναζητήσῃ τὴν σημασίαν τῆς παρεμβάσεως τοῦ νόμου, ἐξ οὗ σ ι α σ τ ο ὦ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑποτιθεμένης ρομφαίας τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ ἀπὸ τὸν ἴδιον

Τὸ θέμα, ὅμως, φοβοῦμαι, ὅτι ἴσχυοι -- ἢ πρέπει -- νὰ μᾶς ἐμβάλῃ εἰς γενικωτέρας σκέψεις. Καὶ νὰ θεμελιώσῃ ἐν ἄλλο εἶδος εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ. Τὴν εὐθύνην ἐναντι τῆς Θεραπευτικῆς ὡς ὅλου συστήματος, δηλαδὴ τῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Δικαιοῦται ὁ ἱατρὸς νὰ πειραματισθῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον, εὐρισκόμενος ἐνώπιον τοῦ φάσματος τοῦ θανάτου ; Δὲν προδίδει τὴν κοινωνικὴν του ἀποστολὴν ἂν δὲν τὸ πράξῃ μὲ τὴν ἐλπίδα ὄχι μόνον νὰ σώσῃ τὸν ἕνα ἄρρωστον, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ εὕρῃ τρόπους διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πολλῶν ;

Καὶ δὲν προδίδει τὴν πίστιν εἰς τὴν ἱερότητα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἂν τὸ πράξῃ, ἂν πειραματισθῇ ;

Τὰ ἐρωτηματικὰ ὅμως δὲν ἐξαντλοῦνται. Ἐὰς ἀφήσωμε κατὰ μέρος τὰ δύο μεγάλα προβλήματα τὰ ὁποῖα συζητοῦνται εὐρύτατα καὶ χωρὶς προκαταλήψεις ἢ παρεξηγήσεις εἰς τὰς «ἀνοικτὰς κοινωνίας» τῆς Δύσεως. Τὸ πρόβλημα τῆς εὐθανασίας καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀμβλώσεως. Καὶ ἄς περιορισθῶμεν εἰς ἄλλα γενικώτερα

θέματα. Ποία είναι ἡ στάσις τοῦ ἱατροῦ ἔναντι τοῦ ἰδίου, τοῦ ἰδεολογικοῦ του φανατισμοῦ ἢ τῆς ἐπιταγῆς τῆς ἐξουσίας ; Ὑπάρχουν χῶροι ὅπου ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς θεραπείας ἀσκεῖται ἀπὸ τοὺς ἱατροὺς, ὄχι πλέον ἢ περιλάλητος πλύσις ἐγκεφάλου, ἀλλὰ τι πλέον, πολὺ-πλέον αὐτοῦ, αὐτὸς οὗτος ὁ ἐκμηδενισμὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ὄρος εἶναι τοῦ *Jean - Paul Sartre*. Ἐξεδόθησαν τελευταίως εἰς τὴν Δύσιν δύο φοβερὰ βιβλία τοῦ *Medvedev* πὸν συνεχιζοῦν τὰς ἀποκαλύψεις τοῦ *Σολζενίτσιν*. Δικαιοῦται ὁ ἱατρός, εἰς πείσμα τοῦ ὄρκου τοῦ Ἀσκληπιοῦ, νὰ πληρώσῃ μὲ τὴν συνειδησίν του ὅ,τι ὁ *Gabriel Marcel* ὠνόμασε προχθὲς τὰ «λύτρα τῆς εἰρήνης» ; Ὅπως, ἄς προσθέσωμεν, προηγουμένως ἦσαν τὰ λύτρα τοῦ πολέμου, θερμοῦ ἢ ψυχροῦ !

Καὶ ἀκόμη, ποία εἶναι ἡ θέσις πὸν πρέπει νὰ λάβῃ εἰς κάθε περίπτωσιν — διότι φεῦ ! οὐδαμοῦ τοῦ ἐπιστητοῦ ὑπάρχουν πλέον ἀπαράβατοι νόμοι — ὁ ἱατρός ἐνόπιον τῆς ἀντιδράσεως τῆς φύσεως ; Εἶχα τονίσει πέρουιν εἰς ὀμιλίαν μου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν βουλιμίαν του νὰ ὑποτάξῃ τὴν φύσιν, ἐλησημόνησεν ὅτι ἡ φύσις ἐκδικεῖται. Ἡ τὸ ὀλιγώτερον, διὰ τὴν ἱατρικὴν, ἀμύνηται. Γνωρίζομεν πλέον σήμερον ὅτι ὑπάρχουν *ιατρογενεῖς* ἀσθένειαι. Ἀλλὰ, πέραν τούτου, ἡ ἀπαίτησις τῆς ταχείας, τῆς ἀμέσου θεραπείας ὀδηγεῖ εἰς τὴν συμπίεσιν τῶν συμπτωμάτων τῆς νόσου καὶ ἀφήνεται, διότι ὁ ἀσθενὴς πιστεύει ὅτι δικαιοῦται νὰ γίνῃ ἀμέσως καλά, εἰς τὸ περιθώριον ἢ ἰδίᾳ ἢ ἀσθένεια. Διὰ νὰ ἀναφέρω ἐν μόνον κοινόν, καθημερινὸν παράδειγμα. Πρέπει ἢ ἀνυπομονησία τοῦ ἀσθενοῦς νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν πυρετόν, πὸν εἶναι ἐν τούτοις τὸ ὄπλον τῆς φύσεως κατὰ τοῦ κακοῦ καὶ ἰδίως κατὰ τῶν ἰῶν, νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τὸν ἱατρόν ; Καὶ τὰ διάφορα φάρμακα πὸν ἡ κοινωρία τῆς καταναλώσεως, τηλεκατευθυνομένη ἀπὸ τὴν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον διαφήμισιν, ἐξαπολύει εἰς τὴν ἀγοράν, δὲν δημιουργοῦν ἄλλα προβλήματα ; Καὶ δικαιοῦται — ἀπὸ τὴν ἱερότητα τῆς ἀποστολῆς του — ὁ ἱατρός νὰ τὰ δίδῃ ἄνευ περισκέψεως ; Καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ κρίσιμον σημεῖον : πῶς θὰ ἀντιδράσῃ ὁ ἱατρός εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἀσθενοῦς νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν συμπτωμάτων τῆς ἀσθενείας του, ἐνῶ ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν ἰδίαν τὴν ἀσθένειαν ; Χωρὶς νὰ πέσῃ εἰς τὴν ἀντίθετον ἄκραν τῆς μεταβολῆς τοῦ ἀσθενοῦς εἰς συστηματικὸν πειραματόζωον τῆς πρακτικῆς, ἔστω καὶ καλοπροαιρέτου, ἐρεῦνης. Ἦλθε μήπως ὁ καιρὸς, ὅπως ὀμιλοῦμεν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς *Growth Zero*, νὰ ὀμιλήσωμεν καὶ περὶ *Medecine Zero*, περὶ ἀντιιατρικῆς ; Ὁ ὄρος ἤρχισε νὰ χρησιμοποιοῦται !

Καὶ εἰς τὸ τέλος, πῶς τὰ ἐπαγγελματικὰ συμφέροντα τοῦ θεραπευτοῦ καὶ ὁ συναγωνισμὸς καὶ ἡ κακογλωσσιὰ τῶν ὀμοτέχνων του θὰ ὑπερφαλαγγισθοῦν ἀπὸ τὴν ἠθικὴν ἀκτινοβολίαν τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἱατροῦ, τοῦ οἰουδήποτε συννοικιακοῦ ἢ ἐπαρχιώτου ἱατροῦ, διότι αὐτοὶ εἶναι οἱ ἱατροὶ τοῦ λαοῦ καὶ ὄχι ὁ ἐρευνητῆς τοῦ

εργαστηρίου και ὁ ἀνεγνωρισμένος ἐπιστήμων πού ἔχει — πού πρέπει νὰ ἔχη — τὸ θάρρος νὰ ἀψηφήσῃ τὰ ἐμπόδια. Καὶ τὴν κοινὴν γνώμην...

Ἄλλὰ καὶ πάλιν, ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν, πῶς θὰ μείη σκληρὸς καὶ ἀδιάφορος ὁ ἰατρὸς ἐμπρὸς εἰς τὸν ἀνθρώπινον πόνον; Ὁ Πασκὰλ ἔλεγε: «Ἡ γνώσις τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ μὲ παρηγορήσῃ διὰ τὴν ἀγνοίαν τῆς ἠθικῆς, τὴν ὥραν τοῦ πόνου». Καὶ ὁ Georges Duhamel, μετὰ τρεῖς αἰῶνας, συνειπλήρωσε ὅτι (ἡ ἰατρικὴ παρεμβαίνει μόνον τὴν ὥραν τοῦ πόνου).

Φίλτατοι συνάδελφοι, πολὺν χρόνον οἷς ἀφήρεσα ἀπὸ τὰς ὀμιλίας καὶ πολλὴν ὥραν ἐστέρησα τὸ ἀκροατήριον σας ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀναπτύξεόν σας. Ἐκαμα τὸ χρέος μου ὡς Προέδρου τῆς σημερινῆς ἐκτάκτου συνεδρίας. Εὐχομαι ἐξ ὅλης τῆς καρδίας νὰ ἀποδείξετε διὰ τῶν ὀμιλιῶν σας ὅτι τὰ προβλήματα πού μὲ ἀπασχόλησαν εἶναι ἤδη λελυμένα. Καὶ θὰ τὸ κάμετε, εἶμαι βέβαιος.

Ὁ κ. Λουῖρος ἔχει τὸν λόγον:

Ἡ ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΙΑΤΡΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΝΙΚ. Κ. ΛΟΥΡΟΥ

Σπάνιες ὑπῆρξαν τὸν παλιὸ καιρὸ οἱ ἰατρικὲς ὑποθέσεις πού κατέληγαν στὴν διαίτησίᾳ τῆς δικαιοσύνης. Ἦταν σεβαστὴ ἀπὸ τὸν παθόντα, τὴν οἰκογένεια καὶ γενικὰ τὴν κοινωνία, ἡ ἰατρικὴ προσωπικότης καθὼς καὶ παραδεκτὰ τὰ ὅρια τῶν ἰατρικῶν δυνατοτήτων. Κάποιοι Ἀθηναῖοι γιατροῦ ἢ μακάβρια φήμη στηρίζονταν στὸ ὅτι κανένας ἄρρωστος δὲν πέθαινε στὴν μικρὴ μας τότε κοινωνία, χωρὶς αὐτὸς νὰ βάλει τὴν ὑπογραφή του. Κανεὶς δὲν ἀπέδιδε εὐθύνη στὸ γιατρὸ γιὰ τὸν θάνατο, κι ἀκόμα λιγότερο γιὰ κάποια ἐπακόλουθη χειρουργικὴ, καὶ συχνὰ ἰατρογενῆ ἀναπηρία. Κι ἂν ἀκόμα ἐξέφραζε κανεὶς κάποια ὑποψία, δικαιολογοῦσε τὸν γιατρὸ μὲ ὑπεύθυνη τὴ μοῖρα. Ὁ γιατρὸς μπορούσε εὐλικρινὰ νὰ ὁμολογήσῃ: «Μοῦ ἐμπιστευθήκατε τὸν ἄρρωστο, ἔκανα ὅ,τι μπόρεσα καὶ δυστυχῶς πέθανε». Τὸ σκέλος τῶν ἀποτυχιῶν στὶς στατιστικὲς ἦταν πάντα πολὺ σημαντικότερο ἀπὸ τὸ σκέλος τῶν ἐπιτυχιῶν πού ὀδηγοῦσαν ἄλλωστε στὸν θάνατον τοῦ γιατροῦ. Οἱ φοιτηταὶ τῆς ἰατρικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης, θυμοῦνται ἴσως τὸ ἀνέκδοτο τοῦ συναδέλφου τους πού πληροφοροῦσε τὴν ἐπαρχιώτικη οἰκογένειά του πῶς («ἐπέζησε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐμβρουλκία ὁ πατέρας») Γιὰτὶ «τὴν προηγούμενη φορὰ», ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὴν μητέρα καὶ τὸ παιδί, εἶχε πεθάνει ἀκόμα καὶ ὁ πατέρας πού δέχτηκε στὸ κεφάλι του τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐμβρουλκίας! Θυμᾶμαι ἀπὸ τίς διηγήσεις τοῦ πατέρα μου, πόσο λίγη ἀξία εἶχε στὸν τοκετὸ ἢ ζωὴ τοῦ ἐμβρύου, καὶ πόσο θαυμασμὸ ἀποσποῦσε ὁ γιατρὸς ὅταν τὸ ἐβγαζε ζωντανό. Ὁλόκληρη ἄλλωστε ἡ σάτυρα ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνη ὡς τὸν Rabelais, τὸν

Μολιέρο, τὸν Λασκαράτο καὶ τὸν Σουρή, ἔχει μοιρολατρικά δεχθεῖ τὴν ἰατρικὴ ἀποτυχία.

Ἔπρεπε νὰ εἶναι φανερὴ ἡ («ἰατρογενής») ζημία γιὰ νὰ προκληθεῖ κάποιος ψίθυρος εἰς βάρος τοῦ γιατροῦ. Κανεὶς ἄλλωστε δὲν κατηγοροῦσε τοὺς γιατροὺς τοῦ Gambeta, τοῦ γνωστοῦ Γάλλου πολιτικοῦ, πὸν τὸν ὀδήγησαν στὸν θάνατο μὲ τὰ καθαρτικά πὸν τοῦ χορηγοῦσαν ὅταν ἔπαθε σκωληκοειδίτιδα στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα. Καὶ ἀντίθετα ὅλος ὁ κόσμος θαύμασε τὸ θάρρος τοῦ Ἄγγλου χειρουργοῦ Treves πὸν τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ χειροῦργησε, μέσα στὶς χειρότερες συνθήκες καὶ μάλιστα τὴν ἡμέρα τῆς στέφews του, τὸν Ἐδουάρδο τὸν VII τῆς Ἀγγλίας, ὅταν εἶχε προσβληθεῖ καὶ αὐτὸς ἀπὸ σκωληκοειδίτιδα.

Αὐτὰ συνέβαιναν γύρω στὴν ἀρχὴ τοῦ 20οῦ αἰώνα. Ἀπὸ τότε ὅμως τὰ πράγματα ἀρχίζουν νὰ ἀλλάξουν. Γιὰ μετεγχειρητικὸ θάνατο, γιὰ ἐγκαύματα ἀπὸ ἀκτίνες Roentgen, γιὰ ἀναπόφευκτες ἴσως ἀναπηρίες, γιὰ διαγνωστικὰ καὶ φαρμακευτικὰ σφάλματα ἀρχίζουν καὶ κατηγοροῦνται φανερὰ οἱ γιατροί. Ἡ εὐθύνη τῆς ἀποτυχίας ἀποδίδεται πάντα σ' αὐτούς.

Τί εἶχε συμβεῖ ;

Ὅσο προχωροῦσε ἡ ἰατρικὴ γνώση καὶ πείρα, τόσο οἱ δίκαιες ἀπαιτήσεις τῆς κοινωρίας γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀρρώστου γίνονταν παράλληλα ἐντονότερες. Τὸ πεζοδρομιο γνωρίζει καλύτερα τί θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε κάνει ὁ γιατρός! Ὅσο ὅμως ἐξελισσεται ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη, ἐλαττώνεται ἡ σημασία τῆς προσωπικότητας τοῦ γιατροῦ, ἀλλὰ καὶ ὅσο αὐξάνει ἡ τόλμη του, τόσο γίνεται βαρύτερη καὶ ἡ εὐθύνη του ὥστε σήμερα κάθε ἰατρικὴ πράξη νὰ κρίνεται ἀπὸ τὴν ἡμιμάθεια μὲ περισσότερη ἀδυστηρότητα. Ὅ,τι κι ἂν πάθει ὁ ἄρρωστος ἀπὸ τὴν στιγμή πὸν βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ γιατροῦ, ἀποδίδεται σ' αὐτὸν χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄφει καμιὰ δικαιολογία. Κύριος ὀδηγὸς τῆς κριτικῆς ἀποβαίνει ἡ καταποπιστικὴ προσπάθεια τῆς («ὕγιεινῆς») σὲ ἰατρικὰ ζητήματα. Καὶ εἶναι, βέβαια, χρήσιμη καὶ ἀπαραίτητη ἀπὸ τὴν προφυλακτικὴ πλευρὰ. Δημιουργεῖ ὅμως καὶ τὴν ἀναπόφευκτη («ἡμιμάθεια») τοῦ κοινοῦ πὸν νομίζει πὼς κατέχει ἀρκετὲς ἰατρικὲς γνώσεις ὥστε νὰ τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ κρίνει τὶς ἰατρικὲς ἐνέργειες. Ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος πὸν μὲ βάση τὴν περιπρωσιολογία δὲν («κάνει») τὸ γιατρό, καὶ δὲν χορηγεῖ συχνὰ ἀπερίσκεπτες ἰατρικὲς συμβουλές ; Ὁ ἡμερήσιος καὶ ὁ περιοδικὸς Τύπος δὲν παύουν νὰ διαφημίζουν ἀλλὰ καὶ νὰ διαστρεβλώνουν τὰ ἰατρικὰ ζητήματα. Ἔτσι ὁ γιατρός ὑφίσταται σὲ κάθε πράξη του τὶς («ἐξετάσεις») τοῦ κοινοῦ, σὰν νὰ εἶναι φοιτητῆς ἐμπρὸς στὸν πανεπιστημιακὸ δάσκαλο !

Σ' αὐτὴ τὴν καχυποψία πὸν παρακολουθεῖ τὸν γιατρό συμβάλλει σήμερα καὶ τὸ οἰκονομικὸ συμφέρον πὸν ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἀπαίτηση ἀποζημιώσεως,

σὲ περίπτωσιν ἀποτυχίας. Ἡ κοινωνία διεκδικεῖ τὴν ἐξασφάλισιν κάθε ἰατρικῆς πράξεως καὶ ἐπιζητεῖ τὴν ἀπόδοσιν εὐθύνης ἀκόμα καὶ γὰρ τὴν μικρότερη ἀποτυχία, χωρὶς νὰ ὑπολογίζῃ τὴν ἀρχικὴ αἰτία τῆς παθήσεως οὔτε τὰ ὄρια τῶν ἰατρικῶν δυνατοτήτων.

Ἔτσι ἀνιχνεύεται κάθε λεπτομέρεια τῆς ἰατρικῆς πράξεως μὲ σκοπὸν τὴν ἀνακάλυψιν κάποιας, ἔστω καὶ ἐλάχιστης, ἀνθρώπινης ἀβλεψίας ἢ ὀλιγωρίας πού θὰ ἐπέτρεπε οἰκονομικὰς διεκδικήσεις.

Ἐξ ἄλλου στὴν ἀναζήτησιν τῆς ἰατρικῆς εὐθύνης συντελεῖ καὶ ἡ νομικὴ συμβολή, πού θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἔχει ἐξειδικευθεῖ στὴ δημιουργίαν ἰατροδικαστικῆς ὑποψίας, ἱκανῆς νὰ ὀδηγήσῃ σὲ δικολαβικὰς ἐπιχειρήσεις, καθαρὰ οἰκονομικὰς. Σκοπὸς τοῦ συνηγόρου τῆς κατηγορίας εἶναι νὰ ὑπερπηθήσῃ τὸ ἀπαλλακτικὸ βούλευμα ὥστε ἡ ἀκροαματικὴ διαδικασία νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐφεύρῃ καταδικαστικὰ ἐπιχειρήματα.

Τὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ στηρίζονται στὴν ἀσιτία τῆς κρίσεως τοῦ δικαστηρίου γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς αἰτίας τῆς ἰατρικῆς ἀποτυχίας. Συνήγοροι κατηγορίας καὶ ὑπερασπίσεως ὑπερθεματίζουν σὲ δικολαβίας γιὰ νὰ ἐπικρατήσουν τὰ ἐπιχειρήματά τους, καὶ νὰ ἐπανηθηθῇ ὅσο γίνεται ἢ νὰ ἐλαττωθῇ τὸ εὐαίσθητο σημεῖον τῆς εὐθύνης πού δύσκολα ἀποδεικνύεται θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ. Γιατὶ ἡ πρόοδος τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἐπιτρέπει αὐτόματα τὴν αὔξησιν τῆς ἰατρικῆς ἐπιχειρηματικότητος καὶ ἐξουσίας ἀπάνω στὸν ἄρρωστο, ἐνῶ σύγχρονα προκύπτει ηὔξημένη ἰατρικὴ εὐθύνη στὴν ἐλάχιστη ἐπιπλοκή. Εὐκόλα ἐμπιστεύονται ὁ ἄρρωστος καὶ ἡ οἰκογένεια στὸν γιατρὸν ἀλλὰ, ἢ ἐμπιστοσύνη περιορίζεται στὸν ὄρον τῆς ἐξασφαλισμένης ἐπιτυχίας τῆς θεραπείας.

Ἔτσι εἰδικότερα στὴ χειρουργικὴ, τὰ ταχυδακτυλουργικὰ ἐπιτεύγματα ἐπιτρέπονται μόνον ὅταν πετυχαίνουν. Ὅταν ὅμως ἀποτύχουν κρίνονται μὲ ἐξαιρετικὴ «λακεδαίμονικὴ» ἀσθηρότητα καὶ προσπαθεῖται ἀπὸ τὸν συνηγόρον τῆς κατηγορίας, ὁ χαρακτηρισμὸς τους σὰν ἐγκληματικῶν πράξεων. Ἡ κλιμάκωσιν τῆς εὐθύνης εἶναι στὴν ἀντικειμενικὴ ὀρθοκρίσιμια τῆς δικαιοσύνης, στίς περισσότερες περιπτώσεις πάντα ἀμφίβολη ἀν ὄχι ἀνέφικτη. Ἀλλὰ καὶ σὲ ἀπλούστερες ἰατρικὰς ἐπεμβάσεις τῆς χορηγίας π.χ. ἐνὸς φαρμάκου ἢ τῆς ἐκτελέσεως μιᾶς σκωληκοειδεκτομίας, ἀμυγδαλεκτομίας ἢ τοκετοῦ, ἢ κοινωνία, μὲ τὴν ἐνθάρρυνσιν τῆς στατιστικῆς, δὲν παραδέχεται ἀποτυχίας χωρὶς νὰ φταίει ὁ γιατρός! Ποιὸς δὲν ἰσχυρίζεται σήμερον ὅτι τέτοια περιστατικὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὀδηγηθοῦν καὶ στὴν παραμικρὴ ἀκόμα ἐπιπλοκή ἢ ζημία τοῦ ἀρρώστου; Ὁ ἀπρόοπτος ὡστόσο κίνδυνος δὲν ἐκλείπει ποτὲ ἀπὸ τὴν μοῖραν τοῦ ἀνθρώπου! Ὅποτε ὁ γιατρός ἐνδιαφέρεται περισσότερο, ἐκεῖ συμβαίνουν συχνὰ οἱ ἀναποδιές. Σωστά ὁ Ναπολέων, ὅταν κινδύνευσε στὸν τοκετὸν

ἡ Μαρία Λουίζα καὶ ὁ Βασιλιάς τῆς Ρώμης, εἶπε στὸ γιατρὸ Dubois: «Κάνετε ὅ,τι χρειάζεται σὰν νὰ πρόκειται γιὰ τὴ γυναῖκα ἐνὸς ὑποδηματοποιοῦ».

Θυμᾶμαι τὴν περίπτωση ἐνὸς Κροίσου Νοτιοαμερικανοῦ ποὺ ἔφερε γιὰ ἀσφάλεια τὸ γιό του σὲ διασημότετο Εὐρωπαῖο χειρουργὸ γιὰ νὰ τὸν χειρουργήσει ἀπὸ ἀπλὴ σκοληκοειδίτιδα. Ὁ ἐνδεδειγμένος χειρισμὸς τοῦ θερμοκαυτήρος δίπλα στὸν αἰθέρα τῆς ναρκώσεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐπέφερε τὴν ἔκρηξη τοῦ μηχανήματος, τὸν θάνατο τοῦ ἐγχειρισμένου ἀπάνω στὸ χειρουργικὸ τραπέζι, καὶ μόνιμη κώφωση τοῦ διασήμου χειρουργοῦ. Ἡ πολύχροτη δίκη ποὺ ἀκολούθησε δὲν κατόρθωσε νὰ ἀποδείξει τίς εὐθύνες, παρ' ὅλες τίς προσπάθειες τῆς ἀφηνιασμένης κατηγορίας. Ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ παρηγορηθεῖ ὁ δίκαια ἀπελπισμένος πατέρας ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ἐκδικηθεῖ τὴ μοῖρα;

Ὅσο ὅμως κι ἂν ἐπιδειχθεῖ κατανόηση γιὰ τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς κοινωνίας ποὺ στηρίζεται στὴν πρόοδο τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης καὶ τίς διαπιστώσεις τῆς στατιστικῆς ὥστε νὰ θεωρηθεῖ πὼς τὸ θεραπευτικὸ ἀποτέλεσμα πρέπει νὰ εἶναι ἐξασφαλισμένο, ἐν τούτοις πρέπει ἐπίσης νὰ ὁμολογηθεῖ πὼς ὁ γιατρός, καὶ εἰδικότερα ὁ χειρουργός, ἔχουν χάσει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς περιοπῆς ποὺ ἄλλοτε τοὺς χαρακτήριζε σὰν θαυματοποιούς. Ἐξ ἄλλου, ἔχουν τόσο πολλαπλασιασθεῖ οἱ καλοὶ γιατροὶ καὶ χειρουργοὶ ὥστε νὰ δικαιολογεῖται ἡ κατάργηση τῆς παλιᾶς δραματοποιήσεως τῆς ἱατρικῆς πράξεως. Ὁ γιατρός ἔχει καταστήσει σήμερον σχεδὸν σὰν ἐντολοδόχος προμηθευτής, ποὺ ὑποχρεώνεται νὰ παραδώσει τὸ ἐμπόρευμα μὲ τὴν ποιότητα καὶ στὸ χρόνο παραδόσεως ποὺ ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὴν παραγγελία! Εἰδεμὴ προκύπτει αὐστηρὴ ρήτρα. Κάθε ἀνθρώπινη ἀδυναμία τοῦ γιατροῦ ἢ τοῦ πελάτου παραβλέπεται καὶ ἡ αἰτιολογία τῆς ἐνδεχόμενης ἀποτυχίας προσλαμβάνει στὰ μάτια τοῦ ἀρρώστου, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας, ἀλλ' ὄχι σπάνια καὶ τοῦ δικαστηρίου, διαστάσεις ποὺ κυμαίνονται ἀπὸ τὸ ἀπρόβλεπτο ἀτύχημα ὡς τὸ στυγερὸ ἔγκλημα. Ἐὰν π.χ. λησμονηθεῖ μιὰ γάζα μέσα στὸ ἐγχειρητικὸ τραῦμα κατηγορεῖται, βέβαια, ὁ χειρουργός ποὺ θεωρεῖται ὑπεύθυνος γιὰ ὅλες τίς πράξεις τοῦ ἐγχειρητικοῦ συνεργείου, ὅπως ὁ καπετάνιος γιὰ κάθε ἀτύχημα τοῦ πλοίου. Πῶς ὅμως θὰ χαρακτηρισθῇ ἀπὸ τὴν δικαστικὴν πλευρὰ τὸ περιστατικὸ; Εἶναι, παρ' ὅλες τίς ἀσφαλιστικὰς χειρουργικὰς προϋποθέσεις, ἀτύχημα, ἀβλεψία ἢ σφάλμα; Τὸ δικαστήριον καὶ οἱ συνήγοροι δὲν ἔχουν παραστεῖ στὴν λειτουργία τοῦ πολυπλόκου χειρουργείου ὥστε νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἀνακαλύψουν τὴν παρεμβολὴ τοῦ διαβόλου! Οἱ συνήγοροι κατηγορίας καὶ ὑπερασπίσεως θὰ πλειοδοτήσουν στὴν κλιμάκωση τῆς εὐθύνης ἀνάλογα μὲ τὸ συμφέρον τοῦ πελάτου. Ἡ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου θὰ στηριχθεῖ σὲ πολὺ εὐαίσθητα καὶ ἀμφίβολα κριτήρια...

Ἐπάρουν ὅμως ἀκόμα δυσκολότερες περιπτώσεις γιὰ νὰ ὀδηγηθεῖ σὲ ἀντικει-

μενική και δίκαιη κρίση ή ιατρική εθθύνη. Ποῦ ἀρχίζει π.χ. καὶ ποῦ εἶναι τὸ ὄριον τῆς νοσηλευτικῆς εθθύνης; Πῶς νὰ ἀποδειχθεῖ μὲ βεβαιότητα ὅτι ἡ ζημία δὲν ὀφείλεται στὶς ὀδηγίες τοῦ γιατροῦ ἀλλὰ στὴν ἀβλεψία τῆς νοσηλείας; Δὲν ἀναφέρομαι βέβαια σὲ χειροπιαστὲς ὀλιγορίες τοῦ νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ. Εἶναι ὁμως ἀραγε δυνατόν νὰ ἐλεγχθεῖ ἀπόλυτα ἡ εθθύνη τῆς πιὸ ἐδυσνεύδητης νοσηλείας; Ὡστόσο τὸ ἀποτέλεσμα θὰ βαρύνει τὸν γιατρό. Ποῦ βρίσκεται τὸ ὄριο τῆς εθθύνης ἀνάμεσα στὶς ἐνέργειες π.χ. τῆς ἀποστειρώσεως, τοῦ ἐγχειρητικοῦ συνεργείου ἢ τοῦ ναρκωτοῦ ἢ τῶν χειριστῶν ὀργάνων καὶ ἐργαλείων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐγχειρήσεως, εθθύνη πὸν δὲν διαχωρίζεται σχεδὸν ποτέ; Οἱ δικαιολογίες γιὰ τὸ ἀτύχημα εἶναι πολλαπλὲς ἀπὸ κάθε πλευρὰ καὶ ἡ κατηγορία εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο νὰ εἶναι ἀντικειμενικὰ ἀποδεικτικὴ.

Ποιὰ εἶναι ἡ εθθύνη τοῦ γιατροῦ, ὄχι ἐκείνου πὸν ἀποφασίζει, ἀλλὰ ἐκείνου πὸν ἀποκρούει μιὰ σωτήρια ἐγχείρηση; Θυμᾶμαι μιὰ ἔξαιμῃ, ἄσφυγμῃ γυναικῇ μὲ ρήξη ἐξωμητρίου κνήσεως πὸν χειροῦργησα δέκα ὥρες ἀργότερα, ἐπειδὴ προηγουμένως χειρουργὸς τῆ θεωρήσε ετοιμοθάνατη καὶ ἀπέφυγε τὴν ἐνδεχομένη εθθύνη μετεγχειρητικοῦ θανάτου. Ἡ γυναικῇ ἔτυχε νὰ σωθεῖ, ἀλλὰ πῶς θὰ ἦταν δυνατόν νὰ βεβαιωθεῖ ἡ εθθύνη τοῦ χειρουργοῦ πὸν ἀπέρριψε τὴν ἐγχείρηση ἢ ἐκείνου πὸν τὴν ἐξετέλεσε, ἂν τύχαινε νὰ πεθάνει;

Ἐὰν ἀναφέρω ἀκόμα καὶ μιὰ παράλογη περίπτωση πὸν θυμᾶμαι ἀπὸ τὴν μακρὰ θητεία μου στὴν Γερμανία. Μιὰ κυρία ἐνήγαγε τὸν χειρουργὸ ἐπειδὴ μὲ τὴν εὐκαιρία κάποιας γυναικολογικῆς λαπαροτομίας, τῆς ἀφῆρεσε καὶ τὴν σκωληκοειδῆ, πρᾶγμα πὸν γιὰ φανερὸ ὄφελος τῆς χειρουργούμενης γίνεται σχεδὸν κατὰ κανόνα, ἀδιάφορο ἂν ἡ σκωληκοειδὴς πᾶσχει ἢ ὄχι. Παρ' ὅλο πὸν καμιά ζημία δὲν προέκυψε ἀπὸ τὴν ἐγχείρηση καὶ ἡ μετεγχειρητικὴ πορεία ὑπῆρξε ὁμαλή, τὸ Δικαστήριον κατεδίκασε, μὲ ἐλαφρὰ εὐτυχῶς ποινὴ, τὸν χειρουργὸ ἐπειδὴ δὲν εἶχε προειδοποιήσει τὴν πελάτιδά του γιὰ τὴν ἐνδεχομένη σκωληκοειδεκτομία. Τὸ αἰτιολογικὸ τῆς καταδίκης στηρίχθηκε στὸ ὅτι ἀπὸ τὴν πρόσθετη αὐτὴ ἐπέμβαση θὰ τύχαινε νὰ προκύψει ἴσως ἐπικίνδυνη μετεγχειρητικὴ πορεία, πὸν ὁμως δὲν ἀκολούθησε. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ εὐχαριστήσῃ ἡ κυρία τὸν γιατρό της πὸν τὴν εἶχε ἀπαλλάξει ἀπὸ ἓνα περιττὸ ὄργανο καὶ τὸν κίνδυνο πὸν θὰ τύχαινε νὰ τὴν ὑποχρεώσει σὲ νέα ἐγχείρηση, ἢ πονηρῇ κυρία τὸν ἐνήγαγε ζητώντας ἀποζημίωση! Εἶναι, νομίζω, ὀλοφάνερη ἢ ἀδικία καὶ ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ γιατροῦ ἀπὸ τὴν πελάτιδά του.

Ποιὰ εἶναι ὡστόσο ἡ εθθύνη τοῦ ἰατροδικαστοῦ ἢ τοῦ ἐμπειρογνώμονος πὸν ἐξετάζουν ἀντικειμενικὰ καὶ καλόπιστα τὰ περιστατικὰ ζημίας ἢ θανάτου; Ὁ ἰατροδικαστὴς συχνὰ συγκρούεται μὲ τὴν γνώμη τοῦ εἰδικοῦ ἐμπειρογνώμονος πὸν γνωρίζει καλύτερα τὰ τεχνάσματα τῆς ὑπερασπίσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς τύχης. Δυστυχῶς

δὲν μπορῶ νὰ παρασιωπήσω τὴν συναδελφικὴ προκατάληψη καὶ ἀλληλεγγύη ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου πὸν καταστρέφει τὴν ἀντικειμενικότητα. Ἐλλὰ οὔτε καὶ τὴν κακόβουλη παρασκευιακὴ ὑποστήριξη τῆς κατηγορίας ἀπὸ παρασκευιακὲς συναδελφικὲς ἀντιζηλίεις. Ἡ φήμη καὶ ἡ πείρα τοῦ γιατροῦ τὸν προστατεύουν πάντα ἀπὸ τὴν κατηγορία τῆς ὀλιγορίας ἢ τῆς ἀπρόβλεπτης ἀνθρώπινης ἀδυναμίας ; Ἡ διάθεσις τοῦ γιατροῦ, ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν θέλησὶν του, μπορεῖ ἄραγε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἐπηρεάζει τὴν ἐγχείρησις ἐὰν ἡ ἀπότομη καὶ ἀπρόοπτη ἀδιαθεσία του ἢ ἡ κόπωσὶν του ὑποτεθεῖ ὅτι μετέχουν στὴν ἀδόκητη ἐξέλιξις ; Συμβαίνουν περιπτώσεις ὅπου ὁ γιατρὸς πρέπει νὰ δρᾷσις χωρὶς χρονοτριβὴ γιὰ νὰ σώσει τὸν ἄρρωστο παραβλέποντας συχνὰ ὀρισμένους κανόνες. Ἄν ἀποτύχει ἡ ἀνορθόδοξη προσπάθειά του θὰ πρέπει νὰ τιμωρηθεῖ ; Ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη ἐξελίσσεται καθημερινά, ὀρισμέναις ἀπόψεις καὶ ἐνέργειαις πὸν χθὲς ἀκόμα ἦταν ἐπιτακτικὲς ἢ ἀπαγορευμέναις, σήμερα ἀνατρέπονται καὶ ἔτσι ἐξουδετερώνουν προηγούμεναις παραδειγματικὲς δικαστικὲς ἀπόψεις καὶ ἀποφάσεις. Ἴδου ἐρωτήματα πὸν πολὺ δύσκολα μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν σὲ ὀρθὲς ἀπαντήσεις. Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι ἡ Ἄγγλοσαξονικὴ Δικαστικὴ Ὀρολογία δὲν χαρακτηρίζει τὸν ἐναγόμενον ὡς «κατηγορούμενον» ἀλλὰ ὡς «ὑπερασπιζόμενον» (*defendent*).

Μ' αὐτὴν τὴν εὐκαιρία θὰ ἤθελα νὰ ἀναφέρω ὅτι οἱ ἐμπειρογνώμοναις καλοῦνται ἀπὸ τὸν Εἰσαγγελέα συνήθως ὡς τελευταῖοι μάρτυραις κατηγορίας καὶ δὲν παρακολουθοῦν ὀλη τὴν διαδικασίαν. Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ νομίζω ὅτι θὰ ἦταν προτιμότερο οἱ ἐμπειρογνώμοναις νὰ παρίστανται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν σὲ ὀλη τὴν διάρκειαν τῆς δίκης καὶ νὰ τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ ὑποβάλλουν καὶ νὰ δέχονται ἐρωτήσεις ὀσάκις τὸ ἀπαιτεῖ ἢ διαλεύκανσις τῆς ὑποθέσεως. Ἡ ἐγκυρὴ γνώμη τοῦ Ἄνωτάτου Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου θὰ ἔπρεπε νὰ ζητεῖται καὶ νὰ προῦποτίθεται σὲ κάθε περίπτωσις ὡστε νὰ προλαμβάνονται περιττὲς διαδικασίαις ὅταν ἀρμόδια ἐπιστημονικὴ γνώματευσις ἀποφανθῇ ὅτι δὲν ὑπάρχει βásiμη κατηγορία. Ἐτσι νομίζω, πὸς θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἀποφεύγονται παρεξηγήσεις στὰ τεχνικὰ περιστατικὰ ὡστε νὰ διευκολύνεται ἢ διαφώτισις τοῦ Δικαστηρίου. Νομίζω ἐπίσης πὸς ὁ ἡμερήσιος Τύπος δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ κατονομάζει τὸν γιατρό, τουλάχιστο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δικαστηρίου, ὡστε νὰ μὴ κινδυνεύει νὰ διαπομπευθεῖ καὶ νὰ ζημιωθεῖ ἐνδεχομένως ἀδίκως ἢ περιωπή του στὴν ἐκτίμησις τῆς κοινωνίας.

Σὲ μιὰ πρόσφατη γελοιογραφία ὁ μέλλων νὰ χειρουργηθεῖ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν χειρουργὸν λέγοντας : «Ἄ ! Φορᾷς μάσκα γιὰ νὰ μὴ σὲ ἀναγνωρίσω ἂν κάνεις κανένα λάθος». Ἡ Πολιτικὴ Ἀγωγή καραδοκεῖ νὰ ἐπιβαρύνει τὴν Κοινωνικὴ Ἀσφάλισιν πὸν δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐπηρεάσει τὴν τελικὴ ἀπόφασιν. Ἡ γελοιογραφία αὐτὴ χαρακτηρίζει ἀρκετὰ τὸ πνεῦμα πὸν κυριαρχεῖ σ' ἕνα μεγάλο μέρος τῆς κοινωνίας.

Ἡ Νομικὴ Ἐπιστήμη ἔχει πολλὰ ἀκόμα προβλήματα νὰ ἀντιμετωπίσει σχετικὰ μὲ τὴν εὐθύνη τοῦ γιατροῦ. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω τὴν μεταμόσχευση ζωτικῶν ὀργάνων, τὴν πλαστικὴ χειρουργικὴ, τὸ θέμα τῆς ἐκτρώσεως, τῆς τεχνητῆς γονιμοποιήσεως, τῆς ἀποφυγῆς τῆς ἐγκυμοσύνης, τῆς εὐθανασίας, καὶ ἄλλα ἀκόμη.

Ὅλα ὅσα πολὺ σύντομα προσπάθησα νὰ σκιαγραφήσω παραπάνω, περιπλέκουν σημαντικὰ τὴν ἄδολη ἐπιστημονικὴ συνείδηση καὶ ἀποτελοῦν χειροπέδες στὴν ἄσκηση τῆς Ἱατρικῆς καὶ εἰδικότερα τῆς ἐργχειρητικῆς ἀποστολῆς. Ὁ γιατρὸς ὑποχρεώνεται νὰ ἀκολουθεῖ τὶς προκαταλήψεις τῆς κοινωνικῆς ἡμιμάθειας καὶ κινδυνεύει νὰ κατηγορηθῆ ὅταν ἀναλάβει τὴν εὐθύνη νὰ βαδίσει ἐνάντια στὸ ρεῦμα. Πῶς νὰ ἀντισταθῆ στὴν ἀπαίτηση τῆς κοινῆς γνώμης ποὺ ἐπιβάλλει ἀσθαιρέτα τὴν ὑπερβολικὴ χρῆση ἀντιβιοτικῶν, ὁρμονῶν καὶ ἠρεμιστικῶν; Ἀκόμα καὶ ὁ ποнокέφαλος ἐπεβλήθη ὅστεο ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη τῆς ἀσπιρίνης καὶ οἱ τσέπες τῶν ἀνθρώπων εἶναι γεμάτες ἀπὸ λογιῶν-λογιῶν χάπια. Ὁ συρμὸς εἶναι ἀκατανίκητη δύναμη ὅταν τὸν ἀπαιτεῖ ὁ ἀναρμόδιος κοινωνικὸς παράγων. Ἐξυπακούεται βέβαια ἀδιάκοπη καὶ εὐσυνείδητη ἀναμέτρηση τῶν κινδύνων κάθε ἱατρικῆς πράξεως καὶ ἐνημέρωση τουλάχιστο τῶν συγγενῶν. Ἐπιβάλλεται ἐξάλλου ἀστηρὸς ἔλεγχος τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς μετεκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἰκανότητος τοῦ γατροῦ. Ὅπως γιὰ κάθε ἐπιζήμια ἀνθρώπινη πράξη ἐπιβάλλεται δίκαιη τιμωρία, ἔτσι καὶ ὅταν ἀποδειχθῆ ἀπαράδεκτο ἱατρικὸ λάθος θὰ πρέπει νὰ τιμωρηθῆ ὁ γιατρός. Ἀλλὰ πῶς θὰ ἀποδειχθῆ; Ὑπάρχουν συνήθως ἀμέτρητες, ὄχι δικολαβικὲς ἀλλὰ ἀντικειμενικὲς δικαιολογίες. Στὶς περισσότερες φορὲς δὲν ἀποδεικνύεται ἡ εὐθύνη ἢ ἡ δικαστικὴ ἀπόφαση θὰ ἀποβεῖ ἄδικη μὲ τὸν διασυρμὸ τοῦ γιατροῦ καὶ τῆς Ἱατρικῆς.

Ἄν ὅμως ἡ ὑπερβολὴ ὀδηγήσει σὲ τροχοπέδες τοῦ γιατροῦ, πῶς θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ὠφέλεια ποὺ ἀναμένεται ἀπὸ τὶς προσπάθειές του; Ἡ ὑπερβολικὴ κριτικὴ ἀπὸ τοὺς ἀναρμόδιους θὰ ἐξουδετερώσει τὶς δυνατότητες τῆς προόδου.

Τὸ πρόβλημα εἶναι λοιπόν, καὶ θὰ μείνει, φοβοῦμαι, ἄλυτο. Γιατὶ σὲ καμιά ἄλλη περίπτωσι τοῦ ἀνθρώπινου βίου δὲν βρίσκονται ἡ Ἱατρικὴ καὶ ἡ Νομικὴ Ἐπιστήμη σὲ δυσχερέστερη θέσι καὶ σὲ μεγαλύτερη ἀδυναμία, παρὰ ὅταν πρόκειται νὰ κρίνουν τὴν σύγκρουσι τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἐπιστήμη ποὺ δημιουργεῖ ὁ νοῦς του καὶ τὴν ἀπρόβλεπτη παρεμβολὴ τῆς μοίρας.

Μὲ πολλοὺς δισταγμοὺς ἢ ἔμπειρη καὶ ὑποκειμενικὴ γνώμη τοῦ γιατροῦ ποὺ ἀγωνίζεται νὰ εἶναι ἀνεπηρέαστα ἀντικειμενικὴ, προσπάθησε μὲ τὰ παραπάνω νὰ δώσει ἓνα δεῖγμα τῶν ἀπόψεών της. Ἄς ἀκουσθεῖ τώρα ἡ γνώμη τοῦ Νομικοῦ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ συμβάλει, ἂν ὄχι σὲ ἀκατόρθωτη, φοβοῦμαι φευ, λύσει τοῦ προβλήματος, ἀλλὰ τοῦλάχιστον στὴν ἀποφυγὴ τῆς ἀδικίας ποὺ ἀπειλεῖ τὸν γιατρὸ καὶ ποὺ σὲ τελευταία ἀνάλυσι ὀδηγεῖ στὴν ἀναχαίτιση τῆς ἀποτελεσματικῆς ἱατρι-

κῆς βοήθειας καὶ στήν ζημίαν ποὺ προκύπτει γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Ὅταν ἐλαττώνεται ἡ ἐμπιστοσύνη πρὸς τὸν γιαντρό, σὲ ποῖον θὰ ἀποταθοῦμε ὅταν ἀρρωστήσωμε ; Στὸν κατὰ συνθήκη, βέβαια, καλύτερο ἢ θὰ καταφύγομε ἴσως στήν ξενομανία ὁπότε οἱ ἐνδεχόμενες ἀποτυχίες τῆς ξένης σοφίας, ἀποσιωποῦνται μὲ περισσὴ ἐπιείκεια, ἐνῶ οἱ ἐπιτυχίες στιγματίζουσι μὲ ἀυστηρότητα τὴν τοπικὴν μας ἐπιστήμην μὲ ἐπιτιμητικὴν ἀνεπάρκεια. Ἐντούτοις, ὁ Ἕλληνας γιαντρός δὲν εἶναι λιγότερο ἰκανὸς ἀπὸ τοὺς ξένους. Εἶναι διεθνῶς ἀνεγνωρισμένος καὶ διαθέτει καὶ τὴν κληρονομικὴν ἱπποκρατικὴν διαίσθησιν καὶ ἱατρικὴν ἐπίδοσιν ποὺ δὲν χαρακτηρίζει πάντα ὅλους τοὺς ξένους γιαντρούς. Ἀλλὰ ποῦ βρῖσκεται ὁ ἀναμάρτητος ;

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΠΑΝ. Ι. ΖΕΠΟΥ

1. Ὁ συνάδελφος κ. Λοῦρος ἀνέλυσε πολὺ σωστὰ τὴν σκέψιν, ὅτι ἡ ἱατρικὴ καὶ ἡ νομικὴ ἐπιστήμη εὐρίσκονται εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν ὅταν πρόκειται νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγγελματικῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ. Καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ὡραίας ἀνακοινώσεώς του διετύπωσε τὴν πρόκλησιν πρὸς τὸν νομικὸν νὰ συμβάλῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀδικίας, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ τὸν ἱατρὸν καὶ εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν ὁδηγεῖ εἰς ἀναχαίτισιν τῆς ἀποτελεσματικῆς ἱατρικῆς ἀγωγῆς καὶ περιθάλψεως.

Ἡ πρόκλησις εἶναι γοητευτικὴ. Διότι τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγγελματικῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ ἐμφανίζει πολλὰς πτυχὰς καὶ ἐπομένως πολὺ ἐνδιαφέρον διὰ τὸν νομικόν. Ἀξίζει, λοιπόν, νὰ τὸ ἐξετάσωμεν καὶ ἀπὸ τὴν νομικὴν του ὄψιν, ἂν ὅχι διὰ νὰ εὐρωμεν τὴν λύσιν του, τοῦλάχιστον διὰ νὰ ἴδωμεν εἰς ποῖον σημεῖον εὐρισκόμεθα σήμερον κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ δυσδαμάστου αὐτοῦ προβλήματος.

Ἄν πρόκειται νὰ σᾶς κουράσω μὲ ἱστορίαν. Ἀλλὰ δὲν ἤμπορῶ νὰ μὴ σημειώσω, ὅτι ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν, ἀπὸ τὴν ἀπλοϊκὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος εἰς τὸν βαβυλωνικὸν κώδικα τοῦ Χαμμουραμί, — ὅπου διὰ τὸν ἀποτυγχάνοντα εἰς τὴν ἐγχείρησιν χειρουργῶν καθωρίζετο ὡς ποινὴ ἡ ἀποκοπὴ τῆς χειρὸς του —, μέχρι σήμερον, ὁπότε χιλιάδες δικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ πολλὰι θεωρίαι ἀναζητοῦν τὴν δυσεῦρετον («χρυσὴν τομὴν»), τὸ πρόβλημα εἶναι πάντοτε, πῶς θὰ καταστήσωμεν προσεκτικόν τὸν ἱατρὸν κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐθγενοῦς του ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ καὶ πῶς θὰ τὸν προστατεύσωμεν ἐναντίον ἐνδεχομένων ἐκμεταλλεύσεων εἰς περιπτώσιν ἀποτυχίας τῆς θεραπευτικῆς του ἀγωγῆς. Πρόβλημα κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπινον, ἀφοῦ ἡ ἀντιμετώπισίς του ἔχει κατ' ἀνάγκην ἐπιπτώσεις εἰς τὸ πολυτιμότερον ἀγαθόν, εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ ἀνθρώπου.

2. Εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγγελματικῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ δύο εἶναι, ὡς φρονῶ, τὰ καίρια ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀνακύπτουσι ὑπὸ πᾶν σύγχρονον δίκαιον : α) τὸ

ζήτημα τῆς νομικῆς θεμελιώσεως τῆς εὐθύνῃς αὐτῆς ὡς εὐθύνῃς συμβατικῆς ἢ ὡς εὐθύνῃς ἐξωσυμβατικῆς καὶ β) τὸ ζήτημα τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς οὐσίας τοῦ πταίσματος ὡς θεμελίον τῆς εὐθύνῃς τοῦ ἱατροῦ, ἰδίᾳ κατὰ τὴν διάγνωσιν τῆς ἀσθενείας καὶ κατὰ τὴν θεραπείαν αὐτῆς.

Ἐχαρακτήρισα τὰ δύο ταῦτα ζητήματα ὡς τὰ καίρια κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὅλου προβλήματος τῆς εὐθύνῃς τοῦ ἱατροῦ, διότι μὲ τὴν ἐπίλυσιν αὐτῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν καὶ ὅσα ἄλλα μερικώτερα ζητήματα ἀνακύπτουν εἰς τὴν ἀτέρμονα ποικιλίαν τῶν εἰδικῶν περιπτώσεων τὰς ὁποίας ἐμφανίζει ἡ ζωὴ. Διὰ τὸν νομικόν, βασικὸν εἶναι τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς εὐθύνῃς ὡς συμβατικῆς ἢ ὡς ἐξωσυμβατικῆς, ὡς καὶ τὸ ζήτημα τῆς οὐσίας τοῦ πταίσματος τοῦ ἱατροῦ. Ἀπὸ τὴν λύσιν δὲ τῶν δύο αὐτῶν ζητημάτων προβάλλει ἴσως εὐκρινεστέρα ἢ εἰκὼν τοῦ ὅλου θέματος τῆς εὐθύνῃς τοῦ ἱατροῦ ὑπὸ πᾶν σύγχρονον δίκαιον.

3. Τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς εὐθύνῃς τοῦ ἱατροῦ ὡς συμβατικῆς ἢ ὡς ἐξωσυμβατικῆς δὲν ἔχει μόνον συστηματικὴν σημασίαν, ἀλλ' ἔχει καὶ σημασίαν πρακτικὴν, σχετιζομένην κατὰ κανόνα καὶ πρὸς τὸ βᾶρος τῆς ἀποδείξεως, ἔστω καὶ ἂν αἱ συναφεῖς διαφωνίαι ἀμβλύνονται ὑπὸ τὰ σύγχρονα δίκαια.

Πράγματι, ἡ συγκριτικὴ ἐπισκόπησις τῶν δικαίων ἀποδεικνύει, ὅτι εἰς τὰ ἡπειρωτικὰ μὲν εὐρωπαϊκὰ δίκαια δεσπόζει μᾶλλον ἡ ἰδέα τῆς συμβατικῆς εὐθύνῃς, ἐνῶ εἰς τὰ ἐξωηπειρωτικὰ ἀγγλοαμερικανικὰ δίκαια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σκανδιναβικὰ καὶ εἰς τὰ σοσιαλιστικὰ, κυριαρχεῖ μᾶλλον ἡ ἰδέα τῆς ἐξωσυμβατικῆς εὐθύνῃς.

Εἰδικώτερον, εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην, τὸ ἐλβετικὸν λ. χ. δίκαιον ρυθμίζει τὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συμβάσεως τῆς ἐντολῆς, ἐνῶ τὸ γερμανικὸν καὶ τὸ ἡμέτερον ἑλληνικὸν δίκαιον ὑπάγουν τὴν εὐθύνην ταύτην εἰς τὰς διατάξεις τῆς συμβάσεως ἐργασίας ἢ ἔργου, τὸ δὲ ἰταλικὸν δίκαιον τὴν εὐθύνην ταύτην ρυθμίζει εἰς τὰς διατάξεις τῶν συμβάσεων αἰτινες ἀφοροῦν εἰδικῶς εἰς τὰ λεγόμενα ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ γαλλικὸν δίκαιον, ἀφ' ὅτου ἐξεδόθη ἡ περίφημος ἀπόφασις τοῦ Γαλλικοῦ Ἀκυρωτικοῦ τῆς 20 Μαΐου 1936, θεωροῦνται καὶ νομολογία δέχονται, ὅτι ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ εἶναι μὲν κατὰ βάσιν συμβατικὴ, ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν ἐκ τῆς συμβάσεως προκύπτουσαν ὑποχρέωσιν πρὸς θεραπείαν, ἣτις ὅμως καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι ὑποχρέωσις τείνουσα εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θεραπείας ἀλλ' εἶναι ὑποχρέωσις ἐξαντλουμένη εἰς τὰ μέσα θεραπείας, ἥτοι δὲν εἶναι *obligation de resultat* ἀλλ' εἶναι *obligation de moyen*, κατὰ τὴν ἀκριβολόγον διατύπωσιν τὴν ὁποίαν πρῶτος εἶχε προσφέρει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1926, ὁ R. Demogue (*Traité, V, No. 1237*).

Ἐξ ἐτέρου εἰς τὰ ἀγγλοαμερικανικὰ δίκαια, καίτοι κατὰ βάσιν ἀναγνωρίζεται ἐπίσης ἡ ἐκ τῆς συμβάσεως ἀπορρέουσα εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ, ἐν τούτοις ἡ ὑπὸ τῆς

νομολογίας βαθμηδόν γενομένη αποκάλυψις τοῦ ἰδιαιτέρου κοινωνικοῦ στοιχείου τὸ ὁποῖον συνδέει τὸν ἱατρὸν πρὸς τὸν ἀσθενῆ, ὠδήγησεν, ἀνεξαρτήτως οἰασθήποτε ἰδέας συμβάσεως, εἰς τὴν γενίκευσιν τῶν ὑποχρεώσεων ἐπιμελείας αἵτινες βαρύνουν τὸν ἱατρὸν πρὸς ὄφελος τοῦ ἀσθενοῦς, κατέληξε δ' οὕτω εἰς ἀποδοχὴν τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι παράβασις τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν ὀδηγεῖ εἰς εὐθύνην ἐξωσυμβατικὴν, ἥτοι εἰς εὐθύνην ἐξ ἀδικήματος. Ἀνάλογα δὲ φαίνεται ὅτι κρατοῦν καὶ εἰς τὰ σκανδιναβικὰ δίκαια. Ἐνῶ καὶ εἰς τὰ σοσιαλιστικὰ δίκαια ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ ἀναγνωρίζεται ἐπίσης ὡς εὐθύνη ἐξ ἀδικήματος, ἀπορρέουσα ἐκ τῆς ὅλης ἀδίκου συμπεριφορᾶς του ὡς μέλους τῆς σοσιαλιστικῆς κοινότητος, — καίτοι εἰς τὰ δίκαια αὐτά, ὡς εἶναι αὐτονόητον, τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἱατρῶν ἐργάζεται εἰς κρατικὰ ἱατρεῖα ἢ νοσοκομεῖα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ εὐθύνη των ὑπάγεται εἰς τὰς διατάξεις τῆς συμβάσεως ἐργασίας, ἐνῶ ἔναντι τοῦ ἀσθενοῦς ὑπεύθυνον εἶναι τὸ ἱατρεῖον ἢ νοσοκομεῖον.

Ἄτυχῶς δὲν δύναμαι νὰ ἀναλύσω τὸ θέμα λεπτομερέστερον. Γεγονὸς εἶναι πάντως, ὅτι εἰς τὰ σύγχρονα δίκαια ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ χαρακτηρίζεται κατὰ βάσιν ἄλλοτε ὡς συμβατικὴ καὶ ἄλλοτε ὡς ἐξωσυμβατικὴ. Ὡς πρὸς τὸ βῆρος ὅμως τῆς ἀποδείξεως, τοῦτο κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ἐπίκειται ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς, διότι αὐτός, μὴνύων ἢ ἐνάγων τὸν ἱατρὸν, πρέπει νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ ἱατρός δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν ὑποχρεώσιν του προσηκόντως, ἥτοι ἐπιμελῶς καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης. Παλαιὸς μου διδάσκαλος εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, ὁ ἀείμνηστος Ἑρνέστος Rabel, ἥδη ἀπὸ τοῦ 1904 εἶχε τονίσει, ὅτι τὸ ν' ἀποδείξῃ ὁ ἀσθενὴς ὅτι ἡ φροντίς τοῦ ἱατροῦ δὲν ἦτο ἡ προσήκουσα σημαίνει ν' ἀποδείξῃ τὸ πταῖσμα τοῦ ἱατροῦ, οὕτω δὲ τὸ ἀντικειμενικὸν γεγονός τῆς μὴ παροχῆς τῆς προσηκούσης φροντίδος κατ' οὐσίαν ταυτίζεται πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον τῆς ἀμελείας (E. Rabel, *Die Haftpflicht des Arztes*, 1904, σελ. 22). Πράγματι δὲ ἡ ἀντίληψις αὐτῆ ἀπορρέει ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ ὀφειλομένης ὑποχρεώσεως, ἡ ὁποία, ὡς ἐσημειώθη, εἶναι ὑποχρέωσις ἐπιμελείας καὶ οὐχὶ ὑποχρέωσις ὠρισμένον ἀποτελέσματος. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ πρωτοπόρος σκέψις τοῦ E. Rabel καταλήγει ἔστω καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγουν ὅλα τὰ σύγχρονα δίκαια, ὅτι δηλαδὴ κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ὁ ἀσθενὴς βαρύνεται μὲ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ πταίσματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ. Μὲ ἄλλας λέξεις, ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ εἶναι κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν εὐθύνη ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν παράβασιν τῶν ὑποχρεώσεων ἐπιμελείας αἵτινες λόγῳ τοῦ κοινωνικοῦ του λειτουργήματος τὸν βαρύνουν. Αἱ ὑποχρεώσεις δ' ἐπιμελείας αὐταὶ (*duty of care, obligation de diligence, Sorgfaltspflicht*) εἶναι ὑποχρεώσεις

αίτινες δύνανται νὰ θεμελιώνωνται ἐπὶ τῆς συμβάσεως, ἀλλὰ δύνανται νὰ ὑπάρχουν καὶ ἀνεξαρτήτως πάσης συμβάσεως, ὡς ἐξετέθη.

4. Τὸ δεύτερον ἐκ τῶν δύο βασικῶν ζητημάτων τὰ ὁποῖα ἐσημείωσα ἀνωτέρω, εἶναι τὸ ἐξῆς: Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὑφίσταται ἡ ὑποχρέωσις ἐπιμελείας τοῦ ἱατροῦ, εἴτε ἐκ συμβάσεως εἴτε ἐκτὸς συμβάσεως (λ.χ. διοικήσεως ἀλλοτρίων), εἰς τί ἀκριβῶς συνίσταται ἡ ὑποχρέωσις αὐτὴ καὶ ποῖον εἶναι τὸ πταῖσμα τοῦ ἱατροῦ τὸ ὁποῖον θὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν διὰ τὸν καταλογισμόν εὐθύνης ἐπὶ παραβάσεως τῆς ὑποχρέωσεως αὐτῆς. Ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἀπλοῦν εἰς τὴν ἀπάντησιν, τὸ ὁποῖον ὁμως ἐμφανίζει διαφόρους παραλλαγάς, ἀποτελεῖ δὲ τὴν κλεῖδα διὰ τὸν καθορισμόν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀξιούμενον βαθμὸν πταίσματος τοῦ ἱατροῦ διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς εὐθύνης του, δὲν εἶναι πολὺ μακρὰν ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν εἰς πολλὰ δίκαια ἐγίνετο δεκτὴ ἡ θεωρία τῆς «ἰδιομορφίας τοῦ ἐπαγγελματικοῦ πταίσματος», ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ περιορίζετο μόνον διὰ τὸν δόλον ἢ διὰ τὴν βραδείαν ἀμέλειαν αὐτοῦ. Ἡ θεωρία αὐτὴ, ἡ ὁποία διεμορφώθη μὲν κυρίως εἰς τὴν Γαλλίαν ὡς θεωρία κάποιου «*particularisme de la faute professionnelle*», εὗρεν ἀπήχησιν ἰδίως εἰς τὰ κατώτερα γαλλικὰ δικαστήρια, ἐκκυριάρχησεν ὁμως μᾶλλον εἰς τὴν ἰταλικὴν νομολογίαν, ἐσημειώθη δὲ καὶ εἰς τὴν ἑλβετικὴν καὶ εἰς τὴν παλαιότεραν ἀμερικανικὴν νομολογίαν. Εἶναι ἡ θεωρία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἱατρός πρέπει νὰ ἀπαλλάσσεται πάσης εὐθύνης δι' ἐλαφρὰν ἀμέλειαν, διότι αὐτὸ ἐπιβάλλει ἡ ἰδιάζουσα σχέσις του πρὸς τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ καὶ διότι συχνότατα καλεῖται νὰ ἐπέμβῃ εἰς ἐπειγούσας περιπτώσεις, ἀγνοῶν τὸ ἀτομικὸν ἱστορικὸν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἀδυνατῶν νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του ἄλλους ἀπροβλέπτους παράγοντας. Εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν συμφερόντων ἱατροῦ καὶ ἀσθενοῦς, ἡ θεωρία αὐτὴ ἔθαλπεν οὕτω, μᾶλλον τοῦ ἱατροῦ τὰ συμφέροντα. Ἄλλ' ἡ θεωρία αὕτη δὲν ἐκράτησεν, καὶ ὀρθῶς δὲν ἐκράτησεν.

Κατέστη οὕτω βαθμηδὸν σαφές, ὅτι ἡ θεωρία τῆς *a priori* ἀπαλλαγῆς τοῦ ἱατροῦ δι' ἐλαφρὰν ἀμέλειαν δὲν ἐξυπηρετεῖ τὴν εὐλόγον ἀξίωσιν τοῦ ἀσθενοῦς, ὅπως κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ἀπολαύσῃ τοῦ μεγίστου βαθμοῦ ἐπιμελείας τοῦ ἱατροῦ του. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν, ὅτι ἡ θεωρία αὕτη ἐγκατελείφθη, ἀκόμη καὶ εἰς ὅσας χώρας διευπλώθη ἢ ἐκράτησεν, εἰς τρόπον ὥστε σήμερον δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς γενικῶς ἰσχύων ὁ κανὼν, ὅτι ὁ ἱατρός ὑποχρεοῦται εἰς πᾶσαν ἐπιμέλειαν καὶ ἀντιστοίχως εὐθύνεται διὰ πάντα βαθμὸν πταίσματος, ἤτοι ἀκόμη καὶ δι' ἐλαφρὰν ἀμέλειαν.

5. Ὁ γενικὸς αὐτὸς κανὼν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ διὰ πᾶν πταῖσμα δὲν ἐξαφανίζει τὴν ἀναμφισβήτητον ἰδιομορφίαν τῆς σχέσεως ἱατροῦ πρὸς τὸν ἀσθενῆ. Ἀληθὲς ΠΑΑ 1972

εἶναι, ὅτι μὲ τὸν κανόνα αὐτὸν ἀποφεύγεται μὲν τὸ ἀπαράδεκτον μειονέκτημα, ὅπως ἐκ τῶν προτέρων ἀναγνωρίζεται ἢ μείωσις τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν, δὲν ἀποκλείεται ὁμως ἢ τοιαύτη μείωσις εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν, ὅταν ὁ ἱατρός εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἔχῃ ἐνεργήσει συμφώνως πρὸς κάποιον γενικὸν κριτήριον ἀξιουμένης ἐπιμελείας, κατὰ τὸ ὅποιον καὶ θὰ κριθῆ ἂν ἔπταισεν ἢ ὄχι, ἤτοι ἂν εἶναι ὑπεύθυνος ἢ ὄχι.

Τὸ γενικὸν αὐτὸ κριτήριον εἶναι ἢ συμπεριφορὰ τοῦ συντετοῦ καὶ ἐπιμελοῦς ἱατροῦ τῆς αὐτῆς εἰδικότητος, τοῦ ἐνεργοῦντος ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας, ὅφ' ἂς ἐνήργησεν καὶ ὁ κρινόμενος ἱατρός εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν. Τὸ κριτήριον αὐτὸ εἶναι ἀντικειμενικόν, ἤτοι ἀνεξάρτητον τῶν προσωπικῶν ιδιοτήτων ἢ ἐπιδόσεων τοῦ συγκεκριμένου ἱατροῦ, εἶναι δὲ τοῦναντίον σύμφωνον πρὸς τὰς ιδιότητας ἢ ἐπιδόσεις τῆς ὅλης τάξεως τῶν ἱατρῶν εἰς ἣν ὁ κρινόμενος ἱατρός ἀνήκει, ὡς καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς δικαιολογημένας ἀξιώσεις τοῦ κοινοῦ ἔναντι τῆς τάξεως ταύτης τῶν ἱατρῶν εἰς ἣν ὁ συγκεκριμένος αὐτὸς ἱατρός ἀνήκει. Μὲ ἄλλας λέξεις, τὸ κριτήριον τοῦτο εἶναι κριτήριον ἀντικειμενικόν καὶ ἀφηρημένον, σχηματιζόμενον ἀπὸ στοιχεῖα τὰ ὅποια προκύπτουν ἀπὸ τὴν δραστηριότητα τῆς τάξεως ἢ τῆς εἰδικότητος τῶν ἱατρῶν εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ὁ κρινόμενος, κριτήριον δὲ καθ' ὃ ἀποφασίζεται ἂν εἰς ὠρισμένην περίπτωσιν ὁ ἱατρός ἐνήργησεν *lege artis*, ἤτοι μὲ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν καὶ σύνεσιν ὑπὸ τὰς συνθήκας ὅφ' ὅς οὗτος ὄντως ἐνήργησεν. Θὰ πρέπει δὲ νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἢ ἐκτίμησις τῶν στοιχείων αὐτῶν δὲν δυνατὰ νὰ στηριχθῆ εἰς ἔθιμα ἢ συνθηεῖας τεινούσας εἰς ἐλάφρυνσιν τῆς ἐπιμελείας ἢ τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ, ὁσάκις τὰ ἔθιμα ἢ αἱ συνθηεῖαι αὐτὰ ἐφαρμόζονται μὲν ὑπὸ μείζονος ἀριθμοῦ ἱατρῶν, ἀντιμάχονται ὁμως πᾶν αἴσθημα λογικῆς, ἐπιμελείας ἢ προνοίας. Τὸ γενικὸν κριτήριον εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερον παντὸς ἐθίμου ἢ πάσης συνθηεῖας τεινούσης εἰς ἀναγνώρισιν καὶ καθιέρωσιν τῆς ἀμελείας τοῦ ἱατροῦ ὡς κανόνος. Τὸ γενικὸν κριτήριον σχηματίζεται ἀπὸ τὰ εἰς τινὰ τάξιν ἱατρῶν κρατοῦντα, ἀλλὰ τὰ κατὰ κοινὴν συνείδησιν καὶ κρίσιν ἀντικειμενικὴν δεοντολογικῶς κρατοῦντα, τοῦτο δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς μείζονος δυνατῆς ἐπιμελείας καὶ προνοίας ὑπὲρ τοῦ ἀσθενοῦς.

6. Ὁ κανὼν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ διὰ πᾶν πταῖσμα, ὃ σχηματιζόμενος, κατὰ τὰ ἐκτεθέντα, μὲ τὸ γενικὸν κριτήριον τῆς ἀξιουμένης ἐπιμελείας, ἔχει, φυσικά, ἀνάγκην ἐξειδικεύσεως διὰ τὴν ἐφαρμογὴν του εἰς τὴν πρᾶξιν. Τὴν ἐξειδίκευσιν δ' αὐτὴν ἔχουν ἐπιτύχει εἰς μέγαν βαθμὸν ἢ διεθνῆς θεωρία καὶ νομολογία, διατυπώσασαι ὠρισμένας γενικὰς ἀρχάς, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐδλόγου ἀξιώσεως τοῦ ἀσθενοῦς πρὸς ἐπιμελῆ συμπεριφορὰν τοῦ ἱατροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ πνεύματος προστασίας τοῦ ἱατροῦ κατὰ πάσης ἐκμεταλλεύσεως, ἰδίᾳ προστασίας τῆς φήμης του καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς του γενικῆς παραστάσεως ἢ ἀκτινοβολίας.

Τοιαῦται γενικαὶ ἀρχαὶ εἶναι πολλαί, ἐνδεικτικῶς δὲ μόνον δύνανται νὰ σημειωθῶν ἐνταῦθα τινές, καθιερωμένα ὑπὸ τῆς διεθνοῦς εὐρωπαϊκῆς ἢ ἀγγλοαμερικανικῆς νομολογίας :

α) Ὁ ἰατρὸς δὲν εὐθύνεται διὰ βλάβην τοῦ ἀσθενοῦς, μὴ ὀφειλομένην εἰς ὑπαίτιον αὐτοῦ ἀγνοίαν ἢ ἀμέλειαν.

β) Ὁ ἰατρὸς δὲν εὐθύνεται ὡσάκις ἔκαμεν εὐσυνειδήτως τὴν διάγνωσίν του καὶ ἤσκησε τὴν δέουσαν θεραπείαν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης.

γ) Σφάλματα κατὰ τὴν διάγνωσιν καὶ κατὰ τὴν θεραπείαν δὲν καθιστοῦν ὑπεύθυνον τὸν ἰατρόν, ὡσάκις τὰ σφάλματα ταῦτα δὲν ὀφείλονται εἰς ἀμέλειαν ἢ εἰς ἔλλειψιν τῶν ἀπαραιτήτων ἱατρικῶν γνώσεων. Μὲ ἄλλας λέξεις, ὁ ἀσθενὴς φέρει τὸν κίνδυνον τῶν ἀνυπαίτιων σφαλμάτων, δεδομένου ὅτι ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη δὲν ἔχει εἰσέτι ἐξασφαλίσει τὴν βεβαίαν πρόγνωσιν καὶ ἀκρίβειαν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς θεραπείας, ὁ δ' ἰατρὸς οὐδαμῶς ἐγγυᾶται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θεραπείας ἀλλὰ τὴν ὀρθὴν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν τῆς ἀσθενείας. Χαρακτηριστικῶς τὸ Ἐλβετικὸν Ἀκυρωτικὸν ἔχει δεχθῆ, ἀπὸ τοῦ 1927, ὅτι ὁ ἀσθενὴς φέρει τὸν κίνδυνον τῶν σφαλμάτων τοῦ ἰατροῦ ἢ χειρουργοῦ (ἀπόφ. ἐν BGE 53.11.300). Τὰ δ' ἀγγλικά καὶ βορειοαμερικανικά δικαστήρια ἔχουν δεχθῆ ἐπίσης, ὅτι ἡ προσφυγὴ εἰς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ἰατροῦ ἢ χειρουργοῦ συνιστᾷ καθ' ἑαυτὴν ἀνάληψιν ὠρισμένων κινδύνων ἐκ μέρους τοῦ ἀσθενοῦς.

Ἐξ ἐτέρου ἢ διεθνῆς εὐρωπαϊκῆ καὶ ἀγγλοαμερικανικῆ νομολογία ἔχει δεχθῆ, ὅτι :

δ) Ὁ ἰατρὸς πρέπει νὰ συμπληρώσῃ τὴν θεωρητικὴν καὶ κλινικὴν του μόρφωσιν, πρέπει δὲ νὰ μὴ ἐγκαταλείπεται εἰς ὅ,τι ἀρχικῶς ἐδ.δάχθη.

ε) Ὁ ἰατρὸς δὲν πρέπει νὰ προβαίῃ εἰς θεραπείαν («εἰς τὴν τύχην»), ἐκτὸς εἰς ἐπείγουσας περιπτώσεις καὶ ἰδίως ἐν ἔλλειψει τῶν ἄλλως ἀπαραιτήτων μέσων.

στ) Ὁ χειρουργὸς εὐθύνεται, ἐὰν ἐξ ἀμελείας ἐγκατέλειπε ξένα σώματα, λ.χ. γάζας, ἐργαλεῖα, εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀσθενοῦς.

ζ) Ὁ ἰατρὸς εὐθύνεται, ἐὰν ἐχρησιμοποίησεν μὴ πλήρως δοκιμασμένα ἱατρικὰ μέσα ἢ φάρμακα ἢ ἀπηρχαιωμένα ἢ ἐλαττωματικὰ ἐργαλεῖα ἢ μηχανάς, ἐξ ὧν προῆλθε θάνατος ἢ βλάβη εἰς τὸν ἀσθενῆ.

η) Ὁ ἰατρὸς εὐθύνεται, ἐὰν ἔδωκεν ἐσφαλμένην συνταγὴν, ἢ ἐκτέλεσις τῆς ὁποίας ὠδήγησεν εἰς βλάβην τοῦ ἀσθενοῦς ἢ εἰς τὸν θάνατόν του.

θ) Ὁ ἰατρὸς εὐθύνεται, ἐὰν ἐν γνώσει του ἢ ἐξ ἀμελείας ἐξέδωσε ψευδὲς ἢ ἐσφαλμένον πιστοποιητικὸν ὑγείας ἢ ἀσθενείας.

Ἀκόμη,

ι) Ὁ ἰατρὸς ὠρισμένας προϋποθέσεις, ὁ ἰατρὸς πρέπει νὰ συστήσῃ τὴν ἐξέτασιν ἢ

και την θεραπείαν ὑπὸ εἰδικοῦ συναδέλφου του, ὡςάκις τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ἀσθένεια τοῦ πελάτου του.

Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ τὸ θέμα τῆς ἀρνήσεως τοῦ ἱατροῦ ὅπως παράσχη τὰς ὑπηρεσίας του, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἔχει διεθνῶς ἀναγνωρισθῆ, ὅτι ὁ ἐπαγγελματίας ἱατρός ἔχει γενικῶς τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του ἐπι τῇ αἰτήσει οἰουδήποτε. Τοιαύτη ὑποχρέωσις δυνατὸν νὰ προκύπτῃ ἐνδεχομένως ἐξ εἰδικῶν συνθηκῶν εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν. Εἰς τὴν νομοθεσίαν δὲ καὶ τὴν νομολογίαν μερικῶν ἐκ τῶν βορειοαμερικανικῶν πολιτειῶν ἰσχύει ὁ λεγόμενος κανὼν τοῦ «ἀγαθοῦ Σαμαρείτου», ὅστις κατ' οὐσίαν ἀπαλλάσσει πάσης εὐθύνης ἐξ ἀμελείας τὸν ἱατρὸν εἰς τοιαύτας περιπτώσεις.

7. Συμφώνως πρὸς ὅσα ἐξετέθησαν μέχρι τοῦδε, ὁ γενικὸς κανὼν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ διὰ πᾶσαν ἀμέλειαν καὶ ἡ ἐξειδικεύσεις τοῦ κανόνος αὐτοῦ εἰς τὰς ἐνδεικτικῶς σημειωθείσας γενικὰς ἀρχὰς τὰς ὁποίας ἔχει διατυπώσει ἡ διεθνὴς νομολογία, ἀποτελοῦν τὴν βάσιν ἐφ' ἧς θὰ θεμελιωθῇ ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστοῦ περὶ τῆς εὐθύνης ἢ περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ἐναγομένου ἱατροῦ. Διὰ νὰ φθάσῃ ὅμως τὸ δικαστήριον εἰς τὴν ἀπόφασιν περὶ εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ πρέπει ν' ἀποδειχθῇ τὸ πταῖσμα τοῦ τελευταίου τούτου. Ἄλλως ὁ ἐναγόμενος ἱατρός ἀπαλλάσσεται, αὐτὸ δὲ συμβαίνει ἀρκετὰ συχνά, διότι συχνὰ ἡ ἀπόδειξις τοῦ ἱατρικοῦ πταίσματος εἶναι δύσκολος, ὁ δὲ δικαστὴς δὲν δύναται νὰ ἔχη πάντοτε σαφῆ ἀντίληψιν περὶ τοῦ τι ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τὴν δαιδαλώδη πορείαν τῆς ἀσθενείας τοῦ ἐνάγοντος καὶ τῆς θεραπείας τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ὁ ἐναγόμενος ἱατρός. Ὁ δικαστὴς, ὡς νομικός, θ' ἀναζητήσῃ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν τὴν αἰτιώδη συναφείαν μεταξὺ τῆς διαγνώσεως ἢ θεραπείας ὡς αἰτίου καὶ τῆς βλάβης τοῦ ἀσθενοῦς ὡς αἰτιατοῦ. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ὅμως τῆς αἰτιώδους αὐτῆς συναφείας θὰ ἐμπλακῇ κατ' ἀνάγκην εἰς δυσχερῆ, ἐνίοτε καὶ δυσνόητα, στοιχεῖα. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα ἐνδεχομένως δὲν θὰ εἶναι πάντοτε τὸ προσδοκώμενον. Συχνὰ δηλαδὴ ὁ ἱατρός δυνατὸν νὰ καταδικασθῇ ἀδίκως, συχνὰ ὅμως δυνατὸν καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀδίκως ἀπὸ πάσης εὐθύνης. Καὶ διὰ τὴν ἀδικίαν αὐτήν, τὴν ἔστω καὶ ἀπλῶς ἐνδεχομένην, μόνος ὑπεύθυνος εἶναι ἡ δυσχέρεια ἀποδείξεως τῆς οὐσιαστικῆς ἀληθείας. Ἡ ἀπόδειξις οὕτω τοῦ πταίσματος τοῦ ἱατροῦ εἶναι καίριον ὅσον καὶ δυσχερέστατον πρόβλημα. Κατ' ἐξοχὴν ὅμως σημαντικὸν εἶναι, ὅτι ὁ δικαστὴς, ὅταν δὲν δύναται ἐξ ἰδίας δυνάμεως καὶ κατὰ κοινήν πεῖραν νὰ κρίνῃ τὸ ἐνώπιον αὐτοῦ ἀγόμενον ἀποδεικτικὸν ὑλικόν, ἢ ὅταν, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἀγγλοαμερικανικὴν ἔκφρασιν, δὲν εὐρίσκειται πρὸ περιπτώσεως ἐφαρμογῆς τῆς λεγομένης θεωρίας «res ipsa loquitur», θὰ εἶναι ἠναγκασμένος νὰ καταφύγῃ εἰς πραγματογνώμονα. Εἰς τὸ σημεῖον δ' αὐτὸ τὸ ὅλον θέμα τῆς ἀποδείξεως τοῦ πταίσματος τοῦ ἱατροῦ λαμβάνει ἄλλας διαστάσεις.

Εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπιστήμην ἔχει λεχθῆ ἐπιγραμματικῶς, ὅτι δὲν δυνάμεθα χάριεν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ νὰ μεταβάλωμεν τὰ δικαστήρια εἰς ἱατρικὰς ἀκαδημίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι ἀναπόφευκτος ἡ προσφυγὴ εἰς τὰς γνώσεις τῶν εἰδικευμένων πραγματογνωμόνων. Πράγματι δέ, ὅχι μόνον εἰς τὴν Γαλλίαν ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην χώραν, σπανίως ἐκδικάζεται ὑπόθεσις εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ χωρὶς χρησιμοποίησιν εἰδικευμένων πραγματογνωμόνων. Καὶ εἶναι τοῦτο ἀνάγκη πρακτικῆ, ἢ ὁποῖα κατὰ κανόνα ἐξυπηρετεῖ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ ἐπὶ τῆς οὐσίας.

Τὸ πρόβλημα ὅμως εἶναι ἄλλο, ὅτι δηλαδή καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἀλλ' ἰδίως καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν, καίτοι οὐδεὶς ἀρνεῖται τὸ λυσιτελὲς τῆς προσφυγῆς εἰς πραγματογνώμονας, ἐν τούτοις πολλὰ γίνεται λόγος περὶ τινος «συνωμοσίας σιωπῆς», ἐν τῇ ἐννοία ὅτι οἱ πραγματογνώμονες, οἱ ὅποιοι φυσικὰ εἶναι ἱατροί, συχνὰ ἐνδιαφέρονται περισσότερο διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἰδίου των «esprit de corps», τοῦ πνεύματος συναδελφικῆς ἀλληλεγγύης, παρὰ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας. Αὐτὸ δ' εἶναι κάτι τὸ ἀνθρωπίνως ἀναπόφευκτον. Ἴσως ὅμως πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ «συνωμοσία σιωπῆς» δὲν ἀποτελεῖ τὸν κανόνα, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἀμερικανικὰς πολιτείας. Τελικῶς δ' οὕτω ὁ πραγματογνώμων, παρ' ὅσα συχνὰ τοῦ καταλογίζουσιν, πράγματι προσφέρει πολλὰ εἰς τὴν διαλεύκανσιν τῆς ὑποθέσεως.

8. Ἐν ἀκόμῃ θέμα συναπτόμενον πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ, τὸ θέμα τῆς ἀξιώσεως ἢ τῆς μὴ ἀξιώσεως συναίνεσεως τοῦ ἀσθενοῦς πρὸς θεραπείαν ἢ χειρουργικὴν ἐπέμβασιν, ἔχει ἀνάγκην ἐπίσης νὰ συζητηθῆ, ἔστω καὶ συντομώτατα, ἐνταῦθα.

Αὐτονόητον εἶναι, ὅτι τὸ θέμα τῆς συναίνεσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἀνακύπτει εἰς περίπτωσιν ὑπάρξεως συμβάσεως μεταξὺ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τοῦ ἱατροῦ του. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου, ἡ ἔλλειψις συναίνεσεως τοῦ ἀσθενοῦς κατ' οὐσίαν εἶναι ἔλλειψις νομιμοποιήσεως τοῦ ἱατροῦ πρὸς θεραπείαν ἢ ἐπέμβασιν, ὁπότε, ἂν ὄντως ἀποδεικνύεται, ἡ ἔλλειψις αὕτη ὀδηγεῖ εἰς εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ, λ.χ. ἐνεκα προσβολῆς τῆς ἐλευθερίας τοῦ προοώπου ἢ προσβολῆς τῆς προσωπικότητος ἢ προσβολῆς ἄλλης, ἀναλόγως τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς προσβολῆς ταύτης ὑπὸ τὸ δίκαιον ἐκάστης χώρας.

Περαιτέρω ὅμως πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι ὑφ' ὠρισμένα δίκαια, λ.χ. τὰ ἀγγλοαμερικανικά, διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἱατροῦ ἀπὸ τῆς εὐθύνης του συνήθως ἀπαιτεῖται οὐχὶ ἀπλῶς καθ' ἑαυτὴν συναίνεσις, ἀλλὰ «συναίνεσις πληροφορημένη» (*informed consent*), ἥτοι συναίνεσις μετὰ προηγουμένην πληροφορήσιν τοῦ ἱατροῦ περὶ τῶν ἐνδεχομένων κινδύνων τῆς σκοπούμενης χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως ἢ ἄλλης οἰασθῆποτε θεραπείας. Ἐπὶ τοῦ σημείου δὲ τούτου ἡ πλουσία ἀμερικανικὴ νομολογία ἐπε-

ξηγει, ὅτι ὁ ἰατρὸς κατὰ τὴν πληροφόρησιν ταύτην πρέπει νὰ συμπεριφέρεται τόσον ὡς συνετὸς ἰατρὸς ὅσον καὶ ὡς συνετὸς ἄνθρωπος, ἤτοι θὰ πρέπει μὲν νὰ πληροφοροῦν τὸν ἀσθενῆ περὶ τῶν ἐνδεχομένων κινδύνων ἀλλὰ μὲ προσοχὴν καὶ λεπτότητα, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἐνθαρρύνῃ ὑπερβαλλόντως, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ τὸν ἐκφοβίξῃ μὲ ὑπερτονισμόν τῶν ἐνδεχομένων κινδύνων.

9. Προσεπάθησα νὰ ἀναλύσω εἰς ἀδροτάτας γραμμὰς τὸ πρόβλημα τῆς εὐθύνης τοῦ ἰατροῦ ὑπὸ τὴν σημερινήν του ὄψιν εἰς τὰ ξένα δίκαια. Ἴσως δ' ἀπὸ τὴν σύντομον αὐτὴν ἀνάλυσιν νὰ προέκυψε κάποια ἀμυδρά εἰκὼν τοῦ θέματος ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς πεδίου.

Ἀπομένει ἤδη, χάριν κάποιας ἔστω καὶ σκιώδους πληρότητος, νὰ στρέψωμεν τὸ βλέμμα καὶ πρὸς τὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα διδασκόμενα καὶ νομολογούμενα, πρὶν καταλήξωμεν εἰς γενικά τινα συμπεράσματα.

Ἡ ἐλληνικὴ βιβλιογραφία καὶ νομολογία δὲν εἶναι πλουσία ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς εὐθύνης τοῦ ἰατροῦ. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἰδίως ἡ νομολογία τῶν ἐλληνικῶν δικαστηρίων, τόσον ἢ παλαιότερα ὅσον καὶ ἡ νεωτέρα, εἶναι καὶ ἐπιτυχῆς καὶ διδακτικῆς.

Ἡ παλαιότερα ἐλληνικὴ νομολογία εἶναι καὶ ἀστικὴ καὶ ποινικὴ. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι ἡ νομολογία αὐτὴ εἶναι ἄκρως προσεκτικὴ, καταλογίζουσα εὐθύνην εἰς τὸν ἰατρὸν μόνον ὡς ἂν ἀποδεικνύονται σαφῶς τὸ πταῖσμα του καὶ ἡ παράβασις συγκεκριμένων διατάξεων τοῦ κειμένου δικαίου. Θὰ πρέπει δ' ἴσως νὰ ἀναφέρω ἐκ τῆς παλαιότερας αὐτῆς νομολογίας τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὑπ' ἀριθμ. 56 τοῦ 1903 μὲ τὴν συναφῆ ὀξύνουν ἀγόρευσιν τοῦ τότε εἰσαγγελέως Δημοσθένους Τσιβανοπούλου.

Εἰδικώτερον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ συμβατικοῦ ἢ ἐξωσυμβατικοῦ χαρακτήρος τῆς εὐθύνης τοῦ ἰατροῦ, ὑπὸ τὸ παλαιότερον μὲν δίκαιον, τὸ ἰσχύσαν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, βασικαὶ ἦσαν αἱ λύσεις τοῦ βυζαντινορωμαϊκοῦ δικαίου, καθ' ἃς ὁ ἀποτυχὼν εἰς χειρουργικὴν ἐπέμβασιν ἢ ἄλλην διάγνωσιν καὶ θεραπείαν ἰατρὸς («ἢ τῇ μισθώσει ἢ τῷ Ἀκουϊλίῳ ἐνέχεται») (Βασιλικά, 60, 3.7.8 καὶ 9), ἤτοι εὐθύνεται εἴτε ἐκ συμβάσεως εἴτε ἐξ ἀδίκου πράξεως. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νεώτερον δίκαιον, τὸ ἰσχύον ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1946 εἰσαγωγῆς τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, γίνεται ἐπίσης δεκτόν, ὅτι ὁ ἰατρὸς βασικῶς μὲν εὐθύνεται ἐκ τῆς συμβάσεως τὴν ὁποίαν συνῆψε μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ μάλιστα λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς μορφώσεως καὶ τῶν εἰδικῶν γνώσεων καὶ τῶν ἱκανοτήτων του, ὡς τοῦτο ρητῶς ὀρίζεται εἰς τὸ ἄρθρον 652 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος. Ἐκτὸς ὅμως τῆς συμβατικῆς του ταύτης εὐθύνης γίνεται ἐπίσης δεκτόν, ὅτι ὁ ἰατρὸς ὑπέχει καὶ εὐθύνην ἐξ ἀδίκου πράξεως, ὡς ἂν δὲν ἀκολουθεῖ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ἱατρικῆς ἐπιστή-

μης και τῆς κτηθείσης πείρας και δὲν τηρεῖ ὅλας τὰς ἰσχυούσας διατάξεις περὶ διαφυλάξεως τῶν ἀσθενῶν και προστασίας τῶν ὑγιῶν (βλ. λ.χ. ἀπόφ. Ἐρείου Πάγου 768 τοῦ 1954, ἀλλὰ και ἄλλας νεωτέρας δικαστικὰς ἀποφάσεις).

Ἐξ ἑτέρου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἕτερον καιρῖον πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἐσημειώσαμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης, ἦτοι τὸ πρόβλημα τοῦ περιεχομένου και τῆς οὐσίας τοῦ πταίσματος τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ εἰς εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ, πρέπει μὲ χάραν νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ νομολογία, εἶναι ἐνήμερος τῶν λύσεων αἱ ὁποῖαι δίδονται και ἐπὶ διεθνοῦς πεδίου, και καθιερῶνει τὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ ὁσάκις ἡ συμπεριφορὰ του δὲν εἶναι συμπεριφορὰ συνετοῦ και ἐπιμελοῦς ἱατροῦ, ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅπως τοῦτο ἀνελύθη ἀνωτέρω ὡς ἐπιβεβλημένον ἀντικειμενικὸν και ἀφρηγμένον κριτήριον εἰς τὴν διεθνή ἐπιστήμην και νομολογίαν.

Ἡ ἑλληνικὴ οὕτω νομολογία εἶναι ἐπιτυχὴς και πλήρως ἐνημερωμένη τόσο κατὰ τὸ γενικὸν κριτήριον ὅσον και κατὰ τὰς ἐξειδικευμένας γενικὰς ἀρχάς, κατ' ἐφαρμογὴν τῶν ὁποίων καθιερῶνεται ἡ εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ. Αἱ διατάξεις δὲ περὶ ἀδίκων πράξεων τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος και τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος, ἀλλὰ και τοῦ ἰσχύοντος Κώδικος ἀσκήσεως τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος, ἀποτελοῦν τὸ στερεὸν νομοθετικὸν θεμέλιον, καθ' ὃ ἡ ἑλληνικὴ δικαστηριακὴ πράξις μὲ σύνεσιν κρίνει πότε ὑπάρχει και πότε δὲν ὑπάρχει εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ.

10. Ἀνασκοπῶν ἤδη τὰ λεχθέντα, φοβοῦμαι, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστήσω σοφώτερον τὸν φίλτατον κ. Λοῦρον ἀλλ' οὔτε νὰ κατασιγᾷ τὰς ἀνησυχίας του.

Ἐπάρχει ἀναμφισβητήτως εἰς τὸ σύγχρονον δίκαιον κάποιον φαινόμενον πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀγωγῶν ἢ μηνύσεων ἐναντίον τῶν ἱατρῶν, φαινόμενον τὸ ὁποῖον φυσικὰ ἀπογοητεύει και ἐκφοβίζει τοὺς ἱατροὺς κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ πράγματι ὑψηλοῦ λειτουργήματός των. Τὸ φαινόμενον αὐτό, ἀπαντῶμενον ἰδίως εἰς τὰς βορειοαμερικανικὰς πολιτείας, ὅπου φέρεται ὑπὸ τὸν δυσσερμῆρευτον ὄρον «Malpractice Mess», δημιουργεῖ κλίμα ὀξύτητος, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἀπαμβλυνθῆ μὲ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀσφαλίσεως κατὰ κινδύνων ζημιῶν εἰς περιπτώσεις μὴ δυναμένας νὰ διευκρινηθοῦν πλήρως, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπαρξιν ἢ τὴν μὴ ὑπαρξιν εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ. Τοιαύτη ἀσφάλις ἱκανοποιεῖ ἴσως τὸ αἶτημα τῶν ἱατρῶν ὅπως ἀποφεύγουν τὴν καταβολὴν ἀποζημιώσεως, ὅταν τὸ εἰς βάρος των ἕδικον δὲν ἀποδεικνύεται πλήρως. Ψυχολογικῶς ὁμως τραυματίζει τὴν ἀνθρωπίνην σχέσιν ἢ ὁποία ὑπάρχει και πρέπει νὰ ὑπάρχη μεταξὺ ἱατροῦ και ἀσθενοῦς. Ἀσφαλῶς δὲ δὲν ἐξουδετερῶνει τὸ πλῆγμα κατὰ τῆς φήμης τοῦ ἱατροῦ, ὁ ὁποῖος περαιτέρω, συχνὰ φοβούμενος τὰς συνεπειάς, θὰ διστάζῃ κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἐγγενοῦς και τόσο ἀνθρωπίνου ἔργου του.

Εἰς τὸ κλίμα αὐτὸ δισταγμοῦ, φοβίας και ὀξύτητος, τολμῶ νὰ πιστεύω ὅτι τὸ

Δίκαιον δὲν δύναται νὰ εἰσφέρει τι περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἠδυνήθη νὰ εἰσφέρει, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τοῦ νὰ προβῆ εἰς κάποια ἀναμόρφωσιν τοῦ τρόπου ἐξετάσεως τῶν πραγματογνομόνων, συμφώνως πρὸς ὅσα ὀρθὰ προέτεινεν ὁ κ. Λοῦρος.

Γενικῶς ὅμως τὸ Δίκαιον, ὡς φρονῶ, ἔδωκεν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ δώσῃ.

Πράγματι τὸ Δίκαιον ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα μὲ τὴν καθιέρωσιν τῆς ἀξιόσεως πταίσματος διὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ. Καὶ εἶδομεν κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἀνάλυσιν, πῶς τὸ πταῖσμα αὐτὸ ἐξειδικεύεται, ὥστε, κατὰ τὸ δυνατόν νὰ ἀπονέμεται εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν τὸ προσῆκον δίκαιον. Ἡ ἐμμονὴ οὕτω εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀξιώσεως πταίσματος ἐξυπηρετεῖ τὰ δικαιολογημένα αἰτήματα, καὶ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τοῦ ἱατροῦ, ἐπιλύει δ' ἴσως ἐπιτυχῶς καὶ τὰ περίπλοκα νομικὰ προβλήματα τῆς μεταμοσχεύσεως, τῆς τεχνητῆς γονιμοποιήσεως, τῆς ἐκτρέψεως, τῆς ἀλλαγῆς φύλου, τῆς εὐθανασίας κ. ἄ., τὰ ὅποια λυποῦμαι, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἐξετάσω σήμερον λεπτομερέστερον.

Ὅπωςδὴποτε, τὴν βασικὴν ταύτην ἀντίληψιν, τὴν ἐμμονὴν δηλαδὴ εἰς τὴν ἀξίωσιν πταίσματος διὰ τὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ, ὑποστηρίζουν σχεδὸν ὅλοι οἱ μεληταὶ τοῦ προβλήματος, ἀποκρούοντες τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἄνευ πταίσματος, τῆς λεγομένης ἀντικειμενικῆς, εὐθύνης τῶν ἱατρῶν, ἢ ὅποια ἂν ἀνεγνωρίζετο θὰ ἐκκλόνιζεν ἀκόμη περισσότερον τὴν ἄλλως τόσον εὐπαθεῖ σχέσιν ἀσθενοῦς καὶ ἱατροῦ. Εἰς μίαν ὥραιαν ἀπόφασιν τοῦ Πρωτοδικείου τοῦ Λονδίνου, ἔτους 1953 (ἐν 1954, 2 Q.B. 66, 86-7), ὁ δικαστὴς λόρδος Denning ἀπεφάνθη, ὅτι θὰ παρείχομεν πολὺ κακὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ εὐρὸν κοινὸν ἐὰν ἐδεχόμεθα τὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ δι' ὅ,τιδὴποτε συμβαίνει νὰ ἐξελισσεται κακῶς : οἱ ἱατροὶ θὰ ἐσκέπτοντο τότε περισσότερον τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀσφάλειαν παρὰ τὸ καλὸν τῶν ἀσθενῶν των καὶ θὰ κατεπνίγετο κάθε πρωτοβουλία καὶ θὰ ἐκκλονίζετο κάθε ἐμπιστοσύνη : θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ ἐμμένωμεν εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς δεούσης ἐπιμελείας κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ὑπὲρ τοῦ ἀσθενοῦς, ἀλλὰ δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀμέλειαν τοῦ ἱατροῦ καὶ πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἀπλῶς τυχαίως.

Οἱ λόγοι εἶναι σοφοὶ καὶ δι' ὀλίγων ἐκφράζουν τὴν οὐσίαν τοῦ προβλήματος ὑπὸ πᾶν δίκαιον. Περισσότερον δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ νομικός, εἴτε δικαστὴς εἴτε θεωρητικός. Τὸ περισσότερον ἀνήκει ὅχι πλέον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην, ἀλλ' εἰς τὴν θείαν δικαιοσύνην.

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ
ΤΗΣ 1ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

*Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐνθουμεῖται σήμερον τὴν μνήμην τῆς Ἑλένης Νεγροπόν-
τη - Οὐράνη, προσέδρου μέλους αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1970 μέχρι τοῦ θανάτου της κατὰ
Δεκέμβριον τοῦ 1971.*

*Δὲν ἦταν ἡ μόνη γυναῖκα ποὺ ἐκλήθη ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν νὰ παρακαθήσῃ εἰς
αὐτὴν ἡ Οὐράνη. Πρὸ αὐτῆς ἡ Ἑλένη Ἀντωνοπούλου, ἡ Ἀγγελικὴ Παναγιωτάτου
καὶ ἡ Σοφία Ἀντωνιάδου, τιμῆσασαι τὴν ἑλληνικὴν Ἐπιστήμην εἰς τὴν ξένην, εἶχον
ἐκλεγῆ ὡς ἀντεπιστέλλοντα μέλη. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν
ὕπῃρξε πρωτοπόρος εἰς τὴν ἐκλογὴν γυναικῶν ὡς μελῶν της εἰς διαφόρους κατηγο-
ρίας. Ἡ τιμὴ, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ προσέδρου εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἀντεπι-
στέλλοντος μέλους, εἶναι ἡ αὐτή. Εἶναι πρὸ παντὸς ἄλλου τιμὴ. Καὶ ὅταν τὸ 1940
ἐξέλεξε τὴν Ἑλένην Ἀντωνοπούλου, πολλαὶ ξέναι Ἀκαδημαῖαι, καὶ τῶν «ἀνοικτῶν
κοινωνιῶν» τῆς Δύσεως, ἐδίσταζαν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἰσοτιμίας
τῶν γυναικῶν.*

*Ἄλλ' ἡ ἐκλογὴ τῆς Οὐράνης δὲν ἦτο μόνον δι' ἡμᾶς ἡ ἀξία τιμὴ πρὸς τὴν γυ-
ναῖκα. Ἦτο ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀγρύπνου παρουσίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν μιᾶς
πνευματικῆς δυνάμεως, ἡ ὁποία συνετέλεσε μὲ τὸ ἀδυσώπητον κριτικὸν της πνεῦμα
καὶ τὴν συνεχῆ δρασίαν της εἰς τὴν πρόοδον, δηλαδὴ εἰς τὴν ἀδιάκοπον ἐσωτερικὴν
ἀνακάθαρσιν καὶ προσαρμογὴν πρὸς τὰ σύγχρονα πνεύματα τῆς λογοτεχνικῆς, τῆς
θεατρικῆς καὶ τῆς πολιτιστικῆς μας ζωῆς. Ἐνα ἀκριβῶς μῆνα πρὸ τοῦ θανάτου της,
ἐνῶ ἐτέλει ἐν γνώσει τοῦ ἐπικειμένου τέλους, ἔγραψε πρώτη αὐτὴ — καὶ ἴσως μόνη —
ἐνθουσιώδη κριτικὴν δι' ἔργον ποὺ κατὰ τὴν κρίσιν πολλῶν ἀποτελεῖ μοναδικὴν ἐκδή-
λωσιν τῆς τεχνοτροπίας τοῦ μοντέρνου μυθιστορήματος ποὺ κυριαρχεῖ σήμερον εἰς
τὸν κόσμον, ὅχι δὲ μόνον τὸν ἐλεύθερον.*

Αὐτῆς τῆς μεγάλης πνευματικῆς μονάδος ἐστερήθησαν καὶ ἡ ἑλληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἡ ᾽Ακαδημία ἀπὸ ἐνὸς ἔτους. Καὶ τὴν σημασίαν τοῦ κενοῦ ποῦ ἀφῆκε ἀναλογιζόμεθα τελοῦντες σήμερον τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ φιλολογικὸν μνημόσυνον τῆς Ἑλένης Οὐράνη.

᾽Ορισθεὶς ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ὁ ᾽Ακαδημαϊκὸς κ. Πέτρος Χάρης θὰ τὴν ἐπαναφέρῃ ὄχι φεῦ ! εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλ' εἰς τὴν ζῶσαν πάντοτε ἀνάμνησίν μας !

᾽Ο κ. Χάρης ἔχει τὸν λόγον :

ΕΛΕΝΗ ΟΥΡΑΝΗ

(ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ)

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ

Κύριε Πρόεδρε, Κύριοι Συνάδελφοι, Κυρίες καὶ Κύριοι,

Μὲ βαθύτατη συναίσθηση εὐθύνης ἐκτελῶ τὴν ἐντολὴ τῆς Συγκλήτου τῆς ᾽Ακαδημίας νὰ ἐκφωνήσω τὸν ἀρμόζοντα λόγο στὴ μνήμη τῆς Ἑλένης Οὐράνη, προσέδρου μέλους τῆς Τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ πρώτης Κυρίας, πρώτης Ἑλληνίδος, ποῦ ἔλαβε αὐτὴ τὴν τιμὴ.

᾽Όταν πέρσι, στὶς 9 Δεκεμβρίου, ἀπάνω ἀπὸ τὴ σορὸ τῆς ἔλεγα ὅτι, πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναγνώριση τῆς προσφορᾶς τῆς στὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀπὸ τὸ ἀνώτατο πνευματικὸ ἴδρυμα τῆς Χώρας, εἶχε καὶ μιὰ ἄλλη ἀναγνώριση, τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ὅριζα τὴ θέση τῆς στὴν Ἑλληνικὴ Γραμματεία, ποῦ νομίζω ὅτι πολὺ λίγο θὰ μετακινηθῆ μὲ τὸ χρόνο. Οἱ συγγραφεῖς, εἴτε τὸν ἔμμετρο λόγο εἴτε τὸν πεζὸ λόγο καλλιεργοῦν, κρίνονται μὲ δικαιοσύνη ὅταν περάσουν στὴν ἱστορία. Οἱ κριτικοὶ ἔχουν πολὺ γρηγορότερα τὴ συγκομιδὴ τοῦ μόχθου των. Θέλω νὰ πῶ ὅτι ἀπὸ τὸ πλάτος τῶν ἐπιδοκιμασιῶν ἢ τῶν ἀντιδράσεων ποῦ προκαλοῦν, βαθμολογοῦνται καὶ κατατάσσονται πολὺ πρὶν γίνων καὶ αὐτοὶ ἱστορία. Καὶ ἡ Ἑλένη Οὐράνη, μολονότι ἐκαλλιέργησε ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου, κυρίως κριτικὸς ἦταν. Κριτικὸς τοῦ βιβλίου, κριτικὸς τοῦ θεάτρου, κριτικὸς ὄλων τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων, μὲ διεξοδικὰ ἢ μὲ σύντομα κείμενα σ' ἐφημερίδες καὶ σὲ περιοδικὰ, μὲ διαλέξεις ἢ μὲ ἀπλὰ σημειώματα, μὲ συνεντεύξεις, μὲ ὁμιλίαι στὸ ραδιόφωνο. Μισὸν περίπου αἰὼνα ἦταν μιὰ φωνή, ποῦ συμφωνοῦσαμε μαζί τῆς ἢ διαφωνοῦσαμε ἀλλὰ πάντα τῆς ἀναγνωρίζαμε τιμιότητα, ἀρετὴ ἀπὸ τίς βασικότερες ἐκείνων ποῦ θέλουν νὰ κρίνουν τοὺς ἄλλους, καὶ πάντα τὴν προσέχαμε. Ἡ Ἑλένη Οὐράνη, ὁ ᾽Αλκῆς Θρύλος ὅπως ὑπέγραφε ὅλα τῆς τὰ κείμενα, δὲν μονολογοῦσε. Ἦταν πάντα αἰσθητὴ. Καὶ τοῦτο εἶναι μιὰ πρώτη κρίση καὶ μιὰ πρώτη τοποθέτηση. Οἱ ἔπαινοι ἢ οἱ ἀντιρρήσεις τῆς,

μὲ ἀδιαλλαξία διατυπωμένες, χωρὶς συμβιβασμὸς καὶ χωρὶς παραχωρήσεις στὴ φιλία ἢ σὲ ἄλλες ἐξωπνευματικὲς καταστάσεις, προετοιμάζαν τὸν ἀναγνώστη ἢ τὸν θεατὴ, εἶχαν ἐπίδραση, ἔδιναν ἀποτέλεσμα, μεγάλο ἢ μικρὸ ἀδιάφορο, πάντα ὅμως ἀξιωματιμόνευτο καὶ ἱκανὸ νὰ συμβάλῃ στὴ διαμόρφωση πνευματικῆς ζωῆς. Εἶχε ἀκόμη μιὰ σπάνια ἀρετὴ: ἀναγνώριζε τὰ λάθη της καὶ δὲν ἀπέφευγε τὴν ἐπανόρθωση. Γιὰ πολλὰ χρόνια, μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες πνευματικὲς ἀσχολίες της ποὺ ἀπαιτοῦσαν πολλὴν μόχθο, — μέλος κριτικῶν ἐπιτροπῶν, εἰσηγητὴς τοῦ δραματολογίου τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου, τόσες ἄλλες, — εἶχε συμμετοχὴ καὶ στίς ἐπιτροπὲς ποὺ ἔδιναν δίπλωμα στοὺς νέους ἠθοποιούς. Ἦταν αὐστηρή, ὄχι ὅμως καὶ ἀδικη. Ζητοῦσε ἀπὸ τοὺς νέους ἠθοποιούς ὅ,τι θὰ τοὺς ἐξασφάλιζε καλὴ σταδιοδρομία. Καί, δὲν ξέρω γιὰ ποιὰν ἀκριβῶς αἰτία, — ἢ ἀνεπάρκεια ὅπως θὰ ἔλεγε ἡ ἴδια, — ἀπέρριψε μιὰν ἀπὸ τὶς νεώτερες πρωταγωνίστριες τοῦ σοβαροῦ μας θεάτρου, ὅταν ἔδινε τὶς πτυχιακὲς της ἐξετάσεις στὴ Δραματικὴ Σχολὴ τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου. Θυμόταν συχνὰ τὴν ἀρνητικὴ αὐτὴ πράξις της, ἐξηγοῦσε τὸ λάθος της κ' ἔτσι ἔκανε ἀκόμα πιὸ ἀναμφισβήτητη τὴν ἀκεραιότητά της, χωρὶς νὰ ἐπικαλεῖται ἐλαφρυντικὰ καὶ τὶς κρίσεις μεγάλων κριτικῶν καὶ λογοτεχνῶν ποὺ εἶχαν πλανηθῆ καὶ ὅμως δὲν ἀναγνώριζαν τὰ λάθη τους.

Ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε καὶ μιὰ μικρὴ ἱστορία ποὺ ὑπογραμμίζει τὴν ἀκεραιότητά της, τὸν σπάνιο χαρακτήρα της, ποὺ τὴν ἔκανε ἀπροσπέλαστο δικαστὴ στὸ ἔργο της, — τὸ ἔργο τοῦ κριτικοῦ. Ἦταν ἡ ἐποχὴ τῆς πρώτης ἀπονομῆς τῶν κρατικῶν λογοτεχνικῶν βραβείων, φθινόπωρο τοῦ 1955. Ἡ Ἑλένη Οὐδράνη μέλος τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς. Μαζὶ μὲ πολλοὺς ὑποψηφίους γιὰ τὰ βραβεῖα κ' ἓνας γνωστὸς λογοτέχνης καὶ στενὸς φίλος της. Περὶτὸ εἶναι νὰ πῶ ὅτι πολλὸς ἦταν ὁ θόρυβος γύρω ἀπὸ τὴν πρώτη ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ, πολλὰς οἱ ἐλπίδες, πολλὰς οἱ προβλέψεις, τέλος πάντων μεγάλο τὸ ἐνδιαφέρον στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους. Κι ὅσο περνοῦσαν οἱ ἡμέρες καὶ ἀλληλοσυγκρούονταν οἱ προβλέψεις, γινόταν ἀκόμα μεγαλύτερο τὸ ἐνδιαφέρον. Ἦταν ἡ τιμὴ, ἦταν ἀξιόλογα καὶ τὰ χρηματικὰ ἔπαθλα ποὺ συνόδευαν τὰ βραβεῖα. Ἦταν καὶ οἱ λογοτέχνες πρώτης σειρᾶς ποὺ τὰ διεκδικοῦσαν. (Ὁ Καζαντζάκης, ὁ Καραγάτσης καὶ ἄλλοι). Ἐπιτέλους ἔγινε γνωστὸ ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπέφασισε, ἀλλὰ τὴν ἀπόφασί της θὰ τὴν παρουσίαζε μὲ κάποια ἐπισημότητα, — πρώτῃ ἀπονομὴ τῶν βραβείων, βλέπετε, — ὁ ἀρμόδιος ὑπουργός.

Ὅλοι, λοιπόν, ρωτοῦσαν, ρωτοῦσαν καὶ σὲ συγκεντρώσεις ποὺ ἦταν κ' ἡ Ἑλένη Οὐδράνη, ποὺ ἤξερε βέβαια. Ἐκανε ὅμως πὼς δὲν ἄκουγε, ἀπέφευγε τὰ ἐρωτήματα, ἄλλαξε κουβέντα κι ὅταν τὴν στενοχωροῦσαν, εὗρισκε τρόπο ν' ἀποσυρθῆ. Ὅσοι τὴν γνωρίζαμε καλά, δὲν ἀπορούσαμε. Ἀπορήσαμε ὅμως ὅταν μάθαμε ὅτι τὶς τελευταῖες δέκα-δεκαπέντε ἡμέρες ἔβλεπε, σχεδὸν πρωὶ κι ἀπόγευμα, τὸν στενὸ της φίλο

καὶ ὁμως δὲν τὸν προετοίμασε, οὔτε μὲ ἀόριστους ὑπαινιγμούς γιὰ τὴ μικρὴ εὐτυχία, πὸν τοῦ εἶχε προετοιμάσει αὐτὴ ἢ ἴδια. Τοῦ εἶχε ἀπονεμηθῆ, μὲ δική της εἰσήγηση, ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα κρατικά βραβεῖα. Κι ὅταν κάποιος θέλησε νὰ ἐλέγξῃ αὐτὴ τὴ στάση της, αὐτὴ τὴν ἀπίστευτὴ ἐχεμύθεια, — κάποιος τὴν εἶπε ἀπάνθροπη μυστικότητα, — ἢ Ἐλένη Οὐράνη δὲν ἐκαυχῆθηκε ὅτι ἔκαμε τὸ χρέος της, περιορίστηκε νὰ πῆ :

« — Μὰ ἤθελα νὰ ἔχῃ ὁ φίλος καὶ συνάδελφός μου ὀλόκληρη τὴν εὐχάριστη ἔκπληξη ! »

Εἶχε κριθῆ, λοιπόν, ἢ Ἐλένη Οὐράνη ὅσο ἦταν ἀκόμη μεταξύ μας ὅπως ὅλοι οἱ ἄξιοι κριτικοὶ πὸν ἔγιναν πολὺ αἰσθητοὶ στὴν ἐποχὴ τους. Καὶ στὸ χῶρο τοῦλάχιστον τοῦ θεάτρου εἶχε μιὰ θητεία μοναδική, μιὰν ὑψηροσία μὲ διάρκεια πὸν ἔγινε πολὺτιμη μαρτυρία. Περισσότερο ἀπὸ σαρανταπέντε χρόνια ἦταν ὁ σχολιαστὴς κάθε προσπάθειας πὸν εἶχε σχέση μὲ τὸ θέατρο, χωρὶς κανένα διάλειμμα, χωρὶς κανένα κενό, καὶ στίς ἐντυπώσεις της ἀπὸ τίς πρῶτες παραστάσεις τῶν ἐλληνικῶν θιάσων ἀλλὰ καὶ τῶν ξένων θιάσων πὸν φιλοξενούσε ἢ ἐλληνικὴ σκηνή, δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε ὅτι ἔχουμε τὴν ἱστορία τῆς θεατρικῆς μας ζωῆς μιᾶς ὀλόκληρης ἐποχῆς.

* * *

Ἡ Ἐλένη Οὐράνη γεννήθηκε τὸ 1896, μεγάλωσε μέσα σὲ ὅλες τίς ἀνέσεις μιᾶς ἀπὸ τίς καλύτερες ἐλληνικὲς οἰκογένειες, τοῦ Μιλτιάδη καὶ τῆς Μαρίας Νεγροπόνη, κ' ἐπῆρε ἐξωσχολικὴ μόρφωση, πὸν τὴν βοήθησε γρήγορα νὰ ἔχῃ μιὰν εὐρύτερη πνευματικὴ καλλιέργεια. Πολὺ ἐνωρὶς εἶχε συμμετοχὴ στὴν πνευματικὴ μας ζωή. Τὸ 1914, ὅταν ἡ «Νέα Ἡμέρα τῆς Τεργέστης» συνέχιζε τὴν ἔκδοσή της στὴν Ἀθήνα μὲ διευθυντὴ τὸν Ι. Α. Χαλκοκονδύλη καὶ ἐπροκήρυξε διαγωνισμό στρατιωτικῶν ποιημάτων, ἢ Ἐλένη Οὐράνη ἔστειλε στίχους της καὶ βραβεύθηκε. Κριτικὴ ἐπιτροπὴ ὁ πρῆγκιψ Νικόλαος, ὁ Μπάμπης Ἄννινος, ὁ Παῦλος Νιρβάνας, ὁ Ἀριστοτέλης Κουρτίδης, ὁ Γεώργιος Τσοκόπουλος, καὶ εἰσηγητὴς ὁ Ἰωάννης Δαμβέργης. Ἦταν τότε ἢ Ἐλένη Οὐράνη δέκα ὀκτὼ χρόνων καὶ ἐκέρδισε τὸ δεύτερο βραβεῖο μὲ τὸ ποίημα «Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιάς». Ἡ ἴδια ἐπιτροπὴ ἀπένευσε τὸ πρῶτο βραβεῖο στὸν Ζαχαρία Παπαντωνίου καὶ τὸ τρίτο στὸν Στέλιο Σπεράντζα. Τὸν ἴδιο χρόνον ἔχει ἀκόμη μιὰν ἐπιτυχία. Στὸ διαγωνισμό μονοπρακτῶν τῆς («Ἐταιρίας τῶν Ἑλλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων») βραβεύεται τὸ μονόπρακτό της («Ὁ χορὸς τοῦ βοριά»), γράφει ἀκόμη ἓνα μονόπρακτο, τὴν («Ὀμορφιά πὸν σκοτώνει»), καὶ τὸ 1915 παίζεται τὸ τρίπρακτο ἔργο της («Φλοῖσβος»). Ἡ κριτικὴ δὲν εἶναι εὐνοϊκὴ γιὰ τὰ πρῶτόλεια αὐτά. Καὶ τὰ διηγήματα πὸν τύπωσε περίπου τὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τὸν τίτλο «Ἡ δέκατη τρίτη ὥρα» γρήγορα ξεχάστηκαν. Ἡ Ἐλένη Οὐράνη δὲν εἶχε βρεῖ ἀκόμη

τὸ δρόμο της. Ἄλλὰ καὶ δὲν ἄργησε νὰ φανῇ ποιὸς θὰ ἦταν ὁ προορισμὸς της καὶ ποῦ θὰ ἔδινε ὄλες τὶς δυνάμεις της. Τοῦτο ἔγινε μὲ τὶς πρῶτες κριτικές της γιὰ τὸ θέατρο τὸ 1919.

Πρέπει ὅμως ἀμέσως νὰ διευκρινίσω ὅτι ἡ Ἑλένη Οὐδράνη, μολοντί μὲ ιδιαίτερη ἐπιμονὴ καλλιέργησε τὴν κριτικὴ τοῦ θεάτρου, ἦταν ἓνα γενικὸ κριτικὸ πνεῦμα. Δὲν παρέλειψε νὰ τὸ πῶ, ἀλλὰ καλύτερα ἀπὸ τὴν ἀπλή μνεία ποὺ ἔκαμα τὸ λέει ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου της σὲ βιβλία. Θὰ ἀναφέρω τὰ σημαντικώτερα: Εἶναι οἱ «Στοχασμοὶ γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ ἄλλοι στοχασμοὶ» ποὺ τὸν τύπωσε τὸ 1928, οἱ «Ἀφορμῆς», πρῶτοι τόμοι τῆς σειρᾶς ποὺ ἄρχισε νὰ τυπώνεται τὸ 1961, οἱ «Μορφῆς καὶ θέματα τοῦ θεάτρου», δύο πολυσέλιδοι τόμοι, οἱ «Μορφῆς τῆς ἑλληνικῆς πεζογραφίας», δύο πολυσέλιδοι κι αὐτοὶ τόμοι, τὰ παλαιότερα μελετήματά της γιὰ τὸν Σολωμὸ καὶ τὸν Παλαμᾶ, οἱ «Ἐκδρομῆς καὶ ταξίδια», ἄλλο τμῆμα τοῦ ἔργου της σὲ τρεῖς τόμους ποὺ παρουσιάζουν κι αὐτοὶ μιὰν ἀξιόλογη ἐπίδοση. Αὐτὰ ἔχουν συγκεντρωθῆ ὡς τῶρα σὲ βιβλία. Μένουν ὅμως ἄλλα τόσα καὶ περισσότερα ἴσως καὶ περιμένουν τὸν εὐσυνείδητο ἐπιμελητὴ, ποὺ θὰ τὰ κατατάξῃ καὶ θὰ τὰ παρουσιάσῃ μὲ τὴ φροντίδα ποὺ τοὺς ἀξίζει. Περιμένουν καὶ τὰ κριτικὰ της σημειώματα γιὰ τὸ θέατρο, ἀκριβέστερα γιὰ τὰ ἔργα ποὺ παίχτηκαν ἀπὸ ἑλληνικοὺς καὶ ξένους θιάσους σὲ ἑλληνικὰ θεάτρα. Καὶ τὰ σημειώματα αὐτὰ θὰ κάνουν δύο ἢ καὶ τρεῖς μεγάλους τόμους καί, ὅπως εἶπα, θὰ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ θεάτρου μας στὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια. Μὲ τὴ διαθήκη της ἡ Ἑλένη Οὐδράνη ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμία νὰ συγκεντρωθῆ σὲ βιβλία αὐτὴ ἡ ἐργασία της. Καὶ μπορῶ σήμερα νὰ ἀνακοινώσω ὅτι ἡ Ἀκαδημία θὰ σεβασθῆ τὴν ἐπιθυμία της. Θὰ χρειασθῆ ὅμως εὐρύτερη ἀκόμα προσπάθεια γιὰ νὰ ἀναζητηθοῦν τὰ κείμενά της ποὺ εἶναι σκορπισμένα σ' ἐφημερίδες καὶ σὲ περιοδικὰ καὶ παρουσιάζουν ὄχι μόνον ὄγκο ἐργασίας ἀλλὰ καὶ μιὰ μοναδικὴ ἐνότητα, ποὺ δὲν ἔχει διασπασθῆ ἀπὸ ἀκαταστάλακτες ἰδέες. Αὐτὴν τὴν ἐνότητα, ποὺ δείχνει καλὰ ὀργανωμένο πνευματικὸ κόσμον, σπάνια τὴν ἔχουμε στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ, δὲν τὴν ἔχουμε οὔτε στὸ ἔργο πολλῶν λογοτεχνῶν καὶ μελετητῶν ποὺ ἔκαμαν σπουδαία προσφορὰ στὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Στὰ κείμενα τῆς Ἑλένης Οὐδράνη εἶναι ἀπόλυτη καὶ δίνεται μὲ μιὰ ποιότητα λόγου ποὺ τὴν κάνει ἀκόμα πιὸ αἰσθητὴ. Δὲν ὑπάρχει καλλιλογία στὶς σελίδες της. Κι ἂν θέλουμε νὰ εἴμαστε εὐλικρινεῖς γιὰ νὰ τιμήσουμε ἀληθινὰ τὴ μνήμη της, πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἡ Ἑλένη Οὐδράνη δὲν ἔγραψε ποτὲ σωστὰ τὴ δημοτικὴ, μολοντί τόσο πίστευε σ' αὐτὴν καὶ τόσοις ἀγῶνες ἔκανε γι' αὐτὴν, καὶ ποτὲ δὲν ἐμόχθησε γιὰ νὰ δώσῃ τὴν ὑποδειγματικὴ φράση ἢ τὸ ἐκφραστικὸ πυροτέχνημα. Εἶχε ὅμως ὁ λόγος της ἓνα ἄλλο γνώρισμα πολὺ σημαντικό: τὴ στερεότητα ποὺ τὴν διαμορφώνει ἢ ὠριμὴ σκέψη. Καὶ ἡ τίμια σκέψη, προσθέτω. Εἶχε ἐνωρὶς ὠριμάσει ἢ σκέψη αὐτὴ, ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ ἀρκετὲς ἀμφιταλαντεύσεις

κι από άκραϊες καταστάσεις. Συμπάθησε πολὺ τὸ φεμινιστικὸ κίνημα, μὲ τόλμη προχώρησε καὶ σὲ ἄλλες νέες ιδέες ποὺ ἔφεραν ἀναταραχὴ στὴν κοινωνία καὶ στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ, μὰ γρήγορα στάθηκε ἐκεῖ ποὺ ἔπρεπε : στὴν παράδοση ποὺ δὲν ἀρνεῖται τὴν πρόοδο καὶ στὴν ἀπαραβίαστη ἐλευθερία, ποὺ τὴν κερδίζει τὸ ἄτομο μὲ τὴ συναισθηση τῆς εὐθύνης του. Ὅ,τι ὅμως ἀποτελεῖ τὸν κορμὸ τῆς κριτικῆς ἐργασίας της εἶναι ἡ πίστη της στὴν ἀξία τῆς ὁμορφιάς. Συζητεῖ ἡ Ἑλένη Οὐράνη τίς ιδέες τοῦ θεατρικοῦ ἔργου ἢ τοῦ βιβλίου, μὰ δὲν ἐπιμένει, προχωρεῖ πέρα ἀπ' αὐτές, ποὺ μπορεῖ καὶ νὰ ἔχουν παραμερισθῆ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ, καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ καθορίσῃ τὴν αἰσθητικὴ ἀξία τοῦ δράματος ἢ τῆς κωμωδίας ποὺ εἶδε ἢ τοῦ βιβλίου ποὺ διάβασε, τὴν ὁμορφιά τους, τὴ δύναμη δηλαδὴ ποὺ κερδίζει τὸν ἀναγνώστη ἢ τὸ θεατὴ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι ἀδιάλλακτη, εἶναι ἀσυμβίβαστη. Καὶ ἡ ἀδιαλλαξία αὐτὴ δίνει ἐνότητα στὴν ἐργασία της, μὴν ἐνότητα ποὺ εἶναι φανερὴ σὲ ὅλα της τὰ κείμενα, ὅπως εἶπαμε, καὶ μᾶς βεβαιώνει ὅτι ἡ κρίση της στηρίζεται σὲ ὠριμὴ σκέψη. Τὸ μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τίς (« Ἀφορμὲς ») (τόμος α', σελ. 413-414) ποὺ θὰ διαβάσουμε, καθορίζει τὴ θέση της σὲ δύο ἀπὸ τὰ πιὸ βασικὰ θέματα τῆς λογοτεχνίας καὶ γενικότερα τῆς πνευματικῆς ζωῆς :

« Ἡ Τέχνη, γράφει, εἶναι μιὰ λειτουργία ὑποκειμενική. Ἀνήκει στὴν περιοχὴ τῆς θεωρίας, ὄχι τῆς πράξης καὶ τῶν ἐφαρμογῶν ὅπως ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη ὅταν δὲν εἶναι κι αὐτὴ ἀφηρημένη. Τοῦτο δὲν σημαίνει φυσικὰ ὅτι ἡ φωνὴ της εἶναι στεῖρα. Προσφέρει πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἔξαρση καὶ χαρὰ — « ἓνα πράγμα ὁμορφιάς εἶναι μιὰ χαρὰ γιὰ πάντα », εἶπε ὁ Κῆτης — καὶ μαζὶ ἐρεθισμούς, κεντρίσματα, πνευματικὲς διεγέρσεις, ἀνοίγει ὀρίζοντες καὶ προοπτικὲς, κινεῖ τὰ λιμνάζοντα νερά, ὑποβοηθεῖ τὸν παραλήπτη, ἔστω κι ἂν δὲν συλλάβῃ τὸ μήνυμα ἔτσι ἀκριβῶς ὅπως θὰ τὸ ἤθελε ὁ πομπός, νὰ δῆ καὶ νὰ ἀντιληφθῆ πρωτοθώρητες γι' αὐτὸν ὄψεις τοῦ κόσμου καὶ τῶν συνανθρώπων του ποὺ μόνος του δὲν θὰ τίς ἀνακάλυπτε. Ἡ Τέχνη ἐμπλουτίζει. Ὁ ἐμπλουτισμὸς εἶναι ὁ ρόλος της. Ἐνας ρόλος σημαντικὸς ὁ ὁποῖος τῆς ἀρκεῖ. Σκοπὸς της δὲν εἶναι νὰ γίνῃ ὠφελιμιστικὴ, νὰ παιδαγωγῆσῃ, νὰ διδάξῃ, νὰ ὠφελήσῃ ἄμεσα. Τοῦτο τὸ ἀγνοοῦν πολλοί. Τὸ ἀγνοοῦν δυστυχῶς καὶ λογοτέχνες. Γιὰ νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν ἀστήρικτη κατηγορία ποὺ ἐκσφενδονίζεται ἐναντίον τους, ὅτι ἅμα δὲν ἀναμιγνύονται ἐνεργητικὰ στὰ κοινά, ἅμα περιορίζονται νὰ προσφέρουν ὅ,τι εἶναι ταγμένοι νὰ προσφέρουν, κλείνονται σ' ἓναν (« πύργο ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο »), τρέπονται πρὸς τὴ δράση. Ἐτσι ὅμως, ὅπως τὸ εἶπε ὁ Μπεντά, προδίδουν τὴν ἀποστολή τους. Χρέος τους εἶναι νὰ λένε πάντα τὴν ἀλήθεια, τὴ δική τους ἀλήθεια, ὅποια κι ἂν εἶναι. Ἄμα ὅμως στρατευθοῦν, παραδεχθοῦν νὰ ὑπηρετήσουν, ἀναγκαστικὰ γίνονται φερέφωνα. Παύουν νὰ εἶναι ἀνεξάρτητοι, ἐλεύθεροι, ὅπως ὀφείλουν νὰ εἶναι· μετατρέπονται σὲ ὄργανα. Δεσμεύουν, πουλοῦνε τὴν ψυχὴ τους ».

Ἐπάσχει πολὺ θάρρος σ' αὐτὲς τὶς γραμμές, — καὶ πολλή τιμιότητα, πὸν γίνεται δυνατὴ ἔλξη στὰ κείμενα τῆς Ἑλένης Οὐράνη, τόσο δυνατὴ πὸν τὴν προσέχεις καὶ μένεις κοντὰ τῆς ἀκόμα κι ὅταν ἔχῃς ἀντίθετους πνευματικούς προσανατολισμούς. Καταλαβαίνεις ὅτι οἱ ὁποιοιδήποτε ἐνθουσιασμοὶ τῆς καὶ οἱ ὁποιοσδήποτε ἀντιρρήσεις τῆς ἔχουν μίαν καὶ μόνο ἀφετηρία : τὴν προσωπικὴν, τὴν ἀληθινὴν τῆς γνώμη. Δὲν κρύβουν ἐλιγμούς πὸν ἔχουν στόχο ἔξω ἀπὸ τὸ ἔργο πὸν κλίνεται. Καὶ ξέρουμε πολὺ καλὰ ὅτι στὴν ἐποχὴ μας εἶναι πολλοὶ καὶ ἀπαράδεκτοι οἱ ἐλιγμοὶ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, πὸν δὲν σέβονται τὴ γνησιότητα καὶ τὴν πραγματικὴ ἀποστολὴ τοῦ ἔντεχνου λόγου.

Ἀκόμη πιὸ καθαρὰ φαίνεται τὸ θετικὸ πνεῦμα τῆς Ἑλένης Οὐράνη σ' ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ ἄλλο κείμενό τῆς, πὸν δείχνει τὴ στάση τῆς στὶς μεταφυσικὲς ἀναζητήσεις καὶ ἀφήνει ἐντελῶς ἀκάλυπτο τὸν ἐσωτερικὸ τῆς κόσμο : «Πιστεύω, γράφει, μὲ περισσότερη ἀκόμα πεποίθηση παρὰ τὴν ἀνυπαρξία τῆς ὑπερκόσμιας δύναμης, στὸ ἀδύνατο τῆς ἐπιβίωσης τῶν νεκρῶν. Καὶ τοῦτο, ὅχι τόσο ἐπειδὴ καθόλου δὲν μὲ ικανοποιοῦν τὰ μυθεύματα γιὰ Κόλαση καὶ Παράδεισο ὅπου θὰ διαμοίραζε ὁ ὑπεύθυνος κι ὑπαίτιος γιὰ τὶς ἁμαρτίες καὶ τὶς ἀγαθοεργίες, τοὺς ἐπιλέκτους κι ἀποδιοπομπαίους τοῦ τράγου, ὅχι τόσο ἐπειδὴ δὲν κατορθώνουν νὰ δραματισθοῦν τὸ χῶρο ὅπου θὰ συννοθυλεύονταν οἱ μυριάδες τῶν νεκρῶν ψυχῶν, ὅσο γιὰτὶ ἀμέσως διαμορφώνονται μέσα μου τὰ ἐρωτήματα : «Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιβιώσω μιὰ πὸν δὲν ὑπῆρξα ἓνας ; Θὰ ἐπιζήσω τὴν ὥρα τῆς ἀκμῆς μου, ἐπιστρέφοντας σ' αὐτή, ἢ τῆς παρακμῆς μου πὸν προηγήθηκε ἀπὸ τὸ θάνατο ; Μὰ κι ἂν ὑποθέσουμε ὅτι θὰ συντελεσθῇ μιὰ σύνθεση, κι αὐτὴ θὰ μ' ἀλλοιώσει, θὰ μὲ παραμορφώσῃ ἀφοῦ θὰ μὲ καταδικάσῃ στὴ στασιμότητα. Δὲν εἶναι ἄλλωστε καλὸ τὸ σῶμα μου πὸν αὐτὸ ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ διαλυθῇ, θὰ ἐξαφανισθῇ, ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ εἶναι μου ; Τί ὠφελεῖ νὰ ἐπιζήσω μιὰ πὸν θὰ ἔχῃ χαθῇ τὸ θαῦμα, ἢ προσωπικότητα ; Τί μ' ὠφελεῖ νὰ ξανασυναρτήσω τοὺς ἀγαπημένους μου, μιὰ πὸν δὲν θὰ εἶμαστε πιὰ ἐκεῖνοι πὸν ἤμαστε ὅταν ἀγαπιόμαστε, καὶ μοιραῖα, ἀφοῦ θὰ εἶμαστε ἄσαρκοι, θὰ ἔχῃ σβῆσει ἢ φλόγα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ πάθους πὸν μᾶς συνέπαιρνε, καὶ μᾶς συνέδεε ;» Ἐρωτήματα σκληρὰ, πού, ὡστόσο, δὲν τὰ ἀποφεύγει ἡ Ἑλένη Οὐράνη καὶ δὲν τὰ παραμερίζει ὅταν, στὰ ἐδρύτερα μελετήματά τῆς, προσπαθῇ νὰ καθορίσῃ τὴν ἀξία τῆς λογοτεχνίας μέσα στὴ ζωὴ καὶ στὶς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄς δοῦμε ὁμως ἀπὸ πιὸ κοντὰ ἓνα ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Ἑλένης Οὐράνη, πὸν παρουσιάζει τὴν κυρία ἐπίδοσή τῆς, τὸν πρῶτο τόμο τῆς σειρᾶς «Μορφές καὶ θέματα τοῦ θεάτρου». Στὶς σελίδες του ἔχουμε τέσσερα διεξοδικὰ μελετήματα : «Οἱ γυναῖκες στὸ θέατρο τοῦ Ἴψεν», «Παντελῆς Χόρν», «Γρηγόριος Ξενόπουλος», «Τὸ θεατρικὸ ἔργο

τοῦ Καζαντζάκη». Καὶ δύο σειρὲς σκίτσα : «Φῶτος Πολίτης», «Μιχαὴλ Ροδάς», «Ζαχ. Παπαντωνίου», «Παλαμᾶς», «Θεόδωρος Συναδινός», «Ἑλένη Παπαδάκη», «Μνήμη Γ. Παπᾶ, Ν. Παρασκευᾶ, Β. Λογοθετίδη, Τάκη Γαλανοῦ», καὶ «Χριστόφορος Νέζερ», «Κώστας Μουσοῦρης» καὶ «Κάρολος Κούν»). Καλύτερο μελέτημα γιὰ τὸν Ἴφεν ἀπὸ τὶς «Γυναῖκες στὸ θέατρο τοῦ Ἴφεν» δὲν ξέρω στὴ γλῶσσα μας. Καὶ οἱ παρατηρήσεις γιὰ τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Ξενόπουλου, τοῦ Χόρν, τοῦ Καζαντζάκη, τοῦ Παπαντωνίου, τοῦ Συναδινοῦ καὶ τοῦ Παλαμᾶ, εἶναι καίριες. Ἐπὶ ἀπὸ τὰ «σκίτσα» δὲ λείπει ὁ σωστὸς κριτικὸς λόγος. Καὶ περισσεύει ἡ κύρια ἀρετὴ τοῦ Ἄλκη Θούλου, ἡ ἀποστροφή του στὸ δόγμα. Γράφει γιὰ τὸν Φῶτο Πολίτη, μορφὴ ἀδρῆ πὸν ἐδέσποσε στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ πρὶν ἀπὸ τὸν δεῦτερο μεγάλο πόλεμο : «Ἦταν ἓνας ἄνθρωπος προσηλωμένος σὲ μερικὲς μορφὲς σχεδὸν ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, στὸ Σαίξπηρ, στὸ Γκαίτε, στὸ Σολωμό, πὸν ἀξίωνε ἀπ' ὅλους νὰ εἶναι ἰσοδύναμοι μαζί τους, πὸν ὅσους δὲν τοὺς ἔμοιαζαν καὶ δὲν τοὺς ἔφθαναν τοὺς ἐκμηδένιζε, χωρὶς καμμιὰ ἐπιείκεια, ἢ στὶς εὐνοϊκότερες περιπτώσεις μὲν τὸς ἀνεχότανε, πὸν εἶδε ἓνα πεδίο ὁρατότητος τοποθετημένο πολὺ ψηλὰ ἀλλὰ καὶ πολὺ στενὸ, πὸν ἀποστρεφότανε σὰν θανάσιμο ἁμάρτημα τὴν ἐλαφρότητα καὶ τὴ χάρη, καὶ πὸν τὶς ἔμμονες ἰδέες του, τὶς πολὺ λίγες, τὶς διακήρυχνε μ' ἓνα τόνο συνοφρονωμένου δασκάλου (τὰ χεῖλη του δὲν τὰ μισοάνοιξε ποτὲ οὔτε ἡ ὑποψία ἑνὸς χαμόγελου), καθοδηγητῆ, μαστιγωτῆ, καὶ τὶς ἐπαναλάμβανε ἀδιαφορώντας ὀλότελα γιὰ τὴ μονοτονία. Ἡ μονοτονία δὲν τὸν ἐνοχλοῦσε, δὲν τὸν ἐπληττε, δὲν τὸν πίεζε, δὲν κορεζόταν ἀπ' αὐτήν. Ὅλο συνέθετε παραλλαγὲς γύρω ἀπὸ τὰ ἴδια κεντρικὰ θέματα. Ὁ Φῶτος Πολίτης ἦταν δηλαδὴ ὁ τύπος τοῦ ἀντικριτικοῦ, βρισκότανε στοὺς ἀντίποδες ἀπὸ τὸν ἰδανικὸ κριτικὸ ὅπως μᾶς ἀρέσει καὶ συνηθίσαμε νὰ τὸν φαιταζόμαστε». Αὐτὰ πιστεῦε ὁ Ἄλκης Θούλος γιὰ τὸν Φῶτο Πολίτη, ἀλλὰ καὶ σπεύδει νὰ συμπληρώσῃ τὶς σκέψεις του : «Κι ἐν τούτοις τὴ φήμη του καὶ τὴ διάρκειά του τὶς ἀπέκτησε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ μὲ ἓνα ἔργο κριτικοῦ. Διαμαρτυροῦμαστε κι ὅμως παραδεχόμαστε σχεδὸν χωρὶς συζήτηση τὴν ἰδιοφυΐα του».

Μὲ τὴν ἴδια εὐθύτητα ἀναλύει τὸ ἔργο κλασσικῶν πιά θὰ ἔλεγα πεζογράφων μας σὲ σειρὰ πολυσέλιδων μελετημάτων, πὸν ἄρχισαν κι αὐτὰ νὰ συγκεντρώνονται σὲ τόμους μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Μορφὲς τῆς ἐλληνικῆς πεζογραφίας». Ἐδῶ πιά ἔχουμε ἓνα βασικὸ κεφάλαιο τῆς ἐλληνικῆς κριτικῆς, ὅχι μόνον τῆς ἐργασίας τῆς Ἑλένης Οὐράνη. Καὶ τὸ κυριώτερο γνώρισμά του εἶναι ἡ ἄκρα, ἡ ὑποδειγματικὴ εὐσυνειδησία στὴν ἀναζήτησι ὅλου τοῦ ὕλικου πὸν χρειάζεται γιὰ νὰ γίνῃ ἡ σύνθεσι τῆς προσωπογραφίας καθενὸς ἀπὸ τοὺς πεζογράφους πὸν τοὺς κρίνει καὶ τοὺς τοποθετεῖ στὴν ἐποχὴ τους. Χτὲς ἀκόμα ἦταν κοντὰ μας οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς αὐτοῦς. Ἐχουμε ὅμως τόσο λίγο ὁργανώσει τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ ὥστε ὁ κριτι-

κός, πού θέλει νά δώση εδρύτερες καί συνθετικότερες ἐργασίες, πρέπει ν' ἀρχίση ἀπό τὰ πιό στοιχειώδη. Καί ἡ Ἑλένη Οὐράνη ἔκαμε αὐτή τήν κουραστική ἐργασία, ἀναζήτησε ἡμερομηνίες, χαρακτηριστικά καί χρήσιμα περιστατικά, ἀκόμη στάθηκε καί σέ λεπτομέρειες πού μόνο ὁ προσεκτικός μελετητής ξέρει νά τίς ἐκτιμήσῃ, κ' ἔδωσε κριτικές σελίδες, πού δύσκολα μποροῦν νά συμπληρωθοῦν ἢ νά ἀνασκευαστοῦν. Μαζὶ μὲ τὰ μεγάλα τῆς μελετήματα γιὰ τό θέατρο, εἶναι ἡ οὐσιαστικότερη κριτική ἐργασία τῆς.

Παράπλευρες στό κριτικό ἔργο τῆς Ἑλένης Οὐράνη εἶναι καί οἱ ταξιδιωτικές σελίδες τῆς, πού κι αὐτές, πολλές ἀπ' αὐτές, ἄρχισαν νά συγκεντρώνωνται σέ τόμους πολυσέλιδους. Στὴ σελ. 159 τοῦ β' τόμου αὐτῆς τῆς σειρᾶς μᾶς δίνει μιὰν ἐξήγηση πού πρέπει νά τὴν προσέξουμε γιὰτὶ καθαρὰ διαφοροποιεῖ τὰ ταξιδιωτικά τῆς κείμενα ἀπὸ τὸν ταξιδιωτικό λόγο ἄλλων συγγραφέων :

«Στὰ ταξίδια μου, γράφει, στίς ἐκδρομές μου πολὺ λίγο ἐνδιαφέρομαι γιὰ ὅ,τι σχετίζεται μὲ τίς γνώσεις καί τίς πληροφορίες. Περιστατικά, γεγονότα, χρονολογίες, ὅλα τοῦτα εἶναι καταδικασμένα μὲ τὴ συγκεκριμένη τους ὑπόσταση πολὺ γρήγορα νά τὰ ξεχάσω· γιὰτὶ λοιπὸν νά κοπιᾶσω νά τὰ ἀποτυπώσω ἀφοῦ ὀπωσδήποτε θὰ σβήσουν ; Ὅ,τι συγκρατῶ εἶναι ἓνα ἄρωμα, τὸ ἀπόσταγμα τους. Ἀκόμα καί τὰ ἔργα τέχνης, ὅταν μὲ τὴν πρώτη ματιὰ διαπιστώσω ὅτι τὰ δέχομαι μὲ ἀπάθεια, χωρὶς ἀντιδράσεις, ὅτι οὔτε μὲ ἐλκύουν ἰδιαίτερα, οὔτε μοῦ προκαλοῦν σφοδρὲς ἐναντιώσεις, τὰ προσπερνῶ· ἐπιλέγω· σταχυολογῶ σχετικά ἐλάχιστα. Γυρεύω ὅσα θὰ μὲ κεντρίσουν, θὰ κρούσουν κάποιες χορδές μου, θὰ ἐρεθίσουν καί θὰ μοῦ προσφέρουν θέματα γιὰ προεκτάσεις». Στίς λίγες αὐτὲς γραμμὲς ἔχουμε μιὰ μέθοδο ἐργασίας, ἀλλὰ καί τὸν ὀρισμὸ τοῦ λογοτεχνικοῦ εἴδους πού τὸ ὠνομάσαμε ταξιδιωτικὴ λογοτεχνία καί πού πρέπει νά καταλάβουμε ὅτι δὲν εἶναι μάθημα γεωγραφίας. Δὲ λέω, χρειάζεται καί ἡ γεωγραφία, ἔχει κι αὐτὴ τὴ θέση τῆς σ' ἓνα ταξιδιωτικὸ βιβλίον, ἀλλὰ μόνο ὡς ἓνα σημεῖο, ὡς ἐκεῖ πού δὲν θὰ περιορίσῃ τὴν προβολὴ τοῦ προσωπικοῦ στοιχείου, τὴν ἐκπληξή, τὴ συγκίνηση ἢ τὸν στοχασμὸ τοῦ ταξιδιώτη συγγραφέα. Καί τὰ τρία αὐτὰ εἶναι τόσο ἄφθονα στὰ ταξιδιωτικὰ βιβλία τοῦ Ἀλκη Θούλου, ὥστε ἡ γεωγραφία μένει δειλὴ καί ὑπηρετεῖ μόνο ὅταν τὴν καλοῦν.

Στὸν α' τόμο αὐτῆς τῆς σειρᾶς ἔχουμε ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἀμερική, ἀπὸ τὸ Ἰράν, ἀπὸ τίς Ἰνδίες, ἀπὸ τὴν Ἰαπωνία, ἀπὸ τὸ Παρίσι, ἀπὸ τὴν Ἑλβετία, ἀπὸ ἰταλικὲς λίμνες καί ἰταλικὲς πόλεις, ἀπὸ ἓνα συνέδριο στὴν Πορτογαλία, ἀπὸ τὴν Κύπρο, ἀπὸ τὴν Παλαιστίνη, ἀπὸ τὴν Πόλη, ἀπὸ τὸ Βελιγράδι. Μὲ τὸν β' τόμο πηγαινόμεν στὸν Ἀτλαντικὸ Ὠκεανὸ καί στίς Ἀζόρες, στὰ νησιά τῆς Καραϊβικῆς, στὴν Αἴτη καί στὸ Μαϊάμι, στὸ σημερινὸ καί στὸ ἀρχαῖο Μεξικό, στὴ Νορβηγία, στὴ «Νεκρὴ Μπρούζ»), στὴ Μεσόγειο. Κ' ἔπειτα ἔχουμε ἓναν μεγάλο περίπατο στὴν ΠΑΑ 1972

Ἑλλάδα, πὸν ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία, περνάει ἀπὸ τὰ Κόθηρα, τὸ Μεσολόγγι, τὸ Πήλιο, τὴν Κέρκυρα, τὴ Ζάκυνθο, τὴ Θάσο, τὴ Σαμοθράκη, τὴ Μήλο, τὶς Σπέτσες, τοὺς Δελφούς καὶ τελειώνει στὴ Θεσσαλονίκη. Καὶ μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἢ Ἑλένη Οὐράνη, ἐκτὸς ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, εἶναι καὶ εὐχάριστος σύντροφος στὸ ταξίδι. Αὐτὴ ἢ εἰλικρινεῖά της πὸν κάποτε-κάποτε γίνεται ἀφέλεια μικροῦ παιδιοῦ, μᾶς παίρνει πολὺ κοντὰ της, μᾶς κερδίζει.

Θὰ τελειώσω μὲ μιὰ πληροφορία πὸν θὰ δείξῃ καλύτερα ἀπὸ κάθε σχόλιο τὴν πίστη τῆς Ἑλένης Οὐράνης στὸ λειτουργημὰ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Πολὺ πρὶν προχωρήσῃ στὰ χρόνια, ἀρχισε ν' ἀδυνατίξῃ ἢ ὄρασή της. Ἀρχισε τότε κ' ἓνας ἀγώνας, πὸν μόνο μὲ τὴ δική της ἐπιμονὴ μπορούσε νὰ γίνῃ καὶ τόσο πολὺ νὰ κρατήσῃ. Ἐπέμενε νὰ διαβάξῃ ὅλα τὰ βιβλία πὸν τῆς ἔστελναν — λόφους ὀλόκληρους—καὶ τὰ ἄλλα βιβλία, ἑλληνικὰ καὶ ξένα πὸν τῆς ἦταν ἀπαραίτητα, ἐπέμενε νὰ παρακολουθῇ ὅλες τὶς θεατρικὲς παραστάσεις, κ' ἐκεῖνες πὸν ἔδιναν μικροί, ἀκόμα καὶ ἐρασιτεχνικοὶ θίασοι, σὲ μακρινὲς γειτονιὲς τῆς Ἀθήνας καὶ στὰ προάστια, ἀλλὰ ἐπέμενε καὶ νὰ γράφῃ μ' αὐτὰ τὰ μάτια τὰ ἀδύνατα καὶ τὰ κουρασμένα, νὰ γράφῃ κάθε μέρα, νὰ γεμίζει ἀναρίθμητες σελίδες. Κι ὅταν ἀδυνάτισε παραπολὺ ἢ ὄρασή της, ὅταν σχεδὸν δὲν ἔβλεπε, πάλι ἐπέμενε : ὑπαγόρευε στὴ γραμματέα της αὐτὰ πὸν ἤθελε νὰ γράφῃ ἢ ἴδια. Ἡ ἐπιμονὴ αὐτὴ ἐκράτησε ὡς τὶς τελευταῖες ἡμέρες τῆς ζωῆς της, — ἀναπαύθηκε στὶς 8 Δεκεμβρίου τοῦ 1971, — ὡς τὰ μέσα τοῦ περυσιοῦ Νοεμβρίου, πὸν ὑπαγόρευσε τὴν τελευταία της θεατρικὴ κριτικὴ. Καὶ δὲν εἶναι ἀνεξήγητὴ αὐτὴ ἢ ἐπιμονὴ. Ἡ Ἑλένη Οὐράνη σὲ ὅλα της τὰ χρόνια ἔκανε πνευματικὴ ζωὴ. Κι ὅταν μὲ κόπο, μὲ πολὺν κόπο, ἔγραφε κι ὅταν ἀναγκαζόταν νὰ ὑπαγορεύῃ, παράταση στὴ ζωὴ της ἔδινε. Ἦταν ὁ ἀληθινὸς πνευματικὸς ἀνθρώπος, πὸν ζοῦσε, πὸν αἰσθανόταν ὅτι ὑπάρχει, μόνο ὅταν σκεπτόταν καὶ μόνο ὅταν ἀγωνιζόταν, μὲ τοὺς ἀγωγὸς τῆς τέχνης, νὰ πλησιάσῃ στὸ μυστικὸ τῆς ζωῆς. Σ' αὐτὸν τὸν ἀγώνα μᾶς καλοῦσε. Καὶ μᾶς ἔπειθε ὅτι ἢ πνευματικὴ ζωὴ, πὸν περνάει, στὶς ἡμέρες μας, ἀπὸ τόσο δύσκολη κρίση, ἔχει ἀκατάλυτὴ ἀξία καὶ προσφέρει τὸ πιὸ ἀπαραβίαστο καταφύγιο στὸν πανικόβλητο ἀνθρώπο τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ προσφορὰ δὲν εἶναι μικρὴ. Καὶ θὰ τὴν αἰσθανόμαστε καλύτερα ὅταν διαβάζουμε τὰ βιβλία τῆς Ἑλένης Οὐράνης μὲ τὴν προσοχὴ πὸν ἀπαιτοῦν ὅσα λογοτεχνικὰ κείμενα ἔχουν καὶ ποιότητα καὶ εἰλικρινεῖα. Στὶς σελίδες τῶν βιβλίων αὐτῶν σκέπτεται, ἐξομολογεῖται καὶ κάνει τὸν ἐπώδυνο ἐσωτερικὸ του ἀγώνα ἓνας καθαρὸς, ἓνας ὀλοκάθαρος πνευματικὸς ἀνθρώπος. Κι αὐτὸν τὸν ἀνθρώπο τιμοῦμε σήμερα.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 7ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Γ. Ἰωακείμογλου**, παρουσιάζων τὸ κατωτέρω δηλούμενον βιβλίον τοῦ κ. Ἀν. Χρηστομάνου, εἶπε τὰ ἑξῆς :

«Κύριε Πρόεδρε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν τὸν πρῶτον τόμον τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν ἐκδοθέντος καὶ ἐν Ἑλλάδι τυπωθέντος βιβλίου τοῦ συναδέλφου κ. Ἀναστασίου Χρηστομάνου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Μοριακὴ Βιολογία τῶν Αἱμοσφαιρινῶν, τόμος Α΄. Αἱ φυσιολογικαὶ καὶ παθολογικαὶ αἱμοσφαιρίναι τοῦ ἀνθρώπου».

Ὁ κ. Χρηστομάνος δὲν εἶναι ἄγνωστος εἰς τὴν ἡμετέραν Ἀκαδημίαν. Εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ὀμιλήσω ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1967 περὶ πειραματικῆς μελέτης τοῦ ἐκτελεσθείσης ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς κυρίας Χρυσάνθης Παυλοπούλου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Συγκριτικὴ Χρωματογραφικὴ μελέτη περὶ τῆς παρουσίας πτερινῶν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς διαφόρων τάξεων ζώων».

Ὁ κ. Χρηστομάνος εἰργάσθη κατὰ τὰ ἔτη 1962 - 1970, κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, ἐν Γερμανίᾳ, εἰς τὸ ἐργαστήριον Βιοχημείας τῆς Ἑταιρίας Max Planck, πρόεδρος τῆς ὁποίας ἦτο ὁ διαπρεπὴς χημικὸς A. Butenandt. Προῖόν τῆς ἐκεῖ ἐργασίας του εἶναι τὸ ὑπὸ κρίσιν βιβλίον.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη. Τὸ πρῶτον μέρος περιλαμβάνει τρία κεφάλαια. Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἐκτίθενται τὰ τῆς δομῆς τοῦ μορίου τῆς αἱμοσφαιρίνης, τόσον ἀπὸ χημικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ φυσικοχημικῆς ἀπόψεως καὶ ἰδιαιτέρως τὰ τῆς τρισδιαστάτου ἐν τῷ χώρῳ δομῆς του. Γίνεται ἐπίσης μνεῖα τῆς ἑτερογενείας τῶν διαφόρων αἱμοσφαιρινῶν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀποτέλεσμα τῆς διαφόρου συστάσεως τῶν σχηματιζόντων τὸ μόριον πεπτιδικῶν ἀλύσεων, τόσον κατὰ

τήν ἐμβρυϊκὴν ἡλικίαν ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ ἀτόμου. Γίνεται ἐκτενὴς μνεία τῆς, συνεπεία μεταλλαγῶν τῶν γονιδίων, ἀντικαταστάσεως τῶν ἀμινοξέων.

Εἰς τὸ δεῦτερον κεφάλαιον γίνεται εἰσαγωγή εἰς τὴν δι' ἀκτίνων Χ μελέτην τῆς ἐν τῷ χώρῳ κρυσταλλογραφικῆς δομῆς τοῦ μορίου τῆς αἰμοσφαιρίνης, ἰδιαιτάτα κατόπιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Kendrew ἐπὶ τῆς μυοσφαιρίνης. Ἐνταῦθα ἐκτίθενται ἐν λεπτομερείᾳ αἱ μεταβολαὶ τῆς τριτοταγοῦς καὶ τεταρτοταγοῦς μεταβολῆς τῆς δομῆς τοῦ μορίου τῆς αἰμοσφαιρίνης κατὰ τὴν πρόσληψιν καὶ ἀπόδοσιν ὀξυγόνου, συμφώνως πρὸς τὰς διὰ τοῦ βραβείου Nobel βραβευθείσας ἐργασίας τοῦ Perutz.

Εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον ἐκτίθενται αἱ νῦν ὑφιστάμεναι γνώσεις ἡμῶν περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς αἰμοσφαιρίνης ἐκ τῶν ἀρχαϊκῶν αὐτῆς μορφῶν, καθ' ἃς ἡ μυοσφαιρίνη καὶ ἡ αἰμοσφαιρίνη ἀπετέλουν ἓνα μονομερὲς κοινὸν μόριον. Ἐκτίθενται ἐπίσης ὠρισμένοι ἀπόψεις περὶ τῆς συνθέσεως τῆς ἀρχαϊκῆς αἰμοσφαιρίνης καὶ τῆς ὁμοιομόρφου τριτοταγοῦς αὐτῆς μορφῆς τόσον εἰς τὰ ἀνώτερα θηλαστικά, ὅσον καὶ εἰς τινὰ ἀσπόνδυλα, γεγονότος ἔξ οὗ ἐμφαίνεται ἡ κοινὴ προέλευσις.

Εἰς τὸ δεῦτερον μέρος τοῦ βιβλίου κατόπιν μακρᾶς εἰσαγωγῆς, σχετικῶς μὲ τὰς μεταλλαγὰς τοῦ γενετικοῦ κώδικος καὶ συνεπεία τούτων ἀντικαταστάσεις ἀμινοξέων, ἀντικαταστάσεις αἰτινες ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ ἀμινοξέος ἐν τῷ μορίῳ τῆς αἰμοσφαιρίνης καὶ τῆς πολικότητος ἢ μὴ αὐτοῦ ἐπιφέρουν ἐλαφρότερα ἢ βαρύτερα κλινικὰ συμπτώματα αἰμοσφαιρινοπαθειῶν. Ἀναφέρονται περὶ τὰς ἑκατὸν καὶ πλέον αἰμοσφαιρινοπάθειαι. Τονίζεται ἡ μεγίστη σημασία τῆς ἀντικαταστάσεως ἀμινοξέων γειτονευόντων πρὸς τὴν προσθετικὴν ομάδα. Περαιτέρω ἐκτίθενται αἱ αἰμοσφαιρινοπάθειαι συνεπεία ὑβριδισμοῦ τῶν πεπτιδικῶν ἀλύσεων τῆς αἰμοσφαιρίνης καθ' ἃς παρατηροῦνται αἱ διαφοροὶ τύποι αἰμοσφαιρίνας Lepore. Εἰς ἰδιαιτερον τμῆμα τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ περιγράφονται λεπτομερῶς αἱ αἰμοσφαιρινοπάθειαι Η καὶ Bart, ὡς καὶ οἱ διάφοροι τύποι τῶν θαλασσαιμιῶν α καὶ β καὶ ἡ συνύπαξις αὐτῶν μετ' ἄλλων αἰμοσφαιρινοπαθειῶν.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος ἐκτίθενται ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ αἱ πρόοδοι ἐρεῦνης πρὸς διάγνωσιν τῶν αἰμοσφαιρινοπαθειῶν καὶ ἰδιαιτάτα ἐκείνων αἰτινες δὲν ἀπαιτοῦν πολυπλόκους συσκευάς.

Γενικῶς ἔχει δοθῆ μεγάλη προσοχὴ ὥστε αἱ ἀναπτυσσόμεναι ἐκάστοτε καὶ περιγραφόμεναι μέθοδοι νὰ δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὸν ἑλληνικὸν χώρον, ὅπου παρατηροῦνται διάφοροι τύποι αἰμοσφαιρινοπαθειῶν ἀπὸ ἀπλᾶς ἀντικαταστάσεις ἀμινοξέων μέχρι ἐλαφροτέρων ἢ βαρύτερων καταστάσεων θαλασσαιμίας ἀπλᾶς ἢ ἐν συνδυασμῷ μὲ αἰμοσφαιρίνας Lepore ἢ καὶ ἄλλας ἀντικαταστάσεις ἀμινοξέων.

Ὁ ἐρευνητὴς ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἀσχοληθῆ μὲ θέμα ἀφορῶν εἰς τὰς αἰμοσφαιρίνας εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀνατρέξῃ εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ διαφόρων κατευθύνσεων (Χημικά, Φυσικοχημικά, Μοριακῆς Βιολογίας, Ἐνζυμολογίας, Βιοχημείας, Ἱατρικῆς κτλ.).

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Χρηστομάνου θὰ βοηθήσῃ τὸν ἐρευνητὴν νὰ ἀνεύρῃ εὐκόλως τὴν σχετικὴν ἐπιστημονικὴν βιβλιογραφίαν. Τὸ διακρίνει σαφήνεια καὶ ἀκριβολογία, ἔτυχε δὲ εὐμενοῦς κρίσεως ἀπὸ Γερμανοὺς ἐπιστήμονας μεγάλου κύρους. Περιορίζομαι νὰ ἀναφέρω τὸν καθηγητὴν H. Wieland ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὰ ἑξῆς :

«Das Buch macht mit seiner übersichtlichen Anordnung, wissenschaftlichen Bearbeitung und reichlicher Illustration einen ausgezeichneten Eindruck», ἀναγνωρίζει δηλαδὴ πλήρως τὴν ἐπιστημονικὴν του ἀξίαν.

Συμφωνῶ πλήρως μὲ τὸν κ. Wieland. Ὁ κ. Χρηστομάνος προτίθεται νὰ ἐκδώσῃ δύο ἀκόμη τόμους τοῦ βιβλίου. Ὁ δεῦτερος τόμος θὰ περιλαμβάνῃ τὰς αἰμοσφαιρίνας τῶν θηλαστικῶν καὶ ὁ τρίτος τὰς αἰμοσφαιρίνας τῶν ἰχθύων, τῶν ἀμφιβίων καὶ τῶν ἑρπετῶν.

Εὐχομαι νὰ μοι δοθῆ εὐκαιρία νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν καὶ τοὺς ἐν λόγῳ τόμους».

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ*

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηῶν ἀναμνησκαται σήμερον κατὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον αὐτὴν τελετὴν τῆς ἐπιδόσεως τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου τῆς εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ διαδόχου Ἐκείνου, τῆς ὑπερόχου μορφῆς Ἀθηναγόρου τοῦ Α'. Τὸ μέταλλιον τοῦτο ἀπενεμήθη εἰς τὸν Ἀθηναγόραν ζῶντα, τὴν 4ην Μαΐου τοῦ λήγοντος ἔτους, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πεντήκοντα ἐτῶν ἀρχιερωσύνης.

Ἐπάρχουν ἄνθρωποι πὸν περιέχουν εἰς τὴν ψυχὴν των τὸ ἀγνὸν μέταλλον τῆς ἀξίας. Ἄλλους ὅμως, εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις ὁδηγεῖ ἢ ἀνεξιχνίαστος Βουλὴ τῆς Θείας Δωρεᾶς. Καὶ εἰς ἄλλας ἄλλους.

Ὁ Ἀθηναγόρας ἐκλήθη νὰ εἶναι εἰς ὄλην του τὴν ζωὴν τὸ ὀρόσημον μιᾶς ἐποχῆς. Νὰ εἶναι ὁ εἰρηνοποιός, ὁ κατοχυρώνων τὴν γαλήνην πὸν εἶχεν ἤδη κατὰ τρόπον ὅμως εὐθραυστον — ὅπως εἶναι εὐθραυστον ὅ,τι συνδέεται μὲ τὴν ἀτελεῖ ψυχὴν τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου — ὁ κάματος τοῦ σπαραγμοῦ.

Καὶ εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν ρόλον αὐτὸν τοῦ Οἰκοδόμου τῆς Εἰρήνης ἐκλήθη νὰ παίξῃ. Ὁρθῶς αὐτὸν ἐξέλεξε τὸ 1930 μὲ τὸ ἀέτιον βλέμμα του καὶ μὲ τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῶν ἀνθρώπων διὰ νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ὁρθοδοξίαν εἰς τὸν Νέον Κόσμον ἕνας ἄλλος μέγας Ἡγέτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Χριστιανοσύνης, ὁ τότε Κορινθίας καὶ μετέπειτα Ἀθηῶν Δαμασκηνός, ὅταν ἀπεστάλη διὰ νὰ συνθέσῃ ἐκ τοῦ χάους καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀναταραχῶν εἰς τὰς ὁποίας εἶχον ὁδηγήσει τὰ πάθη καὶ οἱ φανατισμοὶ καὶ αἱ φιλοπρωτία καὶ τὰ πείσματα, οἱ αἰώνιοι αὐτοὶ σκώληκες τῆς ζωῆς τῆς φυλῆς μας, τὴν νέαν ζωὴν τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ τῆς πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἠπείρου.

* Ἐκτακτος συνεδρία 12 Δεκεμβρίου 1972.

Και εἶναι πάντοτε τὸ ἔργον τοῦ Οἰκοδόμου τῆς Εἰρήνης δυσκολώτερον ἀπὸ οποιοδήποτε ἄλλο. Διότι ἀπαιτεῖ συγχρόνως θάρρος καὶ σύνεσιν. Καὶ στηρίζεται εἰς ἀκλόνητον ἀπόφασιν διὰ τὴν θυσίαν.

Εἶχε δεῖξει τὰ χαρίσματα αὐτά, καὶ τὸ θάρρος καὶ τὴν σύνεσιν ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας, ὁ Ἄθηναγόρας εἰς τὴν Κέρκυραν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φαιδραῖς ἀλλὰ τραγικῆς ἐπιδρομῆς τῶν δυνάμεων τοῦ φασισμού.

Ὅπως τὰ ἔδειξε, κατ' ἄλλον ὁμῶς τρόπον, περισσότερον κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἐνδεειγμένου ἐκ τῶν περιστάσεων, τὸν θλιβερὸν Σεπτέμβριον τῶν βανδαλισμῶν τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου κατευθυνομένου — διατί νὰ κρύβωμεν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, μόνον αὐτὴ σώζει — ἀπὸ τὴν Ἐξουσίαν.

Ἐπίκρανα τὸν ἄνδρα ὅταν μετὰ τινα ἔτη τοῦ εἶπα ὅτι τὸ βράδυ τῆς 6ης Σεπτεμβρίου ἐκείνης τὸ χρέος του ἦτο νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ νὰ θυσιασθῇ, ἀναχαιτίζων ἂν μὴ καὶ ἀνατρέπων διὰ τῆς προσφορᾶς του τὸν ροῦν τῆς Ἱστορίας. Καὶ λυποῦμαι. Διότι ἴσως εἶχεν Ἐκεῖνος δίκαιον. Τὸ σιωπηλὸν του μαρτύριον ὑπῆρξεν σκληρότερον ἀπὸ ὅποιανδήποτε θυσίαν. Καὶ συνετέλεσε εἰς τὰς μετέπειτα ἐξελίξεις τῆς ψυχολογίας του. Τὸν ἐχαλύβδωσεν εἰς τὰς πνευματικὰς του πρωτοβουλίας ἢ συνειδήσεις τοῦ διαρκῶς ἐπικρεμαμένου κινδύνου.

Τὸ ἔργον του εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὑπῆρξεν μέγα. Εἶναι εὐκολον νὰ νομίζωμεν ὅτι δυνάμεθα νὰ διατηρῶμεν τὰς θέσεις καὶ τὰ προνόμια πού ἐντίμως μὲν, ἀλλ' εἰς τὸ παρελθὸν ἀπεκτησάμεν, μέσα εἰς ἓνα διαρκῶς ἀναγεννώμενον καὶ ἀναδιαμορφούμενον κόσμον. Ἀλλ' εἶναι ἀνεδαφικόν. Πρέπει νὰ ἔχωμεν τὸ θάρρος νὰ ἀντιμετωπίζωμεν τὰ πράγματα ὅπως εἶναι καὶ ὅχι ὅπως θὰ ἠθέλαμεν νὰ εἶναι. Καὶ τὸ θάρρος αὐτὸ δὲν εἶναι σύνθηρες. Διότι στηρίζεται εἰς τὴν πρόβλεψιν. Ἔτι πλέον εἰς τὴν ἐνόρασιν. Ὅσοι δὲν βλέπουν τὸ μέλλον, ὅσοι νομίζουν ὅτι τὸ παρὸν εἶναι ὀριστικὸν εἶναι τυφλοὶ καὶ ἀνανήφουν κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια . . .

Ὁ Ἄθηναγόρας γνωρίζων τὸ παρελθὸν ἔβλεπε τὸ μέλλον. Καὶ ἐπεχειρεῖ νὰ συνθέσῃ τὴν παράδοσιν μὲ τὴν ἐξέλιξιν. Ὅση αὐτῷ δύναμις. Ἀπὸ τότε ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀμερικῆς ἀπέκτησε κῦρος πού δὲν θὰ χάσῃ ποτέ.

Ὁ ἴδιος μοῦ διηγεῖτο γελῶν ὅτι εἰς μίαν ἐξοχὴν τῆς Νέας Ὑόρκης κατῆλθε ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητόν του διὰ νὰ περιπατήσῃ καὶ ἀντίκρουσε τὸ θέαμα ἐνὸς μαύρου ὁ ὁποῖος μόλις τὸν εἶδε μὲ τὸ ὕψος του, μὲ τὸ ρᾶσόν του, μὲ τὰ γένειά του καὶ μὲ τὸ βλέμμα του, ἔπεσε πρηγηδὸν καὶ τὸν ἐπροσκύνησε λέγων : (Ὁ Θεός).

Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ λησμονῆται ἡ δρασίς τοῦ Ἄθηναγόρου εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Δὲν εἶναι καθόλου μικροτέρα τῆς ἐν Τουρκίᾳ ἢ Ἡτο εὐκολωτέρα ἐν σχέσει μὲ τὴν Ἐξουσίαν, ἀσυγκρίτως εὐκολωτέρα, ἀλλὰ πολὺ δυσχερεστέρα ἐν σχέσει μὲ τὸ ποιμνίον του. Ἀλλοίμονον !

“Όταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤρχισε τὸ νέον μαρτύριον. Σίσυφος εἰς τὴν αἰωνίαν προσπάθειαν τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, χωρὶς Χριστιανούς, ἀτελήφθη ταχέως ὅτι τὸ κάλεσμα τῶν καιρῶν δὲν εἶναι ἡ ἀπομόνωσις, ἀλλ’ ἡ ἐνότης. Ἡ ἐνότης ὅμως ὅλων τῶν Χριστιανῶν εἶχε δύο ἐμπόδια: τὴν ἀντίδρασιν τῶν φανατικῶν τῆς ἀπομονώσεως, οἱ ὅποιοι ἦσαν φεῦ! καὶ οἱ ἀγνώτεροι ἐκ τῶν πιστῶν καὶ οἱ φανατικώτεροι τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν καχυποψίαν τῆς Ἐξουσίας, ἡ ὁποία, ὅπως κάθε Ἐξουσία, ἔβλεπε μὲ δύσπιστον ὄμμα πάντα ὄργανισμὸν κινούμενον εἰς τὸν χῶρον πὺρ αὐτῆ ἐλέγχει, ἀλλ’ ἔχοντα εὐρύτερον πνευματικὸν φάσμα ὑπερβαῖνον τὰ ὄρια τοῦ χώρου αὐτοῦ, ἀντλοῦντα δὲ τὴν δύναμίν του ἀπὸ παγκόσμιον ἀκτινοβολίαν μὴ ὑποκειμένην εἰς τὸν ἔλεγχόν τῆς.

Αὐτῶν τῶν διπλῶν ἐμποδίων τὴν ὑπερπήδησιν ἐπεχείρησεν ὁ Ἀθηναγόρας. Καὶ ὅσων ἄλλων παρουσιάσθησαν εἰς τὸν δρόμον του. Περὶ αὐτῶν ὁμως οὐ τοῦ παρόντος.

Ἐξεκαθάρισε ταχέως τὸν θεμελιώδη στόχον. Καὶ διέλυσε τὰς παρεξηγήσεις. Στόχος ἦτο ἡ ἐνότης ὅλων τῶν Χριστιανῶν. Ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν πὺρ εἶναι πλέον ὄλαι καὶ ὄχι μόνον ἡ Παπικὴ, μεγάλοι γραφειοκρατικοὶ καὶ ἐνίστε καὶ ἔθνικοι ὄργανισμοί, δὲν ἦτο ὁ στόχος. Διότι εἶναι ἀδύνατος. Καὶ ἄσκοπος. Καὶ πλήρης ἀπροόπτων. Ἡ ἔνότης ὅμως εἶναι, καὶ ἐφικτὴ καὶ ἀπαραίτητος. Ἐνότης ψυχῶν προπαντὸς καὶ ὄχι ἔνωσις ἢ ἐνότης Ὀργανισμῶν, δηλαδὴ σωμάτων. Οὔτε κὰν ἐνότης δογμάτων. Οὔτε αὐτὴ εἶναι ἀπαραίτητος.

Εἰς τὰς στιγμὰς τῶν μεγάλων καὶ πολυπλεύρων δυσκολιῶν ὁ Πάπας Ἰωάννης ὁ Καλὸς ἐξεσφενδόνιζε τὴν πρότασιν τῆς Δευτέρας Βατικανῆς Συνόδου, ἡ ὁποία βαθμηδὸν μετέβαλε τὴν ψυχολογίαν τοῦ Καθολικισμοῦ.

Γνωρίζω λεπτομερείας διότι ἀνεμίχθην — ὄχι ὡς Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας τῆς ἐποχῆς, ἀλλ’ ὡς μυστικὸς ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀθηναγόρου εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Καλὸν — πόσον τὰ πράγματα κατέστησαν εὐκόλα καὶ πῶς παρεκάμφθη ὁ φόβος μήπως ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθοδοξία στείλῃ παρατηρητὰς ἐνῶ ἡ Ρωσικὴ Ὀρθοδοξία δὲν θὰ ἔστελλε. Φυσικὰ ἔστειλε ἐπὶ ἀνταλλάγμασι. Ἀλλὰ δὲν εἶναι, ἐπαναλαμβάνω, καιρὸς νὰ ὀμιλήσωμεν ἐπ’ αὐτῶν.

Καὶ τὸ ἔργον συνεχίσθη καὶ ὠλοκληρώθη μὲ τὸν Πάπαν Παῦλον.

Ὁ δρόμος διὰ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν συνεργασίαν ὅλων τῶν Χριστιανῶν, ὄχι μόνον τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Καθολικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Διαμαρτυρομένων — τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν εἶχε καὶ αὐτὸ ἀρχῆθεν τὴν ἀπόλυτον εὐνοίαν τοῦ Ἀθηναγόρου — ὅλων τῶν Χριστιανῶν, ὅλων τῶν φυλῶν, ὅλων τῶν Ἐθνῶν καὶ ἀκόμη ὅλων τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν πεποιθήσεων.

Μία νέα περίοδος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρχίζει. Καὶ εἰς τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ

Οικοδομήματος είναι — όπως είναι και εις τὰς ψυχὰς μας — χαραγμένη ἢ δέησις :
 « Ἐθναγόρου τοῦ Α' αἰωνία ἡ μνήμη ! »

Παρακαλῶ τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ρεθύμνης καὶ Μυλοποτάμου
 νὰ προσέλθῃ καὶ παραλάβῃ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ
 Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Νέας Ρώμης τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς Ἀκα-
 δημίας εἰς μνήμην Ἐθναγόρου τοῦ Α'.



Ἀκολουθῶς ὠμίλησεν ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἰω. Θεο-
 δωρακόπουλος, εἰπὼν τὰ ἑξῆς :

« Τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῇ Βασιλευούσῃ τῶν Πόλεων
 ἐτίμησαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἄνδρες ἐξαίρετοι εἰς εὐσέβειαν καὶ σοφίαν, εἰς σωφροσύ-
 νην καὶ θάρρος, εἰς καρτερίαν καὶ μαρτύριον, ἡγεμόνες πραγματικοὶ τῆς Ἐκκλη-
 σίας, τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ πνεύματος.

Τὸ σημερινὸν ταπεινόν, ἐξωτερικῶς πτωχικὸν Φανάρι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς
 ἄλλους ἐκκλησιαστικὸς θρόνους, ὅπου ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πολυτέλεια θαμπώνουν τὸ
 βλέμμα τῶν ἀνθρώπων, ἐκπέμπει ἀπὸ τὸ βάθος τῶν αἰώνων μόνον πνευματικὴν
 καὶ ἠθικὴν λάμψιν, ἡ ὁποία σαγηνεύει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου,
 τόσον τοῦ Χριστιανοῦ ὅσον καὶ τοῦ μὴ Χριστιανοῦ. Εἰς τὸν αἰῶνα μας τὸ ταπεινόν,
 πτωχικὸν καὶ σχεδὸν λησμονημένον Φανάρι, ἀπέδειξε τόσον εἰς τοὺς Χριστιανούς
 ὅσον καὶ εἰς τοὺς μὴ Χριστιανούς τὴν οἰκουμενικότητά του μὲ τὸ κήρυγμα τῆς ἀγά-
 πης, τὸ ὅποιον μὲ τόσῃν θέρμῃν ἀλλὰ καὶ τόσῃν ἀνθρωπίνῃ λιτότητι ἐξέπεμψε
 πρὸς τὴν Οἰκουμένην ὁ ἀοίδιμος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἐθναγόρας ὁ Α', εἰς
 μνήμην τοῦ ὁποίου συνῆλθεν σήμερον ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Καὶ ποῖος θνητὸς δὲν
 συγκινεῖται ἀπὸ τὴν Θεϊκὴν αὖραν τῆς Γαλιλαίας, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ἐλληνικὸν
 ὄνομα (« Ἀγάπη ») ; Αὐτὴν τὴν Ἀγάπην ἀνευ ἄλλης σοφίας ἐκήρυξε καὶ ἔφερε εἰς
 τὴν πρᾶξιν εἰς τὸν αἰῶνα αὐτὸν τοῦ μίσους ὁ Ἐθναγόρας καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ,
 ὅτι ἡ παναρχαία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι πιστὴ εἰς τὸ θεῖον κήρυγμα τῆς Γαλι-
 λαίας, ὅπου καὶ ἐδράζεται ὅλον της τὸ οἰκοδόμημα.

Ἡ Ὁρθοδοξία μὲ τὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης ἀπὸ τὸν Ἐθναγόραν προεβλήθη
 ἐνώπιον τῆς παγκοσμίου κοινῆς γνώμης, ἡ ὁποία εἶδε τὸ πτωχικὸν Φανάρι νὰ
 φωτίζεται ἀπὸ τὸ ἱλαρὸν φῶς τῆς Φάτνης τῆς Βηθλεέμ. Ἀπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς
 ἀγάπης ἐπήγαγε καὶ ὁ διάλογος τὸν ὅποιον ἤνοιξε ὁ Ἐθναγόρας μὲ τὴν κεφαλὴν
 τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, τὸν Ἐπίσκοπον τῆς Ρώμης, ὅπως εἶναι ὁ πρῶτος καὶ
 παλαιὸς αὐτοῦ τίτλος. Καὶ εἶδομεν οὕτως τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας
 νὰ ἐπισκέπτεται τὸ ταπεινὸν καὶ πτωχικὸν Φανάρι καὶ συνάμα νὰ προστρέχῃ εἰς

τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἵνα προσευχηθῇ. Ὁ Ἀθηναγόρας ἐξ ἄλλου, ὡς παναρχαία καὶ βιβλική φυσιογνωμία, γίνεται δεκτὸς μὲ ἐνθουσιασμόν ἀπὸ τὰ πλήθη τῆς Ρώμης εἰς τὸ Βατικανόν, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Τὸ γεγονός τοῦτο συνεκίνησε τὰ μέγιστα τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἐξηρέθισε ὅμως τὴν κακοδοξίαν, ἣ ὁποία καὶ παρηρμήνευσε τὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀθηναγόρου καὶ μετεκίνησε τὸ νόημά του εἰς τὴν λεγομένην («Ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν»).

Ὁ Ἀθηναγόρας ἐξήτει τὴν ἐν Χριστῷ ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Χριστιανῶν, ἣ ὁποία ἐγκεῖται εἰς τὴν ἀγάπην μεταξὺ των καὶ δὲν ἦτο τόσον ἀφελῆς νὰ ζητῇ τὴν («Ἐνωσιν»), διότι ἐγνώριζε κάλλιστα τὴν ἱστορικὴν διαδικασίαν, ἣ ὁποία διεμόρφωσε τὴν Ἀνατολικὴν καὶ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν εἰς δύο ἀνεξάρτητα ἱστορικὰ σώματα, τὰ ὁποῖα, ὅσα κοινὰ σημεῖα καὶ ἂν ἔχουν, χωρίζονται ἀπὸ διαφορὰς τόσον εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως καὶ τῆς ἱεραρχίας ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῶν τύπων τῆς λατρείας καὶ τέλος εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ δόγματος. Ὁ Ἀθηναγόρας, τολμῶ νὰ εἶπω, δίχως νὰ εἶναι βαθὺς θεολόγος, ἐγνώριζε πάντα ταῦτα καλῶς καὶ ἀκριβῶς καί, ἐπειδὴ τὰ ἐγνώριζε, ἐπροχώρησε κατ' ἐθεῖαν εἰς τὴν πηγὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην γενικῶς, ὅπου ἀναβλύζει τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης. Τί Χριστιανοὶ εἶμεθα, μοῦ εἶπε, πρὸ εἰκοσαετίας, ὅταν εἶχα τὸ προνόμιον νὰ εὐρίσκωμαι ἐπὶ ἓνα μῆνα πλησίον του εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, προσκεκλημένος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους, νὰ συμμετέχω ὡς σύνδειπνος εἰς τὴν λιτὴν Πατριαρχικὴν τράπεζαν τοῦ Φαναρίου, τί Χριστιανοὶ εἶμεθα, ἂν δὲν ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους; Ἦδη εἰς τὸν πρῶτον διάλογον τὸν ὁποῖον εἶχα μαζί του τὸν ἠρώτησα: Πῶς θὰ ἀρχίσῃ ἡ συνεννόησις μὲ τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης, ὁ ὁποῖος ἱστορικῶς ἔχει τόσους τίτλους, ἀκόμη καὶ κοσμικοὺς, καὶ περιβάλλεται ἀπὸ τόσους τύπους; Καὶ μοῦ ἀπήντησεν τότε ὁ Ἀθηναγόρας περίπου τὰ ἐξῆς: Θὰ τοῦ γράψω, θὰ τὸν προσφωνήσω ἀδελφὸν ἐν Χριστῷ καὶ θὰ τοῦ προτείνω νὰ ἐκκινήσῃ ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν Ρώμην τὴν παλαιὰν καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν Νέαν Ρώμην, τὴν Βασιλεύουσαν, καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου θὰ συναντηθῶμεν, θὰ ἀνταλλάξωμεν ὡς Χριστιανοὶ ἀσπασμόν καὶ θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς ἀνάγκης νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἀγάπη μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Γνωρίζω ὅτι θὰ ἐγερθῇ θόρυβος καὶ ἴσως θύελλα ἐναντίον μου, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη δὲν πρέπει νὰ φοβῆται τίποτε, διότι εἶναι πανίσχυρος καὶ διότι αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐδειξε τότε ὁ Πατριάρχης τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ μοῦ εἶπεν: Ἴδου ὁ Κύριος τῆς ἀγάπης, ὁ ὁποῖος συνεχῶς μᾶς καλεῖ νὰ ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ θόρυβος θὰ γίνῃ ἀπὸ τοὺς φανατικούς, ἣ Οἰκουμένη ὅμως καὶ εἰδικῶς τὸ πλήρωμα τῆς Ὀρθοδοξίας θὰ δεχθῇ μὲ τὴν ψυχὴν τῆς τὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Ἀθηναγόρας εἰς τὴν ἀγάπην ὑπῆρξεν μέγας καὶ ὅπως αἱ πανάρχαιαι δρῦες τῶν ὀρέων τῆς ἐλληνικῆς γῆς ἀνθίστανται εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ τὰς θυέλλας, ἔτσι καὶ αὐτὸς ὡς Δωδωναία δρυς δὲν ἐφοβεῖτο τοὺς ὀλίγους φανατικούς, τοὺς κακοδόξους, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζε ὅτι θὰ τὸν κατηγορήσουν ὡς ἐξερχόμενον ἀπὸ τὰ πανάρχαια τεῖχη τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ ἀφοβία του ὅμως καὶ ἡ μεγαλωσύνη του ἐστηρίζοντο ἀκριβῶς εἰς τοῦτο, ὅτι δίχως νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ πανάρχαια τεῖχη τῆς Ὁρθοδοξίας ἐκήρυξε τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐζήτησε τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Χριστῷ. Καὶ τέλος ἐπροχώρησε εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ ἀναθέματος τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐχώριζε τὴν Ἀνατολικὴν καὶ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Ἀθηναγόρας ἦτο ὑπεράνω ὅλων τῶν τυπικῶν διαδικασιῶν καὶ διαβουλεύσεων, αἱ ὁποῖαι φέρουν τὸ ὄνομα Οἰκουμενικῆ Κλήσεως ἢ Ἐνωσις Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο διότι ἦτο μέγας ἐκκλησιαστικὸς ἡγέτης καὶ ὁ λόγος του δὲν ἦτο ἐσπαργανωμένος εἰς τύπους ἀλλὰ ἐξήρχετο ὀλόθερμος καὶ ὀλόγυμος ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ εἰσῆρχετο κατ' εὐθειαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ποιμνίου του, τὸ ὁποῖον εἶναι διεσπαρμένον εἰς ὅλην τὴν Οἰκουμένην, διότι πράγματι εἰς ὅλην τὴν Οἰκουμένην ὑπάρχον Ὁρθόδοξοι. Καὶ ὁ λόγος του αὐτὸς ὁ ἔνθερμος ἀπὸ ἀγάπην, ἐσαγήνευε καὶ ἔπειθε. Εἶδα πιστοὺς νὰ δακρῦζον ἀπὸ τὰ ἔνθερμα λόγια ἀγάπης τοῦ Ἀθηναγόρου.

Δύναμαι μὲ πολλὴν μετριοφροσύνην νὰ εἶπω, διότι δὲν εἶμαι ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι γνωρίζω καλῶς τὰ μεγάλα ἀναστήματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ τοῦ Χρυσόστομου, Ἐπισκόπων ἀμφοτέρων τῆς Βασιλεουσῆς, ἐλάμπρυναν τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ἄλλοι διὰ τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ἀγώνων καὶ ἄλλοι διὰ τοῦ μαρτυρίου αὐτῶν, διότι πάντοτε σχεδὸν ἡ πνευματικὴ λάμψις καὶ ἡ ὑπεροχὴ συνοδεύονται, εἴτε ἀπὸ σωματικὸν εἴτε ἀπὸ ψυχικὸν μαρτύριον εἴτε καὶ ἀπὸ τὰ δύο συνάμα, ὅπως συνέβη μὲ τὸν Ἰωάννην Χρυσόστομον, ὁ ὁποῖος ὑπέκλυεν εἰς τὰς κακονχίας τῆς ἐξορίας. Εἰς τὰ ἀναστήματα αὐτὰ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ κατατάξουν τὸν Ἀθηναγόραν ἢ ἱστορία καὶ ἢ μνήμη.

Ὅταν πρὸ εἰκοσαετίας εὐρέθην ἐνώπιον τοῦ Ἀθηναγόρου εἰς τὸ Φανάρι καὶ εἶδον ἐκ τοῦ σύνεγγυς πῶς διάγει ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, εἰς πόσον στενὰ ὄρια ἐκινεῖτο ὁ μέγας αὐτὸς ἐκκλησιαστικὸς ἡγέτης, ὁ ὁποῖος ἀντήλλαξε τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν κινήσεως ὡς ἀρχιεπίσκοπος Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς μὲ τὴν στενὴν ἀτραπὸν τοῦ Φαναρίου καὶ τοὺς σκληροὺς περιορισμοὺς πὸν ἐπέβαλε εἰς αὐτὸν τὸ περιβάλλον, ἐτόλμησα νὰ τοῦ εἶπω : «Παναγιώτατε, σὰς βλέπω ἐδῶ ὡς Προμηθεῖα Δεσμώτην». Ἐπηκολούθησε σιωπὴ καὶ ἔπειτα, μὲ φωνὴν σθεναρὰν καὶ μὲ βλέμμα λάμπον ἀπὸ χριστιανικὸν φῶς, τὸ ὁποῖον ὑπεβάσταξεν ἢ καρτερία αἰώνων, ἢ καρτερία τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Γένους, μοῦ ἀπήντησεν : «Δεσμώτης ναί, ἀλλὰ καὶ Προμηθεύς ! Ὁ Στανρὸς τοῦ Κυρίου εἶναι ἢ μοῖρα μας

καὶ τὸν Σταυρὸν αὐτὸν θὰ τὸν φέρωμεν μέχρι τοῦ Γολγοθᾶ, ὅπως καὶ τόσοι Πατέρες πρὸ ἡμῶν, τῶν ὁποίων ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τοὺς ἱμάντας τῶν ὑποδημάτων των».

Ἐγνώριζα τὸν Ἀθηναγόρα ἀπὸ μαθητῆς. Ἐκεῖνος ἦτο διάκονος τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μελετίου Μεταξάκη καὶ ἐγὼ μαθητῆς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Μελέτιος ἐπεσκεπέτετο συχνά, διότι συνεδέετο διὰ φιλίας μὲ τὸν διευθυντὴν τῆς Σχολῆς καὶ καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Χρυσόστομον Παπαδόπουλον. Ἐχω διατηρήσει ζωηρὰν εἰς τὴν μνήμην μου τὴν εἰκόνα καὶ παράστασιν τῶν τριῶν αὐτῶν μορφῶν καὶ ἰδίως κρατῶ εἰς τὴν μνήμην μου τὴν εἰκόνα τοῦ βλέμματος τοῦ καθενός. Τὸ βλέμμα τοῦ Μελετίου ἦτο διαπεραστικὸν καὶ ὀξὺ ὡς τρύπανον καὶ ἀποφασιστικόν, τὸ βλέμμα τοῦ Χρυσοστόμου ἦτο ἄβρον, βελούδιον καὶ ἐλαφρῶς μελαγχολικόν, τὸ βλέμμα τέλος τοῦ νεαροῦ διακόνου καὶ εὐθυτενοῦς ὡς κυπαρίσσου ἦτο ζωηρότατα λαμπρὸν, ὕγρον καὶ γλυκύ. Ὅταν μοῦ εἶπε τὰ λόγια αὐτὰ ὁ Ἀθηναγόρας, ὅτι ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ μοῖρα μας, τότε ἡ λάμψις, ἡ ὕγρότης καὶ ἡ γλυκύτης τῶν ὀφθαλμῶν του ἔγιναν ἓνα λαμπρὸν κρᾶμα, τὸ ὁποῖον ἀπεσπᾶσθη ἀπὸ τοὺς βολβούς ὡς κρυστάλλινον δάκρυ καὶ ἐχύθη εἰς τὰς παρειάς του. Μὲ εἶδε τότε βαθύτατα συγκινημένον καὶ εἶπεν : « Ἀντήλλαξα τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὴν στενὴν ἀτραπὸν τοῦ Φαναρίου, διότι πιστεύω ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς διέρχονται περίοδον παθῶν καὶ ἡ περίοδος τῶν παθῶν ἀπαιτεῖ καρτερίαν, ὑπομονὴν καὶ μαρτύριον. Ἡ παλαιὰ αἴγλη δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια, ἡ ὁποία δὲν ἀποθνήσκει ποτέ. Ἡ παραβολὴ τοῦ σπορέως συμβολίζει τὴν τύχην τῆς ἀληθείας εἰς τὴν ἱστορίαν».

Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ ἐπαναλάβω ἐδῶ τοὺς διαλόγους, τοὺς ὁποίους εἶχα τὸ προνόμιον νὰ ἀνοίγω μὲ τὸν μέγαν ἐκκλησιαστικὸν ἡγέτην διὰ λόγους οὐσιαστικούς, καθαρούς, ἀναζητοῦντας μόνον τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐλευθέρους ἀπὸ μίση καὶ πάθη θρησκευτικά, ἐθνικὰ καὶ κοινωνικά. Εἶχεν ἤδη ἀπὸ τότε ὁ Ἀθηναγόρας ὡς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀνοίξει διάλογον μὲ τὸν Πατριάρχην τῆς Μόσχας, ὁ ὁποῖος εἰς ἀπάντησιν, σεβόμενος καὶ τηρῶν ὄλους τοὺς καθιερωμένους κατὰ παράδοσιν τῶν αἰώνων τύπους, ἀνεγνώριζε τὰ πρεσβεῖα καὶ τὰ πρωτεῖα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἡ Οἰκουμενικότης τοῦ Θρόνου τῆς Βασιλευούσης, μοῦ εἶπε τότε ὁ Ἀθηναγόρας, δὲν εἶναι ἀπλὸς τύπος ἀλλὰ καὶ οὐσία καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἤλθα ἐδῶ νὰ φέρω εἰς φῶς καὶ νὰ τὴν ὑψηρετήσω. Ἡ οἰκουμενικὴ ἰδέα εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ μεγάλη ἰδέα τόσον τῆς Ὁρθοδοξίας ὅσον καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἶχα ἤδη κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς Κατοχῆς γράψει καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ τόπου δημοσιεύσει μελέτην, ἡ ὁποία διεπνέετο ἀπὸ τὴν Οἰκουμεικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ συνεπῶς ἡ χαρὰ μου ἦτο μεγάλη, ὅταν ἤκουσα

ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ Πατριάρχου τὸ δόγμα τῆς Οἰκουμεικότητος ὄχι μόνον τῆς Ὁρθοδοξίας ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Κατὰ τὴν μηνιαίαν παραμονήν μου εἰς τὴν Πόλιν ἔδωκα τέσσαρας διαλέξεις, μίαν κάθε ἐβδομάδα, εἰς τὴν Ἑνωσιν τῶν Ἑλλήνων Ὑπηκόων, οἱ ὅποιοι ἦσαν τότε περίπου εἴκοσιν χιλιάδες, οἱ δὲ Ἑλληνες Τοῦρκοι ὑπήκοοι ἦσαν ἐβδομήκοντα χιλιάδες. Εἰς κάποιον διάλογόν μας ὁ Πατριάρχης μοῦ εἶπεν: «Αἱ χιλιάδες αὐτὰ πρέπει νὰ διπλασιασθοῦν». Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐχρησιμοποίησα τὸν χρόνον μου διὰ νὰ μελετήσω ὅλα τὰ μνημεῖα τῆς Βασιλευούσης, οἱ δὲ Ἑλληνες ὑπήκοοι ἔθεσαν εἰς τὴν διάθεσίν μου ὅλα τὰ μέσα πρὸς τοῦτο. Μὲ ἄσβεστον δίψαν καὶ ἐνθουσιασμόν ἀλλὰ καὶ μὲ ὑποβόσκουσαν εἰς τὴν ψυχὴν μου βαθυτάτην θλίψιν ἐγνώρισα τὰ ἐρεῖπια τοῦ μεγαλείου τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Παρεκάλεσα διὰ τηλεγραφημάτων μου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας τῆς Τουρκίας νὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὄχι διὰ τῆς πλαγίας εἰσόδου ἀλλὰ διὰ τῆς Μεγάλης Πύλης, πρῶγμα τὸ ὅποιον μοῦ εἶχεν ἀρνηθῆ ὁ ὑπεύθυνος ἀρχαιολόγος εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπῆγετο ἡ Ἁγία Σοφία ὡς μουσεῖον καὶ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας τῆς Τουρκίας ἔδωκε τὴν συγκατάθεσίν του εἰς τὸ αἴτημά μου τοῦτο. Ὄταν τὴν ἐπομένην κατὰ τὸ δεῖπνον περιέγραφα εἰς τὸν Ἀθηναγόραν τὰ συγκλονιστικὰ συναισθήματα, τὰ ὅποια ἐδοκίμασα κατὰ τὴν εἴσοδόν μου εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, εἰσελθὼν διὰ τῆς Μεγάλης Πύλης καὶ διελθὼν διὰ τοῦ ἔξω καὶ ἔσω νάρθηκος, ὅπου αἱ τρεῖς ἐξωτερικαὶ πύλαι εἰς τὸν πρῶτον νάρθηκα γίνονται πέντε καὶ εἰς τὸν δεύτερον γίνονται ἑνέα, ὅταν λέγω τοῦ περιέγραφα τὸ ὅλον ὄραμα τοῦ αἰσθητοῦ αὐτοῦ μεγαλείου, εἶδα καὶ πάλιν τὴν λάμπριν, τὴν ὑγρότητα καὶ τὴν γλυκύτητα τῶν ὀφθαλμῶν του νὰ μείγνυνται εἰς κρυστάλλινον δάκρυ τὸ ὅποιον νὰ ρέῃ εἰς τὰς παρειάς του. Καὶ ὅταν μίαν ἄλλην ἐσπέραν ἀνέφερα εἰς τὸν Πατριάρχην ὅτι εἶχα ἐπισκεφθῆ χριστιανικὸν ναὸν μεταβεβλημένον κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς στάβλον χοίρων καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ ἱεροῦ μεταβεβλημένον εἰς ρυπαρὰν κατοικίαν ἀθιγγάνων, εἶδα τὸ πρόσωπόν του νὰ γίνεται αἴφνης κατάχλωμον καὶ νὰ τὸ περιβάλλῃ ἡ σιωπὴ τοῦ θανάτου, τὴν ὁποίαν μετ' ὀλίγον διέκοψε μία φωνὴ ἀναδυομένη ἐκ βαθέων, καὶ ἡ ὁποία μοῦ εἶπεν: «Αὐτὸς εἶναι ὁ Σταυρὸς τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ βαστάσωμεν καὶ νὰ φέρωμεν καὶ δι' αὐτὸ ἠλθामεν ἐδῶ, διότι τὰ ἁγιάσματα στερεοῦν δίχως πίστιν. Ἐδῶ δὲν ὑπάρχουν δάφναι καὶ δόξα, ἐδῶ ὑπάρχει τὸ μαρτύριον».

Ἐμυδρὰν εἰκόνα τοῦ ἐσωτερικοῦ μαρτυρίου καὶ τοῦ Σταυροῦ τὸν ὁποῖον ἐβάσταζεν ὁ Ἀθηναγόρας ἴσως δύναται νὰ δώσῃ ἡ προσωπικὴ μου ἐμπειρία ἀπὸ τὴν μηνιαίαν μου παραμονήν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ἢ μᾶλλον τὸ προσωπικόν μου πάθημα. Κατεχόμενος ἀπὸ τὴν δίψαν νὰ γνωρίσω ἐντὸς ὀλίγων ἐβδομάδων ὅλα τὰ

μνημεῖα καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Βασιλευούσης, ἀπὸ τὰ τείχη, τὰ ὅποια τὴν περιβάλλουν καὶ τὰ ὅποια ὀμιλοῦν τὴν μελαγχολικὴν γλῶσσαν τῶν αἰῶνων, ὡς τὰ ὑπόγεια ὑδραγωγεῖα τὰ ὅποια λάμπουν ἀκόμη ἀπὸ τὴν καλλιτεχνίαν καὶ θαμπώνουν τοὺς ὀφθαλμούς, ἦτο φυσικὸν ἢ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα μου νὰ κινουῖνται ἀπὸ τὴν κατάπληξιν καὶ τὸ θάμπος πρὸς τὴν κατάθλιψιν καὶ τὸ πένθος. Ἡ καθημερινὴ αὐτὴ μετάπτωσις ἀπὸ τὴν κατάστασιν τοῦ θαυμασμοῦ εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ πένθους — καὶ τὰ συναισθήματα αὐτὰ τὰ δοκιμάζει κανεὶς συγχρόνως, ὅταν ἐπισκέπτεται οἰονδήποτε μνημεῖον τῆς Βασιλευούσης — με ὠδήγησε ἕνα βράδυ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ δείπνου εἰς τὴν Πατριαρχικὴν τράπεζαν ἀποτόμως εἰς μίαν ὑπερκόπωσιν ἢ μᾶλλον κατάρρευσιν τῶν δυνάμεών μου. Ὁ Ἰθνηγαγόρας ἐκάλεσε ἀμέσως τὸν προσωπικὸν του ἰατρόν, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῆς ἄλλης θεραπείας μοῦ συνέστησε νὰ μείνω κλινήρης ἐπὶ τριήμερον. Τὸ προσωπικὸν τοῦτο πάθημα ἐνὸς ἐπισκέπτου τῆς Βασιλευούσης δίδει ἀμυδρὰν μόνον εἰκόνα τοῦ ἐσωτερικοῦ μαρτυρίον ἐνὸς πνευματικοῦ ποιμένος μεγαλοφυοῦς, ὁ ὁποῖος ἀντήλλαξε τοὺς ἐλευθέρους δρόμους τῆς μεγαλυτέρας δημοκρατίας τοῦ κόσμου, ὅπου ἦτο ἀρχιεπίσκοπος, με τὴν στενὴν ἀτραπὸν τοῦ Φαναρίου καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἐβάσταζε μόνον τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς ὤμους του ἀλλὰ ὑπέμενε καρτερικῶς, δίχως νὰ δύναται νὰ ὀμιλήσῃ, καὶ τὰς κακολογίας ὄλων ἐκείνων τῶν κακοδόξων, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς προστάτας τῆς Ὁρθοδοξίας. Τὴν τετάρτην ἡμέραν ἀπὸ τὸ βράδυ ἐκεῖνο τῆς ἀποτόμου ἀσθενείας μου ὁ Ἰθνηγαγόρας με εἰδοποίησε ὅτι θὰ ἦρχετο κατὰ τὰς τέσσαρας τὸ ἀπόγευμα εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Πέραν Παλάς» καί, ἂν αἱ δυνάμεις μου μοῦ τὸ ἐπέτρεπαν, θὰ με παρελάμβανεν εἰς τὸ αὐτοκίνητόν του δι' ἕνα περίπατον ἔξωθεν τῆς Βασιλευούσης. Ὅταν κατέφθασεν ὁ Πατριάρχης καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου, Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι ὑπάλληλοι τοῦ ξενοδοχείου ἀνεστατώθησαν, ὅπως διεπίστωσα ὅταν ἐξῆλθον μετὰ τοῦ Πατριάρχου, πρὸς τὸν ὁποῖον ὅλοι προσέτρεχον ἵνα ἐκφράσουν τὸν σεβασμὸν των. «Κατήργησα τὸ πρωτόκολλον» μοῦ εἶπε, «καὶ θὰ ἀκούσω πάλιν πολλὰ, ἀλλὰ δὲν πειράζει, ἔπρεπε νὰ ἔλθω». Ὁ Πατριάρχης ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τὸν ὀδηγὸν ποίαν κατεύθυνσιν νὰ λάβῃ καὶ ἔπειτα ἀπὸ διαδρομὴν τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας εὑρέθημεν εἰς ἔρημον ἐξοχικὸν ὕψωμα πρὸς βορρᾶν τῆς Βασιλευούσης, ὅπου ἦν θεὰ πρὸς αὐτὴν καὶ τὸν Βόσπορον ἦτο θεσπεσία. Κατήλθομεν τοῦ αὐτοκινήτου καὶ ἐβαδίσαμεν ἐπὶ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας πρὸς κορυφὴν λόφου, ὅπου ἦν ὥρα ἦτο περίπου πεντέμισθον τὸ ἀπόγευμα, τέλη Ἰανουαρίου. Τὰ χρώματα πρὸς τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀλλὰ σχεδὸν καὶ εἰς ὄλον τὸν ὀρίζοντα διεσκορπίζοντο ἀπὸ τὸν Θεῖκον σκηνοθέτην καὶ διεσταυρώνοντο πρὸς ἄλληλα, ἀμφισβητοῦντα τὸ ἕνα τὴν θέσιν τοῦ ἄλλου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ βλέπῃ κανεὶς μίαν μέθην χρωμάτων ἀπίθανον, ἐνθυμίζουσαν ὅμως τὴν μέθην τῶν μεταφυσικῶν χρωμάτων τῶν μωσαϊκῶν τοῦ Ναοῦ τῆς

Μονῆς τῆς Χώρας ἢ τουρκιστὶ τοῦ Καχριε Τζαμί. Ἀνεκάλεσα τότε εἰς τὴν μνήμην μου περιγραφὴν τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου εἰς τὸν Βόσπορον, τὴν ὁποίαν δίδει ὁ Νικόλαος Cusanus. Κατὰ τὸν ἀπόπλουν ἀπὸ τὴν Βασιλεύουσαν μετὰ διετῆ παραμονὴν εἰς αὐτὴν ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Πάπα διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ὁ Cusanus εἶδε τὴν θαυμασίαν αὐτὴν δύσιν, ὅπου ὄλαι αἱ ἀντιθέσεις τῶν χρωμάτων ἀπετέλουν μίαν ἐνότητα, καὶ τότε, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, συνέλαβε τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ συστήματός του, τὴν σύμπτωσιν τῶν ἀντιθέσεων, τὴν coincidentia oppositorum. Ὁ Cusanus ἔμαθε εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βασιλευούσης Ἑλληνικά, ἐσπούδασε τὸν Πλάτωνα καὶ ἔγραψε ὄλα του τὰ ἔργα εἰς μορφήν διαλόγου, ὑπῆρξε δὲ φίλος τοῦ Βησσαρίωνος, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς διαθήκης του ἀφήνει εἰς τὸν Cusanus ὠρισμένα ἑλληνικὰ βιβλία. Ὁ Ἀθηναγόρας συνεκινήθη βαθύτατα, ὅταν ἤκουσε ὅτι ὁ Cusanus συνέλαβε τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ συστήματός του, τὴν σύμπτωσιν τῶν ἀντιθέσεων, εἰς μίαν παρομοίαν δύσιν τοῦ ἡλίου κατὰ τὸν ἀπόπλουν αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Βασιλεύουσαν, ὀλίγον πρὸ τῆς Ἀλώσεως. Κατὰ τὴν στιγμὴν ὅμως αὐτὴν, καθ' ἣν ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ συνομιλητὴς του ἦσαν διὰ μὲν τῶν ὀμμάτων παραδεδομένοι εἰς τὴν μέθην τῶν χρωμάτων τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, διὰ δὲ τῆς μνήμης εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν δόξαν τῆς Βασιλευούσης πρὸ τῆς Ἀλώσεως, αἴφνης ἀπὸ χαράδραν σχηματιζομένην μεταξὺ τοῦ λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἰστάμεθα, καὶ ἐνὸς ἄλλου λόφου ἀπωτέρου εἶδαμεν ἕναν προβατάρην, ὁ ὁποῖος ἔβοσκε ἐκεῖ τὰ πρόβατά του, νὰ τρέχῃ πρὸς τὰ ἐπάνω, νὰ τρέχῃ δρομαίως πρὸς ἡμᾶς. Προσωπικῶς ὁμολογῶ ὅτι ἀνησύχησα καὶ ἠρώτησα τὸν Πατριάρχην: τί νὰ θέλῃ ἄραγε αὐτὸς ὁ βοσκός; Ὁ Πατριάρχης ἀτάραχος μοῦ εἶπε: «Περίμενε καὶ θὰ ἰδῆς». Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγα λεπτὰ κατέφθασε ἀσθμαίνων ὁ βοσκός, ἔπασσε κατὰ γῆς ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου, ἔπασσε μὲ τὰ δύο του χέρια τὰ κράσπεδα τοῦ Πατριαρχικοῦ ράσου καὶ τὰ καταφιλοῦσε, προφέροντων λέξεις ἀκατανοήτους εἰς ἐμέ. Ὁ Πατριάρχης τότε ἔσκυψε, ἔβαλε τὸ χέρι του ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι τοῦ βοσκοῦ, ἐπρόφερε καὶ ὁ ἴδιος ὠρισμένας ἀκατανοήτους δι' ἐμέ λέξεις — διότι ἦσαν τουρκικαὶ — καὶ ἔπειτα μοῦ εἶπεν: «Ὁ βοσκὸς αὐτὸς εἶναι Τοῦρκος. Αὐτὸ πὸν βλέπεις συμβαίνει σχεδὸν πάντοτε, ὅταν ἐξέρχωμαι εἰς περίπατον καὶ διὰ τοῦτο ἐξέρχομαι σπανιώτατα. Τοῦρκοι χωρικοὶ καὶ βοσκοί, ὅταν μὲ ἰδοῦν ἀπὸ μακριά, τρέχουν, γονατίζουν, πιάνουν τὰ ῥᾶσα μου τὰ καταφιλοῦν καὶ περιμένουν νὰ τοὺς εὐλογήσω καὶ νὰ βάλω τὸ χέρι μου ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι τους».

★

Τέλος, τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Παναγ. Μπρατσιώτης, εἰπὼν τὰ ἑξῆς:

«Εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρίσω προσωπικῶς τὸν ἀοίδιμον Οἰκουμενικὸν

Πατριάρχην Ἀθηναγόραν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1922 καὶ δὴ εἰς τὰς παραμονὰς τῆς εἰς Ἱερῆα καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς Ἀρχιερεῖαν προχειρίσεώς του, καθ' ὃν χρόνον οὗτος διηκόνει εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῆς Πλάκας ὑπὸ τὸν ἀείμνηστον πρωθιερέα Μᾶρκον Τσακτάνην, ὁ δὲ ἔχων τὴν τιμὴν νὰ ὀμιλῇ σήμερον διηύθυνε τὸ ἐπίσημον δημοσιογραφικὸν ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸν («Ἱερὸν Σύνδεσμον»), καὶ συνηντώμεθα ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ περιοδικοῦ ἐκεῖνου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φιλοθέης, ἀνταλλάσσοντες γνώμας διὰ τὴν ἀρθρογραφίαν τοῦ περιοδικοῦ εἰς ἡμέρας κρισίμους διὰ τὴν Ἐκκλησίαν μας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως Πλαστήρα. Ἐξετίμησα ἔκτοτε τὸν ἄνδρα διὰ τε τὴν μόρφωσίν του καὶ τὴν σύνεσιν καὶ τὸν χαρακτήρᾶ του. Αἱ συναντήσεις μας ὅμως ἐκεῖναι δὲν διήρκεσαν ἐπὶ πολὺ διότι τότε, ἐπληρώθησαν ἑπτὰ κεναὶ ἐπισκοπικαὶ ἔδραι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ τῆς Κερκύρας, τὴν ὁποίαν κατέλαβε τότε ἐπαξίως ὁ Ἀθηναγόρας καὶ ἐποίμανε μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ ἀγάπης ἐπεκτεινομένης μέχρι καὶ τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ κλήρου τῆς πόλεως. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ὁ ἀνὴρ οὗτος συμμετάσχει γενικῶν συνεδρίων τῆς γνωστῆς «Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος Νέων» ἐν τῇ πόλει Ἐλσίνκι τῆς Φινλανδίας καὶ ἐν Κλήβελαντ. Ἐπίσης δὲ εἶχε συμμετάσχει ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ Ἀγγλικανικὸν Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ τὸ 1930. Ταῦτα, μέχρι τῶν μέσων περὶ τοῦ 1930, ὅτε ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, τὴν ὁποίαν ἐπαρχίαν ἐποίμανεν ἐπὶ δέκα ὀκτὼ ὅλα ἔτη μετὰ συνέσεως καὶ πεφωτισμένης δραστηριότητος, ποιμνιον δηλαδὴ καλὸν μὲν, ἀλλὰ διατελοῦν ὑπὸ τὸν ἀντίκτυπον κομματικῶν πολιτικῶν ἐρίδων ἐν Ἑλλάδι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰργάσθη δὲ λαμπρῶς ὄχι μόνον πρὸς εἰρήνευσιν τοῦ ποιμνίου του, ἀλλὰ καὶ κοινωνικῶς καὶ μορφωτικῶς, ἰδρύσας, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ Θεολογικὴν Σχολὴν διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἐφημεριακοῦ του κλήρου, ἐπίσης δὲ καὶ τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἐν Garisson παρὰ τὴν Βοστώνην διὰ τὴν μόρφωσιν μαθητῶν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Ἐπίσης δὲ ἰδρυσεν ἐκεῖ καὶ δημοσιογραφικὸν ὄργανον ἐκκλησιαστικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον («Ὁρθόδοξος Παρατηρητής») (1934) συνεχιζόμενον μέχρι σήμερον. Ταῦτα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1948, ὅτε ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ὑπὸ τὴν ὁποίαν ιδιότητα προέκειτο νὰ προσφέρῃ πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας ὄχι μόνον πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ Ἔθνος τὸ Ἑλληνικὸν καὶ ὅλην τὴν Ὁρθοδοξίαν. Σημειωθῆτω δὲ ὅτι, εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην ἔδραν, τὴν Πρώτην τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀπεστάλη ὁ Ἀθηναγόρας διὰ τοῦ προσωπικοῦ ἀεροπλάνου τοῦ Προέδρου Τρούμαν.

Ἄλλ' ἀτυχῶς αἱ δυσμενέσταται περιστάσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τόσον τοῦ Ἑθνους ἡμῶν ὅσον καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρεκώλυσαν ὅπως ἴσχυε

τὸ μεγαλεπήβολον ἔργον τοῦ ὑπὲρ τοῦ τε ποιμνίου του καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἰδίᾳ πρὸς βελτίωσιν τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐθνικὴν περίοδον τῶν τραγικῶν γεγονότων τῆς γνωστῆς ἐξεγέρσεως τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου, προβάντος κατὰ τὴν 6 καὶ 7 Σεπτεμβρίου τοῦ 1955 εἰς φοβερὰς λεηλασίας ὄχι μόνον οἰκιῶν καὶ καταστημάτων, ἀλλὰ καὶ πλείστων ἱερῶν ναῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Ὅμως καὶ πάντα ταῦτα δὲν ἠμπόδισαν τὸν ἄνδρα νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν μεγάλων σχεδίων του διὰ τῆς διοργανώσεως σπουδαίας ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ του, διὰ τῆς προαγωγῆς τῶν Μητροπόλεων Θυατείρων καὶ ἄλλων πόλεων τῆς τε Κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Αὐστραλίας. διὰ τῆς ἰδρύσεως μονίμου ἐπισκοπικῆς ἀντιπροσωπίας τοῦ Πατριαρχείου, ἐπίσης δὲ διὰ τῆς ἐπανιδρύσεως τοῦ Πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καὶ τῆς ἐκδόσεως ἐβδομαδιαίου φύλλου τοῦ (« Ἀποστόλου Ἀνδρέου»). Ἦδη δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1959 ἐπεχείρησεν ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας περιοδεῖαν, ἀνὰ τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ δὴ καὶ τῆς Παλαιστίνης, ὅπου βραδύτερον δι' ἰδιατέρων συνεννοήσεων παρεσκευάσθη καὶ ἡ περίφημος συνάντησις του μετὰ τοῦ τότε Πάπα τῆς Ρώμης Παύλου τοῦ ΣΤ'.

Οὗτος πρὸς τοῖς ἄλλοις δ' ἐνέπνευσεν καὶ μετέσχε τῆς ὀργανώσεως τοῦ πανελληνίου καὶ παγκριστιανικοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Χιλιετηρίδος τοῦ Ἁγίου Ὁρου, ἐκδώσας καὶ λαμπρὰν ἐγκύκλιον δημοσιευθεῖσαν καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ «Νέα Ἐστία» τοῦ 1913 σελ. 2-3, γνωστὴν δὲ ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὸν νῦν Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας κ. Γρηγ. Κασιμάτην, Ὑπουργὸν τότε ὄντα ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων. Ἐπίσης δ' ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐκείνῃ ὁ ἐν λόγῳ Πατριάρχης ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδιατέρως τὰς ἐπαρχίας τὰς εἰς αὐτὸν ὑπαγομένας ἄλλοτε, εἰργάσθη δὲ καὶ διὰ τὴν διεύρυνσιν ἐν γένει τοῦ ὀρίζοντος συμφώνως καὶ πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν χαρακτήρα τοῦ Πατριαρχείου αὐτοῦ, ἐν δὲ τῇ ιδιότητι του ὡς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐτέθη ἐπικεφαλῆς τοῦ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὁρει ἀρξαμένου ἑορτασμοῦ τῆς χιλιετηρίδος αὐτοῦ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ τότε βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Παύλου, ὡς καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ὁρθοδόξων, ἐπίσης δὲ καὶ ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἐπὶ δὲ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐπεσκέφθη οὗτος, τὰς τε ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ παλαιὰς του ἐπαρχίας καὶ τὰς Ἀθήνας, ἐν τέλει δὲ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, τὸ Βασιλικὸν τῆς Ἡπείρου.

Ἐπίσης δέ, ἐν τῇ εὐρύτῃ τῆς διανοίας του καὶ τῆς καρδίας του, ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας συνέσφιξε καὶ τὰς σχέσεις του μετὰ τῶν Μονοφυσικῶν καὶ ἄλλων παλαιῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ δὴ καὶ μετὰ τοῦ Ἀγγλι-

καυῷ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ *Canterbury*, κ. *A. M. Ramsey*, καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ Βατικανοῦ, ἀνταλλάξας ἐπισκέψεις καὶ μετὰ τοῦ τότε Πάπα Πίου τοῦ ΣΤ'.

Τὸ δὲ σπουδαιότατον ἐπίτευγμά του ἦτο ἡ διὰ τῆς πρωτοβουλίας του καὶ τῆ οἰκονομικῆ ἐνισχύσει τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας πρόσκλησις τῶν τριῶν ἐν Ρόδῳ πανορθόδοξων συνδιασκέψεων, εἰς ἃς προσθετέα ἡ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν Βελιγραδίῳ πανορθόδοξος συνδιάσκεψις, διὰ τῶν ὁποίων ἐνεργειῶν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, παρεσκευάσθη ἐν συνεργασίᾳ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὁ κατάλογος τῶν πρὸς συζήτησιν σπουδαιότερων θεολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ πρὸ παντὸς ἡ σύσφιγξις τῶν σχέσεων τῶν ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, διὰ τῆς ὁποίας, πρὸς τοῖς ἄλλοις, προήχθη καὶ ἡ ἰδέα τοῦ μεθοδικῶς καὶ βραδέως παρασκευαζομένου διαλόγου καὶ μετ' αὐτῆς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἐν συνεχείᾳ δ' ἐμερίμνησε καὶ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως τοῦ ἀνὰ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἑλληνικοῦ ποιμνίου διὰ τῆς ἰδρύσεως ἀρχιεπισκοπικῶν περιφερειῶν ἐν τε τῇ Βορείῳ καὶ τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ ὡς καὶ ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Νέᾳ Ζηλανδίᾳ καὶ Ἰνδίαῖς, Καρελία, Ἰαπωνία, Ἑσθονία, Γεωργία, Φινλανδία καὶ Τσεχοσλοβακία. Εἰς ταῦτα δὲ πάντα προσετέθη καὶ ἡ σχετικὴ πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐν *Chambessy* τῆς Γενεύης ἴδρυσις τοῦ γνωστοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρον.

Ἰδιαιτέρας δὲ μνείας τυγχάνει προκειμένου περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μετὰ τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἡ ἀπὸ κοινοῦ ἔκδοσις τοῦ λεγομένου «Τόμου Ἀγάπης» (1971 σελ. 734), ἱκανοῦ τέκνον ἀμφοτέρων τῶν μεγάλων τούτων Ἐκκλησιῶν, στρεφομένου δὲ περὶ τὰ ἔτη 1958-70, μὲ τόπους ἐκδόσεως τὴν τε Ρώμην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν).

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 21ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Με βαθείαν λύπην αναγγέλλω τὸν θάνατον τοῦ ἀπὸ τοῦ 1966 ξένου ἐταίρου τῆς Ἀκαδημίας, *Gyula Moravcsik*, παλαιοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βουδαπέστης.

Ὁ *Moravcsik* ἐτιμῆθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ὄχι μόνον ὡς ἐπιστήμων διακεκριμένος, ἐκδώσας πολλὰ βυζαντινὰ κείμενα καὶ ἰδίᾳ τὸ ἔργον του *Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου* («πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν *Ρωμανόν*»), ὄχι μόνον ὡς συντελέσας διὰ τοῦ περιοδικοῦ του («*Βυζαντινοτομολογικά*») εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν σχέσεων τῆς Μέσης Ἐυρώπης καὶ τῆς κοινωνίας της μετὰ τὸ Ἑλληνικὸν Βυζάντιον καὶ τὸν μεταβυζαντινὸν Ἑλληνισμόν, ὄχι μόνον ἀκόμη ὡς ἐργασθεὶς διὰ τῶν μελετῶν του καὶ ἰδίᾳ τοῦ «*Βυζαντίου καὶ τῶν Οὐγγρων*») διὰ τὴν διαφώτισιν τῶν σχέσεων τῶν *Μαγνάρων* μετὰ τὴν Βασιλίδα, ἀλλὰ ἀκόμη, ἀλλὰ πρωτίστως ὡς ἀληθῆς Ἑλληγ. Δὲν ἦτο πράγματι ἀπλοῦς φιλέλληγ, ἦτο Ἑλληγ ἀληθινὸς κατὰ τὴν ἀθάνατον θεμελίωσιν τοῦ Ἰσοκράτους. Ὁμίλει ὡς ἡμεῖς τὴν γλῶσσαν μας καὶ ἡγάπα ὡς ἡμεῖς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἀκαδημία θὰ τιμήσῃ τὴν μνήμην του δι' εἰδικῆς συνεδρίας, ἐν καιρῷ, καθ' ὃ ἔχει καθῆκον.

Ἄς εὐχηθῶμεν σήμερον νὰ εἶναι ἡ μνήμη αἰωνία.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τιμᾷ σήμερον τὴν μνήμην ἐνὸς μεγάλου ἀνδρός. Ἀφορμὴ εἶναι ἡ σύμπτωσις τῆς συμπληρώσεως ἑκατὸν πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἑρρίκου Σλίμαν.

Εἶναι βέβαια τὸ ἔργον τοῦ Ἑρρίκου *Schliemann* εἰς τὴν Τροίαν μέγα διὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην. Ἀλλὰ σημαντικώτατα εἶναι καὶ αἱ ἀνακαλύψεις του εἰς τὰς *Μυκῆνας*, εἰς τὸν Ὀρχομενόν, εἰς τὴν *Τίρυνθα*, τὰ *Σπάτα*, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἰθάκην καὶ αἱ προσπάθειαι του ἀνασκαφῶν εἰς τὴν *Κνωσόν*.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ *Schliemann* θὰ σᾶς ὁμιλήσων

ἄνδρες ἀρμόδιοι ὑπὲρ πάντα ἄλλον, συνεχισταὶ τοῦ ἔργου του καὶ κριτικοὶ τῶν συμπερασμάτων του, οἱ ἀκαδημαϊκοὶ κ.κ. Μαρινᾶτος καὶ Μυλωνᾶς, εἰς τὴν εὐλαβῆ πρωτοβουλίαν τῶν ὁποίων ὀφείλεται ὁ σημερινὸς ἑορτασμός.

Εἰς ἐμὲ ἄς ἐπιτραπῆ νὰ τιμήσω ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας τὸν ἄνθρωπον πρὸ μόνος, πτωχὸς καὶ ἀβοήθητος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς του, πείσμων δὲ καὶ ἀγωνιστῆς εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς εὐτυχίας, ἐσαγηρεύθη ἀπὸ τὸν Ὅμηρον καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Καὶ τὴν σαγήνην του τὴν μετέβαλεν εἰς ὄπτασίαν, εἰς ἀδιάλειπτον ὄνειρον καὶ τέλος εἰς πραγματικότητα. Διότι ὁ ἄνθρωπος, ὁ Ἕλλην τοῦ Ἰσοκράτους, ἠμπορεῖ νὰ μεταβάλῃ εἰς πραγματικότητα τὴν ὄπτασίαν.

Ὁ Γλάδστον προλογίζων τὸ βιβλίον τοῦ Σλήμαν περὶ τῶν Μυκηνηῶν καὶ τῆς Τίρυνθος, τὸ 1877, αὐτὴν τὴν ὄπτασίαν βλέπει. Ὅπως λέγει («μὲ τὴν ἀρχαίαν ποιήσιν ἦτο συνφασμένη μία Μοῖρα πρὸς ἣν ἦταν δυνατώτερη ἀπὸ τὴν θέλησιν τῶν Θεῶν»). Καὶ βλέπει ὁ Γλάδστον, ὅπως εἶδε καὶ ὁ Σλήμαν, διὰ τῆς ὄπτασίας αὐτῆς καὶ τῆς Μοίρας τῆς τὴν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Θάνατος ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τῆς συγχρόνου ἐθνικῆς μας ὀλοκληρώσεως, τὴν ὁποίαν ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Γλάδστον τόσον καὶ τοςάκις ἐβοήθησε. Ὁ πρόλογος τοῦ Γλάδστονος, κομφοτέχνημα σεμνῆς ἐπιστημονικότητος καὶ ἐμβριθείας δίδει τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς στάθμης πρὸς ἣν πρέπει νὰ ἔχη ὁ πραγματικὸς πολιτικὸς ἀνὴρ.

Ἄς ἐμπνέῃ ὁ Ἑρρίκος Σλήμαν ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπέροχος Ἕλληνις σύζυγός του Σοφία, κόρη τοῦ «γκάγκκαρον Ἀθηναίου» Καστρομένον, τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναγνωσθῆ ἀπὸ Ἕλληνα, χωρὶς δάκρυα ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, ἢ καταπληκτικὴ ὀμίλια τοῦ 1877 εἰς τὸ Royal Archeological Institute of Great Britain, ἄς ἐμπνέουν, λέγω, οἱ δύο αὐτοὶ Ἕλληνες τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην εἰς νέους ὀπτασιασμούς, δηλαδὴ εἰς νέας δημιουργίας.

“ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΕΡΡΙΚΟΥ ΣΛΗΜΑΝ,,

ΟΜΙΛΙΑΙ ΤΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ Κ.Κ. ΣΠΥΡ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ ΚΑΙ Γ. ΜΥΛΩΝΑ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Σπυρ. Μαρινᾶτος εἰς τὸ βῆμα :

Ι. Ἡ κοπιώδης βιοπάλη

Ὁ Ἑρρίκος Σλήμαν ἐγεννήθη τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1822 εἰς τὴν πόλιν Νευβικω τῆς ἐπαρχίας Μεκλεμβούργου, οὐ μακρὰν τοῦ Βερολίνου. Διὰ τοῦτο ἐωρτάσθησαν καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τὰ 150 ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ ἐξ-

αιρετικοῦ τούτου ἀνδρός. Ὁ Σλήμαν εἶναι συνδεδεμένος κυρίως πρὸς τὴν Τροίαν, κυριώτατα δὲ πρὸς τὰς Μυκήνας, ἀλλὰ καὶ τὴν Τίρυνθα καὶ τὸν Ὀρχομενὸν καὶ τὴν Ἰθάκην καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Παρὰ τρεῖς θὰ ἀνέσκαπτε καὶ τὴν Κνωσόν. Εὐτυχῶς ὑπολείπονται ἀκόμη ὀλίγαι ἡμέραι τοῦ παρόντος ἔτους 1972, ἵνα ἐγκαίρως καὶ ἡμεῖς ἐορτάσωμεν τὴν ἑκατοστὴν καὶ πεντηκοστὴν ἐπετηρίδα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Σλήμαν. Πολλὰ βιογραφία τοῦ ἀνδρός ἐγράφησαν καὶ γράφονται ἀκόμη. Τινὲς εἶναι πρόσφατοι. Ἔχομεν ἐπὶ πλέον καὶ μίαν αὐτοβιογραφίαν τοῦ Σλήμαν, πολλάκις ἐκδοθεῖσαν καὶ συμπληρωθεῖσαν, ἀπ' ἧς ἐποχῆς, ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, ἐξέδωκε ταύτην ἡ Σοφία Σλήμαν. Ἡ τελευταία καὶ πληρεστέρα ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ Ernst Meyer (1961) ¹.

Ἔχουσι γραφῆ ὡσαύτως καὶ πολλὰ ἔργα ἀφορῶντα εἰς τὸ ἔργον καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Σλήμαν. Τὸ τελευταῖον καὶ ἴσως τὸ ἀφηγηματικώτερον εἶναι τὸ τοῦ Brustgi (1971) ². Διὰ τὸν λόγον τούτον θὰ διατρέψωμεν πολὺ ὀλίγον εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, τὰς περιπετείας, τὸν πλουτισμὸν καὶ κατόπιν τὴν σχεδὸν θρυλικὴν ἱστορίαν τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ πλούτου, διὰ τὰ ἐπιδοθῆ ὁ ἰδιοφύης ἔμπορος εἰς τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ζωῆς του: τὴν Ὀμηρικὴν ἀρχαιολογίαν. Θὰ προσπαθῆσωμεν μᾶλλον τὰ ἐξάρωμεν τὰς ἰδιοτυπίας τοῦ χαρακτῆρος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς ἐπιστήμης τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ὁ Σλήμαν καὶ τὴν ἐπέβαλεν ἐν τέλει παρὰ τὴν αὐστηροτάτην κριτικὴν τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος λογίων, κριτικὴν δὲ οὐχὶ τελείως ἀδικαιολόγητον. Ὑπάρχει τι τὸ ἀξιοπερίεργον εἰς τὴν ἄλλην ὑπόθεσιν, τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πλανήτου Ποσειδῶνος. Ὁ πλανήτης ἀνεκαλύφθη παρ' ὄλα τὰ λάθη τοῦ Leverrier εἰς τοὺς μαθηματικὸς ὑπολογισμοὺς του, εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς τοῦ οὐρανοῦ, τὸ ὁποῖον ὑπέδειξεν. Ὁ Σλήμαν ὑπῆρξεν ἐν τέλει ὁ δημιουργὸς τῆς ἐπιστήμης τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἂν καὶ δὲν εἶχεν ἀνακαλύψει, οὔτε τὸν Θησαυρὸν τοῦ Πριάμου εἰς τὴν Τροίαν οὔτε τὸν νεκρὸν καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀγαμέμνονος εἰς τὰς Μυκήνας.

Ὁ Σλήμαν ἦτο υἱὸς διαμαρτυρομένου ἱερέως, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν οὔτε φιλολογικὴν οὔτε ἀρχαιολογικὴν προπαιδείαν. Εἶχεν ὅμως φλογερὸν ζῆλον περὶ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα. Ἐξῆ εἰς τὴν εὐτυχῆ ἐκείνην ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ κλασσικαὶ σπουδαί, ἰδίως μάλιστα ἐν Γερμανίᾳ, εὐρίσκοντο εἰς τὸν κολοφῶνα τῶν τιμῶν. Προφανῶς τὴν προδιάθεσιν ἐνέσπειρε καὶ εἰς τὸν υἱὸν του κατὰ κληρονομικότητα

1. Ernst Meyer, Heinrich Schliemann, Selbstbiographie. Brockhaus, Wiesbaden 1961.

2. Franz G. Brustgi, Heinrich Schliemann. Nymphenburger Verlagsbuchhandlung 1971.

καὶ τὴν ἐπηύξησε διὰ τῶν διηγήσεών του. Ἐπληστος ὁ ὀκταετής παῖς ἤκουεν ἀπὸ τὸν πατέρα του τὰς περιγραφὰς τῆς φοβερᾶς καταστροφῆς τῆς Πομπηίας καὶ τῆς τραγικῆς πτώσεως τῆς Τροίας. Τὸν εἶχον σαγηνεύσει αἱ περιγραφαὶ τῶν Ὀμηρικῶν ἡρώων. Κατὰ τὰ Χριστούγεννα τοῦ ἔτους ἐκείνου, 1829, ἦτοι εἰς τὴν ἡλικίαν ἑπτὰ πρὸς ὀκτῶ ἐτῶν, ὁ δόκτωρ Georg Ludwig Jerres ἔκαμε δῶρον εἰς τὸν μικρὸν παῖδα, ὅστις μόλις θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναγνώσκη, βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Παγκόσμιος Ἱστορία διὰ παιδιὰ». Τὸ βιβλίον περιεῖχε καὶ μίαν εἰκόνα τῆς Τροίας, φλεγομένης μέσα εἰς τὰ ὑψηλά της τείχη, ἐνῶ ὁ Αἰνεΐας ἔφευγε φέρον ἐπ' ὄμου τὸν γέροντα πατέρα, τὸν Ἀγχίσην. Αἱ βιογραφίαι λέγουν, ὅτι τὸ ἐπεισόδιον ἦτο ἀποφασιστικὸν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Σλήμαν. Ὁ πατήρ τὸν καθιστᾷ προσεκτικόν, ὅτι ἡ εἰκὼν εἶναι φανταστική. Ὁ υἱὸς ἐπιμένει, ὅτι ἀδύνατον νὰ εἶναι φαντασία τόσον πελώρια τείχη. Ἐν τέλει ὁ καλὸς πατήρ συμφωνεῖ πρὸς τὸν υἱὸν καὶ ἀποφασίζον, ὅταν ὁ μικρὸς μεγαλώσῃ, νὰ κάμουν ἀνασκαφὰς καὶ νὰ ἐπανεύρουν τὴν Τροίαν.

Ἐντὸς ὀλίγου ὁ μικρὸς Σλήμαν, διὰ τὴν σκληρὰν βιοπάλην τῆς οἰκογενείας του, προσλαμβάνεται ὡς ὑπηρέτης παντοπώλου. Εἰς μέθυσος παλαιὸς φοιτητῆς εἰσηλθε κάποτε εἰς τὸ παντοπωλεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπώλει καὶ εὐτελεῖ οἶνον ἀπὸ γεώμηλα. Ὁ πελάτης ἐν τῇ μέθῃ του ἀρχίζει νὰ ἀπαγγέλλῃ τοὺς ἑκατὸν στίχους τοῦ Ὀμήρου, τοὺς ὁποίους εἶχε μάθει. Τοῦτο ἦτο νέα ἠλεκτρικὴ ἐκκένωσις διὰ τὸν παῖδα Σλήμαν, ὅστις ἐμαγεύετο ἀπὸ τὸν ἦχον τῆς γλώσσης, χωρὶς νὰ κατανοῇ καὶ μίαν μόνον λέξιν. Τὸ ἐσωτερικὸν Ὀμηρικὸν πῦρ τὸν κατακαίει. Ἀπὸ περιπετείας εἰς περιπέτειαν κατατᾷ νὰ ἐπιβιβασθῇ τοῦ βρικίου («Δωροθέα») εἰς τὸ Ἀμβουῶρον.

Ἐπρόκειτο νὰ ἀναζητήσῃ ὅπως τόσα ἑκατομμύρια ἄλλων ἀνθρώπων, νέαν τύχην πέραν τοῦ ὠκεανοῦ. Ἄλλ' ὑπῆρξεν ἀτυχής. Ἀγρία θύελλα ἐβασάνισε τὸ ἀτυχὲς σκάφος, τὸ ὁποῖον ἐν τέλει ἐνανάγησεν εἰς τὴν νῆσον Texel τῶν Ὀλλανδικῶν παραλίων. Ἀναίσθητος σχεδὸν μεταφέρεται ὁ νεανίας Σλήμαν εἰς τὸ τοπικὸν ἀναρρωτήριον. Μὲ δανεικὰ ἐσώρουχα, ξύλινα ὑποδήματα καὶ ἓνα γηραλέον ἐπενδύτην ἐπιδίδεται εὐθὺς ἀμέσως εἰς ἀναζήτησιν τύχης καὶ προσλαμβάνεται ὑπὸ τῆς Firma Hojak τοῦ Ἀμστελοδάμου.

«Αἱ ἐτήσια ἀποδοχαί μου ἦσαν μόνον 800 φράγκα καὶ τὸ ἥμισυ ἀφιέρωνα εἰς τὰς σπουδὰς μου», διηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του. Μὲ καταπληκτικὴν δύναμιν θελήσεως ἐπιδίδεται εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἀτελοῦς του μορφώσεως. Γράφει εἰς τὴν ἀδελφὴν του τὴν 20 Φεβρουαρίου 1842, ὅτι σχεδιάζει νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Ἐφαρμύζει ἰδίαν μέθοδον ἐκμαθήσεως γλωσσῶν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε πραγματικὴν ἰδιοφυίαν, μὲ βάσιν τὴν ἀποστήθισιν. Ὡς ὁ ἴδιος λέγει («ἐπέτυχα εἰς ἥμισυ ἔτος νὰ ἀποκτήσω πλήρη κατοχὴν τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσης»). Ἐντὸς τῶν ἐπομένων 6 μηνῶν δαμάζει τὴν Γαλλικὴν, ἐκμαθὼν ἀπὸ στήθους τὰς «Περιπετείας

τοῦ Τηλεμάχου» καὶ τὸν «*Παῦλον καὶ Βιοργινίαν*» τῶν *Fenelon* καὶ *Bernardin de St. Pierre*. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐκμανθάνει τὴν Ὑλλανδικήν, Ἰσπανικήν, Ἰταλικήν, καὶ Πορτογαλικήν.

Κατὰ τὸ 1844 προσλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου *Schröder*, διότι, εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν, ὠμίλει καὶ ἔγραφεν ἀπόγως ἕξ ξένας γλώσσας. Ἡ ἀμοιβή του εἶναι τώρα 2.000 φράγκα ἑτησίως. Τότε οἱ μεγάλοι οἴκοι τῆς Δύσεως εἶχον ὡς μίαν τῶν κυριωτάτων ἐπιχειρήσεων τὴν εἰσαγωγὴν Ἰνδικοῦ (λουλακίου) εἰς Ρωσίαν. Ὁ Σλήμαν ἐκέκτητο ὑγιέστατον ἐμπορικὸν δαιμόνιον. Ἀντελήφθη, ὅτι ἂν ἐμάνθανε τὴν Ρωσικὴν, θὰ ἐξησφάλιζε διὰ τὸν οἶκον *Schröder* σχεδὸν τὸ μονοπώλιον Ἰνδικοῦ εἰς τὴν ἀπέραντον χώραν. Ἐπεδόθη ἀμέσως εἰς ἐκμάθησιν τῆς Ρωσικῆς, ἀλλὰ τὰ μόνα βοηθήματα ἦσαν μία παμπυλαία γραμματικὴ, ἓν λεξικὸν καὶ μία ἀθλία μετάφρασις τῶν «*Περιπετειῶν τοῦ Τηλεμάχου*». Εἷς δὲ καὶ μόνος ἄνθρωπος ὠμίλει τὴν Ρωσικὴν, ὁ Ὑποπρόξενος τοῦ Ἀμστελοδάμου.

Πιστὸς εἰς τὴν μέθοδόν του ὁ Σλήμαν, ἐκμανθάνει ἀπὸ στήθους ἐκ νέου τὸν Φενελόν, ἀλλὰ Ρωσιστί. Ὅπως ὁ ἴδιος διηγεῖται, ἐφήρμοσε καὶ μίαν ἄλλην ἰλαρὰν μέθοδον. («*Ἐνοικίασα*») λέγει, «ἓνα πτωχὸν Ἑβραῖον, ὁ ὁποῖος ἔναντι τεσσάρων φράγκων ἑβδομαδιαίως ἤκουε καρτερικῶς ἐπὶ δίωρον κάθε βράδην νὰ τοῦ ἀπαγγέλλω Ρωσικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἐκαταλάβαινε οὔτε συλλαβὴν»). Καὶ διηγεῖται κατωτέρω ὁ ἴδιος, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας 6 ἑβδομάδας ἔγραφε τὴν πρώτην Ρωσικὴν ἐπιστολήν εἰς τοὺς πράκτορας τοῦ Λονδίνου καὶ ἦτο εἰς θέσιν, κατὰ τοὺς ἐκπλειστηριασμοὺς λουλακίου εἰς τὸ Ἀμστελοδάμον νὰ ὀμιλῇ μὲ τὸς Ρώσους ἀντιπροσώπους εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν.

Αὐτὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ ὁδὸς τῆς ἀνεξαρτησίας διὰ τὸν Σλήμαν. Τῷ 1846 ἐξεκίνησε διὰ τὴν Πετρούπολιν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς παγκοσμίου φήμας *Schröder* καὶ *Co.* καὶ τῶν ὑποκαταστημάτων αὐτῆς ἐν Λονδίῳ καὶ Ἀμβούργῳ. Ἡ αὐτοπεποίθησίς του ταυτοχρόνως εἶχεν ἀυξηθῆ, δικαίως δέ, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀρχίζει δι' ἴδιον λογαριασμὸν παρακεκινδυνευμένας ἐπιχειρήσεις μετὰ τοῦ ἐκ Μόσχας ἐμπόρου Βλαδιμήρου Ἀλεξέγιεφ. Κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν, ἡ θεωρία του ἦτο «μὲ ἐπωφελεῖς συνδυασμοὺς νὰ καταστήσω βαρύτερον τὸ βαλλάντιόν μου». Ἐδῶ διὰ πρώτην φοράν ἐμφανίζεται καὶ μία νέα ὄψις τοῦ χαρακτηῆρος τοῦ Σλήμαν. Τὴν ἀναφέρομεν, ἐπειδὴ θὰ γίνῃ φανερὰ καὶ κατὰ τὴν μετέπειτα σταδιοδρομίαν του, τὴν ἀρχαιολογικὴν. Εἶναι ἡ ἀπότομος ἀλλαγὴ τῶν τρόπων του ἐπὶ τὸ τραχύτερον καὶ βιαιότερον. Πρὸς τοὺς προϋσταμένους του ἤρχισε νὰ γράφῃ κατὰ τρόπον ἀγέρωχον, σχεδὸν προσβλητικόν. Ἦτο τὸ φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς ἰσχυροῦς προσωπικότητος τοῦ αὐτοδημιουργήτου ἀνθρώπου.

Ἀκροθιγῶς θὰ διεξέλθωμεν τὴν ὑπόλοιπον ἐμπορικὴν σταδιοδρομίαν τοῦ Σλήμαν.

Μόνον ἐν ἔτος ἀργότερον (1847) ἐθεωρεῖτο ὡς ἀνήκων εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν τῶν μεγαλεμπόρων. Ἡ δραστηριότης του ἐκάλυπτε τὴν Εὐρώπην μὲ τὸ ἰνδικόν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀμερικὴν μὲ τὴν ξυλείαν, τὴν Κούβαν μὲ τὸ σάκχαρον, τὴν Ἰαμαϊκὴν μὲ τὰ τέϊα καὶ τὸν καφφέ. Μετὰ νέαν θαλασσίαν Ὀδύσειαν ἀποβιβάζεται τῷ 1851 εἰς Ν. Ὑόρκην καὶ δύο μῆνας ἀργότερον φθάνει διὰ Παναμᾶ εἰς Ἅγιον Φραγκῖσκον. Εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τότε εἶχεν ἐκσπάσει ὁ πυρετὸς τῆς χρυσορυχίας, ὃ δὲ Σλήμαν ἐγκαθίσταται ἐκεῖ. Διαφεύγει ὡς ἐκ θαύματος μεγάλην πυρκαϊάν τοῦ ξενοδοχείου του εἰς τὴν ξυλίνην πόλιν Sacramento καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἀνοίγει τράπεζαν εἰς τὴν μοναδικὴν ὑπάρχουσαν λιθίνην οἰκίαν. Ἀγοράζει πᾶσαν ποσότητα χρυσοῦ ἢ χρυσοκόνεως. Γράφει ὁ ἴδιος: «Ἀπὸ τῆς 6ης προσημῆς μέχρι τῆς 10ης ἑσπερινῆς ἰστάμην μετὰ δύο, ἐνίοτε τριῶν βοηθῶν, μὲ τὰ περιστρόφα γεμάτα . . . καὶ ἐπαζάρευα εἰς 8 γλώσσας μὲ πελάτας ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ Παλαιοῦ καὶ τοῦ Νέου Κόσμου. Ἦλθα εἰς ἐπαφήν με τοὺς πλέον παμπονήρους τῶν πονηρῶν φαυλοβίων . . . Δὲν ἔχασα ποτέ. Τοῦναντίον ἐκέρδισα ἀρκετά. Ὑπῆρξαν ἡμέραι, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπέρασαν ἀπὸ τὰς χεῖρας μου 150, ἀκόμη καὶ 200 λίτραι καθαροῦ χρυσοῦ». Διηγεῖται περαιτέρω, ὅτι τὸ νὰ διέρχεται μόνος του τὴν νύκτα μὲ δύο πιστόλια εἰς τὰς χεῖρας του, ἦτο μαρτυρικόν. Ἡ κακοήθης ἐλονοσία τὸν ἔφερε δύο φορὰς εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου. Ἐν μέσῳ περιπετειῶν πὺρ σήμερον φαίνονται σχεδὸν μυθικαί, ἀπεφάσισην ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Εὐρώπην, φέρων μαζί του καὶ ὄλον τὸν χρυσόν του, διότι τοῦ ἐζήτησαν 850 τάλληρα αἱ εἰδικαὶ ἑταιρεῖαι μεταφορῶν. Τὴν 3ην Αὐγούστου 1852 ἔφθασεν εἰς τὴν Πετρούπολιν. Εἶχε φύγει μὲ 50.000 ταλλήρων καὶ ἐπέστρεφεν ἤδη μὲ 100 χιλιάδας.

Τὸ ἐμπορικόν του ἐνστικτικὸν ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι δαιμονικόν. Μίαν νύκτα ἐξύπνησε λόγῳ μεγάλης πυρκαϊᾶς εἰς τὰς ξυλαποθήκας τῆς Κρονστάνδης. Τὴν αὐτὴν νύκτα τηλεγραφεῖ εἰς Καινιξβέργην, Ἀμβούργον, Ἀμστελόδαμον καὶ Λονδίον νὰ ἀγορασθοῦν ὅλα τὰ ἀποθέματα ξυλείας. Τοῦ λοιποῦ τὰ ἠμπορεύθη μονοπωλιακῶς. Τοιαῦτα δὲ περιστατικὰ ὑπάρχον ἀρκετὰ εἰς τὴν σταδιοδρομίαν του. Ὅταν ἐξερράγη ὁ Κριμαϊκὸς Πόλεμος, ἐξύπνησεν ἐνωρὶς μίαν νύκτα καὶ ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν σκέψιν του, ὅτι θὰ χρειασθῇ νίτρον ἢ Ρωσία. Ἐτηλεγράφησεν ἀμέσως εἰς Γερμανίαν καὶ ἠγοράσθη ὄλον τὸ ὑπάρχον ἀπόθεμα, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ φαρμακεῖα. Εἰσήχθη εἶτα λαθραίως διὰ τῶν Πρωσικῶν συνόρων. Ὁ ἴδιος ὁ Schliemann ὁμολογεῖ, ὅτι διὰ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἐπιχειρήσεών του εἰς «πολεμικὸν ὕλικόν (νίτρον, θεῖον, μόλυβδος) . . . ἐδιπλασιάσθη καὶ πλέον ἢ περιουσία μου εἰς διάστημα ἑνὸς ἔτους».

Ἡ τύχη ὑπῆρξεν ὡσαύτως σύμμαχός του. Ὅταν μία πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὸ Μέμελ καὶ τὰς ἀποθήκας τῶν ἐμπορευμάτων τοῦ Σλήμαν, ὁ ἀπαρηγόρητος ἔμπορος διηγεῖτο τὴν συμφορὰν του ἐντὸς τοῦ σιδηροδρομικοῦ βαγονίου. Εἶς ἐκ τῶν

ἐπιβατῶν ἤκουσε τὸ ὄνομά του καὶ ἀμέσως ἀνεφώνησε: «Μὰ ὁ Σλήμαν εἶναι ὁ μόνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχασε τίποτε.» Ἦτο ὁ πρῶτος ἀντιπρόσωπος τοῦ οἴκου Meyer, ἔνθα ὁ Σλήμαν ἀπεθήκευε τὰ ἐμπορεύματά του. Ἐξήγησεν, ὅτι ἐπειδὴ αἱ ἀποθῆκαι ἔτυχε νὰ εἶναι ὑπερπλήρεις, τὸ πλοῖον τοῦ Σλήμαν ἐξεφόρτωσεν εἰς ἓν ἄλλο ὑπόστεγον, ξύλινον μάλιστα, τὸ ὁποῖον ὅμως ἔμεινεν ἀνέπαφον λόγῳ τοῦ πνέοντος σφοδροῦ ἀνέμου πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν.

Νομίζω ὅτι δὲν χρειάζονται περισσότερα, διὰ νὰ πεισθῇ πᾶς τις ὅτι ἡ ἐμπορικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Σλήμαν εἶναι ἀναμφισβήτητος. Ἀκόμη δὲ μεγαλύτερον εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶχε τὴν ὀρθὴν διαίσθησιν, ὅτι εἰς τὴν δεδομένην στιγμὴν ἔπρεπε νὰ παύσῃ παίζων μὲ τὴν παλιμβουλίαν τῆς Τύχης. Ὁ Σλήμαν ὑπῆρξεν αὐτοδίδακτος εἰς τὴν μόρφωσίν του καὶ αὐτοδίδακτος εἰς τὰς μεθόδους του. Λέγει ὁ ἴδιος :

Τώρα, μετὰ πάροdon τῶν εἴκοσι τελευταίων ἐτῶν τὰ πράγματα ἤλλαξαν... Ἐδρίσκεις παντοῦ ἰνστιτούτα, ὅπου τὰ Ἀγγλικά καὶ τὰ Γαλλικά διδάσκονται ὑπὸ Ἀγγλων καὶ Γάλλων... Τὰ μέσα συγκοινωνίας καὶ τηλεγραφικῆς ἐπικοινωνίας διηκολοῦναν τὰς σχέσεις... Τώρα ἤλλαξε μορφήν καὶ τὸ ἐμπόριον... Ὁ Σλήμαν εἶχε συνειδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ εὐνοια τῆς τύχης τὸν ἐφύλαξεν ἀπὸ τῆς καταστροφῆς. Ἐπιθυμῶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἐνδεχομένης μεταστροφῆς τῆς Τύχης. Γνωρίζει τὸ ρητόν :

Vultus fortunae variatur imagine lunae; crescit, decrescit, constans persistere nescit.

Γράφει εἰς τὸν φίλον του Bahlmann κατὰ τὸ 1858 :

«Ἀρκετὰ ἔζησα τώρα μὲ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν δυστυχίαν. Τὴν ἔντασιν αὐτὴν εἶναι ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μου νὰ ὑποφέρω πλέον. Καταβάλλομαι καὶ ψυχικῶς καὶ σωματικῶς».

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1858, εἰς τὴν Πετρούπολιν ἀκόμη, ἐπανέρχεται εἰς τὸ προσφιλές του ἵνδαλμα, ἃς τὸ ὀνομάσωμεν «Τὸ Ἑλληνικὸν ὄνειρον». Ἐρρήφθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης κατὰ τὸ σύστημά του, καὶ τὴν ἐξέμαθε ἐντὸς ἑξ ἑβδομάδων. Εὐρῆκεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἱερέως τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας τῆς Πετροπόλεως Θεοκλήτου Βίμπου τὸν ποθητὸν διδάσκαλον τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. Καὶ ἐντὸς τριῶν μηνῶν ὁ Σλήμαν ἀνεγίνωσκε τὸν Ὅμηρον εἰς τὸ πρωτότυπον. Ἐσπούδασε παραλλήλως καὶ τὰ ἀπαραίτητα Λατινικά. Ἐγράφε τὴν πρώτην του ἐπιστολὴν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν πρὸς ἓνα παλαιὸν του διδάσκαλον καὶ καταλήγει: «Εἶχα πάντοτε τὸν θεῖον ἐξάμετρον, τὸν ἦχον τῶν Σοφοκλείων στίχων εἰς τὰ ὦτα μου. Τώρα μανθάνω τὴν ὠραίαν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας κατεῖχον μόνον τὸ ἀλφάβητον.

Θέλω νὰ κατέλθω εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ θέλω νὰ ζήσω. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εὐρεθῇ τόσον ὠραία ἄλλη γλῶσσα !»

Εἶναι Φθινόπωρον τοῦ 1858. Ὁ Σλήμαν πωλεῖ τὰ τελευταῖα ἐμπορεύματά του, ἐμπιστεύεται εἰς μίαν Τράπεζαν τὴν διαχειρίσιν τῆς περιουσίας του, ἀκολούθως δ' ἐπιχειρεῖ τὸ πρῶτον ἐκπαιδευτικόν ταξίδιον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τὴν Ἑλλάδα ἔχει κατὰ νοῦν, καὶ ἐκ τῆς Ἑλλάδος πρῶτην τὴν Ἰθάκην. Ἐπεσκέφθη ὅμως καὶ τμήματα τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐξέμαθε καὶ τὴν Ἀραβικὴν. Κατόπιν, διὰ μέσου Ἰσπανίας, ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου εἶχεν ἐμπλακῆ εἰς δίκας πρὸς τινα ἔμπορον Σολόβιεφ. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀνεμείχθη καὶ εἰς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἀφῆκαν κέρδη περισσότερα παρὰ ποτέ.

Εὐρισκόμεθα εἰς τὰ 1860. Τρία ἔτη βραδύτερον ἀποφασίζει ὀριστικῶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἐμπόριον. Ἐπενδύει τὴν περιουσίαν του εἰς ἀκίνητα ἐν Παρισίοις, εἰς μετοχὰς τῶν σιδηροδρόμων Κούβας καὶ Ἑνωμένων Πολιτειῶν. Ἐγκαταλείπει τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων του εἰς δύο Τραπεζὰς τῆς Πετροπόλεως. Συντάσσει τὴν διαθήκην του καὶ τὴν ἀποστέλλει πρὸς τοὺς παλαιοὺς προϋσταμένους του Schrodter Co μετὰ τὴν ἐντολήν νὰ τὴν ἀνοίξουν, ἂν παρέλθουν 6 μῆνες χωρὶς νὰ λάβουν εἰδήσεις του.

Ταῦτα πάντα ἦσαν ἡ προπαρασκευὴ του διὰ τὸν Γῦρον τοῦ Κόσμου, τὸν ὁποῖον καὶ ἤρχισεν ἀμέσως. Κατὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης ἐπὶ Ἀγγλικοῦ πλοίου πρὸς Ἰνδίας, ἔμαθε καὶ τὴν Ἰνδικὴν ὡς 18ην γλῶσσαν.

Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσαι αἱ περιγραφαὶ του καὶ αἱ ἀνὰ τὸν κόσμον ἐντυπώσεις του, διότι πάντοτε ἐτήρει ἡμερολόγια. Ἀλλὰ πρέπει ἐδῶ νὰ κάμωμεν ἐν πῆδημα πρὸς τὸ ἔτος 1866, πρῶτην Φεβρουαρίου. Ὁ Σλήμαν ἐπέστρεψε διὰ μέσου Ἀμερικῆς καὶ Λονδίνου, ἐγκατεστάθη εἰς ἐν ἀπὸ τὰ διαμερίσματά του ἐν Παρισίοις καί, εἰς ἡλικίαν 44 ἐτῶν ἐγγράφεται φοιτητὴς εἰς τὴν Σορβόννην μετὰ εἰδικότητα Αἰγυπτιακὴν Φιλολογίαν, Ἀρχαιολογίαν, Ἑλληνικὴν Φιλολογίαν καὶ Ἑλληνικὴν Φιλοσοφίαν. Ἀλλ' ὀλίγος χρόνος παρέρχεται, καὶ πάλιν ὁ Ὀδυσσειακὸς οὗτος τύπος εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Τῷ 1868 εὐρίσκεται καὶ πάλιν εἰς Παρισίους. Συνεχίζει ἐκ νέου τὰς σπουδὰς του, ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην ἡ εἰδίκευσίς του εἶναι μόνον Ἀρχαιολογία. Εἶναι μὴν Ἰανουάριος.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπιχειρεῖ τὸ πρῶτον Ὀμηρικὸν του ταξίδιον καὶ καταλήγει εἰς τὴν Ἰθάκην. Ἦτο ἀκόμη νύξ, ὅταν ἡ μικρὰ λέμβος, ἀγρίως κλυδωνιζομένη ἀπὸ τὴν τρικυμίαν, κατέπλευσεν εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Ἀγ. Σπυριδωνος. Ἐκεῖ εὐρίσκει τὸν κῆρ Παναγῆν, ἓνα μυλωθρόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξέπληξε, διότι ἐγνώριζε καλῶς τὸ περιεχόμενον τῆς Ὀδυσσεΐας, ἂν καὶ ἀγράμματος. Τὴν Ὀμηρικὴν του ἐπίδοσιν ἐξασκεῖ ἀκόμη ὁ Σλήμαν μετὰ ἐνθουσιασμόν καὶ ἀπλότητα αὐ-

τόχημα παιδικήν. Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἀναρριχᾶται εἰς τὸν Ἄετόν. Νομίζει, λόγῳ τῆς ὠραιότητος θεάς, ὅτι εὔρεν ἤδη τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ὀδυσσέως, ὅπου ἔκειτο καὶ ἡ περίφημος ἐλαία. Ἀμέσως ἀποφασίζει ἀνασκαφάς. Δὲν ἐπῆρχεν ἐκεῖ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία νὰ τὸν βασανίσῃ μὲ τὴν παροχὴν ἀδείας καὶ μὲ ὄρους ἐποπτείας.

Δὲν εὐρίσκει σπουδαῖα πράγματα. Μεταβαίνει εἰς ἄλλον τόπον. Λείψανα οἰκοδομήματος παρουσιάζονται. Ὁ Σλήμαν ἀγωνίζεται νὰ ἐξαγάγῃ περὶ τὰ 20 διάφορα μικρὰ ἀγγεῖα. Ἀλλὰ μόνον πέντε περισώζονται ἀπὸ τὴν ἀξίνην καὶ τὴν μάχαιράν του, παρ' ὄλην τὴν προσοχὴν. Ὀνειρεύεται τὴν ἀλὴν τοῦ Ὀδυσσέως, τοὺς μνηστῆρας, τὴν Πηνελόπην ἐν ὄψει τῶν λειψάνων ἐκείνων, ἂν καὶ εἶναι αἰῶνας πολλοὺς μεταγενέστερα. Εἰς τοὺς χωρικοὺς ἀπαγγέλλει τὸν Ὅμηρον Ὅμηριστὶ καὶ τὸν μεταφράζει συγχρόνως εἰς τὴν Νεοελληνικὴν. Τὸν ἐναγκαλίζονται καὶ τὸν κατασπάζονται μὲ δάκρυα. Λέγει ὁ Σλήμαν : «Ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν μου δὲν θὰ λησμονήσω τὰς 9 εὐτυχεῖς ἡμέρας μεταξὺ τοῦ ἀξιαγάπητου ἐκείνου λαοῦ».

Ἐκεῖθεν μεταβαίνει εἰς Πελοπόννησον. Πρὸ τοῦ γιγαντιαίου ἔργου τῶν Κυκλωπέων τειχῶν εἰς τὰς Μυκήνας μένει ἐνεὸς καὶ ἐνθυμεῖται ἀμέσως τὰ ζωγραφιστὰ τεῖχη τῆς Τροίας, ὅταν ἦτο ὀκτὼ ἐτῶν. Μεταβαίνει δι' ὀλίγας ἡμέρας εἰς Ἀθήνας, βλέπει τὰ εἰρηπία καὶ συναντᾷ τὸν ἐν Πετροπόλει ἄλλοτε διδάσκαλόν του Θεόκλητον Βίμπον. Ἦτο τότε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐπίσκοπος Μαντινείας. Ἐκεῖθεν φεύγει εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τσανάκ-Καλὲ πρὸς πρώτην ἀναζήτησιν τῆς Τροίας. Τὸ ἐπόμενον ἔτος παρουσιάζεται τὸ πρῶτον του βιβλίον *Ithaka, der Peloponnes und Troja*, ὅπόθεν καὶ μανθάνομεν ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα.

Πρέπει ἴσως νὰ προστεθῇ ἀκόμη, ὅτι μεταξὺ ὄλων τῶν ἐντυπώσεών του, καλῶν καὶ κακῶν, ὀρθῶν καὶ σφαλερῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ ταξιδιωτικῶν, ὑπάρχουν καὶ μερικὰ θέματα πολὺ δηλωτικὰ τοῦ χαρακτῆρος του καὶ τῶν ἀρχῶν του. Ἐπὶ παραδείγματι : Οἱ ἐνθουσιασμένοι Ἰθακήσιοι τοῦ προσφέρουν μικροπράγματα ἀρχαῖα, πρὸ παντὸς νομίσματα, ἀπὸ εὐχαρίστησιν. Ἐκεῖνος ὅμως μόνον δι' ἀγορᾶς τὰ ἐδέχετο καὶ κατέβαλε διὰ τῆς βίας 20 φράγκα. Τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ ἦθη τῶν ἀγαθῶν χωρικῶν τῆς Ἰθάκης εὐρίσκει σχεδὸν θεῖα. Θαυμάζει πάντως, ὅτι ἀρκεῖ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας συνδιαλέξεως μὲ ἓνα Ἰθακήσιον, «καὶ γνωρίζω ἤδη ὄλην τὴν ζωὴν του καὶ ὅλα του τὰ μυστικά». Τοῦναντίον εἶναι δυσηρεστημένος μὲ τὴν πενίαν καὶ τὴν ἀμάθειαν τοῦ κλήρου. Θεωρεῖ ὡσαύτως («μέγα δυστύχημα») τῆς Ἰθάκης, ὅτι πλὴν τῶν 52 Κυριακῶν τοῦ ἔτους ὑπάρχουν καὶ 97 ἄλλαι ἐξαιρέσιμοι ἡμέραι ἑορτῶν, «ἧτοι ἐν συνόλῳ 149 ἡμέραι ἑορτάζονται. Ἡ ὑπέρομετρος αὕτη κα-

τάχρησις εἶναι φυσικά μέγα ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τῆς γεωργίας καὶ τῶν ἐπαγγελματίων».³

II. Τροία

Τὸ πρόβλημα τῆς Τροίας ὑπῆρχεν ἀκέραιον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σλήμαν. Ἐν ὕψωμα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σκαμάνδρου, τὸ Μπουνάρ-Μπασι, ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ Τροία, σχεδὸν ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν τότε λογίων. Εἷς ἢ δύο μόνον εἶχον ἀποβλέψει καὶ εἰς τὸν πολὺ χθαμαλότερον γήλοφον τοῦ Χισσαρλίκ, μίαν ὥραν μεσογείως τῆς εἰσόδου τοῦ Ἑλλησπόντου.

Ὁ Σλήμαν ἔφθασεν ἐκεῖ τὴν 9ην Αὐγούστου τοῦ 1868. Ἀνερχομένη εἰς τὸ ἀπότομον ὕψωμα τοῦ Μπουνάρ Μπασι. Δεδομένον δὲ ὅτι ἐπίστευεν εἰς τὸν Ὅμηρον ὅπως ὁ καλὸς Χριστιανὸς εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπέισθη ἀμέσως, ὅτι ἀδύνατον νὰ ὑπῆρξέ ποτε ἐκεῖ ἡ Ἰλιος. Κατὰ τὴν συνήθειάν του νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ ἐμπόδια, προσεκρόμισε ἐργάτας ἀπὸ παρακείμενον χωρίον καὶ ἤρχισεν ἀμέσως ἀνασκαφάς. Ἦνοιξε λάκκους εἰς 30 μέρη τοῦ λόφου χωρὶς νὰ συναντήσῃ τὸ παραμικρὸν ἴχνος τῆς Ἀρχαιότητος.

Εὐθὺς ἀμέσως ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς πραγματικῆς Τροίας. Ὅπως ἔγραφεν εἰς τὸν πατέρα του, ὁ ἀνυπόφορος καύσων τοῦ Αὐγούστου ἦτο σχεδὸν θανατηφόρος. Ὁ Σλήμαν ἐκοιμᾶτο εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐν μέσῳ ἐλῶν ὅπου ἐνεδρεῖει ὁ κῶνος καὶ ὁ θάνατος. Ἐτρέφετο μὲ κριθαρόψωμον, τὸ ὁποῖον ὅμως τοῦ ἐφαίνετο γλυκύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἐδέσματα τῶν Παρισίων.

Τὸ Χισσαρλίκ ἀνήκει ἀκόμη εἰς τὰ πρόβονα τῆς Ἰδης, ἀπέχει ὅμως δύο καὶ πλέον ὥρας ἀπὸ τὸ Μπουνάρ-Μπασι. Τὸ ὕψος τοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον γηίνου λόφου δὲν ὑπερέβαινε τὰ 40 μέτρα, τὸ μῆκος 230 καὶ τὸ πλάτος 160. Μόλις ἀντίκρουσε τὴν ὠραίαν θεάν, ἐπέισθη ὅτι ἐκεῖ ἔκειτο ἡ Τροία. Μέγα ἐντύχημα ἦτο, ὅτι τὸ Ἀνατολικὸν ἤμισυ τοῦ λόφου ἀνῆκεν εἰς τὸν Frank Calvert, Ἀμερικανὸν ὑποπρόξενον εἰς τὸ Τσανάκ Καλέ καὶ φίλον τοῦ Σλήμαν. Ἦτο δὲ καὶ ὁ Calvert ἀνὴρ ἀρχαιολογῶν καὶ ὁπαδὸς τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' ἦτο ψυχραιμότερος τοῦ Σλήμαν. Ἀνέβησαν μαζὶ εἰς τὸν λόφον. Ὁ παλαιὸς Σκάμανδρος δὲν ὑπῆρχε πλέον παρὰ τὴν πόλιν, διότι ἠλλάξε ρεῦμα, δυτικώτερον, καὶ σήμερον καλεῖται Μεντερές. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Σλήμαν ἔβλεπεν ὀλοζώντανον τὸν Ὅμηρον ἐπὶ τοῦ Χισσαρλίκ. Ἐνεθουσίασε καὶ τὸν φίλον του: «Μὲ τὸν ἐνθουσιασμόν σας καὶ μόνον μὲ πείθετε περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς θεωρίας σας. Τὸ Ἀνατολικὸν μέρος τοῦ λόφου εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν σας. Τὸ Δυτικὸν ὅμως ἀνήκει εἰς δύο Τούρκους τοῦ Κούμ-Καλέ. Ἄν μάθουν τὰς προθέσεις σας περὶ ἀνασκαφῶν καὶ ὀσφρανθοῦν τὸν πλοῦτον σας, κάθε δόλος θὰ

3. H. Schliemann, *Ithaka, der Peloponnes und Troja*, νέα ἔκδ. ὑπὸ E. Meyer (1963) *passim*, ἰδία 40 - 43.

χρησιμοποιηθῆ περι τῆς τιμῆς. Μὲ τοὺς Τούρκους δέ, δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ παζαρεύ-
σης, ἰδίως ὅταν παρεμβληθῆ καὶ διερμηνεύς».

—Τότε θὰ μάθω Τουρκικά, ἀπήντησε ἀπλῶς ὁ Σλήμαν.

Δὲν γνωρίζει τις, φυσικά, ἂν πάντα ταῦτα τὰ τῶν βιογράφων τοῦ Σλήμαν εἶναι μέχρι κεραίας ἀληθῆ. Ὁ Σλήμαν ἐχρησιμοποίησε καὶ ἐδῶ τοὺς ἀγερώχους τρόπους τῆς ἀποφασιστικῆς του φύσεως. Φαίνεται, πάντως, ὅτι ἡ πικρὰ πείρα του ἐκ τῶν Τούρκων τοῦ Χισσαρλίκ ἐπέδρασε πολὺ βραδύτερον ἐπὶ τοῦ Σλήμαν, ὅταν ἦτο εἰς τὴν Κνωσόν.

Ὁ Σλήμαν εἶχεν ἤδη ἀποφασίσει νὰ ἀνασκάψῃ ὁλόκληρον τὸν λόφον τοῦ Χισσαρ-
λίκ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπητεῖτο ἡ ἄδεια τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἐπέστρεφεν ἐν
τῷ μεταξὺ εἰς Παρισίους, ὅπου, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἐξέδωκε τὸ βιβλίον του περὶ Ἰθάκης
καὶ Τροίας.

Τώρα ἠσθάνετο ὁ Σλήμαν, ὅτι ἤρχιζε νέαν ζωὴν, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ κλείσῃ τοὺς
λογαριασμούς του μὲ μερικὰ σημεῖα τοῦ Παρελθόντος. Εἰς τὴν Ρωσίαν εἶχε συν-
άψῃ ἀτυχῆ γάμον μὲ μίαν ἀγέρωχον καὶ ψυχρὰν Ρωσίδα, ἂν καὶ ὠραίαν, τοῦλά-
χιστον ὅπως περιγράφουν οἱ βιογράφοι του. Ὁ δικηγόρος τὸν συνεβούλευσε νὰ με-
ταναστεύσῃ δι' ὀλίγους μῆνας εἰς τὴν Indiana τῶν ΗΠΑ, ὅπου θὰ ἠδύνατο εὐ-
κολότερον νὰ διαζευχθῆ τὴν Κατερίναν Πετρόβνα Lyschik. Μάρτιον τοῦ 1869
μεταβαίνει εἰς Ν. Ὑόρκην, ἀποκτῶ ἐκεῖ τὴν Ἀμερικανικὴν ὑπηκοότητα. Τὴν 1ην
Ἀπριλίου φθάνει εἰς Ἰνδιανάπολιν καὶ τὴν 30 Ἰουνίου ἐξεδίδετο τὸ διαζύγιόν του
μὲ τὴν Κατερίναν.

Ἐσκέφθη ἀμέσως τὸ δεύτερόν του ταξίδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ τοῦτο τὸ
ταξίδιον ἔπρεπε συγχρόνως νὰ σημαίνῃ (εἰς τὸν οἶκον του). Ἄν ἀπεφάσιζε νὰ
νυμφευθῆ ἐκ νέου ἢ σύζυγός του μόνον Ἑλληνίς ἔπρεπε νὰ εἶναι. Ὁ ἤχος τῆς Ἑλ-
ληνικῆς, προφερομένης ἀπὸ τὰ χεῖλη μιᾶς ὠραίας γυναικός, θὰ ἦτο ἡ ἰδανικὴ ἀπόλαυ-
σις τῆς ζωῆς του.

Θετικός, νουνεχὴς, τετράγωνος ὡς ἦτο, ἐσκέφθη ἀμέσως τὸν διδάσκαλόν του,
τὸν Θεόκλητον Βίμπον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔτρεφεν ἀμέριστον ἐκτίμησιν. Τοῦ γράφει
ἀμέσως ἀπὸ τὴν Ἰνδιανάπολιν. Καὶ τὸ γράμμα ἐκεῖνο εἶναι ἀνεκφράστως πεζόν,
θετικὸν καὶ συγκινητικὸν μαζί: «Σᾶς ὀρκίζομαι, τοῦ γράφει, ὁλόκληρος ἡ ὑπαρξίς
μου θὰ ἀφιερωθῆ εἰς τὸ νὰ κάμω εὐτυχισμένην τὴν μελλοντικὴν μου σύζυγον. Σᾶς
ὀρκίζομαι, ὅτι οὐδέποτε θὰ λάβῃ ἀφορμὴν παραπόνου... Νὰ μοῦ εὑρετε σύζυγον
τοῦ αὐτοῦ ἀγγελικοῦ χαρακτῆρος, τὸν ὁποῖον ἔχει ἡ ὑπανδρος ἀδελφή σας. Ἄς
εἶναι πτωχή, νὰ εἶναι ὅμως μορφωμένη... Καὶ νὰ λατρεύῃ τὸν Ὅμηρον.»

Καὶ τὴν μόνωσιν, τὴν ὁποίαν ἠσθάνετο ὁ ἰδιότυπος οὗτος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖ-
ος ἠσθάνετο ὡσαύτως ὅτι δὲν ἔχει πατρίδα, φανερόνουν αἱ τελευταῖαι λέξεις τῆς

ἐπιστολῆς : «Φίλε μου, σᾶς ἀνοίγω τὴν καρδίαν μου ὅπως εἰς τὸν πνευματικόν μου. Δὲν ἔχω κανένα εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἠμποροῦσα νὰ ἐμπιστευθῶ τὰ μυστικά τῆς ψυχῆς μου».

Ἀναμένων τὴν ἀπάντησιν ὁ Σλήμαν μεταβαίνει ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Παρισίους, ταυτοχρόνως δ' ἐξεδίδετο ἡ («Ἰθάκη») του εἰς Γαλλικὴν, Ἀγγλικὴν καὶ Γερμανικὴν ἔκδοσιν. Ἐργραφεν εἰς τὸν πατέρα καὶ τὰς ἀδελφάς του, εὐτυχῆς καὶ ὑπερήφανος. Εἰς τὸν πατέρα γράφει : «Δι' ὄλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν ὑπεύθυνος εἶσαι σύ, διότι ὡς παιδίον ἤκουα παρὰ σοῦ τὰς ἐξιστορήσεις τῶν Ὀμηρικῶν ἡρώων καὶ διότι αἱ πρῶται παιδικαὶ ἐντυπώσεις διαρκοῦν εἰς ὄλην μας τὴν ζωὴν». Τὸ βιβλίον ὑπεβλήθη καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ρόστοκ, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατριδα τοῦ Σλήμαν Μεκλεμβούργου. Τὸ Curriculum Vitae τοῦ Σλήμαν ἐγράφη Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦ ἀπένευμε τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος. Ἐδέχθη τοῦτον εὐτυχῆς καὶ ὑπερήφανος, διότι εἰσήραχτο πλέον κανονικῶς εἰς τὴν ἐπιστήμη τῆς ἀρχαιολογίας.

III. Μυκῆναι

Ἀμέσως ὁ Σλήμαν ἀναχωρεῖ δι' Ἀθήνας, διότι ὁ καθηγητὴς καὶ Σεβασμιώτατος καὶ διδάσκαλός του, ὁ Βίμπος, τοῦ εἶχε στείλει ἐν τῷ μεταξὺ περιγραφὰς καὶ φωτογραφίας ἀρκετῶν ὥραίων Ἑλληνίδων. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ἡ Σοφία Ἐγκαστρομένου (ἡ οἰκογένεια βραδύτερον ὠνομάζετο Καστρομένου καὶ εἶτα Καστριώτου. Ὁ Παναγιώτης Καστριώτης, ἔφορος ἀρχαιοτήτων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ, ἔζη ἀκόμη καὶ ὅταν ἐγὼ ἐσπούδαζα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἀρχαιολογίαν. Ἦτο δὲ τίπος ἀπλοῦς καὶ ἀγαπητός). Κατὰ σύμπτωσιν, τὴν Σοφίαν ἐξέλεξεν ὁ Σλήμαν καὶ κατὰ σύμπτωσιν αὕτη ἐτόγγαυεν ἀνεπιὰ τοῦ Βίμπου. Αἱ λεπτομέρειαι τοῦ συνοικεσίου εἶναι πολὺ χαρακτηριστικά, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει χρόνος δι' αὐτάς. Ὅπως περιγράφονται, ὑπάρχει ἀρκούντως ὁ τόνος τῆς Κασσιανῆς, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ τέλος ἦτο εὐτυχές. Ὁ Σλήμαν ἦτο τότε 47, ἡ Σοφία 18 ἐτῶν. Ὁ βίος των ὑπῆρξεν εὐτυχής. Ἐφόσον δύναμαι νὰ κρίνω ἐγὼ τοῦλάχιστον, τὸ μόνον μειονέκτημα τῆς Σοφίας ἦτο, ὅτι δὲν τῆς ἦτο δυνατόν νὰ μανθάνῃ ἀπὸ μίαν γλῶσσαν κάθε ἕξ ἑβδομάδας, ὅπως ὁ Σλήμαν ἐθεώρει προφανῶς αὐτονόητον. Ἐπαθεν εἶδος νευρικοῦ κλονισμοῦ. Συνῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐπέστρεφεν ἐκ Παρισίων, ἐντὸς ὀλίγου δὲ ἦτο παρεσκευασμένη εἰς τὸν Ὀμηρον, παρεσκευασμένη νὰ βοηθήσῃ τὸν πολὺν σύζυγον εἰς τὴν Τροίαν. Ἐντὸς ὀλίγου ἐγέννησε τὴν Ἀνδρομάχην καὶ κατόπιν τὸν Ἀγαμέμνονα εἰς τὸν Σλήμαν. Ἡ ἀμοιβαία βοήθεια καὶ κατανόησις τῶν δύο συζύγων διήρκεσε μέχρι τέλους.

Ὁ Σλήμαν ἐν τῷ μεταξὺ εἶναι ὅπως τὸ θηρίον εἰς τὸν κλωβόν του, διότι δὲν τοῦ ἤραχτο ἡ ἄδεια νὰ σκάψῃ, οὔτε εἰς τὴν Τροίαν οὔτε εἰς τὰς Μυκῆνας. Ἐνοικι-

άζει μικρὸν σκάφος μὲ τετραμελὲς πλήρωμα καὶ ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἔρευναν τῶν Κυκλάδων. Ἐρευνᾷ τὴν Σῦρον, Δῆλον, Πάρον καὶ Νάξον, διότι ἡ τελευταία ἦτο «ἀφιερωμένη εἰς τὸν Βάκχον». Μετὰ ἰδιαιτέρας συγκινήσεως ἀναφέρω ἐνταῦθα, ὅτι τὴν 11ην Μαρτίου ἔφθασεν εἰς Θήραν, ἣτις ἦτο καὶ ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ταξιδίου του. Περιγράφει τὸ «φοβερὸν καὶ μεγαλειῶδες θέαμα» τῆς καλδέρας, μὲ τὰ «ἐρυθρά, μαῦρα, κίτρινα, λευκά καὶ καστανόχροα στρώματα τῆς λάβας». Εἶδε τοὺς «ρύακας πυρὸς καὶ τὰ πελώρια νέφη καπνοῦ», διότι πράγματι ἐσυνεχίζετο ἀκόμη ἡ ἔκρηξις τοῦ 1866.

Πέντε ἡμέρας περιήρατο καὶ ἠρεῦνα τὴν νῆσον πρὸς ἀνακάλυψιν ἀρχαιοτήτων. Ἐπὶ τῆς Θηρασίας εἶδε τὰ προϊστορικά λείψανα οἰκιῶν, (τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη ἐρευνήσει οἱ Ἀλαφοῦζος, Νομικός, καὶ Φουκέ) καὶ μάλιστα ἀπεκόμισεν ἐκεῖθεν μερικὰ πῆλινα ἀργεῖα. Ἐγραφε περὶ τούτου εἰς τὸν πατέρα του, λέγων ὅτι ἔχουν τοῦλάχιστον τεσσάρων χιλιάδων ἐτῶν ἡλικίαν, καὶ συνεχίζει: «εἶναι πλέον ἢ πιθανόν, ὅτι διὰ περαιτέρω ἀνασκαφῆς θὰ ἀποκαλυφθοῦν ἀκόμη πολλαὶ οἰκίαι».

Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ τὴν αὐτὴν χρονολογίαν δίδει καὶ ὁ Fouquier, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄγκῳδες σύγγραμμα ἐξεδόθη μερικὰ ἔτη βραδύτερον. Ἐκεῖ ἐσκόπευε καὶ ὁ ὄμιλῶν νὰ κατευθίνη τὴν ἔρευνάν του, μέχρις ὅτου πληρεστέρα μελέτη τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ πραγματικὴ πρωτεύουσα πρέπει νὰ ὑπῆρχεν εἰς τὸ Ἀκρωτήρι.

Κύριε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ἐδῶ πρέπει νὰ τερματίσωμεν τὴν λιτὴν ταύτην περιγραφὴν, ἵνα τιμήσωμεν τὰ 150 ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Σλήμαν. Δὲν σκοπεύω νὰ ὀμιλήσω ἐν ἐκτάσει, οὔτε περὶ Τροίας, τῆς ὁποίας αἱ ἀνασκαφαὶ πολυλάκις συνεζητήθησαν λεπτομερῶς, οὔτε περὶ Μυκηνῶν, ἐνθα ἄρμοδιώτερος ἐμοῦ εἶναι ὁ συνάδελφος κ. Μυλωνᾶς. Μόνον ὀλίγους τελευταίους λόγους θὰ προσθήσω, ἀφορῶντας εἰς τὸν Σλήμαν ὡς ἄνθρωπον καὶ εἰς τὰς προστασίας, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ὁ ἰσχυρὸς οὗτος ἄνθρωπος πρὸς τὰς τοπικὰς ἀρχάς.

Εἰς τὴν Τροίαν ἔφθασεν ὀλίγας μόνον ἡμέρας ἀφότου ἀνεχώρησεν ἐκ Θήρας. Τὴν 9ην Ἀπριλίου 1870 ἤρχιζεν ἐκεῖ τὰς ἀνασκαφάς. Ἀμέσως συνήτησε καὶ εὐρήματα καὶ δυσκολίας ἐκ μέρους τῶν δύο Τούρκων ἰδιοκτητῶν, ἐπὶ πλέον δὲ βροχὰς καὶ ψῦχος. Ἐπέστρεψε διὰ τοῦτο μετὰ 10 ἡμέρας εἰς Ἀθήνας. Ἐν μέσῳ ἄλλων φροντίδων, τὸν ἐξενεύριζεν ἡ μὴ ἔλευσις ἀδείας ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην διὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Τροίας. Τὴν πρωίαν τῆς 18ης Αὐγούστου ἦλθεν ἐπὶ τέλους μία ἐπιστολή. Ἡ Σοφία τὴν προσκομίζει περιχαρῆς, ἀλλ' ὁ Σλήμαν γίνεται ἔξω φρονῶν. Ἐνῶ εἶχε προσφέρει ἀκάρπως 5.000 πιάστρα εἰς τοὺς δύο Τούρκους ποιμένας διὰ τὸν βοσκότοπον τοῦ Χισσαρλίκ, τοῦ ἀνηγγέλλετο τώρα ὅτι ὁ λόφος ἐπωλήθη ἀντὶ 3.000 πιάστρων εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν Δημόσιον. Ὁ Σερκετ Πασσᾶς, (Ὑπ. τῶν Οἰκ.)

θεωρεῖται ἐκβιαστής. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ἡμετέρας σκοπιᾶς δὲν ἔχουν οὕτω τὰ πράγματα. Λιότι, οἱ ὄροι, οἱ ὁποῖοι ἐξώργισαν τότε τὸν Σλήμαν, ἐγένοντο κατόπιν θεσμός, εἰς τὴν Ἑλλάδα μάλιστα ἔτι αὐστηρότερος. Ὑπεχρεοῦτο δηλαδή ὁ Σλήμαν, τὸ μέγιστον μέρος τῶν εὐρημάτων νὰ ἀπομένῃ εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὰς ἀνασκαφὰς νὰ παρακολουθῇ Τοῦρκος ἐπόπτης, τὸν ὁποῖον θὰ ἐμισθοδοτεῖ ὁ ἴδιος. Schnüffler τὸν χαρακτηρίζει ὁ Σλήμαν, ἦτοι καταδότην.

Πάντως αἱ ἀνασκαφαὶ ἔγιναν, μὲ ὀλίγας ἐπιδοκίμασίας καὶ μὲ ἀντίθεσιν τῶν λογίων σχεδὸν παγκόσμιον. Μεταξὺ ἄλλων εἰς τις Bötticher ἐπὶ ἔτη ἀψηχόλησε τὴν κοινὴν γνώμην, ἰσχυρίζομενος ὅτι ὁ Σλήμαν δὲν ἀνεκάλυψε τὴν Τροίαν, ἀλλ' ἐν νεκροταφείῳ. Ὅπως πολλοὶ ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον ἀσφαλῶς γνωρίζουν, ἀνενώθη τὸ αὐτὸ ζήτημα μὲ τὸν σύγχρονον λόγιον καὶ καθηγητὴν τῆς Γεωλογίας Hans Georg Wunderlich. Τὴν φορὰν ταύτην τὰ ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ θεωροῦνται ὡσαύτως νεκρόπολις καὶ ὁ Evans, φυσικά, κατέχει ἐνταῦθα τὴν θέσιν τοῦ Σλήμαν. Τότε ὁμοῦς ἡ ἐπιστήμη ἐσκέπτετο ἀφελέστερον. Κατόπιν δημοσίων προκλήσεων, οἱ Σλήμαν, Bötticher καὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ λόγιοι συνήλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς Τροίαν. Ὁ Σλήμαν ἔκαμε νέας ἀνασκαφὰς καὶ πάντες, καὶ ὁ Bötticher ὁμοῦ, ὡμολόγησαν ὅτι τὰ εὐρισκόμενα ἀρχαῖα δὲν εἶναι νεκρόπολις. Ἄλλ' ὁ Bötticher, μόλις ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν, ἐπανέλαβε τὰ αὐτὰ καὶ χειρότερα.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον ἐπεισόδιον τῆς ψυχοσυνθέσεως τοῦ Σλήμαν εἶναι ἴσως ἡ ἀνακάλυψις τοῦ «Θησαυροῦ τοῦ Πριάμου». Τὸ ὄνομα ἔδωκεν ὁ ἴδιος καὶ ἡ παλαιότητα μνεῖα εὐρίσκεται εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του τῆς 31ης Μαΐου 1873. Ἀναφέρει μεγάλα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀγγεῖα καὶ ποτήρια, τὰ ὁποῖα «διὰ νὰ κατασφαλίσω ἀπὸ τὴν ἀπληστίαν τῶν ἐργατῶν καὶ νὰ τὰ σώσω διὰ τὴν Ἐπιστήμην, τὰ ἀνέσκαψα, τὰ ἔκρουσα καὶ τὰ μετέφερα μὲ τόσην βίαν, ὥστε οὔτε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγγείων γνωρίζω, οὔτε εἶμαι εἰς θέσιν νὰ τὰ περιγράψω». Οὐδέποτε ἔδωκεν ὁ Σλήμαν τὴν ἀκριβῆ ἡμερομηνίαν τῆς ἀνακαλύψεώς των. Εἶδε μίαν προίαν, ὁμοῦ μετὰ τῆς Σοφίας, καὶ νὰ λάμπῃ μεταξὺ τῶν ἐπιχώσεων. . . Ἐπλησίασαν. . . Χρυσός. Ὁ Σλήμαν νεύει μὲ τὸν δάκτυλον εἰς τὰ χεῖλη ἀπόλυτον σιωπῆν. Καλεῖ τὸν ἐπιστάτην καὶ διατάσσει : Μόλις ἐνεθυμήθην, ὅτι σήμερον εἶναι ἐπέτειος τῶν γενεθλίων μου. Ὅλοι νὰ φύγουν καὶ νὰ διασκεδάσουν καλὰ πρὸς χάριν μου. Πρὸ παντὸς ὁ ἐπόπτης Ἀμὴν Ἐφέντης. Τὰ ἡμερομίσθιά των εἶναι πληρωμένα !

Τὸν θησαυρὸν ἐξήγαγε μετὰ κόπου τὸ ζεῦγος, ἐτύλιξεν εἰς τὸν ἐρυθρὸν μέγαν πέπλον τῆς ἡ Σοφίας καὶ μετέφερον εἰς τὴν κατοικίαν των. Ἄλλ' οἱ θησαυροὶ ἦσαν ἀνεξάντλητοι. Ἴδον καὶ τρία ὥραῖα ἀργυρᾶ ἀγγεῖα. Ἴδού, τὸ τρίτον καὶ μέγιστον εἶναι μέχρι λαιμοῦ πλήρες μὲ θαυμάσια χρυσᾶ κοσμήματα : Διαδήματα, ἐνώτια, ψέλια, δακτυλίδια καὶ χιλιάδας χρυσῶν μικρῶν ψήφων ἀπὸ περιδέραια. Πέντε ἢ

ἐξ δρόμοι ἐχειριάσθησαν, ἵνα μεταφερθῆ ὁ θησαυρός, τυλιγμένος πάντοτε εἰς τὸν πέπλον τῆς Σοφίας.

Τώρα ἐπρεπεὶν ὁ θησαυρός, τοῦλάχιστον ἐν μέρει, νὰ μείνῃ εἰς τὴν Τουρκίαν. Προτοῦ ὀσφρανθῆ τι ὁ Ἐμὶν Ἐφένδης, ὁ θησαυρός, συσκευασμένος ἐντὸς 6 καλάθιων καὶ ἐνὸς ταξιδιωτικοῦ σάκκου, ἀπεστάλη εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν προξενεῖον τοῦ Calvert καὶ μετὰ 2 ἡμέρας ἐφορτώθησαν τὰ καλάθια διὰ τὰς Ἀθήνας. «Καρποὶ καὶ λαχανικὰ» ἦτο ἡ δῆλωσις εἰς τὸ Τελωνεῖον. Ὁ θησαυρός δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχίης. Μὲ καλυτέραν συνεννόησιν, ὁ Σλήμαν θὰ ἐπέιθετο νὰ τὸν ἀφήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δυστυχῶς τὸν δυσηρεστήσαν ἢ δυσηρεστήθη μόνος του, διότι ἦτο δύσκολος ἄνθρωπος. Ὁ θησαυρός ἐξετέθη εἰς τὸ Λονδίνον καὶ κατέληξεν ἐν τέλει εἰς τὸ Museum für Völkerkunde τοῦ Βερολίνου, ὅπου καὶ τὸν εἶδεν ὁ ὀμιλῶν ὡς φοιτητῆς καὶ βραδύτερον. Κατὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον μετεκινήθη ἐκ τοῦ Βερολίνου εἰς τὸ Mecklenburg καὶ ἀπεκρῦβη εἰς ἓνα Πύργον. Ὁ Πύργος εὐρέθη κενὸς τοῦ θησαυροῦ μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι δὲν ἐχύθη καὶ δὲν ἐτεμαχίσθη. Ἴσως μίαν ἡμέραν ἀνακύψῃ καὶ πάλιν εἰς ἓν ἀπὸ τὰ μουσεῖα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ πληρῶνονν ὑπέρογκα ποσά.

Ἡ Τουρκία ἐκίνησε δίκην κατὰ τοῦ Σλήμαν, ἡ ὁποία διήρκεσε μῆνας πολλούς. Συγχρόνως ἡ πατρίς του, ἡ Γερμανία, ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν δορυμὸς ἐπικριτῆς τῶν ἀνασκαφῶν του. Τότε ἀκριβῶς ἐσκέφθη, νὰ ἀφήσῃ τὸν θησαυρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Προφανῶς δὲν εὔρεν ἐνθάρρουνσιν.

Εἰς τὴν ἀπελπισίαν καὶ ἀνυπομονησίαν του, ἐπειδὴ ἡ δίκη εἴρπεν ἀτερομόνως, ἐσκέφθη νὰ ἀνοίξῃ νέαν σελίδα ἀνασκαφικῆς δραστηριότητος. Γράφει πρὸς τὸν Ἕλληνα Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν:

«... Ἐγκατεστάθην εἰς Ἀθήνας. Ἐνυμφεύθην Ἑλληνίδα καὶ ἐργάζομαι νυχθημερὸν διὰ τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ ἀνακαλύψω τὴν ἀληθῆ Τροίαν μὲ ἀξιοθαύμαστα ἐρεῖπια, εὐρῆκα καὶ πλῆθος ἀντικειμένων ἀρχαιολογικῆς ἀξίας. Ἀπήρτισα οὕτω μοναδικὴν συλλογὴν, τὴν ἐξέθηκα εἰς τὴν οἰκίαν μου καὶ πᾶς τις δύναται νὰ τὴν ἴδῃ. Ὅτιδήποτε ἄλλο εὐρεθῆ, θὰ τὸ μεταφέρω εἰς Ἀθήνας.

» Ἐπιθυμῶ περαιτέρω νὰ φανῶ χρήσιμος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνασκάπτων τὰς Μυκῆνας καὶ τὴν Ὀλυμπίαν καὶ ζωντανεύων οὕτω τὴν προϊστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Διὰ ταῦτα ζητῶ τὴν ἄδειαν, νὰ ἀνασκάψω δι' ἐξόδων μου εἰς Μυκῆνας καὶ Ὀλυμπίαν ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι πᾶν τὸ εὐρεθησόμενον θὰ ἀνήκῃ εἰς ἐμὲ μέχρι τοῦ θανάτου μου. Κατόπιν ὅλα τὰ ἀντικείμενα, ὡς καὶ αἱ ἀρχαιότητες τῆς Τροίας θὰ ἐκτεθοῦν ὡς κτῆμα τοῦ Ἔθνους εἰς ἓν μουσεῖον, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ καταθέσω διακοσίας χιλιάδας χρυσῶν φράγκων. Εἶμαι ἔτοιμος νὰ ὑπογράψω συμβόλαιον».

Ὁ Ὑπουργὸς ἀπήντησεν ἀμέσως. Ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν ἐκφράσιν τὰς εὐχαριστίας του, τὸν ἐνθουσιασμόν του καὶ τὴν μακαρίσιν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἄρχαία της, διότι προσεῖλκυσαν ἀνθρώπους τῆς ἀξίας τοῦ Σλήμαν. Διὰ τὴν πρότασιν ὁμοῦς, ἐπεφυλάχθη τὸ ἀποφασίσαι, κατὰ ποῖον τρόπον θὰ γίνῃ δεκτὴ. Ἡ ἄδεια ἀνασκαφῶν δὲν παρεχωρεῖτο, παρὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν αἰτήσεων τοῦ Σλήμαν. Τότε ἀπεφάσισεν ἀπλοῦστατα, τὴν κάμῃ αὐτοκέλευστος μίαν πρώτην δοκιμὴν. Εὐρισκόμεθα εἰς τὸ 1874. Ἐπεχείρησε μὲ 17 ἐργάτας τὴν ἀνασκάψαι τὸν Ἐθναυρὸν τοῦ Ἀτρέως, τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Μυκηναίων καὶ 30 ἄλλας θέσεις. Τηλεγράφημα ὁμοῦς τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας διέκοψε τὰς ἀνασκαφάς, αἱ ὁποῖαι πάντως διήρκεσαν 9 ἡμέρας. Τελειωτικῶς ἐπανήρχισαν αἱ ἀνασκαφαὶ 2 ἔτη βραδύτερον, κατὰ τὸ 1876, ἀλλὰ τὰ κατὰ ταύτας θὰ ἐκθέσῃ ὁ συνάδελφος κ. Μυλωνᾶς.

Ὅτι ἐγὼ θὰ ἤθελον τὴν προσθέσω ἀκόμη, εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα τὴν ὁποίαν ὠρισμένοι Ἕλληνες ἐδημιούργησαν τότε ἔναντι ἀνθρώπου, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀπέραντος ἀγάπη πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἔπρεπε τὴν σκιάσῃ πᾶσαν ἄλλην ἀδυναμίαν τυχόν τοῦ χαρακτῆρος του.

Ἀνθρωπὸς τις ἔχων κάποιον ἀξίωμα εἰς τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων, ἐδημοσίευσεν ἄρθρον εἰς τὸ («Ἀθήναιον»), ἔνθα κατηγορεῖ τὸν Σλήμαν ὡς Γερμανοαμερικανὸν λαθρέμπορον, ὡς ἀρχαιοκάπηλον, ὡς κιβδηλοποιόν, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τέλους τί μᾶς παρουσίασεν; Ἀγγεῖα. Ἀλλὰ τίς μᾶς βεβαιοῖ, ὅτι δὲν εἶναι κίβδηλα;

Φυσικά, οὐδείς ὑπῆρχε τότε διὰ τὴν βεβαιώσῃ ἢ τὴν διαφεύσῃ τὴν μεγαλοφυᾶ ἐκείνην εἰκασίαν. Ἡ μόνη δικαιολογία τοῦ κατηγοροῦντος (Σπυρίδων Κόμνος ἐλέγετο καὶ ἦτο ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης) ἦτο ὅτι καὶ ἄλλοι ἐν Ἐδρῶπῃ καὶ δὴ ἐν Γερμανίᾳ πρωτίστως, εἶχον μεταχειρισθῆ πολὺ σκληρῶς τὸν Σλήμαν.

Δὲν εἶμαι εἰς θέσιν τὴν βεβαιώσω, διότι δὲν ἔσχον καιρὸν τὴν ἐρευνῆσω λεπτομερέστερον, ἂν ὄντως ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία καὶ «οἱ Κύριοι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τῶν Ἀθηναίων, ὧν ὁ φθόνος ἐναντίον μου δὲν γνωρίζει φραγμόν» — εἶναι ἐκφράσεις τοῦ Σλήμαν—, ὄντως ἐπίκραναν τοῦτον ἢ προσηρέχθησαν τραχέως. Ὅταν, δοθείσης ἐπὶ τέλους τῆς ἀδείας, ἤρχισαν αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ 1876 ἐν Μυκῆναις, αἱ ὁποῖαι κυριολεκτικῶς ἐδημιούργησαν ἐποχὴν, αἱ προστριβαὶ δὲν ἔπασαν. Δὲν φαίνεται ὁμοῦς τὴν εἶχε δίκαιον ὁ Σλήμαν εἰς τὰς αἰτιάσεις του, τοῦλάχιστον εἰς τὰς κυριωτέρας. Ἡ ἄδεια ἐδόθη ἐπὶ εἰδικοῖς ὅροις, οἱ ὁποῖοι ἦσαν σωτήριοι καὶ τιμοῦν τὴν διορατικότητά καὶ τὴν προσοχήν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης. Ἄς μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ὀλίγον πρὶν (μέσα Ἀπριλίου τοῦ 1875) ἐξεδόθη ἐπὶ τέλους ἡ ἀπόφασις τοῦ Τουρκικοῦ δικαστηρίου κατὰ τῆς φυγαδύσεως τοῦ «Ἐθναυροῦ τοῦ Πριάμου». Ὁ Σλήμαν κατεδικάσθη εἰς ἀποζημίωσιν 10 χιλιάδων φράγκων

πρὸς τὸ Τουρκικὸν Δημόσιον. Οὐδὲν ὠφελεῖ εἰς τὴν οὐσίαν τὴν νομικὴν τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Σλήμαν ἀπέστειλε 50 χιλιάδας φράγκων εἰς τὸν Σεφκὲτ Πασσᾶν.

Οἱ ὄροι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως διὰ τὰς ἀνασκαφὰς Μυκηνηῶν ἦσαν : Ἐποπτεία ἐκ μέρους τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ὅλα τὰ εὐρήματα ἀνήκουν εἰς τὸ Κράτος. Δικαίωμα ἀποκλειστικῆς δημοσιεύσεως τῶν εὐρεθησομένων ἔχει ὁ Σλήμαν μόνον ἐπὶ τριετίαν. Αἱ ἀνασκαφαὶ θὰ περιορισθοῦν μόνον εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τῆς ἀκροπόλεως. Τέλος, ἀπαγορεύεται νὰ χρησιμοποιηθοῦν πλείονες τῶν 50 ἐργάται.

Σωτήρια πράγματι μέτρα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν μόνον δύο πραγματικῶς ἐπιστημονικαὶ ἀνασκαφαὶ εἶχον μόλις ἀρχίσει, ἦτοι τῷ 1873 τῶν Αὐστριακῶν εἰς Σαμοθράκην καὶ τῷ 1876 τῶν Γερμανῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ⁴.

Ὁ Σλήμαν, ὅπως οἱ ἴδιοι οἱ βιογράφοι του τὸν ἀποκαλοῦν, ἦτο μίᾳ φύσει ἀνάλογος πρὸς τὸν *Listenreichen Odysseus*, τὸν Πανοῦργον Ὀδυσσεά. Ἐκτὸς τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνηῶν δὲν ἔσκαψεν αὐτός, ἔσκαψεν ὁμως ἡ Σοφία. Ἐντὸς δὲ τῆς Ἀκροπόλεως ἤρχισε τὴν ἀνασκαφὴν μὲ 63 ἐργάτας. Νομοταγέστατα ὁμως, τοὺς ἐχώρισεν εἰς τρεῖς ομάδας, ὥστε οὐδαμοῦ εἰργάζοντο πλείονες τῶν 50 ἐργάται.

Ὡς εἶναι φυσικόν, ὁ ἐπόπτης — ἦτο ὁ μακαρίτης Σταματάκης — ἤρχισε τὰς ἐριδας ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν. Ὅταν ὁ πνευτὸς τῆς ἀνασκαφῆς διεθέρομανε τὸν Σλήμαν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἠυξήθη εἰς 125. Ὁ Σταματάκης κάθιδρος περιήρχετο τὴν ἀνασκαφὴν μὲ ἀντίγραφον τῆς ἀδείας ἀνὰ χεῖρας :

—Κύριε Σλήμαν, ἀντὶ μιᾶς ἀνασκαφῆς κάμνετε τρεῖς. Μοῦ εἶναι ἀδύνατον, νὰ ἐποπτεύω τρεῖς ἀνασκαφάς.

—Μάλιστα, ὁμολογεῖ ὁ Σλήμαν. Ξεύρετε ὁμως ὅτι ἡ λύσις εἶναι ἀπλή. Διορίσατε δύο ἀκόμη ἐπόπτας!

Καὶ ἀπεμακρύνετο ἄνευ ἐτέρου.

Εἰς ὅλας τὰς ἀνασκαφάς, αἱ ὁποῖαι ἕως τότε ἦσαν μᾶλλον ἢ ἦττον ἐρασιτεχνικαί, οἱ ἀνασκαφεῖς ἐβιάζοντο νὰ ἀνεύρουν τὸ τέλος. Καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ κυριώτερον ἐλάττωμα πολλῶν ἀνασκαφῶν εἶναι, ὅτι οἱ ἀρχαιολόγοι εἰσδύουν ἐνίοτε εἰς μεγαλύτερον τοῦ ἀναγκαίου βάθος. Ὁ Σλήμαν ἐλάτρευε τὸν φυσικὸν βράχον. Εἰς τὴν Τροίαν ἐπάσχιζεν διαρκῶς νὰ φθάσῃ εἰς τὸν φυσικὸν βράχον, ἐκτὸς ἐὰν συνήρτα ὅ,τι ἐπεθύμει.

Εἰς τὰς Μυκήνας, ἵνα εἰσδύσῃ βαθύτερον, κατέστρεφε συχνάκις ὑπερκειμέ-

4. G. K a r o , *Schachtgräber von Mykenai* 9.

νους τοίχους. Δὲν φαίνεται νὰ ἐπροξένησε ποτὲ σημαντικὴν ζημίαν, πλὴν τῆς ἀπομακρόνσεως τοῦ κυκλικοῦ βόθρου ὑπὲρ τὸν τάφον IV ⁵.

Ὁ Σταματάκης τὸν παρηκολούθει, διαρκῶς διαμαρτυρούμενος διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν τοίχων. Ὁ Σλήμαν δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ τίποτε. Κάποτε τὸν ἔστειλεν εἰς τοὺς τρεῖς διαβόλους. Εὐτύχημα καὶ τοῦτο, διότι ἡμεῖς οἱ Κεφαλλῆνες, ὅταν θυμώνωμεν, συνηθίζομεν νὰ προπέμπωμεν εἰς τοὺς 72 διαβόλους, χωρὶς νὰ δύναμαι νὰ ἐξηγήσω τὴν ἀριθμητικὴν αὐτὴν καθιέρωσιν, ἂν οὕτω δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡ βλασφημία.

Ταῦτα εἶναι μόνον μέρος τῶν ἐπεισοδίων. Τὰ ἀνέφερα ἐδῶ, διότι οἱ βιογράφοι τοῦ Σλήμαν χρησιμοποιοῦν περίπου τὰς αὐτὰς βιαίας ἐκφράσεις καὶ κατὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ κατὰ τῶν Τούρκων.

Τὸ τέλος τῶν Μνηκηνῶν, ὅπως δῆποτε, ὑπῆρξεν ὁ ἄνευ προηγουμένου θρίαμβος τοῦ Σλήμαν καὶ τὸ τηλεγράφημά του πρὸς τὸν Βασιλέα, ὅπως ἐλπίζω ὅτι θὰ ἀκούσετε μετ' ὀλίγον.

Ὁ Σλήμαν, μετὰ τὰς Μνηκίνας, ἔσκαψε καὶ εἰς τὴν Τίρυνθα, καὶ εἰς τὸν Ὀρχομενόν, καὶ εἰς τὴν Τροίαν πάλιν, ἀλλὰ τώρα, προσεκτικώτερον, μὲ πιστὸν συνεργάτην τὸν πολὺν Γουλιέλμον Dörpfeld. Ὁ Δαῖρπεφελδ, μὲ δεινὴν ἀρχιτεκτονικὴν προδιάθεσιν, μὲ ἀκάματον ἐργατικότητα καὶ μὲ ἀπέραντον μελιχιότητα χαρακτῆρος, ἔδειξε, νεαρῶτατος ἀκόμη, τὴν ιδιοφνίαν του εἰς τὴν Ὀλυμπίαν καὶ ἐδίδαξε τοὺς ἀρχαιολόγους πῶς νὰ διακρίνουν τὰ στρώματα καὶ νὰ δημιουργοῦν τὰς ἐποχὰς τῶν λειψάνων τῆς Ἀρχαιότητος.

Ὁ Σλήμαν ἤκουσε πάντα ταῦτα. Ἦτο ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐδέχετο νὰ μεταδιδασθῇ, τοῦτο δὲ δεικνύει τὸν πραγματικὸν χαρακτῆρα του καὶ τὸ ἀνώτερον ἦθος του. Βαθύτατα πληρωμένος ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν εἰδικῶν καὶ μὴ, δηλητηριασμένος ἀπὸ τὴν κατακραυγὴν κατὰ τοῦ ἔργου του εἰς κάθε του ἐπιτυχίαν, ἐγένετο μὲ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἐπιμονὴν του διδάσκαλος ὅλων τῶν μεταγενεστέρων του. Διότι τὰ φαινόμενα ταῦτα, τὰ θλιβερά, ἐπαναλαμβάνονται καὶ πάλιν εἰς κάθε ἀνάλογον περίστασιν. Αἱ ὑλακαὶ τοῦ φθόνου καὶ τοῦ μίσους, λέγει Γερμανὸς λόγιος, ἀποκτῶνται διὰ τοῦ ἰδρωτός καὶ διὰ τῆς τιμίας ἐργασίας.

Ἡ συνεργασία τῶν δύο ἀνδρῶν, Δαῖρπεφελδ καὶ Σλήμαν, ὑπῆρξεν ἐγκάρδιος, κατ' ἐξοχὴν δὲ καρποφόρος. Ἦσαν ἀμφοτέρωι δύο φύσεις ἐξέχουσαι. Τοὺς ἤνωσαν ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη καὶ φιλία. Ὁ Σλήμαν εὐρέθη εἰς τὴν θλιβερὰν ἀνάγκην νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἡ Τροία του δὲν ἦτο ἡ Τροία τοῦ Ὀμήρου, ἀλλ' ἡ ὑπερκειμένη Τροία VI (τώρα δὲ VII A). Ἦναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ ἐν συννεπείᾳ, ὅτι ὁ «Θη-

5. Καρο, ἔ.ἀ. σ. 10.

σαυρός τοῦ Πριάμου» ἦτο θησαυρός ἐνὸς πολλοῦς αἰῶνας προγενεστέρου δυνάστου. Ὅμοιος δὲ ὁ («Ἀγαμέμνων») καὶ οἱ σὺν αὐτῷ.

Ὁ Σλήμαν ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ πρὸς τὴν Κνωσόν. Δὲν τὴν ἀνέσκαψεν ἐν τέλει, διότι οἱ Τοῦρκοι ἰδιοκτῆται τοῦ λόφου ἦσαν πονηρότεροι καὶ ἀπληστότεροι τῶν Τούρκων τῆς Τροίας. Πολλάκις ἐλέγχθη καὶ ἐγράφη, ὅτι τοῦτο ἦτο εὐτύχημα, διότι ὁ Σλήμαν θὰ κατέστρεφε τὴν Κνωσόν. Εἶναι μεγάλη πλάνη. Πρῶτον, διότι ὁ ἀναγνώσκων τὰ ἔργα τοῦ Σλήμαν θὰ ἴδῃ, ὅτι ἡ μεθοδικότης του καὶ ἡ προσοχή του ἦσαν σπουδαῖα διὰ τὴν ἐποχήν του. Διὰ τὰ συγκρίνη τις τὰ πράγματα πρέπει νὰ τὸν παραβάλλῃ μὲ ἄλλους συγχρόνους του, ἀκόμη καὶ συνεργάτας του. Ὁ Ξαβέριος Λάνδερρε, χημικός, φαρμακολόγος, διακεκριμένος λόγιος τῆς ἐποχῆς του, ὅστις ἐγένετο καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἦτο ὁ χημικός τοῦ Σλήμαν. Διὰ τὰς ἀναλύσεις του ὁμως λέγει ὁ Καρο: «Αἱ ἀναλύσεις τοῦ Σλήμαν εἶναι πολὺ ἀναξιόπιστοι. Οὗτος στηρίζεται ἐπὶ ἐνὸς τινος Λάνδερρε, τοῦ ὁποίου τὰ σφάλματα εὐρίσκονται ἔξω παντὸς ἀνθρωπίνου ὅριου».

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ κτηθεῖσα πείρα τοῦ Σλήμαν τὸ ζήτημα ὡς πρὸς τὴν Κνωσόν: Τὸ οὐσιῶδες εἶναι ὅτι ἡ Κνωσὸς θὰ ἀνεσκάπτετο, ἂν εἶχεν ἐπιτευχθῆ ἡ ἀγορὰ τοῦ λόφου, ὑπὸ τοῦ Σλήμαν καὶ τοῦ Δαῖρπελδ ὁμοῦ. Ἡ τύχη αὕτη, ἡ ὄντως μεγάλη, ἐπεφυλάχθη ὑπὸ τῆς Μοίρας εἰς τὸν Ἀρθουρον Evans. Δέκα μόλις ἔτη βραδύτερον τοῦ Σλήμαν, ἰκανώτερος ἢ ἐλευθεριώτερος, ἠδυνήθη ὁ Ἔβανς νὰ ἀποκτήσῃ τὸν λόφον καὶ νὰ διεξαγάγῃ τὰς ἀνασκαφάς, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐδόξασαν ὅσον καὶ τὸν Σλήμαν αἱ ἰδικαί του.

Ὡς πρὸς τὸν Δαῖρπελδ, νομίζω ὅτι ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Σλήμαν καὶ ἡ ἀπέραντος γοητεία του, ὅταν μὲ τὴν παιδικὴν του πίστιν εἰς τὸν Ὅμηρον, μὲ τὴν ὁποίαν συνεργήρασεν, ὠμίλει περὶ τοῦ Ἐπους, ἔσχον ἐπίδρασιν μοιραίαν. Ὁ μέγας ἀρχιτέκτων παρεσύρθη εἰς τὸ ὀλισθηρὸν ἔδαφος τοῦ μύθου. Ἐπίστευσεν εἰς τὴν Ὀδύσειαν ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ Σλήμαν. Ὅπως καὶ ὁ Σλήμαν, ἐζήτησε δι' ἀνασκαφῶν νὰ κυρώσῃ τὰς ἰδέας του. Τὸ Νηδρὶ τῆς Λευκάδος ἐβαπτίσθη *Alt Ithaka*. Χωρὶς νὰ ἔχῃ ὁ Dörpfeld τὴν ἀνασκαφικὴν ἐπιτυχίαν τοῦ φίλου του, συνεμερίσθη μετ' αὐτοῦ μόνον τὴν μῆνιν τῶν φιλολόγων, πρωτίστως τοῦ Βιλαμόβιτς.

Τοῦ Σλήμαν ἡ ἀνάμνησις δὲν ἐσβέσθη οὔτε θὰ σβεσθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀνθρώποι τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τῆς οἰκογενείας Σλήμαν ὑπάρχουσιν εἰσέτι μετὰξὺ ἡμῶν. Οἱ θησαυροὶ τῶν Μυκηνῶν κοσμοῦν τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἀλλὰ θὰ ἦτο πρόπον νὰ στεγασθοῦν εἰς ἓν ὀλόκληρον, ἰδιαιτέρον μουσεῖον. Τὸ μέγαρον Σλήμαν, κεκρηγμένον ἱστορικὸν μνημεῖον, εἶναι ἴσως τὸ ἱστορικώτερον μέγαρον τῶν Ἀθηνῶν. Νομίζω ὅτι ἀπηγῶ πάντων τὸν πόθον ἐντὸς τῆς αἰθούσης ταύτης, ποι-

ούμενος ἔκκλησιν πρὸς τοὺς ἀρμοδίους, ὅπως τὸ μέγαρον τοῦτο διασωθῆ, μεταβαλλόμενον εἰς οἰονδήποτε τέμενος τῶν Μουσῶν ἢ τῶν Νυμφῶν ἢ τῶν Χαρίτων.

★

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ὁμιλεῖ ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γ. Μυλωνᾶς :

Κύριε Πρόεδρε,

Ἀπόλυτος πίστις εἰς τὴν ἱστορικότητα τοῦ Ὀμήρου καὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τυφλὴ ἐμπιστοσύνη εἰς τὸ πεπρωμένον του, σιδηρὰ θέλησις καὶ ἐμμονή, ἀφάνταστος ἐργατικότης, ἄμετρος φαντασία γενεσιουργός, συναισθηματισμὸς καὶ ἱερὸς ἐνθουσιασμὸς διὰ τὸ ιδεῶδες του χαρακτηρίζουν τὸν Heinrich Schliemann. Ὅταν ἐννέα μόλις ἐτῶν ἐβεβαίουν τὸν ὑπομειδιῶντα πατέρα του ὅτι εὐθὺς ὡς ἠνδροῦτο θὰ μετέβαινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ ἀνεκάλυπτε τὴν Τροίαν τοῦ Πριάμου, τὴν ὑμνηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ Ὀμήρου, δὲν τοῦ ἦτο δυνατόν νὰ προΐδῃ τὰς ἀντιξοότητας καὶ τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας θὰ εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἀκόμῃ ἡλικίαν του. Οὔτε θὰ ἐφραντάζετο ὅτι θὰ ἐγκατέλειπε τὰ βιβλία καὶ τὰ μαθητικὰ ἐδῶλια διὰ τὰ ὑπόγεια καὶ τὸ περιζῶμα (τὴν λυγδερὴ «ποδιάν») τοῦ βοηθοῦ πωλητοῦ παντοπωλείου. Τὸ λησμονηθὲν ὄνειρόν του, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὅτι εἶχε σβήσει, ἀναζωπυρηθὲν ὑπὸ τῆς ἀπαγγελίας μεθύσου μυλωθροῦ, μετεμορφώθη εἰς θείαν ὀπτασίαν, ἢ ὁποία κατηύθυνε τὰ βήματά του πρὸς τὸν πλοῦτον, πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ιδεώδους σκοποῦ καὶ πρὸς τὴν δόξαν.

Οὔτε ἡ νεαρὰ του ἡλικία, οὔτε ἡ ἀσθενική του φύσις, οὔτε τὰ ἐπανειλημμένα του ναυάγια ἴσχυσαν διὰ νὰ θέσουν φραγμὸν ἢ νὰ ἀνακόψουν τὴν πορείαν, τὴν ὁποίαν εἶχε χαράξει διὰ τὸν ἑαυτόν του. Βοηθούμενος ὑπὸ τύχης πρωτοφανοῦς, θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις, τύχης σκανδαλώδους, κατάρθρωσε νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὸ ἐμπόριον, νὰ γίνῃ ὑπέρπλοτος καὶ νὰ ἀποκτήσῃ ἐπίζηλον κοινωνικὴν θέσιν. Ὡς νεότερος Μήδης, ἐπετύγχανε πάντοτε χωρὶς νὰ ἔχη καὶ τὰ δυσάρεστα τοῦ μυθικοῦ ἐκείνου βασιλέως ἐπακόλουθα. Πόλεμοι διὰ τοὺς πολλοὺς εἶναι αἰτία καταστροφῆς· διὰ τὸν Schliemann ὁ Κριμαϊκὸς Πόλεμος ἀπέβη πακτωλός. Συννειοργάζετο καὶ μὲ τοὺς δύο ἀντιμαχομένους, λέγεται δ' ὅτι ἐνίστε τὸ αὐτὸ ἐμπόρευμα τὸ ἐπώλει, πότε εἰς τοὺς μὲν, πότε εἰς τοὺς δέ.

Ἡ τύχη καὶ ἡ σκληρὰ του ἐργασία τὸν κατέστησαν ἓνα τῶν πλουσιωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Μέρος τοῦ παιδικοῦ του οἰκείου εἶχε γίνῃ πραγματικότης. Ἐντὶ ὅμως νὰ καθησυχάσῃ καὶ ἐν εἰρήνῃ, παραμένων εἰς τὸν οἰκογενειακὸν καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν κύκλον τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησε, νὰ ἀπολαύσῃ τὰ τόσα του ἀγαθὰ,

ἐπροτίμησε νὰ ἀποξενώσει ἀκόμη καὶ τὴν τότε οἰκογένειάν του διὰ νὰ συνεχίση τὰς προσπάθειάς του διὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ὠραματίσθη ὅτε ἀκόμη ἦτο παῖς. Εἰς ἡλικίαν 44 ἐτῶν ἤρχισε μελετῶν ἀρχαιολογίαν εἰς Παρισίους, ἀφ' οὗ εἶχεν ἤδη ἐξ ἰδίων του δημιουργήσει στερεὸν ὑπόβαθρον μὲ αἰώνια ὑλικά τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἐπὶ τοῦ ὑποβάθρου τούτου ἐστήριξε τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰς θεωρίας του καὶ αὐτὸ μόνον ἔχων ὡς ἐφόδιον ἀντίκρουσε τὴν κριτικὴν ἀκόμη καὶ τὰ σκώμματα τῶν σοφῶν ἐπιστημόνων τῆς ἐποχῆς.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1868 ἤρχισε τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα προσκύνημά του καὶ βεβαίως ἡ Ἰθάκη ἦτο εἷς ἐκ τῶν πρώτων σταθμῶν του. Εἰς τοὺς Ἰθακησίους, κατὰ μέγα μέρος ἀγραμμάτους, ἀνεῦρεν ἐνθουσιασμόν καὶ πίστιν πρὸς τὴν ἱστορικότητα τῆς Ὀμηρικῆς παραδόσεως ἐφάμιλλον τῶν ἰδικῶν του. Ὀδυσσεὺς καὶ Τηλέμαχος ἀνομάζοντο οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἰθακησίου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐφιλοξένησε καὶ τοῦτο ὁ Schliemann ἐθεώρησε ὡς προφητικὴν συγκυρίαν καὶ κατάνευσιν εἰς τὰ σχέδιά του τοῦ πατρὸς ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Μὲ φωνὴν παλλομένην ἀπὸ συγκίνησιν καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρῶν εἰς τοὺς κλαίοντας ἀπὸ συγκίνησιν νησιώτας, (οἱ ὁποῖοι συνωστίζοντο γύρω του εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου των), ἀπήγγειλε τὸ 23ον βιβλίον τῆς Ὀδυσσεΐας τὸ πραγματευόμενον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ὀδυσσεύς ὑπὸ τῆς Πηνελόπης, τὸ συμβολίζον τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ πολυτρόπου ἀνδρὸς εἰς τὴν πατρίδα.

Τὰς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὸ προσκύνημα αὐτὸ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς ἐδημοσίευσεν εἰς Παρισίους τὸ 1868 εἰς βιβλίον ἐπιγραφόμενον *Ithaque, le Péloponèse et Troie*. Εἰς τὸ βιβλίον ἐκεῖνο ἀνέπτυξε τὸ πρόγραμμα τῶν μελλοντικῶν του ἀνασκαφῶν εἰς τὴν Τροίαν, τὰς Μυκῆνας καὶ τὴν Ἰθάκην. Οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν εἶχε διὰ τὴν ὀρθότητα τῶν ἀπόψεών του, διὰ τὴν εὐδόωσιν καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀνασκαφῶν του. Ἐκτοτε δὲν παρεξέκλινεν οὐδὲ κατὰ κεραίαν τοῦ δρόμου, τὸν ὁποῖον ἐχάραξε. Ἐξ ἀρχῆς, δὲν ἦτο διατεθειμένος νὰ ἀκούσῃ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς γνώμας ἢ τὰς ὑποδείξεις καὶ τῶν σοφωτέρων ἀκόμη τῆς ἐποχῆς, ἐὰν αὐταὶ ἀντέβαινον πρὸς τὰς ἰδικὰς του ὑποθέσεις, τὰς ὁποίας πάντοτε ἐστήριζεν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Τοῦτο ἐγένετο αἰτία τῆς ἀντιθέσεως καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ πολεμικῆς τῶν σοφῶν. Αἱ ἀντιθέσεις ὅμως τὰς ὁποίας ὑπεκρίνει διὰ τῶν πράξεων καὶ τῶν ὑποθέσεων του καὶ αἱ κατὰ τοῦ Schliemann καταφοραὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν δημιουργίαν γενικωτέρου, παγκοσμίου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν μελέτην τῆς προϊστορίας τῆς Ἑλλάδος.

Μόλις τὸ 1870 ὁ Schliemann κατάρθωσε νὰ ἀρχίσῃ τὰς ἀνασκαφὰς του εἰς τὴν Τροίαν καὶ εἰς αὐτὰς συνέβαλε σπουδαίως ἢ κατὰ πολὺ νεωτέρα καὶ ἐξ ἴσου πρὸς

αὐτὸν ἐνθουσιώδης ἀφωσιωμένη σύζυγός του, ἡ Σοφία Ἐγκαστρομένου, εἰς τὴν ὁποίαν πολλὰ ὀφείλει ἢ Ἑλληνικὴ προϊστορικὴ ἐπιστήμη. Παρὰ τὰς ἀντιροήσεις τῶν πολλῶν ἀπεφάσισε νὰ ἀνασκάψῃ τὸν λόφον τοῦ *Hissarlik*, τὸν ὁποῖον εὐθὺς ἀμέσως ἀνεκήμενος ὡς τὴν θέσιν τῆς Τροίας. Ἡ πρώτη περίοδος τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ *Hissarlik*, περιλαμβάνουσα τὰ ἔτη 1870, 1871, 1872 καὶ 1873, ἦτο πράγματι θεαλλώδης, κατέληξεν ὅμως εἰς θριαμβευτικὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀξίας τῆς ἐργασίας του. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ κόσμος τῶν φιλολόγων καὶ σοφῶν διηρωτάτο: Ὑπῆρξαν ποτὲ πράγματι Τροία καὶ Πριάμος καὶ Τρωϊκὸς Πόλεμος ἢ, ὡς ἀνέφερον εἰς τὸν πρόλογόν του ὁ Παπαρηγόπουλος, ὅλα αὐτὰ ἦσαν ἐγχώριοι μυθικὰ τοῦ λαοῦ παραδόσεις καὶ ἐρμηνεῖαι μυθευμάτων ἐπιχειρηθεῖσαι ὑπὸ ἀρχαίων καὶ νεωτέρων λογίων ἀνδρῶν; Ἐὰν δ' ἔτι ὑπῆρξε ποτὲ Τροία ποῦ ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθῆ; εἰς τὴν θέσιν *Bougarbashi* ἢ εἰς τὸν λόφον τοῦ *Hissarlik* ἢ ἄλλαχού; Εἰς τὴν ἀπιστίαν ἀντέταξε τὴν πίστιν, εἰς τὴν ἀμφιβολίαν τὴν θετικότητα, εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς σκοτεινῆς βιβλιοθήκης τὸν ἐνθουσιασμόν φωτισμένου ἐρευνητοῦ τῆς ἱστορικῆς γῆς. («Ὁ Τρωϊκὸς Πόλεμος εἶναι ἱστορικὸν γεγονός»). («Ἡ Τροία εἶναι πραγματικότης»). «Κάτω ἀπὸ τὸ γῶμα τοῦ *Hissarlik* ἢ πόλις τοῦ Πριάμου ἀναμένει τὸν ἀνασκαφέα της. Ἐγὼ θὰ τὴν ἀποκαλύψω», ἐβεβαίωσεν ὁ Schliemann. Ἄλλοι ὅμως ἄλλως ἐχαρακτήριζον τὰ πράγματα, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς διαφορᾶς ἦτο ἡ προσπάθεια δυσφημῆσεως τοῦ ὄλου ἔργου τοῦ ἐμπόρου μεταβληθέντος εἰς ἀνασκαφέα ἀρχαιοδίφην. Αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ λόφου τοῦ *Hissarlik* καὶ ὁ τρόπος ἐργασίας τοῦ Schliemann συνέβαλον εἰς τὰς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας καὶ τὰς ἀμφιβολίας τῶν ειδικῶν. Λιὰ πρῶτην φορὰν παρουσιάζετο εἰς τὴν ἔρευναν τὸ δυσχερὲς ἔργον τῆς ἀνασκαφῆς λόφου ἐν πολλοῖς σχηματισθέντος ἀπὸ τὰ κατάλοιπα ἐπαλλήλων συνοικισμῶν. Ἀκόμη καὶ σήμερον ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνασκαφὴ τοιοῦτου λόφου παρουσιάζει δυσκολίας εἰς ἐιδικευμένους ἀνασκαφεῖς, ἀκόμη καὶ σήμερον διὰ τὴν ἔλλειψιν πείρας, πολλὰ ἀφαιρίζονται.

Αἱ δυσκολίαι ἐπολλαπλασιάζοντο ἀπὸ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἤρchiσε τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Schliemann. Πεισμένοι ὅτι ὁ λόφος τοῦ *Hissarlik* ἐνέκλειε τὴν πόλιν τοῦ Πριάμου, ἀνυπομονῶν νὰ τὴν ἀποκαλύψῃ διὰ νὰ δικαιωθῆ, ἐχρησιμοποίησε πλῆθος ἐργατῶν καὶ χωρὶς δισταγμοῦς κατέσκαψε τμημα τοῦ λόφου, αὐθαίρετως ἀφαιρῶν, ὡς ὁ ἴδιος λέγει εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του, τοίχους καὶ κατάλοιπα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐθεώρει ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐνδοξον πόλιν· ἐβιάζετο νὰ φθάσῃ τὰ κατώτερα στρώματα ὅπου αὕτη θὰ ἀπεκαλύπτετο. Μὲ τὸν χρόνον καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν αὐστηροτάτης κριτικῆς ἐκαλυπτόμενος τὸν τρόπον ἐργασίας του, χωρὶς ὅμως νὰ χάλιναγωγῆσθαι καὶ τὴν φαντασίαν του. Εἰς τὰ μαυρισμένα ἐκ τῆς πυρᾶς κατάλοιπα

τῆς δευτέρας ἀπὸ τοῦ βράχου πολίχνης, τὴν ὁποίαν μερικῶς ἀπεκάλυψεν, ἀνεγνώρισε τὴν πόλιν τοῦ Πριάμου. Τὰ τείχη της ἦσαν ἐκεῖνα πρὸ τῶν ὁποίων οἱ Ἀχαιοὶ ἐστρατοπέδευσαν· μία πύλη της ἦσαν αἱ Σκαιαὶ Πύλαι. Ὅτε δὲ παρὰ τὸ τεῖχος ἀνεῦρε καὶ ἰδίαις χερσὶν ἀνέσκαψε τὸν περιφρημον «Θησαυρὸν τοῦ Πριάμου» ὡς τὸν ἀπεκάλεσεν, ὁ Schliemann εἶχε κατακτήσει μίαν τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς ἀθανασίας, εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἴδῃ πραγματοποιηθὲν τὸ παιδικὸν του ὄνειρον. Ἡ φαντασία του μετρησιώθη εἰς τοὺς χρόνους τῶν ἡρώων ὅταν εἰς τὸ ξυλόκτιστον οἶκημα τοῦ Hissarlik ὑπὸ τὸ φῶς τῆς λυχνίας ἀντίκρουσε τὴν σύζυγόν του Σοφίαν στολισμένην μὲ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα ἐποχῆς, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔφερε καὶ πάλιν εἰς τὴν ζωὴν. Πρὸ τοῦ θείου ὁράματος παρέμεινεν ἄναυδος ἐπὶ πολὺ· τέλος τὰ χεῖλη του ἐφέλισαν : («ἦ Ἐλένη», «ἦ Ἐλένη»).

Ὁ Θησαυρὸς ὅμως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τῷ ἐχάρισε παγκόσμιον ἔπαινον καὶ ἀναγνώρισιν, ἀναγνώρισιν τὴν ὁποίαν τόσον ἐπεθύμει καὶ ἐπεδίωκεν, ἔγινεν αἰτία νὰ διακοπῇ ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Τροίας. Διότι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, πληροφορηθεῖσα τὴν ἀνεύρεσιν καὶ τὴν λαθραίαν ἐξαγωγήν του ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, ὄχι μόνον δὲν τοῦ ἔδιδεν ἄδειαν περαιτέρω ἀνασκαφῶν, ἀλλὰ καὶ δικαστικῶς τὸν κατεδίωξεν ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ἦτο ἀδύνατον διὰ τὸν Schliemann νὰ παραμείνῃ ἄπρακτος ἐπὶ πολὺ. Τότε ἀπεφάσισε τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ ἐτέρου μέρους τῶν σχεδίων καὶ τῶν παιδικῶν του ὀνειρῶν, τότε ἀπεφάσισε νὰ ἐρευνήσῃ τὰς Μυκήνας καὶ νὰ ἀνεύρῃ τοὺς τάφους τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τῶν ἀκολούθων του, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Πανσανίας εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον του. Ἀπὸ πολλοῦ ὁ Schliemann ἤθελε νὰ ἀνασκάψῃ τὰς Μυκήνας. Καθυστέρησις τῆς πρώτης ἀδείας ἀνασκαφῆς τοῦ Hissarlik τὸ 1870, ἴσως δὲ καὶ αἱ εἰσηγήσεις τῆς νεαρᾶς του συζύγου, ἔστρεψαν ἀκόμη τότε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ἐκ Παρισίων ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν καθηγητὴν Στέφανον Κουμανούδην, τμήματα τῆς ὁποίας θὰ μοῦ ἐπιτρέψητε νὰ σᾶς ἀναγνώσω (εἰκ. 1 - 2). Τὴν ἀνέκδοτον αὐτὴν ἐπιστολὴν ὀφείλω εἰς τὸν κ. Στέφανον Κουμανούδην τὸν ὁποῖον θερμῶς εὐχαριστῶ.

Paris τῆ 22 Ἰανουαρίου αὐτῶ

Ἐπιτιμότητε Κυρίε Κουμανούδη!

Ἐἶχον τὴν τιμὴν νὰ κάμω τὴν γνωριμίαν Σας ἐν 1868 κατὰ σύστασιν τοῦ ἀμοιβαίου φίλου μας τοῦ δεσπότη τοῦ νεοκλήτου. εἶχον καὶ τὴν εὐχαιρίστησιν νὰ Σας κάμω ἐπίσκεψιν κατὰ τὸν παρελθόντα Σεπτεμβρίου καὶ νὰ Σας δώσω ἀντίτυπον τοῦ συγγραμμάτος μου περὶ τῆς Ἰδίας πῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Τρωάδος.

Ἔχω μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ κάμω κατὰ τὴν ἐλευσόμενην ἀνοιξιν μεγάλας ἀνασκαφὰς ἐν τῷ ἰσοκρητικῆς Τρωάδος, ὅπου κατὰ τὴν πληρεστάτην πεποίδησίν μου ἀνεκάλυψεν τὴν τοπογραφίαν τῆς Περγάμου τοῦ Προιάμου. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις σκοπεῖ νὰ ἰδρῶσιν μουσεῖον ἐν Κωνσταντινοπόλει δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ φιλίσω τὸ διὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἀναγκαῖον φισμάν. Διὰ δὲ τούτο, κατὰ τὴν συμβολήν τοῦ ἐξαίρετου φίλου μου τοῦ Κυρίου Ἐρνεστ Ρενάν, τοσμῶ νὰ Σας ἐρωτήσω ἂν ἔμπορῶ νὰ εἶμαι βέβαιος νὰ ἀποκτήσω ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τὴν ἀδειαν νὰ κάμω μεγάλας ἀνασκαφὰς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Μυκηνῶν καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας, π.ε. ἂν ἔχω τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἀνακαλυφθειῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀρχαιοτήτων καὶ ἂν εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ βεβαίωσις νὰ μοὶ δώσουν διὰ τὸν καιρὸν τῶν ἀνασκαφῶν ἐνοπλον συνοδίαν διὰ τὴν υπερασπίσιν μου κατὰ τῶν ληστῶν. Συγκατανεύω νὰ μὴ ἐξάξω τὰς ὑπ' ἐμοῦ ἀνευρεθείσας ἀρχαιοτήτας ἀπὸ τὴν ἑλλάδα, ἀλλὰ πρέπει νὰ μείνουν ἰδιοκτησίαν μου, διὰ τοὺς υπερασπιζομέντας μου στρατιώτας πηρωῶν ὅσον ἡ κυβέρνησις κρίνει εὐλογον. Σας παρακαλῶ ὁμοίως νὰ πηροφορηθῆτε εἰς ποῖον τὸ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν ἔδαφος ἀνήκει καὶ εἰς ποίαν τιμὴν ἔμπορῶ νὰ τὸ ἀγοράσω ἢ διὰ ποίαν ανταμοιβήν ἢ ἀποζημίωσιν ὁ ἰδιοκτήτης ἡδραγε νὰ μοὶ δώσῃ τὴν ἀδειαν νὰ ἀνασκαφῶ. Καλὰ γνωρίζω τὰς μεγάλας δυσκολίας τῶν ἐκεῖ

ἀνασκαφῶν, διότι πρέπει νὰ σκάψω τουλάχιστον
30 πόδας ἵνα φθάσω εἰς τὰ ἀνάκτωρα τοῦ Περσέως
καὶ εἰς τοὺς τάφους τῶν ἡρώων περὶ ὧν γράφει
ὁ Πausανίας. Κατὰ τοῦτον τὸν συγγραφέα β. β. 2.
κεφ. 16 εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ τάφοι ἦσαν ἐντὸς τῆς
ἀκροπόλεως, ἀλλὰ δὲν καταλαμβάνω ὅτι οἱ εἴ. καὶ
νῦν ὑπάρχοντες ἀθασαυροὶ τοῦ Περσέως ἐκτίσθησαν
ἐξω αὐτῆς.

Σὰς παρακαλῶ νὰ μοὶ εἰπῆτε εἰδικῶς
πῶς ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ τοῦ ἀποτελέσματος
τῶν τῶν ἀνασκαφῶν μου ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Μυ-
κηνῶν; τὰ ἀγάλματα τῶν θεόντων ἐπάνω
τῆς μεγάλης πύλης ὁμοιάζουν πρὸς τὴν γλυπ-
τήν τῆς Περσεπόλεως καὶ διὰ τοῦτο νομίζω
ὅτι αὐτὰ ἐποιήθησαν ὑπὸ τῶν γλύπτῶν τῶν
ἐχθρόντων μετὰ τοῦ Πέλοπος ἀπὸ τὴν Ἰστίαν.

Μοὶ φαίνεται ὅτι ὅμοιον ἄγαλμα ὑπῆρχε
ποτε εἰς τὸ τρίγωνον ἐπάνω τῆς τοῦ μεγάλου
ἀθασαυροῦ εἰσόδου καὶ ἴσως ἦδερον ἄνακα.
λύπει τὰ εἰρήπια αὐτοῦ ἀνασκάπτω τὸ κῆρα
πρὸ αὐτῆς.

ἔχετε ἰδεῖν ἐν ὁλόδοξος Elgin
ἀνεκάλυψε ἀρχαιοτήτας τινὰς ἐν τῷ ἀθασαυρῷ
καὶ ἐν αὐτὸς ἐδοκίμασε νὰ κάμῃ ἀνασκά-
φας ἐν τῇ τῶν Μυκηνῶν ἀκροπόλει;

Σὰς παρακαλῶ νὰ μὲ εἰδοποιήσῃτε ἀκόμη
ἐν νομίζετε ὅτι ἐμπορῶ νὰ εὔρω ἐν Πρωγῶ
τὸν ἀναγκάσιον ἀειδμόν ἐργάταν καὶ ἐν ποίαν
περὶπου μισθὸν τὴν ἡμέραν.

Σὰς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὰ ἐγκαρδία
συγχαρητήριά μου καὶ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν συζύγου
μου μετὰ τὸ νέον ἔτος. εὐχόμεθα νὰ γενῆ αὐτὸ
διὰ Σας καὶ τὴν ἀγαπητὴν οἰκογένειάν Σας
ἐπιδοχὴ ἀδελφείτου εὐτυχίας καὶ εὐκαιροῦ ὑγι-
αῖς. Ἐαμένω δὲ μετὰ σεβασμοῦ ἰούλο. Σας
Henry Schliemann

Ἐπιτιμώτατε Κύριε Κομμανούδη!

Paris, τῆς 22 Ἰανουαρίου αἰῶ

Ἐπιτιμώτατε Κύριε Κομμανούδη!

Ἐἶχον τὴν τιμὴν νὰ κάμω τὴν γνωριμίαν Σας ἐν 1868 κατὰ σύστασιν τοῦ ἀμοιβαίου φίλου μας τοῦ δεσπότη Θεοκλήτου, εἶχον καὶ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ Σᾶς κάμω ἐπίσκεψιν κατὰ τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον καὶ νὰ Σᾶς δώσω ἀντίτυπον τοῦ συγγραμμάτός μου περὶ τῆς Ἰθάκης, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Τρωᾶδος.

Ἐχω μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ κάμω κατὰ τὴν ἐλευσομένην ἄνοιξιν μεγάλας ἀνασκαφὰς ἐν τῷ ἰσσοαρκικῆς Τρωᾶδος, ὅπου κατὰ τὴν πληρεστάτην πεποιθήσιν μου ἀνεκάλυψα τὴν τοπογραφίαν τῆς Περγάμου τοῦ Πριάμου.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις σκοπεύει νὰ ιδρύσῃ μουσεῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ φθάσω τὸ διὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἀναγκαῖον φιορμάν. Διὰ δὲ τοῦτο, κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ἐξαιρέτου φίλου μου Κυρίου Ἐρνεστ Ρενάν, τολμῶ νὰ Σᾶς ἐρωτήσω ἂν ἐμπορῶ νὰ εἶμαι βέβαιος νὰ ἀποκτήσω ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τὴν ἄδειαν νὰ κάμω μεγάλας ἀνασκαφὰς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Μυκηνηῶν καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας; τ.ε. ἂν ἔχω τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἀνακαλυφθεισῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀρχαιοτήτων καὶ ἂν εἶμαι βέβαιος ὅτι ἤθελον νὰ μοι δώσουν διὰ τὸν καιρὸν τῶν ἀνασκαφῶν ἔνοπλον συνοδίαν διὰ τὴν ὑπεράσπισίν μου κατὰ τῶν ληστῶν. Συγκατανεύω νὰ μὴ ἐξάξω τὰς ὑπ' ἐμοῦ ἀνευρεθείσας ἀρχαιοτήτας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ πρέπει νὰ μείνουν ἰδιοκτησία μου. διὰ τοὺς ὑπερασπιζοντάς με στρατιώτας πληρώνω ὅσον ἡ κυβέρνησις κρίνει εὐλογον.

Σᾶς παρακαλῶ ὁμοίως νὰ πληροφορηθῆτε εἰς ποῖον τὸ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνηῶν ἔδαφος ἀνήκει καὶ εἰς ποῖαν τιμὴν ἐμπορῶ νὰ τὸ ἀγοράσω ἢ διὰ ποῖαν ἀνταμοιβὴν ἢ ἀποζημίωσιν ὁ ἰδιοκτῆτης ἤθελε νὰ μοι δώσῃ τὴν ἄδειαν ν' ἀνασκάψω; Καλὰ γνωρίζω τὰς μεγάλας δυσκολίας τῶν ἐκεῖ ἀνασκαφῶν, διότι πρέπει νὰ σκάψω τουλάχιστον 30 πόδας ἵνα φθάσω εἰς τὰ ἀνάκτωρα (sic) τοῦ Ἀτρέως καὶ εἰς τοὺς τάφους τῶν ἡρώων περὶ ὧν γράφει ὁ Πανσανίας. Κατὰ τοῦτον τὸν συγγραφέα (βιβλ. 2. κεφ. 16) εἶναι φανερόν ὅτι οἱ τάφοι ἦσαν ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως, ἀλλὰ δὲν καταλαμβάνω ὅτι οἱ ἔτι καὶ νῦν ὑπάρχοντες θησαυροὶ τοῦ Ἀτρέως ἐκτίσθησαν ἔξω αὐτῆς.

Σᾶς παρακαλῶ νὰ μοι εἰπῆτε εἰλικρινῶς ποῖαν γνώμην ἔχετε περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἀνασκαφῶν μου ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Μυκηνηῶν;

Τὰ ἀγάλματα τῶν λεόντων ἐπάνω τῆς μεγάλης πύλης ὁμοιάζουν πρὸς τὴν γλυπτικὴν τῆς Περσεπόλεως καὶ διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι αὐτὰ ἐποιήθησαν ὑπὸ τῶν γλυπτῶν τῶν ἐλθόντων μετὰ τοῦ Πέλοπος ἀπὸ τὴν Ἀσίαν.

Μοὶ φαίνεται ὅτι ὁμοιον ἄγαλμα ὑπῆρχε ποτὲ εἰς τὸ τρίγωνον ἐπάνω τῆς τοῦ

μεγάλου θησαυροῦ εισόδου καὶ ἴσως ἤθελον ἀνακαλύψει τὰ εἰρήπια αὐτοῦ ἀνασκάπτων τὸ χῶμα πρὸ αὐτῆς.

Ἔχετε ἰδέαν ἂν ὁ λόγος *Elgin* ἀνεκάλυψε ἀρχαιοτήτας (*sic*) τινος ἐν τῷ θησαυρῷ καὶ ἂν αὐτὸς ἐδοκίμασε νὰ κάμη ἀνασκαφὰς ἐν τῇ τῶν *Μυκηναίων* ἀκροπόλει;

Σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ εἰδοποιήσετε ἀκόμη ἂν νομίζετε ὅτι ἐμπορῶ νὰ εὔρω ἐν Ἄργῳ (*sic*) τὸν ἀναγκαῖον ἀριθμὸν ἐργάτων (*sic*) καὶ διὰ ποίαν (*sic*) περιῶν μισθὸν τὴν ἡμέραν.

Σᾶς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου καὶ τῆς ἐξ Ἀθηναίων συζύγου μου μὲ τὸ νέον ἔτος. Εὐχόμεθα νὰ γενῆ αὐτὸ διὰ Σᾶς καὶ τὴν ἀγαπητὴν οἰκογένειάν Σας ἐποχὴ ἀδιαλείπτου εὐτυχίας καὶ ἐξαιρέτου ὑγείας. Διαμένω δὲ μετὰ σεβασμοῦ δοῦλος Σας.

Henry Schliemann

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ αὐτοπεποίθησις καὶ ἡ αἰσιοδοξία του. Πρὸ τοῦ ἀκόμη ἀφαιρέσει καὶ σπιθαμὴν γῆς ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους, γράφει: «Ἀνεκάλυψα τὴν τοπογραφίαν τῆς Περγάμου τοῦ Πριάμου». «Πρέπει νὰ σκάψω τουλάχιστον 30 πόδας ἵνα φθάσω εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἀτρέως καὶ εἰς τοὺς τάφους τῶν ἡρώων περὶ ὧν γράφει ὁ Πανσανίας». Δὲν πρόκειται περὶ ἀβεβαίας προσπαθείας, δὲν ὑπάρχουν ἐὰν καὶ ἴσως. («Συγκατανεύω») λέγει, «νὰ μὴ ἐξάξω τὰς ὑπ' ἐμοῦ ἀνευρεθείσας ἀρχαιοτήτας», ὡς ἐὰν αὐταὶ εἶχον ἤδη εὔρεθῆ. Πρὸ τοῦ λάβῃ ἀπάντησιν, τὸ φιορμὰν τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐξεδόθη καὶ ὁ *Schliemann* ἐστράφη πρὸς τὴν Τρωάδα.

Εἰς τὰς *Μυκήνας* ἐπανῆλθε μετὰ ἐξ ἔτη. Τὴν 7ην Αὐγούστου τοῦ 1876 ἤρchiσε τὴν περίφημον ἀνασκαφὴν του, ἣ ὁποία διήρκεσε μέχρι τῶν μέσων Δεκεμβρίου 1876. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὥρισεν ὡς σκοπὸν του τὴν ἀνεύρεσιν τῶν τάφων τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τῶν ἀκολούθων του. Τούτους ἀνεζήτησεν ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως τῶν *Μυκηναίων*, διότι ἐπίστευεν, ὅτι ἐκεῖ τοὺς εἶχε τοποθετήσει ὁ Πανσανίας, ὡς ἤδη τὸ 1870 ἔγραφεν εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν ἀείμνηστον Κουμανούδη. Ἡ ὑπόθεσις του ἠγείρε σάλον μεταξὺ τῶν σοφῶν, διότι δικαίως οὗτοι ὑπεδείκνυν τὴν ἀποδειχθεῖσαν συνήθειαν τῶν Ἀρχαίων νὰ θάπτουν τοὺς νεκροὺς των ἐξω τῶν τειχῶν. Ἡ σύγχρονος ἔρευνα ἀπέδειξεν ὅτι καὶ ὁ *Schliemann* ἀλλὰ καὶ οἱ σοφοὶ εἶχον ὑπὲρ αὐτῶν τὸ δίκαιον.

Ἡ ἐπίμονος ἔρευνά του ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ ἡ εὐτυχὴς διὰ τὴν ἐπιστήμην κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν παρουσία τοῦ ἐμπειροῦ ἀρχαιολόγου Παναγιώτη Σταματάκη, ἐχάρισαν εἰς τὸν κόσμον τὰ θαυμαστά εὐρήματα τοῦ Κύκλου Α καὶ διήνοιξαν νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Ἑλληνικῆς προϊστορίας. Περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου

ἀφῆκε τὰς Μυκήνας, δὲν ἐγκατέλειψεν ὅμως τὴν Ἀργολίδα. Ἐστράφη πρὸς τὴν Τίρυνθα ὅπου μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Dörpfeld ἔφερεν εἰς φῶς τὸ πρῶτον ἀποκαλυφθὲν ἀνάκτορον τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων.

Ἀπόψε δὲν πρόκειται νὰ ἀναλύσω καὶ νὰ περιγράψω τὴν ἐργασίαν καὶ τὰ μοναδικὰ εὐρήματα τῶν Μυκηρῶν καὶ τῆς Τίρυνθος. Σὺν θεῷ ἢ Ἀκαδημία σκοπεύει νὰ ἐφορτάσῃ τὸ 1976 τὴν ἑκατοστὴν ἐπέτειον τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Schliemann εἰς τὰς Μυκήνας. Τότε θὰ δοθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξάρωμεν δεόντως τὰ ἐν Ἑλλάδι ἐπιτεύγματα του καὶ τὴν μεγίστην πρὸς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην συμβολὴν του.

Ἡ δευτέρα περίοδος τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Τροίας διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ θανάτου του τὸ 1890. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν βοηθὸν καὶ συνεργάτην ἠετύχησε νὰ ἔχη τὸν Wilhelm Dörpfeld τοῦ ὁποίου τὴν συμβολὴν τόσον ἐξετίμησεν, ὥστε εἰς τὰς περιγραφὰς τῆς ἐργασίας ἀντὶ τοῦ συνήθους εἰς αὐτὸν («ἡ ἀνασκαφή μου») ἔγραψεν («ἡ ἀνασκαφή μας»). Ἀκόμη ἐν χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα μεγάλου ὄντως ἀνδρός. Ὁ Schliemann δὲν ἐδίσταζε νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ δημοσίως μάλιστα σφάλματά του, ἐὰν ἐπιίθετο ὅτι εἶχεν ἄδικον ἢ ἀπεδεικνύετο ὡς σφάλλων. Δὲν ἐδίσταζε νὰ μεταβάλῃ τρόπον ἐργασίας, ἐὰν τοῦ ὑπεδεικνύετο καλύτερος, δὲν ἐδίσταζε νὰ ἐξοδεύῃ καὶ χρόνον καὶ χρῆμα διὰ νὰ γίνεταί ἡ ἐργασία του τελειοτέρα. Ἄς μὴ λησμονῶμεν, ὅταν ἐπικρίνωμεν τὰς μεθόδους του, ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἢ ἐπιστημονικὴ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εὐρίσκετο εἰς νηπιώδη κατάστασιν, τολμῶ δὲ νὰ ὑποστηρίξω ὅτι ἡ καλυτέρευσις τῆς ὀφείλεται κατὰ πολὺ εἰς τὸν Schliemann καὶ τοὺς τρόπους του, διότι καὶ ἡ ἀρνητικὴ μέθοδος, τὸ τί νὰ μὴ κάμῃ τις εἰς μίαν ἀνασκαφήν, εἶναι σπουδαιοτάτη.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ συμπεράσματα τοῦ Schliemann ἀπεδείχθησαν ἀστήρικτα, τὸ ἔργον του ὅμως παραμένει, τὰ εὐρήματά του ἐξακολουθοῦν νὰ θαμβῶνον καὶ νὰ διδάσκουν τὴν ἀνθρωπότητα. Αἱ ἀνασκαφαί του μετέτρεψαν ἐποχὴν, ἢ ὁποία ἐθεωρεῖτο μυθική, εἰς ἱστορικὴν σχεδὸν περίοδον, ἢ ὁποία ἀκόμη ἀποτελεῖ ἀνεξάντλητον πεδῖον ἐρεύνης καὶ δράσεως ἐπιστημονικῆς. Τὸ παράδειγμά του ἐργασίας, αὐτοθυσίας καὶ ἐπιμονῆς εἰς τὰ ἰδανικά καὶ τὸν σκοπὸν ζωῆς, παραμένει διὰ νὰ καθοδηγῇ καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ. Ὁ ἐνθουσιασμός του καὶ ἡ παραδοχὴ τῶν θέσεων τῶν ἄλλων, καὶ τῶν σοφωτέρων, μόνον κατόπιν ἰδικῆς του μελέτης καὶ ἐμπειρίας, ἀκόμη παραδειγματίζει. Ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἔγινε καλύτερος, πλουσιώτερος καὶ σοφώτερος, διότι πρὸ 150 ἐτῶν εἰς μικρὸν τῆς Γερμανίας χωρίον ἐγεννήθη ὁ Heinrich Schliemann.

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 28ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1972

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΔΙΑ ΤΟΝ ΤΡΟΥΜΑΝ

Κατά τὴν ἑναρξιν τῆς πανηγυρικῆς συνεδρίας τῆς Ἀκαδημίας, ὁ Πρόεδρος αὐτῆς κ. **Γρηγ. Κασιμάτης**, εἶπε τὰ ἑξῆς :

Τὴν ὥραν αὐτὴν κηδεύεται χωρὶς ἐπισήμους τελετάς, ἀλλ' ἐν μέσῳ ἔθνικοῦ πένθους, εἰς Ἰντεπέντενς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, ἕνας ἄνθρωπος πὸν ἐκλήθη ἀπὸ τὴν μοῦραν νὰ λάβῃ πολλάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του κρίσιμους ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπηρέασαν τὴν τύχην τοῦ κόσμου, ὁ Χάρρυ Σ. Τρούμαν.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ αἰωνίου Ἑλληνισμοῦ, δὲν δικαιούται νὰ λησμονήσῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐβοήθησε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν προσπάθειάν της νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ τοὺς ἐλευθέρους θεσμοὺς.

Καί, προσφέρουσα εὐγνωμόνως νηφάλιον σπονδὴν, ὡς προσήκει, εἰς τὴν μνήμην του, προχωρεῖ εἰς τὸ ἔργον της.

ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Κατὰ τὸ ἄρθρον 83 τοῦ Ὁργανικοῦ Νόμου τῆς Ἀκαδημίας, ὡς τοῦτο παγίως ἀπὸ δεκαετηρίδων ἐφηρμόσθη, κατὰ τὴν τελευταίαν δημοσίαν συνεδρίαν τοῦ Δεκεμβρίου γίνεται ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ ἔτους, ἐπιδίδονται αἱ ἀπονεμηθεῖσαι τιμητικαὶ διακρίσεις, προκηρῦσσονται νέα ἔπαθλα, ἔτι δέ, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συνεδρίας, ὁ ἐκάστοτε Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας πραγματεύεται, ἐδλήπτως δι' ὄλους, θέμα τῆς εἰδικότητός του.

Ἐνόμισα χρέος μου νὰ διευρύνω δι' ἐφέτος τὴν εἰδικότητα μέχρι τῆς γενικότητος. Βεβαίως ἡ Παιδεία εἶναι θέμα ἀναγόμενον εἰς τὴν κοι-

νωσιολογικήν ἔρευναν, διότι εἶναι τὸ κατ' ἐξοχήν ζωντανὸν φαινόμενον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Καὶ εἶναι, ἔ τ σ ι, τῆς εἰδικότητός μου. Ἐπιπλέον ἡ Παιδεία ἔπαυσε ἀπὸ πολλοῦ νὰ εἶναι θέμα τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μόνον εἰδικότητος. Οἱ πάντες εἶναι εἰδικοί περὶ αὐτῆς. Καὶ ἔχουν γνώμην, τὴν ὁποίαν ἕκαστος θεωρεῖ καλυτέραν τῆς τοῦ γείτονος, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτός, τὰ αὐτὰ φρονεῖ. Ἡ περὶ Παιδείας συζήτησις μετεφέρθη πολλάκις καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς μεταβληθεῖσα εἰς κραυγὰς μίσους καὶ συνθήματα πολιτικά, ἐκσφενδονιζόμενα ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἀντιφρονοῦντας πρὸς τὴν ἐκάστοτε ἐξουσίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκπροσωποῦντας αὐτήν.

Καὶ μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀτελείωτον σειρὰν τῶν μονολόγων καὶ τῶν κραυγῶν ἐπεκράτει ἐκάστοτε ἐν σύνθημα τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτε τὸ θέμα. Ἐπιπλέον τὸ σύνθημα ἦτο ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, καὶ οἱ ἀντιτιθέμενοι πρὸς αὐτὴν ὑβρίζοντο ὡς σκοταδισταί, ἄλλοτε προεβάλλετο ὡς παλλάδιον τῆς ἐθνικῆς μας ὑποστάσεως ἡ καθαρεύουσα, οἱ δὲ ὑποστηρικταὶ τῆς δημοτικῆς ἐχαρκτηρίζοντο μαλλιαροκομμουνισταί. Ἐπιπλέον ὑπεστηρίζετο κραυγαλέως ὅτι διὰ τὴν Παιδείαν ἔπρεπε, ἀλλὰ καὶ ἤρκει, νὰ διατεθῇ τὸ 15% τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, χρησιμοποιούμενον κυρίως δι' ἀξέσησις τῶν μισθῶν, ὁπότε ὅλα τὰ προβλήματα θὰ ἐλύοντο πλήρως, καὶ ἄλλοτε, ὅτι μόνον ἡ ἐπέκτασις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μέχρι τῆς ὀκταετίας, μετὰ τῆς συμπαρομαρτούσης υποχρεωτικῆς φοιτήσεως θὰ ἔσωζε τὰ πράγματα . . .

Τοιοῦτο ριπίδιον γνώμων, συνθημάτων καὶ ἐνδιαφερόντων καθίστα πλέον τὸ περὶ Παιδείας θέμα γενικώτατον. Ἐπιπλέον ἐν τούτοις νὰ ἐξακολουθῶ νὰ θεωρῶ ὅτι ὑπάγεται καὶ αὐτό, ἴσως μάλιστα καὶ λόγῳ τῆς γενικότητός του, εἰς τὸ πλαίσιον τῆς εἰδικότητός μου.

Πολλάκις ἐνεθυμήθην, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ τῆς παιδείας καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς γνώμων, τὸν *Aldous Donatus*. Σοφὴ καὶ σύγχρονος εἰς τοὺς αἰῶνας εἶναι ἡ ρῆσις του: «*Pereant qui ante nos nostra dixerunt*» «Ἐρρέτωσαν ὅσοι εἶπον πρὸ ἡμῶν τὰ ὅσα ἡμεῖς λέγομεν σήμερον». Διότι διαρκῶς οἱ ἐπισημότερον ἀσχολούμενοι μετὰ τὴν παιδείαν λέγουσιν τὰ ἴδια, ὅσα εἶπον καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν κατέχοντες τὴν θέσιν πού ἔχουν

αὐτοὶ σήμερον. Καλὰ ἢ κακά, ἦσαν ὅλα τὰ ἴδια. Ἄλλ' ἐλέγοντο ἐκάστοτε μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐφευρέθησαν τὸ πρῶτον! Δυστυχῶς, πολλὰ ἔγιναν ἢ μᾶλλον πολλὰ δὲν ἔγιναν καὶ πολλὰ κατεστράφησαν εἰς τὸν τόπον μας λόγῳ ἐλλείψεως συνεχείας εἰς τὰς προσπαθείας καὶ τῆς ἀπορροφήσεως κάθε ἀγῶνος ἀπὸ τὴν διάθεσιν προβολῆς τοῦ ἐκάστοτε φορέως τῆς προσπαθείας, ἀπορριπτομένης εἰς τὰ τάρταρα καὶ τῆς μνήμης ἀκόμη ἐκείνων πὺ τὰ ἐξεκίνησαν.

Θὰ προσπαθήσω σήμερον, ὁμιλῶν κατὰ τὸ δύνατὸν ἐυλήπτως, ὡς ὁ νόμος ἐπιτάσσει, νὰ μὴ ἐπαναλάβω ὅσα ἔχουν πλάκας λεχθῆ καὶ λέγονται καθ' ἡμέραν, ὅσα δηλαδή καὶ ἐγώ, πλέον ἢ ἅπαξ, ἔχω ὑπὸ ἄλλας μου ιδιότητας, ἀπὸ διαφόρων δὲ βημάτων ἀναπτύξει.

Δὲν θὰ ὑποδείξω καμμίαν λύσιν, οὔτε πανάκειάν τινα θὰ ἀποκαλύψω πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν κακῶς κειμένων. Διότι ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν εἰκόνα πὺ σᾶς ὑπενθύμισα τὰ χλωμὰ καὶ ξεθωριασμένα της χρώματα, ἐν μόνον παραμένει συμπέρασμα. Ὅτι τὰ τῆς παιδείας κακῶς κεῖνται παρ' ἡμῖν.

★

Ἄς ἀσχοληθῶμεν μὲ τὰς ρίζας τοῦ θέματος «Παιδεία».

Λέξις ἐλληνική, ἡ παιδεία, ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5^{ου} αἰῶνος εἰς τοὺς «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας» τοῦ Αἰσχύλου. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἔννοια τῆς παιδείας ἀφοῦ ὑπέστη τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως κατέστη τότε αἶτημα τῶν καιρῶν. Αἱ Ἀθῆναι, συνεπλήρῳ τὴν διαδικασίαν τῆς προβολῆς των ὡς πολιτιστικοῦ κέντρου τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου καὶ εἶχε γίνει πλέον σαφὲς μετὰ τὰ τροπια κατὰ τῶν Περσῶν ὅτι ἡ δύναμις εἶναι χρήσιμος ἀλλ' ὄχι ἀρετὴ καὶ διὰ τὴν καθημερινὴν ἀκόμη ζωὴν τῶν λαῶν.

Ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας πολιτῶν πράγματι ἐλευθερῶν ἐγένετο κοινὸν κτῆμα ἤδη ἀπὸ τοῦ 6^{ου} αἰῶνος. Συνέπεια αὐτῆς τῆς συνειδητοποιήσεως τῆς ἀνάγκης θεμελίων ἐλευθερίας εἰς τὸ ἄστν ὑπῆρξε ἡ μνεία τοῦ Αἰσχύλου. Εἶπεν ἄλλωστε ὁ Ἀριστοτέλης δι' ἄλλην

περίπτωσιν: «τὸ κατὰ γένεσιν ὕστερον κατὰ φύσιν πρότερον ἐστίν».

Λέγεται συνήθως ὅτι ἡ παιδεία κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἔννοιαν εἶχε τὴν ἀποστολὴν νὰ δημιουργήσῃ ἐλευθέρους ἀνθρώπους. Ἐλευθέρους μὲ τὴν ἔννοιαν ποὺ ἐδίδετο τότε εἰς τὸν ὄρον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεκλείοντο οἱ μὴ ἔχοντες πολιτικά δικαιώματα, ὄχι δὲ μόνον οἱ δοῦλοι, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἡ δημοκρατία εἶναι κατὰ βάσιν πολίτευμα ἀριστοκρατικόν, εἰς δὲ τὴν πρώτην τῆς ἐφαρμογῆν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ χαρακτήρ τῆς ἀριστοκρατίας συνεδέετο μὲ τὴν καταγωγὴν καὶ ὄχι μὲ τὴν γέννησιν, ὅπως εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, ὅπου, φυσικά, ὑπῆρχε δημοκρατία, ὅπως π.χ. εἰς τὰς Ἰταλικὰς πόλεις καὶ δὴ εἰς τὴν Βενετιαν καὶ τὴν Γένοουαν. Ἡ ὄλη δὲ προσπάθεια τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως τῶν καιρῶν μας ἀπὸ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος εἶναι, ὄχι πῶς ἡ δημοκρατία θὰ γίνῃ ὀχλοκρατικὸν ἢ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα, διότι τὸ πρῶτον καταλήγει εἰς τὴν ἀναρχίαν, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὴν τυραννίαν, ἀλλὰ πῶς ἡ ἀριστοκρατικὴ του βάσις θὰ διευρυνθῇ μὲ τὴν δημιουργίαν εὐρυτάτων στρωμάτων ἀνωτέρου πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου καὶ πῶς δι' αὐτῶν θὰ ἐπεκταθῇ μέχρι τοῦ συνόλου τοῦ λαοῦ μιὰ στάθμη καθολικῆς ἰσότητος πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ὄχι ὅπως εἰς τὴν ὀχλοκρατίαν καὶ εἰς τὴν τυραννίαν ἐπιπέδου ἰσότητος πρὸς τὰ κάτω διὰ τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ ἢ τῆς ἀχρηστεύσεως τῶν ἐπιλέκτων.

Ἐξ ἄλλου ὅμως ἡ παιδεία τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὸ ἐλεύθερον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐπεδίωκε καὶ νὰ μορφώσῃ τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον. Συναρτωμένη μὲ τοὺς μύθους, ποὺ ἐκυριάρχησαν ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ ἰδίως τὸν μῦθον τοῦ Προμηθέως, τῶν ὁποίων ἀποκατάστασιν καὶ κοινωνικοποίησιν ἀποτελεῖ ἡ ἀττικὴ τραγωδία, ἡ παιδεία ἔθετε τὰς βάσεις ἐνὸς κινήματος ποὺ ἐκυριάρχησε ἐπὶ χιλιετηρίδας ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ὡς ἰδανικόν, ὄχι πάντοτε φεῦ! ἐφαρμοζόμενον εἰς τὴν πράξιν, ὅπως ὅλα τὰ ἰδανικά, τὸν ἀνθρωπισμόν. Μέγας εἶναι ὁ Werner Jaeger, θεωρούμενος ὡς ὁ ἰδρυτὴς τοῦ δόγματος τοῦ τρίτου ἀνθρωπισμοῦ πρὸς τὸ ὁποῖον ἐκι-

νήθη μετὰ τὸν πρῶτον πόλεμον, καὶ τὴν οἰκονομικὴν κυρίως καταστροφὴν τῆς Γερμανίας. Ἔγραψε τότε, ὅπως εἶναι γνωστόν, ὅτι «μετὰ τινα ἔτη ἢ δεκαετία 1920 - 30 θὰ ἀποδειχθῇ ἡ δημιουργικώτερη τοῦ αἰῶνος». Πολλὰ μεταβολαὶ ριζικαὶ ἐγένοντο καὶ γίνονται καθ' ἡμέραν ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἐκπλήκτους ὀφθαλμούς μας. Ποία ὅμως εἶναι ἡ δημιουργικώτερη δεκαετία τοῦ αἰῶνος μας, δὲν εἶναι βέβαιον. Πάντως τρίτος ἀνθρωπισμὸς δὲν ὑπῆρξε. Ἀλλὰ τοῦ Jaeger ἀκριβῶς αἱ ἐργασίαι ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ ἀνθρωπισμὸς εἶναι ἔ ν α ς, γέννημα τῆς ἐλληνικῆς σκέψεως, ἴσως θὰ ἔπρεπε νὰ εἶπω τῆς ἐλληνικῆς ἀ ν ά γ κ η ς, ἀν δὲ προσλαμβάνῃ ἐκάστοτε διαφοροὺς κατευθύνσεις, διότι ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλει τοῦτο, παραμένει εἰς τὸ βάθος ὁ ἴδιος, τὸ ἰ δ α ν ι κ ὸ ν τ ῆ ς κ α τ α ξ ι ὡ σ ε ω ς τ ο ῦ ἀ ν θ ρ ῶ π ο υ ! Κατὰ τοῦ ὁποίου μάχονται, ἀλλοίμονον!, οἱ ἄνθρωποι.

Διατί, ὅμως, βλέπομεν τὴν ἔννοιαν τῆς παιδείας εἰς τὴν κλασσικὴν μας ἀρχαιότητα νὰ προσλαμβάνῃ αὐτὴν τὴν παιδευτικὴν, κατὰ βάσιν δὲ πολιτικὴν κατεύθυνσιν; Ἀποκλείει τάχα αὐτὸς ὁ τονισμὸς τῆς πολιτικῆς ἀποστολῆς τῆς παιδείας, τὴν γενικωτέραν της ἀποστολὴν; Τότε θὰ εἶχον κάποιαν δικαιολογίαν ὅλοι οἱ σύγχρονοι ὀλοκληρωτισμοί, εἴτε λέγουν τὸ ὄνομά των εἴτε τὸ ἀρνοῦνται, οἱ ὁποῖοι ἀποβλέπουν εἰς τὴν διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων ἀναγκαστικὴν διαμόρφωσιν, ὄχι ἐλευθέρων ἀνθρώπων ἀλλὰ στρατευμένων ὀπαδῶν τῶν ἰδεῶν των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀρνούμεθα νὰ δεχθῶμεν οἱ Ἕλληνες, καὶ ὡς ἐλεύθεροι ἄνθρωποι καὶ ὡς Ἕλληνες ἄξιοι, ὡς θέλομεν νὰ εἴμεθα, τοῦ πολιτιστικοῦ μας παρελθόντος!

★

Τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τὴν δώσωμεν μία μικρὰ ἀνάλυσις τοῦ παρελθόντος. Ἡ πολιτικὴ ζωὴ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Ἄστεως μέχρι τῶν Μηδικῶν Πολέμων ἦτο στατική. Ὁ πολίτης συγκροτούμενος εἰς πλειοψηρίαν ἦτο παντοδύναμος, τὸ ἄτομον ὅμως ὀλίγα εἶχε δικαιώματα. Ἡ πολιτεία ἦτο ἡ κυρία ἀξία εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ὁποίας ἐνετάσσετο τὸ ἄτομον.

Ἡ ἀντίθετος ἐντελῶς ὄφρις τῶν πραγμάτων παρουσιάσθη μετ' ὀλίγον εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκεῖ ἡ ἱστορικὴ πορεία τῆς διαμορφώσεως τῆς Πολιτείας ἐστηρίχθη εἰς τὸ ἄ τ ο μ ο ν. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τοὺς κανόνας τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου ὁ σύγχρονος δυτικὸς κόσμος τοὺς παρέλαβε ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἐνῶ τοὺς κανόνας τοῦ δημοσίου δικαίου, δηλαδὴ τὴν ιδέαν τῆς Δημοκρατίας, τοὺς παρέλαβε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Φυσικά, πρέπει αἱ διαπιστώσεις αὐταὶ νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς σχετικότητος πὺν ἔχουν τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ δὴ ἐξεταζόμενα μετὰ δυόμιση χιλιετηρίδας. Οὔτε εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔλειπε τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, οὔτε ἡ Ρώμη ἐστερεῖτο δημοσίου δικαίου. Ἡ ἰδιοφυία ὅμως τῶν δύο πολιτισμῶν ἐστρέφετο περισσότερον, ἀπορροφητικώτερον, πρὸς τὸ ἐν ἀπὸ τὰ δύο. Ἡ σύνθεσις ἤρχισε πολὺ ἀργότερον. Καὶ ἰδίως ὅταν οἱ νέοι καιροὶ ὠδήγησαν εἰς τὴν κοσμοκρατορικὴν δημιουργίαν πὺν ἐδέχθη τὰς ἀνατολικὰς ἐπιδράσεις τῆς ἰδιορρόθμου ὕφης τῆς Παγκοσμίου Πολιτείας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Χριστιανισμὸς προσέθεσε τὴν ἠθικὴν πὺν ἐκήρυξε ὁ Σωτὴρ.

Εἰς τὸν 5^{ον} ὅμως π. Χ. αἰῶνα ἔγινε ἀντιληπτὸν ὅτι τὸ πολιτικὸν αἰσθητήριον καὶ ἡ παράδοσις τοῦ νόμου δὲν ἦσαν πλέον ἀρκετὰ διὰ νὰ στηρίξουν τὴν Πολιτείαν ἐξελισσομένην καὶ αὐτὴν πρὸς ἐπικράτησιν καὶ πέραν τοῦ Ἄσπεως. Ἡ μεγάλη εἰσφορὰ τοῦ Σόλωνος πὺν προσέθεσε εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν καὶ τὸ Ἡσιοδικὸν ἰδανικὸν τῆς δικαιοσύνης, ἐπιτυχῶν, ἔστω καὶ βραχυβίως μίαν σύνθεσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέτυχαν οἱ σύγχρονοι καιροί, μετεβλήθη εἰς κήρυγμα τῶν ποιητῶν πὺν ἴσως προσέφεραν εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς ἐποχῆς των. Εἰς τὴν ἀναζήτησιν καὶ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἰδανικοῦ τῆς «ἀρετῆς», πὺν ἐκκυριάρχησε εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου, ἐδίδετο πλέον νέον περιεχόμενον. Ἡ ἀρετὴ ἦτο συνδεδεμένη μὲ τὴν παιδείαν. Μὲ αὐτὴν τὴν ἀφετηρίαν ὁ Πλάτων ἐξώρκιζε τοὺς φιλοσόφους νὰ γίνονν κυβερνήται. Ἐχρειαζόντο καὶ πολῖται συνειδητοί, δυνάμενοι νὰ ζοῦν τὸ πολιτικὸν φαινόμενον εἰς ὅλας του τὰς ἐκφάνσεις.

Ἐλλὰ τὸ πολιτικὸν φαινόμενον δὲν στηρίζεται ποτὲ εἰς τὴν βίαν, ἀλλ' εἰς τὰς ἐλευθέρους ψυχάς. Καὶ τὰς ψυχὰς αὐτὰς τὰς καλλιεργεῖ μόνον ἢ βαθεῖα ἐπεξεργασία τῆς σκέψεως καὶ τῆς κρίσεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐλευθέρου ὄντος, ἐπιδιώκοντος τὴν εἰς τὴν προᾶξιν ἐφαρμογὴν τῆς «ἀρετῆς». Καὶ ἡ μὲν «ἀρετὴ» ἀλλάσσει ἐκάστοτε περίβλημα. Ὁ *Montesquieu* τὴν λέγει ἐλευθερίαν, ὁ *Max Scheler* ἀξίαν πὺ ἐνσαρκώνει ἓνα πρόσωπον ἢ ἓνας μῦθος, ὁ *Παλαμᾶς* Δημοκρατίαν. Εἶναι, ὅμως, ὅλα αὐτά! Καὶ ἐλευθερία καὶ ἵνδαλμα καὶ δημοκρατία!

Ἡ σύνθεσις αὐτὴ ἐσυνειδητοποιήθη ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τοῦ 5ου αἰῶνος.

★

Τὴν ιδέαν τῆς ἐπεξεργασίας αὐτῆς τῆς παιδείας ἢ, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τῆς καλλιεργείας ἢ τῆς μορφώσεως ἢ ἀκόμη καὶ τοῦ πολιτισμοῦ — διότι ὅλας αὐτὰς τὰς ἐννοίας περιλαμβάνει ὁ ὅρος «παιδεία» — τὴν εἶχαν ὅλοι οἱ Ἑλληνες, οὐδὲ τῶν Σπαρτιατῶν ἐξαιρουμένων. Ὁ *Πλάτων* λέγει ὅτι διὰ τὴν Σπάρτην ἡ παιδεία εἶναι «ἢ μὲν ἐπὶ σώμασιν γυμναστική, ἢ δὲ ἐπὶ ψυχῇ». Ἄς μὴ θεωρηθῇ δὲ ὅτι ἡ γνώμη τοῦ *Πλάτωνος*, γράφοντος μετὰ τὴν συντριβὴν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἀπήχει ὀλοκληρωτικὰς ιδέας ὅπως κατηγορεῖται ἀπὸ πολλοῦς, ἰδίᾳ ὅμως ἀπὸ τὸν πολὺν καὶ βαθυστόχαστον *Karl Popper*. Πιθανὸν αἰεὶ ιδέαι τοῦ *Πλάτωνος*, ἢ τοῦλάχιστον μερικαὶ ἐξ αὐτῶν, νὰ φαίνωνται ὀλοκληρωτικαὶ εἰς τοὺς οἰστρηλατουμένους ἀπὸ τὸ φάσμα τοῦ ἀπολύτου, δὲν εἶναι ὅμως τίποτε ἄλλο παρὰ πολιτικαὶ κρίσεις ἐπὶ τῶν μέσων ἀνορθώσεως τῶν ἐρειπίων πὺ ἀφῆκε εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων τῶν Ἀθηνῶν ἢ ἦττα καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἀντιδραστικὴν μερίδα τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς ἐποχῆς. Δὲν ἦσαν ὀλοκληρωτικαὶ αἰεὶ ιδέαι τοῦ *Πλάτωνος*, ἦσαν ἀπλῶς προϊόντα τοῦ κριτικοῦ πνεύματος, θεωροῦντος ἐλευθέρως τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν του καὶ μὴ ἀπομακρυνόμενου ἀπὸ τὴν θεμελιώδη καὶ ἀκριβῆ, παρὰ τὰ λεγόμενα πολλάκις ἀβασανίστως, ἀντίληψιν περὶ τῆς βασικῆς ἀριστοκρατικότητος τῆς δημοκρατίας.

Εἶναι ὅμως — καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τονισθῇ — ἡ διάδοσις τῆς ἐννοίας τῆς παιδείας ὡς ὄργανου δημιουργίας ἐλευθέρων πολιτῶν, πολιτικῆ τῆς διευρύνσεως τῆς ἀριστοκρατικῆς βάσεως τῆς δημοκρατίας, ὄχι διὰ τῆς ὀχλοκρατικῆς τῆς θεμελιώσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς καθολικῆς ἐξυψώσεως τῆς πολιτιστικῆς στάθμης. Τὸ πρῶτον βῆμα φαίνεται ὅτι ἔγινε ἀπὸ τοὺς τόσον παρεξηγημένους σοφιστάς, οἱ ὅποιοι συνέλαβον μὲν τὴν κίνησιν τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ λυτρωθοῦν, ὅπως συμβαίνει φεῦ! συχνά, ἀπὸ τὰ παραδεδομένα σχήματα καί, εἰς τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων μεταξὺ ἡγεσίας καὶ μαζῶν, δὲν ἐτόνισαν τὴν σημασίαν τῆς παιδείας τῶν μαζῶν, ἀλλὰ περιορίσθησαν εἰς τὴν σπουδαιότητα τῆς παιδείας τῶν ἐπιλέκτων διὰ νὰ καθίστανται οὗτοι ἱκανοὶ νὰ ἐπηρεάζουν ἢ νὰ παρασύρουν τὰς μάζας μετὴν ἐπιχειρηματολογίαν των. Καὶ τοῦτο μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶναι ἐστερημένη προκαταλήψεως πού δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ κρίνωμεν. Ἴσως ἡ κατηγορία αὐτὴ νὰ ἐγίνετο λογικώτερη καὶ ἀμβλύτερη, ἂν ἐλέγετο ὅτι οἱ σοφισταὶ ἐπεδίωκαν τὴν παιδείαν τῶν ἐπιλέκτων διὰ νὰ διαφωτίζοιεν οὗτοι καὶ ὄχι διὰ νὰ παρασύρουν τὰς μάζας. Εἰς τὸν δεύτερον τόμον τῆς «Παιδείας» ὁ *W. Jaeger* ἐξετάζων τὴν παιδείαν κατὰ Πλάτωνα νομίζω ὅτι ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς καὶ τὴν κατὰ τῶν σοφιστῶν ἐχθρότητα τοῦ Πλάτωνος καὶ τὴν θεμελίωσιν τῶν δῆθεν ὀλοκληρωτικῶν ἀντιλήψεων τοῦ πατρὸς τῆς Ἀκαδημίας.

Ἄλλ' ἢ «Παιδεία» δὲν εἶναι μόνον ἐκπαίδευσις, ἔστω καὶ μὲ τὴν ὑψηλὴν ἐννοίαν τῆς δημιουργίας ἐλευθέρων ἀνθρώπων καὶ συνειδητῶν πολιτῶν. Οὔτε ὁ ὅρος παιδεία ἔχει τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἐνίστε τοῦ ἀποδίδομεν, ἐκείνην πού ἀνελύσαμεν πρὸ ὀλίγου. Ἡ ἐκπαίδευσις ἔχει διορυφορικὴν ἀποστολήν. Νὰ μεταδίδη εἰς τὰς ἐπερχομένας ἐκάστοτε γενεὰς τὰς ἀξίας πού ἐδημιούργησε ἡ παιδεία τῶν προηγουμένων. Εἰς αὐτὰς τὰς νέας γενεὰς ἀπόκειται τὸ χρέος νὰ τὰς ἐξελίξουν ἀφοῦ ὅμως τὰς γνωρίσουν πλήρως.

“Όταν ὁ Ἴσοκράτης λέγη τὸν ἀθάνατον λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα ἕσασεῖ ὑπερήφανοι :

«Ἡ πόλις ἡμῶν τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους, ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι καὶ μᾶλλον Ἑλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδεύσεως τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχον-
τας», δὲν ἀνοίγει μόνον τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἓν εἶδος οἰκουμενισμοῦ ἀνωτέρας στάθμης, ἀρνούμενος τὴν στενὴν ἐρμηνείαν τοῦ μισαλλοδόξου συνθήματος «πᾶς μὴ Ἑλλην βάρβαρος», προχωρεῖ ἔτι περαιτέρω, θεμελιώνει τὴν παιδείαν ὡς ἀποτελεσμα, ὡς ὠλοκληρωμένην προσπάθειαν, ὡς σκοπὸν μιᾶς πειθαρχημένης ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ὀργώσεως πρὸς διαρκῶς νέας δημιουργίας. Λέγει μὲ τὴν λιτότητα τοῦ κλασσικοῦ του ὕφους, ὅτι θὰ εἶπη μετὰ τινος αἰῶνα ὁ Τερέντιος «*Homo sum: humani nihil a me alienum huto*». Ὁ Ἑλληνας καὶ ὁ ἄνθρωπος συμπίπτουν. Αὐτὸ εἶναι τὸ τέρμα τῆς παιδείας. Καὶ ἡ ἀρχή.

Ἡ παιδεία εἶναι καὶ θεμέλιον γνώσεων. Αἱ γνώσεις καὶ αἱ ἐπ’ αὐτῶν συζητήσεις καὶ ἀντιλογίαι καὶ συγκρούσεις διαμορφώνουν τὴν συνείδησιν τοῦ πολίτου καὶ ἐπιτρέπουν τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἄλλ’ αἱ γνώσεις χρειάζονται ἀνθρώπους ποὺ νὰ τὰς μεταδίδουν ὄχι νὰ τὰς παρέχουν ὡς καταπότια ὠφελιμιστικῆς χρήσεως. Αἱ γνώσεις ἐπιτρέπουν τὴν διαμόρφωσιν τοῦ κριτικοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν θεμελίωσιν τῆς διαμορφώσεως τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως. Αἱ γνώσεις ὡς σύνολον, ὄχι ἡ γνώσεις ὡς μονομερῆς ἐπηρρασμός.

★

Οἱ αἰῶνες ἐπέρασαν. Καὶ εἰς τὴν γῆν αὐτὴν τὴν ὁποῖαν ἐκλέϊσεν ἡ ἀσύλληπτος πτῆσις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἀνεγεννήθη πάλιν, συνέχεια τῶν ἐπαλλήλων μορφῶν τῆς μεγάλης ἱστορίας της, ἡ σύγχρονος Ἑλλάς.

Εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ κυκλοφορήσει εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον

αί ιδεαί. Καὶ εἶχε γίνοι κτῆμα τῶν ἐπιλέκτων μὲ τὰς διαδοχικὰς «ἀναγεννήσεις» ἢ ἀρχαία σκέψεις. Συντεθειμένη ὑπὸ ποικίλας καὶ ἐναλλοσσομένης μορφάς, ἄλλοτε καλὰς καὶ ἄλλοτε κακὰς, μὲ τὸν Χριστιανισμόν, ὅπως διεμορφώθη μετὰ τὴν σταύρωσιν Ἐκείνου, ἐκυριάρχει, παρὰ τὰς παροδικὰς ἀντιδράσεις πρὸς αἱ ἀκρότητες τῶν φορέων τῆς προεκάλου, εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν χῶρον. Ὁ Εὐρωπαῖος ἄνθρωπος τοῦ τέλους τοῦ 18^{ου} αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19^{ου} ἦτο Ἕλληνας μὲ τὴν Ἰσοκράτειον ἔννοιαν. Ὁ Ἕλληνας ὅμως ὁ ὁποῖος ἀνέκλυε μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ πολύχρονου ἀγῶνος τῆς ἐθνικῆς μας ἀναγεννήσεως, ἦτο Εὐρωπαῖος;

Βεβαίως, τὰ ἡγετικά του στελέχη, κατὰ προτίμησιν δὲ ἐκεῖνα πρὸς προσῆλθον εἰς τὴν μαχομένην πατρίδα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἦσαν Εὐρωπαῖοι, δηλαδὴ ἦσαν Ἕλληνες. Εἶχον βεβαίως καὶ αὐτοὶ τὰ κατάλοιπα τῆς τετρακοσιετοῦς αἰχμαλωσίας, διὰ τὰ χρησιμοποιοῦν καὶ πάλιν τὸν ὄρον τοῦ Κοραῆ, τὸν ὁποῖον ἀνέπτυξα ἀπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ βήματος τὴν 25^{ην} Μαρτίου. Ἄλλ' αὐτοὶ εἶχον καὶ ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὰ κηρύγματα τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους πρὸς μὲ πόσῃν διεισδυτικότητι ἐτόνιζαν ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἑλλήνων πρέπει τὰ στηριχθῆ εἰς τὴν παιδείαν. Ἦσαν Ἕλληνες, καὶ κατὰ τὴν φύσιν καὶ κατὰ τὴν Ἰσοκράτειον ἔννοιαν. Καὶ δείγματα τῆς Ἑλληνικότητός των αὐτῆς πρόκεινται τὰ κείμενα τῶν προσωρινῶν πολιτευμάτων τῆς μαχομένης εἰσέτι πατρίδος. Εἰς τοὺς πολλοὺς, ὅμως, ἡ φλόγα τῆς ἐλευθερίας κατεκάλυπτε κάθε ἄλλο ἰδανικὸν καὶ κάθε προσπάθειαν. Ἄς μὴ ὑπερβάλλωμεν τὰς διενέξεις μεταξὺ τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τὰς φιλοπρωτίας καὶ τὰ πείσματα. Ἀποτελέσματα ἦσαν πάντα ταῦτα τῆς ἐλλείψεως βαθυτέρας παιδείας, ἢ ὅποια πάντοτε ὠθεῖ τοὺς ἀνθρώπους τῶν ὅπλων εἰς τὴν ὑπερεκτίμησιν τῆς σημασίας των καὶ φυσικὰ εἰς τὴν συνόφανσιν τοῦ συμφέροντος τῆς πατρίδος μὲ τοὺς ἑαυτοῦς των, ἐναντίον ἐκείνων πρὸς ἔχον διάφορον γνώμην ἢ πρὸς ὑποπτεύονται ὅτι τοὺς ὑποβλέπουν.

Εἶχον οὖν ἀγωνίσταί, ὅλα τὰ προσόντα. Καὶ

ὄλους τοὺς τίτλους ὄχι μόνον διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους ἀλλὰ καὶ διὰ κάτι ἄλλο σπανιώτερον. *Τὴν λαϊκὴν ἀναγνώρισιν.* Καὶ αὐτοί, ὅμως, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὑπέστησαν τὴν αὐταπάτην πὺν ὑφίστανται οἱ λαοὶ ὅταν ἐπὶ τέλους βλέπουν νὰ πραγματοποιοῦνται προαιώνιοι πόθοι των. Γάλλος ποιητὴς πρᾶγματι μετασχὼν εἰς τὴν ἀντίστασιν κατὰ τῶν κατακτητῶν τῆς πατρίδος του ἐξέφρασε τὴν ἀπογοήτευσιν τῆς γενεᾶς του μὲ τὴν φράσιν :

«*Τῆς κληρονομίας μας δὲν προηγήθη διαθήκη.*»

Οἱ Ἕλληνες εἶχον διαθήκας πὺν τοὺς ἔδιδαν συμβουλὰς καὶ τοὺς ἐχάρασσαν τὰς κατευθυντηρίους γραμμὰς. *Δὲν τὰς ἐπρόσεξαν.* Δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν ὅτι ἀπεγοήτευσαν τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς πνευματικούς των ταγούς. *Τὸ ὅτι δὲν ἐπρόσεξαν τὴν διαθήκην των,* τὸ ὅτι δὲν συνεζήτησαν τὰς ἰδέας των — καὶ ἄς ἀναφέρωμεν πάλιν τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν — παρὰ μόνον διὰ νὰ συμπλακοῦν μεταξὺ των, *αὐτὸ ἔχει σημασίαν.* Καὶ αὐτὸ ἐπισημαίνει τὴν κατοπινὴν ἐξέλιξιν τῆς παιδείας παρ' ἡμῖν.

Καὶ τὸ κυριώτερον ὀλίσθημα ὑπῆρξε ὅτι ἀπὸ τὰς δύο ἐννοίας τῆς παιδείας πὺν εἶδαμεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἡ μία, ἡ εὐρύτερα, ἐκείνη πὺν κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον, καὶ τὸν βάρβαρον Ἕλληνα, ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ μόρφωσις παρεμερίσθη. «*Ἀνεπαισθήτως,*» ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν δολοφονικῶν ὅπλων τῶν μὲν καὶ τῶν δηλητηριωδῶν κονδυλοφόρων τῶν ἄλλων.

Ἐκρατήθη μόνον ἡ ἄλλη ἐννοία τῆς παιδείας, ἡ ἐννοία τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον περιεχόμενον! Πολὺ στενώτερον. Καὶ πολὺ στενόκαρδον!

Ἐγινε διὰ τοὺς πολλοὺς ἡ παιδεία διαδικασία δημιουργίας τυπικῶν προσόντων διὰ τὴν διεκδίκησιν μιᾶς ἀφετηριακῆς θέσεως εἰς τὴν ζωὴν. Ὑπετιμήθη ἡ βαθύτερη ἐννοία τῆς μορφώσεως καὶ ἐστηρίχθη ἡ ζωὴ μας εἰς τὴν ἐξυπνάδα διὰ τὴν ὁποίαν, εὐτυχεῖς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν μας ἀπὸ τὴν τουρκικὴν αἰχμαλωσίαν, ἠρχίσασμεν νὰ αἰσθανώμεθα ὑπερήφανοι. *Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο διπλοῦν.*

Πρῶτον, ἡ πολὺ μικρὰ ἰδέα ποὺ ἐδημιουργήσαμεν διὰ τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης, οἱ ὅποιοι, ἔχοντες μορφωτικὴν παράδοσιν — τὴν ἰδικήν μας, τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας παιδείας — δὲν ἔκριναν ὅπως ἡμεῖς ἐπιπολαίως τὰ πράγματα καὶ ἀπέδιδαν μεγαλύτερην σημασίαν εἰς τὴν παιδεῖαν καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πειθαρχίαν ποὺ ἡ παιδεία θεμελιώνει, διότι ἡ πειθαρχία ἢ ἐπιβαλλομένη διὰ τῆς βίας δὲν ὠφέλει.

Καὶ δεύτερον, ἡ καθολικὴ σχεδὸν ἐπικράτησις τῆς ἀντιλήψεως ὅτι εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἀποστολὴν τῆς παιδείας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ περιορίσθημεν, ἀπορροφητικὴν σημασίαν ἔχει, ὅχι ἡ μόρφωσις ἀλλὰ «τὸ χαρτί», τὸ ἀπολυτήριο ἢ τὸ δίπλωμα. Κατέληξεν νὰ μὴ ὑπάρχῃ μέρος τῆς γῆς — καὶ ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης ἀκόμη — ποὺ οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν νὰ παρακαλοῦν ἢ νὰ ἀπειλοῦν τοὺς καθηγητὰς διὰ νὰ περάσῃν εἰς τὰς ἐξετάσεις τὸ παιδί τους «γιά νὰ μὴ χάσῃ τὸ χρόνο του». Καὶ δὲν ὑπάρχει κράτος ποὺ νὰ ἐπιτρέπῃ τόσας ἀναριθμήτους ἐξεταστικὰς ἢ μᾶλλον ἐπανεξεταστικὰς περιόδους εἰς τοὺς ἀποτυγχάνοντας σπουδαστάς. Λέγομεν ἐκάστοτε ὅτι πταίει ὁ εἷς ἢ ὁ ἄλλος. Πλάνη! Πταίομεν ὅλοι. Καὶ οἱ καθηγηταὶ καὶ οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ γονεῖς καὶ ἡ Πολιτεία. Τὸ βᾶρος τῆς δουλείας δὲν κατωρθώσαμεν νὰ τὸ ἀποσεῖσωμεν. Καὶ διότι πταίομεν ὅλοι, μόνον διὰ τῆς προσπαθείας ὅλων ἢμποροῦν εἰς τὸ μέλλον νὰ βελτιωθῶν τὰ πράγματα.

★

Φυσικά, ἡ πτυχὴ αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ μόνη. Οὔτε, ἀλλοίμονον, ἡ σπουδαιότερα. Εὐρίσκεται ὅμως εἰς τὸ ὑπόβαθρον ὅλων τῶν μειονεκτημάτων τῆς παιδείας μας, μαζὶ φυσικὰ μὲ πολλὰς ἄλλας. Ποὺ ὅμως ὅλαι ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἐπαύριον τῆς ἀπελευθερώσεως.

Εἶναι ἀνθρώπινον νὰ ἐξιδανικεύωμεν τὸ παρελθόν. Διότι τοῦ παρόντος βλέπομεν καὶ ζῶμεν τὰ μειονεκτήματα. Ἐνῶ ἀπὸ τὸ παρελθὸν ἐνθυμούμεθα μόνον τὰ φωτεινὰ σημεῖα. Ἡ ὅσα νομίζομεν ὡς φωτεινά, διότι ἐσκέπασε τὴν πραγματικότητα ἢ ἀχλὺς τοῦ χρόνου. Ἐτσι λέγομεν ὅτι ἄλλοτε ἐμάθαιναν γράμ-

ματα οί "Ἕλληνες καὶ σήμερον δὲν μαθαίνουν. "Ὅτι ἄλλοτε ἐγνώριζαν νὰ γράφουν διότι εἶχαν γλῶσσαν καὶ σήμερον δὲν ἔχουν, οὔτε γνώσεις οὔτε γλῶσσαν. Διότι ἐνθυμούμεθα μόνον τὴν ὑψηλὴν στάθμην μιᾶς κομπῆς καὶ συχνὰ κομπορρήμονος εὐγλωττίας, πὺν ἐστηρίζετο εἰς τὴν γνῶσιν τῆς τυπικῆς μορφῆς τῆς ἀρχαίας μας γλώσσης. Ἄλλὰ λησμονεῖται ὅτι καὶ ἡ μαρμαρυγὴ αὐτῆ τῆς ὥραιας ἀρχαιοπρεποῦς διατυπώσεως δὲν ἦτο κτῆμα τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τῶν ἐλαχίστων. Οἱ πρόλογοι τοῦ Μιστριώτη εἰς τοὺς Ἀρχαίους, εἶναι πράγματι, καὶ ὕφους ἀπαρμιλλου καὶ βαθύτητος οὐ τῆς τυχοῦσης. Ποῦ ἦτο ὁμως τὸ βάθος τῆς ἀναλύσεως τῆς ἀρχαίας σκέψεως εἰς τοὺς πολλοὺς; Ἀναλύσεως πὺν ἐπὶ δύο αἰῶνας ἐδιδάσκετο εἰς τὰ γυμνάσια τῶν χωρῶν τῆς Δύσεως, εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Εὐρωπαϊῶν π ο ὐ ἦ σ α ν " Ἕ λ λ η ν ε ς !

Εἶπα, ἄλλοτε, ἀπὸ ἄλλου βήματος καὶ μὲ τὴν ὑπευθυνότητα τοῦ ἀξιώματος πὺν εἶχα, ὅτι κατεστρέψαμεν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν διότι μετεβάλαμεν τὰ κλασσικὰ γράμματα εἰς γλωσσικὸν μάθημα. Καὶ τοῦτο τὸ ἐχειροτέρευσε ἡ δημιουργία τοῦ λεγομένου γλωσσικοῦ ζητήματος. Οἱ πολλοὶ νομίζουν ὅτι τὸ γλωσσικὸν ζήτημα προεβλήθη ἀπὸ τὸν Ψυχάρην. Πλανῶνται. Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὴν στιγμήν πὺν ἐνόμισεν ἡ Πολιτεία ὅτι δικαιούται νὰ διαμορφώσῃ αὐτὴ τὴν γλῶσσαν καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν γλῶσσαν πὺν ἡ ἰδία θέλει. Ν ἄ τ ἡ ν ἐ π ι β ἄ λ η εἰ ς τὸ ν λ α ὐ ν. "Ὅχι μόνον εἰς τὰς ἰδικὰς τῆς ἐπισήμους πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας, εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς γῆς, ὑπάρχει κάτι τὸ τελετουργικόν, τὸ ὁποῖον σήμερον δὲν σημαίνει τίποτε διὰ τοὺς πολλοὺς, ἀποδεικνύει ὁμως τὴν συνέχειαν τῆς παραδόσεως. Τέτοιες τελετουργικὲς φράσεις εἶναι π.χ. ἐκεῖνες πὺν ἀναγράφονται εἰς τὰ διπλώματα καὶ τὰ βραβεῖα τῆς Ἀκαδημίας, τὰ ὁποῖα θὰ ἀπονεμηθοῦν, μετὰ τὰς ὁμιλίας, ἀπόψε. Ἄλλὰ τὴν γλῶσσαν πὺν θὰ μάθῃ ὁ λαὸς δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὴν προσδιορίσῃ ἡ Πολιτεία διὰ τῆς βίας. Βία δὲ εἶναι ὅταν ὀρίζεται διὰ νόμον τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα πὺν ὑποχρεωτικῶς μόνον αὐτὸ θὰ διδάσκεται. Οὔτε ἀποτελεῖ δικαιολογίαν τῆς βίας ὅτι δὲν πρόκειται πλέον σήμερον περὶ τῆς ἀρχαίας ἀλλὰ περὶ τοῦ ὕδαροῦς ἰδιώματος

τῆς γλώσσης τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων ποὺ διαρκῶς μεταβάλλεται ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἐξελίξεως εἰς πείσμα τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων! Ἡ βία αὐτὴ ἤρχισε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν προσπάθειαν ἐπιβολῆς τῆς κλασσικῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, δηλαδὴ τῆς ἀττικῆς διαλέκτου, καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας κατέληξεν εἰς τὴν ἐπιβολὴν διὰ νόμου τῆς λεγομένης δημοτικῆς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Ἄσκοποι εἶναι πάντοτε αἱ πράξεις βίας. Καὶ βραχύβιοι. Οὔτε ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ κατέστη κοινὴ γλῶσσα τοῦ συγχρόνου ἔθνους, οὔτε ἡ ἄκρα δημοτικὴ. Ἡ βία καὶ ὅταν ἔχη τὴν νομιμοφάνειαν τῆς κομματικῆς, ὄχι τῆς λαϊκῆς πλειοψηφίας, δὲν εἶναι ἰκανὴ νὰ μεταβάλλῃ τοὺς κανόνας τῆς φύσεως. Καὶ αἱ δύο ἄκρα ἀπόψεις παρεγνώρισαν τοὺς κανόνας τῆς γλωσσοπλαστικῆς δημιουργίας τοῦ λαοῦ. Καὶ ἂν ἀμέσως μετὰ τὸ 1821 ἦτο θεμιτὴ ἡ ἐπιθυμία τῆς συνδέσεως τοῦ ἀναστάντος Βασιλείου μετὰ τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα, καὶ διότι αἱ μεγάλαι γλωσσολογικαὶ θεωρίαι δὲν εἶχαν εἰσέτι διατυπωθῆ, ἡ πρόσφατος προσπάθεια νὰ ἀκολουθηθῆ βιαίως ἡ ἀτραπὸς τῆς δημοτικῆς, ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ τὰς μελέτας τῶν γλωσσολόγων τῶν τελευταίων αἰώνων, ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς σανσκριτικῆς καὶ τῆς δημιουργίας τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας, ποὺ ἀπεκάλυψε τὸν συγκρητισμὸν τῶν μεγάλων γλωσσῶν, μέχρι τοῦ Saussure, τοῦ Levi-Strauss καὶ τοῦ Chomsky.

Ἡ ἀπορρόφησης ὁμως τῆς προσπαθείας τοῦ ἔθνους ἀπὸ τὸ γλωσσικὸν θέμα, ἄσχετος πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν «μεταγλωσσολόγων» ποὺ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ γλῶσσα διαμορφώνει κυριαρχικῶς τὴν σκέψιν — περὶ τοῦ ὁποίου γλωσσικοῦ ζητήματος, φυσικά, δὲν πρόκειται σήμερον, ἀπλῶς μόνον νύξιν ἐγένετο, διὰ νὰ φωτίσῃ τὰς ἐπομένας σκέψεις — ἡ ἀπορρόφησης αὐτῆ, λέγω, εἶχε δὴ οὐ τρομακτικὰ ἀποτελέσματα.

Τὸ πρῶτον ἦτο ὅτι δὲν κατωρθώθη ποτὲ νὰ εὑρεθῆ καὶ νὰ καθορισθῆ μία διαδικασία ἐξελίξεως τῆς γλώσσης ποὺ πρέπει νὰ διδάσκεται εἰς τὰ σχολεῖα. Τῆς διαδικασίας αὐτῆς ἀπαραίτητος προϋπόθεσις εἶναι ἡ ἀναγνώρισις ὅτι ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἐνιαία ἀπὸ

τῆς ἀρχαίας μέχρι τῆς δημοτικῆς. Καὶ ὅτι οἱ ἐκάστοτε παραλλάσσοντες — θὰ ἔλεγα ἐξελισσόμενοι — τύποι πρέπει νὰ διδάσκονται κατὰ βᾶσιν εἰς ὄλους. Ἡ ἀρχαία παραμένει ἢ παραδοσιακὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα, δὲν εἶναι ὅμως ὁμιλουμένη σήμερον. Ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ νεκρά. Καὶ ἡ ἄκρα δημοτικὴ δὲν κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ σταθεροὺς κανόνας. Εὐρίσκεται ἐν ἐξελίξει. Καὶ ἡ λογοτεχνία εἶναι ὁ κύριος παράγων τῆς ἐξελίξεως. Εἶναι συμφασμένη μὲ τὴν «παιδείαν». Εἶπεν ὁ Φρόνιχος: «Φιλολόγος ἐστὶν ὁ φιλῶν λόγους καὶ σπουδάζων περὶ παιδείας». Ὁ φανατισμὸς, ὅμως, κραδαίνων ὡς ῥομφαίαν τὸν μῦθον τῆς ἀπαραδέκτου, ἀλλ' ἀνυπάρκτου διγλωσσίας κατέστρεψε γενικώτερον τὴν γλωσσικὴν διδασκαλίαν. Καὶ τὴν ἀναζήτησιν τῆς διαδικασίας τῆς ἐξελίξεως, πὺν μόνον μὲ ὑπομονητικὴν ἀλλ' ἀμερόληπτον καὶ ἐπιστημονικὴν συζήτησιν θὰ ἤμποροῦσε νὰ χαραχθῆ. Ἡ μᾶλλον νὰ χαράσσεται ἐκάστοτε, διότι καὶ ἐδῶ ἡ ἐξέλιξις εἶναι ὁ κανὼν.

Τὸ δεύτερον καὶ ἔτι τρομακτικώτερον ἀποτέλεσμα εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀνέφερα παραπάνω. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ σκέψις παρημελήθη. Οἱ θησαυροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος πὺν ἐφώτισε καὶ φωτίζει τὸν κόσμον ὁλόκληρον πλέον, καὶ ὄχι μόνον τὴν Εὐρώπην, παρεμερίσθησαν διὰ νὰ περιορισθῆ ἢ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν ἐκμάθησιν τοῦ γλωσσικοῦ τύπου τῆς ἀρχαίας. Μορφωμένος ἔθεωρεῖτο ὄχι ὁ κατέχων τὴν σκέψιν, ἀλλ' ὁ γνωρίζων πως τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀρχαίων. Καὶ συγκεκριμένως τὴν ἀττικὴν, διότι καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὅπως καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ σήμερον ὑπάρχον πολλὰ παραλλαγαί, ἐνίοτε βαθύταται, χωρὶς νὰ ὀδηγοῦν εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον πὺν εἶδομεν εἰς τὰ χρόνια μας.

Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διπλῆς αὐτῆς παραποιήσεως εἶναι ὅτι ἐξεχάσθη ὁ μορφωτικὸς καὶ ἀνθρωπιστικὸς χαρακτῆρ τῆς παιδείας καὶ ἐτονίσθη ὁ καθαρῶς ἐκπαιδευτικὸς, ὁ ὁποῖος ὅμως, χωλὸς καὶ ἀνήμπορος καθ' ἑαυτόν, δὲν ὠδήγησεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν διδασκάλων δυναμένων νὰ βαστάσουν τὸ βάρος, καὶ τοῦ ἀρχαίου ἰδανικοῦ καὶ τῆς συνθέ-

σεώς του μὲ τὴν σύγχρονον ζωὴν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡρέμου ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀνησυχιῶν τῆς νεότητος, πὸν ἢ σύγχρονος παιδαγωγικῆ, ἀπορρίπτουσα τὴν παλαιὰν ἐμπειρίαν — καλῶς ἢ κακῶς, καὶ μᾶλλον κακῶς παρὰ καλῶς — ἔταξε πρὸ πάσης ἄλλης παιδευτικῆς ἀνάγκης. Ἐντὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ νοῦ, ἐπροτιμήθη πολλακίς ἢ κυμαιομένη ἐξισορρόπησις τῆς «ἐσωτερικῆς θαλάσσης» τῶν νέων, διὰ τὸ χρησιμοποίησον πρόσφατον ὄρον τῆς βιολογίας.

Καί, συμπαρομαρτούσης καὶ τῆς ἐκρήξεως πὸν προεκάλεσε ἡ δημοκρατοποίησις τῆς ροπῆς πρὸς τὸ δίπλωμα — λέγεται πρὸς τὴν μόρφωσιν, ἀλλὰ φοβοῦμαι ὅτι δὲν εἶναι — *κατέρρευσεν* ἡ ἐκπαίδευσίς μας.



Ἄλλ' ἐνεφανίσθη ἀκόμη καὶ ἄλλη ἀφορμὴ κονταρομαχίας. Ἡ σύγκρουσις μεταξὺ κλασσικῆς καὶ τεχνικῆς παιδείας. Ὅπως δὲ συμβαίνει συνήθως εἰς τὴν ψυχολογίαν μας, ἐδημιουργήθη ταχύτατα ἀτμόσφαιρα μισαλλοδοξίας καὶ ἀποκλειστικότητος πὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀπίσχνανσιν καὶ τῶν ὀλίγων ἀκόμη ὑπολειμμάτων μορφώσεως πὸν μᾶς ἀπέμειναν. Ἐντὶ τὸ εὐρεθῆ ἢ ὁδὸς τῆς συνθέσεως ἢ τῆς συμβιώσεως, ἠκολουθήθη ὁ δρόμος τῆς ἀντιθέσεως. Ἡ κλασσικὴ παιδεία, βαλλομένη ἀβασανίστως ὡς ἄχρηστος διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, ἐδικαιολόγει κάθε ἀντίδρασιν, ἢ δὲ τεχνικὴ παιδεία θεωρούμενη ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἀριστοκρατίαν ὡς ξένη πρὸς τὸν ἄνθρωπον, δὲν κατώρθωνε τὸ «φτουρήσῃ» εἰς τὴν ψυχὴν τῶν πολλῶν, παρὰ μόνον ὡς μέσον ὑλικῆς εὐμαρείας. Ἄλλ' ὁ ὑλικὸς προσανατολισμὸς δὲν ἀπετέλεσε ποτὲ θεμέλιον τῆς μορφώσεως. Μεταξὺ τῆς φιλοσοφικῆς θεμελιώσεως τῶν δύο τάσεων, τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Σπινόζα περὶ ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου τὸ ὑποτάξῃ τὴν φύσιν, μὲ τὴν ὁποίαν συμπίπτει ὁ Θεός, καὶ τῆς ἰδεαλιστικῆς παντοδυναμίας τοῦ πνεύματος τοῦ *Kant*, οὐδεμία ὄχι σύνθεσις, ἀλλ' οὔτε ὑπόνοια ἐπιλογῆς ἢ κατανοήσεως ἐπεχειρήθη.

Καὶ ὅμως καὶ ἡ κλασσικὴ παιδεία καὶ ἡ τεχνικὴ εἶναι δύο μορφαὶ

τοῦ διπτύχου τῆς μορφώσεως. Ὁ Γκαίτε λέγει ὅτι τὸ πνεῦμα ποὺ ἐπέδρασεν εἰς αὐτὸν μὲ τέτοια δύναμιν ὥστε νὰ ἀσκήσῃ εἰς ὄλον του τὸν βίον τὴν ἰσχυροτέραν ἐπιρροήν, ἦτο ὁ Σπινόζα. Καὶ οὔτε ὁ Γκαίτε οὔτε ὁ Herder οὔτε ὁ Χάϊνε ἦσαν ὀλιγώτερον ἰδεαλισταὶ ἀπὸ τὸν Kant. Πάντως, δέ, ἦσαν περισσότερον ἀπὸ τὸν Καρτέσιον.

Ὁ ἴδιος ὁ Γκαίτε ἔλεγεν: «Ἡ ἡρεμία τοῦ Σπινόζα, ποὺ σ υ ν ε βί β α ζ ε τὰ πάντα, ἤρχετο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν διάθεσίν μου νὰ ἀ ν α σ τ α τ ὴ σ ω τὰ πάντα. Ἡ μαθηματικὴ του μέθοδος εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀντίθετον ἄκρην τῶν αἰσθημάτων μου καὶ τῆς ποιητικῆς μου γλώσσης. Πνεῦμα καὶ καρδιά ἀνεζητοῦντο μεταξύ τους σὰν νὰ εἴλκοντο ἀπὸ ἐκλεκτικὴν συγγένειαν».

Αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικόν. Κα μ μ ί α ἀ ξ ί α δ ἔ ν ἡ μ π ο ρ ε ἰ νὰ ἀ ν α π τ υ χ θ ῆ ἢ μ ό ν η. Ὅ λ ε ς ἔ χ ο υ ν ἀ ν ά γ κ η ν τ ὠ ν ἄ λ λ ω ν. Καὶ κάθε μία παίρνει μαθήματα ἀπὸ τὴν ἄλλην.

Διατὶ νὰ μὴ δεχθῶμεν ὅτι μέσα εἰς τὴν ὁρμὴν πρὸς δημιουργίαν τῆς τεχνικῆς ὑπάρχει τὸ ρομαντικὸν στοιχεῖον τοῦ ὄπτασιασμοῦ τοῦ μέλλοντος, τοῦ ὄνειρου ποὺ συνδέεται μὲ τὴν προμηθεϊκὴν ἀμφισβήτησιν τῆς δυνάμεως τῶν θεῶν, ἢ τῆς φύσεως ἢ τῶν νόμων ποὺ ἐθεωροῦντο ἀτράνταχτοι ἕως χθές; Εἶναι ἀνάγκη — καὶ ποία; — δεχόμενοι τὴν χρησιμότητα τῆς τεχνικῆς νὰ καταλήγωμεν εἰς τὴν ἀθλιότητα τῆς καταδιώξεως τῶν κλασσικῶν σπουδῶν; Ἰδίως ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ποὺ γνωρίζομεν ὅτι τὸ διεθνὲς διαβατήριον τοῦ πολιτισμοῦ μας εἶναι ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ σκέψις, τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις διδάσκομεν καὶ διδασκόμεθα ὀ λ ι γ ὴ τ ε ρ ο ν ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους; Καὶ ἡ σκέψις αὐτὴ ἡμπορεῖ νὰ μεταφρασθῆ εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, μολονότι καὶ ὅπου συμβαίνει τοῦτο, διδάσκονται εἰς εὐρείαν κλίμακα καὶ τὰ ἀρχαῖα κείμενα, εἶναι ὅμως δύσκολον νὰ ἀποκολληθῆ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν γλωσσικὴν τῆς μορφὴν διὰ νὰ παραφρασθῆ ἐπιτυχῶς. Κάποια ὁδὸς συνθέσεως πρέπει νὰ εὐρεθῆ ὥστε νὰ μὴ πληροφοροῦμεθα ἐκάστοτε ἐκ τῶν ἐφημερίδων ὅτι καταργοῦνται τὰ Λατινικὰ ἢ περιορίζονται τὰ Ἑλληνικά, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ τοῦλάχιστον ἓνα τμῆμα

τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀφιερωμένον εἰς τὴν κλασσικὴν παιδείαν. Δυστυχῶς, λόγῳ τῶν καταβολῶν πὺν ἀνέφερα, δὲν ἀντελήφθημεν ὅτι καὶ ἐκεῖ ὅπου περιορίσθη ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ λατινικῶν, δὲν ἐθίγη καθόλου ἡ προσπέλασις πρὸς τὴν ἀρχαίαν σκέψιν.

Ἄλλὰ καὶ γενικώτερον, οὔτε ἡ κλασσικὴ παιδεία ἤμπορεῖ νὰ ἀγνοῇ τὴν τεχνικὴν οὔτε ἡ τεχνικὴ τὴν κλασσικὴν. Ὁ ἀνθρωπισμὸς, ἡ ἀνάπτυξις τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι μονόπλευρος. Ο ὕ τ ε ἡ μ ὁ ρ φ ω σ ι ς.



Φ ο β ο ὕ μ α ι ὅτι ἡ εἰκὼν πὺν ἔδωσε ἡ σημερινὴ μου ὁμιλία θὰ ἀφήσῃ μίαν γεῦσιν ἀπαισιοδοξίας. Διατί ὅμως; Ἀπαισιοδοξίαν δὲν στοιχειοθετεῖ ἡ περιγραφὴ μιᾶς καταστάσεως κακῆς, ὅπως δὲν ἔξαντλεῖ τὴν αἰσιοδοξίαν ἡ περιγραφὴ μιᾶς καλῆς καταστάσεως. Ἡ ἀλήθεια ἀποτελεῖ ἐθνικὴν ἐπιταγὴν, ἡ δὲ ρῆσις τοῦ Σολωμοῦ πὺν εἶπε ὅτι «τὸ Ἔθνος πρέπει νὰ μάθῃ νὰ θεωρῇ ἐθνικὸ ὅ,τι εἶναι ἀληθινὸ» πρέπει νὰ εἶναι ὁ σ υ ν ε χ ῆ ς ὁ δ η γ ὁ ς μ α ς, ἀ ρ χ ὄ ν τ ω ν καὶ ἀ ρ χ ο μ ἔ ν ω ν.

Ἀπαισιοδοξίαν θὰ ἐδικαιολόγει ἡ πίστις ὅτι τὰ πράγματα δὲν ἤμποροῦν νὰ διορθωθοῦν. Πιστεύω ὅτι, καὶ ἤμποροῦν καὶ πρέπει νὰ διορθωθοῦν.

Δικαιολογεῖται, λοιπόν, κάθε αἰσιοδοξία. Ἄλλὰ γνωρίζω ὅτι ἐν ἀπὸ τὰ ἐθνικά μας ἐλαττώματα εἶναι νὰ ἐπιθυμοῦμεν νὰ βλέπωμεν τὰ πράγματα πάντοτε μὲ τὴν καλὴν τῶν ὄψιν. Εἶναι τὸ αἶσθημα τοῦτο μία μορφή πανικοῦ. Πανικοῦ πρὸς τὸ καλὸν ἀπὸ τὸν φόβον — καὶ αὐτὸς εἶναι τὸ οὐσιαστικὸν στοιχεῖον τοῦ πανικοῦ — μήπως ξεσπάσωμεν εἰς πανικὸν πρὸς τὰ ὀπίσω, εἰς τὸν πανικὸν τῆς ἀπελπισίας. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς λαὸς ὑπερτιμᾷ ὅσον ἡμεῖς — μολονότι εἶναι γενικώτερον ἀνθρώπινον αἶσθημα τοῦτο — τὴν ὑποτιθεμένην ὑπεροχὴν τοῦ παρελθόντος περὶ τῆς ὁποίας ὠμίλησα. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅ,τι θὰ μοῦ συγχω-

ρηθῆ ὀλιγώτερον, ἴσως, δὲν εἶναι τόσον ἡ περιγραφή τοῦ παρόντος, ὅσον ἡ διαπίστωσις ὅτι καὶ τὸ πρόσφατον παρελθὸν δὲν ἦτο καλλύτερον. Ἡ μορφὴ τοῦ κακοῦ ἴσως ἤλλαξε, τὸ κακὸν μένει.

Οἱ ὄριμοι ὁμῶς λαοὶ δὲν δικαιῶνται νὰ καλύπτουν τὰ κακῶς κείμενα. Καὶ οἱ πνευματικοὶ τῶν ἡγέται ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ τὰ ἐπισημαίνουν. Γνωρίζομεν ὅλοι ὅτι ἡ πρότασις οἰασδήποτε λύσεως εἶναι τὸ ἀνιαρότερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Καί, κάποτε, καὶ τὸ δυσχερέστερον.

Ἐάν, τώρα, καὶ κατόπιν τῶν λεχθέντων, ἐτίθετο τὸ ἐρώτημα: Ποία εἶναι ἡ ἔννοια καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς παιδείας ὡς ιδέας σήμερον, ἡ ἀπάντησις θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι:

«Παίδεια εἶναι ἡ μόρφωσις, δηλαδή ἡ διὰ τῶν γνώσεων καὶ τῆς ἀρετῆς καταξίωσις τοῦ ἀδουλώτου φρονήματος τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι ἰκανὸς νὰ σκεφθῆ ἀυτονόμως καὶ νὰ ἀποδώσῃ ὅ,τι περισσότερον τοῦ εἶναι δυνατόν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς δραστηριότητός του, τὴν ὁποίαν νὰ ἐξυψώσῃ εἰς τὸ ἐπίπεδον ζωτικοῦ κυττάρου τῆς κοινωνικῆς ζωῆς».

Ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἀρετὴ ἐξελλίσσονται κατὰ περιεχόμενον μὲ τὴν δημιουργίαν ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν κοινωνικὴν συνείδησιν, εἰς τὴν διαδρομὴν τοῦ χρόνου, παραλλήλων ἢ καὶ ἀντιθέτων κοινωνικῶν ἀξιῶν. Δὲν παύουν ὁμῶς νὰ εἶναι, γνῶσις καὶ ἀρετὴ. Καὶ ἐντασσόμεναι εἰς τὸ ἐθνικὸν πλαίσιον κάθε λαϊκῆς ὁμοιογενείας νὰ ἐπιδιώκουν νηφαλίως τὴν σύνθεσιν τῆς παραδόσεως μὲ τὰς νέας ιδέας καὶ νὰ προσαρμόζουν τὰς ἀξίας τοῦ παρελθόντος εἰς τὰ αἰτήματα τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος ὅπως ταῦτα διαγράφονται εἰς τὴν κοινωνικὴν συνείδησιν. Τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀρετὴν ἔχει ὡς περιεχόμενον ἡ παιδεία. Καὶ δι' αὐτῶν κατοχυρώνει τὴν ἐλευθερίαν.

Ἄλλ' ἡ μὲν γνῶσις στηρίζεται κατὰ κύριον λόγον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν μίαν δηλαδή, ὅπως εἶπον, μορφὴν τῆς παιδείας. Ἡ ἀρετὴ πηγάζει προεχόντως ἀπὸ τὴν ἄσκησιν τοῦ βίου εἰς ἐλευθέραν κοινωνίαν. Θεμέλιον τοῦ οἰκοδομήματος ἔχει τὴν δημοκρατίαν. Καὶ μετόπην τὸ ἐλεύθερον φρόνημα. Ἡ

ἄσκησις βίου ἐλευθέρου εἶναι κατ' ἐξοχήν παιδεία τοῦ ἔθνους.

Πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ Κάλβος ὁ περισσότερον Ἑλλαδολάτρης ἀπὸ τοὺς βάρδους τῆς ἐθνικῆς μας ἀναγεννήσεως ὅτε, τὸ 1824, φοβούμενος τὰς ἐξελίξεις, ἔγραφεν εἰς τὴν Ὠδὴν εἰς Ἐλευθερίαν :

ὦ Ἀρετή! Πολύτιμος
Θεά, σὺ ἠγάπας πάλαι
τὸν Κιθαιρῶνα· σήμερον
τὴν γῆν μὴ παραιτήσεις
τὴν πατρικὴν μου!

Καὶ πάλιν :

Ὅσοι τὸ χαλκίον χέρι
βαρὺ τοῦ φόβου αἰσθάνονται,
ζυγὸν δουλείας ἄς ἔχουσι.

Δὲν εἶναι, ἄς τὸ ἐπαναλάβωμεν, μόνον ἡ ἐκπαίδευσις, παιδεία. Εἶναι πρὸ παντὸς ἡ γενικώτερη καλλιέργεια. Καὶ ἡ ἐκπαίδευσις αὐτῆς τῆς καλλιέργειας εἶναι ἐν μόνον ἀπὸ τὰ στοιχεῖα. Κυριώτατον, ὅταν εἶναι καλή. Ἡ καλλιέργεια ὅπως ἐλέχθη ἀπὸ τὸν Paul Valery ἀφήνει τὸν πολιτισμὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ὅταν ἔχη λησμονήσει τὰ ὅσα ἔχει διδαχθῆ. Ἄς διορθώσω. «Καὶ ὅταν νομίζῃ ὅτι ἔχει λησμονήσει».

Δὲν ἐπιτρέπονται ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου συγκεκριμένοι ὑποδείξεις λύσεων.

Ἡ εὐχὴ μόνον πρέπει νὰ ἐκφρασθῆ ὅπως ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπισήμανσις τῆς καταστάσεως πὸν ὑπάρχει, ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀναζήτησιν λύσεων, αἱ ὁποῖαι νὰ ἐπιδιώκουν νὰ δοθῆ περιεχόμενον σύμφωνον μὲ τὰς συγχρόνους συνθήκας εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς μορφώσεως, τὴν ὁποίαν ἐπὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἔτη δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἀναστήσωμεν εἰς τὴν γῆν αὐτὴν πὸν τὴν διεμόρφωσε πρώτη. Καὶ τὴν ἔστησεν, φάρον

τηλαυγή τοῦ πολιτισμοῦ πὸν ἐστηρίχθη εἰς αὐτήν, τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἐλευθερίας καὶ τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ.

Ἄρκει νὰ συνειδητοποιηθῆ ἀπὸ ὅλους, ἐπαναλαμβάνω ἀπὸ ὅλους, ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, ἡ ἀνάγκη τῆς προσπαθείας διὰ νὰ λυθοῦν τὰ μάγια τῆς ἀπαισιοδοξίας διὰ τὸ μέλλον καὶ τῆς ὕλιστικῆς ραστώνης διὰ τὴν παρακμὴν.

Θαρσεῖν χρῆ. Καὶ μάχεσθαι διὰ τὸ καλύτερον μέλλον.

Ἐτραγουδοῦσεν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος τοὺς στίχους τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου :

Ὅποιος μὲ δίχως ἴπιβουλιὰ
τὸν πόθο του ξετρέχει
στὴν ἀρχὴν κι ἂν βασανισθῆ
καλὸ τὸ τέλος ἔχει!

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1972 *

ΥΠΟ

Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Ἡ Ἀκαδημία εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἴδρυμα τοῦ πνεύματος. Ὑπάρχουν πολλοὶ οἱ ὅποιοι βλέπουν τὴν Ἀκαδημίαν ἀπὸ ἄλλην σκοπιάν. Τοῦτο εἶναι βαρεῖα πλάνη ἢ ὁποία δὲν ἔχει συνείδησιν τῆς βαρύτητος τοῦ πνεύματος διὰ τὴν ζωὴν, δὲν γνωρίζει ὅτι δὲν ὑπάρχει ζωὴ δίχως πνεῦμα. Τὸ πνεῦμα ὅμως εἶναι πάντοτε ἱστορικόν, ἔχει ὡς γνώρισμα τὴν ἱστορικότητα, ἢ ὁποία συνοδεύεται ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον πόνον. Ἀκόμη καὶ τὸ πνεῦμα τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης, ἀκόμη καὶ τὸ πνεῦμα τῆς τεχνικῆς, ἔχει τὸ γνώρισμα τῆς ἱστορικότητος. Δὲν εἶναι τυχαῖον τὸ γεγονός ὅτι ἡ σύγχρονος φυσικὴ ἐπιστήμη καὶ τεχνικὴ συνδέονται ἱστορικῶς μὲ ὠρισμένους λαοὺς καὶ ὠρισμένας ἱστορικὰς προϋποθέσεις. Τὸ πνεῦμα γίνεται κοσμοπολιτικόν, ἢ καταγωγὴ του ὅμως εἶναι πάντοτε τοπικὴ, δηλαδὴ ἔρχεται πάντοτε εἰς φῶς εἰς ὠρισμένον, συγκεκριμένον τόπον καὶ χρόνον καὶ ἀπὸ συγκεκριμένους ἀνθρώπους καὶ λαοὺς. Ὁ κοσμοπολιτισμός, ἂν καὶ γενικεύει τὸ πνεῦμα, συγχρόνως ὅμως τὸ ἀποχρωματίζει.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θωπεύει καὶ καλλιεργεῖ τὴν ἱστορικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς μορφὰς καὶ διαστάσεις δίχως ὅμως νὰ ἀδιαφορῇ ἢ νὰ ἀγνοῇ τὴν ἱστορικότητα καὶ τὰς μεγάλας ἱστορικὰς στιγμὰς τῶν πνευμάτων τῶν ἄλλων λαῶν. Τρεῖς μορφὰς προσλαμβάνει τὸ πνεῦμα, λέγει ὁ Νίτσε. Τὴν μορφήν τῆς καμήλου, τὴν μορφήν τοῦ λέοντος καὶ τὴν μορφήν τοῦ παιδιοῦ. Ἀπὸ κάμηλος γίνεται τὸ πνεῦμα λέων καὶ ἀπὸ λέων γίνεται παιδί. Ὡς κάμηλος συμβολίζει τὸ

* Ἀνεγνώσθη κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 28ης Δεκεμβρίου 1972.

πνεῦμα τὸ βάρος ποῦ φέρει ἐπάνω του. Προσέτι συμβολίζει ὅτι μόνον καὶ ἔρημον βαδίζει εἰς τὴν ἔρημον ποῦ τὸ περιβάλλει. Ὡς λέων συμβολίζει τὸ πνεῦμα τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν ἀποκτᾶ κατὰ τὸν ἀγῶνα του μὲ τὸν δράκοντα, καὶ ὁ δράκων αὐτὸς εἶναι τὸ ἀδυσώπητον π ρ έ π ε ι. Εἰς τὸ ἀδυσώπητον τοῦτο ὅμως «πρέπει», ἡ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος ὡς λέων ἀντιτάσσει τὸ «θέλω». Θέλω νὰ δημιουργήσω νέας ἀξίας. Ἐνα ἅγιον ὅ χ ι πρὸς τὸ π ρ έ π ε ι σημαίνει κάποτε τὸ «θέλω». Πρὸς τὸ πανάγιον π ρ έ π ε ι, ἀ ν τ ι τ ᾶ σ σ ε ι ἡ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος ὡς λέων τὸ πανάγιον ὅ χ ι καὶ γιατί ὁ πανίσχυρος λέων ὡς σύμβολον τῆς ἐλευθερίας, καὶ γιατί καὶ αὐτὸς πρέπει νὰ γίνῃ παιδί. Γιατί ὅμως τὸ πνεῦμα πρέπει τελικῶς νὰ λάβῃ τὴν μορφὴν τοῦ παιδιοῦ ; Διότι τὸ παιδί εἶναι ἀθῶο, καὶ λησμονεῖ, εἶναι μιὰ καινούρια ἀρχή, ἓνα παιγνίδι, ἓνας τροχὸς ποῦ κινεῖται μόνος του, τὸ παιδί εἶναι μία πρώτη κίνησις, εἶναι μία ἀγία κατάφασις, ἓνα ἅγιο Ν α ί. Καὶ τὸ παιγνίδι τῆς πνευματικῆς δημιουργίας χρειάζεται ἓνα ἅγιον «ναὶ» πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν, ἡ ὁποία τὸ βαστάζει. Τὸ παιγνίδι τῆς πνευματικῆς δημιουργίας χρειάζεται ἓνα ἅγιον ναὶ πρὸς τὴν ἔρημον, ἡ ὁποία τὸ περιβάλλει καὶ ἡ ἔρημος σήμερον, ποῦ τὸ πνεῦμα ἔγινε περισσότερον κοσμοπολιτικὸν παρὰ ποτὲ ἄλλοτε, εἶναι καὶ περισσότερον αὐχμηρὰ καὶ περισσότερον ἔρημος ἀπὸ ἄλλοτε. Ἡ πνευματικὴ δημιουργία δὲν χρειάζεται μόνον ἓνα ἅγιον ναὶ τοῦ δημιουργοῦ της, ὁ ὁποῖος ζῆ πάντοτε εἰς τὴν ἔρημον, ἀλλὰ προσαπαιτεῖ καὶ τὴν στοργὴν ἐκείνων ποῦ ἔχουν ταχθῆ νὰ ἐφημερεύουν καὶ νὰ διανυκτερεύουν παρακολουθοῦντες τὴν πνευματικὴν δημιουργίαν τοῦ τόπου των.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἴδρυμα τοῦ πνεύματος τὸ ὁποῖον παρακολουθεῖ μὲ στοργὴν καὶ μὲ μόχθον τὴν πνευματικὴν δημιουργίαν τοῦ τόπου της. Τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προσωπικὴν των πνευματικὴν δημιουργίαν ἀσκοῦν καὶ τὸ ἐπίμοχθον ἔργον τῆς ἐπιστασίας τόσον τῶν ἐπιστημονικῶν Κέντρων ἐρεῦνης, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς αὐτήν, ὅσον καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς δημιουργίας τοῦ τόπου. Τὸ δεύτερον τοῦτο σκέλος τοῦ ἔργου τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, διὰ τὸ ὁποῖον ἀναλίσκουν πολὺν

μόχθον καὶ χρόνον καὶ τὸ ὅποιον συνίσταται εἰς τὴν κρίσιν ἐπιστημονικῶν καὶ λογοτεχνικῶν ἔργων, ἣ δὲν ἀνήκει καθόλου εἰς τὰ ἔργα τῶν ἄλλων δυτικῶν Ἀκαδημιῶν ἣ δὲν καταλαμβάνει τόσην ἔκτασιν, ὅπως εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω. Ταῦτα λέγονται διὰ τοὺς φίλους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ γενικῶς διὰ τὸ σύνολον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ὁποίων ἣ Ἀκαδημία κατέχει αἰγλήεσαν θέσιν, δὲν λέγονται ὅμως διὰ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἀκαδημίας εἰς τοὺς ὁποίους δὲν πρόκειται νὰ δοθῇ ποτὲ ἀπάντησις.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν φίλων τῆς Ἀκαδημίας εἶναι μέγας, καὶ γίνεται σὺν τῷ χρόνῳ μεγαλύτερος. Εἰς τὰ προκηρυσσόμενα ἐφέτος βραβεῖα τῆς Ἀκαδημίας, ἦτοι 10 βραβεῖα τοῦ *Γεωργίου Φωτεινοῦ*, 2 βραβεῖα Ἀναστασίου *Τσοῦφλη*, 1 βραβεῖον τοῦ Ἄγγελου *Ταμπακοπούλου*, 1 βραβεῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου *Διομήδους*, 1 βραβεῖον τοῦ Πέτρου Ἀγγελετοπούλου, 1 βραβεῖον τοῦ Ἄγγελου *Ταμπακοπούλου*, 1 βραβεῖον Δημητρίου *Λαμπαδαρίου*, 1 βραβεῖον Ἐπαμεινώνδου *Παπαστρατόπου*, 2 βραβεῖα τοῦ Ὑπουργείου *Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν* πρὸς συγγραφὴν βιογραφικῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν, 1 βραβεῖον τοῦ *Συνδέσμου Ἐπιστημόνων Κλωστοῦφαντουργῶν*, 1 βραβεῖον Θ. Ἀρεταίου, 1 βραβεῖον τοῦ *Γεωργ. Πανοπούλου*, 1 βραβεῖον τοῦ Ὑπουργείου *Γεωργίας*, 1 βραβεῖον τοῦ κ. *Καρόλου* καὶ τῆς κυρίας *Λίλης Μπότσαρη*, 1 βραβεῖον τοῦ κ. *Δημητρίου* καὶ τῆς κυρίας *Αἴγλης Μπότσαρη*, 1 βραβεῖον τῆς κυρίας *Λίτσας Παπᾶ - Μοτσενίγου*, 1 βραβεῖον τοῦ κ. *Μιχαὴλ Πεσματζόγλου* καὶ τέλος 1 βραβεῖον τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ἀναστασίου Ὁρλάνδου, ἦτοι εἰς τοὺς μέχρι τοῦδε 28 ἐν ὄλῳ ἀθλοθέτας φίλους τῆς Ἀκαδημίας προσετέθησαν ἐφέτος οἱ ἐξῆς 5 νέοι ἀθλοθέται: ὁ *Δῆμος Ξάνθης*, ἣ Ἐθνικὴ *Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος*, ἣ Ἐμπορικὴ *Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος* καὶ ἣ *Petrola Hellas*, τελοῦσα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Ζ. Λάτση, καὶ τέλος, ἣ κυρία *Λίτσα Παπᾶ - Μοτσενίγου*. Εἰς τοὺς ἀθλοθέτας αὐτοὺς πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ νέοι δωρηταὶ τῆς Ἀκαδημίας, ἦτοι ἣ κυρία *Σοφία Σουλιώτη - Νικολαΐδη*, ἣ ὁποία ἐν συνεχείᾳ τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος γενομένης ὑπ' αὐτῆς πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν δωρεᾶς χειρογράφου

φων τοῦ πατρός της ἀειμνήστου ἀκαδημαϊκοῦ Ἀριστομένου Προβελεγγίου, ἐδώρησε κατὰ τὸ παρὸν ἔτος καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ πατρός της εἰς χειρόγραφα, καθὼς καὶ ὅλα τὰ κατάλοιπα αὐτοῦ. Ὁ κ. Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς ἐδώρησε μέγα μέρος τοῦ ἀρχείου τῆς οἰκογενείας Ραγκαβῆ εἰς τὸ Κέντρον τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, ὅπου ἀπόκεινται καὶ ἄλλα μικρότερα τμήματα τοῦ αὐτοῦ ἀρχείου. Τέλος ὁ κ. Θεόδωρος Αὐθεντόπουλος ἐδώρησε χειρόγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἐθνικὴν δρασιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου κατὰ τὰ ἔτη 1918 - 1922.

Ἰδιαιτέρα ὁμως μνεῖα πρέπει νὰ γίνῃ ἐνταῦθα τῆς μεγάλης δωρεᾶς πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ ἀειμνήστου προσέδρου αὐτῆς μέλους Ἑλένης Οὐράνη, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἰδιόχειρον διαθήκην της γράφει τὰ ἑξῆς : « Ἐγκαθιστῶ κληρονόμον μου τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν καὶ ἀφήνω εἰς αὐτὴν ὀλόκληρη τὴν ὅπουδῆποτε κειμένη κινητὴ καὶ ἀκίνητη περιουσία μου. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ὑποχρεώνεται νὰ μὴ ἀναμείξῃ τὴν περιουσία μου τούτη μὲ τὴ δική της περιουσία. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ὑποχρεώνεται νὰ συστήσῃ ἴδρυμα μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη». Σκοπὸς τοῦ ἰδρύματος εἶναι ἡ ὑποστήριξις καὶ ἐνίσχυσις τῆς λογοτεχνίας. Τὰ μέσα πρὸς πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν αὐτῶν εἶναι α) ἐκδόσεις ἔργων τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας καὶ β) ἀθλοθέτησις ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν βραβείων καὶ χρηματικῶν ἐπάθλων καὶ ἄλλων ἀμοιβῶν. Εἰδικώτερα ἡ ἀθλοθέτησις εἰς τὸ διηνεκὲς τριῶν μεγάλων βραβείων κατ' ἔτος μὲ τὸ ὄνομα «Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη» διὰ τὴν ποίησιν, τὸν ἀφηγηματικὸν πεζὸν λόγον, καὶ τὴν κριτικὴν καὶ τὸ δοκίμιον». Συγχρόνως ὀρίζεται ἀπὸ τὴν Ἑλένην Οὐράνη ἡ ἀθλοθέτησις ἐνὸς ἀκόμη βραβείου κατ' ἔτος καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς εἰς μνήμην τῶν γονέων της *Μιλτιάδῃ καὶ Μαρίας Νεγρεπόντῃ*. Μετ' ὀλίγον θὰ ἀκούσετε εἰς ποίους ἀπονέμονται τὰ βραβεῖα ταῦτα διὰ τὸ τρέχον ἔτος. Διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν προκηρῦσσει συμφώνως πρὸς τὴν διαθήκην τρία βραβεῖα τοῦ «Ἰδρύματος Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη», ἐκ δραχμῶν 100.000 ἕκαστον, ἐν δι' ἔργον ποιητικοῦ λόγου,

έν δι' ἔργον ἀφηγηματικοῦ πεζοῦ λόγου καὶ έν δι' ἔργον κριτικοῦ δοκίμιου. Τὰ βραβεῖα ταῦτα ἀπονεμηθήσονται οἴκοθεν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1973 εἰς ἔργα ἐκδοθέντα έντός τῆς τελευταίας τριετίας, ἀρχομένης ἀπὸ 1^{ης} Σεπτεμβρίου 1970 καὶ ληγούσης τὴν 30^{ήν} Σεπτεμβρίου τοῦ 1973. Ἐπίσης προκηρύσσονται δύο εἰσέτι βραβεῖα εἰς μνήμην *Μιλτιάδη καὶ Μαρίας Νεγρεπόντη* ἀνὰ ἑκατὸν χιλιάδας δραχμᾶς ἕκαστον, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον δι' ἀνέκδοτον ἔργασίαν μὲ θέμα «Φορολογικὴ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις έν Ἑλλάδι κατὰ τὴν πρώτην εἰκοσιπενταετίαν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος». Τὸ βραβεῖον τοῦτο θὰ ἀπονεμηθῆ κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1974 εἰς ἔργον ὑποβληθησόμενον μέχρι τῆς 30 Σεπτεμβρίου τοῦ 1974. Τέλος προκηρύσσεται βραβεῖον εἰς μνήμην *Μιλτιάδη καὶ Μαρίας Νεγρεπόντη* ἐκ δραχμῶν 100.000 ἀπονεμηθησόμενον οἴκοθεν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1973 εἰς ἔργον ἀναφερόμενον εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἢ τοὺς πολιτικοὺς ἢ τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Πρέπει ένταῦθα νὰ μνημονεύσω ἀκόμη ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ «Ἰδρύματος Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη» ἔχει ἤδη ἐκπονήσει σχέδιον δράσεως τοῦ ὁποίου τὰ κύρια σημεῖα εἶναι τὰ ἑξῆς: α) ἴδρυσις ἑδρῶν νεοελληνικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας εἰς ξένα Πανεπιστήμια, β) ἀγορὰ χειρογράφων δοκίμων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν, γ) χορήγησις ὑποτροφιῶν διὰ τὴν μελέτην τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τοῦ 1453 καὶ έντεῦθεν μέχρι σήμερον δ) μετάφρασις ἀξιολόγων ἔργων τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εἰς ξένας γλώσσας, ε) μετάφρασις σπουδαίων ἔργων ξένων λογοτεχνῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, στ) καταρτισμὸς βιβλιογραφιῶν τῶν δοκίμων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν κατὰ τὸ πρότυπον τῶν βιβλιογραφιῶν τοῦ Γ. Κατσίμπαλη, ζ) καταρτισμὸς βιβλιοθήκης νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ ἐπιδιώξις ἀγορᾶς ὅλων τῶν πρώτων ἐκδόσεων.

Ἡ ἐκδοτικὴ δραστηριότης τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς δημοσιεύματα: α) τοὺς τόμους 15, 16 καὶ 17 τῆς ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου, β) τὸν Α' τόμον τῆς ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς

Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλοσοφία», τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχία ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν, γ) τὸν ὀγκώδη τόμον τῆς βιογραφίας τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Ἀκαδημίας Σίμωνος Σίνα ὑπὸ τοῦ Γυμνασιάρχου Γ. Λαΐου. Ὁ τόμος οὗτος ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον εἰς τὴν σειρὰν «*Βιογραφία Ἑθνικῶν Ἐδεργετῶν*» καὶ μέγα μέρος τῆς δαπάνης τῆς ἐκδόσεως ἐκαλύφθη ἀπὸ χορηγίαν τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν πρὸς τὸ ὅποῖον ἐκφράζω ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἀκαδημίας, δ) Τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἐξέδωκε σειρὰν τριῶν δίσκων δημόδους μουσικῆς μακρᾶς διαρκείας. Οἱ δίσκοι περιέχουν δημοτικὰ τραγούδια, ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους, καθὼς ἐπίσης ἀκριτικὰ, κλέφτικα καὶ ἱστορικὰ τραγούδια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ ἐπιλογή καὶ ἡ ἐποπτεία ἐγένοντο ἀπὸ τὸν κ. Περιστέρην, τὸ δὲ μακρὸν σημείωμα-ὑπόμνημα ποὺ συνοδεύει τοὺς δίσκους συνετάγη ἀπὸ τὸν Ἀκαδημαϊκὸν κ. **Γ. Μέγαν**. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐχρηματοδοτήθη ἀπὸ εἰδικὴν χορηγίαν τῆς Πολιτείας πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκφράζομεν ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἀκαδημίας. Ὑπὸ ἐκτύπωσιν εὐρίσκονται οἱ 31^{ος}, 32^{ος} καὶ 33^{ος} τόμοι τῶν *Πραγματειῶν*, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ 31^{ος} περιέχει ἐργασίαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Χ. Τοῦλ «περὶ καρδίας», βιβλίον τῆς ἱποκρατικῆς συλλογῆς, ὁ 32^{ος} περιλαμβάνει ἐργασίαν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. **Ι. Τρικκαλινοῦ** ὑπὸ τὸν τίτλον «*Γεωλογία τῆς Ἀκροπόλεως - Μικροτεκτονικὴ ἔρευνα*», τέλος ὁ 33^{ος} τόμος περιέχει ἐργασίαν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. **Γ. Μυλωνᾶ** ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὸ θρησκευτικὸν κέντρον τῶν Μυκηνῶν*». Ὑπὸ ἔκδοσιν ἐπίσης εὐρίσκειται ὁ τόμος τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας τοῦ 1972, ὁ δεῦτερος τόμος τῆς ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρου τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλοσοφία». Ἐπίσης εἶναι ὑπὸ ἐκτύπωσιν τὸ ἔργον τοῦ κ. Λ. Παπαδαίου «*Περὶ λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Ἰμβρου*», ἔκδοσις τοῦ Κέντρου τῆς Λαογραφίας. Τέλος τὸ ἔργον τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. **Ἀναστασίου Ὀρλάνδου** ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὰ χαράγματα τοῦ Παρθενῶνος*» ἔκδοσις τοῦ Κέντρου Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ ἡ ὁποία, ἄς σημειωθῇ ὅτι γίνεται κατὰ μέγα μέρος δαπάναις τοῦ κ. Ἀκαδημαϊκοῦ. Εἰς τὸ τυπογραφεῖον

επίσης εύρίσκεται ὁ τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων*». Δύο ἀκόμη σημαντικὰ δημοσιεύματα τοῦ αὐτοῦ Κέντρου πρέπει ἐδῶ ν' ἀναφέρω, τῶν ὁποίων ὁ διαγωνισμὸς διὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἔχει ἤδη γίνει: α) τὴν *Ἐφημερίδα* τῶν ἐτῶν 1791-1797 καὶ β) τὸ *Ἀρχεῖον Ψαρῶν*, τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ὁποίου ἔχει ἀναλάβει ὁ συντάκτης τοῦ Κέντρου καὶ ὑφηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Β. Σφυρόερας. Τέλος, αἱ ἐπιτομαὶ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Foreign Office μετὰ τῆς βρετανικῆς πρεσβείας καὶ τῶν βρετανικῶν προξενείων ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ ἔτη 1827-1832, αἱ ὁποῖαι ἐκδίδονται ἀπὸ τὸ Κέντρον τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ὡς αὐτοτελὴς τόμος εἰς τὴν σειρὰν τῶν «*Μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας*» ἔχουν ἤδη ἐκτυπωθῆ κατὰ τὰ δύο τρίτα καὶ καλύπτουν 640 σελίδας. Εἰς τὸν τόμον τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας τοῦ ἔτους 1972 περιλαμβάνονται 14 ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις τακτικῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας καὶ 12 ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις ἐξωακαδημαϊκῶν ἐπιστημόνων.

Ἀξιοσημεῖωτον εἶναι τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1972 ἡ στάθμη τῆς βιβλιοπωλικῆς κινήσεως τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἀκαδημίας ἀνῆλθε εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἄλλοτε εἶχε φθάσει. Συγκεκριμένως ἐπωλήθησαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν 1210 τόμοι διαφόρων δημοσιευμάτων καὶ 625 τόμοι εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ μίαν ἀπτήν καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπάντησιν εἰς τοὺς ἀνευθύνους κατηγοροῦς τῆς Ἀκαδημίας.

Κατὰ τὸ λῆγον ἔτος ἡ Ἀκαδημία, ἐκτελοῦσα διατάξεις ἀντιστοίχων διαθηκῶν ἀειμνήστων αὐτῆς δωρητῶν, ἀπένειμε πέντε νέας ὑποτροφίας ἤτοι δύο ὑποτροφίας εἰς ἀριστούχους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν πρὸς μετεκπαίδευσίν των ἐπὶ διετίαν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ κληροδοτήματος *Εὐθυμίας Μερτσάρη*, τὸ γένος *Ἀντ. Κτενᾶ*, δύο ὑποτροφίας πρὸς σπουδὴν τῆς Γλυπτικῆς ἐπὶ τριετίαν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, καὶ συγκεκριμένως μίαν ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ κληροδοτήματος *I. Βόζου* καὶ μίαν ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ κληροδοτήματος *Οὐρ. Κωνσταντινίδου*.

Τέλος μίαν ύποτροφίαν πρὸς σπουδὴν τῆς Ζωγραφικῆς ἐπὶ διεικνίαν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ κληροδοτήματος *I. Βόζου*.

Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν οἰκογένειαν τῆς Ἀκαδημίας λείπουν κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτήν, διότι ἀπεδήμησαν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὁ Ἐμμανουὴλ Ἐμμανουήλ, τακτικὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας ἐν τῇ *Τάξει τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν* καὶ ἐκ τῶν πρώτων, ἰδρυτικῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας, ὁ Ἰωάννης Σπυρόπουλος, τακτικὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας ἐν τῇ *Τάξει τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν*, ὁ ξένος ἐταῖρος τῆς Ἀκαδημίας ἐν τῇ *Τάξει τῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν*, *Gyula Moravcsik* καὶ ἡ *Σοφία Ἀντωνιάδου*, ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας ἐν τῇ *Τάξει τῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν*, καθηγήτρια ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Leiden καὶ Amsterdam καὶ πρώτη διευθύντρια τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἑλληνικοῦ ιδρύματος ἐν Βενετίᾳ.

Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν πνευματικὴν οἰκογένειαν τῆς Ἀκαδημίας ἐξελέγησαν κατὰ τὸ ἔτος 1972 ὁ κ. **Νικ. Χατζηκυριάκος - Γκίκας** ἐν τῇ ἔδρᾳ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν τῆς *Τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν*, ὡς ξένοι ἐταῖροι τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὴν τάξιν *Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν* ὁ κ. **Bruno Lavagnini**, τακτικὸς καθηγητῆς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ κοσμήτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Παλέρμου καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Παλέρμου καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Lincei ἐν Ρώμῃ, ὁ κ. **Doro Levi**, διευθυντῆς τῆς ἐν Ἀθήναις ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς καὶ τρίτον, ὁ **Pierre Chantraine**, ὁμότιμος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων καὶ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἐπίσης, ὡς ξένος ἐταῖρος ἐξελέγη εἰς τὴν *Τάξιν τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν* ὁ Ἀγγλικανὸς ἀρχιεπίσκοπος τοῦ **Canterbury** καὶ Πάσης Ἀγγλίας **Michael Ramsay**, πρόην καθηγητῆς εἰς τὸ Παν/μιον τοῦ Durham καὶ πρόεδρος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὡς ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἀκαδημίας ἐξελέγησαν εἰς τὴν *Τάξιν τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν* ὁ κ. **Ἰωάννης Ἀργύρης**, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Στουτγάρδης

καὶ διευθυντῆς τοῦ ἐν Στουτγάρδῃ ὑπολογιστικοῦ κέντρου, εἰς τὴν τάξιν τῶν *Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν* 1) ὁ κ. **Pierre de la Coste-Messelière**, μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Γραμμάτων, 2) ὁ κ. **Rudolf Pfeiffer**, ὁμότιμος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου, 3) ὁ πατὴρ **Vitalien Laurent**, τέως διευθυντῆς τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1962 διευθυντῆς Σπουδῶν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Κέντρον Ἐπιστημονικῆς Ἑρεῦνης τῆς Γαλλίας, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Πολιτικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν τῶν Η.Π.Α. καὶ τέλος, ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημίας, 4) ὁ **Sir Steven Runciman**, ἑταῖρος τῆς Βρετανικῆς Ἀκαδημίας, ἐπίτιμος ἑταῖρος τοῦ Trinity College τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge καὶ τέως καθηγητῆς τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 5) ὁ κ. **Arthur Dale Trendall**, καθηγητῆς τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Καμπέρρας τῆς Αὐστραλίας καὶ 6) ὁ κ. **Quintino Cataudella**, καθηγητῆς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κατάνης. Τέλος, εἰς τὴν *Τάξιν τῶν Ἠθικῶν καὶ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν* ἐξελέγησαν ὡς ἀντεπιστέλλοντα μέλη 1) ὁ κ. **George Patrich Henderçon**, καθηγητῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Duntree τῆς Σκωτίας καὶ 2) ὁ **Michele Sciacca**, καθηγητῆς τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γενούης. Δυστυχῶς ὅμως μέχρι σήμερον δὲν ἐξεδόθησαν τὰ ἀναγνωριστικὰ διατάγματα τῶν ἐκλογῶν τούτων, δι' ὃ καὶ ὡς τηρητῆς τῶν νόμων κατὰ τὸν ὄργανισμὸν τῆς Ἀκαδημίας, ὑποβάλλω καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὸ αἴτημα πρὸς τὸν κ. ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων Ὑπουργὸν ὅπως τερατίσῃ τὴν ἐκκρεμότητα ταύτην.

Ἡ Ἀκαδημία ἐξεπροσωπήθη κατὰ τὸ 1972 εἰς τὰ ἀκόλουθα διεθνή συνέδρια: α) Εἰς τὴν σύνοδον τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσεως τῶν Ἀκαδημιῶν γενομένην ἐν Βρυξέλλαις διὰ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ Γενικοῦ αὐτῆς Γραμματέως κ. **Ι Θεοδωρακοπούλου** καὶ διὰ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. **Δ. Ζακυθνοῦ**. Ἐς σημειωθῆ ἐνταῦθα ὅτι ἡ Διεθνῆς Ἐνωσις Ἀκαδημιῶν εἶναι εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων παγκοσμίων πνευματικῶν ὀργανισμῶν

καὶ ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν θεμάτων μὲ τὰ ὁποῖα καταγίνεται εἶναι θέματα τοῦ κλασσικοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Κατὰ τὰς γενομένας ἀρχαιρεσίας πρὸς πλήρωσιν τριῶν ἐδρῶν τοῦ Προεδρείου τῆς Ἑνώσεως, πρῶτος εἰς ἀριθμὸν ψήφων ἐξελέγη ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. β) Εἰς τὸ ἐν Valcamonica τῆς Ἰταλίας συνελθὸν 1^{ον} Διεθνὲς Συμμόσιον Προϊστορικῶν Θρησκευτῶν, ἡ Ἀκαδημία ἐξεπροσωπήθη διὰ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. **Γ. Μυλωνᾶ**, γ) εἰς τὸ ἐν Βοστώνῃ τῶν Η.Π.Α. συνελθὸν 3^{ον} Ἀμερικανικὸν Συμπόσιον Πεπτιδίων (Πρωτεϊνῶν), ἡ Ἀκαδημία ἐξεπροσωπήθη διὰ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. **Λ. Ζέρβα**, ὁ ὁποῖος προσεκλήθη ὅπως συμμετάσχη εἰς τὸ συμπόσιον τοῦτο ὡς ἐπίτιμος αὐτοῦ Πρόεδρος, δ) εἰς τὴν ἐν Ρεθύμνῳ Κρήτης διεθνῇ διάσκεψιν Μαθηματικῶν ἡ Ἀκαδημία ἐξεπροσωπήθη διὰ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. **Φίλωνος Βασιλείου**, ὁ ὁποῖος καὶ προήδρευσε τῆς διασκέψεως, ε) ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρηγόριος Κασιμάτης** καθὼς καὶ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Γεώργιος Μυλωνᾶς** μετέσχον εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις συνελθὸν Β' Διεθνὲς Ἀνθρωπιστικὸν Συνέδριον τοῦ 1972, στ) ἡ Ἀκαδημία ἐξεπροσωπήθη διὰ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. **Νικολάου Λούρου** εἰς τὸν ἐν Παρισίοις ἑορτασμὸν τῶν 150 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς τῆς Γαλλίας, ζ) ἡ Ἀκαδημία ἐξεπροσωπήθη εἰς τὸ ἐν Μαδρίτῃ συνελθὸν 5^{ον} διεθνὲς συνέδριον τῆς Μεσαιωνικῆς Φιλοσοφίας διὰ τοῦ **Γενικοῦ Γραμματέως** αὐτῆς, ὁ ὁποῖος προέβη εἰς ἀνακοίνωσιν μὲ θέμα: «*Ἡ τύχη τῆς Φιλοσοφίας κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν*», συνάμα δὲ ἐξελέγη μέλος τοῦ Προεδρείου τῆς Διεθνοῦς Ἑνώσεως τῆς Μεσαιωνικῆς Φιλοσοφίας.

Κατὰ τὸ λῆγον ἔτος ἐτίμηθησαν διὰ διαφόρων ἀκαδημαϊκῶν καὶ ἐπιστημονικῶν διακρίσεων τὰ ἐξῆς μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν:

α) Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Δ. Ζακυθινός** ἐξελέγη ξένος ἐταῖρος τῆς Σερβικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Τεχνῶν.

β) Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Νικόλαος Λοῦρος** ἐξελέγη Πρόεδρος τοῦ Διεθνοῦς Κολλεγίου τῶν Χειρουργῶν.

γ) Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Σπυρίδων Μαρινᾶτος** ἐξελέγη ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Βρετανικῆς Ἀκαδημίας καὶ

δ) Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. **Ι. Θεοδωρακόπουλος** ἐξελέγη ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Heidelberg.

Ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιτελείου τῶν Κέντρων τῆς ἐρεῦνης τῆς Ἀκαδημίας μετέσχον κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας εἰς διεθνή ἐπιστημονικὰ συνέδρια 1) ὁ κ. Δ. Βαγιακάκος, διευθυντῆς τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ εἰς τὸ ἐν Σόφια 11^{ον} διεθνὲς συνέδριον ὀνομάτων καὶ τοπωνυμίων. 2) Ὁ κ. Λῆνος Μπενάκης, διευθυντῆς τοῦ Κέντρου Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας εἰς τὸ ἐν Μαδρίτη, συνελθὸν 5^{ον} διεθνὲς συνέδριον τῆς Μεσαιωνικῆς Φιλοσοφίας καὶ 3) ὁ συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κ. Τίτος Γιοχάλας εἰς τὸ ἐν Innsbruck τῆς Αὐστρίας συνελθὸν συνέδριον τῆς Ἀλβανολογίας.

Ἡ Ἀκαδημία προσεκάλεσε καὶ ἐφιλοξένησε ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα τὸν ξένον αὐτῆς ἐταῖρον καθηγητὴν τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Heidelberg κ. **Georg Gadamer**, ὁ ὁποῖος καὶ ὠμίλησε εἰς ἕκτακτον δημοσίαν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας μὲ θέμα: «Ἡ σημασία τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας διὰ τὸ παρόν». Ἐπίσης ὠμίλησεν εἰς δημοσίαν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας τὸ ἀντεπιστέλλον αὐτῆς μέλος, ὁ Καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου **Douglas Dakin** μὲ θέμα: «Ἡ σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας».

Μέγας πλοῦτος βιβλίων καὶ περιοδικῶν εἰσήχθη ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ ἡμεδαπῆς εἰς τὴν κεντρικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀκαδημίας καὶ εἰς τὰς ἐπὶ μέρους βιβλιοθήκας τῶν ἐπιστημονικῶν Κέντρων. Συγκεκριμένως εἰσήχθησαν 2.365 βιβλία καὶ περιοδικὰ εἰς τὴν κεντρικὴν βιβλιοθήκην καὶ 4.143 βιβλία καὶ περιοδικὰ εἰς τὰς εἰδικὰς βιβλιοθήκας τῶν ἐπιστημονικῶν Κέντρων τῆς Ἀκαδημίας, ἤτοι ἐν ὅλῳ 6.508 βιβλία καὶ περιοδικὰ.

Κατ' ἀρχὴν ὁ πλοῦτος βιβλίων εἶναι πλοῦτος ὑλικός, ὁ πνευματικὸς αὐτῶν πλοῦτος εὐρίσκεται εἰς τὸ βάθος, ὅπου κρύπτονται τὰ νοήματα τῶν βιβλίων, ὅπου ἀναπαύεται ἐν σιωπῇ τὸ πνευματικὸν περιεχόμενον. Ὅταν τοῦτο ἀφομοιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς σιωπῆς, ἔρχεται εἰς τὴν ζωὴν, τότε ὁ ἄνθρωπος μορφώνεται, ἀναπτύσσεται. Ὑπάρ-

χουν δύο είδη πενίας: ἡ ὑλικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ πενία. Καὶ ἄλλοι θεωροῦν ὡς αἰτίαν τῆς πνευματικῆς πενίας τὴν ὑλικήν, ἄλλοι πάλιν θεωροῦν τὴν πνευματικὴν πενίαν ὡς αἰτίαν τῆς ὑλικῆς. Ὁ τόπος μας γνωρίζει ἀμφοτέρω τὰ εἶδη πενίας. Ἐκεῖνοι ποὺ θεωροῦν τὴν ὑλικὴν πενίαν ὡς αἰτίαν τῆς πνευματικῆς ἀκολουθοῦν τὸ δόγμα τοῦ Marx εἴτε εἶναι ὁμολογουμένως μαρξισταὶ εἴτε εἶναι θλιβεροὶ νεόπλουτοι βραδυπόροι τῆς μαρξικῆς σοφίας εἰς ἀστικὰ κράτη. Ὅλοι αὐτοὶ θριαμβολογοῦν ὅταν γίνωνται ἔργα τεχνικά, ὑλικά, καὶ κηρύσσουν ὅτι καταρρίπτουν τὸ φράγμα τῆς πενίας. Ἄγνοοῦν ὅμως ὅτι τὸ φράγμα τῆς ὑλικῆς πενίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταρριφθῆ παρὰ μόνον ὅταν ἐκλείψῃ ἡ πνευματικὴ πενία. Οἱ Ρῶσοι ἔχουν πικρὰν πείραν ἀπὸ τὴν πρώτην δεκαπενταετίαν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δόγματος τοῦ Marx, διότι ἐπλήρωσαν τὸ δόγμα τοῦτο μὲ 15 ἑκατομμύρια θανάτους ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἠναγκάσθησαν ν' ἀντιστρέψουν τὴν διαλεκτικὴν σχέσιν μεταξὺ ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς πενίας καὶ προέταξαν τὴν ἐπιστήμην ἀντὶ τῆς οἰκονομίας. Μόνον ἡ ἐπιστήμη καταργεῖ συνάμα τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ὑλικὴν πενίαν. Τὰ ὑλικά ἀγαθὰ προϋποθέτουν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν ἐνὸς λαοῦ καὶ γενικῶς τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ δίδαγμα ὅμως τοῦτο οἱ θλιβεροὶ νεόπλουτοι βραδυπόροι τῆς μαρξικῆς «σοφίας» δὲν τὸ ἐγνώρισαν ἀκόμη καὶ ὁμιλοῦν περὶ ὑλικῆς εὐημερίας, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπιδιώκουν μετὰ φανατισμοῦ. Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ κτίζουν εἰς τὴν ἄμμον καὶ μόνον ὅσοι λαοὶ γνωρίζουν ὅτι αἰτία τῆς ὑλικῆς πενίας εἶναι ἡ πνευματικὴ, τὴν ὁποίαν καὶ καταπολεμοῦν μὲ ὅλα τὰ μέσα καὶ πρὸ παντὸς μὲ καλὰ σχολεῖα, αὐτοὶ κτίζουν εἰς τὴν πέτραν. Τὸ πνεῦμα εἶναι τὸ πρῶτον κινοῦν, ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι κινούμενα ἢ ἀκίνητα. Τὸ πνεῦμα φέρει τὸ βάρος τῆς ζωῆς, ὅπως ἡ κάμηλος διὰ μέσου τῆς ἐρήμου, τὸ πνεῦμα καταργεῖ τὴν ἀχμηρότητα τῆς ζωῆς καὶ ἀνοίγει ἀκόμη καὶ τὰς ὑλικὰς διαστάσεις τῆς ζωῆς. Χωρὶς τὸ πνεῦμα, ἔργα τεχνικά τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν συχνὰ δάνειον ξένου, ἀλλοδαποῦ πνεύματος, ἢ μένουν στάσιμα ἢ καταρρέουν ἐντὸς ὠρισμένου χρόνου. Εἶναι βεβαίως παράδοξον ὅτι εἰς τὸν τόπον αὐτὸν τοῦ πνεύματος, εἰς

τὴν παναρχαίαν αὐτὴν γενέτειραν τοῦ πνεύματος πρέπει, εἶναι ἀνάγκη νὰ κηρυχθῆ ἡ σήμερον ἢ προτεραιότης τοῦ πνεύματος ἔναντι τῆς ὕλης ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν καὶ ἂν παρουσιάζεται αὐτή. Εἶναι περισσότερο ἀπὸ παράδοξον ὅτι, εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ὅπου ἐγεννήθη, ἀνεδείχθη καὶ ἐμεγαλουργήσε τὸ πνεῦμα, αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ κηρύξωμεν τὰ πρωτεῖα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν νηφαλιότητά του ἔναντι τῆς ὕλικῆς μέθης, ἡ ὁποία ἔχει κυριεύσει ὅλα σχεδὸν τὰ στρώματα τῆς συγχρόνου κοινωνίας μας, ἡ ὁποία ἔχει πτοηθῆ καὶ γοητευθῆ τόσο ἀπὸ τὰ τεχνικὰ καὶ γενικῶς τὰ ὕλικὰ ἐπιτεύγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι συνάμα καὶ ἔργα ἄλλων καὶ ὄχι ἡμῶν τῶν ἰδίων, ὥστε νὰ κινδυνεύη νὰ χάσῃ τὴν ὑπερήφανον αὐτῆς αὐτοσυνειδησίαν καὶ τὴν ἔντιμον λιτότητά της.

Ἡ αὐτοσυνειδησία ἀκριβῶς αὐτὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος σπουδάζεται καὶ καλλιεργεῖται εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ σπουδαστήρια τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὅπου τὸ ἐπιτελεῖον τῶν ἐπιστημόνων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν Ἀκαδημαϊκῶν ἐργάζεται ἀθορύβως ἀλλὰ ἐντόνως. Τὸ ἐπιστημονικὸν ἐπιτελεῖον τῶν Κέντρων Ἐρεῦνης τῆς Ἀκαδημίας εἶναι ὀλιγάριθμον καὶ τοῦτο διότι ποτὲ δὲν κατενοήθη ἀπὸ τὴν Πολιτείαν τὸ μέγεθος τοῦ πραγματοποιουμένου ἔργου, τὸ ὁποῖον συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ Ἔθνους. Σήμερον μάλιστα, ὁπότε τὰ πάντα σχεδὸν κατεδαφίζονται καὶ αἱ παραδοσιακαὶ ἀξίαι τοῦ Ἔθνους παραγκωνίζονται, δηλαδὴ τὰ βάρη τῆς ζωῆς του σείονται, τὰ σπουδαστήρια αὐτὰ τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου, τὰ Κέντρα Ἐρευνῶν, ἔχουν μεταβληθῆ εἰς καταφύγια τοῦ διωκομένου πνεύματος τοῦ τόπου καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐνισχυθοῦν κατὰ τρόπον ρωμαλέον, ὥστε νὰ δυνηθοῦν ν' ἀμυνθοῦν εἰς τὴν συντελουμένην καταστροφὴν τῶν παραδοσιακῶν ἀξιῶν. Εἶναι μάταιον νὰ σχεδιάζωμεν καὶ νὰ προγραμματίζωμεν ἀνεδαφικὰ κατασκευάσματα κακέκτυπα ἄλλοδαπῶν ἰδρυμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι βαθύτατα ῥιζωμένα εἰς τὸ ἔδαφος των καὶ συνάμα νὰ παραβλέπωμεν ἡμεδαπὰ ἰδρύματα τὰ ὁποῖα ἔχουν τὰς ῥίζας των εἰς τὴν θαυματουργὸν ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὰ ἐπιστημονικὰ σπουδαστήρια τῆς Ἀκαδημίας εἶναι σήμερον

ὀκτὼ καὶ μερικὰ ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχαν ὡς κρατικὰ ἰδρύματα προτοῦ ἰδρυθῆναι ἢ Ἀκαδημία, ἐνσωματώθησαν δὲ εἰς αὐτὴν ἅμα τῇ ἰδρύσει της. Ἡ ἰδέα τῆς ἐνσωματώσεως ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν εἶναι γόνιμος καὶ πρέπει νὰ μελετηθῆναι εὐρύτερον, διότι ἡ ἐνσωμάτωσις θὰ προσδώσῃ μέγα κῦρος εἰς τὰ ἰδρύματα αὐτά, δηλαδὴ τὸ κῦρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Θὰ μνημονεύσω συντόμως τὸ συντελεσθὲν κατὰ τὸ 1972 ἐπιστημονικὸν ἔργον εἰς τὰ Κέντρα Ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας. Καὶ πρῶτον κατὰ σειρὰν ἀρχαιότητος ἔρχεται τὸ Κέντρον Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Ἡ σύνταξις καὶ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ δευτέρου ἡμιτόμου τοῦ τετάρτου τόμου, ὁ ὁποῖος θὰ περιλάβῃ καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ γράμματος «δ» συνεχίζεται ἀλλὰ μὲ βραδὺν ρυθμὸν. Τοῦτο ἐπισύρει συχνὰ τὴν ὀργὴν πολλῶν οἱ ὁποῖοι ρίπτουν τὰ βέλη των ἐναντίον τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας. Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ ἀγνοοῦν τὴν ἱστορίαν τῶν λεξικῶν ὄλων τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν ἢ ὁποῖα διήρκεσε αἰῶνας. Ἀγνοοῦν ἀκόμη ὅπερ καὶ θλιβερότερον τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἢ ὁποῖα εἶναι πλουσιωτέρα πάσης ἄλλης καὶ ἢ ὁποῖα διανοίγει τὴν πορείαν της διὰ μέσου τῶν αἰῶνων καὶ τῶν χιλιάδων ἐτῶν νικηφόρος καὶ ἀκαταμάχητος, ἂν καὶ περιβάλλεται, ἄς ἐπιτραπῆ ἢ ἔκφρασις, ἀπὸ τόσας «βαρβαρικὰς» γλώσσας. Πάντως ἡ ἐφετινὴ ἀποδελτίωσις ἀπέδωσε 100.000 δελτία. Ἐπίσης εἰσῆχθησαν εἰς τὸ Κέντρον 40 ἐν ὄλῳ χειρόγραφα ἤτοι 5 ἐκ τῶν ἀποστολῶν τοῦ Λεξικοῦ εἰς διάφορα μέρη τῆς Χώρας καὶ 35 ἐκ δωρεᾶς τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐκφράζει ἡ Ἀκαδημία τὰς βαθυτάτας αὐτῆς χάριτας. Ἡ προπαρασκευὴ τοῦ γλωσσικοῦ Ἔατλαντος τῆς Ἑλλάδος συνεχίζεται κανονικῶς καὶ ἐπεσημάνθησαν γλωσσικὰ φαινόμενα ἀπὸ 17 περιφερείας τῆς Χώρας. Εἰς 1700 σελίδας ἀνῆλθε τὸ συγκεντρωθὲν ἀπὸ τὰς ἀποστολὰς τοῦ Κέντρου ὑλικόν, καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβον μέρος ὁ διευθυντὴς τοῦ Κέντρου κ. Δ. Βαγιακάκος καὶ οἱ συντάκται Μάνεσης, Κρεκούκιας, Κοντοσόπουλος καὶ Γιοχάλας. Ἐπίσης κατὰ τὸ 1972 ἐπερατώθη ἡ ἐκτύπωσις τοῦ 12^{ου} τόμου τοῦ λεξικογραφικοῦ δελτίου. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Βαγιακάκος, μετέσχεν

ὡς πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπίας εἰς τὸ 2^{ον} συνέδριον τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν εἰς Λονδῖνον, τοῦ ὁποίου τὸ θέμα ἦτο ἡ τυποποίησις τῆς γραφῆς τῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων καὶ ἡ ὀνοματοθέτησις τῆς Σελήνης. Ἐπίσης ὁ ἴδιος μετέσχε τοῦ II διεθνoῦς συνεδρίου ὀνομάτων καὶ τοπωνυμίων εἰς τὴν Σόφιαν, ὅπου προέβη καὶ εἰς ἀνακοίνωσιν μὲ θέμα : «*Ἡ λέξις «νησος» εἰς τὸν σχηματισμὸν τοπωνυμίων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου μέχρι σήμερον*». Ἐπίσης ὁ συντάκτης Γιοχάλας, ἀπεσταλμένος τοῦ ιδρύματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἔλαβε μέρος εἰς τὸ 1^{ον} Διεθνὲς Ἰλλυριολογικὸν Συνέδριον εἰς τὰ Τίρανα καθὼς καὶ εἰς τὸ Ἀλβανολογικὸν Colloquium εἰς Innsbruck τῆς Αὐστρίας.

Τὸ Κέντρον Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἐπλουτίσθη ἐφέτος διὰ 67 νέων λαογραφικῶν συλλογῶν, ἐξ 6.782 σελίδων. Αἱ 21 ἐξ αὐτῶν ἀπεστάλησαν ἀπὸ ἐκπαιδευτικούς, αἱ 38 ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κορινθίας καὶ 1 ἀπὸ τὸ Κέντρον Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν τῆς Κύπρου. Πρὸς ὅλους αὐτοὺς ἐκφράζομεν τὰς θερμὰς εὐχαριστίας τῆς Ἀκαδημίας. Αἱ λοιπαὶ 7 συλλογαὶ κατηρτίσθησαν ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου κ. Δευτεραίου Αἰκατερινίδου καὶ τοῦ μουσικοῦ συντάκτου κ. Ἀμαργιαννάκη. Ἐπίσης εἰσήχθησαν εἰς τὸ Κέντρον 1191 ἠχογραφῆσεις μουσικῆς δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ λαϊκῶν χορῶν καθὼς καὶ 729 δίσκοι εἰς διπλοῦν λαϊκῆς μουσικῆς, κατατεθέντες εἰς τὸ Κέντρον ἀπὸ διαφόρους παραγωγούς μέσῳ τοῦ ἐργοστασίου τῆς ἑλληνικῆς φωνογραφικῆς ἐταιρείας «Κολούμπια» πρὸς ἣν ἐκφράζομεν ἐπίσης τὰς θερμὰς εὐχαριστίας τῆς Ἀκαδημίας. Ἐκ 1191 ἠχογραφῆσεων αἱ 456 προέρχονται ἀπὸ προσφορὰν προσώπων ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν δημοτικὴν μουσικὴν, πρὸς αὐτοὺς ἐκφράζομεν ἐπίσης τὰς θερμὰς εὐχαριστίας τῆς Ἀκαδημίας, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐγένοντο ἀπὸ τοὺς συντάκτας τοῦ Κέντρου. Ὁ νέος διευθυντὴς τοῦ Κέντρου κ. Ἡμελλος ἠσχολήθη μὲ τὴν ἐκ τοῦ ἀρχείου ἐπιλογὴν καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν παραλλαγῶν διὰ τὸν ὑπὸ ἔκδοσιν Β' τόμον τῆς ἐκλογῆς ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Τὸ Κέντρον τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τὴν

διεύθυνσιν τοῦ κ. Βρανούση ἐπλουτίσθη διὰ συστηματικῶν ἀποδελτιώσεων μὲ χιλιάδες δελτία ἱστορικοῦ καὶ γλωσσικοῦ περιεχομένου, καθὼς ἐπίσης διὰ μικροταινιῶν καὶ φωτογραφιῶν χειρογράφων κωδίκων, ἱστορικῶν ἐγγράφων καὶ σπανίων ἐντύπων. Οἱ συντάκται τοῦ Κέντρου κ.κ. Σφυρόερας, ἀπὸ ἐτῶν ὑφηγητῆς, Παπαδημητρίου, Πατρινέλης, ὅστις ἐξελέγη ἐπικουρικὸς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καθὼς καὶ ὁ κ. Σοφιανός, ὅστις ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀπεθυσάρισαν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον θὰ καταστῆ ἐμφανὲς ὅταν δημοσιευθοῦν οἱ συντασσόμενοι ἀναλυτικοὶ κατάλογοι. Ὁ λόγος βεβαίως περὶ τῆς ἐργασίας ἐκάστου Κέντρου εἶναι ἐνδεικτικὸς διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτεθῆ ἐνταῦθα τὸ εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ Κέντρα συντελούμενον ἔργον.

Τὸ Κέντρον τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου συνέχισε τὴν μεταγραφὴν τοῦ κώδικος τοῦ περιέχοντος τὸν Νομοκάνονα τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφήν ὡς καὶ τὴν ἀνέυρεσιν καὶ ταύτισιν τῶν πηγῶν αὐτοῦ. Ἐδημοσίευσεν λεπτομερῆ πίνακα τῶν νοταρίων Κεφαλληνίας, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνεται εἰς τὸν 16 καὶ 17 τόμον τῆς ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρου. Ἐξετέλεσε ἀποστολὴν εἰς Κεφαλληνίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἠρευνήθησαν κώδικες νοταρίων ἰδίᾳ τοῦ 16^{ου} αἰῶνος. Τέλος ἐμελέτησε ἐγγραφα τῆς μετεπαναστατικῆς περιόδου ἀναφερόμενα εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας τῆς περιόδου τοῦ Καποδιστριαίου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐγένετο ἀπὸ τὸν διευθυντὴν τοῦ Κέντρου κ. Τουρτόγλου καὶ τοὺς δύο συντάκτας κυρίαν Ἀναστασίαν Σιφωνίου-Καράπα καὶ τὸν κ. Σπυρίδωνα Τρωϊάνον.

Τὸ Κέντρον τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, τελοῦν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Ἑλ. Πρεβελάκη, ἀπέκτησε κατὰ τὸ 1972 μικροταινίας 245 τόμων ἐγγράφων ἀποτελούντων ἀλληλογραφίαν τοῦ Foreign Office τῶν ἐτῶν 1906 - 1919 μετὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι, Κρήτη, Τουρκίᾳ, Βουλγαρίᾳ, Σερβίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ Βρετανῶν πρεσβευτῶν καὶ προσέξων. Τὰ θέματα τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης εἶναι κυρίως τὸ κρητικὸν καὶ τὸ μακεδονικόν, ἡ νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις, οἱ Βαλκανικοὶ Πόλεμοι καὶ

ὁ Πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος. Τὸ πρόγραμμα μικροφωτογραφήσεως ξένων ἀρχείων ἤρχισε πρὸ δεκαετίας ἀπὸ τὸ Κέντρον τοῦτο καὶ ἀξίζει ἐδῶ νὰ μνημονευθῆ ὅτι ἔχουν ἤδη μικροφωτογραφηθῆ 2196 τόμοι ἐγγράφων, οἵτινες περιλαμβάνουν 900.000 σελίδας, ὅπου ὑπάρχει πλούσιον ὕλικόν διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ παθήματα τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ὕλικόν τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Foreign Office, τοῦ Colonial Office τοῦ Λονδίνου, τοῦ State Department (Washington) καὶ τοῦ αὐστριακοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (Βιέννη). Ὅλον τὸ ὕλικόν τοῦτο ἔχει ἤδη καταταχθῆ, ἀποδελτιωθῆ καὶ εὔρεθηριασθῆ καὶ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ ἀπὸ οἰονδήποτε.

Τὸ Κέντρον ἐπεξεργάσθη τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Γεωργίου Ψύλλα καὶ λίαν προσεχῶς θὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐκτύπωσις των. Ἐπίσης τὸ Κέντρον προὐχώρησε εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς ἱστορικῆς βιβλιογραφίας περὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τοῦ 1800 καὶ ἐφεξῆς. Ἐνταῦθα δέον νὰ μνημονευθῆ ὅτι μετ' εἰσῆγησιν τῆς *Τάξεως Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν*, ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας ἀπεφάσισεν ὅπως παρὰ τῷ Κέντρῳ τούτῳ ἰδρυθῆ ἀρχεῖον καὶ μουσεῖον χειρογράφων, ποιητῶν, πεζογράφων καὶ λοιπῶν συγγραφέων ἀπὸ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος μέχρι σήμερον. Ἦδη εἰς τὸ Κέντρον τοῦτο ἔχουν συγκεντρωθῆ ποικίλα καὶ σημαντικὰ χειρόγραφα. Οἱ συντάκται τοῦ Κέντρου κυρία Πλαγιανάκου, δεσποινὶς Μπελιᾶ, κ. Στεργέλλης καὶ δεσποινὶς Καλλιατάκη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Πρεβελάκη προήγαγον εἰς σημαντικὸν βαθμὸν κατὰ τὸ 1972 τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Κέντρου.

Τὸ Κέντρον Ἐκδόσεως Ἔργων Ἑλλήνων Συγγραφέων ἀπεδελτίωσε συγγραφεῖς καθ' ὕλην καὶ γραμματειακοὺς τομεῖς πρὸς εὐκολωτέραν καὶ ὀρθοτέραν ἐνημέρωσιν τῶν ἐνδιαφερομένων. Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Κ. Τσάτσος** ἤλεγξε καὶ ἀνεθεώρησε ἐν πολλοῖς μετάφρασιν τοῦ ἔργου τοῦ ἀντεπιστέλλοντος μέλους τῆς Ἀκαδημίας καὶ ὁμοτίμου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου κ. **Rudolf Pfeiffer** ὑπὸ τὸν τίτλον «*History of Classical Scholarship*», ἡ ὁποία καὶ δημοσιεύεται ἐντὸς τῶν ἡμερῶν. Ἐπίσης ἐντὸς τοῦ ἐπομένου ἔτους θὰ δημοσιευθῆ μετάφρασις

τοῦ ἔργου τοῦ καθηγητοῦ **Croningen** «*Traité de critique des Textes*». Ἐπίσης μετ' εἰσήγησιν τοῦ προέδρου τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου Ἀκαδημαϊκοῦ κ. *I. Θεοδωρακοπούλου* ἐνεκρίθη ἡ ἄμεσος ἔκδοσις τῆς «Ἐλένης» τοῦ Εὐριπίδου, γενομένη ὑπὸ τοῦ φιλολόγου κ. Π. Πατίχη. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου κ. Φλωράτου εἰς τὸν Καλλίμαχον, τῶν συντακτῶν κ. Ἀτσάλου εἰς τὸν Λουκιανόν, τοῦ κ. Κεσίσογλου εἰς τὸν Πλούταρχον, τῆς κ. Ξανθάκη εἰς τὸν Δημοσθένην καὶ τοῦ κ. Τσακατίκα εἰς τὸν Πολύβιον δὲν προήχθη κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος ἔνεκα ἄλλων ἐπιστημονικῶν καὶ διοικητικῶν ἀπασχολήσεων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκτέλεσις ἐκρίθη ἐπείγουσα: Πλέον ἐπείγουσα ὅμως εἶναι ἡ ἔκδοσις τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα ἀνέλαβον ὁ διευθυντὴς καὶ οἱ συντάκται τοῦ ἐν λόγῳ Κέντρου.

Τὸ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ξανθάκη καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑφηγητοῦ κ. Μακροῦ, Κέντρον Ἀστρονομίας καὶ Ἐφηρμοσμένων Μαθηματικῶν συνεκέντρωσε τὰς προσπαθείας του εἰς τὰς κάτωθι μελέτας: 1) εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ξανθάκη ἐπὶ τῆς σχέσεως τῆς ἡλιακῆς δραστηριότητος μετὰ γηίνων φαινομένων, 2) εἰς τὴν μελέτην τοῦ διευθυντοῦ κ. Κ. Μακροῦ ἐπὶ τῆς λεπτῆς ὑφῆς τῆς ἡλιακῆς χρωμοσφαίρας, 3) εἰς φωτομετρικὰς ἐρεῦνας τοῦ κ. Μακροῦ ἐπὶ φασματοηλιογραμμάτων, 4) εἰς ἐρεῦνας τοῦ κ. Μακροῦ μετὰ τοῦ φυσικοῦ κ. Πετροπούλου ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ Ἄρεως, 5) εἰς τὴν στατιστικὴν μελέτην τῆς ἡλιακῆς δραστηριότητος ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Κ. Πουλάκου καὶ τοῦ συντάκτου κ. Β. Τριτάκη καὶ 6) εἰς τὴν κατανομὴν τῶν ἀστέρων τῶν φασματικῶν τύπων M, S καὶ C εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ Γαλαξίου ὑπὸ τοῦ κ. Τριτάκη. Τὸ Κέντρον τοῦτο ὀργάνωσε ἐν Ἀθήναις κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1972 τὸ πρῶτον εὐρωπαϊκὸν ἀστρονομικὸν συνέδριον μὲ πρόεδρον τὸν Ἀκαδημαϊκὸν κ. Ξανθάκην καὶ γραμματέα τὸν διευθυντὴν τοῦ Κέντρου κ. Μακροῦ. Τόσον ὁ ἐπόπτης τοῦ Κέντρου Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ξανθάκης ὅσον καὶ τὸ προσωπικὸν τοῦ Κέντρου, προέβησαν εἰς πρωτοτύπους ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις.

Τέλος, τὸ Κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας συνεπλήρωσε τὴν

πρώτην φάσιν τοῦ Λεξικοῦ τῶν Προσωκρατικῶν, ὅπου ἐργάζεται ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ. Ἐτοιμάσθησαν ἤδη 6.980 δελτία καὶ κατηρτίσθη Λημματολόγιον μὲ σύνολον 2350 λήμματα. Ἐκτὸς αὐτοῦ κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1972 ἐξεδόθη ὁ πρῶτος τόμος τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρου ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλοσοφία» μὲ τὴν συνεργασίαν Ἀκαδημαϊκῶν, ἐπιστημόνων τοῦ ἐπιτελείου τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἄλλων ξένων ἀκαδημαϊκῶν ἐπιστημόνων ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ. Ὁ τόμος εἶχε ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν διότι ἤδη ἀπερροφήθησαν 400 σώματα ἀπὸ τὸ ἐμπόριον. Ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε, ἐκτὸς τῆς κατ' ἔτος ἐκδόσεως τῆς ἐπετηρίδος, καὶ τὴν ἴδρυσιν 3 σειρῶν αὐτοτελῶν ἐκδόσεων, ἧτοι α) πρωτοτύπων ἔργων ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, β) ἐπανεκδόσεων ἔργων σημαντικῶν ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ γ) μεταφράσεων ξένων σημαντικῶν ἔργων ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας. Ἡ ἐργασία τοῦ Κέντρου ἔγινε καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1972 μὲ δύο μόνον συντάκτας: τὸν κ. Μπενάκη, ὁ ὁποῖος ἐξελέγη ἐν τῷ μεταξὺ διευθυντής, καὶ τὸν κ. Ε. Ροῦσσον. Πρέπει ἀκόμη νὰ μνημονεύσω ὅτι τὸ Κέντρον ἔχει συνδεθῆ μὲ τὸ Institut International de Philosophie καὶ συνεργάζεται μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς *Bibliographie de Philosophie*, ἐνῶ 20 συνολικῶς βιβλιογραφικὰ σημειώματα ἐλληνικῶν ἔργων τῶν ἐτῶν 1970 καὶ 1971 ἔχουν περιληφθῆ εἰς τὸν τόμον XIX τῆς *Bibliographie de Philosophie* τοῦ Institut. Τέλος τὸ μόλις κυκλοφορῆσαν *International Directory*, Ohio 1972, ἀναγγέλλει τὴν ἐτοιμαζομένην ἔκδοσιν τοῦ Λεξικοῦ τῶν Προσωκρατικῶν καὶ ἐζήτησε ἀπὸ τοὺς συνεργάτας τοῦ I τόμου τῆς Φιλοσοφίας, *Philosophicals Abstracts* τῶν ἄρθρων των.

Καὶ τώρα πρέπει νὰ εἶπω ὀλίγας λέξεις διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῆς περιουσίας τῶν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπαγομένων κληροδοτημάτων καὶ γενικώτερον διὰ τὴν ἐπωφελεῖ αὐτῶν διαχειρίσιν. Εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ δηλώσωμεν δημοσίᾳ ὅτι ἡ Ἀκαδημία ἐμερίμνησε καὶ κατὰ τὸ 1972 ὡς συνετὸς διαχειριστὴς τῆς περιουσίας, τὴν ὁποίαν τῆς ἐνεπιστεύθησαν οἱ ἀείμνηστοι αὐτῆς δωρηταί. Ὑπάρχει ἡ γνώμη ὅτι αἱ περιουσίαι τῶν κληροδοτημάτων ἀνήκουν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἡ ὁποία δύναται κατὰ τὸ

δοκοῦν νὰ διαχειρίζεται ταύτην. Ἡ γνώμη αὐτή, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι κακοπιστία, εἶναι βαρεῖα πλάνη. Ἡ ἀλήθεια εἶναι—καὶ πρέπει αὕτη νὰ λεχθῆ ἅπαξ διὰ παντός—ὅτι ἡ Ἀκαδημία διαχειρίζεται ὅλα τὰ κληροδοτήματα διὰ τοὺς συγκεκριμένους σκοποὺς τοὺς ὁποίους ὀρίζουν αἱ διαθήκαι τῶν δωρητῶν καὶ συνάμα ὑπὸ τὸν συνεχῆ ἔλεγχον τῆς διευθύνσεως κληροδοτημάτων τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν. Ἡ Ἀκαδημία κατὰ τὸ ἔτος 1971 ἀπεφάσισε νὰ ἀνεγείρῃ δύο κτιριακὰ συγκροτήματα ἐπὶ οἰκοπέδων τοῦ κληροδοτήματος *A. Μανούση* ἐν Πειραιεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκοπέδου τοῦ κληροδοτήματος *Λαμπαδαρίου* ἐν Ἀθήναις συνάμα δὲ συνάψῃ πρὸς τοῦτο καὶ δάνειον μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Κτηματικῆς Τραπεζῆς. Ἔχουν ἤδη καταρτισθῆ αἱ σχετικαὶ μελέται καὶ ἔχουν ἐγκριθῆ ἀρμοδίως, ὥστε ἐντὸς τοῦ 1973 νὰ ἀρχίσουν τὰ ἔργα. Ἐπιθυμῶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης νὰ ἐξάρω τὰς ὄντως σημαντικὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσέφερον εἰς τὰ κληροδοτήματα ταῦτα καὶ τὴν Ἀκαδημίαν, ἣτις τὰ διαχειρίζεται, ὁ προϊστάμενος τῶν τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Πέτρος Νιαγάσας, τεχνικὸς τῆς Ἀκαδημίας σύμβουλος, ὀρισθεὶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου, συνάμα δὲ νὰ ἐκφράσω πρὸς αὐτὸν τὰς θερμὰς εὐχαριστίας τῆς Ἀκαδημίας. Περαιτέρω κατὰ τὸ ἔτος 1972 ἐγένοντο καταθέσεις ἐπὶ προθεσμίᾳ τῶν διαθεσίμων χρημάτων τῶν κληροδοτημάτων μετ' ἐκτίμησιν τῶν ταμειακῶν αὐτῶν ἀναγκῶν. Ἐπίσης κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐνεγράψαμεν διάφορα κληροδοτήματα εἰς τὸ ἀύξηθὲν κεφάλαιον τῆς Ἐθνικῆς Κτηματικῆς Τραπεζῆς διὰ 138 μετοχὰς εἰς δὲ τὸ ἀύξηθὲν κεφάλαιον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς διὰ 821 μετοχὰς. Οὕτω τὰ πλεονάσματα τῆς διαχειρίσεως τῶν κληροδοτημάτων, μετ' ἀφαίρεσιν τῶν προγραμματισμένων δαπανῶν, ἐτοποθετήθησαν εἰς ἀσφαλῆ ἐπένδυσιν. Τοῦτο θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸ μέλλον τὴν πληρεστέραν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν δι' οὓς συνεστήθησαν τὰ κληροδοτήματα. Τὰ κληροδοτήματα τῆς Ἀκαδημίας γίνονται σὺν τῷ χρόνῳ περισσότερα, πρῶγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει τὸ κῦρος τοῦ Ἰδρύματος. Προβλέπω δὲ μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἐντὸς τῆς ἐπομένης εἰκοσαετίας ἡ Ἀκαδημία θὰ διαθέτῃ διπλάσιον ἀριθμὸν κληροδοτημάτων ἔναντι

αὐτοῦ τὸν ὅποιον σήμερον διαθέτει. Ἡ πρόβλεψίς μου ὅμως αὐτὴ εἶναι δυνατὸν νὰ διαψευσθῇ μόνον μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐπιβληθεῖσαν φορολογίαν εἰς τὰ κληροδοτήματα.

Κατὰ τὸ παρὸν καὶ λῆγον ἔτος ἀπονέμονται ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τὰ ἀκόλουθα βραβεῖα καὶ αἱ ἀκόλουθοι λοιπαὶ διακρίσεις :

Μετὰ πρότασιν τῆς *Τάξεως τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν* καὶ ἀπόφασιν τῆς *Ὀλομελείας* ἀπονέμονται τὰ ἀκόλουθα βραβεῖα :

1) Τὸ *Βραβεῖον Κ. Κτενᾶ* ἐκ 50.000 δραχμῶν εἰς τὴν **Βασιλικὴν Δ. Μητσάκη** διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἔνδειξιν «*αἱ μὲν οὖν τῶν λίθων διαφοραὶ καὶ δυνάμεις εἰσὶν ἐν τούτοις*». Ἡ ἐρευνητικὴ αὐτὴ ἐργασία ἐξετάζει καὶ ἀναλύει χημικῶς τοὺς φθορίτας τῆς περιοχῆς Λαυρείου ὡς πρὸς τὴν θερμοταύγειαν αὐτῶν.

2) Ἀπονέμεται τὸ *Βραβεῖον Ἐμμανουὴλ Μπενάκη* ἐκ 50.000 δραχμῶν κατ' ἰσομοιρίαν εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους **Δ. Ἀμδίτην, Γ. Κοντογιαννόπουλον, Ἑλένην Γιαννακάκου, Δημ. Ἀποστολέλλη καὶ Ἰωάν. Ἡλιάκην.**

Ὁ δημοδιδάσκαλος Ἀμδίτης βραβεύεται διότι ἐδημιούργησεν εἰς τὸ σχολεῖον αὐτοῦ ὑποδειγματικὸν ἀνθόκηπον καὶ ὀπωρῶνα, ὡς καὶ φυτώριον 12.000 ἀμυγδαλῶν τὰς ὁποίας διέθεσεν εἰς τιμὴν κόστους εἰς τοὺς γεωργοὺς τῆς νήσου Λήμνου.

Ὁ δημοδιδάσκαλος Κοντογιαννόπουλος βραβεύεται διότι διεφώτισε τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς Φιλιατρῶν εἰς τὸν ἐμβολιασμὸν πολλῶν ἀγρίων δένδρων, εἰς τὴν φύτευσιν νέων σταφιδαμπέλων, εἰς τὴν διὰ θερμοκηπίων καλλιέργειαν πρωίμων κηπευτικῶν.

Ἡ δημοδιδασκάλισσα τοῦ 21^{ου} Δημοτικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν Ἑλένη Γιαννακάκου βραβεύεται διότι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐδενδροφύτευσε μετὰ τῶν μαθητῶν τῆς περιοχᾶς τῶν κοινοτήτων Ἀγίου Στεφάνου καὶ Κρουνερίου Ἀττικῆς καὶ συμμετέσχε εἰς τὴν περιφερειακὴν ἀνάπτυξιν, συνέγραψε δὲ καὶ εἰδικὴν μελέτην διὰ τὸν νομὸν Φλωρίνης.

Ὁ δημοδιδάσκαλος Δημήτριος Ἀποστολέλλης βραβεύεται διότι

προέβη εἰς τὸν ἔξευγενισμόν 1.500 αὐτοφυῶν δενδρυλλίων ἀγριελιάδας καὶ ἠΰξησε σημαντικῶς τὴν σχολικὴν περιουσίαν εἰς ἐλαιόδενδρα συνέτεινε δὲ παραλλήλως εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πρασίνου.

Τέλος ὁ δημοδιδάσκαλος Ἰωάννης Ἡλιάκης βραβεύεται διότι εἰς τὸ χωρίον Γορτυνίας Ράδον κείμενον εἰς ὑψόμετρον 1.300 μέτρων, προέβη εἰς τὴν γενικὴν ἐπισκευὴν τοῦ ἐρειπωμένου σχολείου καὶ παρὰ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν κατοίκων κατώρθωσε διὰ προσωπικῆς ἐργασίας καὶ μὲ τὴν χρηματικὴν βοήθειαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου τοῦ χωρίου νὰ ἀνεγείρῃ νέον διδακτήριον, ἐργαζόμενος νυχθημερὸν ὡς ἀπλὸς ἐργάτης, διαθέτων συνάμα καὶ μέρος τοῦ γλίσχρου μισθοῦ του. Συνάμα ἐπέτυχε νὰ πείσῃ τοὺς κατοίκους νὰ φυτεύσουν 1.500 καρυδέας.

3) Ἀπονέμεται τὸ Βραβεῖον τῶν 60.000 δραχμῶν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Γεώργιον Τζαννίνην, γεωπόνον Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς καὶ Ἀριστείδην Πιερρακέαν διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἔνδειξιν «Κατὰ τὸν γεωργὸν καὶ τὸ χωράφι». Ἡ ἐργασία αὕτη, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν ἐξέλιξιν τῆς τεχνικῆς τῆς γεωργίας κατὰ τὰ τελευταῖα 150 χρόνια, χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ περιγραφομένου ὕλικου, ἀπὸ τὴν μεθοδικότητα τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ, εἶναι δὲ συνάμα πλουσία εἰς στατιστικὸς πίνακας. Γενικῶς ἡ ἀξία τῆς ἐργασίας ἔγκειται εἰς τοῦτο: ὅτι οἱ συγγραφεῖς, ἀντλοῦντες στοιχεῖα ἀπὸ τὴν βιβλιογραφίαν καὶ προσθέτοντες τὴν προσωπικὴν αὐτῶν πείραν, συνθέτουν ὠλοκληρωμένην πραγματείαν.

4) Ἀπονέμεται τὸ Βραβεῖον Ἐμμανουήλ Μπενάκη ἐκ δραχμῶν 50.000 εἰς τὸν Ἀπόστολον Σουμελίδην διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ «Βελτιώσεις καὶ σταθεροποιήσεις τοῦ οἰκοσίου προβάτου Χιακῆς φυλῆς», διότι ὁ συγγραφεὺς καθώρισε μεθοδικῶς τοὺς μορφολογικοὺς χαρακτῆρας τῆς φυλῆς ταύτης καὶ ἐδημιούργησε τὸ πρῶτον γενεαλογικὸν δένδρον διὰ τὴν φυλὴν τῶν προβάτων τῆς χώρας μας, διότι καθώρισε τὰς φυσιολογικὰς ιδιότητας τῆς φυλῆς καὶ ἰδίᾳ τὴν γαλακτοπαραγωγὴν, τὴν παραγωγὴν ἐρίου καὶ τὴν ἀναπαραγωγὴν. Ἐπίσης ὁ συγγραφεὺς ἐμελέτησε τὸν τρόπον ἐκτροφῆς τῶν προβάτων τῆς Χίου καὶ ἔλαβε μέτρα βελτιώ-

σεως τῆς φυλῆς ταύτης, καὶ τέλος ὠργάνωσε τὴν ἐμπορίαν τῶν ζώων τούτων.

5) Ἀπονέμεται *Βραβεῖον* εἰς τὸν **Πυλάδην Ὀρφανίδην** διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ «*Γεωργικὴ φαρμακολογία*». Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξετάζει λεπτομερῶς τὰ θέματα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὰς βάσεις τῆς γεωργικῆς φαρμακολογίας, τόσον ἀπὸ θεωρητικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ πρακτικῆς πλευρᾶς. Θὰ βοηθήσῃ δὲ μεγάλως εἰς τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας τοῦ τόπου μας, διότι αἱ ἀπώλειαι ἀπὸ τὰς νόσους τῶν φυτῶν εἶναι τεράστiai.

6) Ἀπονέμεται *Βραβεῖον* εἰς τὸ δίτομον ἔργον «*Θεραπευτικὴ τοῦ καρκίνου*» ἐκπονηθὲν ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ξένων συγγραφέων καὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ τῶν κ. κ. *Παπαβασιλείου* καὶ *Ἀγγελάκη*. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶναι λίαν ἀξιόλογον καὶ ἀνταποκρίνεται εἰς σημαντικὴν ἀνάγκην τῆς ἑλληνικῆς ἰατρικῆς βιβλιογραφίας καὶ παρέχει εἰς τοὺς Ἑλληνας ἰατροὺς πλήρη ἐνημέρωσιν περὶ τῶν συγχρόνων ἀντιλήψεων τῆς θεραπευτικῆς τοῦ καρκίνου.

7) Ἀπονέμεται *Εὐφημος Μνεῖα* εἰς τὸν κ. **Παῦλον Χαριστόν** διὰ τὸ ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «*Φαρμακευτικὴ χλωρὶς τῆς Χαλκιδικῆς*». Τὸ ἔργον εἶναι ἀξιόλογον ἀπὸ βοτανικῆς ἀπόψεως καὶ προάγει τὰς γνώσεις μας διὰ μίαν τῶν σπουδαιότερων ἀπὸ βοτανικῆς ἀπόψεως περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, δηλαδὴ τῆς Χαλκιδικῆς.

Μετὰ πρότασιν τῆς *Τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν* καὶ ἀπόφασιν τῆς *Ὀλομελείας* :

1) Ἀπονέμεται τὸ *Ἀργυροῦν Μετάλλιον* εἰς τὴν **Φιλαρμονικὴν Ἑταιρείαν Πατρῶν** ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 80 ἐτῶν γονίμου καλλιτεχνικῆς, πνευματικῆς καὶ κοινωφελοῦς ἐν γένει αὐτῆς δράσεως εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία Πατρῶν ἰδρῦθη ἐν ἔτει 1892 τῇ πρωτοβουλίᾳ ἐκλεκτῶν φιλομούσων μελῶν τῆς Πατραϊκῆς κοινωνίας. Ὡς σκοποὶ τῆς Ἑταιρείας δὲν ἐτάχθησαν μόνον ἡ ἴδρυσις καὶ λειτουργία πλήρους Ὀρδείου, καὶ ἡ ἐν γένει ἀνάπτυξις καὶ διάδοσις τῆς Μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀργάνωσις συναυλιῶν καὶ πάσης

φύσεως πνευματικῶν ἐκδηλώσεων. Τὸ ἰδρυτικὸν τῆς Ἑταιρείας ἐπεκυρώθη διὰ Β. Δ. τῆς 7-11-1892, ἀνεκηρύχθη δὲ ἐπίτιμος πρόεδρος αὐτῆς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Ὁδεῖον Πατρῶν ἐνέμεινε εἰς τὰς ἀνιδιοτελεῖς καὶ ἀνυστεροβόλους ἀρχὰς τὰς ὁποίας ἐπιτάσσει ἡ ὑψηλὴ τέχνη, παρὰ τὰς δυσμενεῖς οἰκονομικὰς συνθήκας καθ' ὅλον τὸ μακρὸν διάστημα τῆς δράσεώς του.

2) Ἀπονέμεται Ἑπαινος εἰς τὸν κ. Ἰωάν. Μητρόπουλον διὰ τὸ βιβλίον αὐτοῦ «Γαλαξειδί». Εἰς τὸ ἀπὸ II μέρη ἀποτελούμενον τοῦτο ἔργον ὁ συγγραφεὺς δίδει εἰκόνα τῆς ὅλης ἱστορίας τῆς θρυλικῆς πόλεως, παραθέτει τὸ κείμενον τοῦ χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου, συγγραφὴν τὸ 1703, πραγματεύεται τὴν συμβολὴν τοῦ Γαλαξειδίου εἰς τὸν ἀγῶνα, περιγράφει τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γαλαξειδίου τῆς 16 Σεπτεμβρίου τοῦ 1827 καὶ τὴν συμβολὴν εἰς αὐτὴν τῶν Γαλαξειδιωτῶν ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Καταλήγει δὲ μὲ τὴν περιγραφὴν τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ψυχῆς τῶν Γαλαξειδιωτῶν καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ τόπου. Ἄς σημειωθῆ ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἀπόγονος ἡρώος τοῦ ἀγῶνος καὶ μέλος οἰκογενείας διανοουμένων.

3) Ἀπονέμεται Βραβεῖον εἰς τὸν ἐκδοτικὸν Οἶκον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας Ἰωάν. Δ. Κολλάρου καὶ Σία Α. Ε.» διὰ τὴν εὐσυνείδητον δρᾶσιν καὶ γόνιμον ἐκδοτικὴν αὐτοῦ προσφορὰν εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ ἔθνους ἐξέλιξιν ἐπὶ ἐννέα περίπου δεκαετίας. Ὁ Οἶκος οὗτος κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν διηυθύνετο ἀπὸ τὸν ἀείμνηστον Κων/τῖνον Σαραντόπουλον. Εἰς τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα εἶδε τὸ φῶς πλῆθος ἑλληνικῶν βιβλίων ὑψηλῆς ποιότητος μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ γνωστοτάτη σειρὰ ἐξ 150 ἔργων νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Κατὰ τὰς 9 δεκαετίας ὁ ἐκδοτικὸς οὗτος ἑλληνικὸς Οἶκος μετέδιδε τὴν λαμπάδα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς χιλιάδας Ἑλλήνων.

4) Ἀπονέμεται Ἐῶφημος Μνεῖα εἰς τὸν Γεώργιον Ντεγιάννην διὰ τὸ δίτομον αὐτοῦ ἔργον «Ὁ Νικόλαος Κριεζώτης». Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου, δόκιμος ἐκπαιδευτικὸς, συνεκέντρωσε ἀπὸ ἐκδεδομένας καὶ ἀνεκδότους πηγὰς πᾶν ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐξ

Ευβοίας αγωνιστοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Τὸ ἔργον διακρίνεται διὰ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὸ πάθος τοῦ συγγραφέως πρὸς τὸν βιογραφούμενον ἥρωα. Τὸ ἔργον ἀφιερώνει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν μνήμην τοῦ γιοῦ του τὸν ὁποῖον ἐξετέλεσαν οἱ Γερμανοὶ εἰς τὸ Σκοπευτήριον τῆς Καισαριανῆς.

5) Ἀπονέμεται *Βραβεῖον* εἰς τὸν Ἑλευθέριον *Κασιάνην* διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ «*Ἡλίας Τανταλίδης - ποιητῆς καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους*». Ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ εὐλαβῆ μνήμην πρὸς τὴν εὐγενῆ μορφὴν ἐνὸς φλογεροῦ πατριώτου δράσαντος ἐθνωφελῶς ἐν τῇ τουρκοκρατούμενῃ βασιλίδι τῶν πόλεων καὶ συγχρόνως συμπαθοῦς ποιητοῦ καὶ διδασκάλου τοῦ Γένους. Ὁ Τανταλίδης εἶχε τὴν τραγικὴν μοῖραν νὰ τυφλωθῆ νεώτατος καὶ νὰ ζήσῃ εἰς τὸ σκότος ἐπὶ πεντηκονταετίαν χωρὶς ἀπὸ τὸ πάθημα τοῦτο νὰ ἀποθαρυνθῆ καὶ νὰ μειώσῃ τὴν ἐθνικὴν του δρᾶσιν.

6) Ἀπονέμεται *Βραβεῖον* εἰς τὸν κ. **Θρ. Σταύρου** δι' ὅλον τὸ μεταφραστικὸν αὐτοῦ ἔργον ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν, τραγικῶν καὶ κωμικῶν καθὼς καὶ ξένων. Ὁ κ. Σταύρου διὰ τοῦ ὅλου μεταφραστικοῦ ἔργου συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν παιδείαν τῶν νεωτέρων γενεῶν καὶ θὰ συμβάλῃ ἐπὶ μακρόν. Συνάμα δὲ ὁ βραβευόμενος διακρίνεται διὰ τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτοῦ ἦθος καὶ τὴν συνοδεύουσαν τοῦτο μετριοφροσύνην.

7) Ἀπονέμεται *Βραβεῖον* εἰς τὸν κ. **Νικ. Ν. Κωνσταντόπουλον** διὰ τὴν ἐπικολυρικὴν λαογραφικὴν σύνθεσιν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Θρακικὰ Ἐπιλήνια*» (ὁ Τρύγος τοῦ Σκοποῦ). Ἡ ἀρχαία τοποθεσία Σκοπὸς παρὰ τὴν πόλιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν εἶναι ἡ γενέτειρα τοῦ βραβευομένου. Ὁ ποιητῆς ἀναμνησκέται τῶν βακχικῶν ἐορτῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ αἰῶνων ἐτελοῦντο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρύγου καὶ αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐπιβιώσις τῶν ἀρχαίων Ἐπιληνίων. Τὸ ἔργον χαρακτηρίζεται ἀπὸ λυρικὴν ἔξαρσιν, ἀπὸ ἐορταστικὴν διονυσιακὴν διάθεσιν, τὴν ὁποίαν συνοδεύει ἡ ἑλληνικὴ εὐγένεια καὶ αἰσθητικὴ καλλιέργεια.

8) Ἀπονέμεται Ἐπαινος εἰς τὸν κ. **Ἰωάννην Μανωλικάκη** διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ «*Ἐλευθερίου Βενιζέλου: ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ*

1889». Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο κείμενον τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, τὸ ὁποῖον παρέμεινεν ἡμιτελές, εἶναι ιδιόγραφον ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ 146 πυκνάς σελίδας καὶ ἀνευρέθη εἰς παλαιὰν δικογραφίαν τοῦ δικηγορικοῦ ἀρχείου τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ ἀνδρός. Ἦτο ἡλικίας εἴκοσι ἑννέα ἐτῶν ὅταν συνέταξε τὸ κείμενον τοῦτο. Ὁ Ἰωάννης Μανωλικάκης περιέβαλε τὸ κείμενον αὐτὸ διὰ μακρᾶς πραγματείας ἀποτελουμένης ἀπὸ 9 κεφάλαια, ὅπου συνεκέντρωσε πλουσίαν ἱστορικὴν ὕλην.

9) Ἀπονέμεται *Βραβεῖον* εἰς τὴν κ. **Μαργαρίταν Δαλμάτη** διὰ τὴν ὄλην ποιητικὴν καὶ μεταφραστικὴν αὐτῆς προσφορὰν. Ἡ βραβευομένη ἔχει πολλαπλῶς συμβάλει εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων — καὶ διὰ τῆς ποιητικῆς τῆς παραγωγῆς — καὶ διὰ τῶν μεταφράσεων ἐκ τῆς συγχρόνου ἰταλικῆς ποιήσεως καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀπάντων τοῦ Καβάφη μετὰ πλήρους σχολιασμοῦ.

10) Ἀπονέμεται *Βραβεῖον* μετὰ χρηματικοῦ ἐπάθλου 40.000 δραχμῶν εἰς τὸν κ. **Α. Φλωράκη** διὰ τὸ βιβλίον αὐτοῦ «*Τῆνος - λαϊκὸς πολιτισμὸς*». Τὸ ἔργον τοῦ κ. Φλωράκη πληροῖ μέγα κενὸν εἰς τὴν λαογραφίαν μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων διὰ τὴν ἀνάδειξιν μεγάλων καλλιτεχνῶν, νήσων τοῦ Αἰγαίου. Τὸ ἔργον ἀποτελεῖ ἄριστον πρότυπον καὶ κίνητρον διὰ παρομοίας ἐργασίας. Ἄς σημειωθῆ ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶναι νέος, τριτοετῆς σπουδαστὴς τῆς Παντείου Σχολῆς, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπερνικήσῃ πολλὰς δυσχερείας διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον του τοῦτο τὸ ὁποῖον φέρει τὴν σφραγίδα τῆς γνησίας ἀγάπης πρὸς τὸν λαόν.

11) Ἀπονέμεται τὸ *Βραβεῖον Ἀλέκου Δράκου* δραχμῶν 50.000 εἰς τὸ ἔργον τῆς κ. **Αἰκατερίνης Κουμαριανοῦ** «*Ὁ Τύπος στὸν ἀγῶνα 1821 - 1827*». Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς τόμους καὶ ἔχει ἐκδοθῆ εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν ἐκδόσεων «Ἐρμῆς». Πρόκειται περὶ μιᾶς εὐρυτάτης ἀνθολογήσεως τῶν ἐφημερίδων τοῦ ἀγῶνος, τῶν χειρογράφων ἐφημερίδων τῶν ἐτῶν 1821 - 1822, τῆς «Σάλπιγγος Ἑλληνικῆς», τοῦ 1821, τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Ἀθηνῶν», 1824 - 1826, καὶ ἄλλων. Τοῦ ὅλου ἔργου προτάσσεται μακρὰ εἰσαγωγή, εἰς δὲ τὸ

τέλος καταχωρίζονται πίνακες θεμάτων, εύρετήριοι κυρίων ονομάτων. Τὸ ἔργον ἔχει χαρακτηῖρα ἐγχειριδίου ἐρεῦνης καὶ ἐνημερώσεως.

12) Ἀπονέμεται τὸ *Βραβεῖον Γ. Φωτεινοῦ* 50.000 δραχμῶν εἰς τὸν κ. **Χρῆστον Σαμουηλίδην** διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ «*Ἀκριτικὴ γενιά*». Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ χρονικὸν τοῦ μαρτυρικοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου, τῆς προαιωνίου αὐτῆς ἐστίας, ὅπου διετηρεῖτο ἄσβεστος ἡ ἱστορικὴ, θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ συνείδησις τῆς φυλῆς ἡμῶν. Τὸ ἔργον διακρίνεται ἀπὸ ὑψηλὸν βαθμὸν τέχνης τοῦ λόγου, ἀντάξιον τῶν ἱστορουμένων ἐν αὐτῷ. Ἡ μορφή μυθιστορίας δὲν μειώνει τὴν ἱστορικότητα, τοῦναντίον δίδει πλαστικὴν ζωηρότητα εἰς τὰς συμφορὰς τὰς ὁποίας ἔζησαν οἱ Πόντιοι καὶ γεννᾷ εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸ συναίσθημα τοῦ σπαραγμοῦ.

13) Ἀπονέμεται *Βραβεῖον* εἰς τὸν κ. **Νίκον Σημηριώτην** διὰ τὴν *Ραφωδίαν* του ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἄστρα*», ἀποτελουμένην ἀπὸ 3335 στίχους. Πρωτότυπος εἶναι ἡ φιλοδοξία τοῦ συγγραφέως νὰ ὑμνήσῃ εἰς τὰ ὀκτὼ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα διαιρεῖ τὸ ἔργον του τοὺς ὀκτὼ πλανήτας τοῦ ἡλιακοῦ μας συστήματος—καταφεύγων εἰς πλουσίας μυθολογικὰς πηγὰς ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σύγχρονον ἀστρονομίαν.

14) Ἀπονέμεται Ἔπαινος εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον Οἰκονόμον κ. **Ζαχαρίαν Χαλκιάδην** διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ «*Λαογραφικὰ τῆς Κάσου*». Ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως εἶναι νὰ περισώσῃ ἀπὸ τὴν λήθην τὰ ἔθιμα, τὰς δοξασίας καὶ τὴν διάλεκτον τῆς γενετικῆρας νήσου, τῆς Κάσου.

15) Ἀπονέμεται Ἔπαινος εἰς τὸν κ. **Ἰωάννην Στεφανίδην** (Ῥόδιον) διὰ τὸ βιβλίον του «*Ῥόδος, ἡ νόμφῃ τοῦ ἡλίου ἢ ἡ ἱστορία τῆς νήσου*». Πᾶν ὅ,τι ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν Ῥόδον συνέλεξε μεθ' ὑπομονῆς καὶ ἐπιμελείας ὁ συγγραφεύς. Πανταχοῦ δὲ τοῦ βιβλίου διαφαίνεται ἡ ὑγιὴς ἐλληνοπρεπὴς ἀνατροφὴ καθὼς καὶ τὰ ἰδανικά, ἅτινα ἐφώτιζον τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν σειρὰν τῶν γενεῶν μέχρι σήμερον.

16) Μετὰ πρότασιν τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἰδρύματος «*Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη*» καὶ ἀπόφασιν τῆς Ὀλομελείας ἀπονέμεται τὸ *Βραβεῖον τοῦ Ποιητικοῦ Λόγου* μετὰ χρηματικοῦ ἐπάθλου 100.000 δραχμῶν

εἰς τὸν κ. **Γ. Βαφόπουλον** διὰ τὸ βιβλίον του «*Τὰ ποιητικά*», τὸ *Βραβεῖον τοῦ Ἀφηγηματικοῦ Πεζοῦ Λόγου* μετὰ χρηματικοῦ ἐπάθλου 100.000 δραχμῶν εἰς τὸν κ. **Ἀγγελον Βλάχον** διὰ τὸ βιβλίον του «*Ἐνας φιλέλλην τοῦ 1821*», τὸ ὁποῖον ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων δύο ἔργων του «*Ὁ Κύριός μου Ἀλκιβιάδης*», καὶ «*Οἱ τελευταῖοι Γαληνότατοι*» ἀποτελεῖ τριλογίαν τῆς ὁποίας ἡ διαδρομὴ καλύπτει καὶ τὴν τελευταίαν τριετίαν, τὸ *Βραβεῖον διὰ τὸ δοκίμιον* μετὰ χρηματικοῦ ἐπάθλου 100.000 δραχμῶν ἀπονέμεται εἰς τὸν κ. **Ι. Μ. Παναγιωτόπουλον** διὰ τὸ βιβλίον του «*Σκλήροὶ καιροί*». Τέλος τὸ *Βραβεῖον* εἰς μνήμην *Μιλτιάδη καὶ Μαρίας Νεγρεπόντη* ἀπονέμεται εἰς τὸν κ. **Ἀθ. Κωστάκη** διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ «*Τὸ ἐλληνογλωσσον καπαδοκικὸν χωρίον Μιστί*».

17) Ἐπίσης μετὰ πρότασιν τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἰδρύματος «*Κώστα καὶ Ἐλένης Οὐράνη*» καὶ ἀπόφασιν τῆς Ὀλομελείας ἀπονέμεται *Βραβεῖον* μετὰ χρηματικοῦ ἐπάθλου 200.000 δραχμῶν εἰς τὸ **Κέντρον Μικρασιατικῶν Μελετῶν** διὰ τὸ ὅλον ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν αὐτοῦ ἔργον ἀναφερόμενον εἰς τὸν πνευματικὸν βίον καὶ πολιτισμὸν τῶν πατρίδων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Μετὰ πρότασιν τῆς *Τάξεως τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν* καὶ ἀπόφασιν τῆς Ὀλομελείας:

1) Ἀπονέμεται *Βραβεῖον* 50.000 δραχμῶν εἰς τὸν κ. **Κ. Πιτσάκη** διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπανέκδοσιν τοῦ κειμένου τῆς *Ἐξαβίβλου* τοῦ Ἀρμενοπούλου μετὰ μακρᾶς εἰσαγωγῆς καὶ πολλῶν σημειώσεων. Εἰς τὴν σημαντικὴν του εἰσαγωγὴν ὁ συγγραφεὺς ἀναλύει ὅλα τὰ ἐπίμαχα προβλήματα συνδεόμενα πρὸς τὴν Ἐξαβίβλον καὶ ἐξετάζει τὸ βυζαντινὸν δίκαιον τοῦ 14^{ου} αἰῶνος. Ἡ ὅλη ἀνάλυσις καὶ ἐπιχειρηματολογία εἶναι στερεῶς θεμελιωμένη. Εἰς ἐποχὴν δὲ καθ' ἣν σπανίζουσιν αἱ ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου μελέται, ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ κ. Πιτσάκη ἀποτελεῖ εὐχάριστον ἔκκληξιν.

2) Ἀπονέμεται τὸ προκηρυχθὲν *Βραβεῖον τοῦ Ἀργυρίου καὶ τῆς Πολυξένης Ἀγγελετοπούλου* δρχ. 50.000 εἰς τὸν κ. **Ἰωάννην Κριτζᾶν**,

δικηγόρον, διὰ τὴν ὑποβληθεῖσαν μελέτην του ὑπὸ τὴν ἔνδειξιν «*Μηδένα ἀνήκουστον δικάζειν*». Ὑπεβλήθη καὶ ἕτερα μελέτη ὑπὸ τὴν ἔνδειξιν «*Ἀνατέλλων ἥλιος*». Ἄν καὶ ἀμφοτέραι αἱ μελέται ἐμφανίζουσιν ἀρετὰς καὶ εἶναι συντεταγμέναι ὑπὸ συγγραφέων κατεχόντων τὸ δυσχερὲς πρόβλημα «*Περὶ τῆς διεθνοῦς καὶ ἐσωτερικῆς δικαιοδοσίας κατὰ τὸν νέον κώδικα τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας*», ἡ μελέτη τοῦ βραβευομένου κ. Κριτζᾶ διαπραγματεύεται τὸ δυσδάμαστον ὑλικὸν μὲ βιβλιογραφικὸν καὶ νομολογικὸν ἐξοπλισμὸν πλήρη καὶ ἀναλύει λεπτομερῶς ὅλα τὰ οὐσιώδη συναφῆ προβλήματα, δημοσιευομένη δὲ θ' ἀποτελέσῃ ὄντως συμβολὴν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ θέματος τῆς ἐσωτερικῆς καὶ διεθνοῦς δικαιοδοσίας ὑπὸ τὸν νέον Κώδικα τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας.

3) Ἀπονέμεται τὸ *Βραβεῖον Ἀναστασίου Τσοῦφλη* ἐξ 70.000 δραχμῶν εἰς τὸν κ. **Θεόδωρον Νικολάου**, πραγματευθέντα τὸ τεθὲν ὑπὸ τῆς οἰκείας *Τάξεως* θέμα «*Περὶ τῶν περὶ πολιτείας καὶ δικαίου θεωριῶν*» τοῦ Γ. Πλήθωνος - Γεμιστοῦ. Ἡ ὑπὸ τὴν ἔνδειξιν «*Οὐ γὰρ ἄλλη αἰτία τοῦ πόλεις εὖ ἢ κακῶς πράττειν ἢ πολιτεία σπουδαία ἢ φαύλη ἐγκαθεστηκυῖα*», ἐργασία αὐτοῦ, διακρίνεται διὰ τὴν ἄψογον αὐτῆς λογικὴν δομὴν, ἐξετάζει τὸ τεθὲν θέμα συστηματικῶς, ἀποδίδει δὲ μὲ ἀκρίβειαν τὰς σκέψεις τοῦ Γεμιστοῦ καὶ στηρίζεται εἰς πλουσίαν βιβλιογραφίαν.

4) Ἀπονέμεται τὸ *Βραβεῖον τοῦ Πανελληνίου Ἱεροῦ Ἰδρύματος τῆς Ἐξαγγελιστρίας τῆς Τήνου* ἐκ 50.000 δραχμῶν εἰς τὸν σεβασμιώτατον **Μητροπολίτην Σάρδεων Μάξιμον** διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ «*Ἡ ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως*». Τὸ ἔργον ἀποτελεῖ βαθεῖαν καὶ τεκμηριωμένην ἱστορικὴν μελέτην καὶ δεικνύει ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶναι κράτιστος γνώστης τῆς ἱστορίας τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Δίδει δὲ ἐν πρώτοις ἐξαίρετον ἐρμηνείαν τῆς ἀρχικῆς ἐννοίας τῆς καθολικότητος τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ὅλον ἔργον διαπνέεται ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀληθινὴν πνοὴν τῆς Ὀρθοδοξίας, ἡ ὁποία παρουσιάζεται μὲ σαφήνειαν, ἐμβριθείαν καὶ δροσερότητα λόγου. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι συνάμα ἀντικειμενικὸς καὶ μένει πιστὸς εἰς τὰ κείμενα.

5) Ἀπονέμεται *Εὐφημος Μνεία* εἰς τὴν κοινότητα **Νεοχωρίου Μεσολογγίου** διὰ τὴν ὅλην αὐτῆς πνευματικὴν δραστηριότητα. Ἡ κοινότης αὐτὴ ἐκδίδει μηνιαῖον πολυγραφημένον περιοδικὸν μὲ ποικίλον λαογραφικὸν καὶ ἱστορικὸν περιεχόμενον, ἐξέδωκε δὲ πολυτελεῆ τόμον περιέχοντα τὰ λογοτεχνικὰ ἅπαντα τοῦ ἐκ τῆς ἰδίας κοινότητος καταγομένου λογοτέχνου **Μίνου Ζώτου** καὶ ζήσαντος ἀπὸ τοῦ 1905 - 1932.

6) Ἀπονέμεται *Ἑπαινος* εἰς τὸν Ἀρχιμανδριτὴν κ. **Θεόφιλον Σιμόπουλον** διὰ τὸ δίτομον αὐτοῦ ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Μάρτυρες καὶ ἀγωνισταὶ ἱεράρχαι ἀπὸ τοῦ 1821 - 1829*». Τὸ ἔργον ἀποτελεῖ συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, προκύπτει δὲ ἀπὸ μελέτην τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Ἐθνολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν, παρουσιάζει δὲ δεκάδας ὁλοκλήρους ἱεραρχῶν, οἵτινες ἐμαρτύρησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πίστιν.

7) Ἀπονέμεται *Βραβεῖον* εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα κ. **Ἰωάννην Βασιλείου**, διότι παραλλήλως πρὸς ὅσα ἔπραξεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διὰ τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Θεάτρου ἐν Πάτραις, συνέβαλε καὶ ὁ ἴδιος διὰ χρηματικῶν ποσῶν καὶ διὰ τεχνικῶν μελετῶν εἰς τὴν ὅλην ἀνοικοδόμησιν τοῦ μνημείου τούτου, τὸ ὁποῖον κατέστη ἤδη κέντρον καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων τῆς πόλεως Πατρῶν κατὰ τὸ θέρος.

8) Ἀπονέμεται *Βραβεῖον* εἰς τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκδιδόμενον ἐπὶ 63 ἔτη ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου, ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν «**Νέα Σιών**». Τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἀποτελεῖ πνευματικὴν δάδα τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ περιέχει μελέτας θεολογικάς, ἱστορικάς καὶ γενικῶς ἐπιστημονικάς, στρεφομένας εἰς φλέγοντα ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας.

9) Ἀπονέμεται *Χρυσὸν Μετάλλιον* εἰς τὸν **Ἑλληνα Ναύτην**, ὁ ὁποῖος παλεύει ἀνὰ τὴν οἰκουμένην μὲ τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον, διακινδυνεύει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὴν ζωὴν, τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ἀρτιμέλειάν του, διὰ νὰ κυματίζη ἢ γαλανόλευκος εἰς τοὺς ὠκεανοὺς καὶ τὰ πελάγη.

Παρακαλεῖται ὁ ἐπὶ τῆς Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας Ὑπουργὸς ὅπως παραλάβῃ τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ διάκρισιν τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὸν Ἑλληνα Ναύτην.

10) Ἀπονέμεται ᾽*Επαινος* εἰς τὸν ἀπόφοιτον τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν κ. **Κωνσταντῖνον Οἰκονόμου**, διότι μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του διέσωσε γυναῖκα, ἣτις ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὸν πλοῦν πλοίου ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Αἴγινα. Ὁ κ. Οἰκονόμου διὰ νὰ σώσῃ τὴν πνιγομένην γυναῖκα ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ ἐρρίφθη ὁ ἴδιος εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κατώρθωσε μετὰ πολλῶν κόπων καὶ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του νὰ τὴν σώσῃ.

11) Ἀπονέμεται ᾽*Επαινος* εἰς τὴν μαθήτριαν τοῦ Γυμνασίου Σπηλίου Ρεθύμνου **Παρασκευὴν Γλυνιαδάκη**, διότι κατὰ τὸν πνιγμὸν τῶν μαθητριῶν τοῦ Γυμνασίου εἰς τὴν θαλασσίαν περιοχὴν Γεωργιουπόλεως, ἐπέδειξε θάρρος καὶ ψυχραιμίαν ἀξιοθαύμαστον καὶ μὲ προφανῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς της κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὰς συμμαθητρίδας της Ἀντιόπην Παπαγιαννάκη, Ἰωάνναν Παπαγιαννάκη καὶ Ἀγγελικὴν Δουλγεράκη.

12) Ἀπονέμεται ᾽*Επαινος* εἰς τὸν τροχονόμον χωροφύλακα **Εὐστάθιον Ἀθανασόπουλον**, διότι μὲ προφανῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς του διέσωσε μικρὸν μαθητὴν κινδυνεύοντα νὰ παρασυρθῇ καὶ φονευθῇ ἀπὸ αὐτοκίνητον. Ὁ Ἀθανασόπουλος ὅταν εἶδεν αὐτοκίνητον κινούμενον μετὰ μεγάλης ταχύτητος καὶ παραβαῖνον τὸ διὰ τοὺς πεζοὺς πράσινον φῶς ἐκινήθη ἀστραπιαίως πρὸς ὀμάδα μαθητῶν διερχομένων ἐνηγκαλίσθη τὸν προπορευόμενον, ἀνήρπασεν αὐτὸν σχεδὸν ἐκ τῶν τροχῶν τοῦ αὐτοκινήτου καὶ ἀπώθησε τοὺς λοιποὺς πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἡ γενναία αὐτῆ προᾶξις αὐτοθυσίας ἀποτελεῖ παράδειγμα πρὸς μίμησιν.

13) Ἀπονέμεται ᾽*Επαινος* εἰς τὸν κλειδοῦχον τοῦ Σταθμοῦ Βεροίας τῶν κρατικῶν Σιδηροδρόμων κ. **Σπυρ. Κατσέν**, διότι μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του ἐτόλμησε ν' ἀναρριχηθῇ εἰς ἀκυβέρνητον κινουμένην ἀμαξοστοιχίαν καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν στάθμευσιν αὐτῆς. Εἶναι ὄντως παράτολμος καὶ δραματικὴ ἢ δραῖσις τοῦ κλειδούχου τούτου τῶν Σιδη-

ροδορόμων. Ἀπὸ τὸ τρίτον ὄχημα ὅπου ἀνερριχήθη ἐπήδησεν εἰς τὸ δεύ-
τερον, τοῦ ὁποίου ἔσφιξε τὴν τροχοπέδην, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτύχη τὴν
στάθμευσιν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὴν ὀροφήν τοῦ δευτέρου ὀχήματος ἐπήδη-
σεν εἰς τὸ πρῶτον ὄχημα καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐπήδησεν εἰς τὴν μηχανήν, τῆς
ἐν κινήσει πάντοτε ἀμαξοστοιχίας, καὶ μὲ χειρισμὸν τῆς αὐτομάτου πέδης
κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχη τὴν στάθμευσιν τοῦ συρμοῦ.

14) Ἀπονέμεται Ἔπαινος εἰς τὸν κ. **Βασίλειον Λαζανᾶν** διὰ τὴν
ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἀποστολικὴν αὐτοῦ ἀφοσίωσιν εἰς τὸ ἀνθρωπιστικὸν
ὑπὲρ τῶν κωφολάλων αὐτοῦ ἔργον. Ὁ κ. Λαζανᾶς ὠργάνωσεν εἰδικὴν
ἐκπαίδευσιν τῶν κωφολάλων, συνέγραψεν εἰδικὰς μελέτας, διευθύνει δὲ
τὸ ἐθνικὸν ἴδρυμα προστασίας κωφολάλων. Ἐπίσης εἰς τὴν πρωτοβου-
λίαν του ὀφείλεται ἡ ἴδρυσις ἐκπαιδευτικῶν κέντρων κωφολάλων ἐν
Θεσσαλονίκῃ, ἐν Σέρραις καὶ ἐν Βόλῳ.

15) Ἀπονέμεται μεταθανατίως *Βραβεῖον* εἰς τὸν μαθητὴν τοῦ
Οἰκονομικοῦ Γυμνασίου Βόλου **Νικόλαον Καραντοῦρον**, διότι οὗτος, ἂν
καὶ ἀνάπηρος ἀπὸ πολιομυελίτιδα, δὲν ἐδίστασε νὰ τολμήσῃ νὰ σώσῃ
τὸν πνιγόμενον συμμαθητὴν του Κουτούκαν καὶ ἔσωσεν αὐτόν, ἐπνίγη
ὅμως ὁ ἴδιος, θυσιάσας τὴν ζωὴν του διὰ τὸν φίλον του.

Περαίνων τὴν ἔκθεσιν ταύτην τῶν πεπραγμένων ἐπιθυμῶ νὰ εὐχα-
ριστήσω ἅπαν τὸ προσωπικὸν τῆς Ἀκαδημίας ἐπιστημονικόν, διοικητι-
κὸν καὶ βοηθητικὸν διὰ τὴν ἀκάματον αὐτοῦ ἀφοσίωσιν εἰς τὸ ἔργον
τῆς Ἀκαδημίας. Τέλος ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω τὸν κ. Πρόεδρον τῆς
Ἀκαδημίας διὰ τὴν καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἀρμονικωτάτην μετ' αὐτοῦ συνερ-
γασίαν.

R E P O R T
ON THE ACTIVITIES OF THE ACADEMY DURING 1972
BY THE SECRETARY GENERAL
J. N. THEODORACOPOULOS

The Academy is the spiritual institution par excellence. Yet, there are many who look at the Academy from a different angle. This is a gross error, indicating unawareness of the gravity of spirit to life, ignorance of the fact that there can be no life without spirit. But the spirit has always been historical; in fact, it is marked by historicity, which is attended with human pain. Even the spirit of physical science, even the spirit of technology has this trait of historicity. It is not an accident that modern physical science and technology are historically associated with certain peoples and certain historical preconditions. The spirit becomes cosmopolitan, but its origin is always indigenous, that is, it always comes to light at a certain, specific place and time, moving from specific men and peoples. Cosmopolitanism may generalize the spirit but, in so doing, also decolorizes it.

The Academy of Athens cherishes and cultivates the historicity of the Greek spirit in all of its forms and dimensions, but without being indifferent to, or ignoring, the historicity and great historical moments of the spirits of other nations. The spirit takes on three forms, says Nietzsche: the form of a camel, the form of a lion, and the form of a child. From a camel the spirit is transfigured into a lion, from a lion into a child. As a camel, the spirit symbolizes the burden it carries as it marches along, lonely and desolate, through the desert that surrounds it. As a lion, the spirit symbolizes freedom; the freedom it wins in its fight with the dragon, which dragon is the inexorable *m u s t*. But to this inexorable «must», the freedom of the spirit as a lion opposes «I will». I will to create new values. A holy *n o* to *m u s t*

sometimes means «I will». To the sacrosanct must, the freedom of the spirit opposes the sacrosanct no. And why should the almighty lion, as a symbol of freedom—why should he, too, become a child? Why should the spirit ultimately assume the form of a child? Because the child is innocent, and forgets; it is a fresh start, a play, a wheel that turns by itself. The child is an initial movement, a holy affirmation, a holy yes. And the play of spiritual creation needs a holy «yes» to the spirit and the life that carries it. The play of spiritual creation needs a holy «yes» to the desert that surrounds it. And, now that the spirit has become more cosmopolitan than ever before, the desert has become more arid and more desolate than it ever was. Spiritual creation does not only need a holy «yes» of its creator, who always lives in the desert, but preresquires the affection of those who have dedicated themselves to a watch on the spiritual creation of their land, day and night.

The Academy of Athens is pre-eminently the spiritual institution that affectionately and laboriously follows this country's spiritual creation. Aside from their personal spiritual activities, the members of the Academy engage in the toilsome task of overseeing both the scientific research Centres that belong to it and this country's spiritual and scientific creation. This latter part of the task of our own Academy members, on which much effort and time is being expended and which consists in reviewing scientific and literary works, is not included at all in the functions of other academies of the West or, if it is, does not take up so much of them, as I am in a position to know. All this is intended for the friends of the Academy of Athens and for all those Greeks in general in whose soul the Academy occupies a prestigious place; it is not meant for the enemies of the Academy, to whom no answer is ever going to be given.

The number of friends of the Academy is large and keeps growing with time. To the number of prizes advertised by the Academy

for this year (ten prizes endowed by *George Photeinos*, two by *Anastasius Tsouflis*, two by the *Ministry of Culture and Sciences* for the writing of biographies of national benefactors, one each by *Agis Tambacopoulos*, *Alexander Diomedes*, *Peter Angeletopoulos*, *Demetrius Lampadarios*, *Epaminondas Papastratos*, the *Association of Textile Industry Scientists*, *Th. Aretaeos*, *G. Panopoulos*, the *Ministry of Agriculture*, *Mr. Charles* and *Mrs. Lily Botsaris*, *Mr. Demetrius* and *Mrs. Aegle Botsaris*, *Mrs. Litsa Papas-Montsenigos*, *Mr. Michael Pesmatzoglou*, and the Academician *Mr. Anastasius Orlandos*) or a total 28 prize endowers, friends of the Academy, the following five new endowers were added: the *Xanthé Town Council*, the *National Bank of Greece*, the *Commercial Bank of Greece*, *Petrola Hellas* under the chairmanship of *Mr. Z. Latsis* and, lastly, *Mrs. Litsa Papas-Montsenigos*. These were joined by our new donors: *Mrs. Sophia Souliotis-Nicolaidis* who, after donating manuscripts of her father, the late Academician *Aristomenes Provelenghios*, last year, donated other works of her father in manuscripts along with all of his remains this year; *Mr. Alexander Rizos Rangavis*, who donated a major portion of the archive of the *Rangavis* family to the *Centre for Modern Hellenism History*, where other smaller sections of the same archive have been deposited; lastly, *Mr. Theodore Afthentopoulos*, who donated manuscripts relating to the intellectual and national activities of the *Hellenic Philological Association* in *Constantinople* in the years 1918-1922.

But special mention should be made here of the great donation to the Academy made by its late resident member *Helen Ouranis*, who says in her holographic will: «I hereby constitute the Academy of Athens to be my heir and leave thereto my entire real and personal property wherever located. The Academy of Athens shall not mix this my property with its own. The Academy of Athens shall create a foundation named *Costas and Helen Ouranis Foundation*. The object of this foundation shall be the support of, and assistance to, literature.

The means for accomplishment of this object shall include (a) publications of works of modern Greek literature and (b) the instituting of prizes and cash awards and other rewards to be presented by the Academy. Specifically, the Academy shall award three annual grand prizes in perpetuity, named *Costas and Helen Ouranis Prizes*, for poetry, fiction, and essay.» At the same time, endowment of one more annual prize in perpetuity, in the memory of her parents *Miltiades* and *Maria Negrepontis*, is stipulated by Helen Ouranis. You will hear in a while to whom these prizes are awarded for the current year. For the following year, the Academy of Athens advertises, in pursuance of the will, three prizes of the «*Costas and Helen Ouranis Foundation*», of Dr. 100,000 each, for one work of poetry, one of fiction and one essay. These prizes will be awarded by the Academy in December 1973 to works published within the last three years — from 1st September 1970 through 30th September, 1973. Also advertised are two more prizes in the memory of *Miltiades and Maria Negrepontis*, of Dr. 100,000 each: the first for an unpublished work on the subject of «Taxation policy and economic development in Greece during the part of the 20th century to this day», to be awarded in December 1974 to a work submitted not later than 30th September, 1974; the other will be awarded by the Academy in December 1973 to a work relating to the military or political or intellectual struggles during the Revolution of 1821.

I should also mention here that the Costas and Helen Ouranis Foundation Board has already set forth a plan of action, the salient points of which are: (a) Creation of chairs of modern Greek language and literature in foreign universities, (b) purchase of manuscripts of modern Greek classics, (c) grant of fellowships for the study of modern Greek literature from 1453 to this day, (d) translation of notable works of modern Greek literature into foreign languages, (e) translation of important works of foreign literary writers into Greek,

(f) compilation of bibliographies of modern Greek classics patterned after the model of G. Catsimbalis's bibliographies, (g) creation of a library of modern Greek literature and an effort to purchase all first editions.

The Academy's publishing activities during the year reviewed include the following publications: (a) Volumes XV, XVI, and XVII of the Annuary of the Centre for Research on the History of Greek Law; (b) Volume I of the Annuary of the Centre for Research on Greek Philosophy entitled «*Philosophy*», the success of which exceeded all expectations; (c) The voluminous biography of Simon Sinas, founder of the Academy by Gymnasium Headmaster G. Laios, the first in the series of «*Biographies of National Benefactors*», the cost of which has been largely met with a grant by the Ministry of Culture and Sciences, to which I am expressing the Academy's thanks from this place. (d) The Centre for Greek Folklore Research published a series of three long-playing folk music records. The records include demotic songs and religious hymns as well as acritic, kleptic and historic songs of the Greek Revolution. The selection and editing were made by Mr. Peristeris, while the long commentary accompanying the records was written by the Academician Mr. **G. Megas**. This publication was financed with a special grant by the State, to which the Academy's thanks are expressed from this place. Volumes XXXI, XXXII and XXXIII of the treatises are in the press. Of these, volume XXXI contains Prof. H. Tool's work on the Hippocratic Collection book «On the Heart», volume XXXII contains a work by the Academician Mr. **J Triccalinos** entitled «*Geology of the Acropolis: A Microtectonic Research*» and, lastly, volume XXXIII contains a work by the Academician Mr. **G. Mylonas** entitled «*The Religious Centre of Mycenae*». Also in course of preparation are the volume of the Academy's *Acta* for 1972, and volume II of «*Philosophy*», the Annuary of the Greek Philosophy Centre. Likewise in the press are Mr. L. Papadaeos's work

on the «*Popular Architecture of Imbros Island*», a Folklore Centre publication, the Academician Mr. **Anastassius Orlandos's** work entitled «*The Engravings of the Parthenon*», a publication of the Centre of Medieval and Modern Hellenism—which, it should be noted, is largely produced at the author's own costs—and the volume entitled «*The Meteora Manuscripts*». Another two important issues by the same centre are worth mentioning here, on the printing of which competitive bids have already been obtained: (a) The «*Ephemeris*» of the years 1791-1797 and (b) the «*Psara Archive*», edited by Mr. B. Sphyroeras, of the Centre's editorial staff and Assistant Professor at the Philosophical School, University of Athens. Lastly, the abstracts of Foreign Office correspondence with the British Embassy and British consulates in Greece in the years 1827-1832, published by the Modern Hellenism Centre as a distinct volume in the series of «*Monuments of Greek History*», are now two-thirds printed and take up 640 pages. The volume of the Academy's Acta for the year 1972 includes 14 scientific papers by full members of the Academy and 12 by outside scholars and scientists.

Worthy of notice is the fact that the sales of Academy issues reached a record level in 1972. To be more specific, 1,210 volumes of various publications were sold overseas and 625 volumes in Greece. These figures give an eloquent answer to the Academy's irresponsible accusers.

Pursuant to the provisions of donors' wills, the Academy granted five new fellowships in the course of the ending year, viz., two fellowships to physical science graduates for advanced training overseas for two years, with income from the endowment fund of *Euthymia Mertsaris*, née *A. Ctenas*; two fellowships for three-year studies in sculpture overseas, with income from the *J. Bozos* and *U. Constantinides* endowment funds respectively; lastly, one fellowship for two-year

studies in painting overseas with income from the *J. Bozos* endowment fund.

Absent from the Academy's spiritual family at this moment, having passed away, are: *Emmanuel Emmanuel*, full member of the Academy, *Class of Exact Sciences*, one of the first, founding members; *John Spyropoulos*, full member of the Academy, *Class of Moral and Political Sciences*; *Gyula Moravcik*, foreign fellow of the Academy, *Class of Letters and Fine Arts*; and *Sophia Antoniadis*, corresponding member of the Academy, *Class of Letters and Fine Arts*, professor at the universities of Leiden and Amsterdam for many years and first Director of the Hellenic Scientific Foundation in Venice.

On the other hand, the following joined the Academy's spiritual family in the year 1972: Mr. **Nicholas Hatzikyriacos - Ghicas**, elected to the Chair of Figurative Arts, *Class of Letters and Fine Arts*; Mr. **Bruno Lavagnini**, Full Professor of Greek Literature and Dean of the Philosophical School, University of Palermo, member of the Academy of Palermo and of the Lincei Academy of Rome, Mr. **Doro Levi**, Director of the Italian Archaeological School in Athens, and Mr. **Pierre Chantraine**, Associate Professor at the University of Paris and member of the French Academy, elected foreign fellows of the Academy, *Class of Letters and Fine Arts*; the Anglican Archbishop of **Canterbury** and All England **Michael Ramsay**, former professor at the University of Durham, President of the World Council of Churches, elected foreign fellow, *Class of Moral and Political Sciences*; Mr. **John Argyris**, professor at the University of Stuttgart, Director of the Stuttgart Computer Centre, elected corresponding member of the Academy, *Class of Exact Sciences*. Also elected corresponding members, *Class of Letters and Fine Arts* were: Mr. **Pierre de la Coste - Messelière**, member of the French Academy of Inscriptions and Letters; Mr. **Rudolf Pfeiffer**, Associate Professor at the University of Munich; Père **Vitalien Laurent**, former Director

of the French Institute of Byzantine Studies, Director of Studies at the National Centre of France for Scientific Research since 1962, member of the U.S. Academy of Political and Social Sciences, corresponding member of the Bavarian Academy; **Sir Steven Runciman**, fellow of the British Academy, honorary fellow of Trinity College, Cambridge University, former Professor of Byzantine Studies at the University of Constantinople; Mr. **Arthur Dale Trendall**, Professor of Archaeology at the University of Canberra, Australia; Mr. **Quintino Catandella**, Professor of Greek Literature at the University of Catania. Lastly, elected corresponding members, *Class of Moral and Political Sciences*, were Mr. **George Patrick Henderson**, Professor at the University of Dundee, Scotland, and Mr. **Michele Sciacca**, Professor of Philosophy at the University of Genova. Unfortunately, the acknowledging decrees for these elections have not been issued as yet. As keeper of the laws under the Academy's charter, I am, therefore, urging the Minister of National Education and Religion from this place to end this pendency.

The Academy was represented in 1972 at the following international meetings: (a) At the convention of the International Union of Academies, held in Brussels, by the Academician and Secretary General Mr. **John Theodoracopoulos** and the Academician Mr. **Dionysius Zakythinis**. It should be noted here that the International Union of Academies is one of the most important spiritual organisations in the world and that the majority of subjects with which it is concerned relate to classical Greek civilisation. At the ballot taken to fill three positions on the Union's presiding body, the Secretary General of the Academy of Athens received the greatest number of votes; (b) at the 1st International Symposium on Prehistoric Religions, convened at Valcamonica, Italy, the Academy was represented by the Academician Mr. **George Mylonas**; (c) at the 3rd American Symposium on Peptides (Proteins), the Academy was represented by the Acad-

emician Mr. **L. Zervas**, invited to take part as Honorary Chairman (d) at the International Mathematics Conference at Rethymnon, Crete, the Academy was represented by the Academician Mr. **Philo Vassiliou**, who assumed the chair; (e) the President of the Academy Mr. **Gregory Cassimatis** and the Academician Mr. **Mylonas** took part at the 2nd International Humanistic Conference, 1972, held in Athens; (f) the Academy was represented by the Academician Mr. **Nicholas Louros** at the celebration of the 50th anniversary of the French Academy of Medicine in Paris; (g) the Academy was represented at the 5th International Conference on Medieval Philosophy, convened in Madrid, by its **Secretary General**, who presented a paper on «*The Fate of Philosophy in the Byzantine Era*» and was elected a member of the presiding body of the International Union of Medieval Philosophy.

The following members of the Academy of Athens were honoured with a variety of academic and scientific distinctions in the course of the ending year: (a) The Academician Mr. **Zakythinios** was elected foreign fellow of the Serbian Academy of Sciences and Arts; (b) the Academician Mr. **Louros** was elected President of the International College of Surgeons; (c) the Academician Mr. **Spyridon Marinatos** was elected corresponding member of the British Academy, and (d) the Academician and Secretary General Mr. **Theodoracopoulos** was elected corresponding member of Heidelberg's Academy of Sciences.

From amongst the academic staff of the Academy's research centres, the following were delegated by the Academy and took part in scientific conferences: (a) Mr. D. Vayacakos, Director of the Centre for Compilation of the Historical Dictionary, attended the 11th International Conference on Names and Toponyms in Sofia, (b) Mr. Linus Benakis, Director of the Greek Philosophy Centre, attended the 5th International Medieval Philosophy Conference in Madrid, and (c) Mr.

Titus Yohalas, Historical Dictionary editor, attended the Albanology Conference held at Innsbruck, Austria.

The Academy invited and hosted for a week Mr. **Georg Gadamer**, its foreign fellow, Professor of Philosophy at the University of Heidelberg, who talked at a public session of the Academy on «*The Significance of Greek Philosophy to the Present*». Mr **Douglas Dakin**, corresponding member of the Academy, Professor of History at the University of London, also talked at a public session on «*The Study of Greek History*».

A large number of books and periodicals from overseas and local sources were accessioned to the Academy's central library and its centres' individual libraries. Specifically, 2,365 books and periodicals were accessioned to the central library and 4,143 to the specialized libraries of the Academy's centres, or a total 6,508 books and periodicals.

In principle, the riches of books are material riches. Their spiritual riches lie deep inside them, where the meanings of books are hidden, where their spiritual content rests in silence. When this content is assimilated and from the state of silence comes to life, then man is edified and develops. There are two kinds of poverty: material and spiritual poverty. Some will view material poverty as the cause of spiritual poverty, while others will regard spiritual poverty as the cause of material poverty. Our land is familiar with both kinds of poverty. Those who attribute spiritual poverty to material causes follow Marx's doctrine, whether they be confessed Marxists or pathetic upstart laggards in Marxist wisdom in middle-class communities. All these will rave when technical material projects are carried out and will proclaim that the barrier of poverty has been smashed. But they do not know that the barrier of material poverty can only be smashed when spiritual poverty is eliminated. The Russians gained a bitter experience from the first 15 years of application of Marx's doctrine, for they paid for

it with 15 million people who died of famine, and were forced to invert the dialectical relationship between material and spiritual poverty and gave science precedence over the economy. Science alone can at once do away with spiritual and material poverty. Material goods presuppose a spiritual development of a people and of man in general.

The pathetic upstart laggards in Marxist wisdom are still ignorant of this teaching and talk of material welfare, which they fanatically seek. But they are all building on sand and only those nations which know that the cause of material poverty lies in spiritual poverty, which they combat with all means, especially with good schools — only those nations are building on rock. The spirit is the primary moving force; everything else is either moved or motionless. The spirit carries the burden of life, like the camel through the desert; the spirit eliminates the aridity of life and even opens up the material dimensions of life. Without the spirit, technical projects — often borrowings from a foreign, alien spirit — will either come to a standstill or collapse after a time. It is, indeed, strange that in this land of the spirit, in this ancient birthplace of the spirit, the need should now be felt for proclaiming the precedence of the spirit over matter in whatever form it may present itself. It is more than a paradox that in this land where the spirit was born, grew and wrought wonders we should find it necessary to proclaim the primacy of the spirit and its sobriety in the face of the materialist intoxication that has permeated practically all layers of our modern society, so much abashed at, and fascinated by, technical and material achievements in general — which, what is more, are the works of others, not our own — as to be in danger of losing its proud self-consciousness and honest austerity.

It is precisely this self-consciousness of the Greek spirit that is being studied and cultivated in the study halls of the Academy of Athens, where the staff of scholars and scientists is working noiselessly

but hard, under the guidance of Academicians. The Academy's research centres are understaffed and the reason is that the State never realized the volume of work performed, which conduces to an enhancement of the nation's self-consciousness. Especially today, when practically everything is being demolished and the nation's traditional values are discarded, that is to say, when the very foundations of this nation are shaking, the halls of Greek history study, the research centres, have become places of refuge for the land's persecuted spirit and should be vigorously supported so that they might resist the destruction of traditional values now taking place. It is vain to plan and schedule unrealistic fabrications, poor copies of foreign institutions, firmly rooted in their own soil, while neglecting native institutions of our own with their roots in the miraculous Greek tradition and the soul of the Greek people.

The Academy's Centres are now eight. Some of them existed as State institutions before the Academy was founded and were incorporated in it upon its foundation. The idea of incorporation of scientific institutions in the Academy of Athens is fecund and should be studied more closely, as such incorporation would impart great prestige to institutions of this kind—the prestige of the Academy of Athens.

I shall briefly mention the work performed at the Academy's research Centres in 1972. First in order of seniority comes the Center for Compilation of the Historical Dictionary. The preparation and printing of the second half of volume IV, which will include one-half of «d», is progressing, though slowly. This often attracts anger on the part of many, who shoot their arrows of calumny at the Academy's Dictionary. All these ignore the history of dictionaries of all great European languages, which took centuries to complete. What is even more deplorable is that they ignore the history of the Greek language itself, which is richer than any other and makes its way through the

centuries and millenaries, victorious and invincible, though surrounded, if I may say so, by so may «barbarian» languages. In any event, this year's digesting work has yielded some 100,000 cards. Moreover, a total 40 manuscripts were accessioned to the centre, of which five were compiled through Dictionary editors' field work in several parts of the country and 35 were donated by the Linguistic Society in Athens, to which the Academy expresses its deep gratitude. The groundwork on the Linguistic Atlas of Greece is making good progress and linguistic phenomena have been identified in 17 regions of Greece. Not less than 1,700 pages of material has been collected through the Centre's field assignments, which included the Director Mr. D. Vayakakos and the editors Messrs. Manassis, Crekoukias, Contossopoulos and Yohalas. Moreover, production of volume XII of the Lexicographical Bulletin was completed in 1972. Mr. Vayakakos took part, as chairman of the Greek delegation, in the 2nd Conference of the United Nations Organisation in London, the subject of which was a standardization of the spelling of geographical names and denomination of sites of the moon. He also attended the 11th International Conference on names and toponyms in Sofia, where he presented a paper on «*The Word Island in the Formation of Toponyms from the Age of Homer to this Day*». Similarly, editor Yohalas took part, as delegate of the Institution of Studies of the Haemus Peninsula, in the 1st Illyrological Conference in Tirana as well as in the Albanological Colloquium at Innsbruck, Austria.

The Greek Folklore Centre was enriched this year with 67 new folklore collections of a total 6,782 pages. Of these, 21 were sent in by school faculty members, 38 by the Most Reverend Metropolitan of Corinthia, and one by the Scientific Research Centre of Cyprus — to all of whom we extend the Academy's cordial thanks. The remaining seven collections were compiled by the Centre's editors Messrs. Defteraivos and Aecaterinides and the musical editor Mr. Amaryannakis.

Also accessioned were 1,191 tape recordings of demotic song tunes and folk dance music and 729 records of folk music in duplicate, donated to the Centre by a number of producers through the «Columbia» Greek record company, to which cordial thanks are also extended by the Academy. Of the total 1,191 recordings, 456 come from demotic music lovers, whom the Academy cordially thanks, while the rest were made by the Centre's editors. Mr. Hemellos, the Centre's new Director, engaged in the selection and processing of variations from the archive for volume II of the selection of Greek demotic songs, now in course of preparation.

The Medieval and Modern Hellenism Centre, directed by Mr. Vranoussis, has been enriched with thousands of digests of historic and linguistic contents, as well as with microfilms and photographs of manuscript codes, historical documents and rare prints. The Centre's editors, Messrs. Sphyroeras, assistant professor for some years now, Papadimitriou, Patrinelis, elected associate professor at the University of Thessalonica, and Sophianos, named a doctor of philosophy of the University of Athens, have treasured up material, the importance of which will become evident when the detailed catalogues now under preparation will be published. Needless to say, what is said here about the work performed at each centre is only illustrative, as such work cannot be set forth in any detail.

The Centre for History of Greek Law continued transcription of the code containing Manuel Malaxos's «Nomocanon» in its original form as well as an identification of its sources. The Centre published a detailed table of the notaries of Cephalonia, contained in volumes XVI and XVII of the Centre's Annuary. Field investigations were carried out in Cephalonia, in the course of which notaries' codes, especially of the 16th century, were searched. The Centre also studied documents of the post-revolutionary period relating to the work of the Law Secretariat under the Capodistrias administration. This work was

performed by the Centre's Director Mr. Tourtoglou and two editors, Mrs. Anastasia Siphonios-Carapas and Mr. Spyridon Troianos.

The Centre for Modern Hellenism History, headed by Mr. E. Prevelakis, acquired in 1972 microfilms of 245 volumes of Foreign Office correspondence exchanged over the period 1906 - 1919 with the British ambassadors and consuls in Greece, Crete, Turkey, Bulgaria, Serbia, and Albania. The main subjects of this correspondence include the Cretan and Macedonian issues, the Young Turks' Revolution, the Balkan Wars and World War I. The project of microfilming foreign archives was started by the Centre ten years ago and it is worth mentioning here that 2,196 volumes of documents have been microfilmed by now, containing some 900,000 pages, where abundant material relating to the history and sufferings of modern Greece can be found. This material comes from the archives of the Foreign Office and Colonial Office in London, of the State Department in Washington, and of the Austrian Ministry of Foreign Affairs in Vienna. The whole material has now been arranged, digested and indexed and is available for use by the public.

The Centre has processed George Psyllas's memoirs, the printing of which is due to start very shortly. The Centre has also made progress in the compilation of the historical bibliography of modern Greece from 1800 and onwards. It should be mentioned here that, at the recommendation of the *Class of Letters and Fine Arts*, the Academy's Senate resolved that an archive and museum of manuscripts of poets, prose and other writers from the 18th century to our own days be set up at the Centre. A variety of significant documents have already been collected. Under Mr. Prevelakis's direction, the Centre's editors Mrs Playanacos, Miss Belias, Mr. Steryellis and Miss Calliatakis materially furthered the Centre's work during 1972.

The Centre for Publication of Greek Writers' Works has digested such works by subject matter and field of literature for an easier and

reliable consultation by interested persons. The Academician Mr. **C. Tsatsos** checked and extensively revised a translation of a work of Mr. **Rudolf Pfeiffer**, corresponding member of the Academy and associate professor at the University of Munich, entitled «*History of Classical Scholarship*», scheduled for publication within the next few days. Also scheduled for publication within the coming year is Prof. **Croningen's** «*Traité de critique des textes*». Similarly, upon motion of the Chairman of the Centre's Board of Trustees, immediate publication of Euripides's «Helen», edited by the philologist Mr. P. Patihis, has been decided. The works of the Centre's Director Mr. Floratos on Callimachus and of the editors Messrs. Atsalos, Kessissoglou, Xanthakis, and Tsacaticas on Lucian, Plutarch, Demosthenes, and Polybius respectively made little progress during the ending year because other academic and administrative tasks were deemed to be more pressing. What is most urgent, however, is the publication of texts undertaken by the Centre's director and editors.

The Centre for Astronomy and Applied Mathematics, under the supervision of the Academician Mr. **Xanthakis** and the direction of Assistant Professor C. Macris, concentrated on the following studies: (a) Mr. *Xanthakis's* study of the relationship between solar activity and earthly phenomena; (b) Mr. Macris's study of the fine texture of solar chromosphere; (c) Mr. Macris's photometric research on spectroheliograms; (d) Mr. Macris's joint research with the physicist Mr. Petropoulos on the atmosphere of Mars; (e) the joint statistical study of solar activity by the Lecturer Mr. C. Poulacos and the editor Mr. B. Tritakis; (f) Mr. Tritakis's study of the distribution of M, S and C spectral type stars in certain areas of the Galaxy. This Centre organised the first European Astronomical Convention in Athens in September 1972, with the Academician Mr. **Xanthakis** as chairman and the Centre's Director Mr. Macris as secretary. The Centre's

Superintendent Mr. Xanthakis as well as the Centre's personnel presented original scientific papers.

Lastly, the Greek Philosophy Centre completed the first stage of the «*Dictionary of Pre-Socratics*», on which it has been working since its creation. About 6,980 digests have already been prepared plus a List of Entries compiled with a total 2,350 entries. Besides, volume I of the Centre's annuary was issued in March 1972 under the title «*Philosophy*», with contributions by Academicians, scientists on the academic staff and other scholars in Greece and overseas. This volume met with exceptional success, as attested by the 400 pieces already sold. The Board of Trustees decided to set up three series of distinct publications, in addition to the annual issuance of the annuary, viz., (a) original works on Greek philosophy, (b) reprints of important works on Greek philosophy, and (c) translations of foreign important works on Greek philosophy. The Centre's work was carried out throughout 1972 with only two editors: Mr. Benakis, elected Director in the meantime, and Mr. E. Roussos. I must also report that the Centre has established regular contacts with the Institut International de Philosophie and is cooperating with it on publication of the «*Bibliographie de Philosophie*». A total 20 bibliographical notes on Greek works of 1970 and 1971 have been included in volume XIX of this bibliography. Lastly, the *International Directory* (Ohio, 1972), just issued, announces the forthcoming publication of the «*Dictionary of Pre-Socratics*» and has solicited contributors to volume I of «*Philosophy*» for abstracts of their articles.

A few words must now be said about the development and profitable management in general of the endowment funds administered by the Academy. We are in a position to declare publicly that the Academy continued to act in 1972 as a prudent manager of the endowment funds entrusted to it by its late donors. There is a widespread belief that these funds belong to the Academy, which is free to

manage them as it sees fit. Unless it is an instance of bad faith, this belief is a gross error. The truth is — and must be said once for all — that the Academy is managing all endowment funds for the specific purposes stipulated in the donors' wills and under constant control by the relevant Directorate of the Ministry of Finance. In 1971, the Academy decided to erect two building complexes on sites of the A. Manoussis Estate in Piraeus and of the Lampadariou Estate in Athens, using a loan advanced for the purpose by the National Land Bank. The designs have been prepared and duly approved so that works may start within 1973. I would like to underscore here the really important services rendered to both these estates and the Academy, which is managing them, by Mr. Peter Niagaras, head of the technical department of the Ministry of National Education and Religion, appointed technical adviser to the Academy by the ministry for the purpose and also extend to him the Academy's cordial thanks. Moreover, available moneys were put on time deposit in 1972 after the funds' cash requirements have been estimated. A number of endowment funds were subscribed to the increased capital of the National Land Bank for 138 shares and the increased capital of the National Bank of Greece for 821 shares. Thus, the surpluses of endowment fund management, after deduction of scheduled expenditures, have been safely invested. This will enable a more effective accomplishment in the future of the objects for which the funds have been created. The Academy's endowment funds are increasing with time, a fact which reflects this institution's prestige. I can safely predict that, in the coming twenty years, the Academy will have double the number of endowment funds presently available to it. This prediction may prove wrong only as a result of the tax imposed by the State on endowment funds.

For the current and ending year, the following prizes and other distinctions are awarded by the Academy:

(1) The *C. Ctenas Prize*, of Dr. 50,000, to **Vassiliki D. Mitsakis** for her work under the identification, «*For, indeed, the differences and forces of stones lie within them*». This piece of research work examines and chemically analyses the fluorites of the Lavrion area.

(2) The *Emmanuel Benakis Prize*, of Dr. 50,000, is awarded in equal shares to primary school teachers **D. Amditis, G. Contoyannopoulos, Helen Yannacakos, D. Apostolellis**, and **J. Eliakis**.

Schoolmaster Amditis is rewarded for having created a model flower garden and orchard as well as a nursery for 12,000 almond trees, which he sold at cost price to Lemnos Island farmers.

Schoolmaster Contoyannopoulos is rewarded for having instructed the inhabitants of Philiatra area in the benefits of grafting a variety of wild trees, the planting of new raisin vineyards and glasshouse cultivation of precocious truck farm products.

Schoolmistress Helen Yannacakos, of the 21st Primary School of Athens, is rewarded for having planted trees, together with her pupils, in the areas of Aghios Stephanos and Cryoneri Communes, Attica, taken an active part in regional development and written a special study on the nome of Florina.

Schoolmaster De metrius Apostolellis is rewarded for having domesticated 1,500 self-growing young wild olive trees, thereby substantially increasing his school's property and contributing to an expansion of verdure.

Lastly, Schoolmaster John Eliakis is rewarded for having completely repaired his ruined school at the village of Gortynia, Rados, located at an altitude of 1,300 m., and managed, in spite of the villagers indifference, through his personal labour, with financial assistance from the church chest, to construct a new school building, working day and night as a simple worker and also using a part of his meagre salary. Meanwhile, he succeeded in persuading the inhabitants to plant 1,500 walnut trees.

(3) The *Agricultural Bank of Greece Prize*, of Dr. 60.000, is awarded to Mr. **George Janninis**, Agricultural Bank agronomist and Mr. **Aristides Pierrakeas** for their work under the identification «*Like tiller, like field*». This work, the subject of which is the development of farming techniques over the last 150 years, is characterised by the wealth and scope of the material treated, a highly systematic exposition and a profusion of statistical tables. In sum, the value of this work lies in that the authors drew on available bibliography and added their own personal experience to compose a comprehensive treatise.

(4) The *Emmanuel Benakis Prize*, of Dr. 50,000 is awarded to Mr. **Apostolos Soumelides** for his work «*Improvement and Stabilisation of the Domestic Sheep of Chian Breed*». The author has methodically determined the morphological features of this breed and set up its first genealogical tree by defining its physiological qualities, especially milk and wool output, and reproduction. The author also studied methods of Chian sheep raising, took measures to improve the breed and, lastly, organised the marketing of these animals.

(5) A *Prize* is awarded to Mr. **Pylades Orphanides** for his work «*Agricultural Pharmacology*». The work reviews in detail the fundamentals of agricultural pharmacology, from both its theoretical and practical aspects. It will greatly assist in the advancement of farming in this country, where losses from plant diseases are tremendous.

(6) A *Prize* is awarded to the two-volume work «*Cancer Therapeutics*», prepared by Greek and foreign writers and published by Messrs. *Papavassiliou and Angelakis*. This piece of writing is exceptionally remarkable and responds to a material need for Greek medical bibliography, as it provides complete information to Greek medical practitioners on the modern concepts of cancer therapeutics.

(7) An *Honourable Mention* is made of Mr. **Paul Haristos** for his work entitled «*Pharmaceutical Flora of Halkidiki*». This work is

remarkable from a botanical point of view and advances our knowledge of Halkidiki as one of the most important botanical areas in Greece.

On motion of the *Class of Letters and Fine Arts* and by resolution of the *Plenary Session* :

(1) The *Silver Medal* is awarded to the **Philharmonic Society of Patras** on completion of 80 years of fruitful artistic, intellectual and social welfare activities in the capital of Peloponnesus. The Philharmonic Society of Patras was founded in 1892 on the initiative of a select group of music lovers, members of the Patras community. The objects and purposes set by the Society did not only include the creation and operation of a full-fledged Conservatory and the development and dissemination of music in general, but also the sponsoring of concerts and all kinds of intellectual events. The Society charter was ratified by the Royal Decree of 7th November 1892 and the King of the Hellenes was named its Honourary President. The Patras Conservatory has firmly adhered to the unselfish, disinterested principles which great art commands, in the face of adverse financial circumstances experienced throughout the long period of its activities.

(2) A *Citation* is awarded to Mr. **John Metropoulos** for his book «*Galaxidi*». In this work, divided into 11 parts, the author recounts the whole history of the legendary town, reproduces the text of the Galaxidi Chronicle, written in 1703, deals with the town's contribution to the Revolution of 1821, describes the sea battle of Galaxidi on 16th September 1827 and the part played by its inhabitants in this fight against the Turkish fleet. He concludes with a description of the traits of Galaxidian soul and of local customs. It should be noted that the author is a descendant of a Revolution hero and member of a family of intellectuals.

(3) A *Prize* is awarded to the publishing house «**Bookstore of**

Hestia - John D. Collaros & Co. S.A.» for its conscientious activities and fruitful publishing contribution to the nation's spiritual growth for about nine decades. The house was managed by the late Constantine Sarantopoulos in the last 50 years. In the course of this period, a wealth of high-quality Greek books were produced, best known among which was the series of 150 works of modern Greek literature. During the nine decades of its life, this Greek publishing house has been handing over the torch of Greek spirit to thousands of Greeks.

(4) A *Citation* is awarded to Mr. **George Deyannis** for his two-volume work «*Nicholas Criezotis*». The author, an accomplished educationalist, gathered from both published and unpublished sources whatever referred to the life and action of the 1821 Revolution general from Euboea. The work is distinguished for the author's enthusiasm and passion for the hero he set out to portray. The author dedicates his book to the memory of his son, executed by the Nazis at the Kaisariani shooting range.

(5) A *Prize* is awarded to Mr. **Eleftherios Cassianis** for his work «*Elias Tantalides: Poet and Teacher of the Nation*». The work is a pious offering to the memory of the noble figure of a fervent patriot who strove for the good of his nation in the Turkish-ruled «Queen of Cities» and at once a gentle poet and a teacher of the nation. Though he had the tragic fate of being struck blind in his prime youth and living in the dark for 50 years, Tantalides was never reduced to despair nor did this misfortune abate his patriotic ardor.

(6) A *Prize* is awarded to Mr. **Thrasybulus Stavros** for his overall work of translations of classical Greek tragedians and comedians as well as of foreign dramatists. Through this work, Mr. Stavros has made an outstanding contribution to the education of the younger generations and will continue to do so for a long time to come. Mr. Stavros is also distinguished for his exceptional character and the modesty that goes with it.

(7) A *Prize* is awarded to Mr. **Nicholas N. Constantopoulos** for his epicolyrical folklore composition entitled «Thracian Epilenaia» (The Scopos Vintage). The ancient locality of Scopos, near the town of Saranta Ekkliissies (Forty Churches), is the writer's birthplace. The poet recollects the Bacchic festivals celebrated for centuries at vintage season — a survival of the ancient Epilenaia. The work is characterized by lyrical exaltation and festive Dionysiac mood, tempered by Hellenic nobleness and aesthetic cultivation.

(8) A *Citation* is awarded to Mr. **John Manolicakis** for his work «*Eleftherios Venizelos: The Cretan Revolution of 1889*». This unpublished text of Eleftherios Venizelos, left unfinished, is holographic, consists of 146 densely written pages and was discovered in an old file of the great statesman's law office archive. He was 29 years old when he wrote it. Mr. Manolicakis enveloped the text with a long treatise of nine chapters, where he concentrated a rich historical material.

(9) A *Prize* is awarded to Mrs. **Margaret Dalmatis** for her overall poetical and translating contributions. The writer has diversely contributed to the advancement of Greek letters both through her poetical production and her translations of modern Italian poetry as well as her fully annotated edition of Cavafy's Complete Works.

(10) A *Prize* with a cash award of Dr. 40,000 is presented to Mr. **A. Florakis** for his book «*Tinos: Popular Civilization*». Mr. Florakis's work fills in a sorely felt gap in the folklore of one of the greatest and most glorious Aegean Sea islands, the birthplace of great artists. It should be noted that the writer is young, a third-form student at the Panteios School, and had to overcome many difficulties before he could complete this work, which bears the mark of genuine love for the people.

(11) The *Alec Dracos Prize*, of Dr. 50,000, is awarded to Mrs' **Katherine Coumarianos's** work «*The Press in the Struggle of 1821 -*

1827». The work is composed of three volumes and has been published by the «Hermes» New Greek Library. It is an extensive anthology from newspapers of the revolutionary period—the handwritten papers of 1821 - 1822, the «Hellenic Trumpet» of 1821, the «Athens Gazette» of 1824 - 1826 and others. The whole work is preceded by a long introduction, while subject tables and an index of proper names are appended. It has the character of a research and information manual.

(12) The *G. Photeinos Prize*, of Dr. 50,000, is awarded to Mr. **Christos Samuelides** for his work «*Acritic Breed*». This is a chronicle of the martyr Greeks of Pontus, that ancestral hearth where the historic, religious and national conscience of our race burned unflickering. The work is distinguished for its highly refined style, worthy of its subject. The form of historical novel does not impair its historicity but, on the contrary, imparts plastic liveliness to the calamities suffered by the Pontians and gives the reader a feel of crushing sorrow.

(13) A *Prize* is awarded to Mr. **Nicos Simiriotis** for his rhapsody of 3,335 verses entitled «*Stars*». Original is the writer's aspiration to hymn, in the eight parts into which his work is divided, the eight planets of our solar system, drawing on rich mythological sources as well as on modern astronomy.

(14) A *Citation* is awarded to the Reverend **Zacharias Halkiades** for his work «*Folklore of Cassos Island*». It is the author's study to preserve the customs, beliefs and dialect of his native island from oblivion.

(15) A *Citation* is awarded to Mr. **John Stephanides** (Rhodian) for his book «*Rhodes: The Sun's Nymph or A History of the Island*». The writer has patiently and diligently culled everything that has to do with Rhodes. A healthy breeding such as befits Greeks and the ideals that illuminated the souls of Greeks through succeeding generations to this day are all-pervasive.

(16) On motion of the *Costas and Helen Ouranis Foundation Board* and by resolution of the *Plenary Session*, the *Poetry Prize* with a cash award of Dr. 100,000 is presented to Mr. **G. Vaphopoulos** for his «*Poetical Works*»; the *Fiction Prize* with a cash award of Dr. 100,000 is presented to Mr. **Angelos Vlahos** for his book «*A Philhellene of 1821*» which, together with his other two works («*My Master Alcibiades*» and «*The Last Serenissimi*»), forms a trilogy that spans a period down to the last three years; the *Essay Prize* with a cash award of Dr. 100,000 goes to Mr. **J. M. Panayotopoulos** for his book «*Cruel Times*». Lastly, the *prize in the memory of Miltiades and Maria Negreponi* is awarded to Mr. **A. Costakis** for his work «*Misti, the Greek-Speaking Cappadocian Village*».

(17) Likewise on motion of the *Costas and Helen Ouranis Foundation Board* and by resolution of the *Plenary Session*, a *Prize* with a cash award of Dr. 200,000 is presented to the **Asia Minor Studies Centre** for its work as a whole, carried on for years, relating to the spiritual life and culture of Greek Asia Minor motherlands.

On motion of the *Class of Moral and Political Sciences* and by resolution of the *Plenary Session* :

(1) A *Prize* of Dr. 50,000 is awarded to Mr. **C. Pitsakis** for his reproduction of the text of *Armenopoulos's Hexabiblus* with a long introduction and ample notes. In his significant introduction, the writer analyses all controversial problems connected with the *Hexabiblus* and reviews 14th century Byzantine law. The entire analysis and argumentation are firmly founded. In an age where works on Byzantine law are scarce, Mr. Pitsakis's book comes as a pleasant surprise.

(2) The *Argyrios and Polyxene Angeletopoulos Prize* of Dr. 50,000 is awarded to Mr. **John Critzas**, lawyer, for his study under the identification «*Thou shall not try anyone unheard*». Another study under the identification «*Rising sun*» had also been submitted.

While both studies have merits and are produced by writers well familiar with the complex problem of «International and Internal Jurisdiction under the New Civil Procedure Code», Mr. Critzas's study treats the intractable material with complete bibliographical and juridical equipment and thoroughly analyses all related substantial problems. When published, it will prove a real contribution to the interpretation of its subject.

(3) The *Anastasius Tsouflis Prize* of Dr. 70,000 is awarded to Mr. **Theodore Nicolaou**, who treated the subject of «*Georgius Pletho-Gemistos's theories on government and law*», assigned by the Class concerned. His work under the identification «For there is no cause for cities to do good or evil other than a virtuous or vicious government established» is distinguished for its flawless logical structure, examines the subject systematically, renders Gemistos's thoughts with fidelity and draws on ample bibliography.

(4) The Dr. 50,000 *Prize of the Panhellenic Holy Foundation of the Evangelistria of Tinos* is awarded to the **Most Reverend Metropolitan of Sardis Maximus** for his «*History of the Oecumenical Patriarchate of Constantinople*». The work is a profound and documented historical study and reveals a superlative master of the history of Eastern and Western Churches. First of all, it offers an excellent interpretation of the original concept of catholicity of the church. The whole work is pervaded by the spirit and true inspiration of Orthodoxy, presented with clarity, erudition and freshness of style. The writer is at once objective and clings firmly to the texts.

(5) An *Honourable Mention* is made of the Commune of **Neohorion, Missolonghi** for its overall cultural activities. The commune is issuing a monthly, mimeographed periodical with diverse folklore and historical contents and has brought out a de luxe volume containing the complete literary works of Minos Zotos, a native of the commune, who lived from 1905 to 1932.

(6) A *Citation* is awarded to **Archimandrite Theophilus Simopoulos** for his two-volume work entitled «*Martyr and Fighter Prelates in 1821-1829*». This is a contribution to the history of the Orthodox Church and the Greek Nation, the product of a study of the General Archives of the State and of the Athens Ethnological Museum and presents whole scores of prelates who suffered martyrdom for freedom and faith.

(7) A *Prize* is awarded to the architect Mr. **John Vassiliou** for, alongside what the Archaeological Society did for restoration of the Roman theatre in Patras, he contributed substantial sums of money and designs towards the whole reconstruction and marble relining of that monument, which has now become a centre of artistic events for Patras in the summer.

(8) A *Prize* is awarded to the ecclesiastical periodical «**New Sion**», issued for 63 years now by the Sacred Commonalty of the Holy Sepulchre in Jerusalem. This periodical is a spiritual torch of Orthodoxy and contains theological, historical and scientific studies in general, revolving around burning topics of the Church.

(9) A *Golden Medal* is awarded to the **Greek seaman**, who is fighting with the liquid element all over the world, risking his life, health and bodily integrity so that the blue-and-white may flutter on the oceans and seas. The Minister of Merchant Marine is requested to receive this highest distinction presented by the Academy to the Greek mariner.

(10) A *Citation* is awarded to Mr. **Constantine Economou**, graduate of the High School of Fine Arts, who at the risk of his life saved a woman who fell overboard during a boat trip from Piraeus to Aegina Island. Mr. Economou instantly dashed into the sea and managed to save the drowning woman at great pains.

(11) A *Citation* is awarded to **Paraskevi Glyniadakis**, a school-girl of the Gymnasium of Spelion, Rethymna, who, during the

Georgioupolis disaster, when a number of Gymnasium girls drowned, exhibited remarkable courage and coolness and at her own obvious peril succeeded in rescuing her classmates Antiope Papayannakis, Joanna Papayannakis and Angeliki Dulgerakis.

(12) A *Citation* is awarded to traffic gendarme Mr. **Eustathius Athanassopoulos** who, at a manifest risk of his life saved a young schoolboy in peril of being run over and killed by a motorcar. When he saw the car coming at full speed and running traffic lights, Mr. Athanassopoulos rushed to a group of crossing schoolboys, grabbed the one at their head, practically pulled him out from under the car's wheels and pushed the rest away from the darting vehicle. This brave act of self-sacrifice sets an example for others to follow.

(13) A *Citation* is awarded to Mr. **Spyridon Catses**, State Railways switchman at the Veroea Station, who, at the risk of his life, dared to climb an ungoverned train and managed to stop it. This railwayman's action was indeed daring and dramatic. From the third wagon where he had climbed, he jumped to the second and set its brake but the train did not stop. Then, from the second wagon's roof he jumped to the first and thence to the engine of the still rolling train and, manipulating the automatic brake, he finally managed to stop it.

(14) A *Citation* is awarded to Mr. **Basil Lazanas** for the apostolic devotion he has brought for 20 years to his humanitarian task in favour of deaf-mutes. Mr. Lazanas organised a special deaf-mute training, wrote specialised studies and is directing the national institution for protection of deaf-mutes. The establishment of deaf-mute training centres in Thessalonica, Serrae and Volos is due to his initiative.

(15) A *Prize* is posthumously awarded to **Nicholas Carandouros**, a Volos Commercial Gymnasium student who, though crippled

by poliomyelitis, did not hesitate to try and save his classmate Cou-toucas. He saved him but was himself drowned in so doing, sacrificing his life for his friend.

Concluding this report, I would like to thank all members of the academic, administrative and service staffs for their untiring devotion to the Academy's task. I finally would like to thank the President of this Academy for the most harmonious cooperation I have had with him throughout the year reviewed.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΒΡΑΒΕΙΩΝ*

Α'. ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

1. «**Βραβείον Δημητρίου Λαμπαδαρίου**, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν καλυτέραν ἐν τῷ κλάδῳ τῆς γεωδαισίας ἐπιστημονικὴν πραγματείαν Ἑλληνοσ, ἀνέκδοτον ἢ ἐκδοδομένην ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1972 μέχρι 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Προθεσμία ὑποβολῆς ἀνεκδότων ἢ ἐκδοδομένων ἔργων εἰς 5 ἀντίτυπα μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

2. «**Βραβείον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 50.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον ἐργασίαν μὲ θέμα: «Πρωτότυπος ἐρευνητικὴ συμβολὴ ἐπὶ τῆς ἥπατίτιδος». Προθεσμία ὑποβολῆς ἐργασιῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξι, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

3. «**Βραβείον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 50.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον ἐργασίαν μὲ θέμα: «Πρωτότυπος ἐρευνητικὴ συμβολὴ ἐπὶ τῆς εὐτροφίας ἢ μὴ τῶν ἐλληνικῶν λιμνῶν ἢ κλειστῶν θαλασσίων κόλπων». Προθεσμία ὑποβολῆς ἐργασιῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξι, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

4. «**Βραβείον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 50.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον ἐργασίαν μὲ θέμα: «Πρωτότυπος ἐρευνητικὴ συμβολὴ ἐπὶ τῆς συναρτησιακῆς ἀναλύσεως». Προθεσμία ὑποβολῆς ἐργασιῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξι, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

5. «**Βραβείον Θεοδώρου Ἀρεταίου**, δραχμῶν 25.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον μελέτην περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἱατρικῆς καὶ τῶν Ἑλλήνων ἱατρῶν κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἐπὶ τῇ βάσει πηγῶν καὶ βοηθημάτων. Προθεσμία

* Ἐξεδόθη κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 28ης Δεκεμβρίου 1972, συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γεν. Γραμματέως τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἰ. Ν. Θεοδορακοπούλου.
ΠΑΑ 1972

υποβολής μελετών εις πέντε δακτυλογραφημένα αντίτυπα άνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ώς ένδειξιν, μη έμφαινομένου ούδαμόθεν εκ του κειμένου ή άλλως του προσώπου του συγγραφέως, μέχρι της 30ης 'Απριλίου 1974. 'Η άπονομή του βραβείου κατά Δεκέμβριον 1974».

6. «**Βραβείον Γεωργίου Πανοπούλου**, δραχμών 50.000, προς βράβευσιν της καλύτερας πρωτοτύπου εργασίας ή εργασιών χημείας, έκδοθειςών κατά τó διάστημα από 1ης 'Ιανουαρίου 1972 μέχρι 31ης Δεκεμβρίου 1973. 'Ο ύποψήφιος δύναται να υποβάλλη έν ή περισσότερα δημοσιεύματα προς κρίσιν. Είς περιπτώσιν συμμετοχής περισσότερών προσώπων εις την έρευναν ή 'Ακαδημία έπιφυλάσσει εις έαυτήν τó δικαίωμα άπονομής του βραβείου, είτε εις τó σύνολον της ομάδος είτε κατά την έλευθέραν κρίσιν της εις τούς κυρίως συμβαλόντας εις την έρευναν. 'Υποβολή εργασιών εις πέντε αντίτυπα μέχρι της 30ης 'Απριλίου 1974. 'Η άπονομή του βραβείου κατά Δεκέμβριον 1974».

7. «**Βραβείον του 'Υπουργείου Γεωργίας**, δραχμών 50.000, επί τῶ έορτασμῶ της 150ης έπετείου της 'Ελληνικής 'Επανάστασεως του 1821 προς βράβευσιν της καλύτερας άνεκδότου μελέτης με θέμα: «Πρωτεργάται της γεωργικής προόδου κατά την 150ετίαν από του 1821 μέχρι του 1971»). Αί ύποβληθησόμενα άνέκδοτοι μελέται πρέπει να περιέχουν σαφή και συγκεκριμένα στοιχεία μετά παραπομπών εις τās πηγάς, να είναι δέ προσिताί εις τó εϋρύτερον άναγνωστικόν κοινόν. Τό 'Υπουργείον Γεωργίας διατηρεί τó δικαίωμα της έκτυπώσεως, της άνατυπώσεως και της κυκλοφορίας της βραβευθησομένης μελέτης. Προθεσμία ύποβολής μελετών εις πέντε δακτυλογραφημένα αντίτυπα, φέροντα ρητόν τι ώς ένδειξιν, μη έμφαινομένου ούδαμόθεν εκ του κειμένου ή άλλως του προσώπου του συγγραφέως, μέχρι της 30ης 'Απριλίου 1974. 'Η άπονομή του βραβείου κατά Δεκέμβριον 1974».

8. «**Βραβείον 'Επαμεινώνδου Παπαστράτου**, δραχμών 40.000, άπονεμόμενον εις Κοινότητα ή Δήμον (έξαιρουμένων τῶν μεγάλων Δήμων), ó όποίος κατά τά έτη 1970 - 1972 ήθελεν έπιφέρει τās μεγαλυτέρας βελτιώσεις όσον άφορᾶ εις την ύγιεινήν, την καθαριότητα, ύδρευσιν, αποχέτευσιν, αποκομιδήν απορριμμάτων και έν γένει ήθελε συμβάλει εις την καλαισθησίαν και καθαριότητα. Αιτήσεις και προτάσεις μετά λεπτομερῶν έκθέσεων και άποδεικτικῶν στοιχείων γίνονται δεκταί εις τó γραφείον της 'Ακαδημίας μέχρι της 30ης Σεπτεμβρίου 1973. 'Η άπονομή του βραβείου κατά Δεκέμβριον 1973».

Β. ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

9. «**Βραβείον Λ. Παπαῦ - Μοτσενίγου**, δραχμῶν 30.000, εἰς μνήμην τοῦ συζύγου αὐτῆς Σπύρου Μοτσενίγου, ἀπονεμόμενον εἰς διαπρέποντα Ἑλληνα μουσικὸν ἐκτελεστὴν ἐκ τῶν νεωτέρων. Οἱ ὑποψήφιοι δέον ὅπως ὑποβάλουν μέχρι τῆς 30 Ἀπριλίου 1973 εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν αἴτησιν, συνοδευομένην ὑπὸ βιογραφικοῦ σημειώματος, τίτλων σπουδῶν, προγραμμάτων δημοσίων καλλιτεχνικῶν ἐμφανίσεων των, κρίσεων, καθὼς καὶ παντὸς ἐτέρου βοηθητικοῦ στοιχείου, ἀφορῶντος εἰς τὰς σπουδὰς καὶ τὴν ἐν γένει μέχρι τοῦδε δρᾶσιν των. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα τῆς οἰκοθεν βραβεύσεως, ἐκτὸς τοῦ καταλόγου τῶν υποβληθησομένων αἰτήσεων. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1973».

10. «**Βραβείον**, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς καλύτερας βιογραφίας τοῦ Ἐθνικοῦ εὐεργέτου Μαρίνου Κοργιαλενίου, ἀθλοθετούμενον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν. Τὸ ἔργον, ἀπαρτιζόμενον ἐκ δέκα τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων σχήματος 8ου μεγάλου καὶ συντασσόμενον μετ' εὐρείαν ἀρχειακὴν ἔρευναν, πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῶν πηγῶν καὶ τῶν βοηθημάτων, μνημονομένων εἰς ὑποσελίδια σημειώματα. Ἐν τέλει θὰ προστίθενται ἡ βιβλιογραφία καὶ πίνακες ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Προθεσμία ὑποβολῆς πέντε ἀντιτύπων τῆς ἐργασίας μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1974. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Μάρτιον 1975».

11. «**Βραβείον**, δραχμῶν 75.000, διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς καλύτερας βιογραφίας τοῦ Ἰωάννου Κοτουνίου, ἀθλοθετούμενον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν. Τὸ ἔργον, ἀπαρτιζόμενον ἐκ δέκα τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων σχήματος 8ου μεγάλου καὶ συντασσόμενον μετ' εὐρείαν ἀρχειακὴν ἔρευναν, πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῶν πηγῶν καὶ τῶν βοηθημάτων, μνημονομένων εἰς ὑποσελίδια σημειώματα. Ἐν τέλει θὰ προστίθενται ἡ βιβλιογραφία καὶ πίνακες ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Προθεσμία ὑποβολῆς πέντε ἀντιτύπων τῆς ἐργασίας μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1975. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Μάρτιον 1976».

12. «**Βραβείον Δημητρίου καὶ Αἰγλῆς Μπότσαρη**, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν καλύτεραν ἀνέκδοτον μελέτην, περιγραφικὴν καὶ ἱστορικὴν, περὶ τῶν ἐλληνικῶν περιοδικῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1790 μέχρι καὶ τοῦ 1864. Νοοῦνται ἐλληνικὰ περιοδικὰ τὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ ἐκδοθέντα ἐν ἐλληνικῇ γλώσσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις γλώσσαις ὑπὸ Ἑλλήνων συντασσόμενα. Ἐξαιροῦνται αἱ ἐφημερίδες πλὴν ἐκείνων, αἵτινες ἰδίᾳ κατὰ τὴν πρώιμον ἐποχὴν ἔχουν περιεχόμενον μεικτόν. Οἱ συγγραφεῖς ὀφείλουν νὰ παράσχουν συστηματικὴν περιγραφὴν ἐκάστου περιοδικοῦ μετὰ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ θὰ συναχθοῦν

τὰ γενικά συμπεράσματα, θὰ ἐξετασθῆ δὲ ἡ ροπή, τὴν ὁποίαν τὰ ἑλληνικά περιοδικὰ ἤσκησαν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ, τοῦ φιλολογικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ὅλον ἔργον θὰ περιλαμβάνῃ λεπτομερῆ εὐρετήρια ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

13. «**Βραβεῖον τοῦ Συνδέσμου Ἐπιστημόνων Κλωστοῦφαντουργῶν**, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν συγγραφὴν ἱστορίας τοῦ ὕφασματος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς βιομηχανικῆς περιόδου, ἤτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος. Προθεσμία ὑποβολῆς ἐργασιῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

14. «**Βραβεῖον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 50.000, πρὸς βράβευσιν τοῦ καλυτέρου συμφωνικοῦ ἔργου διαρκείας 20' τοῦλάχιστον καὶ ἐμπνευσμένου ἐκ θέματος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ πανηγυρισμοῦ τῆς 150ῆς ἐπετείου αὐτῆς. Αἰτήσεις, προτάσεις καὶ ὑποβολὴ τῶν ἔργων μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

15. «**Βραβεῖον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 50.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὸ ἄριστον τῶν ἔργων τῶν ἀναφερομένων εἰς θέμα ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας, λογίας ἢ δημόδους, ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1821, ἐκ δέκα πέντε (15) τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων, τύποις δὲ ἐκδοθέντων κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1972 μέχρι τέλους Ἀπριλίου 1974. Γίνονται δεκταὶ κριτικαὶ ἐκδόσεις ἀνεκδότων κειμένων, ἐφ' ὅσον συνοδεύονται ὑπὸ εἰσαγωγῆς, γραμματολογικῶν καὶ ἐρμηνευτικῶν ὑπομνημάτων. Δὲν γίνονται δεκταὶ διδακτορικαὶ ἢ ἐπὶ ὑψηγείᾳ διατριβαί. Προθεσμία ὑποβολῆς ἔργων εἰς 5 ἀντίτυπα μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

16. «**Βραβεῖον Καρόλου καὶ Λίλης Ἀρλιώτου**, δραχμῶν 30.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὸ ἄριστον ἔργον τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἐξεγέρσεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἢ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν σωμάτων τῆς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως κατὰ τὴν αὐτὴν ὡσαύτως περίοδον, ἐκ 15 τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων συνήθους ὀγδόου σχήματος, τύποις δὲ ἐκδοθέντων κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1972 μέχρι τέλους Ἀπριλίου 1974. Προθεσμία ὑποβολῆς ἔργων εἰς 5 ἀντίτυπα μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

17. «**Βραβεῖον Ἀναστασίου Κ. Ὀρλάνδου** μετὰ χρηματικοῦ ἐπάθλου, δραχμῶν 60.000, εἰς μνήμην τοῦ πάππου του ἱστορικοῦ τῶν Σπετσῶν Ἀναστα-

σίου Κ. Ὁρλάνδου, διὰ τὴν καλύτεραν ἀνεκδοτον μελέτην περὶ ἀγνώστων ἢ ἐλάχιστα γνωστῶν ἡρωικῶν σελίδων τῶν Σπετσιωτῶν ναυμάχων κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας, μετὰ σκιαγραφήσεως τῶν ναυμάχων, περὶ ἀναγραφῆς τῆς κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα συμβολῆς ἐκάστου αὐτῶν εἰς πλοῖα, ἀνδρας καὶ χρῆμα. Αἱ διεκδικοῦσαι τὸ ἔπαθλον μελέται πρέπει νὰ εἶναι συντεταγμένα με ἀδστηρῶς ἐπιστημονικὴν μέθοδον, ἥτοι νὰ στηρίζονται 1) ἐπὶ πηγῶν, ἰδίᾳ χειρογράφων ἀποκειμένων εἰς ἀρχεῖα, μνημονευομένων δ' ἐκάστοτε ρητῶς καὶ σαφῶς καὶ 2) ἐπὶ βοηθημάτων παλαιότερων ἐντύπων μελετῶν αἵτινες πρέπει ἐπίσης νὰ μνημονεύονται ἐκάστοτε εἰς τὸ οἰκεῖον σημεῖον τῆς μελέτης διὰ σαφῶν παραπομπῶν. Προθεσμία ὑποβολῆς τῶν μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀνώνυμα ἀντίτυπα, φέροντα ρητὸν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τῆς μελέτης ἢ ἄλλως πως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1974. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Μάρτιον 1975».

18. «**Βραβεῖον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 50.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὸ ἄριστον τῶν ἔργων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἐκ δέκα πέντε (15) τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων συνήθους ὀγδόου σχήματος, ἐκδοθέντων τύποις κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1972 μέχρι τέλους Ἀπριλίου 1974 ἢ ἀνεκδότων ἐκ 250 τοῦλάχιστον δακτυλογραφημένων σελίδων. Ἐξαιροῦνται αἱ ἀπλαῖ συλλογαὶ λαογραφικοῦ ὕλικου. Δὲν γίνονται δεκταὶ διατριβαὶ διδακτορικαὶ ἢ ἐπὶ ὑψηγείᾳ. Ἡ Ἀκαδημία δύναται νὰ προτείνῃ πρὸς κρίσιν οἴκοθεν ἐργασίας μὴ ὑποβαλλομένας δι' αἰτήσεως. Προθεσμία ὑποβολῆς μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

19. «**Βραβεῖον Στέγης Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Δήμου Ξάνθης**, δραχμῶν 50.000, πρὸς συγγραφὴν μελέτης ἀποτελούσης συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ξάνθης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1900. Προθεσμία ὑποβολῆς ἐργασιῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητὸν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1975. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1975».

Γ'. ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

20. «**Βραβεῖον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 70.000, διὰ τὴν καλύτεραν ἀνεκδοτον μελέτην με θέμα : «Σύγχρονοι μορφαὶ ὑπερεθνικῆς οικονομικῆς συνεργασίας εἰς τὴν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν». Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητὸν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ

ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

21. «**Βραβεῖον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 70.000, διὰ τὴν καλύτεραν ἀνεκδότον μελέτην μὲ θέμα : «Περὶ δημοσίας ἐπιχειρήσεως (οἰκονομικῆ καὶ νομικῆ ἔρευνα)». Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ τυχὸν ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

22. «**Βραβεῖον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 50.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης μὲ θέμα : «Ἡ φιλοσοφία ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1830». Προθεσμία ὑποβολῆς ἐργασιῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

23. «**Βραβεῖον Ἀναστασίου Τσοῦφλη**, δραχμῶν 70.000, διὰ τὴν καλύτεραν ἀνεκδότον μελέτην μὲ θέμα : «Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐλληνικῆς σκέψεως ἐπὶ τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας». Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

24. «**Βραβεῖον Μιχαὴλ Πεσμαζόγλου**, εἰς μνήμην τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἰωάννας, δραχμῶν 40.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης μὲ θέμα : «Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐν τῷ Δικαίῳ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον καὶ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας». Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀνώνυμα ἀντίτυπα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

25. «**Βραβεῖον Ἀλεξ. Διομήδους**, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν συγγραφὴν μελέτης ἐχούσης ὡς θέμα : «Περὶ πλασματικοῦ ἐνεχύρου, συγκριτικῶς καὶ κατὰ τὸ ἰσχύον δίκαιον». Προθεσμία ὑποβολῆς ἐργασιῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπρι-

λίον 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τοῦ Δεκεμβρίου 1974».

26. «**Βραβεῖον Ἁγίδος Ταμπακοπούλου**, δραχμῶν 70.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ καταχρήσεως δικαιώματος κατὰ τὸ Ἰδιωτικὸν καὶ τὸ Δημόσιον Δίκαιον. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

27. «**Βραβεῖον Π. Ἀγγελετοπούλου**, δραχμῶν 60.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης μὲ θέμα: «Ἡ βυζαντινὴ νομικὴ ἐπιστήμη ἀπὸ τῶν «Βασιλικῶν» μέχρι τοῦ 1453 (νομοθετικαὶ καὶ ἰδιωτικαὶ συλλογαί, ἐπιστήμη καὶ διδασκαλία τῆς Νομικῆς)». Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

28. «**Βραβεῖον Ἀναστ. Τσοῦφλη**, δραχμῶν 70.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης μὲ θέμα: «Αἱ φιλοσοφικαὶ ἰδέαι εἰς τὸ ἔργον τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ». Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀνώνυμα ἀντίτυπα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

29. «**Βραβεῖον Ἰπποκράτους Καραβία**, δραχμῶν 40.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῆς ἐνδεικνυομένης ἀναπτύξεως τῶν γεωργικῶν βιομηχανιῶν ἐν Ἑλλάδι, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὸν ἀναπροσανατολισμὸν τῆς γεωργίας. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

30. «**Βραβεῖον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος**, δραχμῶν 100.000, πρὸς συγγραφὴν μελέτης περὶ τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἐκλιπόντος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

31. «**Βραβεῖον τῆς Ἐμπορικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος**, δραχμῶν

100.000, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 50ετίας ἀπὸ τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς, πρὸς βράβευσιν τῆς καλυτέρας μελέτης μὲ θέμα : «Αἱ συνέπειαι τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τῆς Ἑλλάδος». Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀνώνυμα ἀντίτυπα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξι, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

32. «Βραβεῖον τῆς Ἑταιρείας **Petrola Hellas**, δραχμῶν 150.000, πρὸς συγγραφήν ἀνεκδότου μελέτης μὲ θέμα : «Ἡ συμβολὴ τῆς οἰκονομικῆς ἐρεῦνης εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν οἰκονομικῶς καθυστερημένων χωρῶν». Προθεσμία ὑποβολῆς ἐργασιῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξι, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974. Ἡ ἀθλοθέτις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα ὅπως προβῇ ἐνδεχομένως εἰς ἔκδοσιν τῆς βραβευθησομένης ἐργασίας εἰς ὠρισμένον ἀριθμὸν ἀντιτύπων, ἐφ' ὅσον κατὰ τὴν κρίσιν της ἤθελε θεωρήσει τοῦτο ἐπωφελὲς καὶ σκόπιμον».

33. «Βραβεῖον **Μιχαὴλ Πεσμαζόγλου**, εἰς μνήμην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου Πεσμαζόγλου, δραχμῶν 50.000, πρὸς συγγραφήν μελέτης μὲ θέμα : «Περὶ τῆς μεταγραφῆς καὶ τοῦ κτηματολογίου ὡς συστημάτων κτήσεως κυριότητος ἐπὶ ἀκινήτου». Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξι, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

34. «Βραβεῖον τοῦ Ἑπουργείου Ἐργασίας, ἀθλοθετούμενον ὑπὸ τῆς Ἐργατικῆς Ἑστίας συνολικοῦ ποσοῦ δραχ. 70.000, πρὸς συγγραφήν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῶν διεθνῶν Νομοθετημάτων καὶ Διατάξεων ὡς καὶ τῶν ἰσχυουσῶν ἐν Ἑλλάδι διατάξεων περὶ τῶν ὄρων ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλίσεως εἰς τοὺς τόπους ἐργασίας. Προθεσμία ὑποβολῆς δακτυλογραφημένων μελετῶν ἀνωνύμως ὑπὸ ρητόν τι ἢ ἔνδειξι μὴ ἐμφαινομένου τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1974. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1974».

ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1972

Α'.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

**περί τῆς ἐν τῷ Κέντρῳ Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ
τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης συντελεσθείσης ἐργασίας
κατὰ τὸ ἔτος 1972**

Α'. Σύνταξις τοῦ Λεξικοῦ.— Ἡ σύνταξις τοῦ Λεξικοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ καὶ ὑπὸ δύο μόνον Συντακτῶν, τοῦ κ. Στ. Μάνεση καὶ τοῦ κ. Ν. Κοντοσοπούλου. Τὸ μέχρι τοῦδε συντεταγμένον ὕλικόν θὰ καλύψῃ τὸ δεύτερον τεῦχος τοῦ τετάρτου τόμου, ὅπερ θὰ περιλάβῃ τὸ ἥμισυ τοῦ γράμματος γ καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ γράμματος δ.

Ἐκ τοῦ δευτέρου ἡμιτόμου τοῦ τετάρτου τόμου ἔχουν ἐκτυπωθῆ 9 τυπογραφικὰ καὶ ἡ ἐκτύπωσις συνεχίζεται, ἀλλὰ μὲ βραδὺν ρυθμόν, ἔνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκoῦς καὶ εἰδικευμένου προσωπικοῦ.

Β'. Ἀποδελτίωσις - λημματογράφησις.— Ἡ ἀποδελτίωσις κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπῆρξεν ἀποδοτικὴ ἔνεκα προσλήψεως ἰδιωτῶν ὡς ἀποδελτιωτῶν γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ Χειρογράφων τοῦ Κέντρου. Οὕτω, ἀπεδελτιώθησαν 41 Χειρόγραφα, ἀριθμοῦντα 7.237 σελίδας γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀποδώσαντα 100.000 δελτία. Τὸ ὕλικόν τοῦτο, λημματογραφηθὲν κατὰ μέγα μέρος, συνεχωνεύθη εἰς τὸ Ἀρχεῖον ὑπὸ τῆς δ/δος Θ. Μπόμ καὶ εἶναι πρόσφορον εἰς τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ἔρευναν.

Ἐνεκα τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ (περίπου 100) τῶν πρὸς ἀποδελτίωσιν χειρογράφων γλωσσικοῦ ὕλικου, ἀλλὰ καὶ πολλῶν δημοσιευθεισῶν γλωσσικῶν πραγματειῶν, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς καταρτισθείσης ὑπ' ἐμοῦ γλωσσικῆς βιβλιογραφίας, παρίσταται ἀνάγκη νὰ συνεχισθῆ καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἀνευ διακοπῆς, ἡ ἀποδελτίωσις ὑπὸ τῶν πρὸς τοῦτο ἐργαζομένων ἤδη ἐμπειρῶν ἀποδελτιωτῶν.

Γ'. Γλωσσικαὶ ἀποστολαί.— Κατὰ τὸ θέρους ἐπραγματοποιήθησαν πέντε μηνιαῖα ἀποστολαὶ πρὸς συλλογὴν γλωσσικοῦ ὕλικου, ἧτοι :

1) Ὁ Διευθυντῆς τοῦ Κέντρου κ. Δικαῖος Βαγιακάκος μετέβη εἰς τὸν τ.δ. Μαλευρίου τῆς ἐπαρχίας Γυθείου.

2) Ὁ Συντάκτης κ. Στ. Μάνεσης μετέβη εἰς τὴν νῆσον Ἰκαρίαν.

3) Ὁ Συντάκτης κ. Δ. Κρεκούκας εἰς Θεσσαλίαν.

4) Ὁ Συντάκτης κ. Ν. Κοντοσόπουλος εἰς Κρήτην.

5) Ὁ Συντάκτης κ. Τ. Γιοχάλας εἰς Ν. Εὐβοίαν καὶ τὴν νῆσον Ἄνδρον.

Τὸ συγκεντρωθὲν γλωσσικόν ὕλικόν ἀνέρχεται εἰς 1.700 σελίδας καλύπτον ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ βίου τῶν κατοίκων τῶν ἀνωτέρω περιοχῶν.

Δ'. Χειρόγραφα.— Εἰς τὸ Κέντρον εἰσήχθησαν 40 ἐν ὄλῳ χειρόγραφα, ἧτοι 5 ἐξ ἀποστολῆς τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου καὶ 35 ἐκ δωρεᾶς τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας.

Ε'. Ἀρχεῖον διαλεκτικῶν κειμένων.— Κατεγράφησαν διαλεκτικὰ κείμενα εἰς 3 μαγνητοταινίας. Οὕτω, εἰς τὸ Κέντρον ἀπόκεινται 108 ταινίαι διαλεκτικῶν κειμένων.

ΣΤ'. Λεξικογραφικὸν Δελτίον.— Ἐπερατώθη ἡ ἐκτύπωσις τοῦ 12ου τόμου.

Ζ'. Γλωσσικός Ἀτλας.— Συνεχίζεται ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία διὰ τὸν Γλωσσικὸν Ἀτλαντα τῆς Ἑλλάδος. Ἠλέγχθησαν ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ καὶ τοῦ συντάκτου κ. Ν. Κοντοσοπούλου 250 χειρόγραφα τοῦ Κέντρον καὶ ἐπεσημάνθησαν τὰ ἐν αὐτοῖς γλωσσικὰ φαινόμενα ἐκ τῶν περιφερειῶν Ἀνδρου, Ἀντιπάρου, Πάρου, Εἰβορίας, Σάμου, Χίου, Κρήτης, Σαμοθράκης, Μακεδονίας, Λακωνίας, Ἐπτανήσου, Θάσου, Λήμνου, Ἰμβρου, Μοσχονησίων, Χάλκης καὶ Ψαρῶν.

Η'. Βιβλιοθήκη.— Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρον εἰσήχθησαν, εἴτε δι' ἀγορᾶς εἴτε ἐκ δωρεῶν 200 τόμοι βιβλίων, λεξικῶν καὶ περιοδικῶν.

Θ'. Μεταβολαὶ εἰς τὸ προσωπικόν.— Τὴν 20ὴν Ἰουνίου ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ἡ διορισθεῖσα φιλόλογος δ/νίς Ἀναστασία Κατσίκη, τὴν δὲ 16ην Νοεμβρίου ἡ φιλόλογος δ/νίς Ἐλευθερία Γιακουμάκη.

Παρίσταται ἀνάγκη συμπληρώσεως 6 κενῶν θέσεων τοῦ Κέντρον. Ὁ ἔγκαιρος διορισμὸς νέων συντακτῶν θὰ δώσῃ τὴν δυνατότητα εἰς αὐτοὺς νὰ καταρτισθοῦν πληρέστερον πλησίον τῶν παλαιότερων συντακτῶν καὶ νὰ καταστοῦν ἱκανοὶ διὰ τὸ μέλλον συντάκται καὶ συνεχιστῶν τοῦ ἔργου, τὸ ὅποιον, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἐνέχει πολλὰς δυσκολίας.

Ι'. Συμμετοχὴ εἰς Συνέδρια.— 1) Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρον κ. Δ. Βαριακάκος μετέσχεν ὡς πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς αντιπροσωπείας εἰς τὸ 2ον Συνέδριον τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἑθνῶν εἰς Λονδίνον ἀπὸ 10 - 30 Μαΐου, τὸ ὅποιον ὡς θέμα εἶχε τὴν τυποποίησιν τῆς γραφῆς τῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων καὶ τὴν ὀνοματοθέτησιν τῆς Σελήνης.

2) Ὁ ἴδιος μετέσχε τοῦ 11ου Διεθνοῦς Συνεδρίου Ὄνομάτων καὶ Τοπωνυμίων εἰς τὴν Σόφειαν ἀπὸ 28ης Ἰουνίου ἕως 5ης Ἰουλίου, ὅπου προέβη καὶ εἰς σχετικὴν ἀνακοίνωσιν, ἔχουσαν ὡς θέμα: «*Ἡ λέξις νῆσος εἰς τὸν σχηματισμὸν τοπωνυμίων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου μέχρι σήμερον*».

3) Ὁ ἴδιος, προσκεκλημένος τῆς «Ἐταιρείας τῶν Ἑλλήνων τοῦ Λονδίνου», μετέβη εἰς Λονδίνον καὶ ἔκαμεν ἔναρξιν τῶν ὁμιλιῶν τῆς Ἐταιρείας ἔχων ὡς θέμα: «*Ἑλλην - Ἑλλάς. Ἐπισκόπησις τῆς ἱστορίας τῶν Ἑθνικῶν τούτων ὀνομάτων*».

4) Ὁ Συντάκτης τοῦ Κέντρον κ. Τίτος Γιοχάλας, ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἔλαβε μέρος εἰς τὸ πρῶτον Διεθνὲς Ἰλλυρολογικὸν Συνέδριον εἰς Τίρανα ἀπὸ 15ης ἕως 20ης Σεπτεμβρίου.

5) Ὁ ἴδιος μετέσχεν ἐπίσης εἰς τὸ Διεθνὲς Ἀλβανολογικὸν Colloquium εἰς Innsbruck Ἀυστρίας ἀπὸ 28ης Σεπτεμβρίου ἕως 3ης Ὀκτωβρίου, ἔνθα προέβη εἰς ἀνακοινώσεις, ἔχούσας τοὺς τίτλους: 1) *Gli studi albanologici in Grecia* (Αἱ Ἀλβανολογικαὶ Σπουδαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα). 2) *Griechische Orts- und Familiennamen der italoalbanischen Gemeinden Siziliens* (Ἑλληνικὰ ἐπώνυμα καὶ τοπωνύμια τῶν ἰταλοαλβανικῶν κοινοτήτων τῆς Σικελίας).

ΙΑ'. Λοιπὴ ἐργασία.— Ὑπὸ τῆς Θεοδ. Μπὸμ ἐγένετο ἡ συγχώνεσις τοῦ λημματογραφηθέντος ὕλικου εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρον, καταγραφὴ τῶν διαλεκτικῶν διὰ τὸν Γλωσσικὸν Ἀτλαντα στοιχείων εἰς εἰδικὰ δι' ἕκαστον χειρόγραφον δελτία.

Τοῦ ὄλικοῦ τοῦ Κέντρου ἐγένετο χρῆσις, κατόπιν ἀδείας τῆς Ἀκαδημίας, ὑπὸ διαφόρων ἐπισημόνων Ἑλλήνων καὶ ξένων.

Τοιαύτη ὑπῆρξε κατὰ τὸ λῆγον ἔτος ἡ συντελεσθεῖσα ἐργασία διὰ τοῦ ὀλιγαριθμοῦ προσωπικοῦ.

Ἐλπίζομεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν 6 κενῶν θέσεων διὰ φιλόλογων, καταγομένων ἐκ διαλεκτικῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν συνέχισιν τῆς ἐργασίας ἀποδελτιώσεως ὑπὸ τῶν ἤδη ἐργαζομένων ἀποδελτιωτῶν, ἵνα δυνηθῶμεν κατὰ τὸ προσεχὲς νὰ παρουσιάσωμεν περισσότεραν ἐργασίαν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 11ῃ Δεκεμβρίου 1972

Μετὰ τιμῆς καὶ σεβασμοῦ

Δ. Β. Βαγιακάκος

Β'.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας κατὰ τὸ ἔτος 1972.

Τὸ ἐν τῷ Κέντρῳ Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἐπιτελεσθὲν ἔργον κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1972 ὑπῆρξε, γενικῶς θεωρούμενον, ἱκανοποιητικόν, παρὰ τὸ ὅτι ἡ ἐν αὐτῷ ἐργασία ἐγένετο μὲ ἡλαττωμένας δυνάμεις. Ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου ἡ συντάκτρια δ. Ἄννα Παπαμιχαήλ ἀνεχώρησε τὴν 21ην Μαρτίου εἰς Ἀγγλίαν δι' εὐρύτερας σπουδᾶς, ἡ γραφεὺς δ. Εὐφροσύνη Καλαβρουζιώτου ἀπεσπίασθη ἐπὶ τετράμηνον εἰς τὸ Κέντρον Ἐκδόσεως Ἔργων Ἑλλήνων Συγγραφέων, ἡ δὲ γραφεὺς δ. Ἀλίκη Γιαννοπούλου ἔλαβε μηνιαίαν ἀναρρωτικὴν ἀδειαν. Κατὰ μῆνα Αὐγούστου ἀνέλαβον ὑπηρεσίαν αἱ διορισθεῖσαι ὡς συντάκτριαι φιλόλογοι κ.κ. Μιράντα Τερζοπούλου - Παπαγεωργίου καὶ Ἑλένη Ψυχογιῶ - Ἰωαννίδου, ἐξ ὧν ἡ τελευταία ἐργάζεται ἔκτοτε μὲ μειωμένον κατὰ δύο ὥρας ὥράριον λόγῳ γαλουχίας, τὴν δὲ 23ην Νοεμβρίου ὀρκισθεὶς ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὡς διευθυντῆς ὁ κ. Στέφανος Ἡμελλος, συντάκτης μέχρι τότε τοῦ Κέντρου.

Ἐπιτελεσθὲν ἔργον :

Α'. Εἰσαγωγή λαογραφικῆς ὕλης.— Εἰς τὸ Κέντρον εἰσῆχθησαν :

1. 67 λαογραφικαὶ συλλογαὶ (χειρόγραφοι ἢ δακτυλογραφημένοι) ἐκ σελίδων συνολικῶς 6782. Ἐκ τῶν συλλογῶν τούτων 21 ἀπεστάλησαν ὑπὸ ἐκπαιδευτικῶν, 38 ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κορινθίας, 1 ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐπιστημ. Ἐρευνῶν Κύπρου, αἱ δὲ λοιπαὶ 7 κατηρτίσθησαν ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου κ.κ. Ἀγγέλου Δευτεραίου (1) καὶ Γεωργίου Αἰκατερινίδου (3), ὡς καὶ τοῦ συντάκτου μουσικοῦ κ. Γεωργίου Ἀμαρριανάκη (3).

Σημειωτέον ὅτι μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῶν πεπραγμένων τοῦ ἔτους 1971 εἰσῆχθησαν 40 συλλογαὶ ἐκ 2080 σελίδων.

2. 1191 ἠχογραφήσεις μουσικῆς δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ λαϊκῶν χορῶν. Ἐκ τῶν ἠχογραφῆσεων τούτων αἱ 935 προέρχονται ἐκ συντακτῶν τοῦ Κέντρου, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐκ προσφορᾶς προσώπων ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν δημοτικὴν μουσικὴν.

3. 729 δίσκοι (εἰς διπλοῦν) ἰδίᾳ λαϊκῆς μουσικῆς, κατατεθέντες εἰς τὸ Κέντρον ὑπὸ διαφόρων παραγωγῶν μέσῳ τοῦ ἐργοστασίου τῆς Ἑλληνικῆς Φωνογραφικῆς Ἐταιρείας («Κολούμπια»).

4. 3 κινηματογραφικά ταινία συνολικοῦ μήκους 210 μέτρων μὲ τὰ ἐξῆς θέματα: α') Τὸ ἔθιμον τῶν Προδρομιτῶν καὶ χοροὶ Καταφυγίου εἰς Καταφυγιώτικα Κατερίνης (120 μέτρα). β') Πυρραὶ κατὰ τὴν 23ην Ἰουνίου, παραμονὴν τῆς εορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, εἰς περιοχὴν «Πηγάδα» Πειραιῶς (60 μέτρα). γ') Τρόπος ἐκτελέσεως δημοδῶν μελωδιῶν μὲ σαντούρι καὶ βιολί εἰς Λέσβον (30 μέτρα). Αἱ ἀνωτέρω κινηματογραφήσεις ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ συντάκτου κ. Γεωργίου Αἰκατερινίδου.

Β'. Ἀρχειακὸν καὶ εὐρύτερον ἐπιστημονικὸν ἔργον.— 1. α') Οἱ γραφεῖς τοῦ Κέντρου, ὡς καί, ἐπὶ τι διάστημα, αἱ διορισθεῖσαι ὡς ἄνω δύο συντάκτρια ἀπεδελτίωσαν δι' ἀντιγραφῆς καὶ ἀποκοπῆς τῶν φύλλον τὴν λαογραφικὴν ὕλην 8 χ)φων συλλογῶν καὶ 7 ἐντύπων ποιήλου περιεχομένου ἐπὶ 10192 δελτίων.

β') Οἱ συντάκται ἐπεξεργάσθησαν καὶ ἐταξινόμησαν 2622 ἄσματα, 4822 παροιμίας καὶ 7197 δελτία ποικίλης λαογραφικῆς ὕλης, ἐτοποθέτησαν δὲ εἰς τὰ οἰκεία ἀρχεῖα 3381 ἄσματα, 4097 παροιμίας καὶ 1247 δελτία ποικίλης λαογραφικῆς ὕλης.

γ') Ὁ συντ. μουσικὸς κατέγραψεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν ἐκ ταινιῶν μαγνητοφώνων 95 μελωδίας δημοδῶν ἀσμάτων καὶ ἐπεξεργάσθη μουσικολογικῶς 25 ἐξ αὐτῶν.

2. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Κέντρου ἠσχολήθη προσέτι εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν καταλλήλων παραλλαγῶν ἐκ τοῦ ἀρχείου ἀσμάτων καὶ ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν αὐτῶν διὰ τὸν ὑπὸ ἐκδοσιν Β' τόμον τῆς Ἐκλογῆς Ἑλληνικῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν.

3. α') Ἐξετυπώθη ὁ λαογραφικὸς χάρτης τοῦ ξυλίνου ἀρότρου, παρασκευασθεὶς τῇ ἐποπτείᾳ τοῦ διευθυντοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ ἀναθέσει ἔργου ἐν τῷ Κέντρῳ ἐργαζομένου κ. Γρηγ. Δημητροπούλου, καὶ ἀπεστάλη πρὸς παρουσίαν μετὰ σχετικῶ ὑπομνήματος εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν εἰς τὸ ἐν Στοκχόλμῃ συνεληθὸν συνέδριον τῆς Διεθνοῦς Ὁργανώσεως τοῦ Ἐθνολογικοῦ Ἀτλαντος τῆς Εὐρώπης.

β') Ἐπερατώθη ἡ προεργασία διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ χάρτου τοῦ ζυγοῦ.

4. Ἐξετελέσθησαν τρεῖς μηνιαῖα ἐρευνητικὰ ἀποστολαὶ πρὸς ἠχογράφησιν ἰδίᾳ δημοδῶν ἀσμάτων καὶ μελωδιῶν ἐκ τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου κ.κ. Ἀγγέλου Δευτεραίου (Ἰθάκη, Λευκάς), Γεωργίου Αἰκατερινίδου (Λέσβος, Λήμνος) καὶ τοῦ συντάκτου μουσικοῦ κ. Γεωργίου Ἀμαργιανάκη (Κρήτη).

5. Ἐπερατώθη ἡ ἐργασία ἐκδόσεως τῆς Ἐκλογῆς ἀπὸ τὰ κλέφτικα τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μετ' ἀποτυπώσεως τῶν μελωδιῶν αὐτῶν ἐπὶ τριῶν μεγάλων δίσκων διὰ τῆς ἐκτυπώσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ τοῦ ὑπομνήματος περὶ αὐτῶν, συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Γ. Α. Μέγα.

Γ'. Βιβλιοθήκη.— Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου εἰσῆχθησαν 119 δημοσιεύματα.

Τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ἀποκείμενον ὕλικον ἐχρησιμοποίησαν Ἕλληνες καὶ ξένοι ἐρευνηταὶ ἐνδιαφερόμενοι διὰ λαογραφικὰ θέματα. Πρὸς τούτοις παρεσχέθησαν δι' ἀλληλογραφίας εἰς ἀλλοδαποὺς ἐρευνητὰς ἐπιστημονικὰ πληροφοροῖα ἐπὶ διαφόρων θεμάτων, ἀφορῶντων εἰς τὸν ἐκ παραδόσεως ἑλληνικὸν λαϊκὸν πολιτισμόν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16ῃ Δεκεμβρίου 1972

Ὁ Διευθυντὴς
Στέφανος Ἡμέλλος

Γ'.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

περί τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ
καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ἔτους 1972

Τὸ Κέντρον Ἑρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ εἰργάσθη καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν περιορισμένων δυνατοτήτων του.

Τὸ ὀλιγαριθμώτατον ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν τοῦ Κέντρου (ὕπενθυμίζεται ὅτι αἱ ἡμίσειαι ὀργανικαὶ θέσεις συντακτῶν εἶναι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν κεναὶ) ἀπασχολήθη εἰς τρεχούσης φύσεως ἐργασίας, προήγαγε προγραμματισθέντα ἔργα, ἐρευνητικὰ καὶ ἐκδοτικά, ἀνταπεκρίθη εἰς πρόσθετα καθήκοντα, ἀνέπτυξε δὲ καὶ εὐρύτεραν ἐπιστημονικὴν δρασιν εἰς διαφόρους τομεῖς.

Συστηματικαὶ ἀποδελτιώσεις πηγῶν καὶ βοηθημάτων ἐπλούτισαν διὰ χιλιάδων δελτίων (ἱστορικῶν καὶ γλωσσικῶν περιεχομένων) τὰς δελτιοθήκας τοῦ Κέντρου.

Μικροταινίαι (microfilms) καὶ φωτογραφία χειρογράφων κωδίκων, ἱστορικῶν ἐγγράφων καὶ σπανίων ἐντύπων ἐπλούτισαν διὰ νέου ὕλικῶ τὸ φωτογραφικὸν ἀρχειῶν τοῦ Κέντρου.

Ἡ συστηματικὴ καταγραφή τοῦ ἀποθησαυριζομένου ὕλικῶ ἀπήτησε καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος πολλήν ἐργασίαν, ἣ ὅποια θὰ καταστῇ ἐμφανής, ὅταν δημοσιευθοῦν οἱ συντασσόμενοι ἀναλυτικοὶ κατάλογοι.

Προγραμματισθεῖσαι ἐρευνητικαὶ καὶ ἐκδοτικαὶ ἐργασίαι, ὡς οἱ Κατάλογοι τῶν χειρογράφων τῶν Μονῶν τῶν Μετεώρων, τὰ Ἀρχεῖα τῶν Μετεώρων, τὰ Χαράγματα τοῦ Παρθενῶνος, ἢ ἐπανεκδόσεις τῆς («Ἐφημερίδος») τῶν ἐτῶν 1791 - 1797, τὸ Ἀρχεῖον Ψαρῶν καὶ ἄλλα, προήχθησαν ἐπαρκῶς.

Τὰ Χειρόγραφα τῶν Μετεώρων καὶ τὰ Χαράγματα τοῦ Παρθενῶνος εὐρίσκονται ἤδη εἰς τὸ τυπογραφεῖον. Ὡς πρὸς τὴν Ἐφημερίδα καὶ τὸ Ἀρχεῖον Ψαρῶν ἐπροχωρήσαμεν εἰς τὴν διενέργειαν τῶν ἀπαραίτητων διαγωνισμῶν καὶ ἀναμένεται ἢ ἀνάδειξις τοῦ ἀναδόχου εἰς ὃν θὰ παραδοθῶν ταῦτα πρὸς ἐκτύπωσιν.

Κυβερνητικὰ μέτρα περιορίζοντα τὴν ἐκτὸς ἔδρας μετακίνησιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων (ἐγγρ. Ἀκαδημίας 68549/25-4-72, ἡμέτ. ἀρ. πρ. 1322) κατέστησαν δυσχερῆ τὴν πραγματοποιήσασιν τῆς προγραμματισθείσης πολυήμερον ἐρευνητικῆς ἀποστολῆς εἰς Μετέωρα.

Ὁ συντάκτης τοῦ Κέντρου Β. Σφινδόρας, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ εἰδικῶ φωτογράφου, μετέβη εἰς Ὑδραν καὶ εἰργάσθη ἐπὶ τετραήμερον εἰς τὸ ἐκεῖ Ἀρχεῖον. Ἐφωτογράφησεν ἑκατοντάδας ἐγγράφων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰ μὴ περιληφθέντα εἰς τὸ ὑπὸ Ἀ. Λιγνῶ ἐκδοθὲν Ἀρχεῖον Κοινότητος Ὑδρας. Ἀπὸ τὸ συγκομισθὲν ὕλικὸν ἐπλουτίσθη σημαντικῶς τὸ ὑπὸ ἔκδοσιν Ἀρχεῖον Ψαρῶν.

Ὁ αὐτὸς συντάκτης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κανονικῆς ἀδείας του μεταβάς εἰς Σίφρον ἐκαταλογογράφησε τοὺς εἰς τὴν ἐκεῖ Μονὴν τῆς Βρύσεως σφριζομένους χειρογράφους κώδικας (19 τὸν ἀριθμὸν).

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου εἰσῆχθησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος (εἰς ἀγορῶν ἢ δωρεῶν ἢ ἀνταλλαγῶν) 330 περίπου τόμοι βιβλίων ἢ περιοδικῶν (ἀρ. βιβλίον εἰσαγωγῆς 5145-5381).

Ὅμοειδῆ ἰδρύματα, Ἰνστιτοῦτα Ἑρευνῶν, Βιβλιοθήκαι ἢ Ἀρχεῖα, καθὼς καὶ εἰδικοί ἐπιστήμονες, τῆς ἡμεδαπῆς καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἀπετάθησαν καὶ ἐφέτος εἰς τὸ ἡμέτερον Κέντρον καὶ ἐξυπηρετήθησαν ποικιλοτρόπως. Μνημονεύομεν μεταξὺ ἄλλων τὸν κ. Michel Lesure τῆς ἐν Παρισίοις *École Pratique des Hautes Études*, ἀσχολούμενον μὲ τὴν Ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, ὅστις εἰργάσθη παρ' ἡμῶν ἐπὶ μίαν περίπου ἐβδομάδα, τὸν ὁμογενῆ καθηγητὴν τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Πανεπιστημίου τοῦ Cincinnati κύριον Peter Torring, ὅστις ἔλαβε φωτογραφίας τοῦ παρ' ἡμῶν χειρογράφου Καταστίχου τῆς Ναυπλίας (συνταχθέντος ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἐν ἔτει 1711), τὸν ἐν Νεαπόλει καθηγητὴν κ. Antonio Garzga, εἰς ὃν ἐπρομηθεύσαμεν μικροφίλμ μετεωρολογικοῦ κώδικος τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Συνεσίου, κ.ἄ.

Ἐκ τῶν τεσσάρων συντακτῶν τοῦ Κέντρον ὁ κ. Β. Σφυρόερας εἶναι ἤδη ἀπὸ ἐτῶν Ὑφηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Κατὰ τὸ λῆγον ἔτος ὁ συντάκτης κ. Χρ. Πατριωλέης ἐξελέγη ἐπικουρικός καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ὁ δὲ κ. Δ. Σοφιανὸς ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

Ἀθῆναι, 20 Δεκεμβρίου 1972

Ὁ Διευθυντῆς τοῦ Κέντρον

Λ. Βρανούσης

Δ'.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρον Ἑρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου, κατὰ τὸ ἔτος 1972.

Πρὸς τὸν κ. Γενικὸν Γραμματέα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Κύριε Γενικὲ Γραμματεῦ,

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω Ὑμῖν συνοπτικὴν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρον Ἑρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου κατὰ τὸ λῆγον ἔτος 1972.

Κατὰ τὸ λῆγον ἔτος τὸ προσωπικὸν τοῦ Κέντρον ἀπασχολήθη μὲ τὴν διεκπεραίωσιν τῶν ἀκολουθῶν ἐργασιῶν.

1. Τὴν συνέχισιν τῆς μεταγραφῆς τοῦ κώδικος τοῦ περιέχοντος τὸν νομοκάνονα τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφήν ὡς καὶ τὴν παράλληλον ἀνεύρεσιν καὶ ταύτισιν τῶν πηγῶν αὐτοῦ.

Συγχρόνως ἐπερατώθη ἡ προετοιμασία διὰ τὴν πρόδρομον δημοσίευσιν τῶν ἀφορῶντων εἰς τὴν μνηστειαν κεφαλαίων σξθ' - σπη' τοῦ ἐν λόγῳ νομοκάνονος, ἅτινα καὶ περιελήφθησαν εἰς τὴν ὕλην τοῦ κυκλοφορηθέντος ὑπ' ἀριθμ. 16 - 17 τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρον.

2. Τὴν δημοσίευσιν τοῦ καταρτισθέντος λεπτομεροῦς πίνακος τῶν νοταρίων Κεφαλληνίας μετὰ τοῦ ἀρχείου τούτων, ἐμπλουτισθέντος ἱκανῶς καὶ διὰ νέων ὀνομάτων ὡς καὶ νοταριακῶν φακέλων ἀνευρεθέντων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς τοῦ λήγοντος ἔτους. Ὁ συμπληρωθεὶς οὗτος πίναξ περιλαμβάνεται ὁμοίως εἰς τὴν ὕλην τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 16 - 17 τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρον.

3. Τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς εἰς Κεφαλληνίαν περὶ ἧς ὑπεβλήθη ἀναλυ-

τική έκθεσις. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἠρηνήθησαν κώδικες νοταρίων, ἰδίᾳ τοῦ 16ου αἰῶνος, καὶ ἐφωτογραφήθησαν νοταριακαὶ πράξεις παρουσιάζουσαι ἐνδιαφέρον ἐξ ἐπόψεως ἱστορίας δικαίου.

4. Ἐμελετήθησαν σημαντικώτατα ἔγγραφα μετεπαναστατικῆς ἐποχῆς ἀφορῶντα κυρίως εἰς ἀπαντήσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας τῆς Καποδιστριακῆς περιόδου. Ἰκανὸν μέρος τῶν ἐγγράφων τούτων, ἅτινα ἀπόκεινται εἰς τὸ Τμῆμα Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἐφωτογραφήθη ἐπὶ σκοπῶν μελλοντικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἐκδόσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Κέντρου.

5. Συμφώνως πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθ. 67684/29.12.71 ἔγγραφο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, δι' οὗ ἐνετάλη τὸ Κέντρον, ὅπως παράσχη πᾶσαν διευκόλυνσιν εἰς τὸν Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Καλιφορνίας κ. A.C. Bandy, προέβημεν εἰς τὴν παροχὴν πλείστων νομικῶν πληροφοριῶν καὶ ἐρμηνείαν νομικῶν ὄρων βοηθούτων τὴν ἔκδοσιν τῆς πραγματείας τοῦ Ἰωάννου Λυδοῦ.

6) Ἐπραγματοποιήθη ἡ ἐκτύπωσις τῶν ὑπ' ἀριθ. 15 καὶ 16 - 17 τόμων τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρου.

7) Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου εἰσήχθησαν ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς ἐκθέσεως πεπραγμένων τοῦ παρελθόντος ἔτους μέχρι σήμερον 203 τόμοι ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν καὶ ἀνάπτυκα μελετῶν (ἀριθμ. εἰσαγωγῆς 1456 - 1601). Ἐκ τούτων 34 ὀφείλονται εἰς δωρεὰν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Παναγιώτου Ζέπου καὶ 43 εἰς δωρεὰν τοῦ κ. Ν. Μάτση.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16ῃ Δεκεμβρίου 1972

Ὁ Διευθυντὴς

M. Τουρτόγλου

Ε'.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1972.

1. Συνεχίσθη ἡ μικροφωτογράφησις ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου τοῦ Foreign Office ἀφορῶντων εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ, παρελήφθησαν δὲ αἱ μικροταινίαι 245 τόμων τοιούτων ἐγγράφων, ἀποτελούντων ἀλληλογραφίαν τοῦ Foreign Office τῶν ἐτῶν 1906 - 1919 μετὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι, Κρήτῃ, Τουρκίᾳ, Βουλγαρίᾳ, Σερβίᾳ, καὶ Ἀλβανίᾳ Βρεταννῶν πρεσβευτῶν ἢ προξένων ἐπὶ θεμάτων πολιτικῶν, ὡς τὸ κρητικὸν ζήτημα, τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, ἡ νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις, οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι, ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος κ.λπ., καθὼς καὶ ἐπὶ θεμάτων προξενικῆς καὶ ἐμπορικῆς φύσεως. Ἐπίσης παρελήφθησαν αἱ μικροταινίαι 36 τόμων ἀποτελούντων τὰ ἐπίσημα εὐρετήρια τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Foreign Office τῶν ἐτῶν 1931 - 1940.

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει δεκαετίας ἀφ' ὅτου ἤρξατο ἐκτελούμενον ὑπὸ τοῦ Κέντρου τὸ πρόγραμμα μικροφωτογράφσεως ξένων ἀρχείων, δέον νὰ ἀναφερθῇ ὅτι κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα :

α') Ἐγένοντο πέντε ἀποστολαὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ τὴν ἐντόπισιν τοῦ μικροφωτογραφητέου ὕλικου. β') Ἐμικροφωτογραφήθησαν 2196 τόμοι ἐγγράφων, ἧτοι 900.000 περίπου σελίδες. γ') Τὸ μικροφωτογραφηθὲν ὕλικὸν προέρχεται ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Foreign Office (Λονδίνου), τοῦ Colonial Office (Λονδίνου), τοῦ State Department (Washington) καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ Ὑπουργείου

τῶν Ἐξωτερικῶν (Βιέννη). δ') Αἱ παραληφθεῖσαι μικροταινίαι κατετάχθησαν συστηματικῶς, κατεγράφησαν, ἀπεδελτιώθησαν καὶ εὐρετηριάσθησαν, καταστάσης οὕτω εὐχεροῦς τῆς χρησιμοποίησός των. ε') Τὸ συγκεντρωθὲν ὑλικὸν ἐχρησιμοποιήθη ἤδη ὑπὸ πλείστων ἐρευνητῶν διὰ τὴν συγγραφὴν μελετῶν καὶ διδακτορικῶν διατριβῶν.

2. Ἐγένετο φωτογράφησις τῶν ἐκθέσεων καὶ ἐπιστολῶν τοῦ ἐν Πρεβέξῃ Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὰς ἀρχάς τῶν Ἰονίων Νήσων περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι γενομένων κατὰ τὰ ἔτη 1820 - 1828. Τὰ παραληφθέντα φωτοαντίγραφα καλύπτουν ὑλικὸν 6900 σελίδων ἀποκείμενον εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Colonial Office (Λονδίνου). Τὸ ὑλικὸν τοῦτο (ὡς καὶ τὸ ἀντίστοιχον ὑλικὸν τῶν ἐτῶν 1829 - 1832, τὸ ὁποῖον θὰ φωτογραφηθῇ ἐν συνεχείᾳ) προορίζεται νὰ δημοσιευθῇ *in extenso* εἰς τὴν σειρὰν «Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας» μετὰ τῶν ἤδη φωτογραφηθεισῶν ἐκθέσεων τοῦ Meyer πρὸς τὸ Foreign Office τῶν ἐτῶν 1820 - 1832.

3. Συνεχίσθη ἡ λεπτομερὴς ἀποδελτίωσις τῆς μικροφωτογραφηθείσης ἀλληλογραφίας τοῦ Foreign Office μετὰ τῆς Βρετανικῆς Πρεσβείας καὶ τῶν βρετανικῶν προξενείων ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ ἔτη 1827 - 1905 (σειρὰ F.O.32, τόμοι 770) διὰ συντάξεως κατ' ἔγγραφον ἐπιτομῶν, προοριζομένων νὰ ἀποτελέσουν πολὺτομον δημοσίευμα ἐν τῇ σειρᾷ «Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας». Ὁ πρῶτος τόμος τοῦ δημοσιεύματος τούτου, ὅστις θὰ καλύψῃ τὴν περίοδον 1827 - 1832, ἔχει ἤδη ἐκτυπωθῆ κατὰ τὰ δύο τρίτα (σελίδες 640). Ἡ σύνταξις τῶν ἐπιτομῶν τοῦ δευτέρου τόμου, ὅστις θὰ καλύψῃ τὴν περίοδον τῆς Ἀντιβασιλείας, συνεχίσθη.

4. Ἡ ἐπεξεργασία πρὸς ἔκδοσιν τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Γεωργίου Ψύλλα εὐρίσκεται πρὸς τὸ τέλος τῆς, ἴαν προσεχῶς δὲ θὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐκτύπωσις των.

5. Συνεχίσθη ἡ ἐπεξεργασία πρὸς ἔκδοσιν τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ παραγράφῳ μνημονευθεισῶν ἐκθέσεων καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Meyer.

6. Ἐπίσης συνεχίσθη ἡ ἀντιγραφὴ καὶ ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ τὸ ὁποῖον θὰ ἀποτελέσῃ τὸν πρῶτον τόμον τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἀρχείου Ἰωάννου Κωλέττη.

7. Ἡ συντάξις τοῦ Κέντρου δ. Καλλιόπῃ Καλλιατάκῃ ἀπεστάλη εἰς Λονδίνον πρὸς διεξαγωγὴν ἐρευνῆς ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Colonial Office. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀποστολῆς τῆς ὑπῆρξεν ἡ ἐντόπισις καὶ φωτογράφησις τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ παραγράφῳ μνημονευθεισῶν ἐκθέσεων καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Meyer πρὸς τὰς ἀρχάς τῶν Ἰονίων Νήσων.

8. Συνεχίσθη ὁ καταρτιστικὸς ἱστορικῆς βιβλιογραφίας περὶ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τοῦ 1800 καὶ ἐξῆς διὰ συντάξεως δελτίων κατὰ συγγραφεῖς καὶ εὐρετηρίου ἀπὸ ἀπόψεως ὀνοματολογικῆς, πραγματολογικῆς καὶ χρονολογικῆς.

9. Εἰς τὸ Κέντρον εἰσῆχθησαν αἱ ἐξῆς χειρόγραφοι συλλογαί: α') Μέγα μέρος τοῦ ἀρχείου τῆς οἰκογενείας Ραγκαβῆ, δωρηθὲν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ὅπου καὶ ἄλλα μικρότερα τμήματα τοῦ αὐτοῦ ἀρχείου ἀπόκεινται, ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Ἀ. Ρίζου Ραγκαβῆ. Τὸ πολὺ τιμον τοῦτο ἀρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἤδη ταξινομεῖται, περιείχετο εἰς δύο κιβώτια διαστάσεων 0,85 × 0,46 × 0,50 καὶ 0,47 × 0,52 × 0,37. Ἐκ προχείρου προκαταρκτικῆς μελέτης προέκυψεν ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρίζου Ραγκαβῆ (1809 - 1892) καὶ ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Κλέωνος Ραγκαβῆ (1842 - 1917). Τὸ πρῶτον ἐκ τούτων, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ἀπόψεως καὶ περιεχομένου καὶ ὄγκου, περιλαμβάνει: χειρόγραφα ἔργων τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρίζου Ραγκαβῆ· διπλώματα καὶ κοινοποιήσεις παρασῆμων οἰκονομικῆς ἀλληλογραφίας· ἐπιστολάς τῶν Βασιλέως Ὁθωνος, Σπ. Τρικοῦνη, Ἀ. Κουμουνοῦρου,

Θ. Δηλιγιάννη, Φ. Ρόκ κ.ά.: ήμερολογιακὰς σημειώσεις διαφόρων ἐτῶν· σημειώσεις περιηγήσεων νομικά ἔγγραφα περιουσιακῆς φύσεως, ὀμολογίας κ.λπ. β') Χειρόγραφα ἔργων τοῦ Ἀριστομένους Προβελεγγίου, διπλώματα κ.λπ., δωρηθέντα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τῆς θγατρὸς του κ. Σοφίας Σουλιώτη - Νικολαΐδου. Ταῦτα ἀποτελοῦν συμπλήρωμα ὁμοίου ὄλικου δωρηθέντος ὑπὸ τῆς ἰδίας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῷ 1971. γ') Χειρόγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἐθνικὴν δρᾶσιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου κατὰ τὰ ἔτη 1918 - 1922, δωρηθέντα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τοῦ κ. Θεοδώρου Αἰθνετοπούλου. Ταῦτα ἀποτελοῦν κατὰ τὸ πλεῖστον λογοδοσίας τοῦ Μητῆ Αἰθνετοπούλου, Προέδρου τοῦ Συλλόγου, ἐξεδόθησαν δὲ προσφάτως ὑπὸ τοῦ δωρητοῦ.

10. Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου εἰσήχθησαν 216 δημοσιεύματα πλὴν τῶν περιοδικῶν, συνεχίσθη δὲ ἡ σύνταξις συστηματικοῦ δελτιοκαταλόγου αὐτῆς κατὰ συγγραφεῖς καὶ καθ' ἕλην.

11. Κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς Τάξεως Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἡ ἴδρυσις παρὰ τῷ Κέντρῳ Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ἀρχείου καὶ μουσείου χειρογράφων τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ποιητῶν, πεζογράφων καὶ λοιπῶν συγγραφέων ἀπὸ τοῦ III' αἰῶνος μέχρι σήμερον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν («Ἀρχεῖον Νεοελλήνων Συγγραφέων»). Σκοπὸς τοῦ Ἀρχείου θὰ εἶναι ἡ διάσωσις τῶν ἐν λόγῳ χειρογράφων, ἀποτελούντων σπουδαίαν πηγὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς πνευματικοῦ βίου, ἡ μελέτη αὐτῶν καὶ ἡ προβολὴ των διὰ καταλλήλων ἐκθέσεων. Τὸ Ἀρχεῖον θὰ συγκροτηθῇ, α') ἐκ τῶν χειρογράφων νεοελλήνων συγγραφέων τὰ ὅποια ἤδη ἀπόκεινται εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ὡς εἶναι τὰ χειρόγραφα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, τοῦ Ἀριστομένους Προβελεγγίου, τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρίζου Ραγκαβῆ κ. ἄ., καὶ β') ἐκ χειρογράφων τὰ ὅποια μελλοντικῶς θὰ περιέλθουν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 14ῃ Δεκεμβρίου 1972

Ὁ Διευθυντῆς
Ἑλευθ. Πρεβελάκης

Σ'.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1972 πεπραγμένων
ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐκδόσεως Ἔργων Ἑλλήνων Συγγραφέων
ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἀλώσεως
τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπλούτισε τὴν βιβλιοθήκην του διὰ τῶν τόμων τοῦ 1972 ἐνεργήοντα πέντε περιοδικῶν ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς φιλολογίας, παπυρολογίας, παλαιογραφίας, βιβλιογραφίας, ἱστορίας, φιλοσοφίας καὶ συγκριτικῆς φιλολογίας.

Ἐπίσης διὰ 650 τόμων σπουδαίων, κυρίως νεωτάτων ἔργων σχετικῶν πρὸς τὴν βιβλιογραφίαν, μεθοδολογίαν, ἱστορίαν τῆς κλασσικῆς καὶ μεσαιωνικῆς φιλολογίας, τὴν παπυρολογίαν, παλαιογραφίαν καὶ κωδικολογίαν, τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς γραμματείας, τὰ

λεξικά, γενικά και συγγραφέων, τὰ ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικά κείμενα καὶ τὴν ἐρμησίαν αὐτῶν, πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ μεσαιωνικὴν ἱστορίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν μυθολογίαν καὶ θρησκείαν ὡς καὶ πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀρχαίου καὶ μεσαιωνικοῦ κόσμου μέχρι καὶ σήμερον.

Ἡ ἀποδελτίωσις γίνεται κατὰ συγγραφεῖς, καθ' ὕλην καὶ γραμματειακοὺς τομεῖς πρὸς εὐκολωτέραν καὶ ὀρθοτέραν ἐνημέρωσιν τῶν ἐνδιαφερομένων.

Διεξήγαγεν ἀλληλογραφίαν μὲ βιβλιοθήκας τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπου ἀπόκειται ἑλληνικά χειρόγραφα, παρήγγειλε 36 μικροταινίας χειρογράφων ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ βυζαντινῶν κειμένων, παρέλαβε 51 καὶ ἤλεγξε τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Εἰς τὸν ὡς ἄνω ἀριθμὸν περιλαμβάνονται καὶ μικροταινία παραγγελλθεῖσαι κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Ὁ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καταρτισθεὶς κατάλογος τῶν μικροταινιῶν τῆς φιλομθήκης κατὰ βιβλιοθήκας ἐπολυγραφήθη καὶ διατίθεται ἤδη.

Ἠλέγχθη ὑπὸ τοῦ ὀρισθέντος ὡς ἐλεγκτοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κ. Τσάτσου, ἐξητάσθη δὲ καὶ ἐν πολλοῖς ἀνεθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου ἢ γενομένη ὑπὸ τοῦ κ. Ξένου μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ Pfeiffer «History of Classical Scholarship». Ἡ ὡς ἄνω μετάφρασις ἐκτυπῶται εἰς τὴν σειρὰν τῶν βοηθητικῶν ἔργων τοῦ Κέντρου καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν κυκλοφορεῖ. Διὰ τὴν ἴδιαν σειρὰν ἐγένετο ἢ μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ Groningen «Traité de critique des textes» ἢ ἔκδοσις τοῦ ὁποίου θὰ πραγματοποιηθῆ ἐντὸς τοῦ 1973.

Ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ προέδρου αὐτῆς κ. Ἰ. Θεοδωρακοπούλου, ἢ ἔκδοσις τῆς «Ἑλένης» τοῦ Εὐριπίδου, παρασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Π. Παττίχη, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ὁ παρασκευάσας θὰ ἐπιφέρῃ τὰς ὑποδειχθείσας μετατροπὰς καὶ διορθώσεις.

Τὸ προσωπικὸν τοῦ Κέντρου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχεν ἐργασθῆ εἰς παρασκευὴν ἐκδόσεων καὶ συγκεκριμένως: ὁ Β. Ἀτσαλὸς τῆς («Ἀληθοῦς Ἱστορίας») τοῦ Λουκιανοῦ, ὁ Α. Κεσίσογλου τοῦ «Γάλβα» τοῦ Πλουτάρχου, ἢ Γ. Ξανθάκη τοῦ Κατ' Ἀριστοκράτους λόγου τοῦ Δημοσθένους, ὁ Β. Τσακατίκας τοῦ 12ου βιβλίου τοῦ Πολυβίου καὶ ὁ Διευθυντῆς τοῦ Κέντρου τοῦ Καλλιμάχου, δὲν ἠδυνήθη κατὰ τὸ λήγον ἔτος νὰ συνεχίσῃ ἢ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν σχετικὴν ἐργασίαν λόγῳ ἀπασχολήσεως αὐτοῦ εἰς ἄλλην ἐπιστημονικὴν ὡς καὶ ποικίλης διοικητικῆς φύσεως ἐργασίαν σχετικὴν πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ Κέντρου, τῆς ὁποίας ἢ ἐκτέλεσις ἦτο ἐξαιρετικῶς ἐπεύγουσα. Σημειωτέον καὶ πάλιν ὅτι τὸ Κέντρον δὲν διαθέτει τοὺς ἀπαραιτήτους διοικητικοὺς ὑπαλλήλους, μολονότι ἔχει ἴδιον φορέα καὶ προϋπολογισμὸν ὑποκείμενον καὶ εἰς προέλεγχον καὶ εἰς μετέλεγχον. Ἐν τούτοις, ἐσυνέχισε τὴν σχετικὴν ἐργασίαν πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῶν ὡς ἄνω ἐκδόσεων διὰ τῆς παρακολουθήσεως καὶ ἐνημερώσεως αὐτοῦ εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διεθνή ἐπιστημονικὴν κίνησιν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 15ῃ Δεκεμβρίου 1972

Ὁ Διευθυντῆς
Χαράλ. Σ. Φλωρᾶτος

Ζ'.

ΕΚΘΕΣΙΣ

περί τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρευνῶν Ἀστρονομίας
καὶ Ἐφηρμοσμένων Μαθηματικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
κατὰ τὸ ἔτος 1972.

Α'. Προσωπικόν.— Ὁ κ. Βασίλειος Τριτάκης διορίσθη βοηθὸς εἰς κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τοῦ Κ.Ε.Α.Ε.Μ. καὶ ἀνέλαβε ὑπηρεσίαν ἀπὸ τῆς 16ης Νοεμβρίου 1972. Ἡ Δ/νις Ἑλένη Δάρα διορίσθη ἐπίσης βοηθὸς εἰς κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τοῦ Κέντρου καὶ ἀνέλαβε ὑπηρεσίαν ἀπὸ τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1972. Ὁ κ. Κων/νος Πουλάκος ἐξετέλεσε τὰ καθήκοντά του ὡς ἐπιμελητῆς καὶ ὁ κ. Μιχαὴλ Χονδρός, Γραμματεὺς τοῦ Κέντρου, ἠσχολήθη καὶ κατὰ τὸ διαρροῦσαν ἔτος μὲ ὅλα τὰ θέματα τῆς Γραμματείας καὶ τὰς ἐξωτερικὰς ἐργασίας τοῦ Κέντρου. Ἐπίσης ἠσχολήθη μὲ τὴν ἐν γένει παρακολούθησιν τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τὴν ταξινόμησιν τῶν πάσης φύσεως λαμβανομένων ἐν τῷ Κέντρῳ βιβλίων, περιοδικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ 1972 ὁ κ. Χονδρός προσέφερεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποζημιώσεως τὰς ὑπηρεσίας του ὡς Γραμματεὺς τῶν ἀκολουθῶν ἐπιστημονικῶν Ἐπιτροπῶν α) Τῆς Ἐθνικῆς Ἀστρονομικῆς Ἐπιτροπῆς β) τῆς Ἐθνικῆς Μαθηματικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ γ) τῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐρευνῶν Διαστήματος.

Β'. Ἐρευνητικὰ Προγράμματα.— Κατὰ τὸ ἔτος 1972 ἐξετελέσθησαν τὰ κάτωθι ἐρευνητικὰ προγράμματα.

1) Μελέτη ἐπὶ τῆς σχέσεως τῆς ἡλιακῆς δραστηριότητος μετὰ γήινων φαινομένων (ὑπὸ τοῦ ἐπόπου τοῦ Κέντρου κ. Ἰωάννου Ξανθάκη).

2) Στατιστικὴ μελέτη τῆς ἡλιακῆς δραστηριότητος (ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Κ. Πουλάκου).

3) Κατανομὴ τῶν ἀστέρων τῶν φασματικῶν τύπων *M*, *S* καὶ *C* εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ Γαλαξίου (ὑπὸ τοῦ κ. Β. Τριτάκη ὅστις μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1972 ἐ χρηματοδοτήθη ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν).

4) Ἐρευναι ἐπὶ τῆς λεπτῆς ὕφης τῆς ἡλιακῆς χρωμοσφαίρας (ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κ.Ε.Α.Ε.Μ. κ. Κωνσταντίνου Ι. Μακρῆ).

5) Φωτομετρικαὶ ἔρευναι ἐπὶ φασματοηλιογραμμάτων ληφθέντων διὰ τῆς γραμμῆς *K* τοῦ ἰονισμένου ἀσβεστίου. (ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κ.Ε.Α.Ε.Μ. κ. Κων/νου Ι. Μακρῆ).

6) Ἐρευνα ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ πλανήτου Ἄρεως. Τὸ πρόγραμμα ἐξετελέσθη ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου κ. Κωνσταντίνου Ι. Μακρῆ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ φυσικοῦ κ. Β. Πετροπούλου, ἐ χρηματοδοτήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἐμπειρικείου Ἰδρύματος.

Γ'. Ὀργανα.— Κατὰ τὸ ἔτος 1972, παρηγγέλθησαν τὰ ἐξῆς ὄργανα :

1) Μηχανὴ NIKON ταχείας λήψεως διὰ τὴν φωτογράφησιν τῆς ἡλιακῆς ἀτμοσφαίρας.

Τὸ ἀνωτέρω ὄργανον ἠγοράσθη ἐκ πιστώσεων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὸ διατεθὲν πρὸς ἀγορὰν ποσὸν ἀνῆλθεν εἰς 55.000 δραχμάς.

2) Μικροφωτόμετρον καὶ ἰσοπικνόμετρον Joyce LoebI, διὰ τὴν φωτομετρικὴν ἐπεξεργασίαν φωτογραφιῶν τοῦ Ἥλιου, τῶν πλανητῶν κ.λπ. Ἡ προμήθεια τοῦ ὄργανου τούτου ἀξίας 500.000 δραχμῶν περίπου, καλύπτεται ἐκ χορηγηθείσης κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως διὰ τοῦ προγράμματος Δημοσίων Ἐπενδύσεων.

3) Κατασκευὴ συστήματος προσαρμογῆς ἠθμοῦ Lyot διὰ λήψιν φωτογραφιῶν τῆς ἡλιακῆς χρωμοσφαίρας διὰ τῆς γραμμῆς *H α* τοῦ ὑδρογόνου.

Δ'. Δημοσιεύματα.— Κατά τὸ ἔτος 1972 ἐκκυκλοφόρησαν τὰ κάτωθι ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα τοῦ Κέντρου ὡς *Contributions from the Research Center for Astronomy and Applied Mathematics, Academy of Athens, series I (Astronomy)* ὡς καὶ ἄλλαι δημοσιεύσεις ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν μὴ περιεχόμεναι εἰς τὰ *Contributions*.

1) *Isophotometry of the Chromospheric Bright and Dark Mottles on the Solar Disc.* by C.E. Alissandrakis and C. J. Macris (*Astrophysical Letters*, 1972, Vol. 10, P. 59). *Contributions* No 29.

2) *A study of Galactic Structure in a Region of Cassiopeia with the help of the M, C, and c Type stars.* By C. Poulakos (*Memorie della Societa Astronomica Italiana*, 1971, vol. XLII, P. 421). *Contribution* No 30.

3) *Analysis of some Aspects of 25 Chromospheric Events. Reduction of the optical data.* By R. Falciani, C. J. Macris and M. Rigutti. (*Praktika of the Athens Academy*, 1971, Vol. 46, P. 259 and *solar Physics*, 1972, vol. 26, p. 108) *Contribution* No 31.

4) *Photometric Analysis of Ha - Observations of 25 Solar Chromospheric Events.* By R. Falciani, C. J. Macris and M. Rigutti. (*memorie astronomiche dell' Osservatorio di Capodimonte*, 1972 vol. II, No. 5).

5) Οἱ χρωμοσφαιρικοὶ πίδακες. Ὑπὸ Κ. Ι. Μακρῆ. (Δημοσιεύματα τοῦ Κ.Ε.Α.Ε.Μ.) 1972 (Σειρὰ Α. Ἀστρονομία, Ἀριθμ. 3).

Ὑπὸ δημοσίευσιν.

1) *Solar Activity and Precipitation.* By J. Xanthakis (*Solar Activity and Interplanetary Phenomena. Proceedings of the First European Astronomical Meeting, September 1972, Athens - Greece*).

2) *A New Model for the Atmosphere of Mars.* by C. J. Macris and B. Petropoulos. (*Solar activity and interplanetary phenomena. Proceedings of the first European Astronomical Meeting, September 1972, Athens - Greece*).

3) *A Study of the Areas Index Ia.* By C. Poulakos and B. Tritakis. (*Solar Activity and Interplanetary Phenomena. Proceedings of the First European Astronomical Meeting, September 1972, Athens - Greece*).

Ε'. Βιβλιοθήκη.— Ἡ ἐργασία ὁργανώσεως καὶ τακτοποιήσεως τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Κ.Ε.Α.Ε.Μ. ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1972. Ἡ Βιβλιοθήκη ἐπλουτίσθη διὰ 180 τόμων καὶ 2.000 τευχῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων. Ἐκ τούτων οἱ πλεῖστοι τόμοι ἠγοράσθησαν ἐκ τῶν τακτικῶν πιστώσεων τοῦ Κέντρου ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι τόμοι καὶ τὰ 2.000 τεύχη τῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων ἐλήφθησαν δωρεὰν ἀποσταλέντα ὑπὸ τῶν ὁμοειδῶν Ἰδρυμάτων τοῦ ἔξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐπ' ἀνταλλαγῇ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Κέντρου.

ΣΤ'. Ἔργαστήριον.— Κατόπιν τῆς χορηγήσεως πιστώσεων τὸ ἐργαστήριον τοῦ Κ.Ε.Α.Ε.Μ. θὰ πλουτισθῇ διὰ νέων ὀργάνων.

Ζ'. Ἐθνικαὶ Ἐπιστημονικαὶ Ἐπιτροπαί.— Τὸ Κέντρον ἐξετέλεσε καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1972 χρέη Γραμματείας τῶν κάτωθι Ἐθνικῶν Ἐπιστημονικῶν Ἐπιτροπῶν : 1) τῆς Ἐθνικῆς Ἀστρονομικῆς Ἐπιτροπῆς 2) τῆς Ἐθνικῆς Μαθηματικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ 3) τῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐρευνῶν τοῦ Διαστήματος. Σκοπὸς τῶν ἀνωτέρω Ἐπιτροπῶν εἶναι ὁ συντονισμὸς τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν τῶν ἀντιστοίχων κλάδων τῶν διεξαγομένων εἰς τὴν χώραν μας καὶ ἡ σύνδεσις αὐτῆς μετὰ τῶν ἀντιστοίχων διεθνῶν ἐπιστημονικῶν Ὄργανισμῶν.

Η'. Συνέδρια.—Κατὰ τὸ ἔτος 1972 ἡ Ἐθνικὴ Ἀστρονομικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν ἐν Ἀθήναις τοῦ Πρώτου Εὐρωπαϊκοῦ Ἀστρονομικοῦ Συνεδρίου, τὸ ὅποιον καὶ συνήλθεν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ 4ης μέχρι 9ης Σεπτεμβρίου 1972. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ὄργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς ἦτο ὁ Ἐπόπιτος τοῦ Κέντρου Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ι. Ξανθάκης ὁ δὲ Γραμματεὺς, ὁ Διευθυντὴς αὐτοῦ κ. Κων)νος Μακρῆς. Τὸ βᾶρος τῆς ὀργανώσεως ἀνελήφθη ὑπὸ τοῦ Κ.Ε.Α.Ε.Μ. ἡ δὲ ἐπιτυχία ὑπῆρξεν ἀπόλυτος.

Εἰς τὸ ἐν λόγῳ Συνέδριον ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ἅπαν τὸ ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν τοῦ Κέντρου. Ἀνεκοινώθησαν δὲ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι ὑπὸ τοῦ Ἐπόπιτου τοῦ Κέντρου Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ι. Ξανθάκη, τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ Ὑψηλοῦ κ. Κ. Μακρῆ καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Κων. Πουλιάκου καὶ τοῦ βοηθοῦ κ. Β. Τριτάκη.

Θ'. Ἐπισκέπται.—Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἐπεσκέφθησαν τὸ Κ.Ε.Α.Ε.Μ. οἱ κάτωθι Ἀστρονόμοι: 1) Ὁ Δρ Β. Valnicsek τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Ondrejov τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ 2) ὁ Καθηγητὴς Ρ. Maffei τοῦ ἐργαστηρίου Ἀστροφυσικῆς τῆς Ρώμης τῆς Ἰταλίας.

Ι'. Σχέσεις τοῦ Κέντρου πρὸς ἄλλα Ἐπιστημονικὰ Ἰδρύματα.—Ἡ συνεργασία τοῦ Κ.Ε.Α.Ε.Μ. μὲ ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα τῆς ἀλλοδαπῆς ἐπεξετάθη ἀκόμη περισσύτερον, τόσον διὰ συνεργασίας μετὰ τῶν ξένων συναδέλφων ὅσον καὶ δι' ἀποστολῆς ὕλικου παρατηρήσεων πρὸς ἐπεξεργασίαν ἐν τῷ ἡμέτερῳ Κέντρῳ.

Οὕτω ἐπιστημονικὸν ὕλικὸν ἀπέστειλαν πρὸς τὸ Κ.Ε.Α.Ε.Μ.: 1) τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Sacramento Peak τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, 2) τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Big Bear τοῦ Τεχνολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Καλιφορνίας, καὶ 3) τὰ Ἀστεροσκοπεῖα Arcetri τῆς Φλωρεντίας τῆς Ἰταλίας καὶ Meudon τῆς Γαλλίας ἀπεδέχθησαν αἰτησὴν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου ὅπως χορηγήσωσι ἐπὶ ἐπιστροφῇ ἐκ τῶν συλλογῶν αὐτῶν φωτογραφικὰς πλάκας Ἡλίου πρὸς ἐπεξεργασίαν ἐν Ἀθήναις.

Ἡ ἐμπιστοσύνη μετὰ τῆς ὁποίας περιέβαλον τὸ ἡμέτερον Κέντρον τὰ ξένα Ἀστεροσκοπεῖα εἶναι ὅλως ἰδιαίτερα, διὰ πρώτην δὲ φορὰν ξένα ἰδρύματα ἐδέχθησαν νὰ ἀποστειλοῦν πρωτότυπον ἐπιστημονικὸν ὕλικὸν ἐκ τῶν ἀρχείων αὐτῶν πρὸς περαιτέρω ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ ἔρευναν.

ΙΑ'. Διάφορα.—Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου κ. Κ. Μακρῆς κατόπιν ἀδείας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἰδίως ὅμως ἐξόδους, μετέβη ἐπὶ δεκαήμερον εἰς τὰ Ἀστεροσκοπεῖα Arcetri τῆς Φλωρεντίας (Ἰταλία) καὶ Meudon ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἔλαβε τὴν ἐγκρισὴν τῶν Διευθυντῶν αὐτῶν ὅπως κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος προμηθεύσων εἰς τὸ Κ.Ε.Α.Ε.Μ. φωτογραφικὰς πλάκας τοῦ Ἡλίου πρὸς ἐκτέλεσιν ἐν Ἀθήναις ἐπιστημονικοῦ προγράμματος.

Περαιῶν τὴν περὶ τῶν πεπραγμένων ἐκθεσιν τοῦ ἔτους 1972, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὰς θεορμάς μου εὐχαριστίας πρὸς τοὺς συνεργάτας μου καὶ πρὸς τοὺς ἀρμοδίους τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν οἱ ὅποιοι παντοιοτρόπως καὶ προθύμως μὲ συνδέραμον εἰς τὸ ἔργον μου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15ῃ Δεκεμβρίου 1972

Ὁ Διευθυντὴς

τοῦ Κέντρου Ἐρευνῶν Ἀστρονομίας
καὶ Ἐφηρμοσμένων Μαθηματικῶν
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ὑψηλοῦ Δρ Κωνσταντῖνος Ι. Μακρῆς

Η'.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης
τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας κατὰ τὸ ἔτος 1972.

Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου.—Εἰσήχθησαν 325 νέοι τίτλοι βιβλίων, περιοδικῶν καὶ ἀνατύπων (ἐξ ὧν 85 ἐκ προσφορῶν τῶν συγγραφέων ἢ δωρεῶν - μνημονεῦτα ἰδία ἢ δωρεὰ τῆς *Deutsche Forschungsgemeinschaft* 30 φωτοτυπικῶν ἀντιτύπων ἄρθρων ἐπὶ τῆς ἐννοιολογίας τῶν Προσωκρατικῶν ἐκ παλαιῶν μὴ ὑφισταμένων εἰς τὰς ἑλληνικὰς βιβλιοθήκας Περιοδικῶν). Σύνολον τόμων τὴν 15.12.1972 : 1.140. Ἀπερροφήθη τὸ σύνολον τῆς ἐκ 70.000 δρχ. πιστώσεως τοῦ 1972. Ξένα περιοδικὰ εἰσάγονται ἤδη : 4 Βιβλιογραφικὰ τῆς Φιλοσοφίας καὶ 8 Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας καὶ Συστηματικῆς Φιλοσοφίας. Ἄπαντα τὰ εἰσαχθέντα βιβλία ἀπεδελτιώθησαν, τόσον διὰ τὸν Γενικὸν ὄσον καὶ διὰ τὸν Συστηματικὸν Κατάλογον, εἰς τὴν εἰδικὴν πρὸς τοῦτο Δελτιοθήκην. Διὰ τὰς προσεχεῖς προμηθείας ἀπεδελτιώθησαν πλείστα Περιοδικὰ, Βιβλιογραφικὰ Δελτία ὡς καὶ τὰ εἰσερχόμενα νέα βιβλία, τὸ σύνολον δὲ τῶν ὑπ' ὄφιν χρησίμων εἰς τὸ Κέντρον βιβλίων, ὑπερβαίνει τὰς τρεῖς ἑκατοντάδας.

Λεξικὸν Προσωκρατικῶν. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς πρώτης φάσεως τοῦ ἔργου, ἦτοι τῆς πλήρους ἀποδελτιώσεως τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Προσωκρατικῶν (σύνολον δακτυλογραφημένων δελτίων 6.980), τῆς ταξινομήσεως αὐτῶν καὶ τῆς καταρτίσεως τοῦ Λημματολογίου (σύνολον λημμάτων 2.350), ἤρχισεν ἡ σύνταξις τῶν λημμάτων-ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ. Ἡ πρόοδος τοῦ ἔργου τούτου κατὰ τὸ 1972 ὑπῆρξε μικρὰ λόγῳ τῆς πλήρους σχεδὸν ἀπασχολήσεως τοῦ τακτικοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου, δηλαδὴ τῶν δύο μόνον εἰσέτι Συντακτῶν, μὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν τόμων 1 καὶ 2 τῆς Ἐπετηρίδος καὶ μὲ τὰ λοιπὰ ἔργα τοῦ Κέντρου. Εἰργάσθησαν ἐν τούτοις διὰ τὸ Λεξικὸν ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ Κέντρου 3 ἔκτακτοι συνεργάται, ἐξ ὧν 1 ἐχρησιμοποίησεν μάλιστα μνημιαίαν ὑποτροφίαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὸ ἔργον τῆς συντάξεως τοῦ Λεξικοῦ θὰ ἀποτελέσῃ τὸ κύριον ἀντικείμενον ἀπασχολήσεως τῶν δύο νέων Συντακτῶν τοῦ Κέντρου, τῶν ὁποίων ἐπραγματοποιήθη πλέον ἢ τοποθέτησις εἰς τὸ Κέντρον περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου τοῦ λήγοντος ἔτους.

Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου «Φιλοσοφία». Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1972 ἐτέθη εἰς κυκλοφορίαν ὁ ἐκ 490 σελίδων 1ος τόμος τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρου ὑπὸ τὸν τίτλον ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ. Εἰς τὸν τόμον τοῦτον συνειργάσθησαν Ἀκαδημαϊκοί, Ἐρευνηταὶ τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἐπιστήμονες τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ 25 καὶ πλέον πρωτοτύπων ἄρθρων καὶ παρουσιάσεων βιβλίων εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὰς κυρίας τῶν ξένων γλωσσῶν (εἰς πᾶσαν περίπτωσιν μετὰ περιλήψεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἢ εἰς ξένην γλῶσσαν). Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ τόμου ἐκ μέρους τῶν εἰδικῶν Φιλοσοφικῶν Περιοδικῶν τοῦ Ἐξωτερικοῦ (εἰς τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν μέχρι στιγμῆς 5 ἀναλυτικαὶ παροφισάσεις), ἐκ μέρους διακεκριμένων ξένων καὶ ἡμετέρων εἰδικῶν, ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ καὶ ἡμερησίου Τύπου, ἰδίᾳ δὲ ἐκ μέρους τοῦ ἐδρυτέρου ἀγοραστικοῦ κοινοῦ ὑπῆρξε ἰδιαι-

τέρως θεομή. Ούτω διά τοῦ βιβλιομπορίου διετεθήσαν κατά τὸ ἀ΄ 9μηνον ἀπὸ τῆς κυκλοφορίας 400 περίπου τόμοι, ἐνῶ ἤρχισεν ἡ λήψις παραγγελιῶν καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τέλος, ὁ τόμος ἀνταλλάσσεται ἤδη μὲ ὁμοειδεῖς ἐκδόσεις ξένων Ἰδρυμάτων, ἐνῶ ἐλήφθησαν ἐπίσης τὰ πρῶτα νέα βιβλία ἐκδοτικῶν Οἴκων, ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν δημοσίευσιν παρουσιάσεως τῶν ἔργων των εἰς τὴν Ἐπετηρίδα. Ὁ τόμος ἀπεστάλη ἐξ ἄλλου δωρεὰν εἰς Βιβλιοθήκας, Σπουδαστήρια καὶ ὁμοειδῆ Ἰδρύματα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγένετο ἐγκαίρως, ἀξιοποιηθείσης καὶ τῆς κτηθείσης πείρας, ἡ προεργασία διὰ τὸν τόμον 2 (1972), τοῦ ὁποίου ἡ ἐκτύπωσις συντελεῖται ἤδη μὲ ἱκανοποιητικὸν ρυθμὸν, καὶ ὁ ὁποῖος ἐλπίζεται ὅτι θὰ κυκλοφορήσῃ μέχρι τέλους Ἰανουαρίου 1973 μὲ 20σάδα καὶ πλέον πρωτοτύπων ἄρθρων, παρουσιάσεων βιβλίων, εἰδήσεις καὶ ἄλλην ὕλην ὡς καὶ ἔτι ἀριωτέραν ἐμφάνισιν.

Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις τοῦ Κέντρου. Ὑπὸ τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου ἀπεφασίσθη κατ' Ἀπρίλιον 1972 ἡ ἴδρυσις 3 Σειρῶν αὐτοτελῶν ἐκδόσεων τοῦ Κέντρου, ἧτοι Α' Πρωτοτύπων ἔργων ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, Β' Ἐπανεκδόσεων σημαντικῶν ἔργων ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, Γ' Μεταφράσεων ξένων σημαντικῶν ἔργων ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας. Αἱ πρῶται ἀποφάσεις διὰ τὰς σειρὰς Β' καὶ Γ', ἐγκριθεῖσαι ἤδη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἀφορῶσαι εἰς τὴν ἐπανεκδοσιν τῆς «Συνόψεως τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας» τοῦ Tennemann κατὰ μετάφρασιν Κ. Κούμα (1818) καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου G. P. Henderson, *The Revival of Greek Thought 1650 - 1830* (1970), προωθήθησαν ἤδη ἀρκούντως, ὥστε νὰ ἐλπίζεται ὅτι θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ παρουσίασις τῶν ἐκδόσεων τούτων ἐντὸς τοῦ 1973.

Ἑλληνικὴ Φιλοσοφικὴ Βιβλιογραφία. Τὸ Κέντρον ἀποτελεῖ ἤδη τὸ Ἑλληνικὸν Ἐθνικὸν Βιβλιογραφικὸν Κέντρον τοῦ Institut International de la Philosophie. Ἡ πρώτη ἀποσταλεῖσα σειρὰ 20 συνολικῶς βιβλιογραφικῶν Σημειωμάτων ἑλληνικῶν ἔργων ἐκδόσεως 1970 καὶ 1971 ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ τεῦχος 1 τοῦ τόμου XIX (1972) τῆς *Bibliographie de Philosophie*. Ἐξ ἄλλου ὑπὸ τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς ἀπεφασίσθη κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν αὐτῆς ἡ σύνταξις καὶ ἔκδοσις «Ἑλληνικῆς Φιλοσοφικῆς Βιβλιογραφίας». Ὁ πρῶτος τόμος θὰ καλύψῃ τὴν περίοδον 1945 - 1970, θὰ συνταχθῇ δὲ κατὰ τὰ σύγχρονα ἐπιστημονικὰ καὶ βιβλιογραφικὰ δεδομένα δι' ἀπασχολήσεως καὶ ἐκτάκτου εἰδικοῦ συνεργάτου.

Προσωπικὸν τοῦ Κέντρου. Τὸ Κ.Ε.Ε.Φ. εἰργάσθη καὶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1972 μὲ τοὺς ἀρχικῶς τοποθετηθέντας εἰς αὐτὸ δύο Συντάκτας. Ἡ μακρὰ καὶ δυσχερὴς διαδικασία διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς μετατάξεως εἰς τὸ Κέντρον ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐκ τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσεως δύο εἰδικευμένων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Φιλοσοφίαν Ἐπιστημόνων ὠλοκληρώθη μάλιστα περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου 1972. Ἐξ ἄλλου διὰ τῆς γενομένης κατὰ Σεπτέμβριον 1972 προαγωγικῆς τοποθετήσεως τοῦ Συντάκτου Α. Μπενάκη εἰς τὴν θέσιν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου συνεπληρώθη ἡ στελέχωσις τούτου, ὥστε νὰ λειτουργῇ πλέον μὲ 4 τακτικούς Ἐπιστήμονας. Σημειωτέον ὅτι διὰ τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ ἔτους 1973 ἐλπίζεται ὅτι θὰ παρασχεθῇ ἡ δυνατότης συμπληρώσεως μιᾶς εἰσέτι νομοθετημένης θέσεως Συντάκτου.

Λοιπαὶ δραστηριότητες. Τὸ Κέντρον ἐξυτηρέτησεν εἰς ἔτι μεγαλυτέραν κλίμακα δεκάδα καὶ πλέον Ἐρευνητῶν διὰ βραχυπροσέσμου δανεισμοῦ βιβλίων καὶ βιβλιογραφικῶν στοιχείων. Εἰς τοῦτο προσφέρεται ἡ συστηματικῶς καὶ δι' ἀξιολόγων ἔργων πλουτιζομένη βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου,

ιδία δὲ ὁ Ἀναλυτικὸς Κατάλογος καὶ αἱ Εἰδικαὶ Βιβλιογραφικαὶ Δελτιοθήκαι, ὡς καὶ ὁ λοιπὸς ἤδη πλούσιος βιβλιογραφικὸς ἐξοπλισμὸς τοῦ Κέντρου. Τέλος ἡ ἴδρυσις, ἡ ταχυδρομικὴ διεύθυνσις καὶ αἱ κύρια δραστηριότητες τοῦ Κέντρου (Ἐπετηρίς, Λεξικὸν Προσωκρατικῶν) ἀναγγέλλονται εἰς τὸ μόλις κυκλοφορήσαν *International Directory of Philosophy, Ohio, 1972*, λαμβάνονται δὲ ὡς ἐκ τούτου ἐκ διαφόρων προελεύσεων βιβλιογραφικὰ κ.λπ. ἔντυπα ὡς καὶ παραγγελίαι τῆς Ἐπετηρίδος. Ἐξ ἄλλου ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐκδοτῶν τοῦ *Directory* ἐξητήθησαν παρὰ τῶν συνεργατῶν τοῦ τόμου 1 τῆς «Φιλοσοφίας» σύντομοι περιλήψεις τῶν ἄρθρων, προκειμένου νὰ δημοσιευθοῦν εἰς τὰ ἐκδιδόμενα *Philosophical Abstracts* τῶν δημοσιευομένων εἰς Φιλοσοφικὰ Περιοδικὰ ἄρθρων.

Ἀθήναι, 20 Δεκεμβρίου 1972

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου
Λίνος Μπενάκης

Θ'.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ
 ΤΟΥ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
 ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
 ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1972

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἰνστιτοῦτον Βενετίας κατὰ τὸ ἔτος 1972 ηὐτύχησε νὰ ἴδῃ ἐπιλυόμενον ἐν τῶν σοβαρωτέρων προβλημάτων του, τὸ τῆς ἀνακαινίσεως καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν ἐν Βενετία κτημάτων του διὰ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκτελέσεως, τῆ κρατικῆ ἀρωγῆ, σπουδαίων ἀνακαινιστικῶν ἔργων εἰς μεγάλην κλίμακα. Τὰ ἔργα ταῦτα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξασφαλίσουν εἰς αὐτὸ τὴν σταθερὰν αὔξησιν τῶν προσόδων του, ἀποτελοῦν τὴν ἐνοῖον ἀπαρχὴν τῆς ἐπιλύσεως καὶ τῶν ἄλλων σοβαρῶν προβλημάτων του, οἰκονομικῶν, διοικητικῶν καὶ οργανωτικῶν. Ὑπὸ τὸ οὗτω δημιουργηθὲν αἰσιόδοξον κλίμα διεξήχθη ἔντονος εἰς πάντας τοὺς τομεῖς ἡ ἐπιστημονικῆ ἐργασία καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, τὸ ἕκτον τῆς θητείας μου ὡς διευθυντοῦ αὐτοῦ. Ἀπολογισμὸν τῆς ἐργασίας ταύτης παρέχω κατωτέρω, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν προηγουμένων ἐκθέσεων μου*.

Α'. ΕΡΓΑ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ

Εἶναι ἄκρως εὐχάριστον ὅτι κατὰ τὸ λήγον ἔτος, χάρις εἰς τὴν μέριμναν τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, τὸ ὁποῖον διέθεσε τὰς ἀναγκαίας ἐκτάκτους πιστώσεις ἐκ τῶν κρατικῶν ἐπενοδύσεων, ἤρχισεν ἐκτελούμενον τὸ ὑφ' ἡμῶν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀρμοδίου ἐπιθεωρητοῦ Δημοσίων Ἔργων κ. Δ. Πατρικίου¹ ἐκπονηθὲν πρόγραμμα ἀνακαινίσεως τῶν σημαντικωτέρων ἐν Βενετία ἀκινήτων τοῦ Ἰνστιτοῦτου πρὸς ἀξιοποίησιν καὶ ἀποδοτικὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν, πρῶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιφέρει βαθμιαίως τὴν παρὶαν αὔξησιν τῶν τακτικῶν προσόδων τοῦ Ἰδρύματος. Δι' ὑπουργικῆς ἀποφάσεως συνεστήθη τριμελὴς Διαχειριστικὴ Ἐπιτροπὴ, ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τοῦ ἐν Βενετία Προξένου τῆς Ἑλλάδος, τοῦ κ. Δ. Πατρικίου καὶ ἐμοῦ, διὰ τὴν ἀνακαίνισιν καὶ τὰς συναφεῖς ἐργασίας τῶν κτηρίων τοῦ Ἰνστιτοῦτου.

1) Τὸ πρῶτον πλήρως ἀνακαινισθὲν τοιοῦτο κτήριον ὑπῆρξε τὸ ἐν *Castello 3414-15* τετραώροφον ἀκίνητον, διὰ τὸ ὁποῖον διετέθη ποσὸν ὑπερβαῖνον τὰ 3.000.000 δραχ. καὶ τοῦ ὁποῖου τὰ ἀνακατασκευασθέντα ἐπιτὰ ἐν ὄλῳ (τρὶα μεγάλα καὶ τέσσαρα μικρὰ) διαμερίσματα, ἅτινα θὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ ἐκμισθωθοῦν ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1973, θὰ ἀποφέρουν σημαντικὸν εἰσόδημα.

Διὰ τῆς συνεχίσεως τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν ἔργων τούτων ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω Ὑπουργείου θὰ καταστῆ δυνατὸν ν' ἀνακαινισθοῦν κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη καὶ ἕτερα μεγάλα ἀκίνητα τοῦ Ἰνστιτοῦτου, ἀφοῦ πρῶτον οἱ ἐνοικιοστασιακοὶ μισθωταὶ των ὑποχρεωθοῦν δικαστικῶς ἢ συμβιβαστικῶς νὰ τὰ ἐλευθερώσουν. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο δὲν καθίστατο δυνατὸν νὰ ἐπιτελεθῆ διὰ πάντα τὰ προσφερόμενα δι' ἀνακαίνισιν ἀκίνητα ἐντὸς τοῦ 1972, ἡ ἀρμοδία Ἐπιτροπὴ ἐκρίνε σκοπίμον, ὅπως διὰ

* Τὰς προηγουμένας ἐκθέσεις μου βλ. εἰς τὰ «Θησαυρίσματα», τόμ. 4 (1967), σ. 225 - 241 (ἔτ. 1966/1967), τόμ. 5 (1968), σ. 255-287 (ἔτ. 1968), τόμ. 6 (1969), σ. 301 - 325 (ἔτ. 1969), τόμ. 7 (1970), σ. 289 - 317 (ἔτ. 1970) καὶ τόμ. 8 (1971), σ. 295 - 328 (ἔτ. 1971).

1. Βλ. τὴν ἡμετέραν ἐκθεσιν τοῦ ἔτους 1970 εἰς «Θησαυρίσματα», τόμ. 7 (1970), σ. 290-291.

των ὡς ἄνω διατεθεισῶν πιστώσεων προβῆ τοῦλάχιστον εἰς ἄλλα τινὰ μικροτέρας ἐκτάσεως, ἀλλ' ὄχι ὀλιγότερον ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα ἀνακαινιστικὰ ἔργα, περὶ ὧν διαλαμβάνομεν εἰς τὰς ἐπομένας παραγράφους.

2) Τὸ ἐν τῷ δευτέρῳ ὀρόφῳ τοῦ ἐν *Castello* 3423 ἀκινήτου τοῦ Ἰνστιτούτου μικρὸν διαμέρισμα ἐκ δύο δωματίων, ἐλευθερωθὲν ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τῆς ἐνοίκου του, ἀνεκαινίσθη ριζικῶς, ἐκσυγχρονισθέντος τοῦ σχεδίου του καὶ κατασκευασθέντος καὶ λουτροῦ, ἐξεμισθώθη δὲ ἤδη.

3) Οἱ ἐν τῷ ἐν *Castello* 3384 (*Calle Lion*) ἀκινήτῳ τοῦ Ἰνστιτούτου δύο ἰσόγειοι χῶροι, ἐκτάσεως 90 περίπου τετραγωνικῶν μέτρων, οἵτινες δὲν εἶχον περιληφθῆ εἰς τὴν πρό τινων ἐτῶν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀκινήτου τούτου, ἀνεκαινίσθησαν ἐξ ὀλοκλήρου, ἀποτελέσαντες μικρὸν διαμέρισμα κατάλληλον δι' ἰατρείων ἢ γραφείων, τὸ ὁποῖον θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐκμισθώσωμεν εὐχερῶς.

4) Εἰς τὸ ἰσόγειον τοῦ μεγάρου τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς, ἐκτεταμένος χῶρος (περίπου 200 τ.μ.) συνεχόμενος πρὸς τὰς ἀποθήκας τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ὑπὸ τὸ Μουσεῖον αὐτοῦ εἶχε δυστυχῶς ἀπὸ δεκαετιῶν ἐκμισθωθῆ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐν *Castello* 3416 ἰσογείου καταστήματος. Ἐπειδὴ τοῦ χώρου τούτου εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην τὸ Ἰνστιτούτον, ἀλλὰ καὶ χάριν τῆς ἀσφαλείας τοῦ Μουσείου, προέβημεν εἰς συμφωνίαν μετὰ τοῦ ἐνοικιοστασιακοῦ μισθωτοῦ τοῦ καταστήματος καὶ ἀνεκτίσαμεν τὸν χῶρον τοῦτον ἀνταλλάξαντες αὐτὸν πρὸς ἕτερον ἰσόγειον χῶρον, μικροτέρας μάλιστα ἐπιφανείας, τοῦ ἐν *Castello* 3414 - 15 ὑπὸ ἀνακαίνισιν ἀκινήτου. Ἐν συνεχείᾳ, ὁ ἀνακτηθεὶς καὶ συνενωθεὶς μετὰ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ Ἰνστιτούτου χῶρος διερροθμίσθη καταλλήλως καί, διὰ διανοίξεως νέων θυρῶν, κατασκευῆς θυρωμάτων, ἐπιστρώσεως τῶν δαπέδων, στατικῆς ἐνισχύσεως τῶν τοίχων, ἐπενδύσεως αὐτῶν δι' εἰδικοῦ ὕλικου κατὰ τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς πυρκαϊᾶς, στερεώσεως τῶν ὀροφῶν κ.λπ., διεμορφώθη εἰς ἀσφαλεῖς ἀποθήκας, τῶν ὁποίων τὸ Ἰνστιτούτον εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ ἀνάγκην καὶ αἱ ὁποῖαι δύνανται βραδύτερον νὰ χρησιμεύσουν καὶ ὡς ἐπέκτασις ἐνδεχομένως τῆς βιβλιοθήκης ἢ τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἰδρύματος. Αἱ ἐκ 5.000.000 λιρ. Ἰταλ. περίπου δαπάναι ἐκαλύφθησαν ἐκ τοῦ ὡς ἄνω κονδυλίου τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν.

5) Εἰς τὸ αὐτὸ μέγαρον, ὡς καὶ εἰς τὰ παρακείμενα κτήρια τοῦ Μουσείου, τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος, ἐπραγματοποιήθη ἐφέτος, ἐκ τοῦ ὡς ἄνω ἐπίσης κονδυλίου, ἢ κατὰ τὸν ἰταλικὸν νόμον ὑποχρεωτικὴ μετατροπὴ τοῦ συστήματος θερμάνσεως, ὥστε νὰ λειτουργῇ αὕτη διὰ φωταερίου ἀντὶ πετρελαίου. Πρὸς τοῦτο ἐγένοντο αἱ κατάλληλοι τοιχοδομικαὶ καὶ ἄλλαι ἐργασίαι καὶ ἀντικατεστάθησαν οἱ τέσσαρες παλαιοὶ κανστῆρες διὰ νέων. Τοιοῦτοτρόπως τὸ πρόβλημα τῆς θερμάνσεως τῶν χώρων τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τῶν λοιπῶν κτηρίων τοῦ *Campo dei Greci* ἐλύθη ὀριστικῶς κατὰ τὸν τελειότερον τρόπον.

Περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Βιβλιοθήκης μεταλλίνων βιβλιοθηκῶν καὶ εἰς τὰς τοῦ Μουσείου συσκευῆς αὐτομάτου συναγερμού θὰ διαλάβωμεν κατωτέρω εἰς τὰς οἰκείας παραγράφους Β' 4α' καὶ Β' 4ε'.

Τὰ ὡς ἄνω κατὰ τὸ 1972 ἐκτελεσθέντα ἔργα ἀνακαινίσεως ὑπῆρξαν τὰ σημαντικώτερα ἐξ ὧν ἐγένοντο μετὰ τὴν πρώτην ἀνακαίνισιν τοῦ 1956 - 1958. Παρὰ ταῦτα, ὑπολείπονται εἰσέτι πρὸς ἐκτέλεσιν ἐν τῷ *Campo dei Greci* καὶ ἄλλα ἐξ ἴσου ἐπιεικούς φύσεως ἔργα (ὡς ἢ ἀντικατάστασις τῶν ἐκ τῆς ἀνεμοθνήλλης τῆς 18ης Ἰανουαρίου κρημνισθεισῶν ὑδρορροῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἢ ἐπισκευὴ καὶ ἢ βαφὴ τῶν σιδηρῶν κυγκλιδωμάτων τῶν θυρῶν τοῦ *Rio dei Greci* κ.ἄ.), τὰ ὁποῖα ἐλπίζομεν νὰ δυνηθῶμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος.

Β'. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ

Πολυμερές και γόνιμον ὑπῆρξε τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1972. Κατωτέρω προβαίνομεν εἰς τὸν ἀπολογισμὸν αὐτοῦ κατὰ τομεῖς.

1) ΕΡΕΥΝΗΤΑΙ

Κατὰ τὸν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν διεξαχθέντα τὸν παρελθόντα Μάϊον διαγωνισμὸν πρὸς ἐπιλογὴν νέων ὑποτρόφων ἐρευνητῶν, ἐπέτυχον α) ἡ κ. Ἀρτεμὶς Ξανθοπούλου - Κυριακοῦ, πτυχιούχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἐπιμελήτρια τῆς ἔδρας τῆς Ἱστορίας τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ καὶ β-γ) αἱ δι/δες Μαριάννα Κολυβά καὶ Ανδρία Τρόφωνα, ἀμφότεραι πτυχιούχοι τοῦ Ἱστοριογραφικολογικοῦ Τμήματος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Αὗται, ἀριχθεῖσαι εἰς τὸ Ἰνστιτούτον (ἡ πρώτη τὴν 11ην Ἰουνίου, ἡ δευτέρα τὴν 1ην Ἰουλίου καὶ ἡ τρίτη τὴν 1ην Ἀγούστου), ἤρχισαν ἀμέσως κατατοπιζόμεναι ἐπὶ τῶν εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας προσφερομένων δυνατοτήτων πρὸς ἔρευναν καὶ τῶν κρατουσῶν συνθηκῶν ἐπιστημονικῆς ἐργασίας. Κατὰ πρῶτον δὲ λόγον ἔλαβον γνῶσιν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τοῦ ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ ὑπάρχοντος πρὸς μελέτην ὕλικου καὶ ἤρχισαν ἐργαζόμεναι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ καὶ ἀσκούμεναι περαιτέρω εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐλληνικῶν καὶ ἰταλικῶν ἐγγράφων. Καθοδηγούμεναι ὑφ' ἡμῶν, ἠδυνήθησαν ἐντὸς σχετικῶς βραχείου χρόνου νὰ ἐκλέξουν καὶ αἱ τρεῖς τὸ θέμα τῆς διδασκαλικῆς τῶν διατριβῆς καὶ νὰ ἀναλάβουν καὶ μικροτέρας ἐργασίας. Οὕτω :

1) Ἡ κ. Ἀρτεμὶς Ξανθοπούλου - Κυριακοῦ ἐπέλεξεν ὡς θέμα τῆς διατριβῆς της, ἐν συνεννοήσει καὶ μετὰ τοῦ ἀρμοδίου καθηγητοῦ της καὶ ἡμετέρου συναδέλφου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης κ. Ἀπ. Βακαλοπούλου, τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βενετικῆς Πολιτείας (1797) καὶ ἐντεῦθεν. Τὸ θέμα εἶναι ἄκρως ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ καὶ ἀρκούντως δυσχερές, ἔνεκα τῆς ἀφθονίας τῶν πηγῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐν τῷ ἀνεξερευνήτῳ Νέφ Ἀρχεῖῳ τοῦ Ἰνστιτούτου ἀποκειμένων ἐγγράφων. Ἡ κ. Ξανθοπούλου - Κυριακοῦ ἤρχισε τὴν ἔρευνάν της διὰ τῆς συστηματικῆς ἀποδελτιώσεως τῶν σπουδαιότερων σειρῶν ἐγγράφων, ὡς εἶναι ἡ σειρά τῶν πρακτικῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος (capitolari), τὰ ὁποῖα καὶ διεξῆλθεν ἤδη (τόμ. XIII-XVI—reg 200a - 200d). ἤρχισεν ἐπίσης μελετῶσα τὴν σειρὰν τῶν ταμιακῶν βιβλίων καὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐγγράφων τῆς περιόδου ἣ ὁποία τὴν ἀπασχολεῖ. Ὡς πρῶτον δὲ προῖόν τῶν ἐρευνῶν της, συνέταξεν ἤδη κατάλογον τῶν ἀπὸ τοῦ 1790 (ἔτους τοῦ θανάτου τοῦ τελευταίου μητροπολίτου Φιλαδελφείας ἐν Βενετίᾳ Σωφρονίου Κουτούβαλη) καὶ ἐντεῦθεν ἐκλεγέντων καὶ χρηματισάντων ἐφημερίων τοῦ ἐν Βενετίᾳ ὀρθοδόξου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, ὅστις κατάλογος καὶ θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸν προσεχῆ τόμον τῶν «Θησαυρισμάτων». Ἡ κ. Κυριακοῦ, ὄριμος ἤδη ἐπιστήμων καὶ γνωστὴ ἐξ ἤδη δημοσιευθεισῶν ἐργασιῶν της, εἰμεθα βέβαιοι ὅτι, μετὰ τὴν μεθοδικότητα καὶ ἐργατικότητα της, θὰ φέρῃ εἰς αἴσιον πέρας τὴν συγγραφὴν τῆς διατριβῆς της. Ἐξ ἄλλου, ἔμπειρος οἶσα, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της, εἰς ἀρκετὰ θέματα, προσφέρει συχνάκις σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν γραμματεῖαν τοῦ Ἰνστιτούτου, ἐδέχθη δὲ λίαν προθύμως ν' ἀναλάβῃ καὶ καθήκοντα προσωρινῶ βιβλιοθηκαρίου.

2) Ἡ δ/νις Μαριάννα Κολυβά ἠθέλησε νὰ διαφωτίσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιαίτης πατρίδος της Ζακύνθου, παρασκευάζουσα διατριβὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ζάκυνθος κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς Βενετοκρατίας (1479 - 1571)». Παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος

υπάρχουσαν (πενιχράν πάντως) βιβλιογραφίαν, είναι βέβαιοι ότι πολλά και σημαντικά ιστορικά μαρτυρία περί τῆς ἐποχῆς ταύτης παραμένουν ἀνεκμετάλλευτοι, ἰδίᾳ εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας. Ἡ δ/νὶς Κολουβᾶ ἤρχισε συγκεντροῦσα μικρὸν κατὰ μικρὸν τὰς μαρτυρίας ταύτας. Ἀφοῦ ἀπεδελτίωσε πρῶτον ἀρκετοὺς καταλόγους ἑλληνικῶν κωδίκων, ἐκ τῶν ὁποίων ἠντλησεν ἐνδιαφέρον ὑλικόν, τὰς εἰς τὰ «*Diarii*» τοῦ Marino Sanuto, εἰδήσεις, καθὼς καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Σάθα ἐκδοδόμενα βενετικά ἔγγραφα τῆς περιόδου ταύτης, ἐμελέτησε τὰς ὀλίγας ὑπαρχούσας ἐκθέσεις τῶν Βενετῶν Προνοητῶν περὶ τῆς νήσου καὶ ἤρχισε συγκεντροῦσα ἤδη καὶ τὰ ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Senato Mar περιεχόμενα ἀνέκδοτα ἔγγραφα. Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ δ/νὶς Κολουβᾶ θὰ συγκομίση καὶ πλούσιον καὶ ἐνδιαφέρον ὑλικόν, ὥστε νὰ δυνηθῆ νὰ παρασκευάσῃ διατριβὴν παρέχουσαν σημαντικά καὶ κατὰ μέγα μέρος ἄγνωστα μέχρι σήμερον στοιχεῖα. Ἐξ ἄλλου, αὕτη, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ φιλοξενουμένου τοῦ Ἰνστιτούτου κ. Ἐρζίκου Μοάτσου, παρεσκευάσεν ἐκτενῆ ἐργασίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἐγγραφα (1541-1548) σχετικὰ μὲ τὴν ἀποκατάστασιν Ναυπλιέων καὶ Μορεμβασιωτῶν προσφύγων ἐν Κρήτῃ*».

3) Ἡ δ/νὶς Λυδία Τρύφωνα ἀπεφάσισε τελικῶς, κατόπιν ἰκανῶν ἀμφιταλαντεύσεων, ὀφειλομένων εἰς τὸ ὅτι εἶχον ἐλκύσει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς πλείονα τοῦ ἐνὸς καὶ ἐξ ἴσου ἀξιόλογα θέματα, νὰ παρασκευάσῃ διατριβὴν μὲ θέμα «*Ὁ θεσμὸς τοῦ Γενικοῦ Προνοητοῦ εἰς τὴν βενετοκρατορὴν ἐν Κρήτῃ (1569 - 1669)*». Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι ἀμελέτητον καὶ, δεδομένης τόσο τῆς σπουδαιότητος τοῦ θεσμοῦ τούτου, ὅσον καὶ τῆς ιστορικῆς σημασίας τῆς ὡς ἄνω ἐποχῆς, ἥτοι τοῦ τελευταίου αἰῶνος τῆς ἐν Κρήτῃ Βενετοκρατίας, ἡ διατριβὴ προμηνύεται λίαν ἐνδιαφέρουσα. Τὸ πλεῖστον τοῦ ὑλικοῦ, ἰδίᾳ δὲ αἱ ἐπίσημοι ἐκθέσεις τῶν Γενικῶν Προνοητῶν, ἀπόκειται ἀνέκδοτον εἰς τὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ἐνθα ἡ δ/νὶς Τρύφωνα ἤρχισε συλλέγουσα καὶ μελετῶσα συστηματικῶς αὐτό. Πιστεύομεν ὅτι τὰ ἀποτελέσματα καὶ τῆς ἰδικῆς τῆς ἐρευνῆς θὰ εἶναι ἱκανοποιητικά καὶ θὰ τῆς ἐπιτρέψουν ἄνετον καὶ πρωτότυπον διαπραγματευσιν τοῦ θέματός της. Παρὰλλήλως πρὸς τὴν διατριβὴν τῆς, ἡ δ/νὶς Τρύφωνα παρεσκευάσε διὰ τὸν προσεχῆ τόμον τῶν «*Θησαυρισμάτων*» καὶ ἔκδοσιν ἐγγράφων ἐπιλεγέντων ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου.

Θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ἐκ τῶν παλαιῶν ὑποτρόφων τοῦ Ἰνστιτούτου ἡ κ. Φανὴ Μανροειδῆ - Πλουμίδη ἀπεπεράτωσε τὴν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας κατὰ τὸν ἸΣΤ' αἰῶνα διατριβὴν τῆς καὶ θὰ ὑποβάλῃ αὐτὴν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, εἰς ἣν καὶ διωρίσθη ἤδη ὡς βοηθός, ὁ δὲ κ. Εὐθύμιος Σουλτογιάννης μοι παρουσίασεν ἤδη εἰς πρῶτον σχεδιάσμα τὴν περὶ τῆς κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἀνασταθείσης ἐν Βενετίᾳ Φλαγγινεῖου Σχολῆς, ἐργασίαν, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἀναλάβει νὰ συνθέσῃ τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ συγκομισθέντος κατὰ τὴν ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ ὀλιγόμυρον διαμονὴν του. Ἀλλὰ καὶ οἱ κ.κ. Γ. Μοσχόπουλος καὶ Ἀθ. Παλιούρας μὲ ἐνημέρωσαν καὶ γραπτῶς καὶ διὰ ζώσης περὶ τῆς ἱκανοποιητικῆς προόδου τῶν ἐργασιῶν τὰς ὁποίας ἀνέλαβον.

2) ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΜΕΝΟΙ, ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΑΙ

Πολλοὶ καὶ ἀξιόλογοι ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τὸ 1972 οἱ φιλοξενούμενοι τοῦ Ἰνστιτούτου, τακτικοὶ καὶ ἔκτακτοι, Ἕλληνες καὶ ξένοι. Πολυάριθμοι δὲ ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἐπισκέπται αὐτοῦ.

1) Οἱ κατόπιν προτάσεών μου, δι' ἀποφάσεων τῆς Ἐποπτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἰνστιτούτου, προσκληθέντες καὶ ἐλθόντες ὡς φιλοξενούμενοι ὑπῆρξαν οἱ ἀκόλουθοι: α) Ὁ κ. Ἐρζίκου Μοάτσου, ἐπίτιμος δικηγόρος καὶ ἱστοριοδίφης, β) ὁ κ. Ἰωάννης Γιαννόπουλος, διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς

Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, γ) ὁ κ. Νικόλαος Παναγιωτάκης, τακτικός καθηγητῆς τῆς Μεσαιωνικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων καὶ δ) ὁ κ. Νικόλαος Δρανόδακης, τακτικός καθηγητῆς τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης καὶ Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων (καὶ νῦν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν). Κατωτέρω προβαίνομεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν ὑφ' ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν διεξαχθεισῶν ἐρευνῶν².

α) Ὁ κ. Ἐρρίκος Μοάτσος, ἐργασθεὶς ἐν Βενετία ἐπὶ ἐξάμηνον (20 Μαΐου - 19 Νοεμβρίου), ἠδυνήθη καὶ τὴν φορὰν ταύτην νὰ ἀγάγῃ εἰς αἴσιον πέρας ἐπιπόνους καὶ δυσχερεῖς ἐργασίας. Ἡ κυριωτέρα ἐκ τούτων ὑπῆρξεν ἡ παρασκευὴ τῆς ἐκδόσεως τοῦ εἰς τὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας σωζομένου εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν πρωτοκόλλου τοῦ νοταρίου τοῦ Ρεθύμνου Γεωργίου Τρωίλου (Notai di Candia, b. 276), περιλαμβάνοντος ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔγγραφα, τῶν ἐτῶν 1585 - 1600. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορίαν, τὰς οἰκογενεῖας καὶ τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς κρητικῆς ταύτης πόλεως ἐπὶ Βενετοκρατίας, δεδομένου μάλιστα ὅτι ὀλιγίστων ἄλλων νοταρίων τοῦ Ρεθύμνου διεσώθησαν τὰ πρωτόκολλα. Διὰ τοῦτο καὶ εἶχμεν προμηθευθῆ φωτογραφίας τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Τρωίλου τὰς ὁποίας ἐθέσαμεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κ. Μοάτσου. Οὗτος μετέγραψε καὶ ἐδακτυλογράφησεν ἐπιμελῶς πάντα τὰ ἔγγραφα, ἀκολούθως δὲ συνέταξεν ἀλφαβητικὸς πίνακας τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τῶν τοπωνυμίων, ὡς καὶ τῶν ἐν τῷ ἰταλικῷ κειμένῳ ἀπαντώντων ἑλληνικῶν ὄρων. Τοιουτοτρόπως, μετὰ τὴν ὑπολειπομένην σύνταξιν προλόγου καὶ συντόμων σχολίων, ἡ ἐργασία θὰ εἶναι ἐτοιμὴ πρὸς ἐκδόσιν. Ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ Τρωίλου 15 εἶναι διαθῆκαι, 45 προικοσύμφωνα, 11 ἀγοραπωλησίαι ἀκινήτων καὶ τὰ ὑπόλοιπα ποικίλου περιεχομένου.

Πλὴν τῆς παρασκευασθείσης ταύτης ἐκδόσεως, ὁ κ. Μοάτσος ἀνεῦρεν εἰς κώδικα τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἀντέγραψεν ἀνέκδοτον καὶ ἄγνωστον κατάλογον τῶν ἐπὶ Βενετοκρατίας νοταρίων τῆς Κρήτης, τῶν ὁποίων τὰ πρωτόκολλα μετεφέρθησαν εἰς τὴν Βενετίαν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τῆς νήσου. Ὁ κατάλογος, συνταχθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, περιλαμβάνει καὶ τὰ ὀνόματα 36 τοῦλάχιστον νοταρίων, τὰ πρωτόκολλα τῶν ὁποίων, ἐνῶ διεσώζοντο κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτοῦ, δὲν ἐμφανίζονται σήμερον ὡς ὑπάρχοντα εἰς τὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας. Εἶναι λοιπὸν κατὰ τοῦτο ἐνδιαφέρων, διότι ἐνδέχεται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀνεύρεσιν αὐτῶν. Τὸν κατάλογον θὰ ἐκδόσῃ ὁ κ. Μοάτσος εἰς μελέτημά του. Τέλος, ἐκ διαφορῶν κωδίκων τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης ὁ κ. Μοάτσος ἀντέγραψε καὶ συνέταξε κατάλογον τῶν ἀξιωματῶν καὶ τῶν δημοσίων λειτουργημάτων ἐν τῇ βενετοκρατουμένῃ Κρήτῃ, μὲ πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου ἐκλογῆς ἐκάστου ἀξιωματοῦχου, τῶν προσόντων αὐτοῦ, τοῦ χρόνου τῆς θητείας καὶ τῶν καθηκόντων του. Διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Μοάτσου παρασκευασθεισῶν ἐν Βενετία ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας οὗτος μὲ ὑποδειγματικὴν ἀνιδιοτέλειαν θέτει εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς μελετητοῦ, ἀπεδείχθη πόσον ἐπιωφελὲς εἶναι τὸ σύστημα τῆς κατ' ἐπανάληψιν φιλοξενίας τοῦ αὐτοῦ προσώπου, ἕνεκα τῆς ἀξιοποιήσεως τῆς προηγουμένης κτηθείσης πείρας του.

β) Ὁ κ. Ἰωάννης Γιαννόπουλος, ἐργασθεὶς ἐπὶ δίμηνον (10 Ἰουλίου - 9 Σεπτεμβρίου), ἠθέλησε νὰ ἐπιωφεληθῆ τῆς εἰδικότητός του ὡς τουρκολόγου, διὰ νὰ ἐρευνήσῃ θέματα τῆς ἱστορίας τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ εἰς τὰς πρὸς τοὺς Τούρκους σχέσεις ἢ συγκρούσεις του, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐν

2. Δυστυχῶς, ὁ ἐπίσης προσκληθεὶς κ. Στέφανος Παπαδόπουλος, τακτικός καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας τῶν Νεωτέρων Χρόνων τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ ἐφέτος.

Βενετία ἀνεκδότου ἀρχαιακού ὕλικου. Ὡς τοιοῦτον δὲ θέμα, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἀφιέρωσε τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου του, ἐπέλεξε τὴν Κρήτην κατὰ τὸν βενετοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1570 - 1573, ἐξικνούμενος μέχρι τῆς εἰς τὴν νῆσον ταύτην σημαντικῆς ἀποστολῆς τοῦ *Giaco mo Foscarini* ὡς Γενικοῦ Προνοητοῦ (Μάϊος 1574).

Ἡ ἱστορία τῶν ἐτῶν τούτων παρουσιάζει σημαντικὸν ἐνδιαφέρον καὶ παρέχει τὴν δυνατὴν πολυπλευρὸν ἐξετάσεως πολλῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων, οἷα ὁ εἰς τὴν Κρήτην ἀντίκτυπος τοῦ τουρκικοῦ πολέμου διὰ τὴν Κύπρον, ὁ διάχυτος κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα φόβος ἀλώσεως καὶ τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἡ κατάληψις καὶ πυρπόλησις τῆς πόλεως τοῦ Ρεθύμνου ὑπὸ τοῦ *Uluz Ali* (Ἰουνίος 1571), ἡ μετ' αὐτὴν ἐξέγερσις τῶν χωρικῶν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἀμαρίου, τὴν ὁποίαν κατέστειλεν ὁ Ματθαῖος Καλλέργης, τὰ ἀπάνθρωπα μέτρα τοῦ Γενικοῦ Προνοητοῦ Κρήτης *Marino Cavalli* ἐναντίον τῶν ἀνυποτάκτων Σφακιανῶν, αἱ καταχρήσεις τῶν Βενετῶν εὐγενῶν εἰς βάρους τοῦ ἐντοπίου στοιχείου, τὰ μέτρα ὀχρωσέως καὶ ἀναδιοργανώσεως τῆς Κρήτης διὰ τὸν κίνδυνον τῶν Τούρκων κ.λπ. Ὁ κ. Γιαννόπουλος ἠδυνήθη νὰ συλλέξῃ περὶ τῶν θεμάτων τούτων ἱκανὸν ἀνεκδότον ἀρχαιακὸν ὕλικόν, ἰδίως ἐκ τῶν σειρῶν *Senato Secreta, Senato Disparci — Provveditori da Terra e da Mar, Consiglio dei X (Parti Secrete καὶ Capi del Consiglio), Maggior Consiglio καὶ Senato Relazioni*, τῶν σωζομένων εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας. Ἐμελέτησεν ἐπίσης ἐν τῇ Μαρκιανῇ Βιβλιοθήκῃ καὶ ἐν τῷ Μουσείῳ *Correr* τὰς χρονογραφίας τοῦ *Andrea Corner* καὶ τοῦ *Antonio Tri van*, τὰς ἐκθέσεις τοῦ *Marino Cavalli*, τοῦ *Luca Michiel* καὶ τοῦ Ματθαίου Καλλέργη, τὴν Στατιστικὴν τοῦ Καστροφύλακα κ.ἄ. Τὸ συγκομισθὲν ὕλικόν θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν κ. Γιαννόπουλον πρὸς σύνταξιν ἐιδικῆς μονογραφίας.

Ἀλλὰ, πλὴν τοῦ ὕλικου τούτου, ὁ κ. Γιαννόπουλος ἀνεῦρεν εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας καὶ ἄλλα περὶ ἐιδικωτέρων θεμάτων ἀνεκδοτὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἐφωτογράφησε καὶ ἐλλίξει νὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς διὰ τῶν «Θησαυρισμάτων». Τοιοῦτοτρόπως ἡ πρώτη του ἐρευνητικὴ ἐργασία ἐν Βενετίᾳ ὑπῆρξε λίαν ἀποδοτικὴ.

γ) Ὁ κ. Νικόλαος Παναγιωτάκης, ἐργασθεὶς καὶ οὗτος ἐπὶ δίμηνον (ἀπὸ Ἰουλίου μέχρι Σεπτεμβρίου), ἠσχολήθη κατὰ κύριον λόγον μὲ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἐπαλήθευσιν στοιχείων καὶ τὴν συμπληρωματικὴν μελέτην θεμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον προκύψει ἐκ τῶν ἐν Βενετίᾳ ἐρευνῶν του κατὰ τὸ ἔτος 1968³. Τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου του ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἐπὶ τόπου ἐξέτασιν τῶν χειρογράφων τῶν ἔργων τοῦ Ἀντωνίου Καλλέργη, τοῦ Ἀνδρέα Κορνάρου καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς ἐν Χάνδακι τῆς Κρήτης Ἀκαδημίας τοῦ *Stravaganti* καὶ ἄλλων Κρητῶν λογίων τοῦ *ΙΣΤ'* καὶ τοῦ *ΙΖ'*, αἰ., ὡς καὶ εἰς τὴν ἀναζήτησιν νέων βιογραφικῶν στοιχείων αὐτῶν εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας. Ἐκ τῆς γενομένης ἐρευνῆς ἀπεκόμισεν ἐνδιαφέρον νέον ὕλικόν, ἰδίᾳ ἐκ τῶν νοταριακῶν ἀρχείων τῆς Κρήτης, διὰ τοὺς λογίους τῶν μέσων τοῦ *ΙΣΤ'* αἰ. Ἀντώνιον Καλλέργη, Γεώργιον, Ἰωάννην καὶ Θεοδόσιον Κορινθίους, Θωμᾶν Τριβιζάνον, Μᾶρκον Μαμουναῦν.

Ἐξ ἄλλου ὁ κ. Παναγιωτάκης ἤρχισεν ἐργαζόμενος πρὸς συναγωγὴν στοιχείων διὰ τὴν σύνταξιν, ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἐμοῦ, ἀπηκριβωμένων καταλόγων ἀπάντων ἐν γένει τῶν Βενετῶν ἀξιωματούχων τῆς Κρήτης, καταλόγων τῶν ὁποίων πρόδηλος εἶναι ἡ χρησιμότης. Τὸ ἔργον εἶναι βεβαίως ἐκτεταμένον καὶ δυσχερές, παρὰ ταῦτα ὅμως ὁ κ. Παναγιωτάκης ἠδυνήθη νὰ θέσῃ τὰς βάσεις του, συλλέξας ἄφθονον ὕλικόν ἐκ τῶν ἀκολούθων τριῶν πηγῶν, εἰς τὰς ὁποίας θὰ στηριχθῇ

3. Ν. Μ. Παναγιωτάκης. Ἐρευναι ἐν Βενετίᾳ, «Θησαυρίσματα», τόμ. 5 (1968), σ. 45 - 118.

ή σύνταξις τῶν καταλόγων τούτων : 1) Ἐκ τῆς εἰς τὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας σειρᾶς *S e g r e t a r i o a l l e v o c i*, ἀποτελουμένης ἐκ 220 τόμων. Πρόκειται περὶ τῶν ἐπισήμων μητρῶν τῆς ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἢ τοῦ Μείζονος Συμβουλίου ἐκλογῆς τῶν εὐγενῶν Βενετῶν εἰς τὰ διάφορα ἀξιώματα. Ἡ σειρὰ αὕτη, ἔνθα καταχωρίζονται εἰς εἰδικὰς δι' ἕκαστον ἀξίωμα μερίδας αἱ ἡμερομηνίαι τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀξιωματούχων, τῆς ἀναχωρήσεως ἐκ Βενετίας, τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων, τῆς λήξεως τῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς ἐκλογῆς διαδόχου κ.λπ., εἶναι σχεδὸν πλήρης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1349 καὶ ἐξῆς (πλὴν μικρῶν χασμάτων διὰ τὰ ἔτη 1595 - 1608 καὶ 1612 - 1614) καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἐπισημοτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν πηγὴν διὰ τὴν σύνταξιν τῶν ὡς ἄνω καταλόγων. Ὁ κ. Παναγιωτάκης ἀντέγραψε καὶ ἐφωτογράφησεν ἐξ αὐτῆς πάσας τὰς περὶ τῶν ἀξιωματούχων τῆς Κρήτης εἰδήσεις.—2) Ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν *C o n s e g i*. Ταῦτα περιέχουν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐν τῷ Μείζονι Συμβουλίῳ ἐκλογῶν τῶν Βενετῶν ἀξιωματούχων χρονολογικῶς, καθ' ἡμερομηνίαν τῆς ἐκλογῆς. Ἡ πληρესτέρα σειρὰ τούτων, ἐκ 59 τόμων, σώζεται ἐν τῇ Μαρκιανῇ Βιβλιοθήκῃ εἰς τὰ χειρόγραφα *I t a l. VII, 819 - 871* (=8892 - 8950) καὶ περιλαμβάνει τὰς ἐκλογὰς ἀπὸ τοῦ 1498 καὶ ἐξῆς ἄνευ χασμάτων. Ὁ κ. Παναγιωτάκης ἠδυνήθη νὰ διεξέλθῃ τοὺς 17 μόνον πρώτους τόμους, ἧτοι μὲχρι καὶ τοῦ *M a r c. I t a l. VII, 829* (=8908), τῶν ἐτῶν 1576-1580, καὶ νὰ σταχυολογήσῃ ἐν μέσῳ μυριάδων ὀνομάτων τὸ περὶ τῶν Κρητῶν ἀξιωματούχων ὕλικόν. Ἡ ἐρευνα τῶν ὑπολοίπων τόμων συνεφωνήθη νὰ συνεχισθῇ ὑπ' ἐμοῦ.—3) Ἐκ τῶν σειρῶν τῶν *R e g g i m e n i*, ἧτοι τῶν συστηματικῶν καταλόγων τῶν ἐκτὸς τῆς μητροπόλεως Βενετῶν ἀξιωματούχων. Πρόκειται περὶ καταλόγων συνταχθέντων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο πρώτων σειρῶν, ὑπὸ φιλιστόρων Βενετῶν τοῦ *I Z'* αἰῶνος. Ἡ κατάταξις ἔχει γίνεαι κατὰ περιοχὰς, προτάσσεται δὲ ἐκάστον ἐπὶ μέρους καταλόγου καὶ σύντομος ἱστορία τοῦ ἀξιώματος. Ἐνα τῶν πολιμιωτέρων κωδίκων τῆς σειρᾶς ταύτης, τὸν *I t a l. VII, 198* (=8383) Μαρκιανὸν κώδικα, εἶχεν ἀντιγράψει ἤδη καὶ δακτυλογραφήσει χάριν τοῦ Ἰνστιτούτου τὸ 1969 ὁ κ. Ἐρρῆκος Μοάτσος⁴, ὁ δὲ κ. Παναγιωτάκης ἀντέβαλε τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Μοάτσου παρασκευασθὲν ἀπόγραφον πρὸς τὸ πρωτότυπον.

Εἶναι προφανὴς ἡ σημασία καὶ ἡ εὐρύτης τῶν ἐν Βενετίᾳ νέων τούτων ἐρευνῶν τοῦ κ. Παναγιωτάκη, τοῦ ὁποίου, καὶ ἡ ἐνημέρωσις καὶ ἡ ἐρευνητικότης εἶναι ἀξιοθαύμαστοι καὶ μᾶς παρέχουν πολλὰς ἐλπίδας καὶ διὰ τὸ μέλλον.

δ) Ὁ κ. Νικόλαος Δρανδάκης, ἐργασθεὶς καὶ οὗτος ἐπὶ δίμηνον (ἀπὸ Αὐγούστου μέχρις Ὀκτωβρίου), ἠσχολήθη μὲ τὰ ἀκόλουθα θέματα : 1) Ἐμελέτησε, πρὸς παρασκευὴν ἐργασιῶν διὰ τὰ «Θησαυρίσματα», δύο ἀγνώστους μὲχρι σήμερον, χρονολογημένας καὶ ἐνυπογράφους εἰκόνας τοῦ Ἐμμανουὴλ Τζάνε Μπουνιαλῆ, συνεπλήρωσε δὲ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὴν ἐξέτασιν θεμάτων σχετιζομένων πρὸς αὐτόν, τὰ ὅποια εἶχε θίξει εἰς τὴν περὶ τοῦ Κρητὸς τούτου ἀγιογράφου ἐκδοθεῖσαν τὸ 1962 μονογραφίαν του. Ἐμελέτησεν ἐπίσης, μεταβάς πρὸς τοῦτο εἰς Ρώμην, εἰς τὸ ἰδιωτικὸν μέγαρον τῆς βενετικῆς οἰκογενείας *Volpi*, ἔξ εἰκόνας ἐμπνευσμένας ἐκ θεμάτων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, αἱ ὁποῖαι, μολοντί ἀνυπόγραφοι, δύνανται ν' ἀποδοθοῦν ἀσφαλῶς εἰς τὸν Κρητὰ ἀγιογράφον τοῦ *I Z'* αἰῶνος Θεόδωρον Πουλᾶκην⁵. Εἰς τὴν παρασκευαζομένην ἐργασίαν του ὁ κ. Δρανδάκης θὰ ἀσχοληθῇ καὶ μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα αὐτῶν καὶ θὰ παραθέσῃ καὶ νέας ἀγνώστους περὶ Που-

4. Βλ. «Θησαυρίσματα», τόμ. 6 (1969), σ. 308).

5. Μεταξὺ τούτων μία, παριστώσα τὴν Κιβωτὸν τοῦ Νῶε, εἶναι σχεδὸν ἀπαράλλακτος πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 87 τῆς συλλογῆς τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου (=ἀριθ. 125 τοῦ καταλόγου Χατζηδάκη), εἰκονίζουσαν τὴν αὐτὴν σκηνὴν καὶ φέρουσαν τὴν ὑπογραφήν τοῦ Πουλᾶκη.

λάκη βιογραφικὰς εἰδήσεις, ἀντληθείσας ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀρχαίων τῆς ἐν Βενετία Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος. — 2) Ἐπεσκέφθη τὴν Βόρειον Ἰταλίαν, διὰ τὰ μελετήσῃ τοιχογραφίας καὶ ψηφιδωτὰ βυζαντινῶν χρόνων σωζόμενα εἰς αὐτὴν καὶ μάλιστα εἰς τὴν Τεργέστην καὶ τὸ *Castelseprio*. Ὡσαύτως ἐπεσκέφθη ἐκ νέου τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ραβέννης καί, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰς Ρώμην μεταβάσεώς του, ἐμελέτησε τὰς τοιχογραφίας τῆς *Santa Maria Antiqua* ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τοιχογραφίας τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος ἀνεῦρεν εἰς τὴν Δροσιανὴν τῆς Νάξου. — 3) Ἐν Βενετία ἀνεδίφησε χειρογράφους κώδικας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος πρὸς συναγωγὴν ποικίλων ἀγνώστων εἰδήσεων καὶ ἐπεσκέφθη τοὺς ναοὺς τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τοῦ *Torcello*, τοῦ *Murano*, τοῦ *San Zan Degollà*, τοῦ *San Giorgio dei Schiavoni*, τῆς *Santa Maria della Salute* καὶ ἄλλους καὶ ἐμελέτησε πίνακας ἐκτεθειμένους εἰς τὴν *Accademia delle Belle Arti* καὶ εἰς τὸ Μουσεῖον *Correr*. — 4) Τέλος, ἐνημερώθη ἐπὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων τῆς εἰδικότητός του, συμβουλευθεὶς βιβλία μὴ εὐρισκόμενα ἐν Ἀθήναις, τὰ ὁποῖα ἀνεῦρεν εἰς βενετικὰς βιβλιοθήκας, ὡς ἡ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, ἡ *Μαρκιανή*, ἡ τοῦ Ἰδρύματος *Giorgio Cini* καὶ ἡ τοῦ Μουσείου *Correr*. Θὰ ἀναμείνωμεν μετ' ἐνδιαφέροντος τοὺς καρποὺς τῶν εὐτυχῶν ἐρευνῶν καὶ τῆς ἐγνωσμένης πείρας καὶ ἐπιμελείας τοῦ κ. Δρανδάκη.

II) Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω Ἑλλήνων φιλοξενουμένων, ἐγένοντο δεκτοὶ ὑφ' ἡμῶν καὶ ἐφέτος καὶ ξένοι ἐπιστήμονες ἀσχολούμενοι μὲ θέματα ἐνδιαφέροντα τὸ ἡμέτερον Ἰνστιτούτον, εἰς τοὺς ὁποίους παρεσχέθη φιλοξενία ἄνευ ἀποζημιώσεως. Οὗτοι ἦσαν : α) ἡ δ/νὶς *Raphaelle Collins*, πτυχιούχος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ *Birmingham* τῆς Ἀγγλίας, β) ἡ κ. *Anika Skovran*, διευθύντρια τοῦ Μουσείου Τοιχογραφιῶν τοῦ Βελιγραδίου καὶ γ) ἡ δ/νὶς *Brunhilde Imhaus*, πτυχιούχος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς *Toulouse* τῆς Γαλλίας.

α) Ἡ δ/νὶς *Raphaelle Collins*, μαθήτρια τοῦ γνωστοῦ Ἀγγλοῦ νεοελληνιστοῦ καὶ στενῶς πρὸς τὸ ἡμέτερον Ἰνστιτούτον συνδεδεμένου κ. *Alfred Vincent*, διαμείνασα παρ' ἡμῶν ἐπὶ δεκαπενθήμερον (16 - 30 Ἰουνίου), εἶρεν οὕτω τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν *Μαρκιανὴν Βιβλιοθήκην* τὰ χειρόγραφα καὶ τὰ ἔντυπα τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου. Ἰδιαιτέρως ἠσχολήθη μὲ τὴν ἐπιμελείαν Ἀλοῦσιου Γραδενίγνου γενομένην τὸ 1676 ἔκδοσιν τῆς «*Ερωφίλης*» τοῦ Γ. Χορτάτση, τῆς ὁποίας καὶ παρασκευάζει κριτικὴν ἔκδοσιν. Συνεβουλευθῆ καὶ ἐμελέτησεν ἐπίσης ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἰνστιτούτου πολλὰ βιβλία ἀναφερόμενα εἰς τὰς νεοελληνικὰς σπουδὰς καὶ ἠδυνήθη εἰς τὸ περιβάλλον αὐτοῦ ν' ἀσκηθῇ πρακτικῶς εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν γράφει καὶ ὀμιλεῖ καλῶς.

β) Ἡ κ. *Anika Skovran*, φίλη τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ συνεργάτρια τῶν «*Θησαυρισμάτων*», δὲν ἠδυνήθη, ἔνεκα τῶν ἐπαγγελματικῶν τῆς ἀσχολιῶν, νὰ παραμείνῃ πέραν τοῦ πενθημέρου (28 Ὀκτωβρίου - 2 Νοεμβρίου). Κατ'ὄρθωσεν ὅμως, ἐντὸς τοῦ μικροῦ τούτου διαστήματος, νὰ συμβουλευθῇ τὰ περὶ τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς τέχνης πρόσφατα ἀποκτῆματα τῆς βιβλιοθήκης μας καὶ νὰ ἐργασθῇ ἐν αὐτῇ πρὸς μελέτην εἰκόνων κρητικῆς τέχνης προσφάτως ἀνακαλυφθεῖσων ὑπ' αὐτῆς εἰς ναὸν τοῦ Κατάρου (*Kotor*) τῆς Γιουγκοσλαβίας. Ἡ κ. *Skovran* ὑπεσχέθη νὰ παρασκευάσῃ περὶ τῶν εἰκόνων τούτων μελέτημα διὰ τὰ «*Θησαυρίσματα*».

γ) Ἡ δ/νὶς *Brunhilde Imhaus*, περὶ τῆς ἐργασίας τῆς ὁποίας διελάβομεν ἤδη ἐν τῇ περυσινῇ ἐκθέσει ἡμῶν⁶, παρέμεινεν εἰς τὸ Ἰνστιτούτον καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἐξάμηρον τοῦ 1972, ἐπανήλθε

6. Βλ. «*Θησαυρίσματα*», τόμ. 8 (1971), σ. 309.

δὲ ἀπὸ τῆς 12 Νοεμβρίου. Ἡ δ/νις Imhaus συνέχισε μὲ ἄκραν εὐσυνειδησίαν τὴν συλλογὴν τοῦ ὕλικου πρὸς συγγραφὴν τῆς ὑπὸ παρασκευὴν διδακτορικῆς διατριβῆς τῆς μὲ θέμα τοῦς ἐν Βενετία Ἑλληνας ἀπὸ 1204 - 1453. Ἐπειδὴ τὸ θέμα τοῦτο παρουσιάζει διὰ τὸ Ἰνστιτούτον ὄλως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, ἡ Ἐποπτικὴ αὐτοῦ Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισεν ἤδη, τῇ προτάσει μου, ὅπως καὶ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος 1973 φιλοξενήσῃ αὐτὴν ἐπὶ τινος μῆρας, κατὰ τὸ ἄρθρον 31 τοῦ Ὁργανισμοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς ἐργασίας ταύτης. Ἐξ ἄλλου ἡ δ/νις Imhaus συνέγραψεν ἤδη διὰ τὰ «Θησαυρίσματα», ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότου ὕλικου ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Βενετίας, μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «*Les maisons de la Commune dans le district de Candie au XIV^e siècle.*»

III) Παράλληλως πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ξένους ἐπιστήμονας, τὸ Ἰνστιτούτον ἐφιλοξένησε καὶ Ἑλληνας μελετητὰς ἐλθόντας δι' ὀλίγας ἡμέρας ἢ ἑβδομάδας χάριν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν εἰς Βενετίαν καὶ παρέσχεν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν. Οὗτοι ἦσαν: α) ὁ κ. Εὐάγγελος Λουτίζος, μελετητὴς καὶ ἐκδότης κυπριακῶν κειμένων, β) ἡ δ/νις Ἀμαλία Κολώνια, πτυχιούχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, γ) ὁ κ. Γεράσιμος Πεντόγαλος, ἰατρὸς καὶ ἱστοριοδίφης ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ δ) ἡ δ/νις Χρυσάνθη Μαλτέζου, διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

α) Ὁ κ. Εὐάγγελος Λουτίζος, παλαιὸς καὶ πολύτιμος φίλος τοῦ Ἰνστιτούτου, εἰργάσθη ἐν αὐτῷ ἐπὶ δεκαήμερον (2 - 13 Ἀπριλίου) πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς ἐκ προγενεστέρων ἐρευνῶν του προελθούσης μελέτης του περὶ ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Χρυσάνθου, ἣτις καὶ δημοσιεύεται εἰς τὸν τόμον 9 τῶν «Θησαυρισμάτων». Ὁ κ. Λουτίζος ἐπωφελέθη τῆς εὐκαιρίας, διὰ τὴν συγκεντρώσῃ ποικιλοτρόπως (καὶ διὰ σοβαρᾶς χρηματικῆς δαπάνης) ἔντυπα καὶ χειρόγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κύπρου ἐπὶ Βενετοκρατίας.

β) Ἡ δ/νις Ἀμαλία Κολώνια, φιλοξενηθεῖσα δις εἰς τὸ Ἰνστιτούτον (ἀπὸ 10 Ἀπριλίου-10 Μαΐου καὶ ἀπὸ 18 - 30 Ἰουλίου), εἰργάσθη εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ κυρίως εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας πρὸς συμπλήρωσιν τῆς συλλογῆς τοῦ ὕλικου διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ὑπ' αὐτῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Στρασβούργου καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ συναδέλφου κ. Freddy Thiriet παρασκευαζομένης διδακτορικῆς διατριβῆς τῆς μὲ θέμα «*Πόλεις καὶ ὑπαίθριος εἰς τὴν Κεφαλληνίαν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα*». Οὕτως εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας ἀντέγραψεν ἢ ἐφωτογράφησεν ἔγγραφα σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς ἐκ τῶν σειρῶν *Consiglio di X—Relazioni, Capi del Consiglio di X—Disparci* καὶ *Sindici Inquisitori in Levante*. Ἀντέγραψε τὸ πλεῖστον τοῦ γενικοῦ κτηματολογίου Κεφαλληνίας τοῦ ἔτους 1601, περιέχοντος τὰ ὀνόματα τῶν ἰδιοκτητῶν κατὰ χωρία καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων κτημάτων. Εἰς δὲ τὴν Μαρκιανὴν Βιβλιοθήκην ἀντέγραψε τὸ περὶ Κεφαλληνίας τμήμα τῆς γνωστῆς Στατιστικῆς τοῦ Καστροφύλακα, ὡς καὶ τμήματα ἐκ τοῦ «*Sommario delle ducali, parti, ordinii...registrate da Fr. Luchissa*».

γ) Ὁ κ. Γεράσιμος Πεντόγαλος, ἐργασθεὶς ἐπὶ πενθήμερον (1 - 5 Ἰουνίου) εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, συνεκέντρωσεν ἱκανὸν ὕλικόν περὶ διαφορῶν προσώπων καὶ οἰκογενειῶν τῆς Κεφαλληνίας, τὸ ὁποῖον ἤδη ἐχρησιμοποίησε πρὸς συγγραφὴν τῆς μελέτης του «*Παντόγαλοι Σητείας (γενεαλογικὰ καὶ ἄλλα)*»

7. Βλ. σ. 292 - 315 τοῦ παρόντος τόμου.

δημοσιευθείσης προσφάτως εἰς τὰ «Κρητικά Χρονικά», τόμ. 24 (1972), σελ. 177 - 207. Ὁ κ. Πεντόγαλος συνέγραψε καὶ χάριν τῶν «Θησαυρισμάτων» μελέτημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ κ ο γ ε ν ε ι α Λ ά σ κ α ρ η - Μ ε γ α δ ο ύ κ α σ τ ῆ ν Κ ε φ α λ λ η ν ἰ α ».

δ) Ἡ δ/νὶς Χρυσάνθη Μαλτέζου παραμείνασα καὶ αὐτὴ μόνον ἐπὶ πενήμηρον (19-24 Νοεμβρίου), εἰργάσθη εἰς τὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας πρὸς συγκέντρωσιν νέων στοιχείων περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει βαίλων τῆς Βενετίας, περὶ τῶν ὁποίων ἐπραγματεύθη, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ παρασκευασθεῖσαν διδακτορικὴν τῆς διατριβὴν (Ἀθήναι, 1970).

IV) Καὶ κατὰ τὸ 1972 ἤλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν Βενετιανὴν ἰδίαις δαπάναις καὶ εἰργάσθη ἐθελοντικῶς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἰνστιτούτῳ ὁ κ. Ἰωάννης Σκουλαῖς πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς παρασκευαζομένης, τῇ συνεργασίᾳ μου, ἐκδόσεως τῶν βιβλίων γάμων (1598 - 1815) τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας. Ἐλπίζω ὅτι θὰ δυνηθῶ ταχέως νὰ ἐξεύρω τὸν χρόνον πρὸς ἀποπεράτωσιν καὶ ἀπὸ τῆς ἰδικῆς μου πλευρᾶς τοῦ ἔργου τούτου καὶ παράδοσιν αὐτοῦ εἰς τὸ τυπογραφεῖον.

V) Πολύριθμοι ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τὸ 1972 οἱ ἐπισκέπται τοῦ Ἰνστιτούτου, Ἕλληνες καὶ ξένοι, οἵτινες ἐπέδειξαν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς συλλογὰς του, τὰ μνημεῖα του καὶ τὴν ἐν αὐτῷ συντελουμένην ἐργασίαν. Ἐξ αὐτῶν ἄς μνημονευθοῦν ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καθηγ. κ. Γρηγορίου Κασιμάτη, τῶν πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν κ.κ. Ζωὶ Ἀγκοῦ, Peter Topping, Ἰω. Πολυγῆν, Δημ. Φατούρου, Γ. Σαββίδη, Ρ. Ρηγοπούλου καὶ Γ. Κοκκινάκη, τοῦ ὑφηγητοῦ κ. Γρηγ. Ααρντζάκη, τῶν βυζαντινολόγων ἐρευνητῶν κ.κ. Δημ. Πολέμη καὶ Α. Στυλιανοῦ, τοῦ Πρέσβευος κ. Δημ. Βελισσαροπούλου, τοῦ Επιθεωρητοῦ τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν κ. Κωνστ. Μαργέλη, τοῦ Συμβούλου Πρεσβείας κ. Ἄνδρ. Μεταξᾶ, τοῦ Γενικῶν Προξένων κ.κ. Λεωνίδα Μαυρομαχάλη καὶ Μιχ. Παπαγεωργίου, τῶν στρατιωτικῶν ἀκολούθων Πρεσβείας κ.κ. Γεωργ. Παπατριανταφύλλου καὶ Κωνστ. Μπάρκα, τοῦ Προξένου κ. Περικλ. Τσαμούλη, τοῦ Προέδρου τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν στρατηγοῦ κ. Ἀχιλλ. Τάγαρη καὶ τοῦ θεοφιλ. Ἐπισκόπου Κρατείας κ. Γενναδίου. Μὲ ἰδιαίτερον χαρὰν ἐδέχθημεν τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τῶν παλαιῶν ὑποτρόφων τοῦ Ἰνστιτούτου κ.κ. Ν. Μοσχονᾶ, Γ. Μοσχοπούλου καὶ Ε. Σουλογιάννη.

3) ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Κατὰ τὸ 1972 ἐξεδόθη ὁ τόμος 8 (1971) τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου «Θησαυρισμάτα», ἐκ σελίδων 340 καὶ 22 ὄλοσελίδων πινάκων, ὀγκωδέστερος πάντων τῶν προηγουμένων. Καὶ εἰς τὸν τόμον τοῦτον συνεργάζονται πλὴν τῶν Ἑλλήνων, καὶ πολλοὶ ξένοι ἐπιστήμονες. Ἀπεπερατώθη ἐπίσης ἡ ἐκτύπωσις, εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις τυπογραφεῖα τῶν Ἀδελφῶν Μυρτίδη, τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 δημοσιεύματος τῆς «Βιβλιοθήκης» τοῦ Ἰνστιτούτου, ἦτοι τοῦ ἔργου τοῦ καθηγητοῦ κ. Β. Ν. Τατάκη «Γεράσιμος Βλάχος ὁ Κρητὴς (1605/7 - 1685), φιλόσοφος, θεολόγος, φιλόλογος», τὸ ὅποιον ὅμως, διὰ λόγους καθαρῶς τεχνικούς, θὰ κυκλοφορήσῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ προσεχοῦς ἔτους.

Ὑπὸ ἐκτύπωσιν εὐρίσκεται ὁ τόμος 9 (1972) τῶν «Θησαυρισμάτων», ὅστις ἐπίσης θὰ κυκλοφορήσῃ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1973 καὶ θὰ περιλαμβάνῃ ὑπὲρ τὰς 340 σελίδας καὶ 27 ὄλοσελίδους πίνακας. Παρασκευάζεται ἐπίσης ἰδιαίτερος τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον «Μνημόσυνον Σοφίας Ἀντωνιάδη», ὅστις θὰ περιλάβῃ περὶ τὰς τριάκοντα ἐργασίας Ἑλλήνων καὶ ξένων ἐρευνητῶν ἀφιερωμένας εἰς τὴν μνήμην τῆς πρώτης διευθυντρίας τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου, τὴν ὁποίαν ἐθρηνήσαμεν τὴν 25ην τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου. Τῶν ἐργασιῶν τούτων θὰ προταχθῇ βιογραφία τῇ

έκλιπούσης μετὰ καταλόγου τῶν ἔργων τῆς, ἔνθα θὰ ἐξαρθοῦν προσηκόντως καὶ αἱ πρὸς τὸ Ἰνστιτούτου σπουδαῖαι ὑπηρεσίαι τῆς κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τῆς δράσεώς του. Ἡ ὄλη τοῦ τόμου τούτου, ὅστις θὰ εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθ. 6 δημοσίευμα τῆς «Βιβλιοθήκης» τοῦ Ἰνστιτούτου, συνεκεντρώθη σχεδὸν ἐξ ὀλόκληρου καὶ θὰ παραδοθῆ εἰς τὸ τυπογραφεῖον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1973.

Περὶ τῶν ἐκτυπωθεισῶν εἰς δελτία ἐγχρώμων εἰκόνων τοῦ Μουσείου καὶ περὶ τοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἰταλικὴν ἐκδοθέντος διαφημιστικοῦ τεύχους τοῦ Ἰνστιτούτου θὰ διαλάβωμεν κατωτέρω εἰς τὸ περὶ τοῦ Μουσείου κεφάλαιον⁸. Σημειοῦμεν μόνον ἐνταῦθα ὅτι ἐν τέλει τοῦ τεύχους τούτου παρεθέσαμεν ἀναγραφὴν πασῶν τῶν ἐργασιῶν τῶν ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ ἢ ὑπὸ συνεργατῶν αὐτοῦ ἐκπονηθεισῶν, τῶν ὁποίων ἔχομεν προγραμματίσει τὴν προσεχῆ ἔκδοσιν.

Κατὰ τὸ 1972 οὐδεμιᾶς χορηγίας ἐτύχομεν διὰ τὰς ἐκδόσεις μας. Εὐχόμεθα ὅπως κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος ὑπάρξωμεν εὐτυχέστεροι.

Εἶναι εὐχάριστον ὅτι ὁ δείκτης τῶν πωλήσεων τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Ἰνστιτούτου ἐξακολουθεῖ σημειῶν διαρκῆ ἄνοδον.

4) ΜΕΡΙΜΝΑ ΔΙΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ, ΑΡΧΕΙΩΝ, ΕΙΚΟΝΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ. — ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΚΑΤΑΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΕΤΗΡΙΩΝ. — ΜΕΡΙΜΝΑ ΔΙ' ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΕΝ ΙΤΑΛΙΑΙ,

α) Βιβλιοθήκη. — Ἐπειδὴ τόσον αἱ παλαιαὶ ὅσον καὶ αἱ νεωστὶ κατασκευασθεῖσαι βιβλιοθήκαι εἶχον καταστῆ καὶ πάλιν ἀνεπαρκεῖς, ἠγοράσθησαν καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰς δύο πλευρὰς τοῦ ὑπὸ τὸν φωταγωγὸν ἰσογείου χώρου τῆς Βιβλιοθήκης μετὰλλιναι βιβλιοθήκαι τύπου Lips-Vago, ὕψους 2,20 μ. καὶ συνολικοῦ μήκους δώδεκα μέτρων. Τοιοῦτοτρόπως κατέστη δυνατὸν ἀφ' ἑνὸς ν' ἀραιώσωμεν τὰ βιβλία καὶ ἀφ' ἑτέρου ν' ἀπομακρύνωμεν καὶ τὴν μόνην ἐν τῇ αἰθούσῃ ἐναπομείναν ἀκαλαίσθητον βιβλιοθήκην τῶν περιοδικῶν. Ἡ αἴθουσα αὕτη τῆς Βιβλιοθήκης, εὐπαρουσίαστος καὶ πλήρως ἐξοπλισθεῖσα νῦν διὰ βιβλιοθηκῶν, κατέστη ἱκανὴ νὰ δέχῃται ἀνέτως τὰ νέα εἰσερχόμενα βιβλία δι' ἀρκετὰ ἔτη. Ἡ ἔλλειψις βιβλιοθηκαρίου ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πάντοτε αἰσθητή, ἀφ' ὅτου μάλιστα καὶ ὁ ἐκτάκτως χρησιμοποιηθεὶς ὡς εἰδικευμένος εἰς τὴν βιβλιοθηκονομίαν διδάκτωρ κ. Γεώργιος Πλουμίδης, διορισθεὶς ἐπιμελητῆς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, ἐγκατέλειπεν ὀριστικῶς τὴν Βενετίαν. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην προσεπαθήσαμεν νὰ θεραπεύσωμεν προσωρινῶς διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ὑποτρόφου ἐρευνητρίας κ. Ἀρτέμιδος Ξανθοπούλου - Κυριακοῦ, ἣτις ἀνέλαβε μετὰ προθυμίας καὶ ζήλου τὴν ταξινόμησιν τῶν νέων εἰσερχομένων εἰς τὴν Βιβλιοθήκην βιβλίων καὶ τὴν καταλογογράφωσιν αὐτῶν.

β) Χειρογράφοι (φιλολογικοὶ) κώδικες. — Μετὰ τὸν ἐκδοθέντα πέρυσι κατάλογον τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τοῦ Ἰνστιτούτου⁹, ὑπολείπεται μόνον ἡ ἰδιαιτέρα μελέτη τῶν πολλῶν μουσικῶν καὶ τῶν ὀλίγων σλαβικῶν κωδίκων. Δυστυχῶς δὲν ἀνευρέθησαν εἰσέτι τὰ κατάλληλα πρόσωπα ἅτινα θὰ ἦσαν διαθεμιμένα νὰ προβοῦν εἰς αὐτήν.

Κρίνομεν σκόπιμον ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ὅτι τὸν ὑπ' ἀριθ. 8 ἑλληνικὸν κώδικα τοῦ Ἰνστιτούτου, αὐτόγραφον καὶ περιέχοντα ἔργον τοῦ Ἰωάννου Ναθαναήλ, λίαν δὲ ἐφθαζόμενον, ἐδέχθη νὰ ἐπισκενάσῃ προθύμως καὶ ἄνευ ἀμοιβῆς τὸ ἐν Ρώμῃ Istituto di patologia del libro «Alfonso

8. Βλ. κατωτέρω, σ. 332.

9. Βλ. «Θησαυρίσματα», τόμ. 8 (1971), σ. 249 - 273.

Gallo), πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὁποίου ὀφείλομεν νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἐντεῦθεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας.

γ) Ἐπίσημα πατριαρχικὰ γράμματα. — Ἡ σύνταξις τοῦ καταλόγου τῶν ἐπισήμων πατριαρχικῶν γραμμάτων τῆς συλλογῆς τοῦ Ἰνστιτούτου ἐσημείωσεν ἐφέτος μικρὰν μόνον πρόδοον, ἐλπίζομεν ὅμως νὰ περατωθῇ προσεχῶς.

δ) Ἀρχεῖα. — Ἐκτὸς τῶν ἐν τόμῳ 8 (1971) τῶν «Θησαυρισμάτων» ἐκδοθέντων ἢ χρησιμοποιηθέντων ἐγγράφων τοῦ Παλαιοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἰνστιτούτου ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ ἐργασθέντων ἐρευνητῶν Ἀθ. Παλιούρα, Ν. Μ. Παναγιωτάκη, Α. L. Vincent, Φανῆς Μανροειδῆ - Πλουμίδη καὶ Μ. Ι. Μανούσακα, ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου τούτου ἐξεδόθησαν ἢ ἐχρησιμοποιήθησαν προσφάτως καὶ εἰς ἄλλας ἐργασίας¹⁰. Τὸ ἐκ τοῦ reg. 82 ἐπίσης προερχόμενον αὐτόγραφον τεύχος χρονικῶν σημειωμάτων καὶ δοσοληπιῶν τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου (νῦν ἑλλην. κῶδιξ 14α τοῦ Ἰνστιτούτου) ἐκδίδεται ὀλόκληρον ὑπὸ Μ. Ι. Μανούσακα εἰς τὸν τόμον 9 (1972) τῶν «Θησαυρισμάτων»¹¹. Τῇ συνεργασίᾳ τῶν ὑποτρόφων συνεχίζομεν βαθμηδὸν τὴν λεπτομερεστέραν ἐντὸς τῶν φακέλων κατάταξιν τῶν ἐγγράφων τοῦ Παλαιοῦ Ἀρχείου. Ἐν τῷ Νέῳ Ἀρχεῖῳ ἤρχισεν ἐργαζομένη πρὸς συλλογὴν ὕλικου διὰ τὴν διατριβὴν τῆς ἡ κ. Ἄρτεμις Ξανθοπούλου - Κυριακοῦ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, μετὰ τὴν γενομένην κεφαλαϊώδη αὐτοῦ κατάταξιν, προβαίνει αὕτη εἰς μερικωτέρας κατάταξεις τῶν ἐγγράφων, αἱ ὁποῖαι πάντοτε εἶναι χρήσιμοι. Μόνον ὅμως διὰ τοῦ διορισμοῦ εἰδικοῦ ἀρχαιονόμου θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ συντελεσθῇ ἡ πλήρης κατάταξις τῶν ἀρχείων τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἡ σύνταξις καταλόγου τῶν ἐγγράφων αὐτῶν, διότι τιοιαῦτα ἔργα ἀπαιτοῦν, ὡς εἶναι εὐνόητον, μακρὰν καὶ συνεχῆ ἀπασχόλησιν.

ε) Μουσεῖον καὶ εἰκόνας. — Τὸ πρῶτον τῶν τριῶν σοβαρωτέρων καὶ ἐπιγόνων προβλημάτων τοῦ Μουσείου τῶν εἰκόνων, ἦτοι τὸ τῆς διασφάλισεως αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ὀλοῶν καὶ συγχροτέρων καθισταμένων ἐν Ἰταλίᾳ κλοπῶν ἔργων τέχνης, ἐλύθη ἐδνυχῶς ἐφέτος κατὰ τρόπον ριζικὸν διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως ἠλεκτρικῆς συσκευῆς αὐτομάτου συναγεροῦ συνδεομένης τηλεφωνικῶς καὶ μετὰ τῆς κεντρικῆς ἀστυνομίας. Τοῦτο ἐπετεύχθη χάρις εἰς τὴν ἔκτακτον ἐπιχορήγησιν τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκαλύφθη ἡ ἀπαιτηθεῖσα δαπάνη. Ἐλπίζομεν ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς ἔτους νὰ λύσωμεν καὶ τὸ δεῦτερον σοβαρὸν πρόβλημα, ἦτοι τὸ τῆς συνεχοῦς παρακολουθήσεως τῆς καταστάσεως τῶν εἰκόνων καὶ τοῦ καθαρισμοῦ, τῆς στερεώσεως καὶ τῆς ἐπισκευῆς αὐτῶν ὑπὸ ὑπευθύνου εἰδικοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἔχομεν ἤδη ἔλθει εἰς διαπραγματεύσεις. Ἀλλὰ καὶ τὸ τρίτον σοβαρὸν θέμα, ἦτοι τὸ τῆς ἐγκαταστάσεως κλιματισμοῦ εἰς τὸν χῶρον τοῦ Μουσείου, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀντιμετωπισθῇ ἐντὸς τῶν προσεχῶν ἐτῶν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Μουσείου ἀνῆλθεν ἐφέτος εἰς 1621 ἔναντι 1437 τοῦ προηγούμενου ἔτους. Ἐδέχθημεν καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος τὴν ὁμαδικὴν ἐπίσκεψιν τελειοφοίτων ἐκδρομῶν διαφόρων πανεπιστημιακῶν σχολῶν, ἦτοι τὴν 12 Ἰουλίου τῶν τῆς Θεολογικῆς Σχο-

10. Μ. Ι. Μανούσακα. Τὰ κυριώτερα ἔγγραφα (1536 - 1599) γιὰ τὴν οἰκοδομὴν καὶ τὴ διακόσμηση τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας, ἐν τόμῳ «Εἰς μνήμην Παναγιώτου Α. Μιχαῆλ», Ἀθήναι 1971, σ. 334 - 355. — Giuseppe Cristinelli, Baldassare Longhena architetto del '600 a Venezia, ἄ.τ.ῆ. (Padova 1972), σ. 165-172 (Appendice: La progettazione e l'esecuzione delle case per i Greci a San Antonin, 1658 - 1660, ἔγγραφα ἀριθ. 1 - 23). — H. H u n g e r, Markos Bathas, ein griechischer Maler des Cinquecento in Venedig ἐν «Jahrbuch der Oesterreichischen Byzantinistik», τόμ. 21 (1972), σ. 131 - 137.

11. Βλ. σ. 7 - 67 τοῦ παρόντος τόμου.

λης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὑπὸ τὸν καθηγητὴν κ. Ἡλ. Οἰκονόμου καὶ τῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων ὑπὸ τοὺς καθηγητὰς κ.κ. Ν. Δραδάκη, Ν. Παπαγιωτάκη καὶ Χρ. Φράγκον καὶ τὴν 16ην Ἰουλίου τῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοὺς καθηγητὰς κ.κ. Ἀ. Βακαλόπουλον, Ν. Κονομήν, Δ. Καρατσούλην καὶ Χρ. Χρήστου. Μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν ἐξεναγήσαμεν τοὺς ἐπισκέπτας εἰς τὸ Μουσεῖον, τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τὸ Ἰνστιτούτον.

Τὸ ἐκπονηθὲν πέρυσι σχέδιον ἐκδόσεως εἰκόνων τῆς συλλογῆς τοῦ Ἰνστιτούτου εἰς ἔγχρωμα δελτάρια ἐπραγματοποιήθη ἐφέτος διὰ τῆς ἐκτυπώσεως ἐν Βενετία 19 θεμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 15 εἰς σχῆμα κανονικοῦ δελταρίου καὶ τὰ 4 εἰς διπλάσιον μέγεθος. Τὰ ἐπιμελῶς ἐκτυπωθέντα δελτάρια ἤρχισαν διατιθέμενα εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ Μουσείου καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλία, καὶ ἐσημείωσαν πολλὴν ἐπιτυχίαν. Ἐλπίζομεν νὰ δυνηθῶμεν νὰ συνεχίσωμεν τὴν τοιαύτην ἐκτύπωσιν δελταρίων καὶ νὰ ὀργανώσωμεν τὴν διάθεσιν αὐτῶν ὡς εὐχετηρίων, εἰς τρόπον ὅστε νὰ καταστῇ καὶ προσοδοφόρος.

Μέχρις οὗτο ἀποκτίσωμεν τὸν παρασκευαζόμενον Ὀδηγὸν τοῦ Μουσείου, ἐκρίναμεν χρήσιμον νὰ ἐκτυπώσωμεν καλαίσθητον εἰκονογραφημένον κατατοπιστικὸν τεύχος, ἑλληνιστὶ καὶ ἰταλιστὶ, περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, τοῦ Μουσείου του καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τῶν εἰκόνων, κειμηλίων καὶ ἀρχείων καὶ ἐν γένει περὶ τῆς λειτουργίας καὶ τῆς δράσεώς του μετὰ καταλόγου τῶν ἐκδόσεων αὐτοῦ. Ἐλπίζομεν νὰ παρουσιάσωμεν προσεχῶς τὸ χρήσιμον εἰς τοὺς ἐπισκέπτας καὶ τοὺς μελετητὰς τεύχος τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἢ καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν.

στ) Φωτογραφικὸν ἀρχεῖον. — Εἰς τὸ φωτογραφικὸν ἀρχεῖον προσετέθησαν καὶ ἐφέτος νέα μικροταινία (=M 64-65) καὶ φωτογραφία (=Φ185-254) ἐξ ἐγγράφων, χειρογράφων καὶ εἰκόνων.

ζ) Λιβόρον. Πλὴν τοῦ ἐκ τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου διατεθέντος διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ κοιμητηρίου ποσοῦ ἐκ 300.000 λιρ. Ἰταλ., ἐχορηγήθησαν ἐκτάκτως ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, κατόπιν ἐνεργειῶν μας, 3.500.000 λιρ. Ἰταλ. πρὸς ριζικὴν ἀνακαίνισιν τῆς κατοικίας τοῦ φύλακος τοῦ κοιμητηρίου. Ὑπολείπεται νῦν ἡ ἐπισκευὴ τῆς στέγης τοῦ ἐν τῷ κοιμητηρίῳ ἱεροῦ ναοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρίσκονται τάφοι ἐπιφανῶν Ἑλλήνων καὶ σημαντικῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Ἐλπίζομεν ὅτι θὰ καταστῇ καὶ τοῦτο δυνατὸν προσεχῶς δι' ἄλλης ἐκτάκτου χορηγίας.

5) ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἰνστιτούτου εἰσῆχθησαν κατὰ τὸ 1972 τετρακόσια νέα βιβλία ἢ τεύχη (ἀριθ. εἰσαγ. 3301 - 3700) προελθόντα ἐξ ἀγορᾶς, δωρεῶν ἢ ἀνταλλαγῶν. Ἐκ τῶν δωρητῶν σημειοῦμεν μόνον τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, τὴν Ἱστορικὴν καὶ Ἐθνολογικὴν Ἑταιρείαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν Fondazione G. Gini, τοὺς κ.κ. André Grabar, Ἀ. Ξυγγόπουλον, Γ. Ζώραν, Γ. Σπυριδάκη καὶ τὴν κ. Ὀλγαν Κ. Μέρτζιου - Bottacin. Ἰδιαιτέρως σημαντικὴ εἶναι ἡ συμφωνηθεῖσα ἀγορὰ ὑφ' ἡμῶν σειρῶν ὠρισμένων σπανίων περιοδικῶν, ὡς τῶν «Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher», τῆς «Revue de l'Orient Latin», τῶν «Echos d'Orient» καὶ ἄλλων. Αναμένομεν ὁμως πάντοτε τὴν γενναίαν ἐκείνην χορηγίαν, ἢ ὅποια καὶ μόνη θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πλήρωσιν τῶν μεγάλων κενῶν τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἰνστιτούτου.

6) ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Κατὰ τὸ 1972 διοργανώσαμεν ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ δύο διαλέξεις διαπρεπιῶν Γάλλων ἐρευνητῶν. Ἡ πρώτη ἐγένετο τὴν 21 Μαρτίου ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ἱστορικοῦ τῆς Βενετίας κ. *Freddy Thiriet* καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου, μὲ θέμα «Ὁ ρόλος τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν βυζαντινὴν σκέψιν» καὶ ἡ δευτέρα ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς βυζαντινολόγου κ. *André Grabar*, ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ὁμοτίμου καθηγητοῦ τοῦ *Collège de France*, μὲ θέμα «Ἡ εἰκόνογرافίαις τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων» καὶ μὲ προβολὰς ἐγχρόμων εἰκόνων. Ἀμφότεραι αἱ διαλέξεις ἐσημείωσαν μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ὁ καθηγητὴς κ. *Grabar* μάλιστα ὑπεσχέθη ν' ἀναπτύξῃ τὸ θέμα τῆς διαλέξεώς του εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον, τὸ ὁποῖον συνεφωνήσαμεν νὰ περιληφθῇ εἰς τὰ δημοσιεύματα τῆς «Βιβλιοθήκης» τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου.

7) ΠΑΡΟΧΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

Κατὰ τὰ καθιερωθέντα εἰς τὰς προηγουμένας ἐκθέσεις μας, σημειοῦμεν κατωτέρω τὰ ὄνόματα τῶν πολυαριθμῶν μελετητῶν, Ἑλλήνων καὶ ξένων, οἵτινες, ἢ ἀπηθνήθησαν μακροθὲν εἰς τὸ Ἰνστιτούτον ἢ καὶ ἤλθον καὶ εἰργάσθησαν ἐν αὐτῷ πρὸς συλλογὴν στοιχείων ἢ ἐπίλυσις προβλημάτων ἐπὶ ἀπασχολούντων αὐτοὺς ἐπιστημονικῶν θεμάτων.

Δι' ἀλληλογραφίας ἐδόθησαν πληροφορίες εἰς τὸν Ἀκαδημαϊκὸν κ. Γ. Α. Μέγαν (Ἀθήναι) περὶ τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος *Marc. gr. IX, 17* (1247), περιέχοντος τὴν «Κοσμογέννησιν» τοῦ Γεωργίου Χούμου, εἰς τὸν κ. Α. Βρανούσην (Ἀθήναι) περὶ τῆς γραφῆς τῶν ὑπ' ἀριθ. 18 καὶ 19 ἑλληνικῶν κωδίκων τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου, τῶν ὁποίων ἀπεστάλησαν καὶ φωτογραφίαι καὶ περὶ αὐτογράφου ὑπογραφῆς τοῦ Διονυσίου Λαρίσης εἰς ἀνέκδοτον σιγίλλιον εἰς τὴν κ. Ἐφην Π. Μιχελεῖ (Ἀθήναι) περὶ τοῦ ἀνοικοδομήσαντος τὸ 1809 τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν τῆς Ἀναστάσεως ἀρχιτέκτονος Κομνηνοῦ Κάλφα, εἰς τὴν Ἐνωσιν Μηλιῶν ἐν Ἀθήναις περὶ τοῦ ζωγράφου Ἀντωνίου Βασιλάκη, εἰς τὸν κ. Ἐμμ. Στεφανίδην (Ἀθήναι) περὶ τοῦ τοπωνυμίου *Sabbionera* καὶ τῆς ἐτυμολογίας του, εἰς τὸν κ. Διον. Ρόμαν (Ζάκυνθος) περὶ μελέτης τοῦ *B. Boncompagni* διὰ τὸν *Francesco Barozzi*, τῆς ὁποίας ἀπεστείλαμεν καὶ φωτοτυπίαν, εἰς τὸν κ. Κ. Χατζηγάλην (Λευκωσία Κύπρου) περὶ κυπριακῶν ἐγγράφων εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Βενετικοῦ Κράτους, τῶν ὁποίων ἐστάλησαν καὶ φωτογραφίαι, εἰς τὸν κ. Δημήτρ. Μαραγκὸν (Ἀμμόχωστος Κύπρου) περὶ ἰταλικῶν ἔργων διὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, εἰς τὸν κ. *Nicolo Luxardo* (*Torreglia* Παδούνης) περὶ τῆς εἰς τὰς βενετικὰς ὀχυρώσεις τῆς Πελοποννήσου ἀναφερομένης βιβλιογραφίας, εἰς τὴν δι/δα *Gabrielle Cominotti* (*Udine*) περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθηκῶν, εἰς τὸν κ. *Umberto Tibaldi* (*Mantova*) περὶ τῶν ἀπεικονίσεων τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου ὡς Κυνοκεφάλου, εἰς τὴν δι/δα *Renata Lavagnini* (*Παλέρμον*) περὶ τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὸ ἐν *cod. Paris, supl. gr. 926* δημῶδες στιχοῦργημα «Πόλεμος τῆς Τρωάδος», εἰς τὴν κ. *Elis. Santischi* (Λωζάνη) περὶ τῶν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης «*Memoriali*», τῶν ὁποίων ἀπεστείλαμεν μικροταινίαν καὶ περὶ τῶν μεθοδολογικῶν προβλημάτων τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν, εἰς τὸν κ. Γεώργ. Στυριδάκη (Παρίσιοι) περὶ προσφάτων δημοσιευμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν Κρητικὴν Λογοτεχνίαν εἰς τὴν κ. *F. Debaix* (*Caen* τῆς Γαλλίας) περὶ τοῦ χαρακτηῆρος δύο μεταβυζαντινῶν εἰκόνων (τοῦ Ἁγ. Θεοδώρου καὶ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου) ἀποκειμένων εἰς τὸ ὑπ' αὐτῆς διευθυνόμενον Μουσεῖον τῆς πόλεως ταύτης, εἰς τὸν ἱησοῦτην πατέρα *J. Noret* (*Βρυξέλλαι*) περὶ τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἐκδόσεως ἐπιστολῶν τοῦ Ἀρσενίου Ἀποστόλη, τῆς ὁποίας ἀπεστείλαμεν ἀντίτυπον, εἰς τὴν κ. *Dela Fredrich* (Κολω-

νία) περί τῆς ἐνδυμασίας τῶν Βενετῶν κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα, εἰς τὸν κ. Ὀδυσσεῖα Δημητρακόπουλον (Λονδίνον) περί τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἀρχαϊκῶν πηγῶν διὰ τὴν γαλλικὴν ἐκστρατευτικὴν ἀποστολὴν πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκουμένου Χάνδακος (1669), εἰς τὸν κ. Βασίλ. Πέτταν (*Berkeley* τῶν Ἦνωμ. Πολιτειῶν) περί Νικολάου Σοφιανοῦ καὶ εἰς τὸν κ. Boris Fonkitch (Μόσχα) περί δυσαναγνώστων μητροπολιτικῶν ὑπογραφῶν εἰς παλαιὸν συνοδικὸν σιγίλλιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἐξ ἄλλου ἐπεσκέφθησαν τὸ Ἰνστιτούτον καὶ εἰργάσθησαν εἰς τὴν βιβλιοθήκην, τὰ ἀρχεῖα ἢ τὸ Μουσεῖον (οἱ πλείστοι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας) ἢ ἐξήτησαν τὴν γνώμην τοῦ διευθυντοῦ περὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων ὁ καθηγ. κ. *Michelangelo Muraro* (Βενετία) περί τῶν εἰς τὴν ζωγραφικὴν τῆς Κρήτης ἐπὶ Βενετοκρατίας ἀναφερομένων προσφάτων ἑλληνικῶν μελετῶν, ὁ καθηγ. κ. *G. Fischetti* (Βενετία) περί τοῦ εἰς δημόδιον γλῶσσαν μεταφραστοῦ τῆς Ἰλιάδος Νικολάου Λουκᾶν, ὁ κ. *G. Da Pozzo* (Βενετία) περί τῶν εἰς τὸν *Giuseppe Garibaldi* ἀναφερομένων ἑλληνικῶν βιβλίων καὶ μελετῶν, ὁ κ. *Letterio Augliera* (*Mestre*) περί τῶν Ἑπτανησίων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδοῦς, ὁ καθηγ. κ. *Elpidio Mioni* (Παδοῦ) περί προσφάτων ἑλληνικῶν μελετῶν ἀναφερομένων εἰς Ἑλλήνας κωδικογράφους, ὁ καθηγ. κ. *Natalino Radovich* (Παδοῦ) περί Ἁγίου Ὁρους, ὁ κ. *Silvio Bernardinella* (Παδοῦ) περί τῶν κωδικογράφων τοῦ Βησσαρίωνος, Ἡσαΐα μοναχοῦ, Γεωργίου Τριβιζίου καὶ Ἰωάννου Ρώσου, ὡς καὶ περί τοῦ Γεωργίου Τραπεζουντίου, ἡ δ/νίς *Lidia Martini* (Παδοῦ) περί τῶν ἐκδοτικῶν ζητημάτων τῆς κρητικῆς κωμωδίας («Στάθης»), ὁ *Don Francesco Passuello* (*Cassola*) περί τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ροτόντας τῆς Ἁγίου Γεωργίου, ἡ δ/νίς *Cristina Stevanoni* (Βερώνα) περί τῶν μεταφράσεων τοῦ Κωνσταντίνου Θεοτόκη, ὁ κ. *Ruggero Tommasini* (Βερώνα) περί Γεωργίου Τραπεζουντίου, ὁ κ. *Teodoro Fischetti* (*Modena*) περί βιβλιογραφικῶν καὶ ἐκδοτικῶν θεμάτων σχετιζομένων μὲ τὴν βενετοκρατουμένην Κρήτην, ὁ καθηγ. κ. *P. Scanzoso* (Μιλάνον) περί τῆς ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας περί Μεγάλου Βασιλείου καὶ Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἡ κ. *Mary de Nepluyeff - Coreno* (Μιλάνον) περί τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων θανάτου καὶ τῶν ἐν τῷ ἑλληνικῷ κοιμητηρίῳ τῆς Βενετίας ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν τῶν προγόνων τῆς *Basile de Nepluyeff* καὶ *Mary Boehm*, ἡ δ/νίς *Stefania Caprara* (Φλωρεντία) περί θεμάτων βυζαντινῆς μουσικῆς παλαιογραφίας, ὁ καθηγ. κ. *Vittore Colorni* (Φερράρα) περί τοῦ Ἰωάννου Δονᾶ, συγγραφέως διατριβῆς κατὰ τοῦ Ἀββᾶ *Compragnoni*, ἡ δ/νίς *Laura Olivetti* (Ρώμη) περί ἰταλικῶν δημοσιευμάτων ἐπὶ θεμάτων τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἡ δ/νίς *Katerina Manriμαννάκη* (Ρώμη) περί βενετικῶν τοπογραφικῶν σχεδίων τῶν πόλεων Ρεθύμνου καὶ Χανίων, ὁ κ. *Ciro Robotti* (Νεάπολις) περί τῆς εἰς τὸν Γ. Κλόντζαν ἀποδιδомένης εἰκόνας τῆς Λευτέρας Παρουσίας ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Ἰνστιτούτου, ὁ κ. *Vincenzo Pecoraro* (Παλέρμον) περί τῶν ἰταλικῶν ἐπιδράσεων εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν, ἡ ἀρχιτέκτων κ. Χάρις Καλλιγᾶ (Ἀθήναι) περί ἀνεκδότων τοπογραφικῶν σχεδιαγραμμάτων τῆς πόλεως Μονεμβασίας, ὁ κ. Στέφανος Μακρομύχαιος (Ἀθήναι) περί φορτωτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐγγράφων τοῦ ΙΣΤ' καὶ τοῦ ΙΖ' αἰ. ἡ ἀρχαιολόγος κ. Κάντω Φατούρου - Ἡσυχάκη περί ἰταλικῶν ἐπιδράσεων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ὁ κ. Ἡλίας Ἀντωνόπουλος (Ἀθήναι) περί τῆς βενετικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὁ κ. Σπυρ. Φλογαῖτης (Ἀθήναι) περί τῶν ἐν Ἑλλάδι θεσμῶν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου ἐπὶ Βενετοκρατίας, ὁ κ. Γεώργιος Δρόσος (Πειραιεὺς) περί τοῦ Γ. Πλήθωνος - Γεμιστοῦ καὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ὁ καθηγ. κ. Χαράλ. Μπούρας (Θεσσαλονίκη) περί προσφάτων δημοσιευμάτων ἐπὶ ἀρχιτεκτονικῶν θεμάτων, ὁ κ. *Josip Vlahovic* (Πόλα τῆς Γιουγκοσλαβίας) περί τῶν ἐν Πόλᾳ Ἑλλήνων ὀρθοδόξων, ἡ κ. *Corinna Nicolescu* (Βουκουρέστιον) περί προσφάτων

δημοσιευμάτων δια τὰς εἰκόνας τῆς Κρητικῆς Σχολῆς, ἡ κ. *Eleonora Costescu* (Βουκουρέστιον) περὶ ἑλληνικῶν προσκνητηριῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους περιεχόντων ξυλογραφίας, ὁ κ. *Istvan Sföts* (Βιέννη) περὶ τῶν ἀπεικονιζόντων τὸ ὄρος Σινᾶ πινάκων τοῦ Δομηνίκου Θεοτοκοπούλου, ὁ κ. *Peter Kiraly* (Βουδαπέστη) περὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν κεντημάτων σχεδίων καὶ παραστάσεων, ὁ κ. *Erwin Fenster* (Μόναχον) περὶ προσφάτων ἑλληνικῶν βυζαντινολογικῶν δημοσιευμάτων, ἡ κ. Καλοπίση (Βασιλεία τῆς Ἑλβετίας) περὶ βιβλιογραφίας διὰ βυζαντινοὺς ναοὺς τῆς Πελοποννήσου. ὁ καθηγ. κ. *Jean Aubin* (Παρίσιοι) περὶ τῆς ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας διὰ τὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Καρόλου Ε', ὁ κ. *Michel Lesure* (Παρίσιοι) περὶ τῆς ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας διὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου, ἡ δ/νὶς *Yvonne Caroutch* (Παρίσιοι) περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἑλληνοῦ ζωγράφου Ἀντωνίου Βασιλάκη (*Aliense*), ὁ κ. *Robert Lebel* (Παρίσιοι) περὶ ἔργων τοῦ Κρητοῦ ζωγράφου Θεοδώρου Πουλᾶκη ἐν Βενετία, ὁ κ. *Leo Gillet* (Ἀμστερδάμ) περὶ τῶν εἰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας μεταφράσεων τῶν ποιημάτων τοῦ Κ. Καβάφη, ὁ κ. Ἰωάννης Σπαθαράκης (*Leyden*) περὶ τοῦ ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ χειρογράφου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ γενικώτερον περὶ τῆς τέχνης τῆς προσωπογραφίας ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, ὁ κ. *John A. Goodall* (Λονδῖνον) περὶ τῆς εἰκονογραφίσεως τῶν ἑλληνικῶν λειτουργικῶν κειμένων εἰς ἔντυπα καὶ χειρόγραφα, ὁ λόρδος *Michael Pratt* (Λονδῖνον) περὶ τῶν βενετικῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑπτανήσου, ὁ κ. Δημ. Κορυδύλης (Λονδῖνον) περὶ τῶν εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Βενετικοῦ Κράτους ἐγγράφων περὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἐπὶ Βενετοκρατίας, τὰ ὁποῖα καὶ συνεκέντρωσε τῇ βοηθείᾳ μου, ἡ κ. *Joyce Kennedy* (*Cheltenham* τῆς Ἀγγλίας) περὶ τῶν ἐν Βενετία βυζαντινῶν ἀναγλύφων, ὁ κ. καὶ ἡ κ. *Clifford* καὶ *Claire Huffman* (Νέα Ὑόρκη) περὶ εἰκόνων τοῦ Μουσείου τοῦ Ἰνστιτούτου, ὁ κ. *Deno Geanakoplos* (*Yale* τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν) περὶ προσφάτων ἑλληνικῶν δημοσιευμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν βυζαντινὴν καὶ τὴν μεταβυζαντινὴν ἱστορίαν, ἡ κ. Θάλεια Γκούμα - *Peterson* (*Oberlin* τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν) περὶ προσφάτων δημοσιευμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν μεταβυζαντινὴν ζωγραφικὴν, ὁ κ. Παναγ. Στεργιανόπουλος (*Rutherford* τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν) περὶ τῶν εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἰνστιτούτου ἐμπορικῶν βιβλίων τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας, ἡ δ/νὶς *Christine Pearce* (Πεννσυλβανία τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν) περὶ δημοσιευμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην καὶ ὁ κ. *Anthony Culter* (Πεννσυλβανία τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν) ὁμοίως.

8) ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ἌΛΛΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ.
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Τὸ ἡμέτερον Ἰνστιτούτον συνέχισε καὶ κατὰ τὸ 1972 τὴν συνεργασίαν αὐτοῦ μετ' ἄλλων ἐπιστημονικῶν Ἰδρυμάτων, ἑλληνικῶν καὶ ξένων¹², ὁ δὲ διευθυντὴς του μετέσχε διεθνῶν ἐπιστημονικῶν συνεδρίων ἢ συνειργάσθη ἐπὶ γενικωτέρας σημασίας θεμάτων.

α) Τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ ἐν Βενετία Ἰδρύματος *Giorgio Cini* καθηγητοῦ κ. *Vittore Branca*, ἔλαβον χώραν ἐπαινημένηαι συναντήσεις τῶν διευθυντῶν ἢ ἐκπροσώπων τῶν ἐν Βενετία ξένων πνευματικῶν ἰδρυμάτων πρὸς καλυτέραν ἀλληλογνωριμίαν καὶ συνεργασίαν καὶ πρὸς ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων ἐπὶ θεμάτων κοινοῦ ἐνδιαφέροντος. Αἱ ἐπαφαί καὶ συναντήσεις

12. Ἐκτενὲς πληροφοριακὸν ἄρθρον περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου κατεχωρίσθη εἰς τὸν πρόσφατον ἰταλικὸν Ὀδηγὸν «*Documentazione* '72. *Annuario degli Enti di studio, di ricerca, di cultura e d'informazione in Italia*», Roma, I.N.I., 1972, σ. 808.

αῦται, εἰς τὰς ὁποίας ἐξεπροσώπησε τὸ Ἰνστιτούτον ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ ἢ ὁ γενικὸς γραμματεὺς του κ. Σ. Μεσσήνης, ὑπῆρξαν γόνιμοι καὶ διὰ τοῦτο θὰ συνεχισθοῦν.

β) Στεναὶ καὶ φιλικόταται ὑπῆρξαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αἱ σχέσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ μετὰ τοῦ ἐν Βενετία προσφάτως ἰδρυθέντος Γερμανικοῦ Κέντρου Βενετικῶν Σπουδῶν (*Centro Tedesco di Studi Veneziani*) τοῦ προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινολόγου καὶ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου κ. Hans - Georg Beck. Οὗτος ἐτίμησε καὶ ἐφέτος τὸ Ἰνστιτούτον δι' ἀλληπαλλήλων φιλικῶν ἐπισκέψεων του. Τὸ δὲ προσωπικὸν καὶ οἱ ὑπότροφοι τοῦ Ἰνστιτούτου παρέστησαν εἰς τὰ ἐπίσημα ἐγκαίρια τοῦ ὡς ἄνω Κέντρου τὴν 25ην Μαΐου καὶ εἰς τὴν δεξίωσιν τὴν γενομένην τὴν 1ην Δεκεμβρίου ὅτε ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ κ. Beck ἡ ἔκθεσις τῶν πρώτων πεπραγμένων τοῦ Κέντρου.

γ) Ἐπίσημον ἐπισφράγισιν τῆς τοιαύτης στενῆς συνεργασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου μετὰ τῶν δύο ἄλλων ἐν Βενετία ἰδρυμάτων ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, ἧτοι τοῦ Ἰδρυματος *Giorgio Cini* καὶ τοῦ Γερμανικοῦ Κέντρου Βενετικῶν Σπουδῶν, ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι, κατόπιν προτάσεως τοῦ Ἰδρυματος *Cini*, γενομένης ὑφ' ἡμῶν ἀσμένως ἀποδεκτῆς, τὰ τρία ταῦτα Ἰδρύματα, τὰ ἐκπροσωποῦντα ἐν τῷ νευραλγικῷ τούτῳ πνευματικῷ κέντρῳ τῆς Εὐρώπης τὴν ἰταλικήν, τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην, συναπεφάσισαν, ὅπως κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου 1973 διοργανώσουν ἀπὸ κοινῆς καὶ ἐν ἀπολύτῳ ἰσοτιμίᾳ ἐν Βενετία τὸ 2ον Διεθνὲς Συνέδριον Ἱστορίας τοῦ Βενετικοῦ Πολιτισμοῦ (τὸ πρῶτον εἶχε διοργανωθῆ, ὡς γνωστόν, τὸ 1968, ὑπὸ μόνου τοῦ Ἰδρυματος *Cini*) μετὰ θέμα «Ἡ Βενετία μετὰ τὴν Ἀνατολὴν καὶ Δύσεως κατὰ τοὺς ΓΕ' καὶ ΓΣΤ' αἰῶνας». Ὁργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Συνεδρίου ὠρίσθησαν οἱ τρεῖς προϊστάμενοι τῶν ὡς ἄνω Ἰδρυμάτων, ἧτοι ὁ πρόεδρος τοῦ Γερμανικοῦ Κέντρου Βενετικῶν Σπουδῶν καθηγητὴς κ. Hans - Georg Beck, ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου «Βενετία καὶ Ἀνατολή» τοῦ Ἰδρυματος *Cini* καθηγητὴς κ. *Agostino Pertusi* καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου. Ἡ διάρκεια τοῦ Συνεδρίου θὰ εἶναι τετραήμερος. Θὰ παρουσιασθοῦν ἐν αὐτῷ δώδεκα κύρια εἰσηγήσεις (τρεῖς καθ' ἡμέραν), ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἐπακολουθῆ συζήτησις μετὰ τῶν εἰσηγητῶν καὶ τῶν προσκληθησομένων ἐμπειρογνομόνων ἐκ διαφόρων χωρῶν, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν συνέδρων. Τὰ θέματα τῶν δώδεκα εἰσηγήσεων καθωρίσθησαν ἤδη καὶ εἶναι ἐκτάκτως ἐνδιαφέροντα, πολλὰ ἐξ αὐτῶν καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἰδιαιτέρως, ἢ ὅποια θὰ ἀντιπροσωπευθῆ δι' ἀξιολόγων ἐιδικῶν ἐπιστημόνων. Οἱ ὄργανωταὶ τοῦ Συνεδρίου συνῆλθον ἤδη εἰς ἀλληπαλλήλους συσκέψεις πρὸς καθορισμὸν τῶν θεμάτων αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων λεπτομερειῶν. Προβλέπεται ὅτι ἡ οὕτως ἐγκαριαζομένη συνεργασία τῶν τριῶν Ἰνστιτούτων θὰ ὀδηγήσῃ ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Συνεδρίου.

δ) Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου, ὡς γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς Ἱστορικῶν Ἐπιστημῶν, μετέβη εἰς Γιονγκοσλαβίαν καὶ ἐξεπροσώπησεν αὐτὴν εἰς τὴν ἐν *Herzeg Novi* γενομένην τὴν 21ην καὶ 22αν Ἰουλίου γενικὴν συνέλευσιν τῆς Διεθνoῦς Ἐπιτροπῆς Ἱστορικῶν Ἐπιστημῶν, περὶ ἧς συνετάξε καὶ ὑπέβαλε τὴν ἀπὸ 26 Ἰουλίου 1972 ἔκθεσίν του. Κύριος σκοπὸς τῆς γενικῆς συνελεύσεως ταύτης ἦτο ἡ ἐκλογή τῶν θεμάτων καὶ ὁ καταρτισμὸς τοῦ προγράμματος τοῦ ΙΔ' Διεθνoῦς Συνεδρίου Ἱστορικῶν Ἐπιστημῶν, τὸ ὁποῖον θὰ συγκληθῆ ἐν *San Francisco* τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἀπὸ 22 - 29 Αὐγούστου 1975. Αἱ ἐργασίαι τῆς συνελεύσεως, διεξαχθεῖσαι, παρὰ τὰς σοβούσας ἐπιστημονικὰς, ἰδεολογικὰς ἢ ἔθνικὰς ἀντιθέσεις, εἰς ἀτμόσφαιραν ἐγκαρδιότητος καὶ ἀμοιβαίας κατανοήσεως, ὑπῆρξαν γόνιμοι καὶ ὀδήγησαν εἰς θετικὰ ἀποτελέσματα.

ε) Ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν παρεκλήθη ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου διὰ τῶν ἀπ' ἀριθμ. 69049 καὶ 69050 ἀπὸ 24 Ἰουνίου 1972 ἐγγράφων αὐτῆς, ὅπως μεταβῆ εἰς Λονδίνον πρὸς ἐκτίμησιν καὶ ἀγορὰν, κατὰ τὴν κρίσιν του, διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἀκαδημίας, χειρογράφων τὰ ὅποια θὰ ἐξετίθεντο εἰς δημοπρασίαν ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ οἴκου *Sotheby and Co.* τὴν 4ην Ἰουλίου. Ἡ Ἀκαδημία ἐνδιεφέρθη ἰδιαιτέρως πρὸς ἀγορὰν ἑλληνικοῦ χειρογράφου ἐκ 3000 περιόπου δημοδῶν δεκαπεντασυλλάβων ὁμοιοκαταλήκτων στίχων, ἐξιστορούντων τὰ γεγονότα τοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1570 - 1573 βενετοτουρκικοῦ πολέμου καὶ δὴ τὴν ἄλωσιν τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου, ἀποδεχθεὶς τὴν ἐντολήν, μετέβη πράγματι εἰς Λονδίνον ἀπὸ 28 Ἰουνίου - 5 Ἰουλίου καὶ ἐπέτυχε νὰ ἀγοράσῃ τὸ ὡς ἄνω χειρόγραφον, τὸ ὁποῖον διεπίστωσεν ὅτι ἀποτελεῖ λίαν ἐνδιαφέρουσαν παραλλαγὴν κειμένου παραδεδομένου καὶ δι' ἑτέρου κώδικος, ἀποκειμένου ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σινᾶ, καὶ ὅτι πιθανότατα εἶναι ἔργον ποιητῆν ὑπὸ Κρητῶς, ἐντάσσεται ἄρα εἰς τὸν κύκλον τῆς λαμπρᾶς Κρητικῆς Λογοτεχνίας. Τοῦ ὡς ἄνω ἔργου ἀπεφασίσθη ἡδὴ ἡ ἔκδοσις ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐπὶ τῇ βάσει ἀμφοτέρων τῶν χειρογράφων. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου ἠγόρασε κατὰ τὴν δημοπρασίαν καὶ ἕτερον ἑλληνικὸν χειρόγραφον διὰ τὴν Ἀκαδημίαν, περιέχον ἀντίγραφον τοῦ ἐκδοθέντος τὸ 1766 καὶ ἐπανεκδοθέντος τὸ 1792 ἑλληνικοῦ στιχορρηγήματος τοῦ *Momars* («Β ο σ π ο ρ ο μ α χ ί α»), ἐκ τῶν ἰδιογράφων διορθώσεων τοῦ ὁποῖου ἐνδέχεται νὰ διαλευκανθῆ τὸ πρόβλημα τῆς πατρότητος τοῦ ἔργου καὶ τῶν ἐν συνεχείᾳ ἐπεξεργασιῶν αὐτοῦ. Εἰς τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ πρώτου τῶν ἀγορασθέντων χειρογράφων ἐκλήθη νὰ συνεργασθῆ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου.

στ) Ὅρισθεὶς δι' ὑπουργικῆς ἀποφάσεως ἐκ νέου ἐπίτροπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Διεθνῆ Καλλιτεχνικὴν Ἐκθεσιν XXXVI Biennale τῆς Βενετίας ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου εἰργάσθη ἀπὸ τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ ἔτους διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἑλληνικοῦ περιπτέρου καὶ διὰ τὴν εὐπρόσωπο ἔμφανισιν αὐτοῦ καὶ τὴν καλὴν παρουσίαν τῶν ἐκθεμάτων τῶν τεσσάρων Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. οἵτινες μετέσχον τῆς Ἐκθέσεως ταύτης. Βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Ἰνστιτούτου κ. Σ. Μεσσῆρη, συνειργάσθη μετὰ τῶν καλλιτεχνῶν, ὡς καὶ μετὰ τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν ἀποσταλέντος τμηματάρχου Καλῶν Τεχνῶν κ. Δ. Κοκκίνου. Εἰς τὸ ἑλληνικὸν περίπτερον ἐξέθεσαν ἔργα των οἱ ζωγράφοι κ.κ. Δ. Μυταρᾶς καὶ Α. Φασιανός, ὁ χαρακτὴς κ. Μ. Πηλαδάκης καὶ ὁ γλύπτης κ. Θ. Πανουριᾶς. Τὰ ἔργα των προεκάλεσαν ζωηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἐνθουσιᾶς κριτικὰς καὶ σχόλια εἰς τὸν Τύπον. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν δὲ ταύτην συνέβαλε, πιστεύομεν, ἐν τιμῇ μέτρῳ καὶ τὸ Ἰνστιτούτον, τὸ ὁποῖον ὑπεβοήθησε διὰ παντὸς διαθέσιμον μέσου τὴν σπουδαίαν ταύτην ἑλληνικὴν καλλιτεχνικὴν προβολὴν ἐπὶ διεθνοῦς ἐπιπέδου, παρὰ τὸ ὅτι ἐξήρχετο τῶν ὁρίων τῆς ἀρμοδιότητός του.

ζ) Τῇ παρακλήσει τῶν ὀργανωτῶν τοῦ Α' Διεθνοῦς Ἱστορικοῦ Διεκκλησιαστικοῦ Συνεδρίου τοῦ Βαρι (1969)¹³, ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου συνειργάσθη ἐνεργῶς πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς ἐκδόσεως τῶν Πρακτικῶν αὐτοῦ ἐμεσολάβησε διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος συνεννοήσεις τῶν ἐκπροσώπων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ μετέφρασεν ἑλληνιστὶ ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τὸν πρόλογον ὅστις θὰ προταχθῆ τῶν Πρακτικῶν.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω δεικνύουν πόσον ἐργάζεται πάντοτε τὸ ἡμέτερον Ἰνστιτούτον διὰ τὴν

13. Βλ. «Θησαυρίσματα», τόμ. 6 (1969) σ. 23 - 24.

διεύρυνσιν τῆς δραστηριότητός του καὶ τὴν δι' αὐτῆς προβολὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης ἐπὶ διεθνoῦς πεδίου.

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὸ 1972 πεπραγμένων τοῦ Ἰνστιτούτου καταφαίνεται ὅτι τὸ ἔτος τοῦτο ὑπῆρξεν ὄχι μόνον δημιουργικὸν καὶ γόνιμον εἰς ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα, ὡς καὶ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ καὶ πλούσιον εἰς σπουδαῖα ἀνακαινιστικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα συνεχιζόμενα, ὡς προβλέπεται, θὰ συντελέσουν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν του. Διὰ τῆς τριαύτης ὕλικῆς ἐνισχύσεώς του τὸ Ἰνστιτούτον θὰ δυναθῇ ἀφοῦ ἔχει ἤδη εὔρει τὸν δρόμον του, νὰ ἐντείνῃ ὅλοεν καὶ περισσότερον τὴν δραστηριότητά του. Περαιῶν τὴν ἔκθεσιν ἐπιθυμῶ καὶ ἐφέτος νὰ ἐκφράσω τὰς θερμὰς εὐχαριστίας μου εἰς τοὺς ἐν Βενετία λαμπροὺς συνεργάτας μου, καὶ ἰδίᾳ τὸν πρόξενον τῆς Ἑλλάδος κ. Κ. Ἰβράκη, ὅσον καὶ εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις μέλη τῆς Ἐποπτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἰνστιτούτου, τὸν πρόεδρον κ. Α. Ὁρλάνδον, ὅστις παρακολουθεῖ πάντοτε μετὰ ζωνοῦ ἐνδιαφέροντος τὰς ἐργασίας μας, τὸν γεν. διευθυντὴν Πολιτιστικῶν Ὑποθέσεων κ. Γ. Κοιροῦτον, ὅστις εἰσηγήθη καὶ ἐπέτυχε τὴν διάθεσιν τῶν ἐκτάκτων ἐπιχορηγήσεων διὰ τὰς ἀνακαινίσεις, ἐνισχύει δὲ ἡμᾶς παντοιοτρόπως, καὶ τὸν Πρόσβυν κ. Κ. Τσαμαδόν, ὅστις ἀγωνίζεται πρὸς ἀξίησιν τῆς τακτικῆς ἐπιχορηγήσεως καὶ περιβάλλει τὸ Ἰνστιτούτον μὲ τὴν αὐτὴν στοργὴν τοῦ προκατόχου του Πρόσβευ κ. Δ. Ἡρακλείδην, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνεκτίμητον συμπαράστασιν, εἰς στιγμὰς μάλιστα κρισίμους, δὲν θὰ λησμονήσωμεν ποτέ. Τέλος, ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω καὶ τοὺς ἐν Ρώμῃ διπλωματικοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ἑλλάδος, τόσον τὸν ἀποχωρήσαντα Πρόσβυν κ. Α. Πούμπουραν, ὅσον καὶ τὸν διάδοχόν του κ. Στ. Ροκανᾶν, ὅστις ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων του ἐξεδήλωσε ζωνοῦν ὑπὲρ τοῦ Ἰνστιτούτου ἐνδιαφέρον, ὡς καὶ τὸν Σύμβουλον τῆς Πρεσβείας κ. Σ. Κωνσταντόπουλον. Ἡ πολῦτιμος συμπαράστασις πάντων ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς ζωνοῦν κίνητρον πρὸς περαιτέρω δρᾶσιν.

Ἐν Βενετία, τῆ 31 Δεκεμβρίου 1972.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου

Μ. Ι. Μανούσασκας

ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΙΣ ΔΙΕΘΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΑΣ

Α'.

ΕΚΘΕΣΙΣ

του Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ν. Κ. Λούρου περὶ τῆς συμμετοχῆς του
εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς 150ετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας
τῆς Ἱατρικῆς τῆς Γαλλίας

Πρὸς τὸν Καθηγητὴν κ. Γρηγ. Κασσιμάτην

Πρόεδρον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Κύριε Πρόεδρε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω ὑμῖν ὅτι ἐπέστρεψα ἐκ τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἀκαδημίας ὅπως ἀντιπροσωπεύσω αὐτὴν ἐν Παρισίοις κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς 150ετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἱατρικῆς τῆς Γαλλίας.

Ἐπέδωσα ἰδιοχείρως εἰς τὸν Πρόεδρον τὸ ψήφισμα τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας ὡς καὶ τὴν ὑμετέραν ἐπιστολὴν καὶ συμμετέσχον εἰς τὴν τελετὴν ἣτις ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸ Palais Chaillot τὴν 18ην Ἀπριλίου καὶ παρουσία τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Ἀτυχῶς ἡ ὀργάνωσις ἦτο τοιαύτη ὥστε οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ξένων Ἀκαδημιῶν καὶ Πανεπιστημίων δὲν ἔτυχον χειροφίλιας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας οὐδὲ ἀνεφέρθησαν τὰ ὀνόματα τῶν ἐκπροσώπων, εἰ μὴ μόνον τῶν Ἀκαδημιῶν. Οἱ ἐκπρόσωποι ἐν τηβένῳ καὶ παρασήμερον ἦσαν περὶ τοὺς 150.

Τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐπρόκειτο νὰ δεξιωθῆ εἰς τὸ Pavillon de Flore τοῦ Λούβρου, ὁ Πρωθυπουργὸς κ. J. Chaban-Delmas πλὴν ὅμως δὲν παρέστη ἀντιπροσωπευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Ὑγιεινῆς.

Οὕτω ἔληξεν ὁ ἑορτασμὸς εἰς τὸν ὅποιον, λόγῳ τῆς γνωστῆς ἀνεξαρτήτου τῆς θελήσεώς μου καθυστερήσεως, δὲν μετέσχον κατὰ τὴν 17ην Ἀπριλίου εἰς τὴν δεξίωσιν τοῦ κ. Δημάρχου τῶν Παρισίων.

Ἀθῆναι, 28 Ἀπριλίου 1972

Μετὰ πάσης τιμῆς,

Ν. Κ. Λούρος

Β'.

Ε Κ Θ Ε Σ Ι Σ

**τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Φίλωνος Βασιλείου περὶ τῆς συμμετοχῆς του
εἰς τὴν Διεθνῆ Διάσκεψιν Μαθηματικῶν εἰς Ρέθυμνον**

Πρὸς τὴν Σύγκλητον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Κύριε πρόεδρε,

Κατόπιν προτάσεως τῆς Τάξεως τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἀποφάσεως τῆς Συγκλήτου, μετέβην εἰς Κρήτην καὶ μετέσχον τῶν ἐργασιῶν τῆς Διεθνoῦς Διασκέψεως Μαθηματικῶν, ἣτις ἔλαβε χώραν εἰς τὸ Ρέθυμνον ἀπὸ 14.7. - 22.7.1972.

Τῆς ἐν λόγῳ Διασκέψεως προήδρουνσα τόσον κατὰ τὴν Ἐναρκτήριον ὅσον καὶ κατὰ τὴν Τελικὴν Συνεδρίαν προσφωνήσας καταλλήλως τοὺς συνέδρους.

Εἰς τὴν Διάσκεψιν ἔλαβον μέρος συνολικῶς 112 ἐπιστήμονες ἀπὸ διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Β. Ἀμερικῆς.

Μεταξὺ τῶν συζητηθέντων θεμάτων ἦσαν καὶ τὰ ἑξῆς γενικῆς φύσεως :

- 1. Προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴν κατάρτισιν τῶν ἐρευνητῶν εἰς τὰ Μαθηματικά.*
- 2. Μορφαὶ καὶ μέσα τῆς διεθνoῦς Συνεργασίας εἰς τὰ Μαθηματικά.*
- 3. Σύγχρονος λειτουργία Ἰνστιτούτων Μαθηματικῶν Ἐρευνῶν.*
- 4. Κατάρτισις τῶν μαθηματικῶν εἰς τὰ Πολωνικὰ Πανεπιστήμια.*
- 5. Ὁ ρόλος καὶ ἡ θέσις τῆς διδασκαλίας τῶν Μαθηματικῶν εἰς τὴν σύγχρονον Κοινωνίαν.*

Εἰς τὸ πλαίσιον τῆς Διασκέψεως ἔλαβον χώραν καὶ ἐργασίαι («Στρογγύλης Τραπεζίης»). Κατὰ τὰς ἐργασίας αὐτὰς συνεζητήθησαν θέματα μεγάλης σημασίας διὰ τὰ Μαθηματικά καὶ ἐξετέθησαν ἐνδιαφέρονσαι ἀπόψεις ἀφορῶσαι εἰς τὴν, εἰς διεθνῆ κλίμακα, συνεργασίαν ἐπὶ μαθηματικῶν ζητημάτων.

Εἰς τὴν Διάσκεψιν παρέστησαν : Ὁ ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν κ. Παναγιωτᾶκης καὶ ὁ ὑφυπουργὸς Περιφερειακῶς Διοικητῆς Κρήτης κ. Γεωργαλάς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23ῃ Νοεμβρίου 1972

Μετὰ τιμῆς

Φ. Βασιλείου

Γ'.

ΕΡΕΥΝΑ ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΡΧΕΙΟΙΣ ΤΟΥ COLONIAL OFFICE
ΠΡΟΣ ΕΝΤΟΠΙΣΙΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΤΟΥ WILLIAM MEYER

Π ρ ὀ ς

τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν

*(διὰ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Κέντρου Ἐρευνῆς
τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ)*

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑμῖν ἔκθεσιν περὶ τῆς εἰς Λονδῖνον ἀποστολῆς μου, πραγματοποιηθείσης κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ 27 Αὐγούστου μέχρις 25 Σεπτεμβρίου 1972, κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου Ἐρευνῆς τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλ-

ληρισμού και αποφάσεως τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἡ ἀποστολή αὕτη σκοπὸν εἶχε τὴν ἐπισήμανσιν καὶ φωτιστικὴν παντὸς ἐγγράφου ἀποσταλέντος ὑπὸ τοῦ William Meyer, Γενικοῦ Προξένου τῆς Μ. Βρετανίας ἐν Πρεβέζῃ (1819 - 1835), πρὸς τὰς βρετανικὰς ἀρχὰς τῶν Ἰονίων Νήσων. Ἡ συγκέντρωσις τοῦ ὡς ἄνω ὕλικου ἀπεφασίσθη, προκειμένου νὰ συμπληρωθοῦν τὰ κενὰ τῆς μετὰ τοῦ Foreign Office ἀλληλογραφίας τοῦ Meyer, καταστῆ δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δυνατὴ ἡ ἐπιμελεία τοῦ Κέντρου δημοσίευσιν πλήρους σειρᾶς τῶν μέχρι τοῦ 1832 ἐκθέσεών του εἰς τὰ «Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῇ ἑκατοστῇ πενηκοστῇ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς ἐνάρεξως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ μετὰ τοῦ Foreign Office ἀλληλογραφία τοῦ Meyer τῶν ἐτῶν 1819-1832 εἶχεν ἐντοπισθῆ, φωτιστικῆ καὶ μικροφωτογραφηθῆ κατὰ τὴν ἀπὸ 8 Ὀκτωβρίου μέχρις 9 Νοεμβρίου 1969 ἀποστολὴν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου εἰς Λονδίνον¹. Ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας ὅμως τοῦ ὕλικου διεπιστώθη ὅτι ἐκθέσεις τινὲς τοῦ Meyer εἶχον ἀπολεσθῆ, ἐπὶ πλεόν δὲ ὅτι ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἐνημέρωσις τοῦ Foreign Office ἐπὶ τῶν συμβαινόντων εἰς τὴν Νοτιοδυτικὴν Βαλκανικὴν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς περιόδου 1819 - 1832 ἦτο ἐλλιπής. Διεπιστώθη ἐπίσης ὅτι ὁ Meyer διετήρει ἀλληλογραφίαν μὲ τὴν Βρετανικὴν Πρεσβείαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μὲ τὸν Λόρδον Μέγαν Ἀρμοστήν τῶν Ἰονίων Νήσων², εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον κυρίως ἐλάμβανεν ὁδηγίαν³. Ἐπειδὴ τὸ τελευταῖον τοῦτο γεγονός καθίστα βεβαίαν τὴν ὑπαρξίν σημαντικῶν ὕλικου Meyer εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν βρετανικῶν ἀρχῶν τῶν Ἰονίων Νήσων, ὡς καὶ εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐν Μ. Βρετανίᾳ προϊσταμένης των ἀρχῆς, ἐκρίθη σκόπιμον νὰ διεξαχθῇ ἔρευνα εἰς τὸ Public Record Office τοῦ Λονδίνου, ὅπου ταῦτα ἀπόκεινται.

Διὰ νὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ ἔρευνα, παρέστη ἀνάγκη νὰ μελετηθῆ προηγουμένως ἡ ὁργάνωσις τοῦ ἀρχείου τοῦ Colonial Office (Colonial Department κατὰ τὴν τότε ὄρολογίαν), εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποῖου ὑπῆγοντο αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ἐπὶ Βρετανικῆς Προστασίας (1815-1864). Ἡ μελέτη αὕτη, ὡς καὶ ἡ ἐντόπισις τῶν ἀφορῶσων εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους ἀρχεϊακῶν σειρῶν ἐβασίσθησαν εἰς τὸν τρίτομον *Guide to the Contents of the Public Record Office* (London, HMSO, 1963 - 1968) καὶ εἰς τὸ εἰδικώτερον βοήθημα τοῦ R. B. Pugh, *The Records of the Colonial and Dominions Offices* (Public Record Office Handbooks, ἀρ. 3, London, HMSO, 1964). Ἡ ἐπισήμανσις ἀφ' ἐτέρων τῶν ἐπὶ μέρους τόμων οἱ ὁποῖοι ἦτο δυνατόν νὰ περιέχουν ἐκθέσεις τοῦ Meyer ἐγένετο διὰ τοῦ δωδεκατόμου δακτυλογραφημένου καταλόγου τοῦ Public Record Office *Comprehensive List of Colonial Office Records* (1948-1955)⁴. Ἡ ὡς ἄνω ἐργασία διεξήχθη εἰς τὸ Κέντρον, εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ὁποῖου ὑπάρχον ἀντίτυπα τῶν πρώτων δύο βοηθημάτων καὶ

1. Βλ. σχετικῶς Ἐ. Πρεβελάκη, «Συνέχισις μικροφωτογραφήσεως ἐγγράφων τοῦ Foreign Office ἀφορώντων εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν», Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 44 (1969), σ. 255*. Ὑλικὸν Meyer ἐντοπίσθη διὰ τὴν περίοδον 1819 - 1832 εἰς τὰς σειρὰς F.O. 78/93, 96, 103, 112, 119, 126, 134, 146, 159, 169, 183, 193, 203 καὶ 216.

2. Meyer (Πρεβέζα) πρὸς Conyngham, 9 Ἰουλίου 1823, F.O. 78/119, φφ. 23-26.

3. Castlereagh (Λονδίνον) πρὸς Meyer, ἀρ. 1, 28 Ἀπριλίου 1819, F.O. 78/93, φφ. 5-12.

4. Ὁ *Comprehensive List* ἀντικατέστησε τὸν ἐν τῇ σειρᾷ *Lists and Indexes* τοῦ Public Record Office ὑπ' ἀριθμὸν XXXVI κατάλογον τοῦ 1911, ὁ ὁποῖος εἶχε περιλάβει τὰς μέχρι τοῦ 1837 συλλογὰς μόνον.

φωτοτυπία τοῦ τμήματος τοῦ *Comprehensive List* τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὰς Ἰονίουσ Νήσους.

Πρὸς μεθόδευσιν τῆς ἐρεῦνης ἐγένετο κατὰ τὴν πρώτην ἐβδομάδα τῆς ἐν Λονδίῳ παραμονῆς μου δειγματοληψία τοῦ ὕλικου εἰς τὸ ἐν *Portugal Street* παράστημα (*Land Registry Building*) τοῦ *Public Record Office*. Ἡ δειγματοληψία αὕτη ἐβοήθησεν εἰς τὴν διαπίστωσιν τῶν ἀρχῶν τῆς ταξινομήσεως, εἰς τὴν διασάφησιν ἀορίστων τινῶν χαρακτηρισμῶν τοῦ *Comprehensive List* καὶ εἰς τὸν προγραμματισμὸν τῆς ἐργασίας. Ἡ περαιτέρω ἐπιλογή τοῦ ὕλικου ἐβασίσθη εἰς τὴν κατ' ἔγγραφον ἀναδίφησιν τῶν ἐπισημανθεισῶν ἀρχειακῶν μονάδων. Ἡ ἔρευνα καὶ ἡ ἔγκαιρος φωτοτύπησις τοῦ ἐπιλεγέντος ὕλικου ἐντὸς τοῦ περιορισμένου χρόνου τῆς ἀποστολῆς δὲν θὰ καθίστατο δυνατὰ ἄνευ τῆς προθύμου βοήθειας τοῦ προσωπικοῦ τοῦ *Public Record Office*, πρὸς τὸ ὅποιον ἐκφράζονται θερμαὶ εὐχαριστίαι.

Κατωτέρω ἐκτίθενται πρῶτον μὲν τὰ ἀποτελέσματα τῆς προκαταρκτικῆς ἐργασίας μου, δεύτερον δὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀκολούθως διεξαχθείσης ἐιδικῆς ἐρεῦνης.

ΤΑ ΕἰΣ PUBLIC RECORD OFFICE ΑΠΟΚΕΙΜΕΝΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ 5

Ἡ ἀλληλογραφία τῶν βρετανικῶν ἀρχῶν τῶν Ἰονίων Νήσων, καθὼς καὶ ἡ περὶ τῶν Ἰονίων Νήσων ἀλληλογραφία τοῦ *Colonial Office* συνεκρότησαν ἐνιαίαν ἀρχειακὴν μονάδα, τὴν σειρὰν *C.O. 136 (Ionian Islands, Original Correspondence etc., 1802 - 1873)*. Τὸ ὕλικόν τῆς σειρᾶς ταύτης συμπληροῦται δι' ὠρισμένων τόμων τῆς σειρᾶς *C.O. 537 (Original Correspondence, Supplementary, 1813 - 1830, 1875-1910)* διὰ τῶν σειρῶν *F.O. 42 (General Correspondence, Ionian Islands, 1778 - 1820)* καὶ *F.O. 348 (Embassy and Consular Archives, Ionian Islands,*

5. Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀποκειμένων ἀρχειακῶν συλλογῶν τῶν Ἰονίων Νήσων ἐπὶ Βρετανικῆς Προστασίας βλ. Ν. Βουλγάρεως, *Τὸ ἀρχαιοφυλακεῖον Κερκύρας, Ἀθήναι 1880*. P. Τορπινγκ, «*The public archives of Greece*», *The American Archivist*, τ. XV (1952), σσ. 249-257. Ν. Τωμαδάκη, «Περὶ ἀρχείων ἐν Ἑλλάδι καὶ τῆς ἀρχειακῆς ὑπηρεσίας (ἐν ἐπιμέτρῳ: Ἐκθεσις περὶ ἀρχείων Κερκύρας)», *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, τ. ΙΑ' (1956), σσ. 1-42. Μ. Μανούσακα, «Ἐκθεσις περὶ τῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Ζακύνθῳ Βιβλιοθηκῶν καὶ Ἀρχείων μετὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1953», *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, τ. ΙΑ' (1956), σσ. 43-58. Ν. Μοσχονᾶ, «Τοπικὸν Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Κεφαλληνίας: ἐργασίαι ταξινομήσεως καὶ ἀρχειοθετήσεως (21 Ἰουλίου - 31 Αὐγούστου 1970)», *Σύμμεικτα (τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν)*, τ. Β' (1970), σσ. 459-501. Α. Σιφωνιοῦ-Καράπα, Μ. Τουρτόγλου, Σπ. Τρωιάννου, «Τὸ Νοταριακὸν Ἀρχεῖον Κεφαλληνίας», *Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τ. 16-17 (1969-1970), σσ. 41-231. Ἀρχειακαὶ συλλογαὶ τῶν Ἰονίων Νήσων, πλὴν τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς νήσους, εὑρίσκονται καὶ εἰς τὴν Ἱστορικὴν καὶ Ἐθνολογικὴν Ἐταιρείαν, ὡς καὶ εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Περὶ τῶν εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ἀποκειμένων τοιούτων συλλογῶν βλ. Κ. Διαμάντη, *Τὰ περιεχόμενα τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους*, τ. Α', Ἀθήναι 1972.

1793 - 1813, βιβλία ἀντιγράφων)⁶ δι' ὠρισμένων τόμων τῶν σειρῶν F.O. 32 (*General Correspondence, Greece, 1827 - 1905*), F.O. 286 (*Emb. and Cons. Archives, Greece, 1813 κ.έ.*), F.O. 78 (*General Correspondence, Turkey, 1780 - 1905*) καὶ F.O. 195 (*Emb. and Cons. Archives, Turkey, 1808 κ.έ.*)· τέλος, διὰ τῶν ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων τῶν σειρῶν C.O. 879 (*Africa*) καὶ C.O. 883 (*Mediterranean*)⁷. Ἡ σειρά C.O. 136 ἀνιχνεύεται διὰ τῶν πρωτοκόλλων καὶ τῶν εὐρετηρίων τῶν σειρῶν C.O. 350 (*Register of Correspondence, 1849 - 1910*)⁸ καὶ C.O. 714 (*Indexes to Correspondence, 1795 - 1870*)⁹.

Δοθέντος ὅτι ἡ ἔρευνα εἶχε ὡς εἰδικὸν ἀντικείμενον τὴν ἐντόπισιν ἐγγράφων τοῦ Meyer τῶν ἐτῶν 1819 - 1832, ἐξητάσθη δι' αὐτοψίας μόνον τὸ ὑλικὸν τὸ καλύπτει τὴν περίοδον ταύτην. Ἡ κατωτέρω ἐπιχειρουμένη ἀρχαιολογικὴ ἀνάλυσις τῆς σειρᾶς C.O. 136 ἐστηρίχθη διὰ τὴν πρὸ τοῦ 1819 καὶ τὴν μετὰ τὸ 1832 περίοδον εἰς τὸν *C o m p r e h e n s i v e L i s t*.

Ἡ σειρά C.O. 136, ἐκ 1428 τόμων καὶ κνυίων συγκειμένη, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐνότητας. Ἡ πρώτη ἐνότης περιλαμβάνει τὸ ἐν τῷ *Colonial Office* λειτουργήσαν ἀρχεῖον τῶν Ἰονίων Νήσων. Ἡ δευτέρα ἐνότης περιλαμβάνει τὰ ἀρχεῖα τῶν βρετανικῶν ἀρχῶν τῶν νήσων Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Κυθέρων καὶ Παξῶν, τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποζημιώσεως τῶν Παργίων, ὡς καὶ κνανᾶς βίβλους στατιστικῆς. Τὰ τοπικὰ ταῦτα ἀρχεῖα, μεταφερόμενα εἰς Μ. Βρετανίαν μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐπτανήσου μὲ τὴν Ἑλλάδα, εἰσῆχθησαν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ *Public Record Office*, ὅπου βραδύτερον μετεφέρθη καὶ τὸ ἀρχεῖον τοῦ *Colonial Office*.

Ἐκάστη τῶν ἐνοτήτων τῆς σειρᾶς C.O. 136 ὑποδιαιρεῖται εἰς κατηγορίας. Κατὰ κανόνα, ἐκάστη κατηγορία ὑποδιαιρεῖται περαιτέρω εἰς ἔτη, τὰ ἐγγράφα δὲ ἐκάστου ἔτους, ἀναλόγως τῆς προελεύσεως ἢ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, εἰς τάξεις. Ὑφ' ἐκάστην τάξιν τὰ ἐγγράφα ἔχουν ταξινο-

6. Ἐ. Πρεβελάκη, «Ἡ μικροφωτογράφησις ἐγγράφων τοῦ *Foreign Office* ἀφορώντων εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν», *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τ. 38 (1963), σ. 721.

7. Ἀπαρίθμηση τῶν ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων τοῦ *Colonial Office* βλ. εἰς τὸ εἰδικὸν βοήθημα *List of Colonial Office Confidential Print to 1916 (Public Record Office Handbooks, ἀρ. 8, London, HMSO, 1965)*. Τοῦτο ἐβασίσθη εἰς τὸν κατάλογον ὑπὸ τὸν τίτλον *A List of Papers Printed for the Use of the Colonial Office with an Index to Titles*, ὁ ὁποῖος ἐτυπώθη τὸ 1915 ὡς ἐμπιστευτικὸν ἔντυπον (*Miscellaneous ἀρ. 141*). Περὶ τῶν ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων γενικώτερον βλ. Ἐ. Πρεβελάκη, *Τὰ βρετανικὰ κοινοβουλευτικὰ ἐγγράφα καὶ ἡ νεώτερη ἑλληνικὴ ἱστορία 1801 - 1960*, Θεσσαλονίκη 1960, σσ. 47 - 52.

8. Τὸ σύστημα τοῦ *Colonial Office* ἀρχικῶς δὲν προέβλεπεν ἰδιαιτέραν πρωτοκόλλησιν τῶν ἐγγράφων κατὰ ἀποικίας ἀλλὰ καθ' ὁμάδας ἀποικιῶν, ἀνταποκρινόμενον οὕτως εἰς τὴν εἰς τμήματα (*Eastern, North American, Mediterranean and African, καὶ West Indian*) διαίρεσιν τοῦ Ὑπουργείου. Τὸ 1849, συνεπεῖα γενικωτέρων ἀλλαγῶν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, τὸ σύστημα τοῦτο μετεβλήθη. Ἐκτοτε δέ, μὲ τὴν νιοθέτησιν τῶν «General» ἢ «Daily» καὶ τῶν «Colony» καὶ «Subject Registers», ἀπέβη τόσον ἀποτελεσματικόν, ὥστε διετηρήθη σχεδὸν ἀναλλοίωτον ἐπὶ μίαν ἑβδομηκονταετίαν (*R. B. Pugh, The Records of the Colonial and Dominions Offices, Public Record Office Handbooks, ἀρ. 3, London, HMSO, 1964, σσ. 21-23*).

9 Βλ. κατωτέρω, σ. 369.

μνησθῆ κατά μῆνας καὶ ἡμέρας. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις προηγείται ἢ κατὰ τάξεις ὑποδιαίρεσις καὶ ἀκολουθεῖ ἢ κατὰ ἔτη (βλ. τὸ ἐν παραρτήματι διάγραμμα)¹⁰.

I. TO EN TΩΙ COLONIAL OFFICE APXEION TΩN IONION NΗΣΩΝ

Ἡ πρώτη ἐνότης τῆς σειρᾶς C.O. 136, ἣτοι τὸ ἐν τῷ Colonial Office ἀρχεῖον τῶν Ἰονίων Νήσων, ἀποτελεῖται ἀπὸ 299 τόμους καὶ περιλαμβάνει τὰς ἐξῆς κατηγορίας ἐγγράφων: A) Original Correspondence, B) Entry Books of Correspondence, Γ) Acts, Δ) Sessional Papers, E) Government Gazettes καὶ Ζ) Miscellanea.

A. ORIGINAL CORRESPONDENCE

Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἔχουν συγκεντρωθῆ τὰ εἰς τὸ Colonial Office εἰσερχόμενα πρωτότυπα ἐγγράφα. Ἡ Original Correspondence ὑποδιαίρεται περαιτέρω εἰς τὰς τάξεις: α) Despatches, β) Offices and Individuals, γ) Ἀλληλογραφία περὶ ποικίλων μεμονωμένων ὑποθέσεων¹¹ καὶ δ) Greek Revolution.

Ἡ τάξις Despatches περιλαμβάνει τὰς ἀναφορὰς τοῦ ἐκάστοτε Λόρδου Ἀρμοστοῦ τῶν Ἠνωμένων Κρατῶν τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ τοῦ Γραμματέως του μετὰ τῶν εἰς αὐτὰς συνημμένων ἐγγράφων¹². Τὰ ἐγγράφα τῆς τάξεως ἀνευρίσκονται ἐσταχωμένα συνήθως εἰς περισσοτέρους τοῦ ἐνὸς δι' ἕκαστον ἔτος τόμους. Κάθε τόμος ἔχει εἰς τὸ τέλος κατάλογον τῶν περιεχομένων ἀναφορῶν, φέροντα δι' ἐκάστην καταχώρισιν ἐνδεικτικὴν περίληψιν τοῦ ἐγγράφου, μετὰ μνείας τῶν συνημμένων δι' ἣν περιπτώσιν ταῦτα δὲν ἔχουν ἰδιαίτερος καταχωρισθῆ. Ἀντίγραφα (διὰ καρμπόν) τῶν καταλόγων αὐτῶν ἔχουν συγκροτήσῃ τοὺς περὶ Ἰονίων Νήσων τόμους τῆς σειρᾶς C.O. 714.

Ἡ τάξις Offices and Individuals, ἣτις ἀρχικῶς ἐκαλεῖτο Public Offices and Miscellaneous, περιλαμβάνει ἐγγράφα ὑπουργείων καὶ ὑπηρεσιῶν, ὡς π.χ. τῶν Admiralty, Agents, Commander-in-Chief, Foreign Department, East India Company, καθὼς καὶ ἰδιωτῶν. Τὰ ἐγγράφα τῆς τάξεως ταύτης ἔχουν ταξινομηθῆ κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν ἀποστελλόντων αὐτὰ ὑπουργείων καὶ ὑπηρεσιῶν, περαιτέρω δὲ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν. Ὑπὸ τὴν ὑποδιαίρεσιν Miscellaneous Offices ἀνευρίσκονται τὰ ἐγγράφα τῶν δευτερευούσης σημασίας ὑπηρεσιῶν, ὑπὸ δὲ τὴν ὑποδιαίρεσιν Miscellaneous τὰ ἐγγράφα τῶν ἰδιωτῶν, ἀλφαβητικῶς ἐπίσης καὶ ἐν συνεχείᾳ χρονολογικῶς κατατεταγμένα. Τὰ ἐγγράφα τῶν τελευταίων τούτων ὑποδιαίρέσεων συνεκρότησαν ἰδίους τόμους διὰ τὰ ἔτη κατὰ τὰ ὅποια ἢ ἐν λόγῳ ἀλληλογραφία ὑπῆρξεν ἰδιαίτερος ὀγκώδης. Οἱ τόμοι τῶν Offices and Individuals φέρουν καταλόγους τῶν περιεχομένων ἐγγράφων.

Ἡ Ἀλληλογραφία περὶ ποικίλων μεμονωμένων ὑποθέσεων περιλαμβάνει ἐγγράφα ἀναφερόμενα εἰς ἐκτάκτως ἀναφνόμενα θέματα, π.χ. Turkish and Greek neutrality, Colonel Robinson's case, κ.τ.δ.

Εἰς τὴν τάξιν Greek Revolution ἔχουν συγκεντρωθῆ κυρίως ἀντίγραφα, μεταφράσεις, περιλήψεις, ἀποσπάσματα, εἰς τινὰς δὲ περιπτώσεις καὶ πρωτότυπα ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας

10. Τοῦτο συμβαίνει ὁσάκις τάξις τις ἀναφέρεται ἐν τῷ συνόλῳ τῆς εἰς ἑτέραν, ἀποτελοῦσα πρωτόκολλον ἢ εὐρετήριο ἀυτῆς, ἢ ἐφ' ὅσον περιέχει ἀποκλειστικῶς ἀντίγραφα ἐγγράφων.

11. Ἑλληνικὴ ὀρολογία ἐχρησιμοποίηθη ὅπου δὲν ὑφίσταται ἀντίστοιχος ἀγγλική.

12. Βλ. καὶ κατωτέρω, σ. 373, σημ. 21.

Ἑλλήνων τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, φιλελλήνων, φιλελληνικῶν κοιμητιῶν, προξενικῶν ἀντιπροσώπων κ.ά.¹³. Ἡ ἐν λόγῳ ἀλληλογραφία, ἂν καὶ δὲν προωρῖζετο διὰ τὰς βρετανικὰς ἀρχὰς τῶν νήσων, ἀπεσφραγίζετο μυστικῶς εἰς τὰ ὑγειονομεία ἰδίως, ὡςάκις ἐκρίνετο ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντληθοῦν ἐξ αὐτῆς χρήσιμα στοιχεῖα περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἢ περὶ τῶν πιθανῶν ἐπιπτώσεών της εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1818 ἀπεσφραγίζοντο ἐπιστολαὶ ἔχουσαι συνήθως προέλευσιν ἢ προορισμὸν τὸ περιβάλλον τῆς οἰκογενείας Ἰ. Καποδιστριαίου. Τὸ συγκεντρούμενον ὅμως ὕλικὸν ἀπετέλεσε τὴν τάξιν *Greek Revolution* μόνον ἀπὸ τοῦ 1824 καὶ μέχρι τοῦ 1830. Κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ἀπεστέλλετο τακτικῶς εἰς Λονδῖνον, συνοδουμένον ὑπὸ διαβιβαστικῶν ἐγγράφων τοῦ Λόρδου Ἀρμοστοῦ ἢ τοῦ Γραμματέως του, πρὸς ἐνημέρωσιν τοῦ Colonial Office, τοῦ Foreign Office καὶ ἐνδεχομένως τῆς Βρετανικῆς Πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

B. ENTRY BOOKS OF CORRESPONDENCE

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἔχουν συγκεντρωθῆ ἐν ἀντιγράφῳ α) τὰ ἔγγραφα πρὸς τὸν Ὑπουργὸν Ἀποικιῶν διὰ τὸ ἔτος 1817 (*Letters to Secretary of State*) καὶ β) αἱ ὁδηγίαι τούτου πρὸς τὸν Λόρδον Ἀρμοστὴν τῶν Ἰονίων Νήσων, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἐξερχόμενα ἔγγραφα τοῦ Colonial Office πρὸς ἄλλα ὑπουργεῖα, ὑπηρεσίας καὶ ἰδιώτας (*Letters from Secretary of State: 1) Despatches* καὶ 2) *Offices and Individuals, 1813-1871*)¹⁴. Τὰ *Entry Books* εἶναι τόμοι ἐσταχωμένοι, ἕκαστος τῶν ὁποίων φέρει εἰς τὸ τέλος κατάλογον τῶν περιεχομένων ἐγγράφων μετὰ ἐνδεικτικῶν περιλήψεων.

Γ. ACTS

Ἡ κατηγορία αὕτη δὲν ἐμελετήθη δι' αὐτοψίας.

Δ. SESSIONAL PAPERS

Τὰ *Sessional Papers* περιέχουν κυρίως πρακτικὰ συνεδριάσεων καὶ ὑποδιαιοῦνται εἰς τὰς τάξεις: α) *Primary Council*, β) *Legislative Assembly*, γ) *Regent and Municipal Council*, δ) *Συζητήσεις ἐπὶ σχεδίων ἀστικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ κώδικος* καὶ ε) *Senate*.

Ε. GOVERNMENT GAZETTES

Ἡ ἐν λόγῳ κατηγορία περιλαμβάνει τὰς ἐφημερίδας τῆς Ἰονίου Κυβερνήσεως, αἱ ὁποῖαι ἀπόκωνται εἰς τὸ ἐν *Ashridge (Hertfordshire)* παράρτημα τοῦ *Public Record Office*. Αὐται, ἐλλείψει χρόνου, δὲν ἐξητάσθησαν δι' αὐτοψίας.

13. Περισσότερα περὶ τῶν ἐγγράφων τῆς τάξεως αὐτῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ κυρίως ὡς *Ionian Papers*, βλ. εἰς *D. Dakin*, «*British intelligence of events in Greece, 1824 - 1827: a documentary collection*», *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, τ. Π' (1959), σσ. 33 - 217, ὅπου δημοσιεύεται καὶ ἔκτενης συλλογῆ ἐξ αὐτῶν. Ἐτέραν συλλογὴν τούτων βλ. εἰς *D. Fleming, John Capodistrias and the Conference of London 1828 - 1831*, Θεσσαλονίκη 1970.

14. Τὸ σύστημα τῆς ἀντιγραφῆς τῶν ἐξερχομένων ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ Colonial Office τὸ 1872 (*Pugh*, ἔ. ἀ., σσ. 29 - 30).

Σ. MISCELLANEA

Εἰς τὰ *Miscellanea* ἔχουν περιληφθῆ ἔγγραφα ποικίλου περιεχομένου, μεταξὺ αὐτῶν δὲ καὶ τὰ *Agency Papers*. Τὰ *Agency Papers* κατὰ τὴν περίοδον 1819 -1830 περιέχουν τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ *Sir Alexander Wood*¹⁵, ὅστις ἀντιπροσώπευε τὰς Ἰονίους Νήσους ὡς πράκτωρ εἰς Λονδίον, μετὰ τῶν ἀρχῶν τῶν τελευταίων, ὡς καὶ μετὰ διαφόρων ὑπουργείων, ὑπηρεσιῶν καὶ ἰδιωτῶν.

II. ΤΑ ΕΝ ΤΑΙΣ ΙΟΝΙΟΙΣ ΝΗΣΟΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΑΝΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ (LOCAL RECORDS)

Ἡ δευτέρα ἐνότης τῆς σειρᾶς *C.O. 136* ἀποτελεῖται ἀπὸ 1129 τόμους καὶ κυτὰ καὶ περιλαμβάνει τὰ ἀρχεῖα τῶν βρετανικῶν ἀρχῶν τῶν νήσων Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Κυθήρων καὶ Παξῶν, τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποζημιώσεως τῶν Παργίων καὶ κτανᾶς βίβλους στατιστικῆς.

1. LOCAL RECORDS: CORFU

Τὸ τοπικὸν ἀρχεῖον τῆς Κερκύρας ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ἐξῆς κατηγορίας: *A) Letters from Secretary of State*, *B) Commissioners' Papers*, *Γ) Reference Books to Commissioners' Correspondence*, *Δ) Commissioners' Letter Books*, *Ε) Secretary's Letter Books*, *Σ) Judge Advocate's Letter Books*, *Z) Accounts* καὶ *H) Miscellanea*.

A. LETTERS FROM SECRETARY OF STATE

Εἰς τὴν ἐν λόγῳ κατηγορίαν ἔχουν συγκεντρωθῆ τὰ πρωτότυπα τῶν ὁδηγίων τῶν ἀποστελλομένων ὑπὸ τοῦ *Colonial Office* πρὸς τὸν Λόρδον Ἀρμοστήν τῶν Ἰονίων Νήσων, ὡς καὶ τὰ εἰς αὐτὰς συνημμένα ἔγγραφα. Αἱ ὁδηγίαι εἶναι ἐσταχωμένα εἰς τόμους φέροντας καταλόγους τῶν περιεχομένων ἐγγράφων.

B. COMMISSIONERS' PAPERS

Ἡ κατηγορία *Commissioners' Papers* ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς τάξεις: α) Ἡριθμημέναι δεσμίδες, β) *Petitions*, γ) *Courts-Martial*, δ) *Miscellaneous*, ε) *Repertory* καὶ ζ) *Register of petitions*. Τὰ ἔγγραφα τῶν τάξεων α-δ εἶναι λυτά, ἡ δὲ ταξινομήσις των συνήθως διατεταραγμένη.

Ἡ πρώτη τάξις τῆς κατηγορίας αὐτῆς περιλαμβάνει πρωτότυπα ἔγγραφα πάσης προελεύσεως, πλὴν τοῦ *Colonial Office*, πρὸς τὸν Λόρδον Ἀρμοστήν καὶ τὸν Γραμματέα του, ταξινομημένα κατ' ἠριθμημένας δεσμίδας. Διὰ τοῦ ἐφ' ἐκάστης δεσμίδος ἀριθμοῦ δηλοῦται ὠρισμένος ἀποστολεύς, τόπος ἢ ἀρχή. Ἐκαστος ἀριθμὸς ἀναφέρεται διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1826 περίοδον εἰς τὸν αὐτὸν πάντοτε ἀποστολέα. Πρὸ τοῦ 1826 τοῦτο δὲν ἰσχύει. Οὕτω π.χ. ἡ δεσμὶς τῶν ἐξ Ἰθάκης ἐγγράφων διὰ μὲν τὸ 1821 φέρει τὸν ἀριθμὸν 11, διὰ δὲ τὸ 1822 τὸν ἀριθμὸν 13 καὶ διὰ τὸ 1823 τὸν ἀριθμὸν 33. Ἐκάστη δεσμὶς ὑποδιαιρεῖται περαιτέρω, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περιεχομένου τῶν ἐγγράφων καὶ διὰ τὴν μέχρι τοῦ 1825 περίοδον, εἰς ὑποδεσμίδας, χαρακτηριζομένας διὰ γραμμάτων τοῦ λατινικοῦ ἀλ-

15. Ὁ *Sir Alexander Wood* εἶχεν ὑπηρετήσῃ εἰς Κεϋλάνην ἐπὶ διοικήσεως τοῦ μετέπειτα Ἀρμοστοῦ τῶν Ἰονίων Νήσων *Sir Thomas Maitland*, τὸν ὅποιον βραδύτερον ἠκολούθησεν εἰς Μάλταν καὶ Ἐπτάνησον (*C. Willis Dixon, The Colonial Administrations of Sir Thomas Maitland, London 1939*, σσ. 36 καὶ 140).

φαβήτου¹⁶. Σήμερον αὶ πλείσται τῶν ὑποδεσμιδῶν αὐτῶν ἔχουν διασπασθῆ. Αἱ δεσμίδες ἔχουν ταξινομηθῆ ἐντὸς ἐκάστου ἔτους ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὔξοντος ἀριθμοῦ αὐτῶν, ἀνὰ ομάδας δέ, ἀναλόγως τοῦ ἐκάστοτε καταλαμβανομένου χώρου, ἔχουν τοποθετηθῆ εἰς κυτία.

Ἡ ἀντιστοιχία μεταξὺ ἀριθμήσεως τῶν δεσμιδῶν καὶ ἀποστολέων διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1826 περίοδον ἔχει ὡς ἐξῆς. 1 : *Senate's Papers*. 2 : *Legislative Assembly's Papers*. 3 : *Papers of the Primary Council*. 4 : *Papers of the Supreme Council of Justice*. 5 : *Advocate General Assessor and Advocate Fiscal's Papers*. 6 : *General and Local Treasuries' Papers*. 7 : *Custom House*. 8 : *Auditor General's Papers*. 9 : *Granary Administration*. 10 : *Ecclesiastical Administration's Papers*. 11 : *Papers of the Inspector General of Coasts and Harbours*. 12 : *Papers of the Regent's Department*. 13 : *Tribunal's Papers*. 14 : *Bishop's Papers*. 15 : *Papers of the Executive Police*. 16 : *Sanità Papers*. 17 : *Engineer's Department*. 18 : *Ordnance Department*. 19 : *Commissariat Papers*. 20 : *Quarter Master General's Department*. 21 : *Military Papers*. 22 : *Papers about the Roads*. 23 : *Consuls in Corfu*. 24 : *Sundry letters from Corfu*. 25 : *Letters etc. from Cephalonia*. 26 : *Letters etc. from Zante*. 27 : *Letters etc. from Sta Maura*. 28 : *Letters etc. from Ithaca*. 29 : *Letters etc. from Cerigo*. 30 : *Letters etc. from Paxò*. 31 : *Letters etc. from Calamos*¹⁷. 32 : *Letters etc. from the Turkish Authorities*. 33 : *Letters etc. from the Greek Authorities*. 34 : *Bills and Receipts*. 35 : *University Papers*. 36 : *Memoranda*. 37 : -, 38 : -¹⁸. 39 : *Letters etc. from the Agent for the Ionian Islands*. 40 : *Sundry letters from England*. 41 : *Letters from the Lieutenant Governor, Malta*. 42 : *Letters from the Secretary to the Government, Malta*. 43 : *Sundry letters from Malta*. 44 : *Letters from the Admiral*. 45 : *Letters from the Navy Officers*. 46 : *Ministers abroad*. 47 : *Consuls abroad*¹⁹. 48 : *Foreign Ministers*. 49 : *Sundry letters from sundry places, alphabetically classified*. 50 : *Originals and copies of sundry particular letters*.

Ἡ τάξις *Miscellaneous* πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς συμπληρωματικὴ τῆς προηγουμένης, περιλαμβάνει δὲ ἔγγραφα ποικίλης προελεύσεως, τὰ ὁποῖα δὲν ἐταξινομήθησαν κατὰ δεσμιδας κυρίως λόγῳ τοῦ μικροῦ ὄγκου τοῦ ἐκάστοτε δημιουργουμένου συνόλου. Σημειωτέον ὅτι ὠρισμένα κατηγορίαι ἐγγράφων τῶν *Miscellaneous* ἀπαντῶνται ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1826 καὶ ἐξῆς, ἕνεκα τῆς κατ' ὄγκον αὐξήσεως τῶν ἀποτελούντων αὐτὰς ἐγγράφων, εἰς τὴν τάξιν τῶν ἡριθμη-

16. Π.χ. ἡ δεσμία τοῦ 1820 ὑπ' ἀριθμὸν 7 : *Sanità Department and Medical Offices-Letters and Documents ἀπετελέσθη ἀπὸ τὰς ὑποδεσμιδας : A) Establishment of the pay for the Post Office, B) Reports received from different parts of the globe, C) News from Berat and Patras, D) Mr. Meyer to the Health Office respecting bills of Sanità for boats resorting to the harbour of Prevesa, E) Extract of a letter from the Health Office at Naples, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς, μέχρι τῆς ὑποδεσμιδος O μετὴν ὁποῖαν καὶ περατοῦται.*

17. Αἱ δεσμίδες 25 - 31 περιέχουν ἔγγραφα ἀποστελλόμενα ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους τοποτηρητῶν ἢ διοικητῶν καὶ ὑπὸ διαφόρων ἄλλων προσώπων, ὡς καὶ καταστάσεις περὶ τῶν προσφυγουσῶν εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν.

18. Αἱ ἐνδείξεις τῶν δεσμιδῶν 37 καὶ 38 δὲν ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν διεξαχθεῖσαν ἔρευναν.

19. Ἡ προξενικὴ ἀλληλογραφία τῆς περιόδου 1819 - 1832 προέρχεται συνήθως ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, τὴν Πρέβεζαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σμύρνην, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀγκῶνα, τὴν Τοσκάνην, τὴν Νεάπολιν, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν.

μένων δεσμίδων. Ἡ αὔξησις τοῦ ἐτησίου ἀριθμοῦ τῶν δεσμίδων ἀπὸ 35 κατὰ μέσον ὄρον διὰ τὴν περίοδον 1819 - 1825 εἰς 49 - 51 διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1826 περίοδον δὲν εἶναι ἄσχετος τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, ἂν καὶ πρέπει νὰ ἀποδοθῇ κυρίως εἰς γενικωτέραν ἀναθεώρησιν τῶν ἀρχῶν τῆς ταξινομήσεως. Τὸν κύριον ὄγκον τῶν *Miscellaneous* συνεκρότησαν ἀπὸ τοῦ 1823 τὰ ἀντίγραφα τῆς μυστικῶς ἀποσφραγιζομένης ἀλληλογραφίας. Ἔτερα ἀντίγραφα τῆς αὐτῆς ἀλληλογραφίας ἐσημάτισαν, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἀπὸ τοῦ 1824 τὴν τάξιν *Greek Revolution* τῆς κατηγορίας *Original Correspondence*.

Τὸ *Repertory* εἶναι τὸ μέσον προσπελάσεως τοῦ ὄλικοῦ τῶν ἠριθμημένων δεσμίδων. Τοῦτο μέχρι καὶ τοῦ 1824 ἀποτελεῖ κατάλογον τῶν δεσμίδων καὶ τῶν ὑποδεσμίδων ἐκάστου ἔτους, ἀπὸ δὲ τοῦ 1825 κατάλογον πρὸς τούτοις τῶν ἐν ταῖς δεσμίαις ἐγγράφων (τὰ ὅποια ἔχουν ἀριθμηθῆ), περιλαμβάνοντα ἐνδεικτικὰς περιλήψεις αὐτῶν καὶ ἀλφαβητικὸν εὔρετήριον²⁰.

Γ. REFERENCE BOOKS TO COMMISSIONERS' CORRESPONDENCE

Ἡ ἐν λόγῳ κατηγορία ὑποδιαιρεῖται εἰς τὰς τάξεις *Register of Despatches* καὶ *Miscellaneous*. Αἱ τάξεις αὗται περιέχουν πρωτόκολλα καὶ εὔρετήρια τῆς ἐπισήμου καὶ ἰδιαίτερας ἀλληλογραφίας τοῦ Λόρδου Ἀρμοστοῦ τῶν Ἰονίων Νήσων μετὰ τοῦ *Colonial Office*, ὡς καὶ τῆς μυστικῶς ἀποσφραγιζομένης ἀλληλογραφίας. Ἡ ἀξία των ὅμως εἶναι περιορισμένη, διότι καλύπτουν, καὶ δὴ οὐχὶ ἀνελλιπῶς, μόνον τὰς περιόδους 1816 - 1824 καὶ 1859 - 1864.

Δ. COMMISSIONERS' LETTER BOOKS

Ἐνταῦθα ἔχουν συγκεντρωθῆ ἐν ἀντιγράφῳ τὰ ἐξερχόμενα ἔγγραφα τοῦ Λόρδου Ἀρμοστοῦ, τὰ ὅποια ἔχουν καταταχθῆ εἰς τὰς τάξεις: α) *Public Correspondence*, β) *To Colonial Office*²¹, γ) *Letters to sundry persons*, δ) *Proclamations, etc.* καὶ ε) *Circulars*.

Ε. SECRETARY'S LETTER BOOKS

Τὰ *Secretary's Letter Books* περιλαμβάνουν ἐν ἀντιγράφῳ τὰ ἐξερχόμενα ἔγγραφα τοῦ Γραμματέως τοῦ Ἀρμοστοῦ, ὑποδιαιροῦνται δὲ εἰς τὰς τάξεις: α) *General*, β) *To the Senate*, γ) *To Residents*, δ) *To the Treasurer*, ε) *To Consuls*²² καὶ ς) *To Malta*.

20. Ἐννοεῖται ὅτι ἀπὸ τοῦ 1826 τὸ *Repertory* δὲν μνημονεύει πλέον ὑποδεσμίδας (βλ. ἄνωτέρω, σ. 371).

21. Ἡ τάξις *To Colonial Office*, καλύπτουσα τὴν περίοδον ἀπὸ 30 Ἀπριλίου 1821 μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1823, εἶναι χρησιμωτάτη, διότι περιέχει τὰ ἀντίγραφα τῶν ἀναφορῶν τοῦ Λόρδου Ἀρμοστοῦ πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν, τῶν ὁποίων τὰ πρωτότυπα (τῆς τάξεως *Despatches* τῆς *Original Correspondence*) ἔχουν ἀπολεσθῆ. Κατάλογος τῶν πρωτοτύπων ἀναφορῶν μετὰ περιλήψεων ἔχει διασωθῆ εἰς τὸν τόμον C.O. 136/16. Εἰς τὴν τάξιν *To Colonial Office*, ὑπὸ τὸν τίτλον *Enclosures*, περιέχεται ἐν ἀντιγράφῳ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Maitland «*Narrative of a few facts in consultation of mistatements published in England in respect to the conduct of Sir Thomas Maitland in administering the Government in the Ionian Islands. Sent to Earl Bathurst the 14th December, 1822*».

22. Ἡ τάξις *To Consuls* ἔχει εὔρετηριασθῆ κατὰ τὰς ἑδρας τῶν προξενικῶν ἀντιπροσώπων (π.χ. *Albania, Consul in*). Ἡ εὔρετηρίασις ὅμως παρουσιάζει ὀρισμένας ἐλλείψεις.

Εἰς τὰ ὡς ἄνω βιβλία ἀντιγράφων τοῦ Ἀρμοστοῦ καὶ τοῦ Γραμματέως του ἔχουν συγκεντρωθῆ τὰ ἔγγραφα τὰ ἀποστελλόμενα πρὸς τὸ *Colonial Office*, πρὸς τὰς βρετανικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἄλλας ἀρχὰς τῆς Κερκύρας, τῶν λοιπῶν Ἰονίων Νήσων καὶ τῆς Μάλτας, πρὸς τὰς τουρκικὰς καὶ ἐλληνικὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς βρετανικὰς καὶ μὴ πρεσβείας καὶ προξενεῖα καὶ πρὸς ἰδιώτας. Σχεδὸν ἅπαντα τὰ βιβλία φέρουν καταλόγους τῶν περιεχομένων ἐγγράφων μετὰ ἐνδεικτικῶν περιλήψεων. Ἡ ταξι- νόμησις κατὰ Ἀρμοστήν καὶ κατὰ Γραμματέα δὲν εἶναι αὐστηρά, συχνάκις δὲ ἔγγραφα τοῦ ἑνὸς ἀνευρίσκονται εἰς τὰ βιβλία τοῦ ἄλλου.

Σ. JUDGE ADVOCATE'S LETTER BOOKS

Z. ACCOUNTS

H. MISCELLANEA

Αἱ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Σ - Η κατηγορίαι δὲν ἐξητάσθησαν δι' αὐτοφίας, τῇ ἐξαιρέσει ὠρισμένων τόμων τῶν *Miscellanea*. Κατὰ τὸν *Comprehensive List* ἡ κατηγορία *Accounts* ἀναλύεται περαιτέρω εἰς τὰς τάξεις : α) *Revenue and Expenditure* καὶ β) *Civil List*.

2. LOCAL RECORDS : CEPHALONIA

3. LOCAL RECORDS : CERIGO

4. LOCAL RECORDS : PAXO

Ἐκαστον τῶν ὡς ἄνω ἀρχείων ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς κυρίως κατηγορίας : Α) τὴν κατηγορίαν *Resident's Papers*, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὰ πρὸς τοὺς τοποτηρητὰς τῶν νήσων ἀποστελλόμενα ἔγγραφα Β) τὴν κατηγορίαν *Resident's Letter Book*, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν συγκεντρωθῆ ἐν ἀντιγράφῳ τὰ ἐξερχόμενα ἔγγραφα τῶν τοποτηρητῶν Γ) τὴν κατηγορίαν *Financial and other returns*, ἡ ὁποία διὰ τὴν Κεφαλληνίαν ἔχει ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τῆς κατηγορίας *Petition Book*.

5. LOCAL RECORDS : PARGA INDEMNITY COMMISSION

Ἡ ἀρχειακὴ συλλογὴ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποζημιώσεως τῶν κατοίκων τῆς Πάργας δὲν ἐξητάσθη δι' αὐτοφίας. Κατὰ τὸν *Comprehensive List* περιλαμβάνει κυρίως καταστάσεις τῶν ὀνομάτων, τῶν ἰδιοκτησιῶν καὶ τῶν χρηματικῶν ἀπαιτήσεων τῶν Παργίων, τοῦ ἔτους 1819.

6. LOCAL RECORDS : BLUE BOOKS OF STATISTICS

Εἰς τὰ βιβλία ταῦτα ἔχει περιληφθῆ ὄλικὸν παρέχον στοιχεῖα στατιστικῆς φύσεως. Τὸ 1817 τὸ *Colonial Office* ἐξήτησεν ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους ἄρμοστὰς καὶ κυβερνήτας ὅπως φροντίζον τοῦ λοιποῦ διὰ τὴν ἐνημέρωσίν του ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἀποικιῶν, ἐπὶ τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἀπασχολουμένων εἰς αὐτὰς καὶ ἐπὶ ποικίλων ἄλλων θεμάτων²³. Αἱ ζητούμεναι πληροφορίαι ἀνελύθησαν ἀπὸ τοῦ 1822 καὶ ἐξῆς εἰς 22 κατηγορίας, ὑπεβάλλοντο δὲ κατ' ἔτος εἰς τὸ *Colonial Office* διὰ τῆς συμπληρώσεως εἰδικῶν ἐντύπων. Τὰ ἐντυπα ταῦτα ἔχουν συγκροτήσῃ τὴν κατηγορίαν *Blue Books of Statistics* καὶ ἀπόκλειται εἰς *Ashridge*, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον ἀφορᾷ εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους.

23. *Pugh*, ἔ. ἀ., σσ. 40 - 41.

Ο WILLIAM MEYER ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

Κατά τὴν ἐν Λονδίῳ διεξαχθεῖσαν ἔρευναν ἐξητάσθη τὸ ὄλικόν 275 τόμον καὶ κντίων τῶν σειρῶν C.O. 136, C.O.537, C.O.714 καὶ F.O.42. Εἰς 72 ἐξ αὐτῶν ἐνετοπίσθησαν ἐκθέσεις καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Meyer, τῶν ἐτῶν 1819 - 1828, αἱ ὁποῖαι ἐφωτοτυπήθησαν καὶ ἤδη παρελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Κέντρου. Λόγω τοῦ περιορισμένου χρόνου τὸ ὄλικόν τῆς περιόδου 1829 - 1832 δὲν ἐξητάσθη καθ' ὃν τρόπον τὸ προηγούμενον. Ἐπεσημάνθησαν ὅμως αἱ ἐκθέσεις τοῦ Meyer πρὸς τὸν Λόρδον Ἀρμοστὴν τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ τὸν Γραμματέα του. Ἐλπίζεται δὲ ὅτι θὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ παραγγελία τῶν φωτοτυπιῶν τῆς περιόδου 1829 - 1832 ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχετικῶν μικροταινιῶν αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἤδη παραγγελθῆ.

Τὸ φωτογραφηθὲν ὄλικόν ἀνέρχεται εἰς 6.900 σελίδας καὶ περιλαμβάνει 10 ἔγγραφα τοῦ 1818, 32 τοῦ 1819, 117 τοῦ 1820, 111 τοῦ 1821, 295 τοῦ 1822, 242 τοῦ 1823, 221 τοῦ 1824, 161 τοῦ 1825, 187 τοῦ 1826, 179 τοῦ 1827 καὶ 323 τοῦ 1828²⁴.

Ὁ μ ἀ δ ε ς π ρ ω τ ο τ ῦ π ω ν ἔ γ γ ρ ά φ ω ν τοῦ William Meyer πρὸς τὸν Λόρδον Ἀρμοστὴν καὶ τὸν Γραμματέα του εὐρίσκονται εἰς τὴν τάξιν Ἡ ρ ι θ μ η μ έ ν α ι δ ε σ μ ί δ ε ς τῆς κατηγορίας Commissioners' Papers. Ἡ μόνη ἐξαιρέσις παρατηρεῖται κατὰ τὸ ἔτος 1821, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ ἐκθέσεις τοῦ Meyer ἔχουν καταταχθῆ εἰς τὰς τάξεις Miscellaneous καὶ Petitions²⁵ τῆς αὐτῆς κατηγορίας. Ἡ τάξις Miscellaneous περιλαμβάνει ἐπίσης μικρότερα σύνολα πρωτοτύπων ἔγγραφων τοῦ Meyer.

Μ ε μ ο ν ω μ έ ν α π ρ ω τ ό τ ῦ π α ἔ γ γ ρ α φ α τοῦ Meyer, τοῦ ἔτους 1819, εὐρίσκονται α) εἰς τὴν τάξιν Offices and Individuals τῆς Original Correspondence καὶ β) εἰς τὴν τάξιν Ἡ ρ ι θ μ η μ έ ν α ι δ ε σ μ ί δ ε ς ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 30: Sundry letters from England τῶν Commissioners' Papers. Τοῦτο συμβαίνει, διότι ὁ Meyer πρὸ τῆς μεταβάσεώς του ὡς Γενικοῦ Προξένου εἰς Πρέβεζαν εὐρίσκετο εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Colonial Office καὶ μετὰ τοῦ Λόρδου Ἀρμοστοῦ τῶν Ἰονίων Νήσων. Μ ε μ ο ν ω μ έ ν α ἐπίσης π ρ ω τ ό τ ῦ π α ἔ γ γ ρ α φ α τοῦ Meyer ἀνευρίσκονται εἰς τὴν κατηγορίαν Resident's Papers τοῦ τοπικοῦ ἀρχείου τῆς Κεφαλληνίας.

Μ ε μ ο ν ω μ έ ν α ἔ γ γ ρ α φ α τοῦ Meyer, ἀ ν τ ί γ ρ α φ α ἢ π ρ ω τ ό τ ῦ π α, εὐρίσκονται εἰς τὰς Ἡ ρ ι θ μ η μ έ ν α ς δ ε σ μ ί δ α ς : Sanità Papers, Letters etc. from Cephalonia, Letters etc. from Sta Maura, καὶ Letters etc. from Calamos, τῆς κατηγορίας Commissioners' Papers, ὡς συνημμένα εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἀρχῶν τῶν ὡς ἄνω νήσων καὶ τοῦ ὑγειονομείου.

Μ ε μ ο ν ω μ έ ν α ἔ γ γ ρ α φ α τοῦ Meyer ἐν ἀ ν τ ι γ ρ ά φ ω ὑπάρχουν εἰς τὰς τάξεις Despatches, Offices and Individuals, Ἀ λ λ η λ ο γ ρ α φ ί α π ε ρ ἰ π ο ι κ ἰ λ ω ν μ ε μ ο ν ω μ έ ν ω ν ὑ π ο θ έ σ ε ω ν, καὶ Greek Revolution τῆς κατηγορίας Original Correspondence. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς τὰ ἔγγραφα τοῦ Meyer ἔχουν ἐπισυναφθῆ εἰς τὰς ἀναφορὰς τοῦ Λόρδου Ἀρμοστοῦ ἢ τοῦ Γραμματέως του πρὸς τὸ Colonial Office, μὲ μόνην ἐξαιρέσειν τὴν τάξιν Offices and Individuals, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ

24. Εἰς τὸ ὄλικόν τοῦτο συγκαταλέγονται καὶ τὰ συνημμένα ἔγγραφα, καταλαμβάνοντα τὸ 30 % περίπου τοῦ συνόλου.

25. Αἱ ἐν τῇ τάξει Petitions ἐκθέσεις τοῦ Meyer ἐνετοπίσθησαν τῇ ὑποδείξει τοῦ Καθηγητοῦ κ. Δ. Σκιώτη, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκφράζονται θερμοὶ εὐχαριστίαι.

ἐκθέσεις τοῦ Meyer ἔχουν ἐπισυναφθῆ εἰς τὰ ἔγγραφα ὑπουργείων, συνήθως τῶν *Foreign Department* καὶ *Admiralty*. Με μ ο ν ω μ έ ν α ἀ ν τ ί γ ρ α φ α ἔ γ γ ρ ά φ ω ν τοῦ Meyer συναντῶνται καὶ εἰς τὴν τάξιν *Miscellaneous* τῶν *Commissioners' Papers*. Ἐγγραφα τοῦ Meyer ὑπάρχοντα ἐπίσης εἰς τὴν τάξιν *Letters to sundry persons* τῶν *Commissioners' Letter Books*, ὡς καταχωρίσεις ἔγγράφων συνημμένων εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Λόρδου Ἀρμостоῦ.

Αἱ ὁδηγίαι τέλους τοῦ Λόρδου Ἀρμостоῦ καὶ τοῦ Γραμματέως του πρὸς τὸν Meyer εἶναι καταχωρισμένα ἐν ἀντιγράφῳ κυρίως μὲν εἰς τὴν τάξιν *To Consuls* τῶν *Secretary's Letter Books*, σποραδικῶς δὲ εἰς τὴν τάξιν *Letters to sundry persons* τῶν *Commissioners' Letter Books*.

Αἱ ἐκθέσεις τοῦ Meyer εἶναι ἄκρως ἐνδιαφέρουσαι, ὡς προερχόμεναι ἀπὸ παρατηρητὴν ὑπεύθυνον, δξύνουν, μεθοδικὸν καὶ ἐδρεύοντα εἰς κατ' ἐξοχὴν καίριον σημεῖον διὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν γεγονότων τῆς περιόδου 1819 - 1832. Ἡ Πρέβεζα, ἡ ὁποία ὑπὸ ὁμαλὰς περιστάσεις ἦτο ὁ κύριος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς περιοχῆς, τὸ κεντρικὸν σημεῖον ἐπικοινωνιῶν καὶ ἀλληλογραφίας, καὶ τόπος συγχρῆς διαμονῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τῆς Ἀδελφῆς του, ὡς ὁ ἴδιος ὁ Meyer παρατηρεῖ²⁶, ἐπῆρξε χῶρος σημαντικῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ κόμβος διακινήσεως κατὰ τὴν ἐπακολουθήσαν κρίσιμον περίοδον.

Ὁ Meyer ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἠπειρὸν ὀλίγους μῆνας πρὶν ἢ Πύλη ἀποκηρύξῃ τὸν Ἀλῆ Πασᾶν. Οὕτως ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἡ εὐκαιρία νὰ περιγράψῃ τὸν πολεμικὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ τελευταίου, τὰς προσπάθειάς του πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν βρετανικῶν ἀρχῶν τῶν Ἰονίων Νήσων, τὰς σχέσεις του μετὰ τὰ ἀρματολικά σώματα καὶ τὴν στάσιν τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του πληθυσμῶν. Εἶχε ταυτοχρόνως τὴν δυνατότητα νὰ παρακολουθῆσῃ τὴν κίνησιν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας²⁷, τὴν προετοιμασίαν καὶ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τὴν δρᾶσιν καὶ τὰς ἐπαφὰς τῶν Σουλιωτῶν καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν σουλτανικῶν δυνάμεων ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ μέχρι τῆς τελικῆς ἐπικρατήσεώς των.

Βραδύτερον ὁ Βρετανὸς Πρόξενος ἐξέθεσε τὴν κατάστασιν ὅπως διεμορφώθη ὑπὸ τὴν διαδεχθεῖσαν τὸν Ἀλῆ Πασᾶν τουρκικὴν διοίκησιν, τὰς κινήσεις τῶν τουρκικῶν στρατιῶν εἰς τὴν Ἀντικὴν Ἑλλάδα, τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μανροκορδάτου εἰς τὴν Ἠπειρὸν καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Σουλιωτῶν. Ἐπεσήμανεν ἐπίσης τὴν ἐδραΐωσιν τῆς βρετανικῆς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ τὴν δημιουργηθεῖσαν δυσπιστίαν τῶν Τούρκων ἔναντι τῆς βρετανικῆς πολιτικῆς μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀγγλων ἀναγνώρισιν τοῦ ναυτικοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἑλλήνων, τὴν παροχὴν ἀσύλου εἰς τὰς ἑλληνικὰς οἰκογενεῖας τὰς καταφυγούσας εἰς Κάλαμον, τὸ κίνημα τοῦ ἀγγλικοῦ φιλελληνισμοῦ καὶ ἀκολούθως τὰ δάνεια τοῦ Λονδίνου.

Παραλλήλως ὁ Meyer παρηκολούθησε τὴν ὄξυνσιν τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων καὶ τὰς κατὰ περιόδους συγκρούσεις των, αἱ ὁποῖαι ὄθησαν τοὺς πρώτους νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν τὴν δρᾶσιν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἀντικῆς Ἑλλάδος, ὡς τῶν Μπότσαρη, Ἰσκού, Ράγκου, Στουρνάρη, Τσόγκα, Μακρῆ, Καραϊσκάκη, Κουτελίδα, Μπακόλα

26. Meyer (Κέρκυρα) πρὸς *Planta, private*, 11 Δεκεμβρίου 1819, F.O. 78/93, φφ. 66 - 70.

27. Βλ. σχετικὴν μελέτην τοῦ Ἐ. Π ρ ε β ε λ ά κ η , «Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ὁ Ἀλῆ Πασᾶς καὶ οἱ Σουλιωτῆς», εἰς τὸ ὑπὸ ἔκδοσιν ἀφιέρωμα Β. Λαούρδα, βασιθεῖσαν εἰς ἐκθέσεις τοῦ Meyer πρὸς τὸ *Foreign Office*.

καὶ Βαλκανιώτῃ τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὴν πτώσιν του· τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων διάλυσιν τοῦ συνασπισμοῦ τῶν ἰσχυρῶν Ἀλβανῶν καὶ τὴν μετέπειτα ἀνασύστασίν του· ἐπὶ πλεόν, τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναβαρίνου καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ *Church* εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

Αἱ ἐκθέσεις τοῦ *Meyer* ἀναμένεται ὅτι θὰ εἶναι ἐξ ἴσου σημαντικαὶ διὰ τὴν περίοδον 1829 - 1832, ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τοῦ ὕλικου τοῦ *Foreign Office* διὰ τὴν ἀντίστοιχον περίοδον. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ὕλικόν ἐξετάζονται τὸ διάβημα τοῦ *Meyer* πρὸς τὸν Σερρασκέρην Μεχμέτ Ρεσήτ, πρὸς ἐπισημοποίησιν τῆς ὕφισταμένης ἐν Ἑλλάδι ἀνακωχῆς· ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος· ἡ ἀνταρσία τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τῆς Πύλης· ἡ ἀποστολὴ τῶν Καραπαύλου, Παπαρρηγοπούλου καὶ *Meyer* εἰς Μοναστήριον πρὸς συνάντησιν τοῦ Μεχμέτ Ρεσήτ καὶ λήψιν μέτρων κατὰ τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν Ἀλβανῶν ἐπαναστατῶν οἵτινες κατέφευγον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν· τὰ κινήματα εἰς Σκόδραν καὶ εἰς Βοσνίαν· αἱ ἐργασίαι τῆς ἐπὶ τῆς Ὄρθοξείας Ἐπιτροπῆς· τέλος, αἱ μετὰ τοῦ Μωχάμετ Ἀλη σχέσεις καὶ αἱ κινήσεις Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν ὀπλαρχηγῶν κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἐτῶν 1831 - 1833.

Ἡ ἀξία τῶν ἐκθέσεων τοῦ *Meyer* πρὸς τὰς βρετανικὰς ἀρχὰς τῶν Ἰονίων Νήσων ἔγκειται εἰς τὸν πλοῦτον τῶν παρεχομένων στοιχείων, εἰς τὸ κριτικὸν πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖον αὐτὰ συνετάχθησαν καὶ ἰδίως εἰς τὰς τουρκικῆς καὶ ἀλβανικῆς προελεύσεως πληροφορίας ὡς πρὸς τὰς δυνάμεις, τὴν κατάστασιν τῶν στρατευμάτων, τὰς σχέσεις, τὰ σχέδια καὶ τὰς κινήσεις τῶν κατὰ τόπους πασάδων. Αἱ πληροφορίαι αὐτὰ συμπληροῦν τὰς πρὸς τὸ *Foreign Office* ἐκθέσεις τοῦ *Meyer*, εἰς τὰς ὁποίας τὰ γεγονότα ἐξετάζονται ὑπὸ γενικωτέρων ἔποψιν, μεγάλως δὲ διαφωτίζουν, διασταυροῦμενα μάλιστα μὲ τὰς ἑλληνικὰς πηγὰς, τὴν περίοδον εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

PUBLIC RECORD OFFICE

COLONIAL OFFICE 136 (1802 - 1873)

I. TO EN ΤΩΙ COLONIAL OFFICE APXEION ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

A. ORIGINAL CORRESPONDENCE * 28

α. *Despatches*

β. *Offices and Individuals*

γ. Ἀλληλογραφία περὶ ποικίλων μεμονωμένων ὑποθέσεων

δ. *Greek Revolution*

28. Ὁ ἀστερισκὸς δηλοῖ περαιτέρω κατάταξιν κατὰ ἔτη εἰς δεδομένην κατηγορίαν ἢ τάξιν.

B. ENTRY BOOKS OF CORRESPONDENCE

- α. *Letters to Secretary of State* *
- β. *Letters from Secretary of State*
 - 1. *Despatches* *
 - 2. *Offices and Individuals* *

Γ. ACTS *

Δ. SESSIONAL PAPERS *

- α. *Primary Council*
- β. *Legislative Assembly*
- γ. *Regent and Municipal Council*
- δ. *Συζητήσεις επί σχεδίων αστικού και εμπορικού κώδικος*
- ε. *Senate*

E. GOVERNMENT GAZETTES *

Ζ. MISCELLANEA

II. ΤΑ ΕΝ ΤΑΙΣ ΙΟΝΙΟΙΣ ΝΗΣΟΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΑΝΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ (LOCAL RECORDS)

I. LOCAL RECORDS: CORFU

A. LETTERS FROM SECRETARY OF STATE *

B. COMMISSIONERS' PAPERS ²⁹

- α. *Ἡριθμημένα δεσμίδες*
- β. *Petitions*
- γ. *Courts - Martial*
- δ. *Miscellaneous*
- ε. *Repertory*
- ς. *Register of petitions*

Γ. REFERENCE BOOKS TO COMMISSIONERS' CORRESPONDENCE

- α. *Register of Despatches* *
- β. *Miscellaneous* *

29. Τὸ ὄλικόν τῶν ὑποδιαθέσεων α - δ τῆς κατηγορίας *Commissioners' Papers* εἶναι ταξινομημένον πρῶτον κατὰ ἔτη, περαιτέρω δέ, ὑφ' ἑκάστον ἔτος, κατὰ τάξεις. Ἀντιθέτως, τὸ ὄλικόν τῶν ὑποδιαθέσεων ε καὶ ς εἶναι ταξινομημένον πρῶτον κατὰ τάξεις, περαιτέρω δέ, ὑφ' ἑκάστην τάξιν, κατὰ ἔτη.

Δ. COMMISSIONERS' LETTER BOOKS

- a. Public Correspondence **
- β. To Colonial Office **
- γ. Letters to sundry persons **
- δ. Proclamations, etc. **
- ε. Circulars **

Ε. SECRETARY'S LETTER BOOKS

- a. General **
- β. To the Senate **
- γ. To Residents **
- δ. To the Treasurer **
- ε. To Consuls **
- ς. To Malta **

Ϛ. JUDGE ADVOCATE'S LETTER BOOKS *

Ζ. ACCOUNTS

- a. Revenue and Expenditure **
- β. Civil List **

Η. MISCELLANEA

2. LOCAL RECORDS: CEPHALONIA

- A. RESIDENT'S PAPERS *
- B. RESIDENT'S LETTER BOOK *
- Γ. PETITION BOOK *

3. LOCAL RECORDS: CERIGO

- A. RESIDENT'S PAPERS *
- B. RESIDENT'S LETTER BOOK *
- Γ. FINANCIAL AND OTHER RETURNS *

4. LOCAL RECORDS: PAXO

- A. RESIDENT'S PAPERS *
- B. RESIDENT'S LETTER BOOK *
- Γ. FINANCIAL AND OTHER RETURNS *

5. LOCAL RECORDS: PARGA INDEMNITY COMMISSION

6. LOCAL RECORDS: BLUE BOOKS OF STATISTICS*

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 15ῃ Δεκεμβρίου 1972

Κ. Καλλιατάκη

*Συντάκτις τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης
τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ*

Δ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 13ΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΔΙΑΔΟΧΗ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ

Ὁ Πρόεδρος κ. **Σπυρίδων Μαρινᾶτος**, προσφωνῶν τὸν ἐν τῇ προεδρίᾳ διάδοχόν του, ὠμίλησε δι' ὀλίγων περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ διαρρεύσαντος ἔτους. Ὁ νέος Πρόεδρος κ. **Γρηγόριος Κασιμάτης**, ἀναλαμβάνων τὰ καθήκοντά του, ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας του πρὸς τὸ σῶμα καὶ ἐξέδθηκε τοὺς κυριωτέρους στόχους, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὁποίων θὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Π. Σπυροπούλου** (ἀρ. πρωτ. 67291), **Ἄλ. Τριανταφύλλου** (ἀρ. πρωτ. 67622) καὶ **Κ. Τσιγγαρίδα** (ἀρ. πρωτ. 67731).

1. Βλ. ἄνωτέρω, σελ. 3* κ. ἔ.

2. Βλ. ἄνωτέρω, σελ. 5* κ. ἔ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27^{ΗΣ} ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Χρ. Σαμαρτζῆ** (ἀρ. πρωτ. 67760), **Ἀλ. Παπανικολάου** (ἀρ. πρωτ. 67771) καὶ **Ἐλ. Σταυρουλιδάκη**.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 17ΗΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Μαργ. Παπαζαχαρίου** (ἀρ. πρωτ. 67899, 67921) καὶ **Νικ. Κουλουλία** (ἀρ. πρωτ. 67915).

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΤΗΣ 25ης ΜΑΡΤΙΟΥ 1821

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνῆλθεν εἰς πανηγυρικὴν συνεδρίαν τὴν 23ῃν Μαρτίου 1972, ἡμέραν Πέμπτην καὶ ὥραν 7 μ. μ., πρὸς ἐορτασμὸν τῆς Ἐθνικῆς Ἐπετείου τῆς 25ης Μαρτίου 1821.

Εἰς τὴν συνεδρίαν παρέστησαν ἐκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Στυλ. Παττακός, ὁ Ὑπουργὸς βοηθὸς Πρωθυπουργοῦ κ. Ἀγαθαγγέλου, ὁ ἀναπληρωτὴς Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Ξανθόπουλος - Παλαμᾶς, οἱ Ὑπουργοί, Δημοσίων Ἔργων κ. Παπαδημητρίου, Παιδείας κ. Φραγκᾶτος, Ναυτιλίας - Μεταφορῶν καὶ Ἐπικοινωνιῶν κ. Γιάκας καὶ οἱ Ὑφυπουργοί, Παιδείας κ. Δημητράκος, Οἰκονομικῶν κ. Δημόπουλος, Πρυτάνεις καὶ Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων, ἀνώτατοι δικαστικοὶ καὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, ἐκπαιδευτικοὶ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι προσκεκλημένοι.

Τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρ. Κασιμάτης**, ὅστις ἀνέπτυξε τὸ θέμα : «*Ἡ σημασία τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821*»¹.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὡς ἄνω λόγου ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς κ. **Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος** ἀνεκοίνωσε τὴν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἀπονομὴν τοῦ Ἀριστείου Θετικῶν Ἐπιστημῶν εἰς τὸν κ. Νικόλαον Βαρόπουλον², τὴν προκήρυξιν τοῦ Ἀριστείου Γραμμάτων, ὡς καὶ τὴν προκήρυξιν βραβείων.

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 68* κ. ἑ.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 86* κ. ἑ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 30ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Κ. Καρακίτσιου** (ἀρ. πρωτ. 67943), **Κ. Καστρησίου** (ἀρ. πρωτ. 68152) καὶ **Ν. Συνοδινοῦ** (ἀρ. πρωτ. 68272).

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 18ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνῆλθεν εἰς ἕκτακτον συνεδρίαν τὴν 18ην Ἀπριλίου 1972, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 7 μ.μ. Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην ὠμίλησεν ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Γεώργιος Μυλωνᾶς** ἔχων ὡς θέμα : «*Τὸ Θεραπευτικὸν Κέντρον τῶν Μονηρῶν*»¹.

Παρέστησαν Πρυτάνεις καὶ Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων, Ἐκπαιδευτικοί, Ἀρχαιολόγοι καὶ πλῆθος προσκεκλημένων.

1. Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν 33ον τόμον τῶν Πραγματειῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 28ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΕΠΙ ΤΗ, ΕΠΕΤΕΙΩ, ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ
ΤΗΣ 21ης ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνῆλθε τὴν 28ῆν Ἀπριλίου 1972, ἡμέραν Παρασκευὴν καὶ ὥραν 7 μ.μ., εἰς ἕκτακτον πανηγυρικὴν συνεδρίαν διὰ τὸν εορτασμὸν τῆς Ἐπετείου τῆς Ἐθνικῆς Ἐπαναστάσεως τῆς 21ῆς Ἀπριλίου 1967.

Εἰς τὴν συνεδρίαν παρέστησαν ὁ Ὑπουργὸς ἄνευ Χαρτοφυλακίου κ. Ἐμμ. Φθενάκης, οἱ Ὑφυπουργοί, Παιδείας κ. Σπ. Δημητράκος, Οἰκονομικῶν κ. Μ. Κοζώνης, Ἐθν. Οἰκονομίας κ. Ἀθ. Παλλάντιος, Πρυτάνεις καὶ Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων, Ἐκπαιδευτικοί, ἀνώτατοι δικαστικοὶ καὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι προσκεκλημένοι.

Τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησεν ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Μενέλαος Παλλάντιος** ἔχων ὡς θέμα : «*Σταθμοὶ τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς*» (Ἀρχαία - Βυζαντινὴ - Δημώδης) ¹.

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 89* κ. ἑ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 4ΗΣ ΜΑΪΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένου φακέλου ὑπὸ **Κ. Δημοπούλου** (ἀρ. πρωτ. 68334).

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 11^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΕΓΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1971

Ἐγκρίνεται ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας ὁ Ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος 1971.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 25^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Ἀρ. Καλαϊτζάκη** (ἀρ. πρωτ. 68637) καὶ **Ν. Δασκαλάκη** (ἀρ. πρωτ. 68647).

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 19ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Ἀμ. Στεριάδου** (ἀρ. πρωτ. 68972), **Γ. Σολούνια** (ἀρ. πρωτ. 68993), **Ν. Μωραΐτη** (ἀρ. πρωτ. 69020), **Δ. Τριανταφύλλου** (ἀρ. πρωτ. 69095), **Ἰ. Ξενάκη** (ἀρ. πρωτ. 69143), **Δ. Λυμπεροπούλου** (ἀρ. πρωτ. 69195), **Μ. Δαφνομήλη - Κωστοβασίλη** (ἀρ. πρωτ. 69212), **Ν. Κουλουλία** (ἀρ. πρωτ. 69246), **Χ. Μπισλάνη** καὶ **Μ. Μπισλάνη** (ἀρ. πρωτ. 69276, 69293, 69360, 70006), **Ἰω. Θεοφανοπούλου** (ἀρ. πρωτ. 69280, 69384), **Μ. Γρυπαίου** (ἀρ. πρωτ. 69328), **Μ. Παπαδημητρίου** (ἀρ. πρωτ. 69363, 69441), **Σπ. Χονδρογιάννη** (ἀρ. πρωτ. 69701), **Ἐμμ. Ματθαίου** (ἀρ. πρωτ. 69819), **Ἰω. Κιοστεράκη** (ἀρ. πρωτ. 70014) καὶ **Θ. Μέξη** (ἀρ. πρωτ. 70015).

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 21ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

ΕΠΙ ΤΗ, ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΕΤΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνῆλθεν εἰς ἕκτακτον πανηγυρικὴν συνεδρίαν τὴν 21ην Ὀκτωβρίου 1972, ἡμέραν Σάββατον καὶ ὥραν 7 μ. μ., εἰς μνήμην Μικρᾶς Ἀσίας ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς.

Εἰς τὴν ἐπίσημον ταύτην τελετὴν παρέστησαν ὁ Ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Γκαντώνας, ὁ Ὑπουργὸς ἀναπληρωτῆς Ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν κ. Ὁρ. Γιάκας, Πρυτάνεις καὶ Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων, ἀνώτατοι δικαστικοὶ καὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, Ἐκπαιδευτικοὶ καὶ πλῆθος προσκεκλημένων.

Μετ' εἰσῆγησιν τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρηγορίου Κασιμάτη**¹, ὠμίλησαν οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ κύριοι **Γεώργιος Ἰωακείμογλου**², **Ἰω. Θεοδωράκος**³, **Γεώργιος Μυλωνᾶς**⁴ καὶ **Γεώργιος Ἀθανασιάδης Νόβας**⁵, διεξελεθόντες σχετικὰ θέματα.

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 117* κ. ἑ.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 121* κ. ἑ.

3. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 124* κ. ἑ.

4. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 129* κ. ἑ.

5. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 134* κ. ἑ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 26^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Τρ. Κουλαξιλῆ** (ἀρ. πρωτ. 70157) καὶ **Κ. Τσιγγαρίδα** (ἀρ. πρωτ. 70112).

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΤΗΣ 28^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνῆλθε τὴν 27^{ην} Ὀκτωβρίου, ἡμέραν Παρασκευὴν καὶ ὥραν 6 μ. μ., εἰς πανηγυρικὴν συνεδρίαν πρὸς ἑορτασμὸν τῆς Ἐθνικῆς Ἐπετείου τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου 1940.

Παρέστησαν ὁ Α΄ Ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Στ. Παττακός, ὁ Ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν κ. Κ. Παναγιωτάκης, ὁ Ἀναπληρωτῆς Ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν κ. Ὁρ. Γιάκας, οἱ Ὑφυπουργοὶ Παιδείας κύριοι Κ. Ἀσλανίδης καὶ Ἀθ. Στεργιόπουλος, Πρυτάνεις καὶ Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων, ἀνώτατοι ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, δικαστικοὶ καὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι ὡς καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι προσκεκλημένοι.

Τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρηγόριος Κασιμάτης** ἀναπτύξας τὸ θέμα : «*Παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε*»¹.

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 142* κ. ἑ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 7ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνῆλθεν εἰς ἕκτακτον συνεδρίαν τὴν 7ην Νοεμβρίου 1972, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 7 μ. μ.

Κατ' αὐτὴν ὠμίλησεν ὁ ξένος ἐταῖρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Hans Georg Gadamer** μὲ θέμα : «*Ἡ σημασία τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας*»¹.

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 243* κ. ἑ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Γ. Σολούνια** (ἀρ. πρωτ. 70392) καὶ **Δ. Παπαθεοδώρου** (ἀρ. πρωτ. 70399).

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 30ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΕΓΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟ·Υ·ΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ 1973

Ψηφίζεται υπό τῆς Ὀλομελείας ὁ Προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος 1973.

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 1ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας, συνελθοῦσα τὴν 1ην Δεκεμβρίου, ἡμέραν Παρασκευὴν καὶ ὥραν 7ην μ. μ., ἐν ἐκτάκτῳ συνεδρίῳ, ἐτέλεσεν ἐπιστημονικὸν μνημόσυνον τοῦ ἐκλιπόντος προσέδρου μέλους αὐτῆς, **Ἑλένης Κ. Οὐράνη**.

Μετὰ σύντομον εἰσήγησιν τοῦ Προέδρου κ. **Γρ. Κασιμάτη** ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Πέτρος Χάρης** ὠμίλησε περὶ τῆς ζωῆς, τῆς δράσεως καὶ τοῦ ἔργου τῆς ἐκλιπούσης ¹.

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 186* κ. ἔ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 7ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΕΚΛΟΓΗ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΔΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1973

Ἐκλέγεται ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὸ ἔτος 1973 ὁ κ. **Διονύσιος Ζακυθηνός**.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Γ. Σολούνια** (ἀρ. πρωτ. 70564), **Ἀλεξ. Τριανταφύλλου** (ἀρ. πρωτ. 70572), **Βασ. Χριστοδούλου** (ἀρ. πρωτ. 70573) καὶ **Κ. Τσιγγαρίδα** (ἀρ. πρωτ. 70624).

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 12ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας, τὴν 12ην Δεκεμβρίου 1972, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 7 μ. μ., ἐν ἐκτάκτῳ συνεδρίῳ, ἐτίμησε τὴν μνήμην τοῦ αἰοιδίμου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου **Ἀθηναγόρου**.

Εἰς τὴν συνεδρίαν ταύτην παρέστησαν ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἰς ὃν ἐπεδόθη τὸ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἀπονεμηθὲν Χρυσοῦν Μετάλλιον αὐτῆς, Πρυτάνεις καὶ Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων, ἀνώτατοι δικαστικοὶ καὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι ὡς καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι προσκεκλημένοι.

Μετὰ προσφώνησιν τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρ. Κασιμάτη**¹ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. **Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος**² καὶ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Π. Μπρατσιώτης**³ ὠμίλησαν περὶ τῆς ζωῆς, τῆς δράσεως καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἐκλιπόντος Πατριάρχου.

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 198* κ. ἑ.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 201* κ. ἑ.

3. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 207* κ. ἑ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 14^{ΗΣ} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Δ. Γεροθεοδώρου** (ἀρ. πρωτ. 70642) καὶ **Θ. Σακελλαρίου** (ἀρ. πρωτ. 70665).

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 21ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας, συνελθοῦσα τὴν 21ῆν Δεκεμβρίου ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 7 μ. μ., ἐτίμησε τὴν μνήμην τοῦ Ἑρρίκου Schliemann ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην περὶ τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἑρρίκου Schliemann, ὠμίλησαν οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ κύριοι Σπ. Μαρινᾶτος¹ καὶ Γ. Μυλωνᾶς².

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 212* κ. ἑ.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 230* κ. ἑ.

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 28^{ΗΣ} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνῆλθεν, συμφώνως πρὸς τὸν Ὄργανισμόν, εἰς πανηγυρικὴν συνεδρίαν ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἔτους, τὴν 28^{ην} Δεκεμβρίου 1972, ἡμέραν Πέμπτην καὶ ὥραν 6 μ. μ.

Εἰς τὴν συνεδρίαν παρέστησαν ὁ Ὑπουργὸς Δημοσίων Ἔργων, οἱ Ὑφυπουργοί, Δημοσίων Ἔργων κ. Ἰω. Ἀλεξίου, Παιδείας κ. Ἀθ. Στεργιόπουλος, Οἰκονομικῶν κ. Ἀριστ. Δημόπουλος, Πρυτάνεις καὶ Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων, ἀνώτατοι δικαστικοὶ καὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, ἐκπαιδευτικοὶ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι προσκεκλημένοι.

Τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρ. Κασιμάτης** ἀναπτύξας τὸ θέμα : «*Περὶ Παιδείας*»¹.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς κ. **Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος**, ἀνέγνωσε τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν περὶ τῶν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας πεπραγμένων κατὰ τὸ λήγον ἔτος², τῶν ἀπονεμομένων βραβείων καὶ ἐπαίνων³ καὶ τῶν προκηρυσσομένων νέων βραβείων⁴.

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 239* κ. ἑ.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 260* κ. ἑ.

3. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 280* κ. ἑ.

4. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 321* κ. ἑ.

E

EYPETHPION

α — ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Α) ΛΟΓΟΙ.- ΟΜΙΛΙΑΙ.- ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ.- ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ.- ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ
ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΕΙΣ ΔΙΕΘΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΑΣ

	σελ.
ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΝΟΒΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— 'Ομιλία κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 21ης Ὀκτωβρίου 1972 εἰς μνήμην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας	134*
ΦΛΩΡΑΤΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ.— Περιληπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐκδόσεως Ἔργων Ἑλλήνων Συγγραφέων ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως	337*
ΧΑΡΗΣ ΠΕΤΡΟΣ.— Ἑλένη Οὐράνη (* Ἀλκῆς Θρῦλος). Λόγος κατὰ τὴν εἰς μνήμην τῆς Ἑλένης Οὐράνης ἑκτακτον συνεδρίαν τῆς Ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν	186*
ΗΜΕΛΛΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ.— Συνοπτικὴ Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας κατὰ τὸ ἔτος 1972	331*
ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ — Ὀμιλία κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 21ης Ὀκτωβρίου 1972 εἰς μνήμην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας	121*
ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Παρουσιάσις τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Ἀν. Χρηστομάνου «Μοριακὴ Βιολογία τῶν Αἰμοσφαιρινῶν»	195*
ΚΑΛΛΙΑΤΑΚΗ Κ.— Ἐρευνα τῆς συντάκτιδος τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, δ/δος Κ. Καλλιατάκη, ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Colonial office πρὸς ἐντόπιον ἐκθέσεων τοῦ William Meyer	365*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Περὶ Παιδείας. Προεδρικός λόγος κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας τὴν 28ην Δεκεμβρίου 1972	239*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εἰσῆγησις τοῦ Προέδρου κατὰ τὴν ἑκτακτον συνεδρίαν τῆς 21ης Δεκεμβρίου 1972 ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν πενήτηκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἑρρίκου Σλήμαν	211*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Προσφώνησις τοῦ Προέδρου κατὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον τελετὴν τῆς Ἀκαδημίας εἰς μνήμην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου	198*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εἰσῆγησις τοῦ Προέδρου κατὰ τὴν ἑκτακτον συνεδρίαν τῆς Ὀλομελείας τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1972	185*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εἰσῆγησις τοῦ Προέδρου κατὰ τὴν ἑκτακτον συνεδρίαν τῆς 28ης Νοεμβρίου 1972	165*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— «Παῖδες Ἑλλήνων Ἴτε». Λόγος τοῦ Προέδρου κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940	142*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εἰσῆγησις τοῦ Προέδρου κ. Γρηγ. Κασιμάτη κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 21ης Ὀκτωβρίου 1972 εἰς μνήμην Μικρᾶς Ἀσίας	117*

ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εισήγησις τοῦ προέδρου κ. Γρηγ. Κασιμάτη εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ βιβλίου τοῦ καθηγητοῦ Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου, «Λεξικὸν τῆς Καρπαθιακῆς Διαλέκτου»	110*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓ.— Εισήγησις τοῦ προέδρου κ. Γρηγ. Κασιμάτη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 8ης Ἰουνίου 1972	106*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— «Ἡ σημασία τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821». Λόγος τοῦ προέδρου κ. Γρηγ. Κασιμάτη κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς 25ης Μαρτίου 1821	68*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εισήγησις εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ν. Λούρου, «Ἡ ἱατρικὴ προσωπικότης»	27*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Λόγος τοῦ ἀναλαμβάνοντος Προέδρου κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 13ης Ἰανουαρίου 1972	5*
ΛΟΥΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.— «Ἡ Ἱατρικὴ Προσωπικότης». Ὁμιλία κατὰ τὴν ἕκτακτον συνεδρίαν τῆς 28ης Ἰανουαρίου 1972	28*
ΛΟΥΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.— Ἐκθεσις τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ν. Λούρου περὶ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς 150 ^{ετίας} ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἱατρικῆς τῆς Γαλλίας	364*
ΛΟΥΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.— «Ἡ Εὐθύνη τοῦ Ἱατροῦ». Ὁμιλία κατὰ τὴν ἕκτακτον συνεδρίαν τῆς 28ης Νοεμβρίου 1972	167*
ΜΑΚΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.— Ἐκθεσις περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρευνῶν Ἀστρονομίας καὶ Ἐφαρμοσμένων Μαθηματικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1972	339*
ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ Μ. Ι.— Ἐκθεσις πεπραγμένων τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν κατὰ τὸ ἔτος 1972	345*
ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.— Λόγος τοῦ ἀποχωροῦντος Προέδρου κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 13ης Ἰανουαρίου 1972	3*
ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.— Περὶ τῆς Προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἑρρίκου Σλήμαν». Ὁμιλία κατὰ τὴν ἕκτακτον συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἑρρίκου Σλήμαν	212*
ΜΑΡΙΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ—Εισήγησις εἰς τὸν ἑορτασμὸν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967	89*
ΜΕΓΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Παρουσίασις τοῦ ἔργου τοῦ καθ. Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου, «Λεξικὸν τῆς Καρπαθιακῆς Διαλέκτου»	110*
ΜΠΕΝΑΚΗΣ ΔΙΝΟΣ.— Συνοπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐρευνῆς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας κατὰ τὸ ἔτος 1972	342*
ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— Παρουσίασις τοῦ ἔργου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κίτρους κ. Βαρνάβα, «Οἱ Βασικοὶ Θεσμοὶ Διοικήσεως τῶν Ὁρθόδοξων Πατριαρχείων μετὰ ἱστορικῶν ἀνασκοπήσεων»	102*
ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— Παρουσίασις τοῦ ὑπὸ τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ κ. Γρηγορίου Β' καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γ. Κονιδάρη ἐκδοθέντος Πανηγυρικοῦ Τόμου ἐπὶ τῇ 1400ῃ Ἀμφιετηρίδι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ.	13*

- ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— Ὁμιλία κατὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον τελετὴν τῆς Ἀκαδημίας εἰς μνήμην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου. 207*
- ΜΥΛΩΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Ὁμιλία κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 21ης Ὀκτωβρίου 1972 εἰς μνήμην Μικρᾶς Ἀσίας 129*
- ΜΥΛΩΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Β. Καραγιώργη, Excavations in the Necropolis of Salamis, Part II. 1970 65*
- ΜΥΛΩΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Περὶ τῆς Προσωπικότητος καὶ τοῦ Ἔργου τοῦ Ἑρρίκου Σλήμαν. Ὁμιλία κατὰ τὴν ἑκτακτον συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἑρρίκου Σλήμαν 230*
- OLLIVIER GABRIEL.— Théodore Reinach, villa grecque «Kerylos» à Beaulieu — sur mer. Ὁμιλία κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 8ης Ἰουνίου 1972 106*
- ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΣ ΜΕΝΕΛΑΟΣ.— «Σταθμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς» (Ἀρχαία - Βυζαντινὴ - Δημώδης). Λόγος τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μεν. Παλλαντίου ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 89*
- ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— Παρουσίασις τοῦ ἔργου τοῦ H. W. Haussing κατὰ μετάφρασιν εἰς τὴν Γαλλικὴν τοῦ Ἀββᾶ Jean Décarreaux, Histoire de la Civilisation Byzantine 21*
- ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Π. Μαστροδημήτρη, «Νικόλαος Σεκουνδινός, 1402 - 1464, Βίος καὶ Ἔργον, Συμβολὴ εἰς τὴν Μελέτην τῶν Ἑλλήνων Λογίων τῆς Διασπορᾶς» 17*
- ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ.— Συνοπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1972 335*
- ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛ — Παρουσίασις τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον, «Νομολογία τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν», βιβλίου του 53*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Ἐκθεσις περὶ τῆς ἀπονομῆς τοῦ Ἀριστείου Θετικῶν Ἐπιστημῶν, βραβείων καὶ μεταλλίων κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 23ης Μαρτίου 1972 86*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Ὁμιλία κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 21ης Ὀκτωβρίου 1972 εἰς μνήμην Μικρᾶς Ἀσίας 124*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ ἔτος 1972 260*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τῶν Κ. Πανηγύρη καὶ Ἐμμ. Φραγκίσκου, «Γράμματα Ἑλληνικά» 160*
- THEODORACOPULOS J. N.— Report on the Activities of the Academy during 1972 292*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Προκήρυξις βραβείων κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 28ης Δεκεμβρίου 1972 321*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Ὁμιλία τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον τελετὴν τῆς Ἀκαδημίας εἰς μνήμην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου 201*

ΤΟΥΡΤΟΓΛΟΥ ΜΕΝΕΛΑΟΣ.— Συνοπτική έκθεσις περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου κατὰ τὸ ἔτος 1972	334*
ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ.— Συνοπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν τῷ Κέντρῳ Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, συντελεσθείσης ἐργασίας κατὰ τὸ ἔτος 1972	329*
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΙΛΩΝ.— Ἐκθεσις τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Φ. Βασιλείου περὶ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν Διεθνῆ Διάσκεψιν Μαθηματικῶν εἰς Ρέθυμνον	365*
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΙΛΩΝ.— Παρουσιάσις τοῦ πρώτου τόμου τῶν «Ἀπάντων τοῦ Ἀρχιμήδους», ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ κ. Εὐ. Σταμάτη	62*
ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ ΛΕΑΝΔΡΟΣ.— Συνοπτική έκθεσις περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1972	333*
ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.— Παρουσιάσις τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Paul Lemerle, Le Premier Humanisme Byzantin. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origines au Xe siècle, Bibliothèque Byzantine, Études 6	43*
ΖΕΠΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— «Ἡ Εὐθύνη τοῦ Ἱατροῦ». Ὁμιλία κατὰ τὴν ἑκτακτον συνεδρίαν τῆς 28ης Νοεμβρίου 1972	174*

B) ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ.— Ὁ Φιλέλλην Γάλλος περιηγητὴς Πέτρος Αὐγουστῖνος Γκὺς καὶ τὸ ἀνευρεθὲν ἐξάτομον ἀνέκδοτον ἔργον του. (Le voyageur Français Pierre - Augustin Guys et son oeuvre inédite)	130
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΙΣ Μ., ΛΑΙΝΟΤΟΥ Ο.— The Cyprus-Crète transhorizon radio-link. (Ἐπίδρασις τῶν μετεωρολογικῶν παραγόντων ἐπὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ἠλεκτρομαγνητικοῦ πεδίου κατὰ τὴν πέραν τοῦ ὀρίζοντος σύνδεσιν Κρήτης - Κύπρου)	185
CHRISTODOULOU DEMETRIOS.— On Quantum Geometrodynamics. (Κβαντικὴ Γεωμετροδυναμικὴ)	3
ΔΙΚΑΙΑΚΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Νυκτεριναὶ ἀναστροφαὶ θερμοκρασίας ἐπιφανείας ἐν Ἀθήναις (Σταθμὸς ραδιοβολίσεων Ἑλληνικοῦ). (Nocturnal Surface - Temperature - Inversions in Athens (Radiosonde Station of Hellenikon))	266
DOUGLAS DAKIN.— The study of modern greek history. (Ἡ σπουδὴ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας)	288
GADAMER HANS - GEORG.— Die Gegenwartsbedeutung der Griechischen Philosophie. (Ἡ σημασία τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας διὰ τὸ παρὸν)	243
ΚΑΡΑΠΠΕΡΗΣ Λ., ΖΑΜΠΑΚΑΣ Ι.— Ἐπὶ τῆς χρονικῆς κατανομῆς τῶν βροχῶν κατὰ τὰς διελεύσεις θερμῶν μετώπων ἐκ τῶν Ἀθηνῶν (Σταθμὸς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀστεροσκοπείου). (On the time distribution of precipitation during the passage of warm fronts over Athens) (The National Observatory Station)	40
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Συμπληρωματικαὶ σκέψεις ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ περιβάλλοντός του. (Considérations complémentaires sur le problème de l'environnement)	181

ΚΟΝΟΦΑΓΟΣ Κ., ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ Σ.—Μηχανισμός τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν φάσεων διμερῶν εὐτηκτικῶν κραμάτων κατὰ τὴν στερεοποίησιν των ὑπὸ σύγχρονον φυγοκέντησιν. (Mécanisme de la séparation des phases d'alliages eutectiques binaires, par ultracentrifugation).	234
ΛΑΒΑΓΝΙΝΙ BRUNO.—La prima poesia in Greco di Andrea Calvo. (Τὸ πρῶτο ποίημα τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν)	199
ΜΑΓΙΡΟΣ DEMETRIOS.—The stability of a class of helicoid precessions in the sense of Liapunov and Poincaré. (Ἡ εὐστάθεια μιᾶς κλάσεως ἑλικοειδῶν μεταπτώσεων κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν Liapunov καὶ Poincaré)	102
ΜΑΛΑΜΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ.—Νεώτεροι μελέται τῆς Θεραπευτικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς ἐνδημικῆς βρογχοκῆλης εἰς τὴν Ἑλλάδα. (Some new studies of the Athens University Department of Clinical Therapeutics on endemic goiter in Greece)	60
ΜΑΛΑΜΟΣ Β., ΔΟΝΤΑΣ Α., ΜΑΡΚΕΤΟΣ Ε., ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Π., ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Κ.—Ἐπιδημιολογικὰ στοιχεῖα ἐπὶ τῆς Μικροβιουρίας ἐν Ἑλλάδι. (Epidemiologic Studies on bacteriuria in Greece)	300
ΜΑΛΛΙΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.—On continuous homomorphisms between topological tensor algebras. (Ἐπὶ τῶν συνεχῶν ὁμομορφισμῶν μεταξὺ τοπολογικῶν τανυστικῶν ἀλγεβρῶν)	49
ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.—Οἱ Μῦθοι τῆς Δημιουργίας (The myths of the Creation)	172
ΜΑΡΙΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ.—Ἡ Μετεωρολογία εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. (The Meteorology in the ancient Greece)	89
ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ.—Ἐπιλογισμὸς ἀσυμμετρικῶν κατανομῶν συχνότητος. (Skewed frequency distributions calculation)	111
ΜΥΛΩΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Τὸ θρησκευτικὸν κέντρον τῶν Μυκηνῶν	59
ΟΡΑΝΑΝΔΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.—Περὶ τῆς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἐκδόσεως τῶν μικρογραφιῶν τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. (Communication sur la publication des miniatures de la Bibliothèque Nationale de Grèce)	146
ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Ὁ ὄρισμός τῆς τραγωδίας κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη. (La définition de la tragedie selon Aristote).	77
ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Κριτικὴ τῆς Ὀντολογίας τοῦ Heidegger (Critique de l'Ontologie de Heidegger)	279
ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Γεωλογία τῆς Ἀκροπόλεως — Μικροτεκτονικαὶ ἔρευνα (Die Geologie der Akropolis Kleintektonische Untersuchungen)	39
ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ J.—Tektonischer Bau des Asteroskopeion-Hügels und Erdbeben. (Σεισμοτεκτονικὴ δομὴ τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν) (Ἀστεροσκοπεῖον)	154
VAROPOULOS N.—On the endomorphism problem for Tensor Algebras. (Ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῶν ἐνδομορφισμῶν εἰς Τανυστικὰς Ἀλγέβρας)	193
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΙΛΩΝ.—Μαθηματικὴ Ἀλήθεια. (The mathematical truth)	218
ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ Δ.—Ἡ Tabula Imperii Romani καὶ ἡ ἔρευνα τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν. (La Tabula Imperii Romani)	311

- ΖΑΜΠΑΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Γενεσιουργὸς θερμοβαθμῆς τῆς θαλασσίας αἰῶρας καὶ ὕπαρ-
ξις ἐιδικῆς τινος ἐκδηλώσεως τοῦ φαινομένου. (Temperature gradient
engendering sea-breeze circulation and a special kind of sea breeze) . 294
- ΖΕΠΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— Τὸ ἔργον τοῦ Μ. Φωτεινοπούλου καὶ ἡ νομοθεσία Ἀλε-
ξάνδρου Ὑψηλάντη, ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας. (L'œuvre de Michel Photi-
nopoulos et la législation d'Alexandre Hypsilantis, prince di Valachie) 29

Β — ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΑΘ' ὙΛΗΝ

Ἀνακοινώσεις ὑπὸ Ἀκαδημαϊκῶν ἔργασιῶν μὴ μελῶν τῆς Ἀκαδημίας

ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙΣΑΡ.—Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τῶν κυρίων Σ. Παπαμιχαήλ καὶ Κ. Κονοφάγου, Μηχανισμὸς τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν φάσεων διμερῶν εὐτηκτικῶν κραμάτων κατὰ τὴν στερεοποίησίν των ὑπὸ σύγχρονον φυγοκέντρησιν	σελ. 241
ΜΑΡΙΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ.—Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ κ. Ἰω. Δικαϊάκου, Νυκτεριναὶ ἀναστροφαὶ θερμοκρασίας ἐπιφανείας ἐν Ἀθήναις (Σταθμὸς ραδιοβολίσεων Ἑλληνικοῦ)	277
ΠΑΠΑΤΕΩΝΗΣ Τ.—Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ κ. Bruno Lavagnini, La prima poesia in Greco di Andrea Calvo	210
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΙΛΩΝ.—Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ κ. Dem. Christodoulou, California Institute of Technology, Pasadena, California	26
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΙΛΩΝ.—Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ κ. N. Th. Varopoulos, On the endomorphism problem for Tensor Algebras	196
ΞΑΝΘΑΚΗΣ ΙΩ.—Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ κ. Demetrios G. Magiros, The stability of a class of helicoid processions in the sense of Liapunov and Poincaré	109
ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.—Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τῆς δ. Ἰφιγενείας Ἀναστασιάδου, Ὁ φιλέλλην Γάλλος περιηγητὴς Πέτρος Λύγουστίνος Γκὺς καὶ τὸ ἀνευρεθὲν ἐξάτομον ἀνέκδοτον ἔργον του	144

Ἀρχαιολογία

ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.—Οἱ Μῦθοι τῆς Δημιουργίας (The Myths of the Creation)	172
ΜΥΛΩΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Τὸ θρησκευτικὸν κέντρον τῶν Μυκηνῶν (The cult center of Mycenae	59

Βυζαντινολογία

ΟΡΛΑΝΔΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ.—Περὶ τῆς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἐκδόσεως τῶν μικρογραφῶν τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. (Communication sur la publication des miniatures de la Bibliothèque Nationale de Grèce)	146
---	-----

Γεωλογία

ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ J.—Tektonischer Bau des Asteroskopeion-Hügels und Erdbeben. (Σεισμοτεκτονικὴ δομὴ τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν) (Ἀστεροσκοπεῖον)	154
ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Γεωλογία τῆς Ἀκροπόλεως — Μικροτεκτονικαὶ ἔρευναι (Die Geologie der Akropolis Kleintektonische Untersuchungen)	39

Ἐκθέσεις συμμετοχῆς εἰς συνέδρια καὶ περὶ τοῦ Ἔργου τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῶν Ἐπιστημονικῶν αὐτῆς Κέντρων Ἐρευνῶν

- ΦΩΡΑΤΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ.— Περὶληπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐκδόσεως Ἔργων Ἑλλήνων Συγγραφέων ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως 337*
- ΗΜΕΛΛΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ.— Συνοπτικὴ Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας κατὰ τὸ ἔτος 1972 331*
- ΚΑΛΛΙΑΤΑΚΗ Κ.— Ἐρευνα τῆς συντάκτιδος τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, διδὸς Κ. Καλλιατάκη, ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Colonial Office πρὸς ἐντόπιον ἐκθέσεων τοῦ William Meyer 365*
- ΛΟΥΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.— Ἐκθεσις τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ν. Λούρου περὶ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς 150ετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἱατρικῆς τῆς Γαλλίας 364*
- ΜΑΚΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.— Ἐκθεσις περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρευνῶν Ἀστρονομίας καὶ Ἐφηροσμένων Μαθηματικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1972 339*
- ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ Μ. Ι.— Ἐκθεσις πεπραγμένων τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν κατὰ τὸ ἔτος 1972 345*
- ΜΠΕΝΑΚΗΣ ΔΙΝΟΣ.— Συνοπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας κατὰ τὸ ἔτος 1972 342*
- ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ.— Συνοπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1972 335*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Ἐκθεσις περὶ τῆς ἀπονομῆς τοῦ Ἀριστείου Θετικῶν Ἐπιστημῶν, βραβείων καὶ μεταλλίων κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 23ης Μαρτίου 1972 86*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ ἔτος 1972 260*
- THEODORACOROULOS J. N.— Report on the Activities of the Academy during 1972 292*
- ΤΟΥΡΤΟΓΛΟΥ ΜΕΝΕΛΑΟΣ.— Συνοπτικὴ ἔκθεσις περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου κατὰ τὸ ἔτος 1972 334*
- ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ.— Συνοπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν τῷ Κέντρῳ Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, συντελεσθείσης ἐργασίας κατὰ τὸ ἔτος 1972 329*
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΙΛΩΝ.— Ἐκθεσις τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Φ. Βασιλείου περὶ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν Διεθνῆ Διάσκεψιν Μαθηματικῶν εἰς Ρέθυμνον 365*
- ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ ΛΕΑΝΔΡΟΣ.— Συνοπτικὴ ἔκθεσις περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1972 333*

Ἐφηρμοσμένα Μαθηματικά

- MAGIROS DEMETRIOS.—The stability of a class of helicoid precessions in the sense of Liapunov and Poincaré. (Ἡ εὐστάθεια μιᾶς κλάσεως ἑλικοειδῶν μεταπτώσεων κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν Liapunov καὶ Poincaré) 102

Ἱατρικὴ

- ΜΑΛΑΜΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ.—Νεώτεραι μελέται τῆς Θεραπευτικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς ἐνδημικῆς βρογχοκίλης εἰς τὴν Ἑλλάδα. (Some new studies of the Athens University Department of Clinical Therapeutics on endemic goiter in Greece) 60
- ΜΑΛΑΜΟΣ Β., ΔΟΝΤΑΣ Α., ΜΑΡΚΕΤΟΣ Ε., ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Π., ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Κ.—Ἐπιδημιολογικὰ στοιχεῖα ἐπὶ τῆς Μικροβιουρίας ἐν Ἑλλάδι. (Epidemiologic Studies on bacteriuria in Greece) 300

Ἱστορία

- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ.—Ἄ Οὐ Φιλέλλην Γάλλος περιηγητὴς Πέτρος Αὐγουστίνος Γκὺς καὶ τὸ ἀνευρεθὲν ἐξάτομον ἀνέκδοτον ἔργον του. (Le voyageur Français Pierre-Augustin Guys et son oeuvre inédite) 130
- DOUGLAS DAKIN.—The study of modern greek history. (Ἡ σπουδὴ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας) 288
- ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ Δ.—Ἡ Tabula Imperii Romani καὶ ἡ ἔρευνα τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν. (La Tabula Imperii Romani) 311
- ΖΕΠΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.—Τὸ ἔργον τοῦ Μ. Φωτεινοπούλου καὶ ἡ νομοθεσία Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη, ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας. (L'oeuvre de Michel Photiopoulos et la législation d'Alexandre Hypsilantis, prince de Valachie) 29

Κοινωνικὰ ἐπιστῆμαι

- ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.—Συμπληρωματικαὶ σκέψεις ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ περιβάλλοντός του. (Considérations complémentaires sur le problème de l'environnement) 181

Λόγοι - Ὁμιλίαι

- ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΝΟΒΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Ὁμιλία κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 21ης Ὀκτωβρίου 1972 εἰς μνήμην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας 134*
- ΧΑΡΗΣ ΠΕΤΡΟΣ.—Ἑλένη Οὐράνη (Ἄλκης Θοῦλος). Λόγος κατὰ τὴν εἰς μνήμην τῆς Ἑλένης Οὐράνης ἑκτακτον συνεδρίαν τῆς Ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 186*
- ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Ὁμιλία κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 21ης Ὀκτωβρίου 1972 εἰς μνήμην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας 121*

ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Περὶ Παιδείας. Προεδρικός λόγος κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας τὴν 28ῃν Δεκεμβρίου 1972	239*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εἰσήγησις τοῦ Προέδρου κατὰ τὴν ἔκτακτον συνεδρίαν τῆς 21ῆς Δεκεμβρίου 1972 ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἑρρίκου Σλήμαν	211*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Προσφωνήσις τοῦ Προέδρου κατὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον τελετὴν τῆς Ἀκαδημίας εἰς μνήμην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηνᾶγόρου	198*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εἰσήγησις τοῦ Προέδρου κατὰ τὴν ἔκτακτον συνεδρίαν τῆς Ὀλομελείας τῆς 1ῆς Δεκεμβρίου 1972	185*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εἰσήγησις τοῦ Προέδρου κατὰ τὴν ἔκτακτον συνεδρίαν τῆς 28ῆς Νοεμβρίου 1972	165*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— «Παῖδες Ἑλλήνων Ἴτε». Λόγος τοῦ Προέδρου κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς 28ῆς Ὀκτωβρίου 1940	142*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εἰσήγησις τοῦ προέδρου κ. Γρηγ. Κασιμάτη κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 21ῆς Ὀκτωβρίου 1972 εἰς μνήμην Μικρᾶς Ἀσίας	117*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εἰσήγησις τοῦ προέδρου κ. Γρηγ. Κασιμάτη εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ βιβλίου τοῦ καθηγητοῦ Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου, «Λεξικὸν τῆς Καρπαθιακῆς Διαλέκτου»	110*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εἰσήγησις τοῦ προέδρου κ. Γρηγ. Κασιμάτη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 8ῆς Ἰουνίου 1972	106*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— «Ἡ σημασία τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821». Λόγος τοῦ προέδρου κ. Γρηγ. Κασιμάτη κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς 25ῆς Μαρτίου 1821	68*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Εἰσήγησις εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ν. Λούρου, «Ἡ Ἱατρικὴ Προσωπικότης».	27*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— Λόγος τοῦ ἀναλαμβάνοντος Προέδρου κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 13ῆς Ἰανουαρίου 1972	5*
ΛΟΥΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.— «Ἡ Ἱατρικὴ Προσωπικότης». Ὁμιλία κατὰ τὴν ἔκτακτον συνεδρίαν τῆς 28ῆς Ἰανουαρίου 1972	28*
ΛΟΥΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.— «Ἡ Εὐθύνη τοῦ Ἱατροῦ». Ὁμιλία κατὰ τὴν ἔκτακτον συνεδρίαν τῆς 28ῆς Νοεμβρίου 1972	167*
ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.— Λόγος τοῦ ἀποχωροῦντος Προέδρου κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 13ῆς Ἰανουαρίου 1972	3*
ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.— «Περὶ τῆς Προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἑρρίκου Σλήμαν». Ὁμιλία κατὰ τὴν ἔκτακτον συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἑρρίκου Σλήμαν	212*
ΜΑΡΙΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ—Εἰσήγησις εἰς τὸν ἔορτασμόν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς 21ῆς Ἀπριλίου 1967	89*
ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— Ὁμιλία κατὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον τελετὴν τῆς Ἀκαδημίας εἰς μνήμην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηνᾶγόρου.	207*

- ΜΥΛΩΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Ὁμιλία κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 21ης Ὀκτωβρίου 1972 εἰς μνήμην Μικρᾶς Ἀσίας 129*
- ΜΥΛΩΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— «Περὶ τῆς Προσωπικότητος καὶ τοῦ Ἔργου τοῦ Ἑρρῖκου Σλήμαν». Ὁμιλία κατὰ τὴν ἑκτακτὸν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἑρρῖκου Σλήμαν 230*
- OLLIVIER GABRIEL.— Théodore Reinach, villa grecque «Kerylos» à Beaulieu — sur mer. Ὁμιλία κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 8ης Ἰουνίου 1972 106*
- ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΣ ΜΕΝΕΛΑΟΣ.— «Σταθμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς» (Ἀρχαία - Βυζαντινὴ — Δημόδης). Λόγος τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μεν. Παλλαντίου ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 89*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Ὁμιλία κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 21ης Ὀκτωβρίου 1972 εἰς μνήμην Μικρᾶς Ἀσίας 124*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Ὁμιλία τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον τελετὴν τῆς Ἀκαδημίας εἰς μνήμην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου 201*
- ΖΕΠΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— «Ἡ Εὐθύνη τοῦ Ἰατροῦ». Ὁμιλία κατὰ τὴν ἑκτακτὸν συνεδρίαν τῆς 28ης Νοεμβρίου 1972 174*

Μαθηματικά

- CHRISTODOULOU DEMETRIOS.— On Quantum Geometrodynamics. (Κβαντικὴ Γεωμετροδυναμικὴ) 3
- MALLIOS ANASTASIOS.— On continuous homomorphisms between topological Tensor Algebras. (Ἐπὶ τῶν συνεχῶν ὁμομορφισμῶν μεταξὺ τοπολογικῶν Τανυστικῶν Ἀλγεβρῶν) 49
- ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ.— Ὑπολογισμὸς ἀσυμμετρικῶν κατανομῶν συχνότητος. (Skewed frequency distributions calculation) 111
- VAROPOULOS N.— On the endomorphism problem for Tensor Algebras. (Ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῶν ἐνδομορφισμῶν εἰς Τανυστικὰς Ἀλγέβρας) 193
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΙΛΩΝ.— Μαθηματικὴ Ἀλήθεια. (The mathematical truth) 218

Μεταλλογνωσία

- ΚΟΝΟΦΑΓΟΣ Κ., ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ Σ.— Μηχανισμὸς τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν φάσεων διμερῶν εὐτηκτικῶν κραμάτων κατὰ τὴν στερεοποίησίν των ὑπὸ σύγχρονον φυγοκέντησιν. (Mécanisme de la séparation des phases d'alliages eutectiques binaires, par ultracentrifugation) 234

Μετεωρολογία

- ANASTASIADIS M., ΛΑΙΝΟΤΟΥ Ο.— The Cyprus-Crète transhorizon radio-link. (Ἐπίδρασις τῶν μετεωρολογικῶν παραγόντων ἐπὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ἠλεκτρομαγνητικοῦ πεδίου κατὰ τὴν πέραν τοῦ ὁρίζοντος σύνδεσιν Κρήτης - Κύπρου) 185

ΔΙΚΑΙΑΚΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Νυκτεριναὶ ἀναστροφαὶ θερμοκρασίας ἐπιφανείας ἐν Ἀθήναις (Σταθμὸς ραδιοβολίσεων Ἑλληνικοῦ). (Nocturnal Surface - Temperature - Inversions in Athens (Radiosonde Station of Hellenikon))	266
ΚΑΡΑΨΠΕΡΗΣ Λ., ΖΑΜΠΑΚΑΣ Ι.— Ἐπὶ τῆς χρονικῆς κατανομῆς τῶν βροχῶν κατὰ τὰς διελεύσεις θερμῶν μετώπων ἐν τῶν Ἀθηνῶν (Σταθμὸς τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀστεροσκοπείου). (On the time distribution of precipitation during the passage of warm fronts over Athens) (The National Observatory Station)	40
ΜΑΡΙΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ.— Ἡ Μετεωρολογία εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. (The Meteorology in the ancient Greece)	89
ΖΑΜΠΑΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Γενεσιουργὸς θερμοβαθμῆς τῆς θαλασσίας αὔρας καὶ ὑπαρξίς ἐιδικῆς τινος ἐκδηλώσεως τοῦ φαινομένου. (Temperature gradient engendering sea-breeze circulation and a special kind of sea breeze)	294

Παρουσιάσεις βιβλίων κ.λ.

ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Ἀν. Χρηστομάνου «Μοριακὴ Βιολογία τῶν Αἰμοσφαιρινῶν»	195*
ΜΕΓΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Παρουσίασις τοῦ ἔργου τοῦ καθ. Μ. Μιχαηλίδου -Νούρου, «Λεξικὸν τῆς Καρπαθιακῆς Διαλέκτου»	110*
ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— Παρουσίασις τοῦ ἔργου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κίτρους κ. Βαρνάβα, «Οἱ Βασικοὶ Θεσμοὶ Διοικήσεως τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχείων μετὰ ἱστορικῶν ἀνασκοπήσεων»	102*
ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— Παρουσίασις τοῦ ὑπὸ τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ κ. Γρηγορίου Β' καὶ ἐπιμελεία τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γ. Κονιδάρη ἐκδοθέντος Πανηγυρικοῦ Τόμου ἐπὶ τῇ 1400ῃ Ἀμφιετηρίδι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ.	19*
ΜΥΛΩΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Β. Καραγιώργη, Excavations in the Necropolis of Salamis, Part II. 1970	65*
ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— Παρουσίασις τοῦ ἔργου τοῦ Η. W. Haussing κατὰ μετάφρασιν εἰς τὴν Γαλλικὴν τοῦ Ἀββᾶ Jean Décarreaux, Histoire de la Civilisation Byzantine	21*
ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.— Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Π. Μαστροδημητρή, «Νικόλαος Σεκουνδινός, 1402 - 1464, Βίος καὶ Ἔργον, Συμβολὴ εἰς τὴν Μελέτην τῶν Ἑλλήνων Λογίων τῆς Διασπορᾶς»	17*
ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛ.— Παρουσίασις τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον, «Νομολογία τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν», βιβλίου του	53*
ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τῶν Κ. Πανηγύρη καὶ Ἐμμ. Φραγκίσκου, «Γράμματα Ἑλληνικά»	160*
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΙΛΩΝ.— Παρουσίασις τοῦ πρώτου τόμου τῶν «Ἀπάντων τοῦ Ἀρχιμήδους», ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ κ. Εὐ. Σταμάτη	62*

- ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.— Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Paul Lemerle, Le Premier Humanisme Byzantin. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origines au X^e siècle, Bibliothèque Byzantine, Études 6 43*

Φιλολογία

- ΛΑΥΑΓΝΙΝΙ ΒΡΥΝΟ.— La prima poesia in Greco di Andrea Calvo. (Τὸ πρῶτο ποίημα τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν) 199

Φιλοσοφία

- ΓΑΔΑΜΕΡ ΗΑΝΣ-ΓΕΟΡΓ.— Die Gegenwartsbedeutung der Griechischen Philosophie. (Ἡ σημασία τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας διὰ τὸ παρὸν) 243
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Κριτικὴ τῆς Ὀντολογίας τοῦ Heidegger (Critique de l'Ontologie de Heidegger) 279
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Ὁ ὄρισμός τῆς τραγωδίας κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη. (La définition de la tragedie selon Aristote). 77

Ἐκτύπωσις

«Παπαδογιάννη» Ἐκδοτικὸν Τυπογραφεῖον
Ἀθῆναι Ἀγ. Παύλου 25 — Τηλ. 532.895



ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ-ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ
(²Αποσπάσματα)

Ἄρθρον 1.

Ἐπιστημονικὰς ἐργασίας ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας καὶ πασῶν τῶν Τάξεων αὐτῆς δικαιούνται νὰ ἀναγινώσκουν, νὰ ἀνακοινώσουν καὶ νὰ παρουσιάσουν τὰ μέλη αὐτῆς, ἰδίας μὲν τὰ ἐπίτιμα, τὰ ἀντεπιστέλλοντα καὶ τὰ πρόσεδρα καὶ οἱ ξένοι ἑταῖροι, ἰδίας δὲ καὶ ξένας μόνον τὰ τακτικὰ μέλη.

Ἄρθρον 10.

§ 3, α'.— Αἱ διὰ τὰ «Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» προοριζόμεναι ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις δέον νὰ εἶναι πρωτότυποι καὶ νὰ μὴ ἔχουν ὑποβληθῆ προηγουμένως πρὸς ἀνακοίνωσιν ἢ δημοσίευσιν εἰς ἄλλα ἐπιστημονικὰ σωματεῖα ἢ περιοδικὰ τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς ἀλλοδαπῆς. Ἐν ἐναντία περιπτώσει ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ δημοσίευσις. Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν μελέτης τινὸς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐπιτρέπεται ἡ δημοσίευσις αὐτῆς καὶ εἰς ἄλλα περιοδικὰ, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως, α') ὅτι θὰ δηλοῦται ὅτι πρόκειται περὶ ἀνακοινώσεως γενομένης ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν καὶ β') ὅτι πάντως αὕτη θὰ δημοσιεύεται καὶ εἰς τὰ Πρακτικὰ αὐτῆς.

ζ'.— Αἱ εἰς τὰ «Πρακτικὰ» δημοσιεύόμεναι διατριβαὶ δὲν δύνανται νὰ ὑπερβαίνουν αἱ μὲν τῶν τακτικῶν μελῶν καὶ τῶν ξένων ἑταίρων τὰς 12 σελίδας, αἱ τῶν προσέδρων καὶ ἀντεπιστελλόντων τὰς 9, αἱ δὲ τῶν μὴ μελῶν τὰς 6 σελίδας. Εἰς ἐξαιρετικὰς μόνον περιπτώσεις δύνανται αὗται νὰ καταλάβουν ἐν τῷ πολὺ τυπογραφικῷ φύλλῳ, τῇ ἐγκρίσει τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Δημοσιευμάτων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκτὸς κειμένου ἐπὶ χάρτου στυλποῦ πινάκων τῶν δαπάνῃ τῆς Ἀκαδημίας ἐκτυπούμενων δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίῃ τοὺς τέσσαρας μὲν διὰ τὰ τακτικὰ, τοὺς τρεῖς δὲ διὰ τὰ πρόσεδρα καὶ ἀντεπιστέλλοντα μέλη καὶ τοὺς δύο διὰ τὰ μὴ μέλη. Οἱ πέρα τῶν ἀριθμῶν τούτων πίνακες θὰ ἐκτυποῦνται δαπάνῃ τῶν συγγραφέων.

§ 6, σ'.— Τὰ πρὸς διόρθωσιν παραδιδόμενα εἰς τὸν συγγραφέα ἀνακοινώσεως ἢ εἰς τὸν ἀνακοινώσαντα Ἀκαδημαϊκὸν τυπογραφικὰ δοκίμια πρέπει νὰ ἐπιστρέφονται εἰς τὸ Γραφεῖον Δημοσιευμάτων ἐντὸς ὀκτώ τῶν πολὺ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς παραδόσεως αὐτῶν, συνυπολογιζομένης. Εἰς περιπτώσιν μὴ ἐγκαίρου ἐπιστροφῆς αὐτῶν καὶ καθυστερήσεως, κατόπιν ὑπομνήσεως, τὸ κείμενον θὰ δημοσιεύεται ὡς κατετέθη.

ξ'.— Τὴν ὀρθογραφίαν τῆς γλώσσης τῶν ἑλληνιστῶν συντεταγμένων ἀνακοινώσεων ἢ τῶν περιλήψεων τῶν ξενογλώσσων ἀνακοινώσεων ρυθμίζει ἡ Ἀκαδημία.

§ 7, β'.— Ἡ Ἀκαδημία προσφέρει δωρεὰν εἰς τὸν συγγραφέα ἀνακοινώσεως ἑκατὸν πενήκοντα (150) ἀνάτυπα, ἐφ' ὅσον οὗτος δηλώσῃ τοῦτο κατὰ τὰ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἐδαφίῳ ὀριζόμενα. Ἐκτὸς τῶν ἀνατύπων τούτων, ὁ συγγραφεὺς δύναται νὰ ζητήσῃ ἰδίᾳ δαπάνῃ τὴν χορήγησιν μέχρι πεντακοσίων (500) ἀνατύπων. Διὰ μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀνατύπων ἀπαιτεῖται ἔγκρισις τῆς Συγκλήτου, εἰς ἣν εἰσάγεται τὸ ζήτημα, ἐφ' ὅσον μόνον ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐσημειοῦτο ἤδη ἐπὶ τῶν κατατεθέντων χειρογράφων τῆς ἀνακοινώσεως καὶ δὲν ἐδηλώθη μετὰ τὴν κατάθεσιν αὐτῆς.

